

**KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE
(KKTC) BASININ KÜLTÜRÜ: GAZETECİLİĞİN
TARİHSEL, MESLEKİ VE ETİK DEĞERLERİ
ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI**

Doktora Tezi

Eren Ekin ERCAN

Eskişehir, 2018

**KUZEY KIBRIS TÜR K CUMHURİYETİ'NDE (KKKTC) BASININ KÜLTÜRÜ:
GAZETECİLİĞİN TARİHSEL, MESLEKİ VE ETİK DEĞERLERİ ÜZERİNE
BİR ALAN ARAŞTIRMASI**

Eren Ekin ERCAN

DOKTORA TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İncilay CANGÖZ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

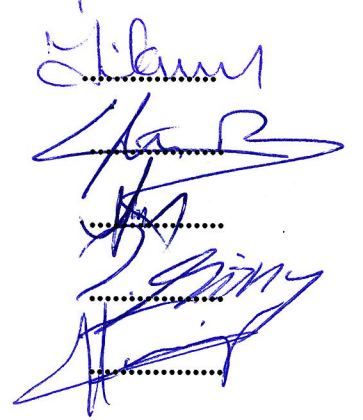
Kasım, 2018

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Eren Ekin ERCAN'ın "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) Basının Kültürü: Gazeteciliğin Tarihsel, Mesleki ve Etik Değerleri Üzerine Bir Alan Araştırması" başlıklı tezi **20 Kasım 2018** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca **Basın ve Yayın Anabilim Dalında, Doktora** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.İncilay CANGÖZ
Üye : Prof.Dr.Çiler DURSUN
Üye : Doç.Dr.Funda ERZURUM
Üye : Doç.Dr.Temmuz GÖNÇ ŞAVRAN
Üye : Doç.Dr.Hanife ALİEFENDİOĞLU

İmza

Prof.Dr Metin COŞKUN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Vekili

ÖZET

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE (KKTC) BASININ KÜLTÜRÜ: GAZETECİLİĞİN TARİHSEL, MESLEKİ VE ETİK DEĞERLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Eren Ekin ERCAN

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım, 2018

Danışman: Prof. Dr. İncilay CANGÖZ

Bu çalışmada Kıbrıs Türk basınının tarihsel ve kültürel boyutları gözetilerek günümüzdeki durumu ele alınmaya çalışılmıştır. Kıbrıs adasındaki çatışma ve mücadelenin oldukça önemli bir boyutunu oluşturan gazeteler, Kıbrıs Türk basınının ilk ortaya çıktığı Osmanlı'dan itibaren *dava* siyasetinin hem bir sonucu hem de nedeni olmuştur. Belli ölçülerde 2000'lere kadar devam eden bu durum, 2004 Annan Referandumu ile birlikte kırılmaya uğramış ve KKTC basını da bu bağlamda değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Propagandist bir anlayıştan kapitalist ilişkilerin hakim olduğu bir anlayışa evrilen günümüz KKTC basınındaki sorunların temelinde de bu yatmaktadır. Ek olarak, internet medyasının yükselişi ve etik sorunlar diğer önemli konulardır. Bu perspektiften ele alınan çalışmada, çoklu araştırma yöntemi uygulanmıştır; 15 gazete, 2 kamu basın kurumu, Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği ve KKTC Medya Etik Kurulu editörleriyle/yöneticileriyle derinlemesine görüş alma, gazetecilerle ise anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Kıbrıs Türk basınının içinde bulunduğu güncel sorunsallar tarihsel boyutlarıyla açıklanmaya çalışılmış ve var olan basın kültürünü oluşturan dinamikler ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kıbrıs, KKTC, basın, gazetecilik, kültür

ABSTRACT

THE CULTURE OF PRESS IN TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS (TRNC): A FIELD RESEARCH ON HISTORICAL, PROFESSIONAL AND ETHICAL VALUES OF JOURNALISM

Eren Ekin ERCAN

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, November, 2018

Supervisor: Prof. Dr. İncilay CANGÖZ

In this study, the historical and cultural dimensions of the Turkish Cypriot press were considered and the current situation was tried to be discussed. The newspapers, which constitute a very important dimension of the conflict and the struggle on the Cyprus island, have been both a result and a cause of the politics of the *cause* since the Ottoman Empire when Cyprus Turkish press first emerged. This situation, which continued up to 2000s, has been broken with the 2004 Annan Plan Referendum and the TRNC press has undergone a change and transformation in this context. This lies also at the basis of the problems of today's TRNC press, evolving from an culture of propagandism to an understanding that capitalist relations are dominant. In addition, the rise of internet media and ethical issues are other important issues. In this study, multiple research methods were applied; 15 newspapers, 2 public media institutions, Cyprus Turkish Journalist Association and TRNC Media Ethics Committee editors/managers and a survey of journalists. In the research, the current problems in the Turkish Cypriot press were tried to be explained with its historical dimensions and the dynamics that formed the existing press culture were discussed.

Anahtar Sözcükler: Cyprus, TRNC, press, journalism, culture

ÖNSÖZ

Başka bir ülkede, başka bir ülkenin basınına çalışmanın farklı yönleri ve zorlukları var. Bunlardan ilki ve en önemlisi “dışarıdanlık”tır. Hem daha objektif bir bakışı sağlayan hem de yerelin kodlarının ve dolayısıyla bakışının gözden kaçırılmasına aynı anda neden olan bu durum, araştırmacı için belli bir ikilem yaratır. Ancak son kertede üretilen metin, böylesi bir farkındalıkla üretilen metnin var olan durumu tartışmaya açması arasında kendini konumlandırır. Özellikle KKTC basınında çalışan gazeteciler ve basın emekçileri için bu çalışmanın böylesi bir anlayışın çabası ve ürünü olduğunun bilinmesi benim açımdan oldukça önemlidir. Nitekim beni bu çalışmaya iten şey doğrudan araştırmanın kendisiyle başlayan bir süreç değil; iki buçuk yıl yaşadığım KKTC’de basına dair okumalarım ve gözlemlerimdir. Buna ek olarak, derslerimde KKTC basını üzerine öğrencilerimle gerçekleştirilen tartışmaların da katkısı bulunmaktadır. Dolayısıyla araştırma, bu süreç boyunca gerek bireysel bir okur ve izleyici olarak gerekse de akademik anlamda edinilen perspektiflerin sonucudur.

Hayatımda yaşadığım hiçbir süreç ve olay, bu çalışma sürecinde yaşadıklarımınla eş tutulamaz. Elbette tüm bu sıkıntılara neden olan şey, Nietzsche’nin *Son İnsan*’larıydı. Fakat bunları aşılabilir kılan, öncelikle bu çalışmada adı geçen gazetecilerin yanı sıra anket çalışmasına titizlikle katılan gazetecilerdir. Yalnızca çalışma kapsamındaki konuyla sınırlı tutmadıkları görüş, öneri ve yardımlarının her biri çok kıymetli olan gazeteciler, bu yönüyle başka bir ülke basınında eşine az rastlanır bir mesleki ve karakter olgunluğunu deneyimlememe olanak sağladılar. Her birine tek tek teşekkür ediyorum.

Tez danışmanım Prof. Dr. İncilay Cangöz ise, hayatla birlikte yürüyen bir süreç olan doktora boyunca ortaya çıkan aksaklıklarda hem metni hem de şahsımı, daima o hayat faktörünü atlamadan naif bir şekilde karşıladı. Kendisine şükranlarımı sunuyorum.

Tez izleme jürilerimde yer alan Doç. Dr. Funda Erzurum’a, titizlikle metnimi okumasının yanı sıra önemli eleştiri ve katkıları dolayısıyla teşekkür ediyorum. Bilhassa yöntem başta olmak üzere birçok konuda gece yarısına kadar maillerimi yanıtız bırakmayan tez izleme jüri üyelerinden Doç. Dr. Temmuz Gönç Şavran’a itinalı yaklaşımları ve önerileri için teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jürimde yer alan

Prof. Dr. Çiler Dursun ve Doç. Dr. Hanife Aliefendioğlu'na katkıları, önerileri ve eleştirileri için çok teşekkür ederim. Çalışmanın anket tasarımında, KKTC basını üzerine daha önce anket çalışması yapmış olan Prof. Dr. Süleyman İrvan'ın öneri ve katkıları oldukça önemlidir. Bu nedenle kendisine ayrıca bir teşekkürü borç bilirim.

Tüm bu süreci birine ithaf etmem gerekiyorsa bu kişi Annemdir. Eşsizdir; anlayışıyla, sezgileriyle ve bir ömür kucaklayışıyla. Ve elbette muazzam birer arkadaş ve eleştirmen olarak ablam ile ağabeyim. Ben söz konusu olduğumda kendi sıkıntıları daima ikinci planda oldu. Minnet duygulamımın kaynağıdır her ikisi de. Harika hikâyeciliğinin yanı sıra bilmenin değerini usanmadan türlü şekillerde salık vermiş babam, aynı zamanda eğitim hayatımın içsel mimarıdır. Kavramsal manada işler karmaşıklaştığında, Aydınlanmacı bir öğretmen olarak oluşturduğu dirençle her şeyi billurlaştırın kişidir yine babam. Doktora sürecimde desteğini hiç esirgemeyen sevgili dayım ise, babacan tavrıyla benim için her şeyi daha kolay kıldı. Kendisine müteşekkirim.

Lisans yıllarımdan itibaren yaşamımdaki dokunuşlarının nerede başlayıp nerede bittiğini kestiremediğim Prof. Dr. Simber Atay'a, her şeyden önce en gündelik diyaloglarımızda dahi estetiğı ve evrensel olanı asla atlamaması dolayısıyla saygılarımı sunuyorum. Bu, yıllara dayanan ve yaşamın her anına yayılan disiplinin, emeğın ve düşünün bileşimi olan bir üsluptur; ne oynanabilir ne de bir başkası tarafından taklit edilebilir.

Sevgili arkadaşım Fatma Nur Demir ise, doktora sürecimin başından sonuna kadar en hayati noktalarda bir kez olsun yardımlarını ve desteğini esirgemedi. Daima güler yüzle ve samimiyetle karşıladı. Tevazusu ve olgunluğu nedeniyle ona ne kadar teşekkür etsem azdır.

Eskişehir'deki her jüri öncesinde ve sonrasında, bazen sabahlara kadar süren sohbetleriyle bana kapısını açan arkadaşım Ahmet Sinav'a, öncelikle misafirperverliğı daha sonra ise her daim koruduğı incelikli tavrı ve düşüncesi için teşekkür ederim.

Son olarak, yazdığım neredeyse her metinde bana eşlik eden Diana Krall'ı anmamam yanlış olur.

20/11/2018

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Eren Ekin/Ercan

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
GÖRSELLER DİZİNİ	xv
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	5
1.2. Amaç	6
1.3. Önem	7
1.4. Sınırlılıklar	8
2. ALANYAZIN	9
2.1. Kıbrıs Türk Basın Tarihi	9
2.1.1. Osmanlı dönemi Kıbrıs Türk basını (1878–1914)	11
2.1.2. İngiliz dönemi’nde Kıbrıs Türk basını (1914–1958)	22
2.1.3. Milli mücadele dönemi’nde Kıbrıs Türk basını (1958–1974)	41
2.1.4. Kıbrıs Türk basınının modernleşme dönemi (1974–2012)	53
2.1.5. Kıbrıs Türk basın hayatında haber dergileri	68
2.1.6. Türk ajansı-kıbrıs (TAK)	73
2.1.7. Bayrak radyo televizyon kurumu (BRTK)	75
2.2. Kıbrıs Türk Basınında Temel Sorunlar	76
2.2.1. Kıbrıs’ta tarih, milliyetçilikler, savaş, barış	78

2.2.1.1. Helen milliyetçiliği: Enosis düşüncesi ve siyasetinin gelişimi	80
2.2.1.2. Türk milliyetçiliği: Dava ve Taksim siyasetinin gelişimi	89
2.2.1.3. Dava ve barış gazeteciliği: Siyasal pratikten gazetecilik pratiğine	104
2.2.2. Kıbrıs Türk basınında sahiplik, yanlılık, yenileşme ve profesyonellik görünümleri	112
2.2.2.1. Kıbrıs Türk basını ve ekonomi politika	112
2.2.2.1.1. Ekonomi politik, KKTC ve basın: Temel dinamikler	112
2.2.2.1.2. Kıbrıs Türk basınında ekonomi politik açmazlar ve internetin etkileri	120
2.2.2.2. Kıbrıs Türk basınında yanlılık/lar	127
2.2.2.3. Kıbrıs Türk basınında etik ve haber dili	134
3. YÖNTEM	146
3.1. Örneklem	147
4. BULGULAR VE YORUM	152
4.1. Demografik Bulgular	152
4.2. KKTC Basını ve Yayın Politikaları	158
4.3. Dava'dan Kapitalizme Kıbrıs Türk Basını	166
4.3.1. Dava, barış ve günümüz KKTC basınındaki yansımaları	167
4.3.2. KKTC basınında medya ve siyaset ilişkisi: "Tabiat boşluk tanımıyor."	181
4.3.3. KKTC basınında temel sorun/lar	194
4.3.4. KKTC basınında propagandanın değişen yüzü: "Kıbrıs'ta siysetsiz gazete, gazetesiz siyaset mümkün değildir."	206
4.4. Ajansa Bağlı Habercilik: Tektipleşme ve Varoluş Arasında	216
4.5. KKTC Basınında Objektiflik ve Yanlılık	222
4.6. KKTC Basınında Mesleki Rol Kavrayışı	241
4.7. İnternet Medyası ve KKTC Basını: "Yarı Geleneksel Yarı Web."	248

Sayfa

4.8. KKTC Basımında Etik: “Kıbrıs Küçük Bir Yerdir.”	261
4.8.1. KKTC basımında etik değerler: Toplumsal cinsiyet,	
kişi hakları ve trafik kazaları	275
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	282
KAYNAKÇA	291
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 4.1.1. Örneklemin eğitim durumu	152
Tablo 4.1.2. Gelir durumunun örnekleme dağılımı	153
Tablo 4.1.3. Herhangi bir sendikaya üye misiniz?	154
Tablo 4.3.1.1. “KKTC basınında ‘dava gazeteciliği’ anlayışı günümüzde de devam ediyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	176
Tablo 4.3.1.2. “KKTC basınında, milliyetçiliği destekleyen bir habercilik yapılıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	177
Tablo 4.3.1.3. “KKTC basınında barışı destekleyici bir habercilik yapılıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	178
Tablo 4.3.1.4. “Toplumlararası düşmanlıkları körükleyici yayınlardan kaçınılır” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	179
Tablo 4.3.1.5. “Barış, demokrasi, insan hakları gibi değerlere sahip çıkılıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	179
Tablo 4.3.2.1. “KKTC basınında medya-siyaset ilişkisi önemlidir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	189
Tablo 4.3.2.2. “KKTC basınında ekonomi ve siyaset ilişkisi haberciliğe etkide bulunuyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	189
Tablo 4.3.3.1. “Türkiye gazetelerine göre KKTC gazeteleri az okunuyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	195
Tablo 4.3.3.2. “KKTC basınında Türkiye ile ilgili haberler KKTC haberlerinden daha çok yer alıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	195
Tablo 4.3.3.3. “Patron ya da kurum dışından gelen baskılar haberleri etkiliyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	202

Tablo 4.3.3.4. “KKTC basınında sansür uygulanıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	203
Tablo 4.3.3.5. “Haberi yazarken otosansür uyguluyorum” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	204
Tablo 4.3.4.1. “Gazeteler siyasi gündemi belirleme işlevini yerine getirmektedir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	208
Tablo 4.3.4.2. “Gazetenin temel işlevi kamuoyunu etkileme ve kamuoyu oluşturmaktır” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	209
Tablo 4.4.1. “KKTC basını haber açısından TAK’a bağımlıdır” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	217
Tablo 4.4.2. “KKTC basınında özgün haber üretimi çok sınırlı” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	219
Tablo 4.5.1. “Gazetelerin temel işlevi, siyasi otoritelere kuşku ile yaklaşmaktır” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	234
Tablo 4.5.2. “Haber yaparken kendimi özgür hissediyorum” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	235
Tablo 4.5.3. “Doğru ve objektif haber yapıyorum” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	236
Tablo 4.5.4. “Gazetecilerin iş çevreleriyle yakın ilişki kurmasında bir sakınca yoktur” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	239
Tablo 4.6.1. “Gazeteler sıradan insanların sesini duyurmakta önemli bir yere sahiptir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	243
Tablo 4.6.2. “Haber kaynaklarından para ve hediye kabul edilebilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	244
Tablo 4.6.3. “Gazeteciler, bilgileri kişisel ve kurumsal çıkarları için kullanabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	244

Tablo 4.6.4. “Haber ve yorum ayrımı yapıyorum” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	245
Tablo 4.6.5. “Doğrulanmamış haberler yayımlanabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	246
Tablo 4.7.1. “İnternet medyası yazılı basını olumsuz etkiliyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	249
Tablo 4.8.1. “Başkalarına ait kişisel belgeler izinsiz kullanılabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	262
Tablo 4.8.2. “Haber kaynağı bilgi vermek istemezse, yıldırma yoluna gidilebilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	262
Tablo 4.8.3. “Gizli kamera ve gizlice ses kayıt cihazı kullanılabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	263
Tablo 4.8.4. “Gizli belgeler izinsiz kullanılabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	263
Tablo 4.8.5. “Bilgi veren kaynağa para ödenebilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	264
Tablo 4.8.6. “Gazeteci olduğunuzu söylemeden haber için bilgi araştırılabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	264
Tablo 4.8.7. “Haberde ‘suçu kanıtlanana kadar herkes masumdur’ ilkesine uyuyorum” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	267
Tablo 4.8.8. “Haberde kişilerin özel yaşam haklarına saygı gösteriyorum” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	267
Tablo 4.8.9. “Bir haber ne kadar çok kişiyi ilgilendirirse o kadar önemlidir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	273
Tablo 4.8.10. “Gazeteler toplumsal ve kültürel yaşamı değiştirme dönüştürme gücüne sahiptir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	274

Tablo 4.8.1.1. “Haberlerde ayrımcı ve cinsiyetçi bir dil kullanılıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	276
Tablo 4.8.1.2. “Tecavüz mağdurlarının isimleri açıklanabilir” ifadesine katılım verilen yanıtların örnekleme dağılımı	277
Tablo 4.8.1.3. “Birinin özel yaşamı, onun rızası dışında haberleştirilebilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	278
Tablo 4.8.1.4. “Trafik kazası mağdurlarının isimleri açıklanabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı	279

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 4.2.1. Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)	160
Görsel 4.2.2. Bayrak Radyo Televizyon Kurumu (BRTK)	161
Görsel 4.2.3. Halkın Sesi gazetesi	163
Görsel 4.2.4. Kıbrıs gazetesi haber merkezi	164

KISALTMALAR DİZİNİ

- AA** : Anadolu Ajansı
- AB** : Avrupa Birliği
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- AKEL** : Emekçi Halkın İlerici Partisi
- BM** : Birleşmiş Milletler
- BRTK** : Bayrak Radyo Televizyon Kurumu
- CHP** : Cumhuriyet Halk Partisi
- CTP** : Cumhuriyetçi Türk Partisi
- DAÜ** : Doğu Akdeniz Üniversitesi
- DEV-İŞ** : Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu
- DHP** : Demokratik Halk Partisi
- DP** : Demokrat Parti
- EOKA** : Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Organizasyonu (Ethniki Organosis Kyprin Agoniston)¹
- EOKA-B** : Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Organizasyonu-B
- HASDER** : Halk Sanatları Vakfı
- KATAK** : Kıbrıs Adası Türk Azınlıklar Kurumu
- KTAMS** : Kıbrıs Türk Amme Memurları Sendikası
- KİTEMB** : Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği
- KKTC** : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
- KMTHP** : Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi

---

¹ “Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü” olarak çevirileri de bulunmaktadır.

- KTFD** : Kıbrıs Türk Federe Devleti
- KTGB** : Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği
- KTKF** : Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu
- MEK** : (KKTC) Medya Etik Kurulu
- MSP** : Milli Selamet Partisi
- RMMB** : Rum Milli Muhafız Birliği
- TAK** : Türk Ajansı Kıbrıs
- TBMM** : Türkiye Büyük Millet Meclisi
- TKP** : Toplumcu Kurtuluş Partisi
- TKP-YG** : Toplumcu Kurtuluş Partisi Yeni Güçler
- TMT** : Türk Mukavemet Teşkilatı
- UBP** : Ulusal Birlik Partisi
- TC** : Türkiye Cumhuriyeti

1. GİRİŞ

Kıbrıs Türk basını, 1878 yılında Ada'nın İngiltere idaresine verilmesinin ardından ortaya çıkmış bir gazetecilik anlayışının ürünüdür. İlk bakışta Kıbrıs Türk basın tarihi açısından tarihsel bir imleç gibi görünen bu kırılma aslında günümüze kadar etkilerini sürdüren siyasal ve ideolojik bir mücadele anlayışının basın kültürüne yansımaları da içermektedir. Ada'nın siyasal yaşamında önemli bir belirleyiciliğe sahip olan 1878 tarihi ve sonrasındaki gelişmeler dolayısıyla, Kıbrıs Türk siyasal hayatı ile Kıbrıs Türk basını arasında net bir çizgi çekmek mümkün değildir. Bunun en önemli nedeni, birkaç istisna dışında, gazetelerin doğrudan doğruya Ada'nın içinde bulunduğu siyasal açmazların ya bir sonucu olmasıdır ya da gazeteler aracılığıyla bu siyasal açmazlar karşısında yürütülen mücadele anlayışıdır.

Kıbrıs Türk basın tarihinin ilk döneminde ortaya çıkan gazeteler de bu mücadele meselesini göstermektedir. Kıbrıslı Türkler tarafından 1889 tarihinde yayımlanmaya başlayan ilk gazete olan Saded'in yayımlanma hikâyesi bu açıdan oldukça önemlidir. Ada'nın İngiliz idaresine geçmesinden sonra kamu görevlilerinin kimilerinin yerlerinin değiştirilmesi, kimilerinin de görevden alınmaları durumu söz konusu olmuştur. Ahmet Emin Efendi ise bu atamalar sonucunda 1888'de Limasol Mal Müdürlüğü'ne atanmış ancak 1889'da Limasol Mal Müdürlüğü kapatılınca görevden alınmıştır. İşte Saded gazetesi de bu görevden alınmaya tepki olarak yayın hayatına başlar (Ünlü, 1982, s. 16). Kıbrıs Türk basınının ilk dönemindeki en uzun soluklu gazetelerden biri olan Zaman gazetesi de yine bir karşı çıkışın, belli bir siyasa etrafında toplanmanın ürünüdür. 1881'de kurulan Kiraathane-i Osmani'de bir araya gelen Kıbrıslı Türk aydınlar açısından Ada hala bir Osmanlı toprağıdır; İngilizlerin Ada'daki idaresi ise geçici bir durumdur. Bu geçici süreçte, dönem itibarıyla önemli tirajlara sahip Kıbrıs Rum gazetelerine karşı bir yayın gereklidir. Ada'daki siyasal ve hukuki varlığını korumak isteyen Osmanlı'nın da maddi ve manevi desteği bu yöndedir. Tüm bunların sonucunda, Kıbrıslı Türkler tarafından kurulan ilk matbaa olan Zaman Matbaası'nda basılan Zaman gazetesi işte bu siyasal etmenlerin bir araya gelmesinin sonucudur. Yayımlanma amaçları ise hem Türkiye ile ilişkiler açısından hem de gazetelere biçilen misyon açısından daha sonra da devam edecek bir geleneğin habercisidir. Yayın politikasında, İngiliz idaresi ve Rum toplumuna, gazetelerine yönelik "mücadele" ve "karşı duruş"

vurguları ön plana çıkarken, Ada'daki Türkler ve Osmanlı ile ilişkiler açısından “ulusal bilinç”, “sesini duyurmak”, “anavatan” gibi vurgular kendini göstermiştir. Ancak “anavatan”da yükselen muhalif seslerin Ada'da da karşılığını bulması çok gecikmemiştir. Zaman gazetesinde, Jön Türkler'in fikirlerini benimseyen yazarların “anavatan”da uyandırdığı rahatsızlık sonucunda gazeteden ayrılarak Yeni Zaman adında başka bir gazete kurmalarını, Kıbrıs Türk basınındaki ilk siyasal ayrılık olarak okumak mümkün. Öte yandan, önce Osmanlı'nın daha sonra ise Türkiye Cumhuriyeti'nin, Ada Türklerinin siyasallaşmasındaki başat rolü oynaması açısından da bu ayrılık oldukça önemlidir.

Geçen süreç içerisinde, “anavatan”da da, Kıbrıs'ta da muhalif olanların giderek yükselişe geçtiğini ve bunun bir sonucu olarak da, ilkin siyasal hayatta daha sonra ise gazetelerde Türk milliyetçiliğinin öne çıktığı görülmektedir. Bu durum, bir sıradanlıkla yahut kendiliğindenlikle, birden bire önem kazanan bir siyasal anlayış değildir. Aksine Kıbrıs Türklerinde milliyetçiliğin yükselişi ve Kıbrıs Türk siyasetinin merkezine oturması Ada içi ve dışındaki birçok etmenin bir sonucudur. Bunlardan en önemlisi Türkiye'de verilen Ulusal Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki gelişmelerdir. Gerek Osmanlı'da gerekse de Osmanlı dönemi Ada Türklerinde kendini gösteren milliyetçilik, Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar “reaktif”, görece daha fikri düzeyde bir milliyetçilik olarak siyasette ve gazetelerde karşımıza çıkarken, Atatürk Cumhuriyeti bu reaktif fikri proaktif bir hale getirecek atılımları gerçekleştirmiştir. Bu da elbette eğitim ve ekonomi başta olmak üzere ulusal varoluşu yaratan somut kurumsallaşmaların sonucudur. Bu “dışsal” gelişmeye ek olarak, Kıbrıs Rum siyasetinde yükselen Helen milliyetçiliği ve Enosis yanlısı siyasetin yarattığı sosyolojinin Kıbrıs Türklerindeki karşılığı olan Türk milliyetçiliğine sarılma ve Taksim siyaseti de, milliyetçiliğin Ada'daki her iki toplumun siyasetinde giderek keskinleşen merkezi bir rol oynamasındaki “iç” etmendir. Kıbrıs'ta milliyetçilik öylesine etkilidir ki, Kıbrıslı Rum komünistler dahi bunun dışında kalmamaktadır. Ancak burada şunu belirtmek gerekmektedir; Ada'daki Türk milliyetçiliği gerek tarihsel olarak gerekse de siyasal olarak Helen milliyetçiliğinin bir sonucudur (Mavratsas, 2003, s. 136). Bu anlamda bilhassa Kıbrıs Rumlarındaki eğitime dair göstergeler oldukça önemlidir. Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olmasını izleyen 1853–1922 yılları arasında, Kıbrıs Rumlarının ilk ve ortaöğretim düzeyindeki ders kitaplarının Yunanistan'dan gelmesi ve derslerin Yunan öğretmenlerce, ağırlıklı olarak

Yunan tarihi ve kültürü üzerine olması Enosis düşüncesinin olgunlaşmasındaki en önemli etmenlerdir. Ders içeriklerindeki bu durum, 1980 yılına kadar sürmüştür. Kıbrıs tarihi ve edebiyatına ilişkin kitaplar ise ancak bu tarihten sonra yalnızca ek kaynaklar olarak okutulmuştur. Kaldı ki 1931'deki Rum Ayaklanması da bu milliyetçi olgunlaşmanın bir göstergesidir (Çağlayan, 2013, s. 90-91). Ek olarak, her ne kadar Kıbrıs Komünist Partisi kilisenin “Enosis” vurgusuna katılmasa da 1931 Ayaklanması'na katılmıştır (Katsourides, 2014, 265). Buna karşın, Kıbrıs Türkleri arasında 1920'lerde başlayan ders kitaplarının ve öğretmenlerin Türkiye'den gelmesini izleyen süreçte ancak 1955 tarihinde milliyetçiliğin olgunluğa ulaştığını görmekteyiz. Fakat bu olgunlaşma dahi, özellikle dini referanslardan uzak olduğu için, Makarios'un ki kadar ikonik bir siyasal temsilci düzeyinde olmamıştır. Diğer bir deyişle, “Faiz Kaymak, Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş gibi isimler, Makarios gibi milliyetçi ideolojinin taşıyıcıları olarak önemli siyasi aktörler olmakla beraber, milliyetçiliğin ideolojik yapısında simgesel bir fenomene dönüşmemişlerdir (Çağlayan, 2013, s. 182)”.

Kıbrıs Türk basınında başta etik, haber dili ve haber değerliliği olmak üzere çeşitli sorunsallara neden olan *dava gazeteciliği*² anlayışının yerleşmesi; Ada'daki her iki toplumun siyasetinde merkeze oturan ve süreç içerisinde yaşananlarla daha da körüklenen milliyetçiliklerin Kıbrıs Türk basınındaki yansımalarıdır. Bu durum, 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ile üç yıl kadar durgunluğa girmiş gibi görünse de, 1960 öncesi ve sonrasında yaşananlar ve Kıbrıs Türk basınına buna karşı aldığı tavır, Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde de sürmüştür. “Milli dava” söylemi etrafında hem bir mücadele hem de bir savunma odağı haline gelen Kıbrıs Türk gazetelerinin hemen hepsinin kuruluş gayesi ve yayın politikaları da bunu doğrulamaktadır. Dahası, dava gazeteciliği yalnızca gazetecilere ait bir pratik değildir. Bizatihi siyasi önderler tarafından çıkarılan gazeteler, Kıbrıs Türk toplumunda siyaset ve gazeteciliğin iç içe geçtiği, birbirini beslediği tarihsel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. 1942'de yayımlanmaya başlayan ve bugün hala yayın hayatına devam eden Kıbrıs Türk basınına en uzun soluklu gazetesi olan *Halkın Sesi* gazetesinin kurucusu, Kıbrıs Türk toplumunun en önemli siyasi önderlerinden Dr. Fazıl Küçük'tür. Benzer şekilde, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF) adına 1959'da yayımlanmaya başlayan *Nacak* gazetesinin kurucusu, aynı zamanda Türk Mukavemet Teşkilatı'nın da (TMT) kurucularından Rauf

---

² “Mücadele basını” olarak da bilinmektedir.

R. Denктаş'tır. Her iki gazetede de ön plana çıkan mücadele, Türklük, birlik, beraberlik ve en önemlisi milli davaya yaslanan siyasettir. Gazetecilerden Ahmet Muzaffer Gürkan (1962), Ayhan Hikmet (1962), Derviş Ali Kavazoğlu (1965), Fazıl Önder (1958) ve Kutlu Adalı'nın (1996) öldürölmelerine ilişkin deliller, iddialar bulunsa ve tartışmalar sürse de, bunun arkasında yatan sosyoloji, Kıbrıs Türk toplumunda siyaset ve gazetelerin, en azından belli ölçülerde de olsa birbirinden ayrı değil, doğrudan doğruya birbirleriyle olan varoluşsal sebep-sonuç ilişkisidir. Diğer bir deyişle; Batı toplumlarında olduğu gibi gazeteler, bir ideal olarak da olsa, demokratik toplumun ve siyasetin oluşmasında, gelişmesinde tarihsel olarak *a priori* konumdayken, Kıbrıs Türk toplumunda gazeteleri ve gazetecilik mesleğini ortaya çıkaran şey siyasettir. O siyaset ise, "dava" etrafında öbeklenen, çimentonun harç işlevi görmesi gibi kültürel ve ideolojik çeşitlilikler arasındaki unsurları görünmez kılan, eyleme dönük tüm fikir ve girişimlerdir.

Bu siyaset ve gazetecilik pratiğinin karşısında yer alan barış gazeteciliği pratiği de benzer bir yol izlemektedir. Özellikle 1980'lerden itibaren yükselişle geçen ve 2004'teki Annan Referandumu ile önem kazanan "Kıbrıslılık" kavramsallaştırması bu açıdan oldukça önemlidir. Kıbrıs konusunda ağırlıkla "sol" partilerde belirleyici bir siyaset olan "Kıbrıslılık", milliyetçi bir eleştirinin yanı sıra barışı ve ortak bir siyasal çerçeve içindeki yaşamı ön plana çıkarmaktadır. Her ne kadar söylem ve siyaset bu yönde olsa da, barışa dönük gazeteciliğin ortaya çıktığı pratik yine siyasetin doğurduğu bir gazeteciliktir. Daha genel olarak, Kıbrıs konusuna dair tüm siyasal görüş farklılıkları ve bu siyasi görüş farklılığından doğan partilerin neredeyse hemen hepsinin birer gazetesi vardır.

Kıbrıs Türk basınında partizan gazetecilik olarak belirginleşen ve gazeteleri siyasal propagandanın birer aracısı konumuna iten söz konusu gazetecilik kavrayışı, habercilik yapma pratiği bakımından farklılıklar gösterse de, dava gazeteciliği anlayışıyla aynı epistemolojik yaklaşımın sonucudur. Farklı bir anlatımla; uzun yıllar süren çatışma ve şiddetin getirdiği olağanüstü koşulların neticesi olan "dava" temelli siyaset yapma ve bunun uzantısı olan dava gazeteciliği, Kıbrıs Türk basınında o kadar başat bir rol oynamıştır ki, bunun karşısında, ilkin siyaseten daha sonra ise doğal olarak gazetecilik pratiğinde varolabilmenin kendisi, aynı yöntem ve anlayışların benimsenmesi olarak karşılığını bulmuştur.

Siyasetin gazetecilik alanına bir yansıması olarak dava gazeteciliğinin günümüzdeki en önemli sonucu, 1974 sonrasındaki serbest piyasa ekonomisi anlayışının sonucu olan, siyaset ve ekonominin iç içe geçmesinden kaynaklı yanlılık görünümüdür. Sahiplik yapısından kaynaklı ve çapraz yoğunlaşmanın bir ürünü olan ekonomi politik temelli sorunların gazetecilik alanındaki etkisi; habere müdahale ile başlayan, editoryal bağımsızlığın ortadan kalkmasıyla devam eden ve bunun neticesinde ise haberde objektifliğin belli oranlarda terk edilmesi şeklindedir. Özellikle siyasi parti gazeteleri dışında kalan, tiraja yönelik, anaakım yayıncılığı uygulamaya çalışan gazetelerde daha da belirginleşen ekonomi politik sorunlar, bilhassa KKTC gibi küçük ölçekli bir ülkenin gazetecilik kültüründe çok daha kesin ve yakıcı etkiler yapabilmektedir. Bu açıdan kitleye yönelik yayıncılık anlamında bir kırılmaya neden olan ilk gazete *Kıbrıs Postası* gazetesidir. 1982–1992 yılları arasında yayımlanan gazete, gerek dönemin gazetelerine göre daha ileri bir baskı tekniğiyle yayımlanması gerekse de Ankara ve Londra’da da satışa sunulmasıyla oldukça önemlidir. Yayımlandığı dönemde en yüksek tirajlara sahip olan Kıbrıs Postası, bunu köşe yazarlarındaki çeşitliliğe ve çağdaş bir habercilik pratiğini ve üslubunu ölçüt olarak belirlemesine borçludur (KTGB, 2012, s. 162-163). Daha sonra bu anlayışı devam ettiren gazete, *Kıbrıs* gazetesidir. 1989’dan beri yayımlanan ve iş adamı Asil Nadir tarafından yayın hayatına sokulan gazete, Kıbrıs Türk basınında modernleşme açısından önemli bir yerdedir. 15 bine kadar yükselen tirajı da bunun sonucudur (KTGB, 2012, s. 236-237). Dolayısıyla, ekonomi politik ilişkilerin Kıbrıs Türk basın yaşamındaki etkisi de çalışmanın diğer bir odak noktasıdır.

1.1. Problem

Bu çalışmanın temel sorunsalı, öncelikli olarak siyasetin gazetelerdeki belirleyiciliği, bunun gazetelere sahiplik, gazetecilerin mesleki rollerinin tanımlanmalarına ve haber üretim süreçlerine yansıma biçimleridir. Bu bağlamda bu araştırmanın problemi, “Kıbrıs Türk basını ‘dava’ siyasetinin nasıl etkilediği”dir. Eşdeyişle bu çalışmada sorunsallaştırılan gazetecilik ve haber etiği, haber değerliliği, haberde objektiflik algısı ve editoryal bağımsızlık gibi temel gazetecilik meslek kültürü

bileşenlerinin KKTC'nin bir varoluş meselesi temelli nasıl kurgulandığı ve Batı gazetecilik normlarından ayrışma ve kesişme noktalarının açığa çıkarılmasıdır.

1.2. Amaç

Çalışmanın amacını, KKTC'de gazetecilik meslek kültürünün temel bileşenlerinin irdelenmesi ve günümüzdeki meslek kültürünün şekillenmesinde etkili olan tarihsel, siyasal, toplumsal ve kültürel ardağını oluşturan dava siyasetinin rolünün serimlenmesidir. Bu amaçla da KKTC'de haberi ve enformasyonu üreten ve yayan tüm gazete ve haber kurumlarının etik, haber üretim pratiği, objektiflik, yanlılık, haber değerliliği, editoryal bağımsızlık ve son dönemde Kıbrıs Türk basınında önemli bir hale gelen internet gazeteciliği pratiklerinin tümü nicel bir araştırma tekniği olan anket ve nitel bir araştırma tekniği olan görüşmelerden derlenen veriler aracılığıyla incelenmiştir.

Özellikle genel yayın yönetmenleri başta olmak üzere, editoryal düzeyde benimsenen yayın politikaları ve bunun ele alınma, yorumlanma biçimi çalışmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Buna ek olarak, gazetelerde çalışan muhabirlerle bir anket çalışması yapılarak, ele alınan konuların haberin mutfağında bizzat haberi inşa eden gazetecilerce nasıl algılandığı, haber pratiğine ilişkin bakış açıları, görüşleri sunulmaktadır. Böylelikle, konumuz gereği, editoryal boyutta dile getirilen görüşlerin bir ölçüde sağlaması da sunulmuş olmaktadır.

Bu açıdan diğer bir önemli konu da, Kıbrıs Türk basınında giderek yükselen internet medyasıdır. Ele alınan hemen hemen tüm gazetelerin bir de internet gazetesi olması bunun önemli bir göstergesidir. Bu bakımdan şu sorular oldukça önemlidir: Çeşitli gazetecilerin, gazetecilik örgütlerinin de dikkat çektiği ve KKTC'de yazılı basının giderek öldüğü yönündeki söylemler, mobil iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin bir sonucu olarak Kıbrıs Türk basınına nasıl yansımaktadır? Bilgi ve enformasyona ilişkin tüm sınırları ortadan kaldıran internet medyasının, öteden beri Kıbrıs Türk basını ve Türkiye basını arasındaki rekabete etkileri nelerdir? En önemlisi, hız unsurunun habercilik pratiğine getirdiği olumlu ve olumsuz yönlerinin yanı sıra Kıbrıs Türk basınında önemli bir sorun olan, başta kişilik hakları olmak üzere, haber

etiğine etkileri nelerdir? Son olarak da, sosyal medya kullanımının haberin üretiminde ve tüketimindeki etkilerinin neler olduğu, çalışmanın internet gazeteciliğini odağa alan başlıca sorunsallarını oluşturmaktadır.

1.3. Önem

KKTC’de basının yapısı ve gazetecilik kültürüne değinen akademik çalışmalar hayli sınırlıdır. İrvan’ın (2006, 2006b), Hançer’in (2006), Ersoy’un (2009) çeşitli çalışmaları olsa da, yapılan çalışmalar öncelikle yapıldıkları dönem itibariyle, on yıl kadar önceki Kıbrıs Türk basınına ele almaktadırlar. İrvan (2006b) Türk Ajansı Kıbrıs’ı (TAK) ele aldığı makalesinde, bir yandan TAK’ın mesleki ve etik değerlerini ortaya koyarken, diğer yandan da TAK’ın Kıbrıs Türk basınındaki olumlu ve olumsuz etkilerine odaklanmıştır. Yine İrvan (2006) tarafından gerçekleştirilen ve “Kıbrıslı Türk Gazetecilerin Mesleki ve Etik Değerleri” başlığını taşıyan çalışmada, KKTC basınında çalışan gazetecilere, belirtilen bağlam kapsamında bir anket uygulanmış ve sonuçları açıklanmaya çalışılmıştır. Hançer (2006) ise, KKTC basınına sahiplik yapısını ve bunun habere etkilerine odaklandığı makalesinde, o dönem KKTC’de yayımlanmakta olan gazetelerin sahiplerinin ve yöneticilerinin neredeyse tamamıyla söyleşiler gerçekleştirmiş, önemli verileri serimlemiştir. Ersoy’un (2009) KKTC basınında barış gazeteciliğine değindiği ve bunun önündeki engelleri betimlediği çalışması da, özellikle KKTC’deki geleneksel gazetecilik anlayışının barış gazeteciliğinin önündeki en büyük engel olduğunu vurgulamaktadır. Fakat değinilen çalışmaların, bu çalışmaya oranla ilkin saha olarak daha sonra ise tarihsel ve teorik olarak belli sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu çalışmanın önemi de burada belirginleşmektedir. Çalışmanın önemi, ilk kez Kıbrıs Türk basınına bütünsel olarak ele almasıdır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Kıbrıs Türk basını ya tarihsel olarak ele alınmıştır ya da belli konuları odağa alan çalışmalarla, belli yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ancak bu çalışma, gerek Kıbrıs Türk basın tarihine yaslanması, gerekse de bu basın tarihini oluşturan sosyolojiyi bütünlüklü olarak irdelemesi açısından bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Yanı sıra tüm bu tarihsel etkilerin günümüzdeki durumuna ilişkin karşılaştırma imkânı sunması açısından da önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Çalışmanın sınırlılığı da yine çalışmanın önemiyle ilişkilidir. Çalışma kapsamında, çalışmanın yapıldığı dönem itibariyle KKTC’de yayımlanmakta olan tüm yazılı basın ele alınmaktadır. Bu gazeteler ise; Kıbrıs, YeniDüzen, Kıbrıslı, Detay, Bakış, Afrika, Güneş, Diyalog, Havadis, Halkın Sesi, Haberal Kıbrıslı, Kıbrıs Postası, Star Kıbrıs, Volkan, Vatan, Kıbrıs Manşet, Haberatör ve Hakikat gazeteleridir. Buna ek olarak, “Kıbrıs Türk basınının oksijeni” konumunda olan TAK ve kamu yayıncılığını televizyon ve radyolarıyla gerçekleştiren Bayrak Radyo Televizyon Kurumu’nun (BRTK) haber merkezi de çalışmanın sahası içindedir (İrvan, 2006b, s. 59). Ayrıca Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği (KTGB) ve KKTC Medya Etik Kurulu’ndan da görüş alınmıştır. Dolayısıyla Kıbrıs Türk basını üzerine tarihsel olanla güncel soruları, teorik ardalarıyla birlikte, tüm gazeteleri ve habere ilişkin önemli kurumları bir araya getiren bütünlüklü bir çalışma bulunmadığından çalışma bu anlamda bir ilktir. Yanı sıra, çoklu araştırma yönteminin uygulandığı çalışmada belirtilen gazeteler ve kurumlardaki muhabirlerle de anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

İlk bölümde, Kıbrıs Türk basınının güncel sorunlarının daha iyi anlaşılabilmesi, ortaya konabilmesi amacıyla Kıbrıs Türk basın tarihi ele alınmıştır. İlk gazetelerden günümüze kadar ele alınan tarihsel kısmı, Kıbrıs Türk basınında öne çıkan temel sorunlara dair teorik kısım izlemektedir. Burada ise, öncelikle dava gazeteciliği anlayışının gelişimi, Türk milliyetçiliğinin belli başlı kırılmaları ile ele alınarak açılanmaya çalışılmıştır. Türk milliyetçiliğinin gelişimi ve Ada’daki siyasi gerilimi yükselten boyutu tek başına okunamayacağı için, tarihsel olarak daha önce belirginleşmiş olan Helen milliyetçiliğine değinilmiştir. Ardından barış gazeteciliğine ve bunun Kıbrıs Türk toplumunda yaslandığı siyasete ilişkin bir tartışma yapılmıştır. Daha sonra, dava gazeteciliği kültürüyle de kısmen ilgili olan ancak bunun da dışına çıkan sahiplikten kaynaklı ekonomi politik sorunlar ve bunun getirdiği yanlışlık ya da yanlışlık türleri irdelenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde son olarak, Kıbrıs Türk basınında önemli bir sorun olan haber etiği ve bunun açmazları çeşitli örneklerle ortaya konmaya çalışılmıştır. Özlüce bu çalışma, tüm bu ele alınan konular açısından Kıbrıs Türk basınının durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. ALANYAZIN

2.1. Kıbrıs Türk Basın Tarihi

Bu bölümde Kıbrıs Türklerinin basın faaliyetleri odağa alınmak üzere, Ada'daki basın tarihsel açıdan ele irdelenmektedir. Kıbrıs Türk basın tarihi; a) Ada'nın 1878'deki İngiltere'ye geçici olarak verilmesiyle başlayıp 5 Kasım 1914'de adanın İngiltere tarafından ilhakına kadar bir bölüm, b) İngiltere'nin ilhakı, I. Dünya Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile başlayıp 1958'de yükselen olaylara kadar ikinci bölüm, c) 1958'den Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla devam eden ve sonrasında şiddetin katlanarak tekrar yükselmesiyle "Milli Mücadele Basını" olarak ele alınan üçüncü bölüm, d) 1974'te beş gün arayla önce Sampson'un askeri darbesinin ardından ise Türkiye'nin Ada'ya asker çıkarmasıyla başlayıp günümüze kadar uzanan modern döneme değinen dördüncü bölüm şeklinde ele alınmıştır. Bu dönemselleştirme de ise Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği'nin (2012) ve Cemalettin Ünlü'nün (1982) çalışmalarının yanı sıra belli başlı tarihsel kırılma noktaları dikkate alınmıştır.

Fakat burada özellikle belirtilmesi gereken nokta, Kıbrıs Türk basın tarihine, bilhassa iç dinamiklerine ilişkin metinlerin azlığıdır. Çeşitli makaleler dışında özellikle Cemalettin Ünlü'nün (1982) çalışması bu anlamda önemlidir. Yanı sıra Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği'nin (KTGB) (2012), içinde akademisyenlerinde bulunduğu bir kurul oluşturarak, kronolojik bir şekilde gazete künyelerini derlediği çalışma da diğer önemli çalışmadır. Bu açıdan Kıbrıs Türk basın tarihini yazmaya girişmenin kendisi hem çalışmalardaki kimi tarihsel farklılıklar dolayısıyla hem de bütünlüklü çalışmaların azlığından kaynaklı olarak, belirtilen metinlerle karşılaştırmalı ve bu metinlere bağımlı bir şekilde ilerlemektedir.

Öte yandan, bu çalışmanın kapsamını da oluşturan günümüzde yayımlanan gazeteler ayrıca ele alınmaktadır. Aynı durum Türk Ajansı Kıbrıs (TAK) ve Bayrak Radyo Televizyon Kurumu (BRTK) içinde geçerlidir. Fakat 1942'den beri halen yayımlanmakta olan Halkın Sesi gazetesine, Kıbrıs Türk toplumunun siyasetinde ve mücadelesinde önemli bir yeri olduğu için bu bölümde de değinilmiştir.

Kıbrıs Türk basınının tarihi, belli başlı tarihsel kırılmalarla şekillenmiştir. Söz konusu tarihi olayları belirleyen dinamikler ise öncelikle Osmanlı'yla daha sonra ise Türkiye Cumhuriyeti'yle olan ilişkililerdir. Ayrıca Ada'nın içinde bulunduğu kimlik çatışmasıyla ortaya çıkan tarihsel sorunlar diğer önemli boyutu oluşturmaktadır. Her iki boyutu da yanlamasına kesen en önemli göstergelerden birisi, Ada'nın 12 Temmuz 1878 tarihinde Osmanlı Devleti idaresinden çıkıp İngiltere'nin geçici idaresine girmesiyle birlikte hem Rumların hem de Türklerin ilk gazetelerinin bu tarihe denk gelmesidir. Henry King and Co. adındaki ilk matbaanın Larnaka'da kurulmasının tarihi de 1878'dir, bu matbaada ilk sayfası İngilizce sonraki sayfaları ise Rumca olarak basılan Kıbrıs'ın ilk gazetesi olan Kipros/Cyprus gazetesi de yine 29 Ağustos 1878 tarihinde çıkmıştır. Ada'daki bir Ermeni olan Aleksan Sarrafyan tarafından Osmanlı Türkçesiyle çıkarılan ilk gazete olan Ümid'in yayın tarihi ise 1879'dur (KTGB, 2012, s. 9-10). Fakat ilk Türkçe gazete olan Ümid gazetesinin beş sayılık ömrü, özellikle Osmanlı dönemi boyunca hâkim olan siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı kısa olmuştur. Gazetenin yayın hayatının kısa olmasında 4. sayısında yayımlanan bir yazının rolü büyük olmuştur. Adanın İngiltere'ye geçici olarak verilmesinden duyulan rahatsızlığın dile getirildiği yazıda öne çıkan noktalar şöyledir:

...Kıbrıs'ı Majeste Kraliçe yönetimine vermekle, Türk yönetiminin hem belalardan kurtulacağını ve hem de, bu konuda devletler arasında kıskançlık yaratarak büyük ölçüde yararlar sağlayacağını sanıyordu. Böylece, bu küçük beyinli 'büyük' diplomat (Saffet Paşa), o büyük adayı kurban etmeyi başardı... Son günlerde İstanbul basınında çıkan yorumlara göre Kıbrıs, haklarımızın korunması için verilmiştir; fakat gerçekte yönetim, uygarlık ve özgürlükle gelişen büyük İngiliz yönetimini bizim için adeta ikinci bir adet haline gelen bulaşıcı rüşvet hastalığıyla etkilemek amacını gütmüştür... Acı duymanın zamanı geçmiştir... Frenklerin bizden yapmamızı talep ettikleri devrimleri yaparak, geriye kalan topraklarımızı koruyabilirsek, şimdilik geleceğimizi güvenlik altına almış oluruz... bize dedelerimizden kalan mirası, birkaç çılgın temsilci, maalesef heba ediyor (aktaran Demiryürek, 2000, s. 121).

Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Saffet Paşa tarafından bu "mezkûr gazete"yle ilgili sert bir belge yayınlanır ve birkaç ay sonra da Ümid gazetesinin yayınları durur (Demiryürek, 2000, s. 122).

İlk Türkçe yayımlanan gazetenin örneğinde de görüleceği üzere, Kıbrıs adasında basın ve habercilikteki hareketlilik öncelikle siyasi ve uluslararası açmazların bir sonucu olmakla birlikte, adanın kültürel ve kimlik yapısı da yayıncılık hayatında

oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Ünlü'nün de (1982, s. 9) belirttiği gibi, Kıbrıs'ın basın tarihi üzerine yazmak ve düşünmek yalnızca kronolojik bir ele alışla değil, adadaki insanları gazete çıkarmaya iten tarihsel koşullara ve bu koşulların sonucu olan gazetelere bakmakla mümkün olabilir.

2.1.1. Osmanlı dönemi Kıbrıs Türk basını (1878–1914)

Kıbrıs'taki yayıncılık hayatı ve basının ortaya çıkmasında İngilizlerin rolü oldukça önemlidir. Çünkü ilk matbaanın İngilizler tarafından kurulmasıyla Ada'daki ilk gazeteler ve kitaplar bu matbaada basılmıştır. Rumların 4 Temmuz 1879 tarihinde çıkardıkları ilk gazete olan Neos Kition gazetesi ile Ahmet Emin Efendi tarafından çıkarılan ve sahipliğiyle, diliyle ilk Türkçe gazete olan Saded gazetesi (11 Temmuz 1889) Larnaka'daki matbaada basılmıştır (Mert, 2003, s. 62-63). Toplam 16 nüsha yayımlanan Saded gazetesinin herhangi bir nüshası şimdilik bulunamamıştır. Yine ilk baskısını 1788 yılında Venedik'te, ikinci baskısını ise Larnaka'daki Henry King and Co. Matbaasında yapan ve Archimandrite Kyprianos tarafından yazılan Istoria Chronologiki tis nisou (Adanın Kronolojik Tarihi) isimli Kıbrıs adasında basılan ilk kitap da böyledir (Demiryürek, 2000, s. 120).

Bu durum öncelikle Ada'daki gerek Rum gerekse de Türkler başta olmak üzere düşünce ve kanaatlerin yayılışındaki teknolojik yoksunluğu göstermektedir. Ek olarak, bilgilerin yayılışındaki kontrolün bir başka sömürge devletinde olması, her iki toplumun ifade özgürlüğü bağlamındaki sorunlarının da temel kaynağıdır. Ancak diğer yandan Kıbrıs adasındaki basın ve yayıncılığın İngilizlerle başladığını söylemek gerekmektedir. 1571 yılında Ada'nın yönetimini eline alan Osmanlı Devleti, 1878 yılında hukuki statüsü değişmeksizin Kıbrıs adasını İngilizlere devredene kadar Ada'da ne bir matbaa kur(ul)muştur ne de gazete çıkar(ttırıl)mıştır. Fakat adanın İngiltere'ye devri hem Kıbrıs Türkleri için hem de Osmanlı Devleti için bir dönüm noktasıdır. Bunun yansımalarını özellikle Zaman gazetesinde görmekteyiz (KTGB, 2012, s. 19).

25 Aralık 1891 yılında yayın hayatına başlayan ve haftalık olarak dokuz yıl boyunca toplam 423 sayı çıkan Zaman gazetesi 4 sayfadan oluşmaktadır (KTGB, 2012,

s. 24). Gazetenin kuruluşuna baktığımızda, Kıraathane-i Osmani'yi yani Osmanlı Kıraathanesi'ni görmekteyiz. Kıbrıs Rumlarının öncelikle fikrîsel örgütlenişinde ve Enosis planlarının tartışılmasında önemli rol oynayan Rum Kıraathanesi'ne (Kipriyakos Silligos) karşı olarak kurulan Osmanlı Kıraathanesi, Kıbrıslı Türklerin ilk matbaası olan Zaman Matbaası'nı Laleli'de kurar. Lefkoşa'daki Sarayönü alanındaki bir binada bir araya gelen Kıbrıslı Türkler, daha sonra buradaki birlikteliğin ve fikrîsel hareketliliğin sonucu olarak Zaman gazetesini çıkarırlar. Gazete, tüzüğü ya da kayıtlı üyesi bulunmayan siyasi kulübün yayın organı haline gelir (Ünlü, 1982, s. 17). Gazetenin ilk sayısında, gazetenin yayın politikası ve amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. İngiliz sömürgeciliği ile savaşmak
2. Ulusal bilinci ayakta tutmak, anavatana güven ve bağlılığı devam ettirmek
3. Kıbrıs sorununu yalnız Rumların bakışı açısından dünyaya duyurmaya çalışan kalabalık Rum gazeteleri ile savaşmak
4. ENOSİS'e karşı durmak
5. Dünya kamuoyuna Kıbrıs Türk'lerinin sesini duyurmak
6. Türk dilini, yazı dili olarak da Ada'da ayakta tutmak
7. Türk toplumunu her alanda kalkındırmak, Türk esnaf ve işçisinin haklarını korumak
8. Türk ahlak ve eğitimine hizmet etmek
9. Kişisel çıkarları değil, Ada Türk'lerinin çıkarlarını gözetmek
10. Kimseye kin gütmemek, kimseden yana olmamak (Ünlü, 1982, s. 18).

Okur-yazar olmadığı öne sürülen Tüccarbaşı Hacı Derviş Efendi tarafından kurulan gazete doğrudan Osmanlı Devleti'nden yardım almaktaydı. Dahası iddialara göre, Cemal Efendi, Küfizade Mustafa Asaf, İrfan ve Asım Beyler gibi idarecilerin bulunduğu gazetenin başyazarı Muzafferüddin Galib Bey İstanbul'dan özel olarak gelmiştir (Mert, 2003, s. 63). Osmanlı Devleti'nin naip ve müftüleri aracılığıyla belli ölçülerde denetlenmekte, yapılan haberler raporlaştırılarak Osmanlı yönetimine oradan da Babıali'ye bildirilmekteydi. Babıali'nin buradan aldığı bilgilere göre Kıbrıs politikasını belirlediği öne sürülmektedir. Öte yandan şunu da vurgulamak gerekir ki, Rum basınına da sıkı bir şekilde takip eden Babıali, Salpinks ve Evagoras gibi Kıbrıs'ta yayımlanan gazetelerin yanı sıra yine Rumlar tarafından Londra'da çıkarılan Elenia gazetesini de o dönem takip etmekteydi (Mert, 2003, s. 67-68).

II. Abdülhamit ve Osmanlı Hükümeti, kendi politikalarına uygun yayın yapan gazete sahip ve yazarlarını para ile desteklediği gibi verdiği rütbe ve nişanlarla da o kişilerin Kıbrıs Türk toplumu içindeki itibarlarını arttırdı. Padişah ve Babıali, dış basına özellikle Avrupa gazetelerine karşı bu

uygulamayı para yardımını ön planda tutarak gerçekleştirdi. Zaman'ın 9. sayısı çıktığı 20 Şubat 1892'de Kıbrıs Naibi Seyyit Mustafa ile Kıbrıs müftüsü Ali Rıfki Efendiler, Sadaret'e yazdıkları arzuhalde, adı geçen gazetenin yayın hayatına girmesinin ada Müslümanları (Türkleri) bakımından faydalı olduğunu belirttiler. Bunun üzerine 7 Mart 1892'de Babiali, gazetenin sahibi olan Tüccarbaşı Derviş Efendi'yi terfi ettirerek ikinci rütbenin ikinci sınıfından birinci sınıfına yükseltti. Birkaç ay sonra da II. Abdülhamit, aynı kişiye üçüncü rütbe mecidi nişanı verdi (Mert, 2003, s. 65).

Daha sonra devam eden bu maddi ve manevi ilişkiler sonucunda 10 Şubat 1895 tarihinde Derviş Efendi Mirmiranlık rütbesi ile Paşa olur. Derviş Paşa, devam eden desteklerle 301. sayısına ulaşan gazetesinde “önceki yıllarda olduğu gibi sonraki yıllarda da Padişah'a bağlı kalacağını” açıklamıştır (Mert, 2003, s. 66).

Ancak gazetenin Osmanlı Hükümeti ile ilişkileri bu kadar doğrusal ve olumlu değildir. Özellikle gazetenin yazarlarından Küfizade Asım Bey, Muzaferiddün Galip, Mehmet Faik Bey ve Mehmet İrfan Bey'in yazdıkları yazılarda Jön Türkler'e fikri olarak yakın durmaları gazetede belli sıkıntılara ve sansürlere neden olur (KTGB, 2012, 20). Osmanlı Kırathanesi'nde bölünmeler kendini gösterir. Bir yandan Osmanlı Hükümeti yanlısı Derviş Paşa ve diğer yanda Jön Türkler'den yana olan gazete yazarları ve Kırathane'nin bazı önde gelenleri bulunmaktadır. Bu görüş farklılığı, Jön Türkler yanlısı yazarların gazeteden ayrılarak 22 Ağustos 1892 tarihinde yayın hayatına başlayacak olan Yeni Zaman gazetesini kurmalarına neden olmuştur. İlk sayısı dışında, Kırathane'de yapılan oylama sonucunda sahipliğini Küfizade Mustafa Asaf Bey'in yürüttüğü, haftalık olarak yayımlanan Yeni Zaman gazetesinin yayım amaç ve ilkeleri ise şu şekildedir: “İslam milletinin maarifine ve ahlâğına hizmet etmek ve padişaha sadakat göstermek (KTGB, 2012, s. 28)”. Yeni Zaman gazetesinin başlığının altında yer alan “Siyasiyat, edebiyat ve fünundan³ bahseder” vurgusu önemlidir. Çünkü II. Abdülhamit “siyasiyat” konusunda gazetelere yasak uygulamaktadır. Derviş Paşa'nın bu vurguyu Zaman gazetesinden çıkartmaya kalkması, Jön Türkler'den yana olan yazarlarda rahatsızlıklara neden olmuş, Derviş Paşa menfaatperestlikle suçlanmıştır (Mert, 2003, s. 64-65).

Yeni Zaman gazetesinin ömrü çok uzun olmamıştır. 22 Şubat 1893 tarihine kadar 28 hafta boyunca 22 sayı yayımlanan gazete, Rum basınıyla önemli kalem kavgaları gerçekleştirmiştir. Bunlardan en önemlisi, Rum Kırathanesi ile ilişkileri olan Foni tis

---

³ Fenler, ilimler.

Gibru gazetesinin Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını savunan görüşlere geniş yer verilmesidir. Özellikle Avukat Yorgi Şagalli'nin öne çıkarttığı bu görüşler, Yeni Zaman gazetesinde tepkiyle karşılanmıştır. Osmanlı Devleti'ne ödenen vergilerin ağır olmasını eleştiren ve tek çıkar yolu Enosis'te gören Şagalli'nin bu görüşü çerçevesinde Rum Kıraathanesi'nde vermek istediği konferans engellenince büyük bir tartışma başlamıştır. Yeni Zaman gazetesi, Foni tis Gibru gazetesindeki haber ve makalelere “Biz bu muharrerata kakhahalarla güler ve hem de bildirdikten sonra zengin hayaller kurmakla tanınan Rumların böyle safsatularla iş görecekları hakkındaki itikat ve efkârlarına şaşarız” diye başlayan uzun bir cevap verir. Ardından Foni tis Gibru gazetesini destekleyenlerin başı çektiği çeşitli gösteriler gerçekleşir. Bu gösterilerde savunulan düşüncelere Yeni Zaman gazetesinin verdiği uzun cevapların özeti ise, bu görüşlerin “beyhude” olduğu ve Ada'nın hala daha Osmanlı toprağı olduğu yönündedir (Ünlü, 1982, s. 23-25).

Zaman gazetesine dönülecek olursa, 2 Eylül 1900 tarihine kadar yayın hayatını sürdüren gazetede çeşitli olaylar gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki Abdürrahim İrfan imzasıyla 16 Kasım 1894 tarihinde yayınlanan 123. sayıdaki bir makalenin II. Abdülhamit de dahil olmak üzere uyandırdığı rahatsızlıktır (Mert, 2003, s. 71). Yazarın “Bend-i Mahsus” (Özel Makale) adını verdiği köşesinde yer alan ve “Teşvik” başlığını taşıyan gençlere yönelik yazısındaki bazı ifadelerin sadeleştirilmiş hali şu şekildedir:

Mensubu olmakla övündüğümüz dinimizin kutsallığını yüceltip yaymaya, milletimizin mutluluğunu ve sevgili vatanımızın onuru ile namusunu korumaya çalışalım. Bu gayrete bağlıdır. İnsan, rastladığı engelleri alt üst eder. O engelin güçlüğüne bakıp da azminden usanmamalıdır, korkmamalıdır. Vatanın ikbali ve milletin aydını olan gençlerin kalbine korku gelmemelidir. Vatanın gençleri! İbret alınız. Halk, Allah'ın adaletini tatil etmek ve Allah'ın koruması ile ömrün mutluluğunu kaldırmak isteyen aşağılık kimselerin yaptıkları zulümlere artık dayanamıyor. Halkı, bu hakaret ve itibarsızlıktan kurtarmaya çalışalım ki bir gün kurtuluş ve zafer bizim olacaktır. O zaman vatanın her saniye dökülen kanlı yaşlarını dindireceğiz ve yüzünü güldüreceğiz (Mert, 2003, s. 72).

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, burada bahsi geçen “gençler” Genç (Jön) Türkler'dir. Tepkiye yol açan şey, yalnızca bu makale ile kalmaz. Gerek gazete yönetiminin makaleyi öven yazılar yayınlaması gerekse de ileriki sayılarda Halep'ten Emirzade Mehmet İhsan'ın bu makaleyi destekleyen bir başka makaleyi gazetede kaleme alması, gazeteyi Osmanlı Hükümeti'nin odağına oturtmuştur. Eğer bu tür yazılara devam edilirse gazetenin Osmanlı'ya girişinin önleneceği bildirilmiştir. Bunun

üzerine Zaman gazetesinin yazı dilinin değiştirilmesi gerektiği yönünde beyanatların Derviş Efendi'ye anlatılmasıyla olay durulmuştur (Mert, 2003, s. 72-73).

Bir diğer olay, Ziver Efendi tarafından tefrika olarak yayınlanan ve 1360-1392 yıllarına odaklanan “Kıbrıs Tarihi” başlıklı metindir. Gazetenin 124. ve 125. sayılarında yayınlanan tefrika bölümlerinde,

Kıbrıs Kralı I. Pierre'e (1359-1369) karşı kardeşi Jacques'ın gizli ittifak girişimlerinde bulunması, kralın sarayında öldürülmesi, I. Pierre'in yerine II. Pierre'in tahta çıkması, sarayda hapsedilmesi, krallık hanedanından Jacques'ın idam edilmesi, II. Pierre'nin resmi işlerine müdahale edilmesi ve ölümü ile hapisteki Jacques'ın kral seçilmesi anlatılmaktadır (1964'den aktaran Mert, 2003, s. 74).

Tarihi bir olayın anlatıldığı bu tefrikada rahatsızlık uyandıran şey, bir kralın tahttan indirilip öldürülmesi, yerine hapisteki bir kimsenin getirilmesi gibi bilgilerin yer almasıdır. Çünkü II. Abdülhamit de “1876'da Abdülaziz ile V. Murat'ın tahttan indirilmesi sonucunda padişah olmuştur... Tefrikadaki bilgiler, II. Abdülhamit'e kendisinin hal edilmesini ve göz hapsinde tutulan V. Murat'ın yeniden tahta çıkarılmasını çağırıyordu. Zira bu dönemde Genç Türkler muhalefet hareketi içinde böyle bir görüş vardı (1956'dan aktaran Mert, 2003, s. 74).” Tüm bunların sonucunda gazeteye sansür uygulanmıştır.

Gazetenin yayın hayatına son vermesi, bunun gibi belli başlı olayların yanı sıra sıkı sansürcülüğüyle tanınan Mehmet Memduh Paşa'nın Dâhiliye Nazırı olmasıyla birlikte Zaman gazetesi de dâhil olmak üzere birçok Osmanlı vilayetinde ağır sansürler uygulamaya girişmesidir. Zaman'ın kapanması, gazeteye yapılan yardımların kesilmesi ve Derviş Paşa'ya ödenen maaşların 13 ay durdurulmasıyla başlamıştır. Öte yandan Yunanistan Kralı I. George'a girişilen suikast girişimi ve 10 Eylül 1898'de Cenevre'de İtalyan bir anarşist tarafından bıçaklanarak öldürülen Avusturya İmparatoriçesi Elizabeth suikastinin Osmanlı'da yasak haberler arasında olmasına ve Osmanlı basınında zatürreden öldüğü şeklinde verilmesine karşılık açıklıkla haberleştirilmesi bu durumun başlıca nedenleri arasındadır. Son olarak ise, Kıbrıs Müftüsü Ali Rıfki Efendi'nin gazeteye ilgili olarak Şuray-ı Devlet'e gönderdiği beyanatlar diğer önemli etkidir. 2 Eylül 1900'de 423. ve son sayısını yayınlayan gazeteye ilgili, Mehmet Memduh Paşa'nın görüşleri neticesinde İstanbul'da dava açılır. Derviş Paşa davalara katılmaz. Mayıs 1901'de, Hariciye Nezareti'nce Kıbrıs'ta kendisine tebliğ edilen ceza

sonucunda Paşa'lık unvanı geri alınır. Gazetenin kapanmasına yakın, 14 Temmuz 1900 tarihinde Kıbrıs Müftüsü Ali Rıfka Efendi'ye II. Abdülhamit tarafından 2. Rütbeden Osmanlı nişanı verilir (Mert, 2003, s. 75-81).

Burada değinilmesi gereken bir diğer önemli husus, 1864 yılında Padişah onayı ile yürürlüğe giren "Osmanlı Matbuat Nizamnamesi"nin Kıbrıs'ta 1930'lara kadar, Ada tamamen İngiliz yönetimine geçtikten sonra da kullanılmış olmasıdır.

Nizamname'de geçen yasalara genel olarak bakıldığında gazete çıkaracak kişinin 30 yaşını geçmiş olması ve cinayet ve cünhadan (kabahatten ağır, cinayetten hafif suç) dolayı ceza yememiş olması gerekmektedir. Ayrıca ruhsat alması gerekmektedir ki bunun için de İstanbul dışında olanların, Vali'ye dilekçe vermeleri yeterli olacaktır (KTGB, 2012, s. 19).

Bu Nizamname'ye göre kapatılan ilk gazete de Ahmet Tevfik Efendi tarafından çıkarılan Akbaba gazetesidir. Zaman gazetesinin yazarları arasında bulunan Jön Türkler yanlısı görüşleriyle öne çıkan Ahmet Tevfik Efendi, buradan ayrılarak önce Kokonoz gazetesini çıkarır (Ünlü, 1982, s. 27-28). 27 Kasım 1896 ile 17 Eylül 1897 tarihleri arasında, 15 günde bir çıkan ve ancak 22 sayı yayınlanan Kıbrıs'ın ilk gülmece gazetesi olan Kokonoz'un anlamı ise Rumca "çirkin yaşlı kadın" demek olan "Kokona"dan gelmektedir. İlk sayının "Fatiha" başlıklı başyazısında şu ifadeye yer verilir: "...Ahalimizi siyasetten haberdar edecek iki gazete var ise de bir mizah gazetesinin bulunmadığı ve onun neşrini de acizan biz deruhte eyledik (Ünlü, 1982, s. 28)".

Ahmet Tevfik Efendi daha sonra 17 Eylül 1897 tarihinden 19 Ağustos tarihine kadar yayın hayatını sürdürecektir olan Akbaba gazetesini çıkarır. Bu gazete de yine 15 günde bir yayın yapmaktadır (Fedai ve An, 2012, s. 15). Kokonoz'un devamı niteliğinde olan bu gazete salt gülmece türü içerikler barındırmakla kalmayıp, ülke ve dünya sorunları üzerine haber ve yazılara da yer vermiştir. Padişah'a bağlılık dile getirilse de gazetenin içeriği bu yönde değildir. Tuzla Postanesi'nden Osmanlı adalet sistemine, Yunan gazetelerindeki haberlerden Padişah'a kadar içinde mizahla yerginin iç içe geçtiği yazılar yayımlanır. Jön Türkler'e yönelik eleştirilere dahi rastlanmaktadır. 23 sayı çıkan Akbaba gazetesinin kapanmasına neden olduğu düşünülen yazı ise 22. sayısında "Suret-i Haddı Hümayun / Vezir-i meali semirin Mithat Paşa" başlığını taşıyan ve Tanzimat Fermanı'ndan başlayarak Birinci Meşrutiyet'e kadar uzanan; Anayasa'ya, Mithat Paşa ve çevresine dikkat çeken, Abdülhamit'in olaylar karşısındaki tutumunu gözler önüne seren mizahi unsurlardan uzak yazıdır (Ünlü, 1982, s. 29-31).

Ahmet Tevfik Efendi daha sonra aralıklı olarak 367 sayı yayımlanan Mirat-ı Zaman gazetesini çıkarır. Aralıklı olmasının nedeni, gazetenin bir Rum matbaasında basılması ve gazetede Rum basınına yönelik eleştiri yazılarının yayınlanmasıdır. İlk olarak 3 Mart 1900 tarihinde basılan gazete 4 sayı basıldıktan sonra yayınlarına ara verir. Ardından 29 Nisan 1901’de tekrar yayına başlar ve yayınlar tekrar durur (Fedai ve An, 2012, s. 26). 24 Haziran 1907 tarihinde yeniden yayın hayatına başlar ve 11 Nisan 1910’daki son sayısına kadar yayımlanmaya devam eder. “Zamanın aynası” anlamına gelen gazete, Kokonoz ve Akbaba gibi gülmece türünde bir gazete değildir. Ülke içinden ve dışından haber ve makalelere yer verilen gazete, evkaf yanlısı bir gazetedir ve uzun yıllar süren sayıları boyunca evkaf karşıtı bir gazete olan Sünühat gazetesine yönelik yayınlarıyla öne çıkmıştır. Bunun nedeni ise, Kıbrıs vakıflarının sahip olduğu milyonlarca sterlinlik malların idaresiyle ilgili olarak Osmanlı ve İngiltere arasında yapılan 1 Temmuz 1878 tarihli anlaşmanın 2. maddesidir. Buna göre, bu malların yönetimi için “İngiltere tarafından tayin olunan bir İngilizle birlikte çalışmak maksadıyla Osmanlı Evkaf İdaresi Ada Müslüman ahalisinden bir mümessil tayin” edecektir. İngilizlerin buraya kendilerine yakın isimleri görevlendirmeleri ise Mirat-ı Zaman ve Sünühat gazeteleri arasındaki bahsi geçen gerilimin kaynağıdır (Ünlü, 1982, s. 35-37).

Dönemin Zaman gazetesinden sonra en uzun soluklu gazetelerinden biri de Küfizade Mustafa Asaf Bey tarafından çıkarılan Kıbrıs gazetesidir. 6 Mart 1893’de yayın hayatına başlayan Kıbrıs gazetesi haftalık olarak yayınlanmıştır. Kıraathane-i Osmaniye’de basılan gazetenin ilk sayısında yer alan yayın amaçları şu şekildedir:

1. Rum basını ile savaşmak.
2. Gerçeklerin ışığı altında olaylara yaklaşmak, yalan haber yazmamak.
3. Türk kültürüne ve Türk halkına hizmet etmek.
4. Jön Türkler’in davasına destek olmak (Ünlü, 1982, s. 25).

Zaman’dan ayrılan kadronun içinde olan ve Yeni Zaman gazetesini çıkaran Küfizade Mustafa Asaf Bey, Kıbrıs gazetesinin 10 Temmuz 1893 tarihli 45. sayısında “Gazetecilik Nedir?” başlıklı bir makale kaleme alarak Ada’daki gazeteciliği irdeler. Makaleye göre, “gazete birilerini övme veya yerme görevine sahip değildir. Gazetenin asli görevi aleme ibret veren olayları ve işe yarayan fikirleri gündeme getirmektir (KTGB, 2012, s. 30)”.

İlk sayfasında “ihtişamlı” bir Osmanlı arması olan ve Osmanlı’nın yanı sıra Kahire’ye de gönderilen gazete, yayın hayatı boyunca Zaman gazetesiyle tartışmalarını devam ettirmiştir. 28 Aralık 1896 tarihli 225. sayıda Zaman gazetesiyle ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir: “...Zaman namı bizden gasbolunduktan sonra, biz de vatana olan hizmetimizden geri kalmamak için önce Yeni Zaman ve sonra Kıbrıs namıyla, gazetemizi devam ettirdik. Aradan birçok vakit geçtikten sonra, gasbedilen Zaman namı iğrenç işleri hatırlatır olmuştur (Ünlü, 1982, s. 26)”.

Gazetenin Jön Türkçü bir çizgide olması, hatta bunu diğer gazetelerden farklı olarak yayın amaçlarında açıkça belirtmesi, sayılar ilerledikçe İstanbul’un gazete üzerindeki baskılarını arttırmasına neden olmuştur. 13 Aralık 1897 tarihli 274. sayıda yer alan başyazıda bu baskılara dair şu ifadeler kullanılmıştır:

Güya gazetemizin siyasi kısmında şiddetli lisan istimal etmekte olduğumuzdan bazı nüshaların Memalik-i mahruse-i şahanenin (korunan memleket) bazı taraflarında tevziine (dağıtma, paylaşırma) müsaade olunmadığı hakkında şayia deveran (yayılan haberler) etmekte olduğu maateessüf (maalesef) işitilmiş ve bir iki zevat-ı muhtereme tarafından aldığımız muharreratta (resmi yazı) dahi bazı esbaba mebni (kurulmuş) Kıbrıs Gazetesi gönderilmemesi emrolunmuştur! Süphanallah!... (Ünlü, 1982, s. 27).

Yine Kıbrıs gazetesinin 4 Nisan 1898 tarihli 289 numaralı nüshasının ilk sayfasında ise şu satırlara yer verilmiştir:

Şu son günlerde hükümetimizin tuttuğu meslek, takip ettiği politika, Avrupa’nın efkârı rahatımızı kaçırmış ve bunlara ne yolda tedbir yapılması hakkında efkâr-ı acizanemizi beyan etmeğe bizi mecbur eylemişti. Bu hafta aldığımız malumata nazaran İstanbul’da İngiltere sefirine yapılan muamele iki hükümet arasında bir mukarenet husulünü ifham eyliyor. Başlı başına hareket etmeyecek isek İngilizlerle beraber olmak mesleğini takip etmek, mahvımızda istifade arayan şimal canavarından elbette iyidir... Manen ve maddeten maliki bulunduğumuz kuvvetimizi, kudretimizi hüsn-i istimal ve muktedir kârazma memurlarımızı müstahak oldukları memuriyetlerde istihdam etmeli, bir takım cahil ve vatan ve millete mazarratı dokunan iktidarsızları... bu hainleri te’dip ile millete muhtaç olduğu terakki ve istifade kapılarını açmalıyız (1988’den aktaran Demiryürek, 2000, s. 125)...

Bunun üzerine 290. sayıda İstanbul’dan gelen uzun bir mektup yayımlanır. Mektupta imza bulunmamaktadır. Mektubun altında yalnızca Elif ve Mim harfleri (A.M.) vardır. Mektupta Kıbrıs gazetesinin tavrının İstanbul’da nasıl karşılandığına ilişkin ifadeler yer alır. Bunun devamında ise mektupta yer alan bazı ifadeler şu şekildedir:

...Ah! Varolunuz vatanperver beğim. Cenab-ı hak gayretinizi mezdad ve tesirini ihsan buyursun. Hakikaten adliye, maliye, zabıta... beyanınızdan bin kat daha ıslaha muhtaçtır. En ufak bir mesele ile ya zabıtaya veya adliyeye girenler ihkâk-ı hak etmek için bıkp usanma neticesi olarak her türlü haklarından vazgeçmekle yine yakayı kurtaramıyorlar. Şeriat-ı Muhammediye taban tabana zıt olan şu hali şeriat hamisi Peygamber vekili olan Padişahımız efendimize ilam-ı ifham ile merhamet-i seniyyelerine müracaat hususunda her adım attıkça önümüze bir sedd-i hail tesadüf ediyor. Birinci, ikinci, üçüncüye mukavemet ve mukabele etmek mümkün olsa bile dördüncüde mahv edilmek muhakkaktır. Bunlar bir sürü insafsız, hamiyetsiz kimselerdir ki, menfaat-i şahsiyelerine bir milleti kurban etmekten belki çekinmezler. Zulüm ile ülfet etmiş olmalıdır ki o veçhile ücretten lezet alırlar (Demiryürek, 2000, s. 126)...

Kıbrıs gazetesi mektubun altına bir not düşer: "...Bir takım beyinsiz, ağzından çıkan sözü kulağı işitmez cühelâya sükût ile mukabele şerefimizi arttırır... mesleğimiz sırf hakikate müstenid olup menfaat ve garaz-ı şahsiye için isti'mal olunamaz. Doğruyu doğru, eğriyi eğri olarak gösteririz (Demiryürek, 2000, s. 127)..." Gazete bir sonraki sayıda geri adım atmadığını, Sultan Aziz zamanında memleketin kötü gidişine dur demek için "Müceddidin-i Osmaniyye" adında bir cemiyetin üyeleri olan Namık Kemal, Mithat Paşa ve Mustafa Fazıl Paşa'yı öven yazılar kaleme alarak gösterir. Gazete 31 Ekim 1898 günü yayın hayatından çekilir.

Feryad gazetesi, Aralık 1899 – 22 Ocak 1900 tarihleri arasında sadece 4 sayı çıkan bir diğer gazetedir. İkinci sayısındaki başlığın altında "Feryat edenlerin ve inleyenlerin ateşi zalimleri yaksın. Ya Rab, kalmasın dünyada istemeden inleyen" ifadesi yer alır (KTGB, 2012, s. 36). Hocazade Osman Enveri Efendi tarafından çıkarılan gazetenin başyazarıysa İsmail Fethi adında bir Jön Türk'tür. Gazetenin ömrünün kısa olmasında da bu durum etkili olmuştur (Mert, 2007, s. 195-196). Kaldı ki, 27 Aralık 1899 tarihli Yıldız Sarayı Baş Kâtiplik Dairesi'nden yazılan bir yazıda geçen "Feryad nam hezeyennamenin memalik-i şahanenin hiçbir tarafına ithal olunmasına meydan verilmemesi" gerektiği ifadesi bunu açıkça ortaya koymaktadır (Demiryürek, 2000, s. 129-130).

Mehmet Arif Efendi tarafından 6 Ekim 1906 tarihinde çıkarılmaya başlayan bir diğer gazete ise Sünuhat gazetesidir. Mirat-ı Zaman'la evkaf konusundaki çekişmelerle öne çıkan Sünuhat gazetesi, önceleri "Padişahçı" olarak çıkmaya başlasa da, II. Meşrutiyet'le birlikte İttihat ve Terakki Partisi'nden yana tavır almıştır. "Hatıra/akla gelen, içe doğan" anlamlarına gelen Sünuhat'ın (KTGB, 2012, s. 40) en önemli

muhalefetlerinden birisi, 1907 yılı başlarında dönemin İngiltere Sömürgeler Bakanı Winston Churchill'in adaya geleceği söylentilerinin çıkmasıyla ilgilidir. Bunun üzerine Larnaka'da bir araya gelen Teşrii Meclis'inin Rum üyeleri bir muhtıra hazırlarlar. 6 maddelik muhtırada öne çıkan maddeler, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi ve Teşrii Meclis'indeki Türk üye sayısının 4'ten 3'e düşürülmesi, buna karşılık olarak da Rum üye sayısının 9'dan 12'ye çıkarılması gibi talepleri kapsamaktadır. 9 Ekim 1907 günü Churchill Ada'ya gelir ve muhtıra Churchill'e iletilir. Sünühat gazetesi ise bu durum karşısında şu satırlara yer verir: "...Burada Türk ve Rum olarak iki cemaat bulunduğu emelinize kavuşmanız imkânsızdır. Memleketin yükselmesini arzu ediyorsanız, diğer unsur ile kardeş gibi geçinerek ittifakla çalışınız ki, hükümet de size yardım edebilsin (Ünlü, 1982, s. 39)". Öte yandan 3 Ekim 1907 tarihli Sünühat gazetesi, Churchill Kıbrıs'a gelmeden önce Ada'nın Yunanistan'a değil, "İngiltere'ye muvakkaten terkedildiği için muahede mucibince Türkiye'ye iade edileceğini" yazmıştır.

Aslen Kıbrıslı olan Dr. Hafız Cemal Efendi ya da diğer adıyla "Lokman Hekim" tarafından çıkarılan İslam gazetesi, Kıbrıs Türk basın hayatında dönemin diğer gazetelerinin siyasal olarak durduğu yerle kıyaslandığında oldukça farklı bir konumdadır. 18 Nisan 1907 tarihinde yayımlanmaya başlayan İslam, haftalık bir gazetedir. Dinine bağlı olan ve aynı zamanda en ücra köylere kadar belli konularda teknik eğitim veren Hamidiye Sanat Okulunu ve "Kıbrıs Cemiyet-i Hayriyye-i İslâmiye" adında bir derneği kuran Dr. Hafız Cemal Efendi (KTGB, 2012, s. 42), İslam'ın yayın ilkelerini şöyle sıralamaktadır:

1. İslamiyet'in asil milleti olan Osmanlı Ümmetinin menfaatleri için hüsnüniyet ve doğrulukla yazılan makalelere sahifelerini açmak.
2. Millet ve Devlet menfaatlerine hizmet eden hayırlı bir Osmanlı Gazetesi olarak çıkmak.
3. Halkı din bakımından eğitmek.
4. Kıbrıs Türk'ünün bütünlüğü ve terakkisi için çalışmak.
5. Halkı san'ata ve marifete teşvik etmek (Ünlü, 1982, s. 41).

Ada'daki gazetelerin tarafgirliğinden yakınan yazılar kaleme alan Dr. Hafız Cemal Efendi, kendi tarafsızlığını ise şu satırlarda dile getirmektedir: "Biz daima tarafsız yazılar yazmaktayız. Millete herhangi bir tarafın bir iyiliği olmuşsa yazdık. Kimsenin aleyhinde yazmadık. Hukuk-u İslâmiye ve Osmaniyyeyi muhafaza ve

müdafaaya çalıştık. Ada'da İslâmların hukukunu, milli ve manevi ihtiyaçlarını daima bildirdik”.

Kıbrıs Türk kültür hayatında birçok esere imza atan Dr. Hafız Cemal Efendi'nin 1905 yılında Kıbrıs'a dönmesinin nedeni ise, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de görevliken Yemen'e tayininin çıkmasıdır. Dr. Hafız Cemal Efendi gözlerindeki rahatsızlığı öne sürerek Yemen yerine memleketi Kıbrıs'a gelmiştir. Bundan dolayı gıyaben altı ay hapse mahkum edilir (Demiryürek, 2000, s. 131). En büyük korkusu “Jön Türkçü” olarak anılmak olan Dr. Hafız Cemal Efendi, bir eserinde gazetesinin Jön Türkçü olarak görülmesinin neticesini “Hiçbir köye gidemeyecek! Ve kasabalarda bile yakılacak” olarak değerlendirmektedir. Gazetesinin ilk nüshasını Kıbrıs Naibi Osman Nuri Efendi ile İstanbul'a onay almak için gönderen Dr. Hafız Cemal Efendi'ye verilen cevap, o dönem Osmanlı'nın hukuki olarak Kıbrıs gazetelerinde ne gibi bir yaptırım gücü olduğunu da ortaya koymaktadır: “...şayet neşriyet-i muzırreyi itiyad ettiği görülürse o vakit külliye men-i idhali yoluna gidilmesi muvafık-ı maslahat olacağı...” Fakat Dr. Hafız Cemal Efendi'nin tüm bu çabaları gazetesinin “evrak-ı muzırıra” addedilmesinin önüne geçememiştir (Demiryürek, 2000, s. 132). İslâm'ın 29 Mart 1909'da kapanmasından kısa bir süre sonra üzüntüden hastalanan Dr. Hafız Cemal Efendi, açtığı teknik okulu ve cemiyetini kapatarak İstanbul'a yerleşmiştir (Ünlü, 1982, s. 41).

Kıbrıs Türk basınında dönemin önemli isimlerinden biri de Bodamyalızade Mehmed Münir Bey'dir. Birbiri arkasına önce Vatan gazetesini, Vatan'ın kapanmasının ardından ise Seyf gazetesini çıkarmıştır. 26 Haziran 1911 tarihinde haftalık olarak yayın hayatına başlayan Vatan gazetesi, 112 hafta boyunca yalnızca 48 sayı olarak yayımlanmıştır. İlk sayısında besmele ve altında da Ayet-i Kerime'ye yer veren gazetenin sloganı ise “Birleşiniz, Ayrılmayınız”dır (KTGB, 2012, s. 44). Vatan gazetesinin yayın hayatı 19 Ağustos 1912 tarihinde sona ermiştir. Bunun ardından “kılıç” anlamına gelen Seyf gazetesini çıkarmıştır. Bodamyalızade Mehmed Münir Bey, gazetesinin yayına başlama tarihinin aynı zamanda Mevlut'e rastlamasını 12 Mart 1912 günkü ilk sayısında şöyle yorumlamıştır: “Seyf'in yayın günü Pazar ise de, ilk nüshası böyle bir mübarek günde çıktığı için kıvanç duyarız...” Gazete başlığının altında Fetih Suresi'nden bir cümle olan “El Cenneti Taht-ı Zılalü's suyu” (Cennet kılıçların gölgesinin altındadır) yazmaktadır (KTGB, 2012, s. 46). Gazetenin yayın amaçları ise şu şekildedir:

1. Ada Türk'lerinin hakkını korumak.
2. Enosis'e karşı durmak.
3. Ada'da her sınıftan Müslüman halkın ilerleme ve gelişmesine ahd ve gayret ederek, Ada'da varlığının kalıcı olmasını temine çalışmak.
4. Vatana ihanet edenlere karşı durmak, ona hizmet edenleri ise desteklemek.
5. Kişisel çıkarları değil, halkın çıkarlarını korumak. Ada'daki cemaate zarar verecek veya onları hiçe sayacak kanunlara karşı gelmek ve gerektiğinde hükümetle mücadele etmek (Ünlü, 1982, s. 43).

Seyf gazetesi, 15 Haziran 1914 tarihinde son sayısını yayımlamıştır. Kapanmasında ekonomik nedenler ağır basmıştır. Seyf'in sahibi Bodamyalızade Mehmed Münir Bey, gazeteyi 1929 yılında tekrar çıkarmak istemiş hatta bunun için Türkiye'den Türkçe harfler de sipariş etmiştir. Fakat aynı yıl vefat etmiştir (Fedai ve An, 2012, s. 36-37).

2.1.2. İngiliz dönemi'nde Kıbrıs Türk basını (1914–1958)

1915–1919 tarihleri arası Kıbrıs Türk basınının durgunluk dönemidir. Ada'da on beş civarında Rum gazetesi yayımlanırken, Kıbrıs Türklerince çıkarılan gazeteler beş ya da altıyı geçememekte, yayın hayatına başlayan gazeteler ise kısa süre içerisinde kapanmaktadır. Hatta bu rakam 1914–1915 yıllarında on üç Kıbrıs Rum gazetesine karşın bir Kıbrıs Türk gazetesidir. Burada Ada'nın 5 Kasım 1914 yılında İngiltere tarafından ilhakının yarattığı baskılar ve bunalımlar söz konusu olsa da, gazetelerin ayakta kalamamasında iç içe geçmiş iki neden göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, I. Dünya Savaşı'na giden Osmanlı Devleti ve İngiltere'nin savaştaki taraflarından kaynaklı olarak Kıbrıs Türklerinin ve dolayısıyla Kıbrıs Türklerinin çıkardıkları gazetelerin özellikle maddi açıdan Osmanlı'yla bağlarının kopmuş olmasıdır. İkinci neden ise Kıbrıs Türklerince çıkarılan gazetelere okuyucuların ilgisizliğidir. Bunda da yine iki durum etkindir. Öncelikle halkın okuma-yazma oranlarının düşük olması başlıca sorundur. Diğer önemli konu ise, gazeteleri okuyacak kitlelerin ekonomik olarak gazete satın alacak dahi olanaklarının olmamasıdır. Çünkü Kıbrıs Türk basını ağırlıklı Lefkoşa merkezlidir ve gazetelerin çoğu aylık ve yıllık aboneliklerle ya da diğer şehir veya kazalara posta masrafları da okuyucu tarafından karşılanmak kaydıyla

gönderilmekte ve okunabilmektedir. Tüm bu etmenler bir araya geldiğinde, Kıbrıs'ta Türkçe olarak çıkarılan gazetelerin bu dönemde ciddi bir çöküş içine girdiği görülmektedir (Ünlü, 1982, s. 47). Bunun yansımalarını Kıbrıs Türk basınında kaleme alınan yazılarda da görmekteyiz.

Mehmet Derviş Efendi tarafından 1 Haziran 1913 günü çıkarılmaya başlanan Kıbrıs gazetesinde bu duruma dair makale ve haberler yer almıştır. İlk olarak on beş günde bir yayımlanan Kıbrıs gazetesinin 26. sayısında vurgulanan yayın amaçlarına bakılacak olursa, bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Kıbrıs Gazetesi, Türklüğe ve milliyete hizmet etmiş, Türklüğün sesini duyurmuş, onun dertlerine ortak olmuştur.
2. Bu gazete, Ada'daki milli menfaatlerimizi müdafaa ve muhafaza etmek için çok çalışmıştır.
3. Gazetemiz bilhassa maarif konularına fazla değinmiş ve onları büyük bir titizlikle inceleyip değerlendirmiştir.
4. Kıbrıs gazetesi, şahsiyata zerre kadar değer vermemiştir (Ünlü, 1982, s. 45)...

Bazen sekiz, bazen altı sayfa olarak çıkan Kıbrıs gazetesi I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden sonra, 24 Ağustos 1914 tarihli 36. ve 37. sayısında yukarıda değinilen Kıbrıs Türk basınının yaşadığı açmazları, zorlukları şöyle dile getirmektedir:

Ada'da on beşten ziyade Rumca gazete intişar etmektedir. Bunlar, hem kendi masraflarını alıyorlar; hem kâr ediyorlar. Biz ise maatessüf bir gazetenin yalnız mesarifini temin edemiyoruz. Seyf refikimiz maatessüf tatil-i neşriyata bu yüzden mecbur oldu. Ada'da bir Türk gazetesi kaldı ki, o da Kıbrıs'tır. Onun da hali bundan ibaret. Ada'da hiç olmazsa bir Türk gazetesinin intişarını temin etmenin lâzım olduğunu, okuyucularımız elbette takdir ederler. Eğer öyle ise herkes abone bedelini geciktirmeden göndermeye gayret eylesin. Gazetemizi bu nüshadan itibaren dört sahife çıkarmaya mecbur oluyoruz. Zaten teahhüdümüz, bundan ibaret idi. Diğer iki sahifeyi, millete fazla bir hizmet olmak üzere neşrediyor idik (Ünlü, 1982, s. 47).

8 Eylül 1919 günü yayın hayatına başlayan Doğru Yol gazetesi dönemin bir diğer gazetesidir. Ahmet Raşid tarafından çıkarılan haftalık gazetenin sloganı ise “Mesleği, ceziredeki (Ada'daki) Türk mevcudiyetinin selameti için çalışmaktır (KTGB, 2012, s. 48)”. 1918'de Osmanlı'nın savaştan yenik çıkmasından sonra yayın hayatına başlayan Doğru Yol, 1915'li yıllarda başka hiçbir Türkçe gazetenin yayımlanmadığı bir dönemde yayın hayatını sürdürmesi açısından önemlidir. Daha ilk sayısında gazetenin başyazarı Ahmet Raşid, Kıbrıs Türkünü “karanlık yılların kimsesizliği ve yardımsızlığı içinde”

diye tarif eder ve gazetecilik anlayışlarından şöyle bahseder: “Türk gazeteciliğinin piri Kıırlı Merhum İsmail’i örnek tutacağız... Koca muharrir, kendisinden yol soran meslektaşına ‘...kalemimi yüreğine batır da yaz...’ demişti. Bu altın sözler bizim de düsturumuz olacaktır (Ünlü, 1982, s. 51)”. Yayın hayatı boyunca birçok sansüre maruz kalan gazete, bu durumu okuyucularına bildirmek için daha önce bir benzerini Osmanlı’da da gördüğümüz⁴ bir yöntemle başvurarak sansürlenmiş sütunları boş bırakarak gazeteyi basar. Ancak tüm bunlar çözüm olmaz ve birkaç kez kapatılır. 9 Eylül 1920 yılında ise yayın hayatı geçici bir süreliğine, 28 Şubat 1921 yılına kadar son bulur. 1921’den 1926 yılına kadar ise tekrar yayımlanmaya devam eder (KTGB, 2012, s. 48).

Doğru Yol gazetesinin “emniyeti” sayılabilecek olan Söz gazetesi ise, Doğru Yol gazetesine yoğun sansürlerin uygulandığı dönemde Doğru Yol gazetesinin Yazı İşleri Müdürü olan Mehmet Remzi Okan tarafından 13 Şubat 1921 yılında kurulmuştur.⁵ 22 Ocak 1942 yılında M. Remzi Okan ölene kadar önce haftalık daha sonra günlük olarak yayın hayatına devam eden Söz gazetesi, Osmanlı Türkçesi ile yayın hayatına başlamış, 1931 yılından sonra ise Latin harfleriyle yayın hayatına devam etmiştir. Bu açıdan Kıbrıs Türk basınında Latin harfleriyle Türkçe basılan ilk gazetedir. Dönem gazeteleri içerisinde 2723 sayı yayımlanarak uzun soluklu olmayı başaran Söz gazetesi, özellikle Türkiye’deki Milli Mücadele hareketinin haberlerini yayımlamaya özen göstermiştir. Türkiye’nin Ulusal Kurtuluş Savaşı için çeşitli yardım kampanyaları da düzenleyen gazeteyle sonrasında Mustafa Kemal Atatürk tarafından yardımlar da yapılmıştır (Altan, 1997, s. 52-56). Söz gazetesi ayrıca savaş sonrasında da Türkiye’deki bağımsızlığı ve modernleşmeyi destekleyen tavrını sürdürmüştür. Lozan Barış Antlaşması’nda da (1923) geçen ve “yüzellilikler” olarak anılan, yurtdışına sürülen ya da o dönem ülkeye girişı yasaklanan kişilerden Kıbrıs’ta bulunanların faaliyetlerine karşı yayınlar yapar. Bu yayınları nedeniyle M. Remzi Okan hapse girer. Türkiye’de şapka devriminin gerçekleşmesi üzerine o sırada Lefkoşa’da olan yüzellilikler’den Sait Molla ile

---

⁴ Ali Kararname’nin sonrasında 1876 yılında yayın hayatına başlayan Sabah gazetesi de, 11 Mayıs 1876’da çıkarılan yeni bir basın kararnamesinin sonrasında sayısında, “sansürün yasakladığı yazıların yerini boş bırakarak yayınlamıştır (Topuz, 2003, s. 47).”

⁵ Bir gazetenin kapatılması henüz kesinleşmemişken ikinci bir gazetenin “emniyet” amaçlı kurulmasının nedenini açmakta yarar var. O dönem yürürlükteki kanunlara göre, eğer bir gazete altı ay içinde yayına başlamamışsa yahut yayınına altı ay ara vermişse gazetenin imtiyazı hükümsüz kalmaktaydı. Dolayısıyla Mehmet Remzi Okan imtiyaz haklarını aldığı ancak başlarda oldukça düzensiz yayın yaptığı Söz gazetesinin imtiyaz haklarının elinden alınmaması için Doğru Yol gazetesini yayın hayatına devam ederken ayrılarak Söz gazetesini çıkarmaya başlamıştır (Ünlü, 1982, s. 55).

tartışmaya girilir ve *zemmükadîh* (sövgü ve yergi) suçundan iki ay (Temmuz-Ağustos 1926) mahkûm edilir (Koloğlu, 1999, s. 371). Ancak burada yalnızca tikel ve retrospektif bir tarih okuması yapıp “milliyetçilik” diyerek geçilmemesi gereken nokta, Ada’nın özellikle İngiltere’ye geçmesiyle birlikte maddi ve manevi olarak belli ölçülerde *ötekilik* ilişkisi olan Rum toplumuyla İngiliz yönetimi altında baş başa kalan Kıbrıs Türk toplumunun düşüncelerini oluşturan bu diyalektik ve sosyoloji üzerine düşünmektir. O dönem itibariyle Ulusal Kurtuluş Savaşı’nda Yunanistan’ı destekleyen Rum gösterileri Ada’da doruğa çıkmaktadır (Ünlü, 1982, s. 56-57). Aynı dönemde henüz çocuk olan Niyazi Berkes (2016, s. 13-15) daha sonra kaleme aldığı anılarında, sokak sokak bağırarak Rumca Eleftheria gazetesini satan bir oğlandan bahseder ve şöyle devam eder:

Eleftheria oğlanının sesinin tonundan şimdi Anadolu’yu da alma işine koyulanların umutlarının arttığı sezildikçe annemiz, “Tanrım, askerimize güç ver; milletimize acı; bizi esir etme,” diye mırıldanarak dua ederken Enver’le ben pencerelerden karanlıklara bakarak için için ağlardık. Ulusal, siyasal bilincimizin uyanışı böyle başladı!⁶

Bu dönemde yine Derviş Ali Remmal tarafından çıkarılan iki gazete vardır. Bunlar yayınlanma sırasıyla Hakikat ve Ankebut⁷ gazeteleridir. Hakikat gazetesi 1919 yılında yayın hayatına başlamış ve 1932 yılına kadar da yayın hayatına devam etmiştir. 18 Ağustos – 28 Ekim 1930 tarihleri arasında Yeni Matbuat kanunu gereği kapatılsa da daha sonra yayınlarını sürdürmüştür (KTGB, 2012, s. 50). Çoğunlukla Osmanlı Türkçesi ile basılan gazete yeni harflerle ve İngilizce yazılmış haber ve metinlere de yer vermektedir. Ağırlıklı moda, gündelik yaşam vb. konularla ilgili daha magazinel ve gündeme karşı mesafesini korumaya yönelik bir içerik sunan Hakikat gazetesi, 1931 yılında gerçekleşen Rum ayaklanmasıyla ilgili haberi şöyle vermiştir:

Kıbrıs Rumları memlekete verilmiş olan hürriyetlerini su-i istimal ede ede nihayet taşkınlığı, isyan derecesine vardırıdılar. Kitiyum Mitropolitinin kavaninden istifasını ve isyankâr bir ruh ile neşredilen beyannamesini 21Teşrin-evvel akşamı ‘Emboriki Leski’ içtimai ve diğer Rum azalarının istifaları takip etti. Leski’de irad-ı nutk eden hatiplerin nutuklarını müteakip çuş-u huruşe gelen Rumlar vilâyet – penahi orada iken vilâyet dairesini yaktılar ve İngiliz Bayrağını indirerek Yunan Bayrağını

⁶ Bu konu ileride, “Dava Gazeteciliği ve Barış Gazeteciliği: Milliyetçilikler, Savaş, Barış” başlıklı bölümde daha detaylı olarak ele alınmaktadır.

⁷ 8 Eylül 1920 – 17 Mart 1923 tarihleri arasında yayın yapan Ankebut “örümcek” anlamına gelmektedir. Toplam 128 sayı yayımlanan gazete (KTGB, 2012, s. 52), özellikle Ulusal Kurtuluş Savaşı sürecinde Mustafa Kemal Paşa’nın yanında yer alan haberler kaleme almıştır (Ünlü, 1982, s. 70–71). Bunun yanı sıra hem o dönem İstanbul’a gelen muhacirler için hem de Ulusal Kurtuluş Savaşı için para toplanarak yardımda bulunulmasında da önemli rol oynamıştır (Demiryürek, 2003, s. 41–48).

çektiler. Bu hadise-i cinaiyeyi Ada'nın muhtelif mahallelerinde i'ka edilen diğer aynı mahiyette cinai vak'alar takip etti (Ünlü, 1982, s. 73-74).

Burada 1931 Rum Ayaklanması'nı ele almak önemli ve gereklidir. Kilise merkezli olarak cereyan eden bu ayaklanmanın arkasında esas olarak ekonomik ve siyasal boyutlu nedenler vardır. Ekonomik boyutunu oluşturan etken, İngiliz yönetiminin Ada'da uyguladığı maliye politikalarıdır. Kıbrıs'ın İngiltere tarafından ilhakı ile başlayan süreçte getirilen ağır vergiler 1931 ayaklanması öncesindeki 1927 yılı bütçesine dayanmaktadır. Buna göre vergilerde nüfus oranlarına göre oluşturulan Teşrii Meclisi'nin görüşü alınmadan 40.000 sterlinlik bir artış yapılmıştır. Bu zaman zaman İngiliz yönetimiyle teşrii meclisi arasında, özellikle Rum temsilciler arasında gerilimlere neden olmaktadır. Rum temsilciler İngiltere'deki 20 Temmuz 1929 seçimlerinde İşçi Partisi'nin iktidara gelmesinden cesaret alarak 25 Ekim 1929'da İngiltere'ye giderek bizzat bir dilekçeyle taleplerini sunmuşlardır. Hem Teşrii Meclisi'nin Ada maliyesinde çok az söz sahibi olduğunu hem de asıl olarak her konuda Teşrii Meclisi'nin söz sahibi olması gerektiğini dile getiren bu dilekçe, dönemin sömürgeler bakanınca reddedilmiştir (Hill, 2016, s. 364–367). Benzer bir olay tekrar 1931 yılı mali bütçe görüşmelerinde gerçekleşir ve bütçe Rum üyelerce reddedilir. Ayaklanma'nın siyasal boyutu ise Churchill'in 1907'de Ada'ya gelmesiyle resmiyete dökülen ve daha sonra birçok kez olduğu üzere sürekli bir şekilde belli ölçülerde devam eden Enosis talebidir. Bunun ideologları ise Ada'daki kilise ve papazlarıydı. Açıkça İngiliz Sömürge Yönetimi'nce de desteklenen bu durumun ardalanında ise, kilisenin Kıbrıs'taki komünist hareketin karşısında bir güç oluşturması bulunmaktaydı. Papazlar halkın ciddi bir kesimi arasında karşılık bulan komünist harekete karşı Enosis'i yani Elen ulusçuluğunu canlı tutmakta, düşünsel ve siyasal bir ikilik oluşturmaktaydı. Kaldı ki, kiliseler ekonomik olarak da İngiliz idaresince desteklenmekteydi. 1931 Ayaklanması öncesinde, 4 Haziran 1931 tarihinde Kıbrıs Valisi Sir Ronald Storrs şöyle yazmıştır:

Komünist partisinin ilk eylemi 25 Mart'ta Yunan ulusal gününe karşı gösteriler yapmak oldu. Bu parti üyeleri Limasol'da Yunan bayrağını indirerek yerine Bolşevik bayrağı çektiler; burada ve Lefkoşa'da Enosisçi toplantıları dağıtmaya çalıştılar... Bazıları tutuklandı ve iki aya kadar hapis cezalarına hüküm giydiler... Kilise yönetimi bu hareketi bastırmak için elinden geleni yapmakta. Ancak hareket hızla yayılmaktadır. Polis kayıtlarına geçen komünistlerin sayısı son altı ayda 181'den 365'e çıkmıştır (Kızılyürek, 2011, s. 58).

Sonrasında ise, 23 Kasım 1936 yılında Sömürgeler Bakanlığı Kıbrıs'ta İngiltere'nin uyguladığı politikayı özetleyen şu değerlendirmeyi yapar: “Kıbrıs'ta gelecekteki politik rahatlığımız için, yönetimi bölgesel farklılık temelinde yürütmeliyiz. Böylece, Enosis eskimiş bir değer olduğu zaman, kaçınılmaz olarak yükselecek olan Kıbrıs ulusçuluğu, mümkün olan en uzak tarihe ertelenmiş olmalı (Kızılyürek, 2011, s. 61)”.

20 Eylül 1931'de Limasol spor alanında meclis üyesi Aitio Metropolit Nikodimos Milanos yaptığı bir konuşmada halkı “kötü ve ahlaksız İngiliz rejimine karşı” ayaklanmaya davet eder. Telgrafla Lefkoşa'daki Rum liderlere bildirilen bu davetle birlikte halk sokaklara dökülür. Eylemlerin başında dini liderler bulunmaktadır. 17 Ekim 1931 günü Aitio Metropolit Nikodimos Milanos yasama meclisinin Rum üyeleriyle bir toplantı düzenler ve hukuki olmayan kanunlara itaat mecburiyetlerinin olmadığını ilan eden bir manifesto yayımlar. İl Konağı ve bazı resmi binalar basılır, kimileri yakılır, İngiliz bayraklarının yerine Yunanistan bayrakları çekilir. Ayaklanma sırasında altı kişi yaşamını yitirir, otuz kadar kişi de yaralanır. Bir hafta gibi bir sürede ayaklanma bastırılır ve Kasım ayı itibariyle İngiliz yönetimi kontrolü ele alır. Vali Sir Ronald Storrs'un yetkileri arttırılır, yasama meclisi dağıtılır ve her konuda Ada'da yeni bir rejime, döneme girilir. Basına sansürler konur, siyasi partiler dağıtılır. Gazete çıkarmak için maddi ve hukuki yaptırımlar uygulanır. Hakikat gazetesi işte bu baskılara dayanamayarak kapanmıştır. 1931–1943 yılları arasında ise yalnızca dört Türk gazetesi yayınlanmaktadır (Ünlü, 1982, s. 77–79).

Bu gazetelerden ilki Masum Millet gazetesidir. Ayaklanmanın hemen öncesinde, 11 Nisan 1931'de yayın hayatına başlayan gazetenin sahibi “Con Rifat” lakaplı Cengiz Mehmet Rifat'tır. Gazete yayımlanma amaçlarını şöyle dile getirmektedir: “Milletin sosyal yapısının yok edildiğini, allak bullak olduğunu, yoksulluğa düştüğünü görerek bunlara karşı daha fazla ilgisiz kalamazdım. Gazetemiz maddi çıkar sağlamak amacıyla değildir; milletin, memleketin gereksinim ve yoksulluğunu görerek çareler bulmayı düşünen ilgili düşünürlerle işbirliği yapacaktır (KTGB, 2012, s. 60)”. Masum Millet, futboldan Ada'daki kuraklık sorununa, Türkiye'deki modernleşmeye dair haberlerden Kıbrıs'ın iktisadi durumuna kadar birçok konuda haberler yapmıştır. Gazete 29 Ağustos 1939 günü son sayısını yayımlamıştır (Ünlü, 1982, s. 81–86).

Bu dönemde çıkan bir diğer gazete, M. Fikri'nin Haber gazetesidir. 20 Ekim 1934 günü çıkmaya başlayan gazetenin ilk sayısında M. Fikri "Haber'i çıkartabilmek için kendi namıma imtiyaz aldım. Gazetem kendi matbaamda basılacaktır. İşçileri de kendim ve ailemden ibarettir..." demekte ve eklemektedir: "kimsenin hatırı için yazı yayımlanmayacaktır (Ünlü, 1982, s. 86–87)". Bir yıl kadar yayın hayatına devam eden ve 31 Ekim 1935'te kapanan gazete, haftada iki defa yayınlanmıştır (KTGB, 2012, s. 68).

Dönemin Söz gazetesiyle birlikte Mustafa Kemal Atatürk Türkiye'sine en yakın gazetesi 29 Nisan 1935 tarihinde yayın hayatına başlayan Ses gazetesidir. Başlığının altındaki "altı ok" bunu açıkça ortaya koymaktadır. Hasan İzzet Asım tarafından yayın hayatına sokulan gazete, M. Fikri'nin matbaasında basılmıştır. Tamamen yeni harflerle basılan Ses, "yabancı ajanslara üye olan ve onlardan haberler aktaran Kıbrıslı Türk gazetesidir". Yayın ilkelerini "Gazetemiz hiçbir siyasi partiye bağlı değildir. Tanıdığı varlık, adada bulunan tüm Türklerin varlığıdır ve benimsediği amaç o varlığa hizmet yolunda ruhunun samimiyetidir" şeklinde tanımlamaktadır (KTGB, 2012, s. 70–71). Ulusçu yayınları dolayısıyla İngiliz yönetiminin dikkatlerini üzerine çeken gazete, 21 Haziran 1938 tarihinde yayınlarına son vermiştir (Fedai ve An, 2012, s. 65).

28 Ekim 1938'de Hakkı Süleyman (Sonder) tarafından yayın hayatına başlatılan Vakıf gazetesi, Ziya Gökalp, Namık Kemal, Faruk Nafiz Çamlıbel gibi yazar ve düşünürlerin sözlerini, şiirlerini, hikâyelerini yayımlamıştır. Eylül 1939 yılına kadar dört sayfa olarak yayınlanan gazete, bu tarihten itibaren II. Dünya Savaşı nedeniyle yayın yaşamına iki sayfa olarak devam etmiş ve 1941 yılında da kapanmıştır (KTGB, 2012, s. 72). 1980 yıllarında Ünlü (1982, s. 92) ile bir söyleşi gerçekleştiren Hakkı Süleyman, Vakıf gazetesinin yayımlandığı siyasal atmosferi ve kapanmasını şöyle aktarmaktadır:

Palmer⁸ dönemindeydi. Türk kelimesini bile kullanmak yasaktı. Şartlar çok ağırdı. 1931 Rum Ayaklanması'ndan sonra basına getirilen baskı kanunları yürürlükteydi. Serbest yazı yazmak yoktu. Sık sık kontrol ediliyorduk... Zaten ekonomik şartlar da ağırdı. Bir yanda 1929 – 1931'lerin dünyayı alt-üst eden ekonomik bunalımının etkileri Ada'dan tam olarak atlatılamamıştı. Ada'da o yıllarda meydana gelen büyük bir kuraklık kıtlık da getirmişti. Ayrıca gazetelerimiz yeni Türk harfleriyle çıkıyordu ki, Ada'da bu alfabe ile okuyanlar henüz çoğalmamıştı. 1936'dan sonra Ada'da Türkçe gazete de

---

⁸ Dönemin Kıbrıs İngiliz Valisi.

kalmamıştı. Biz buna rağmen, bu şartlar altında bu gazeteyi çıkartmaya çalıştık ama, İkinci Dünya Savaşı başlayınca gazeteyi uzun süre yaşatamadık...

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanının on beşinci yılının bir gün öncesinde çıkan gazete, ilk sayısında “Yarın 29 Ekim 1938 T.C. / On altıncı yılına girecektir” diye manşet atmış ve Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Türkiye’de gerçekleşen atılımlar kronolojik olarak okuyucuya aktarılmıştır. Avukat olan Hakkı Süleyman, Vakit gazetesinin neden çıktığını ise şöyle aktarmaktadır: “Kıbrıs Rum vatandaşlarımızın dört beş tanesi her gün, diğerleri haftalık birer defa çıkmakta bulunan gazeteleri hatta mecmuaları vardır. Medeni insanların haberleri okuma, havadisleri öğrenme ihtiyaçlarından doğmuştur” Ziya Gökalp’in ölümünün on dördüncü yıldönümünü de anan gazete, ilgili haberin başlığında Gökalp’in şu sözlerine yer verir: “Sen ben yokuz, biz varız (Ünlü, 1982, s. 89-90)”.

Kıbrıs Türk basınının halen yayımlanmakta olan en eski gazetesi Halkın Sesi, 14 Mart 1942 tarihinde Dr. Fazıl Küçük tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Kıbrıs Türkünün fikri ve siyasi önderlerinden olan Dr. Fazıl Küçük, Halkın Sesi gazetesinin ilk sayısında yayın politikasını şu şekilde sıralamaktadır:

1. Türk toplumunun haklarını korumak, toplumun dertlerini dile getirmek.
2. Bağımsız olmak.
3. Sömürge idaresi ve Rum emelleri ile mücadele etmek.
4. Anavatan sevgisini ve ona bağlılığını idame ettirmek.
5. Memleketteki sanat hareketlerini destekleyip teşvik etmek.

Gazetesinde ele alınacak konuları ise Dr. Fazıl Küçük şöyle ifade etmektedir:

1. Okulların kayıtsız şartsız Türk toplumuna devredilmesi.
2. Evkafın kayıtsız şartsız Türk toplumuna bırakılması.
3. Müftülük makamının kurulması.
4. İslam kanunları ile yürütülen mahkemelerin, anavatanın kabul ettiği medeni kanunlarla yürütülmesi.
5. Miras, vesayet kanunlarının anavatanın kabul ettiği mahkemelere döndürülmesi (Ünlü, 1982, s. 146).

Daha sonra gazetesinde üzerinde durduğu tüm konuları gerçekleştirme imkânı bulan Dr. Fazıl Küçük, hayata gözlerini yumduğu 15 Ocak 1984 yılına kadar Kıbrıs adasının en sıkıntılı süreçlerinde önemli roller üstlenmiştir.

Lozan Üniversitesi'nde tıp eğitimi alarak 1937 yılında Ada'ya dönen Küçük'ün toplum nezdinde kendini göstermesi Cuma günleri halkı ücretsiz muayene etmesiyle başlar. İlk olarak Söz gazetesine yazılar yazarak başlamıştır. Ancak dönemin tek Türkçe gazetesi olan Söz gazetesinin kapanmasının ardından Halkın Sesi gazetesini çıkarmıştır. Gazetenin yayın hayatına başlama hikâyesi kendi ağzından şöyledir:

Bu sıralar Türkiye Cumhuriyeti Konsolosu Recep Yazgan bana, bir yemekte neden ortaya atılmadığımı sormuştu. Düşünmemiş değildim ama, bir numaralı İngiliz aleyhtarını tanıyan bir kişiye izin verilmeyeceğini bildiğimden⁹ girişimde bulunamayacağımı söylediğimde, 'tecrübe bir şey kaybetmez...' deyince, ertesi gün müracaatımı hazırlamış, Müsteşarlığa müracaat etmiştim. Günler geçiyor ne bir ses ne bir seda. Bir hatırlatma mektubu yazdım. Yine cevap yok. Randevu talebinde bulundum, müsteşar yardımcısı '...Müsteşar hazretleri çok meşgul...' deyip telefonu kapattı. ...Davet beklemeden müsteşarlığa uğradım. Randevum olup olmadığını sordu. '...yoktur ama burada bekleyebilirim...' dedim... Sabahın 9.00'unda başlayan bekleyiş saatin 13.00'a yaklaşmasına rağmen son bulmuyordu. Daire saati sona ermişti. Müsteşar Hazretleri odasından çıkarken karşısına dikilerek kendimi tanıttım... '...Gel içeri bakalım' diyerek masasının önüne götürdü. '...Bak...' dedi, '...bugün İngiltere çok büyük gailleler içinde çırpınıp duruyor. Sizin kim olduğunuzu biliyorum. Başımızda bin bir dert varken bir de seninle uğraşamayız' diyerek kalkıp odasından çıktı. Eve döndüğüm zaman büyük bir üzüntü içindeydim... Ertesi gün kliniğimin telefonu çalınca kulaklarıma inanamaz oldum. Bir ses '...hemen geliniz, Müsteşar Hazretleri sizi görecek...' diyordu. ...Müsteşar bana '...çok düşündüm. Kimliğini biliyorum. Dosyan epeyce kabarık. Diğer taraftan Türk toplumunu da gazetesiz bırakmak istemiyorum. Ama şartlarım var. Böyle nazik bir zamanda hükümeti boş yere meşgul etmeyeceksin, bizlere yardımcı olmasan bile, kamuoyunu alet olarak kullanmayacaksın, gidebilirsin (Ünlü, 1982, s. 145).

Fakat tüm bu uyarıların pek ciddiye alınmadığı görülmektedir. Çünkü 21 Ocak 1943 tarihinde Halkın Sesi İngiliz karşıtı propaganda yapmaktan üç ay kapatılmıştır.

---

⁹ Burada özellikle 1931 Ayaklanması'nın ardından getirilen Gazete, Kitap ve Basım Yasası'nın (Newspaper, Books and Printing Presses Law) Ada'daki yayıncılığa getirdiği baskılara değinmek gerekmektedir. Gazete çıkarmak için peşinen 200 Kıbrıs Lirası yatırmış olmak ve "ibra edilmemiş müflis bir kişi olmak" gibi birçok maddi ve muğlak yaptırımların yanı sıra gazete çıkarmak için İngiliz Valiliğinin tek merci haline gelmesi yasanın belli başlı öne çıkan maddeleridir. Ayrıca gazetelerde yapılan irili ufaklı her türden değişikliğin bildirilmesi, aksi takdirde para cezasına uygulanacağı ve Müstemleke Müsteşarı tarafından gönderilecek her türlü duyuru, düzeltme yahut demecin kesin olarak yayınlanması zorunluluğu diğer maddelerdir. Kaldı ki 1930'lardan itibaren Basın Yasası'na eklenen mahkeme önünde, yargıcın onayıyla edilen "yemin verme" vardır. Kaza Mahkemesinde edilen yemin sırasında, çıkacak gazetenin maddi unsurları sıralanır ve tüm bunların sonunda yargıç "...Şahsen tanıdığım..., ... günü huzurumda yemin etmiştir" der (Ünlü, 1982, s. 219-222). Elbette buradaki "yemin etme", aslında yasal yollarla o dönem basın üzerinde peşinen uygulanan bir yaptırımdır. II. Dünya Savaşı'nın sonrasında, 24 Aralık 1947 günü yürürlüğe giren Press Law ile birlikte bu kısıtlamalar ve yaptırımlar önemli ölçüde ortadan kalkmıştır (Ünlü, 1982, s. 100). Bu yasa Kıbrıs Türk basınında bugün hala yürürlüktedir (İrvan, 2006, s. 6).

Ağustos 1959 yılı öncesinde başlığının sol tarafında kırmızı renkte bir Kıbrıs haritası üzerinde “Belki yarın belki yarından da yakın” yazısı bulunan gazete, bu tarihten sonra “Birimiz Hepimiz, Hepimiz Birimiz İçin” sözlerine yer vermiştir (KTGB, 2012, s. 227).

Yalnızca gazeteyle yetinmeyen Dr. Küçük, 18 Nisan 1943'te Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu'nun (KATAK) kurucuları arasında yer alır. Ardından buradan ayrılır ve 23 Nisan 1944'te Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi'ni (KMTHP) kurar. Bu iki oluşum daha sonra, 23 Ekim 1949'da birleşir.¹⁰ Partinin programında şu maddeler öne çıkmaktadır:

1. Türk cemaatinin öteden beri hukukuna ve menfaatlerine mugayır olduğu için daima aleyhinde bulunup protesto ede gelmekte olduğumuz Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı ve herhangi bir muhtariyet-i idare şekline şiddetle muhalif bulunduğumuzu,
2. Rum cemaatinin resmi dini olarak 'Yunan Ortodoks' adı kabul edildiği gibi Türk cemaati için de Müslüman yerine 'Türk Müslüman' adının muameletta tanınması,
3. Aynı memlekette ve aynı idare altında yaşayan Rum cemaati gibi Türk cemaatinin de müstakil bir cemaat reisine sahip olması için lazım gelen kanun ve tertibatın yapılması (1991'den aktaran Civgin, 2013, s. 23).

1931 Rum Ayaklanması'yla 21 Mart 1943'e kadar ara verilen seçimlerin tekrar yapılmasıyla Dr. Küçük, altı yıl Lefkoşa Belediyesi Meclis Üyesi olarak görev yapar. 1948 yılında Evkaf İdaresi'nin Kıbrıs Türklerine verilmesi için büyük bir miting düzenler. 1954 yılından itibaren Kıbrıs'taki durumun uluslararasılaşmasıyla ve EOKA'nın 1 Nisan 1955 tarihinde terör eylemlerini başlatmasıyla birlikte, 15 Ağustos 1955 yılında bir kongre düzenleyerek partisinin adını “Kıbrıs Türktür Partisi” yapar. Sonrasında Dr. Fazıl Küçük, önce Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği'ni (KİTEMB), ardından gizlice Volkan teşkilatını kurmuştur. 1958 yılında ise Türkiye'de bir dizi toplantı ve mitingler düzenlemiştir. Halkın Sesi gazetesini 1956–1958 yıllarında İngilizce olarak da yayımlayan Dr. Küçük, 17 Şubat 1957 tarihinde Londra'da yapılan konferansta, Kıbrıs Türk halkı adına yapılan anlaşmayı imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre, Cumhurbaşkanı Rum olacaktır; Cumhurbaşkanı Muavini ise Türk. 3 Aralık 1959'da yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Muavini olur. 21 Aralık 1963'te tekrar başlayan çatışmalarla birlikte oluşturulan Genel Komite'nin

---

¹⁰ KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, <http://www.mebnet.net/?q=content/%C3%B6zge%C3%A7mi%C5%9Fi> (Erişim tarihi: 12.03.2018).

başkanlığını da yapan Dr. Fazıl Küçük, 27 Aralık 1967 tarihinde kurulan Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi'nin başkanlığına getirilmiştir. 18 Şubat 1973 tarihinde Cumhurbaşkanı Muavinliği görevini Rauf. R. Denктаş'a bırakır ve 15 Ocak 1984'teki ölümüne dek bir taraftan Halkın Sesi'nde yazılarına devam ederken diğer yandan da siyasal alanda aktif görevlerini devam ettirmiştir.¹¹ Dolayısıyla Kıbrıs Türk basınında yayın hayatı en uzun olan ve günümüzde halen yayımlanmakta olan Halkın Sesi gazetesi, Kıbrıs'ın 1942 yılından itibaren geçirdiği sancılı süreçlerde Kıbrıs Türkünün Ada'daki siyasal tavrının sesi ve yayın organı olmuştur.

Dönemin uzun soluklu gazetelerinden bir diğeri 17 Ağustos 1946'dan 1958 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüş olan Hür Söz gazetesidir. Söz gazetesinin devamı niteliğindeki gazetenin sahibi, Söz gazetesinin sahibi M. Remzi Okan'ın ölümünden sonra Vedia R. Okan'dan gazeteyi devralan Söz'ün Yazı İşleri Müdürü Fevzi Ali Rıza'dır. Hür Söz'ü günlük olarak ve Söz'ün yazar kadrosuyla birlikte yayımlamıştır. Amaç ve yayın ilkelerini olduğu gibi Söz gazetesinden alan Hür Söz gazetesinin o dönem öne çıkan en önemli özelliği, "Yazıya para, emeğe para" sloganıyla yazarlarını ücretli olarak çalıştırmasıdır (KTGB, 2012, s. 80). Bu durum gazetecilik mesleğinin öneminin kavranması ve profesyonelleşmesi anlamında önemli bir adım olarak öne çıkmaktadır.

1945 ve 1951 yılları arasında kısa süreli olarak Yankı, İnkılap, Ateş, Kurun, Türk Sözü, Kıbrıs, Sabah, Milliyet, Memleket gibi gazeteler de çıkmaya başlar (KTGB, 2012, s. 74-97). Yine kısa süreli olarak çıkan ve dönemin diğer gazetelerinden işçilerin ve emekçilerin haklarını savunması nedeniyle ayrılan Emekçi gazetesi, bu yönüyle Kıbrıs Türk basınında bir ilktir. Ahmet Sadi Erkut tarafından 19 Mayıs 1948 – 17 Kasım 1948 tarihleri arasında toplam 150 sayı olarak yayımlanan ve 21 Ocak 1949 tarihinde ise son kez çıkan Emekçi gazetesinin sloganı "Emeğe hak, Emekçiye Hayat"tır. Gazetede ayrıca halktan gelen mektupların yanı sıra gazete dışından gelen bazı yazılarda yayınlanmıştır (KTGB, 2012, s. 86).

28 Ekim 1949 tarihinde yayın hayatına başlayan İstiklal gazetesinin sahibi M. Necati Özkan'dır. Daha sonra 14 Mayıs 1950 tarihinde kurulacak olan Kıbrıs Türk Birliği İstiklal Partisi'nin amblemi olan "altı ok" simgesi ve "Hakkıdır Hakka Tapan

---

¹¹ KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, <http://www.mebnet.net/?q=content/%C3%B6zge%C3%A7mi%C5%9Fi> (Erişim tarihi: 12.03.2018).

Milletimin İstiklal” sloganıyla yayınlarını sürdürmüştür. İstiklal Partisi’nin kurucuları arasında da yer alan M. Necati Özkan, gazetenin ilk sayısındaki başyazıda gazetenin duruşunu şöyle tanımlar: “Ne kadar zorluklar ile karşılaşsak karşılaşalım yine kalemimize hakim olarak nezaket kaidelerinin dışına çıkmayacağız. Ve bu suretle Türk gazeteciliğinin şerefini üstün tutarak şahıslara hücum prensibimiz dışında kalacaktır.” İstiklal Partisi’nin siyasal duruşunu ise Rauf R. Denктаş ve Dr. Fazıl Küçük’ün karşısına yerleştiren Özkan, İstiklal gazetesinde şunları kaydeder: “Memleketimizde cemaatimizi felâkete ve helâke sürükleyen KATAK ve Milli Parti’nin yanlış hareketleri Kıbrıs’ta Türk Birliği Partisi İstiklal Partisi’nin kurulmasını doğurmuştur... Kıbrıs’a muhtariyet verilmesi Kıbrıs Türkü’nün mahvedicisidir.” KATAK ve KMTHP’nin birleşmesinin ertesinde, 20 Kasım 1949 tarihinde, gazetenin yazarlarından Hikmet Afif Mapolar şunları yazar: “Ha kuruldu, ha kuruluyor, kurulacak, kurulmak üzere, nihayet bir çok istihalelerden sonra yeni bir kulüp teşkil etti. Vaktiyle Türk cemaatini ikiye ayıran ve sağa sola tehdit savuran, her görüşüne ve her düşünüşüne efkârı umumiyeyi iteate mecbur eden zat yeni kulübün başına getirildi. Allah cemaatımızı hayıra götüre (Ünlü, 1982, s. 106-107)”. Parti’nin kurulması sonrasında, 6 Haziran 1950 tarihli sayıda ise şu ifadelere yer verilir: “Bugün cemaatımıza karşı mesuliyet alan arkadaşlar, memleketine ve cemaatına karşı üç noktadan sorumludur:

1. Cemaatın cemiyet işleri
2. İlhak ve muhtariyeti akamete uğratmak
3. Komünizmle amasız bir şekilde mücadele etmek”¹²

Kıbrıs Türk basınında ilk kez renkli sayfalara yer veren gazete, 13 Ocak 1954 tarihinde yayın hayatından çekilmiştir.¹³

Kıbrıs Türkleri arasında anket yapılarak adı belirlenen Bozkurt gazetesinin sahibi ise Sadi Togan’dır. “Günlük Tarafsız Türk Gazetesi” sloganıyla 26 Ekim 1951 tarihinde çıkan gazetenin sol üst köşesinde uluyan bir kurt resmi bulunmaktadır. 29 Kasım 1987

---

¹² Komünizmle mücadele amacı o dönem Kıbrıs Türk siyasetinde oldukça önemlidir. Hikmet Afif Mapolar tarafından çıkarılan ve bir yıla yakın süre yayın hayatına devam eden Memleket gazetesinde de aynı amaçlar görülmektedir (KTGB, 2012, s. 96). Halkın Sesi (Kızılyürek, 2011, s. 75) ve ileriki sayfalarda görüleceği üzere Nacak gazetelerinde bu durum benzer şekildedir. Gazetelerde öne çıkan komünizmle mücadele vurgusu, soğuk savaş yıllarının başlangıcı olan dünya konjonktürüyle de uyumluluk göstermektedir. Bu daha önce belirtildiği üzere 1931 Ayaklanması’nın arka planında yatan nedenler dolayısıyla özellikle Rum siyasetinde çok daha belirgindir. Bu konuya sonraki bölümde daha detaylı olarak değinilecektir.

¹³ İstiklal Partisi’nin ve M. Necati Özkan’ın 1950 Plebisit’inde parti ve gazetesıyla önemli karşı çıkışlarda bulunduğunu belirtmek gerekmektedir (Beratlı, 2012, s. 62).

tarihine kadar günlük, bu tarihten 20 Ağustos 1988 tarihine kadar ise haftalık olarak yayımlanan Bozkurt gazetesi, Kıbrıs Türk basınında gerek gazetecilik pratikleri açısından gerekse de içerikleri açısından önemli farklılıklarıyla ön plana çıkmaktadır. Siyasal partilerle ilgili gelişmeleri yorum yapmaktan çoğunlukla kaçınarak haberleştirmeyi tercih eden Bozkurt, Ada'nın her tarafında muhabir buldurmasına ek olarak İstanbul, Ankara ve Türkiye'nin belli bölgelerinde de muhabir ağı olması açısından önemlidir. Her hafta düzenli olarak Kıbrıs Türk köylüleriyle görüşmeler yaparak bunları sayfalarına taşıyan gazete, ayrıca haftada iki defa Türk müesseselerine giderek çeşitli söyleşiler yapmıştır (KTGB, 2012, 98).

Oldukça çalkantılı bir dönemde yayın hayatını sürdüren Bozkurt gazetesi, Halkın Sesi ve daha sonra kurulan Zaman gazeteleriyle birlikte 1974 yılına girildiğinde yayımlanan üç gazeteden biridir. 1950 yılında Kıbrıs'ta yapılan oylamada, Kıbrıs halkının %96'sının Enosis taraftarı olduğunun Başpiskopos Makarios III¹⁴ tarafından Ada'nın İngiliz Valisi Sir Andrew Wright'a iletilmesi ve bunun tanınmasını istemesiyle ortaya çıkan plebisit sorunu, Elen ulusçuluğunun Ada'da o güne kadar ki doruk noktasını oluşturmuştur. O döneme kadar Rum siyasetinde anakronik bir duruş sergileyen Rum partilerinden Emekçi Halkın İlerici Partisi AKEL'in¹⁵ de destek verdiği (Copeaux ve Mauss-Copeaux, 2009, s.37) bu durum, aynı zamanda Kıbrıs'ta ilk kez resmi olarak özyönetim (self-determination) talebinin kendini göstermesiydi. Talebin 28 Temmuz 1954 tarihinde İngiliz Sömürgeler Bakanı Hopkinson tarafından reddedilmesi üzerine Makarios III Yunanistan'a giderek Başbakanla görüşür ve konu Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun gündemine getirilir. Öte yandan Türkiye'nin de açıklamalarıyla üç siyasi görüş belirginleşir: a) Kilisenin merkezde olduğu Kıbrıslı Elen düşüncesinin uzantısı olan tek halk, tek özyönetim, b) Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin görüşü olarak iki halk, iki ayrı özyönetim, c) İngiltere'nin görüşü, Ada'nın İngiltere'ye ait olduğu dolayısıyla her iki tarafında özyönetim hakkı olmadığıdır. BM üçüncü siyasi yönelim lehine, yani Ada'nın İngiltere'ye bağlı olduğu dolayısıyla Ada'da yaşamakta olan halkların herhangi bir hakları olamayacağı yönünde karar verir. Ancak bu karar, İngiltere ile ilişkileri de zora sokan bir kırılma noktasını da tetiklemiş olur. Beratlının (2012, s. 57-59) deyişiyle, Ada Rumları için siyasi eylemlilikten savaşçı eylemliliğe

---

¹⁴ Aynı yıl Başpiskoposluğa seçilmiştir.

¹⁵ Doğrudan "Rum Komünist Partisi" olarak değinen metinlerde bulunmaktadır. Bu çalışmada Yiannos Katsurides'in (2014) "Kıbrıs Komünist Partisi Tarihi"ndeki kısaltma ve açıklamalarının kullanılması tercih edilmiştir.

geçiş süreci başlamış olur. 1955 tarihinde EOKA resmen kurulur ve sadece İngiltere değil, Türkler açısından da baskı ve denetimlerin arttığı bir dönem başlar. Özellikle EOKA'nın Kıbrıs Türk basınına ilgilendiren etkinliği Braktorya Olayı'dır. Braktorya, Ada'daki Genikon Praktorion Tipu adındaki gazete dağıtım şirketinin halk arasındaki adıdır. EOKA'nın şirkete uyguladığı baskı ve tehditlerin sonucunda Türkçe gazetelerin dağıtımını durur, Lefkoşa dışına dağıtımını yapılamaz hale gelir. Bu durum karşısında gazete sahipleri kendi gazetelerini kendi imkânları çerçevesinde dağıtmaya çalışmışlardır (Ünlü, 1982, s. 101).

Bozkurt gazetesinin ilk sayısında Cemal Togan tarafından kaleme alınan "Çıkarken" başlıklı yazıda yayımlanma amaçları şöyle dile getirilmektedir: "Gazetecilikte takip edeceğimiz yol ciddiyet ve dürüstlüktür... Gazetemizi hiçbir zaman kirli ellere teslim etmeyecek; kin ve garazlı yazılara yer vermeyeceğiz" 1950 yılında yapılan oylama sonrasında, 6 Kasım 1951 tarihli "İlhak Kıbrıs Türklerine Refah Getirmez" başlıklı yazıda ise şu açıklamaya yer verilmektedir: "Bir takım ön şartlar altında idaresine emanet ediliğimiz İngiliz Hükümeti, Ana hükümetimiz Türkiye'nin hem dostu, hem müttefikidir... Biz şu kanaatteyiz ki, hangi şartlar altında olursa olsun Kıbrıs'ın Yunan idaresine terk edilmesi imkânsızdır (Ünlü, 1982, s. 153-154)".

1958 yılında Türkiye'de yayınlanan Milliyet ve Dünya gazetelerinde Rumların çıkarlarına uygun İngiliz teklifinin kabul edileceğine dair haberler yayımlanması üzerine ise Bozkurt gazetesi şu yanıtları vermiştir:

26 Haziran tarihli Milliyet ve 27 Haziran tarihli Dünya gazetelerinde neşredilen bir haber Ada'da bir şimşek hızı ile yayılmış ve bazı Türklerin, İngilizlerin teklif ettiği Kıbrıs planını kabul edeceği yolundaki bir haber büyük endişe uyandırmıştır. Kıbrıs Türkü arasında davamız aleyhine olacak bir tek kişi bile bulunacağına bizler asla ihtimal dahi vermiyoruz. Kıbrıs mevzuunda bütün Türklerin parolası 'ya taksim, ya ölümdür.'¹⁶ Bu parola hiçbir zaman değişmez ve değişmez (Ünlü, 1982, s. 155).

---

¹⁶ "Ya Taksim ya ölüm" sloganı esasında Kıbrıs'ın Türkiye'ye bağlanmasını salık veren bir slogandır. Kıbrıs Türkler Partisi Başkanı Dr. Fazıl Küçük, 1958 yılında önce Kıbrıs'ta, asıl olarak ise ilki 8 Haziran 1958'de İstanbul Beyazıt Meydanında başlayan mitingler düzenler. Türkiye'nin güneyinden kuzeyine, doğusundan batısına birçok ilinde 6 Temmuz'a kadar düzenlenen mitinglerde kimlik kazanmış olan bu sloganın Kıbrıs konusunda siyasal bir parola olarak karşılık bulması Beyazıt Meydanındaki ilk mitingde olmuştur. Türkiye'de kurulmuş olan Kıbrıs Türk Kültür Derneği Başkanı Mehmet Ertuğruloğlu mitingde şunları söyler: "Kıbrıs Anavatanla birleşmek için her fedakarlığı göze alacaktır. Türk milleti Kıbrıs konusunda kararlıdır. Adanın tamamı üzerinde hak sahibi olmasına rağmen dünya barışı uğruna son fedakarlık olarak Taksim'e razı olmuştur". Türkiye Talebe Birliği Eski Başkanı Yavuz Kadioğlu ise "Milli parolamız bir zamanlar 'Ya İstiklal Ya Ölümdü'. Sonra 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh' oldu. Şimdi de 'Ya Taksim Ya Ölüm' oldu" der. Aynı mitingde Dr. Fazıl Küçük "can vereceğiz, kan vereceğiz ve hür kalacağız" der. Bu mitinglerdeki asıl amaç, önce Türkiye hükümetinin ve kamuoyunun daha sonra ise uluslararası kamuoyunun dikkatini

17 Şubat 1959 tarihinde, Londra’da imzalanan anlaşma gereği Ada’ya 650 kişilik Türk ve 950 kişilik Yunan askeri birliklerinin gelmesini ise (Copeaux ve Mauss-Copeaux, 2009, s. 52) gazete şöyle duyurur: “Türk ve Yunan askeri birliklerinin öncüleri yurdumuza ayak bastı. Menfaati müşterek olan bu iki eski dost milletin genel menfaatleri müşterek olan Türk ve Rum topluluklarının yanı başında bulunması bir huzur ve emniyet kaynağıdır. Mes’ut günlerin eşliğinde bulunuyoruz”. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulduğu ve Kıbrıs’ın İngiltere’nin sömürgesi olmaktan çıktığı, 15 Ağustos’u 16 Ağustos 1960’a bağlayan gecenin ertesi gününde ise gazete şunları yazar:

Üç yüz seksen yedi yıl sonra şanlı Mehmetçiğin gölgesi Kıbrıs ufuklarına bir kere daha düşmüştür... Kıbrıs bugün yeni bir devre giriyor. Artık bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti’nin vatandaşıyız. Kendi kendimizi idare edeceğiz. Başımız her zaman diktir. Çünkü zaferin şanlı kartalı Mehmetçik aramızdadır (Ünlü, 1982, s. 156)...

Tüm bu ifadeler Kıbrıs’ta Türk askerinin büyük bir memnuniyetle karşılandığının dışı vurumudur. Üç yıl içinde de yerini çatışma ve savaş ortamına bırakır. Bu çatışma ve savaşın arka planında bulunan neden ise, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken kendini gösteren anayasal problemlerin yanı sıra iki toplumu kağıt üzerinde bir arada tutan maddeler dışında ortak kurum ve paylaşımların olmamasıdır. Örneğin, bir ulus/millet olmanın en temel kriterlerinden olan ortak bir marş ya da bayrak yoktur. Ortak bir milli eğitim sistemi veya daha sonra krizin odak noktalarından birini oluşturan belediyeçilik yoktur. Bu yeni Cumhuriyet’in çatısı altında ise siyasi olarak karşılıklı engellemeler, vetolar üzerine kurulu bir siyasi kültür kendini göstermiştir. Her iki toplum birbirini reddetmekte, Rum toplumunda Enosis, Türk toplumunda ise Taksim düşüncesi giderek ağırlık kazanmaktadır (Copeaux ve Mauss-Copeaux, 2009, s. 55). Türklerin haklarını tanımama ve uzlaşma kültürü üzerine kurulu bir siyasi kültürün olmayışı sonucunda, her iki düşüncenin önündeki tek engel olarak Kıbrıs Cumhuriyeti giderek kendini göstermektedir (Tuncer, 2012, s. 67). Burada şu noktanın da altını çizmek gerekir; Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra, henüz 1960 yılının sonuna erişilmemişken, özellikle Kıbrıs Türk basınında dile getirilen Cumhurbaşkanı Makarios III’ün EOKA başta olmak üzere benzeri oluşumlara karşı tavrını net bir şekilde ortaya koymaması, dahası açılan bu yeni sayfayla birlikte yeni bir siyasete ilişkin muğlak bir tavır izlemesi, iki toplum arasında gerilimi yükselten önemli dinamikleri oluşturmuştur. Kaldı ki, 1960

çekmekti (Fahrioğlu, 2016, <http://www.halkinsesikibris.com/27-28-ocak-1958-direnisimiz-ve-ya-taksim-ya-olum-mitingleri-makale,3433.html>, Erişim tarihi: 15.02.2018).

yılıın Kasım ayında EOKA Ada'da toplantılar düzenlemeye başlamış, Kıbrıs polisi bunlara müdahale etmemiş, Rum bakanların EOKA üyelerinden kişileri devlet kademelerine atamıştır.¹⁷ Diğer yandan tüm bunların yeni bir çatışmayı doğuracağına, önlenmesi gerektiğine ilişkin Kıbrıs Türk basınında çıkan itirazlar da sonuçsuz kalmıştır (Stelya, 2015, s. 118–126). Bu hareketliliğin üzerine, 1961 yılının ilk günlerinde Makarios III'ün EOKA eylemcileri anıtının açılışını yapması bir anlamda Makarios III'ün yeni Cumhuriyet'te siyasal olarak durduğu yeri de netleştirmekteydi (Copeaux ve Mauss-Copeaux, 2009, s. 57). Anıtın açılışı, siyasetin ve bundan doğan diyalogun terk edilerek şiddet eylemlerinin olumlanması anlamına gelmektedir.

Ada'da bu tarihten sonra pek çok olay yaşanır. Kriz ve çatışmanın dozu gittikçe artar. Bu gelişmelerden en önemlisi her iki toplum basınında kaleme alınan karşılıklı silahlanma iddialarıdır. Bu yayınlardan sonra Kıbrıs Havalimanı'nda güvenlik önlemleri arttırılır ancak konu basının gündeminde kalmaya devam eder. 1961 Temmuz'unda tekrar tekil olaylarla başlayan çatışma, Aralık ayıyla birlikte fiili olarak semtlerin ayrışmasına neden olur. Ocak 1962 yılında Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs Elen liderlerinden bazılarının Yunanistan'da askeri eğitim aldığını duyurur. 10 Ekim 1962 tarihinde gazeteler, Kıbrıs Ordusu saflarında Rum ve Türk subaylar arasında çatışmaların başladığı yazar (Stelya, 2015, s. 127–131). Kasım 1963'te Rum siyasetçiler, Kıbrıs Türklerinin korunması amacıyla anayasaya konan maddelerden sekizinin iptalini talep ederler. “Akritas Planı” olarak geçen ve Makarios III ve bazı Rum bakanlarında aralarında bulunduğu siyasilerce gerçekleştirilen bu gizli plana göre, Ada Türkleri “ani bir saldırıyla yok edilecek” ve geriye kalanlar Ada'dan kendiliğinden gidecek ya da göçe zorlanacaktır. Böylelikle Ada tamamen Rumların hakimiyetine girecek ve bunun sonucunda Türkiye'den bir müdahale söz konusu olursa konu uluslararası düzeye taşınacak ve Ada Yunanistan'a bağlanacaktı. Köy köy, bölge bölge ne kadar silah bulundurulacağı, güçlerin neler olduğu, bölgelere göre nasıl bir saldırı planı olacağı da yine bu planın kapsamındaydı. Akritas Planı kendisini yakın zamanda gösterir (Tuncer, 2012, s. 69–70). Çeşitli okul ve camilerde patlamalar meydana gelir. Dr. Fazıl Küçük'ün gazetesi başta olmak üzere 14 Aralık 1963 tarihine kadar Kıbrıs Türk basınında silahlı mücadele önerilmezken, bu tarihte birlikte Halkın Sesi gazetesinde mücadelenin “her türlü araçla savunulacağı” vurgulanmıştır. Böylelikle

---

¹⁷ Örneğin, “Kanlı Noel” olarak geçen eylemlerde dönemin İçişleri Bakanı Polikarpos Georgacis EOKA'lı bir eylemciydi (Copeaux ve Mauss-Copeaux, 2009, s. 61).

silahlı çatışma resmîyet kazanmış olur (Stelya, 2015, s. 132–134). Kıbrıs Türkleri, Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) çatısı altında, Rumlar ise EOKA çatısı altında savaşa başlarlar. Özellikle “Kanlı Noel” olarak bilinen 21–27 Aralık 1963 tarihleri arasında cereyan eden olaylar iki toplumun ilişkileri açısından tarihsel bir referans noktasıdır.

21 Aralık 1963’te Rum polislerin bir Türk aracını çevirip arama yapmaları sonucu çıkan silahlı çatışmada ölenler olmuş, bunun üzerine Lefkoşa’daki Türk mahallelerine karşı bir dizi saldırı düzenlenmişti. İlk geniş çaplı Rum saldırısı 23 Aralık’ta şehrin varoşlarından Kaymaklı’ya yapıldı, bunu 24 Aralık’ta genel bir saldırı izledi; Türklerin söylediklerine göre Kıbrıs’ta konuşlanmış Yunan askeri birliği de bu saldırılara katılmıştı. Cinayetler, kundaklamalar, yıkımlar yeniden başladı. Türk nüfus şehrin öteki mahallelerine, özellikle de Lefkoşa’nın kuzeyindeki Hamitköy’e kaçmak zorunda kaldı ve orada kurulan çadırlara yerleştirildi. 26 Aralık’ta, Lefkoşa’nın kuzeybatısındaki Ayvasıl’de biri on yaşında bir çocuk olmak üzere, dokuz sivil Türk öldürüldü ve topluca bir çukura gömüldü. 27 Aralık’ta Kaymaklı mahallesi yakıldı. Yeşil Hat’ta bitişik olan bu mahalle uzun süre o halde durdu. Birçok karma köyde yaşayan Türkler de aynı anda saldırıya uğradılar. Lefkoşa’nın güneyindeki Mathiatis’te Müslüman mahallesi yeryüzünden silindi. Kuzey kıyısındaki Lapta ve Vasileia Müslümanları, Girne yakınlarındaki küçük Templos köyüne sığınmak zorunda kaldılar (Copeaux ve Mauss-Copeaux, 2009, s. 57).

O günlerde tek sayfa olarak yayın yaşamına devam eden Bozkurt gazetesi, 24 Aralık 1963 tarihli sayısında “Kıbrıs Türk’ü dün de kurşun yağmuruna göğüs gerdi”, “Altı şehit daha verdik”, “50’den fazla ölü ve yaralımız var”, “5 Rum öldü” gibi başlıklara yer verir. Gazetenin bu sayısında yazılan tek yazı ise “Kahraman Kıbrıs Türkü” başlıklı bir başyazıdır.

Adamızda son feci hadiselere sebebiyet veren Rumlar yolları da otomatik silahlarla, pusularla kestiklerinden işçilerimiz dün matbaaya gelmek imkânını bulamadılar. Rumlar bununla da yetinmeyip telefonlarımızı kestiler. Bütün gün gece hiçbir tarafla temas kuramadık. Bozkurt’çular imkânsızlıklar içerisinde de olsa sizleri habersiz bırakmamak azmi ile şu avuç içi kadar gazeteyi hazırlayabildiler. Kusurumuzu affedin (Ünlü, 1982, s. 157)...

Kanlı Noel sürerken Türk Hava Kuvvetleri’ne ait jetler 25 Aralık günü Lefkoşa üzerinde uyarı uçuşu yapmıştır. Dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel aynı gün ABD Başkanı Lyndon Johnson’a gönderdiği yazılı mesajda katliamın hemen son bulmasını talep eder. Johnson ise üç garantör ülkenin gerçekleştireceği her türden anlaşmayı destekleyeceğini bildirir. 27 Aralık 1963 günü İngiliz komutasındaki garantör ülkelerin askerleri “Barışı Koruma Gücü” ismiyle göreve başlar. Üç gün sonra, 30 Aralık’ta İngiliz Tümgeneral Peter Young yeşil mürekkepli kalemle haritada Türkler ve Rumlar arasındaki sınırı belirleyen çizgiyi çeker. “Yeşil Hat Anlaşması” adını taşıyan

bu sınırla birlikte Türk ve Rum kesimlerini ayıran ve Rum saldırılarını durduran yeni konjonktür ortaya çıkmış olur.

Bu tarih bir anlamda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çöküşünü de temsil etmektedir. 1964 yılında Ada'da göçler başlar ve tüm yıl boyunca da devam eder. Bu sırada BM Güvenlik Konseyi'nde her iki toplumdaki temsilcilerin ve üç garantör ülkenin bulunduğu bir dizi görüşmeler gerçekleştirilir. Bunlardan en önemlisi, 4 Mart 1964 tarihli BM Güvenlik Konseyi'ndeki kararda yer alan "Kıbrıs Hükümeti" vurgusudur. Sonraki gelişmelerin sonucunda netlikle görülmektedir ki, burada kastedilen "Kıbrıs Hükümeti" gerçekte "Kıbrıs Rum Hükümeti"dir. Günümüzde de devam etmekte olan KKTC'nin tanınmama sorunu, ilk kez bu kararla başlamıştır. Bu süreçte olası çatışmaları önlemesi amacıyla Ada'da BM Barış Gücü göreve getirilir. 1964 ve 1965 yıllarında önce adını eski ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson'dan alan ve kendisinin arabuluculuğunda gerçekleştirilen Acheson Planı için girişimler olur. Ne var ki bu siyasi girişimlerden de sonuç çıkmaması üzerine BM Genel Sekreteri U Thant tarafından "Kıbrıs Özel Temsilcisi" olarak atanan Galo Plaza'nın, Kıbrıs Türklerinin Londra Anlaşmasında kazandığı hakları dahi olumsuzlayan Plaza Raporu BM'ye sunulur. Sonrasında 32 ülkenin desteklediği 16 Aralık 1965 tarihli BM Genel Kurulu kararı alınır. Buna göre, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tam egemenlik ve bağımsızlık hakkı bulunmaktaydı ve olası bir dış müdahale kesin olarak söz konusu değildi. Bu da 1959 Londra Anlaşması'ndan doğan hakların askıya alınması anlamına gelmekteydi (Tuncer, 2012, s. 73–82).

Tüm bunlar olurken Ada'da sıkıntılar devam etmektedir. 8 Ağustos 1964 tarihli Bozkurt gazetesinde yer verilen şu cümle, o günlerde Ada'da Türklerin bulunduğu koşulları anlama açısından önemlidir: "Rumların insanlık dışı davranışlarına son vermek için Türkiye Kıbrıs semalarından jet uçurdu..." Ertesi günkü sayıda ise şu başlık atılır: "Şartlar artık tamam olmuştur (Ünlü, 1982, s. 157)".

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan önce, 1952–1957 yılları arasında üç gazete daha yayın hayatına girer ancak bu süre zarfında kapanır. Bunlardan ilki Vatan gazetesidir. Kemal Deniz tarafından çıkarılan gazete, yayım hayatına 24 Mart 1952 tarihinde girmiş ve kısa süre içinde, 8 Aralık 1952 tarihinde yayın hayatından çekilmiştir. "Ey Vatan Göz Yaşların Dinsin" sloganıyla haftalık olarak çıkan gazetenin

ilk sayısında, gazetenin Yazı İşleri Müdürü ve başyazarı Ahmet Cemal Gazioğlu “Her şey Vatan İçin” başlıklı yazısında şunları ifade etmektedir:

Biz Kıbrıs Türkleri (de) vatanımıza bağlı insanlarız. Bu topraklar üzerinde bize yakışan şerefle yaşamak azmindeyiz. Fakat biz, Anavatanımızın bir yadigârı olan Kıbrıs'ta yaşarken, bu adayı kendilerine mâl etmeye çalışan Rumlarla daimi olarak mücadele etmeye mecburuz. Çünkü Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar, bu adada bize hayat hakkı tanımamak, bizim varlığımızı bir hiç mesabesine düşürebilmek ve her sahada bizi sönük bir topluluk haline getirmek maksadıyla ellerinden gelen her şeyi yapmaktadırlar. Baş despotlarının ve kilisenin bu uğurdaki sistematik çalışması meydandadır. Bu yeşil vatanı Rumların eline geçirmemek için hep birlikte ve tam bir bütün olarak icabında her türlü fedakârlıktan kaçınmamak biz Kıbrıs Türklerinin en büyük borcudur. Unutmamalıyız ki, bu vatan, Tanrı göstermesin, bir gün Rumlara geçecek olursa, bizim canımızın, malımızın, bir hükmü olmayacaktır (1989'dan aktaran KTGB, 2012, s. 102).

Vatan gazetesinin kapanmasının ardından, 4 Haziran 1954'te Köylü gazetesini yayımlamaya başlayan Kemal Deniz, bu gazetede 1957 yılına kadar yayınlarını sürdürmüştür (KTGB, 2012, s. 100). Başlığının altında “Bitaraf Siyasi Halk Gazetesi – Türk Köylüsünün kendi malı ve dert ortağıdır” yazan gazete, gerek bu ifadeden gerekse de gazetenin adından da anlaşılacağı üzere Kıbrıs köylerinde yaşayan Kıbrıs Türklerine yönelik olarak çıkmıştır. Kıbrıs basınında 1950'lerden itibaren giderek oldukça önemli bir yer tutan köyler, 1961–1963 yıllarında Kutlu Adalı'nın başını çektiği, ağırlıklı Müslüman köylere düzenlenilen ve raporlaştırılan gezilerle daha da önem kazanmıştır (Copeaux ve Mauss-Copeaux, 2009, s. 56). Ada'daki siyasal konularda da haberler yapan Köylü gazetesinin 15 Temmuz 1954 tarihli sayısında, Özel R. Kansoy tarafından kaleme alınan yazıda Ada'daki İngiliz yönetimine yönelik eleştiriler şöyle dile getirilmektedir:

Güya Kıbrıs Türkünün dertlerini hükümete iletmekle vazifelendirilen ‘...yes Sir...’cüler maalesef her şeyin aksini tercüme etmiş ve Kıbrıs Türkü ile İngiliz Hükümeti arasında bir anlaşmazlığın doğmasına sebep olmuştur. Kıbrıs Türkünün maddi ve manevi alanlarda kalkınması için çalışan birçok kurumların ve bu arada Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonunun İngiliz Hükümeti tarafından isyankâr birer teşekkül olarak tanınması cidden üzücüdür. Hâlbuki İngiliz Hükümeti, Kıbrıs Türkünün hakiki temsilcisi olan bu kurumlardan yükselen hakiki sesi dinleseydi, aksi propagandalara meydan verilmeyecekti (Ünlü, 1982, s. 112).

1950 Plebisit oylaması ve sonrasında gelişen süreçte durumun 28 Temmuz 1954'te BM Genel Kurulu'na yansiyarak uluslararası bir konu haline gelmesinin yanı sıra Kıbrıs'ın o günkü durumuna ilişkin olarak Kemal Deniz, 24 Aralık 1954 tarihli

gazete nüshasında kaleme aldığı “Türk Milleti her yerde muzaffer olacaktır” başlıklı yazısında şunları kaydeder:

Bugün bir şey yapamayacaklarını anlayan yerli Rumlar sabun köpüğü gibi oldukları yerde oturuyorlar. Akliselim sahibi olan Rum vatandaşlar Valiye gönderdikleri telgraf ile bu hadiselere teessüflerini bildirmişlerdir. Biz Kıbrıs Türkleri, bu Ada’da daima sulh ve sükunet içinde yaşamayı arzu ediyoruz. Rumların yapmış oldukları taşkınlıklara daima nefretle bakmaktayız... Bize tam bir ana – evlât muamelesi yapan Türkiye Cumhuriyeti Hükümetimize en derin sevgi ve saygıyla bağlı bulunmaktayız (Ünlü, 1982, s. 113).

Görüldüğü üzere gerek Vatan gazetesinde gerekse de Köylü gazetesinde, “anavatan” vurgusu ve Türkiye’nin önemine dair atıflar kendini göstermektedir. Dönemin bir başka gazetesi olan İnkılapçı gazetesi ise doğrudan ilhamını ve adını 1918–1922 yıllarında gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşı’ndan ve Atatürk’ten almaktadır. 13 Eylül 1955’te yayımlanmaya başlayan ve 12 Aralık 1955 tarihinde 14. Sayısını yayımladıktan iki gün sonra İngiliz Yönetimince kapatılan İnkılapçı gazetesinin Müdürü, İnkılapçı Basın Şirketi Ltd. adına Fazıl Önder’dir (Fedai ve An, 2012, s. 144). Kıbrıs’ta sömürge karşıtı, sosyalist bir çizgide olan ve 1 Mayıs 1958’deki İşçi Bayramı’nda Türk ve Rum işçilerin Ada’da ortak yürüyüş gerçekleştirmelerinde aktif rol alan Fazıl Önder, bu olaydan kısa bir süre sonra, 24 Mayıs 1958 tarihinde bıçaklanarak öldürülmüştür.¹⁸

2.1.3. Milli mücadele dönemi’nde Kıbrıs Türk basını (1958–1974)

Milli Mücadele Dönemi Kıbrıs için birçok olayın, değişimin ve kırılmanın gerçekleştiği bir zaman dilimidir. EOKA’ya karşı 1 Ağustos 1958 tarihinde Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulur. Türkiye’nin de aktif rol aldığı bu örgütlenme de, Türkiye’den kimliklerini gizleyerek gelen subaylar mücahitlere çeşitli eğitimler vermelerinin yanı sıra organizasyonda da önemli rol oynamıştır. Yunanistan’da 21 Nisan 1967 yılında iktidara gelen ve “Albaylar Cuntası” olarak bilinen yeni yönetim, EOKA yerine EOKA-B adında yeni bir yapılanma kurar. EOKA’dan farklı olarak

---

¹⁸ Sevgül Uludağ, 2016, <http://www.yeniduzen.com/sirtinda-bicakla-yattigi-yere-gittigimde-fazil-onder-halasiyasiyordun-9052yy.htm> (Erişim tarihi: 17.03.2018).

EOKA-B, çok daha katı yöntemler kullanır ve yalnız Kıbrıs Türklerine karşı değil, Makarios III ve Rum soluna karşı da eylemler düzenler. EOKA-B, bir askeri cunta aracılığıyla Ada'nın kontrolünün ele geçirilmesinin gerek uluslararası bağlamda gerekse de Türkiye'nin müdahale hakkının doğması açısından Enosis'isi açıktan yapmanın yanlışlığı üzerinde siyasetini yoğunlaştıran Makarios III'ün aksine, Enosis'i kesin bir sonuca ulaştırma amacındadır. Bu çekişmeyi EOKA-B ve Nikos Sampson kazanır ve 15 Temmuz 1975'te bir darbe yapar. Bundan beş gün sonra da Türkiye Ada'ya askeri müdahaleyi gerçekleştirir.

Özellikle 1964 yılındaki Erenköy ve sonrasında 15 Kasım 1967'de Boğaziçi ve Geçitkale'ye Grivas komutasındaki Rum ve Yunan birliklerinin saldırılar düzenlemesi ve çok sayıda Türk mücahidin ölmesi üzerine Türkiye askeri müdahale yapma uyarısında bulunur. Türkiye, askeri müdahale yapma uyarısının ardından ABD başta olmak üzere çeşitli diplomatik görüşmeler gerçekleştirir ve bu görüşmelerin sonucu olarak Grivas askerlerini çeker. İlk olarak 1964'te Londra Konferansı'ndan dönen Rauf Denктаş'ın Ada'ya girişinin yasaklanması, daha sonra ise 31 Ekim 1967 tarihinde Kıbrıs kıyılarında Ada'ya giriş yapmaya çalışırken Rum polisince yakalanması önemli bir kriz yaratır. Türkiye'ye iade edilen Rauf Denктаş, Ada'da olmamasına karşın 28 Aralık 1967 tarihinde kurulan Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi'nde Başkanlık yapan Dr. Fazıl Küçük'ün yardımcılığına getirilir. Denктаş Ada'ya 13 Nisan 1968'de döner. BM Genel Sekreteri'nin girişimleriyle Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Denктаş ve Makarios III'ün katıldığı, 24 Haziran 1968'den Temmuz 1974'e kadar süren ilk toplumlararası görüşmeler de sonuçsuz kalır (Tuncer, 2012, s. 83-89).

Bu dönemin en çok ses getiren gazetelerinden birisi Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (K.T.K.F.) adına Rauf Raif Denктаş tarafından çıkarılan Nacak gazetesidir. 29 Mayıs 1959 tarihinde "Haftalık Siyasi Gazete" sloganıyla yayımlanmaya başlayan Nacak, Rumların Enosis planı başta olmak üzere kişisel çıkarlardan çok ulusal çıkarları önceleyen ve halkı bilinçlendirmeyi odağa alan bir yayım politikasına sahiptir (KTGB, 2012, 106). 5 Haziran 1959 tarihli sayısında Denктаş tarafından kaleme alınan "Önümüzdeki Yol" başlıklı başyazı bunu açıkça ortaya koymaktadır:

Eğer Kıbrıs Türkü, fert olarak değil de cemaat olarak bir vahdet yaratmış olsaydı sömürge baskısı altında bu kadar sıkıntı çekmezdik. Doktor Fazıl Küçük'ün 1941'lerde yaktığı meş'ale altında toparlansaydık 1941'lerden buraya, geçirdiğimiz tehlikeli günleri belki de görmezdik. Fakat

birleşmemiştik. Kasabalardaki münevver dağınıktı, birbirlerini kötölemekle meşguldü. Halka birlik ve beraberlik değil, ayrılık ve bencillik aşıyordu. Şahsi menfaatler uğruna milli menfaatler feda ediliyordu. Eğer bu böyle olmasaydı Aile Kanununu geçirmek için 25 yıl diz çöküp yalvarmazdık, tek bir lise ile iktifa etmezdik; Türk Lisesi'nin adını İslâm Lisesi yaptıklarında bile bir kitle olarak şahlanırdık, yegâne lisemizin başına İngiliz Müdür tayin edildiğinde kabul etmezdik. Atatürk'ün fotoğrafları okullara asılamaz, Türk Bayrağı çekilemez diye gelen tamimleri yüzlerine fırlatırdık; cemaati baltalayıcı hareketleri ilk günlerden önlemesini bilirdik. Halbuki toplu hareketin önemini anlamayan ve Türk Cemaatinin bulunduğu tehlikeyi göremeyenler şahsi görüşlerine cemaati kurban etmişlerdir. Bugün durum değişmiştir. Son senelerin acı ve endişeleri bizi tek ideal uğruna yanan bir meş'ale etrafında toplamıştır (Ünlü, 1982, s. 118).

27 Kasım 1959 tarihli başyazısında Denктаş, Dr. Fazıl Küçük'ün “dava”ya katkılarından ve “dava”nın öneminden bahsetmekte ve aşağıdaki alıntıda da görüleceği üzere örgütlenmenin ve bu örgütlenme içinde yoğun çalışmanın önemine dikkat çekmektedir.

Halkın bu davaya el birliği ile sarılıp kaldıktan sonra bu dava yürüyecek; beklediğimiz günler elbet gelecektir... 23 senedir halka verdiği her sözü tutan Dr. Fazıl Küçük'ü son köy ziyaretlerinde dinledim. Tek şartla: Çalışmak, devamlı surette çalışmak şartıyla... Bir şart daha: Birbirimizi sevmek, korumak, desteklemek ve Doktorun bize inandığı kadar, kendi kendimize ve kendi cemaatimize inanmak şartı... 23 yıl şaşmayan öncü... Kıbrıs Türkü seninledir (Ünlü, 1982, s. 119).

Burada dönemin bir diğer gazetesi Cumhuriyet'e değinmek gerekmektedir. Çünkü Nacak ve Cumhuriyet gazetesi o dönem Kıbrıs'ın geleceğine dair siyasal ve ideolojik olarak bazı farklılıklar göstermektedir. Her iki gazetenin birbiriyle çekişmesine sebep olan bu durum, o dönemki Kıbrıs Türklerinin Ada'nın geleceğine dair siyasal olarak takındıkları tavırların anlaşılması açısından da önemlidir.

İkisi de avukat olan Ayhan Hikmet ve Muzaffer Gürkan tarafından 16 Ağustos 1960 tarihinde yayımlanmaya başlayan Cumhuriyet gazetesinin sloganı Atatürk'ün sözü olan “Yurtta Sulh Cihanda Sulh”tur. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu gün yayın hayatına başlayan gazetenin ilk sayısında yer alan haberin manşeti ve başlıkları sırasıyla şöyledir: “Kıbrıs Cumhuriyeti Akşam İlan Edildi – Kıbrıslıların Cumhuriyet Bayramı Bütün Yurttaşlara Kutlu Olsun – Bu Tarihi Günde Mehmetçiği Kıbrısta Selamlıyoruz... – Cumhuriyete Bağlanmak ve Onu Yaşatmak Ülkümüz Olmalıdır.” İlk sayısında “Yolumuz ve Ülkümüz” başlıklı yazıda gazetenin yayımlanma amaçlarına ilişkin olarak şunlar yazmaktadır:

1. Bağımsız bir Türk gazetesinin eksikliği.
2. İlan edilen Cumhuriyetle birlikte yayın hayatına başlayarak Kıbrıs'ta Akdeniz'de bağımsız bir Cumhuriyeti savunmak ve barışın en güzel örneğini vermek için çaba göstermek.
3. Hâkimiyet Milletindir ülküsünü ve Yurtta Sulh Cihanda Sulh ülküsünü savunmak.
4. Cemaatçe kalkınma hamleleri demokrasi ve hürriyet havası içinde yer almasını savunarak “söz milletindir” ilkesini benimsemek.
5. Kıbrıs Türk köylüsünün ve işçisinin haklarını daimi suretle savunmak.
6. Şahsi kin yazılarına yer vermeyerek bir prensip gazetesi olmak (KTGB, 2012, s. 108-109).

23 Nisan 1962 akşamı Muzaffer Gürkan'ın, 24 Nisan 1962 sabaha karşı ise Ayhan Hikmet'in öldürülüşüne kadar yayın hayatına devam eden gazetenin amaçlarından da anlaşılacağı üzere genel politikası iki toplumun bir arada yaşaması, bir uzlaşma kültürünün kurulmasıdır. Hem Enosis'e hem de o dönemki Kıbrıs Türk liderlerinden Denктаş ve Küçük'ün Ada'nın siyasal geleceğine ilişkin Taksim görüşlerine karşı olan Gürkan ve Hikmet, bu ayrımlarını 27 Eylül 1960 yılında Kıbrıs Türk Halk Partisi'ni kurarak daha da belirginleştirmişlerdir. Emekçi Halkın İlerici Partisi (AKEL) üyesi Derviş Ali Kavazoğlu'yla yakın ilişkileri olan iki avukattan Gürkan, dönemin İçişleri Bakanı ve Akritas Planı'nın mimarlarından Polikarpos Yorgacis'e giderek, “Denктаş'ın iki toplumu birbirine düşürmek için hazırlık yaptığını” dile getirecek kadar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yaşaması konusunda “naiftir”.¹⁹

Eylül 1960 sonlarında Nacak gazetesi Ada'daki tüm gazetecilere bir davet verir. Davette tüm gazetelere söz hakkı verilirken Ahmet Gürkan'a söz verilmemesi, Gürkan'ın bu olayı gazetesi Cumhuriyet'e taşımasıyla daha da derinleşir. Bu durum, Dr. Fazıl Küçük'e yönelik komplo söylentilerinin çıktığı 24 Ekim 1960 tarihli sayıda, Cumhuriyet gazetesinin “komplo iddiaları vesikalara dayanmadıkça kıymet ifade etmez” şeklinde yorumlanmasıyla başka bir boyuta taşınır. 14 Kasım 1960 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, Nacak gazetesi için “şoven neşriyat” tanımlaması kullanılır ve Nacak'tan okuyucuların uzak durması salık verilir: “Kıbrıs'ta Türk ve Rum cemaati arasındaki ahengi ve karşılıklı itimat havasını bulandıracak neşriyat ancak zararlı ve tehlikeli neticeler doğurabilir. Bu gibi neşriyattan sakınılması Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve bütün Kıbrıs'ın menfaati icabıdır” Benzer ifadeler 4 Ağustos 1961 günkü Nacak

¹⁹ Niyazi Kızılyürek, 2015, <http://www.yeniduzen.com/cumhuriyetin-gazetecileri-1-ayhan-hikmet-ve-ahmet-muzaffer-gurkan-82338h.htm>, Erişim tarihi: 20.03.2018.

gazetesinde de yer alır: “Türk toplumunun milli davalarını çürütme kampanyasında olup çok tehlikeli bir maceraya atılmıştır (Ünlü, 1982, s. 114–119)”.

25 Mart 1962 gecesi Bayraktar ve Ömerli camilerinin bombalanması üzerine Cumhuriyet gazetesi olayı önce kınayan bir haberle duyurur; ardından da şu ifadeleri kullanır: “İki cemaat arasındaki münasebetlerin inkişafını özleyen bir gazete olarak toplumlararası münasebetlere bir suikast teşkil eden bu tecavüzleri yaratan zihniyeti şiddetle tel’in ederiz”. Bu bombalama olayı Kıbrıs Türk basınının gündeminden düşmez ve Cumhuriyet 2 Nisan 1962 tarihli sayısında şunları yazar:

Vaktiyle Hindistan’da Hindularla Müslümanları birbirine düşürmek isteyen tahrikçiler bazı dini inançları istismar yoluyla emellerine muvaffak olurlardı. Hindularca çok mukaddes sayılan ve bu yüzden kılına bile dokunulmayan beyaz bir inek bulup keserler ve Hindu mahallesine atarlardı. Bu işin Müslümanlar tarafından yapıldı zehabına kapılan Hindular galeyana gelip Müslümanlara salar, bundan sonra kan gövdeyi götürürdü (Ünlü, 1982, 116).

Ayhan M. Hikmet ve Ahmet Muzaffer Gürkan’ın öldürülmelerinden önceki Cumhuriyet gazetesinin 23 Nisan 1962 tarihli son sayısı yine Bayraktar ve Ömerli camilerine yönelik bombalama olayını konu edinmektedir. Vatandaşlar, olaya ilişkin olarak tahkik komisyonlarına bilgi vermeleri için teşvik edilmektedir (Fedai ve An, 2012, s. 154). Hikmet ve Gürkan’ın öldürülmelerinden sonra Nacak gazetesi, 27 Nisan 1962 tarihindeki sayısında “üzüntü” ve “başsağlığı” mesajı yayımlar. Ayrıca aynı sayıda söz konusu suikastleri onaylamayan bir de başyazı yayımlanır:

İki genç Türk avukatı vurularak öldürüldü. Hiçbir hususta Millet davalarını Nacak adesi ile görmemiş olan ve devamlı bir surette bize ve inandığımız davaya hücum etmiş bulunan bu iki gencin feci ölümü bizim için üzücü ve üzerinde durulmaya değer bir olaydır... İki genç öldürülmüştür. Tutumları ve siyasetleri ne olursa olsun bu iki genç Türk cemaatinin mensubu idiler. Bunlar kendi görüşlerine göre dava güdüyorlardı. Bu onların ve herkesin tanınmış bir hakkı idi. Onlara cevap vermek ve kendi davamızı gütmekte bizim hakkımızdı. Bu iddialar arasına top, tüfek ve ölüm giremezdi... Kendi menfur siyasetleri uğruna Kıbrıs Türklüğünü birbirine düşürmek için bu gençlere kıyanlar utansın (Ünlü, 1982, s. 121).

Daha sonra iki ay boyunca Bayraktar ve Ömerli camilerine yönelik yapılan saldırılarla ve sonrasında Cumhuriyet gazetesinin sahiplerine düzenlenen suikastlarla ilgili haberler ve makaleler aralıklarla yayımlanmaya devam eder. Kıbrıs Türk basın tarihinin önemli siyasal ve ideolojik çekişmelerinden birini oluşturan Nacak ve Cumhuriyet gazeteleri, bu anlamda oldukça önemlidir. Nacak gazetesinin ömrü de çok

uzun olmaz. 22 Aralık 1963 tarihinde son sayısı yayımlanır. 29 Aralık'ta tekrar basılmış olsa da bu sayısı dağıtıma girmez (Ünlü, 1982, s. 125).

Milli Mücadele dönemi Kıbrıs Türk basınının bir diğer önemli gazetesi Kemal Akıncı'nın sahibi ve Kutlu Adalı'nın Yazı İşleri Müdürü olduğu Akın gazetesidir. 1 Şubat 1962 tarihinde yayımlanmaya başlayan Akın (KTGB, 2012, s. 110), yayımlarına büyük bir iddiayla başlamıştır:

Evet iddiamız büyüktür. Basın tarihimizde devrim yapmak iddiasıyla çıkıyoruz. Basın hayatımızda gerçek demokrasi anlayışının temsilcisi olmak iddiasındayız... Herhangi bir sebeple hür ve demokratik bir hava içinde neşriyat yapamayacağımızı görürsek, hürriyet havasının yokluğundan sesi kısılmış bir gazete çıkarmaktansa Akın'ı kapatmayı tercih ederiz. Akın tamamen bağımsız bir gazetedir. Hiçbir siyasi parti ve kuruluşla ilişkisi yoktur (Fedai ve An, 2012, s. 155).

Muzaffer Gürkan ve Ayhan Hikmet cinayetlerine de değinen gazete, tüm vatandaşları bu cinayetlerin araştırılması için kurulan komisyona bilgi vermeye teşvik etmektedir. 10 Mayıs 1962 tarihli sayısında ise Muzaffer Gürkan'ın diş hekimi olan kardeşi Haşmet Gürkan'ın Ada'dan ayrılacağına ilişkin bir haber yayımlanır. Dönemin gazetelerinin çoğunluğunda görülen Enosis'le mücadele Akın gazetesinin de üzerinde durduğu önemli bir konudur. 16 Ağustos 1962 tarihinde Akın, Makarios III'ün yaptığı bir konuşmayı haberleştirir. Haberde önce Makarios III'ün konuşmasına yer verir: "...Varmak istediğimiz hedef Cumhuriyet değil EOKA'cıların eserini tamamlamak ve nihai hedefe varmak için mücadeleye devam..." Ardından haberde şu yorum vurgulanır: "...Cumhurbaşkanı Makarios'un, Başkanı olduğu Cumhuriyet'e karşı olabileceğini, bunun tarihin hiçbir döneminde, hiçbir ülkede görülmediği (Ünlü, 1982, s. 126)". Bu ve benzeri Kıbrıs Rum basını ve siyasetine ilişkin cevapların, haberlerin çokça yer aldığı Akın gazetesi, 6 Ocak 1969 tarihine kadar yayımlarını sürdürmüştür.

Bu dönemin kısa süreli yayımlanan gazetelerinden biri de Devrim gazetesidir. Devrim gazetesinin sahibi ise, daha önce birçok gazetede yazılar yazan, özellikle İstiklal gazetesinin önemli yazarlarından olan, sonrasında ise Memleket gazetesini çıkaran Hikmet Afif Mapolar'dır. 23 Nisan 1963'ten Aralık 1963'e²⁰ kadar geçen kısa yayın hayatında Devrim, roman tefrikalarından Türkiye'deki ünlülere kadar bir çok habere ve

---

²⁰ Gazetenin yayımlarına son verdiği tarih, Kanlı Noel veya Kanlı Noel'e giden günlere denk gelmesi açısından önemlidir.

yazıya yer vermiştir. Yayın amaç ve ilkelerini ilk sayısının çıktığı tarih nedeniyle TBMM'nin açılışına dayandıran Devrim gazetesi şunları kaydeder:

23 Nisan 1920 ve 23 Nisan 1963 aradan 43 yıl geçmiştir. Buna rağmen Büyük Türk Milletinin her alanda yaptığı hamleler, gösterdiği başarılar saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Ulusal egemenliğimizin getirdiği demokratik rejim, ruh ve düşünce hürriyetini kazandırmış, görülmemiş bir hızla ilerlememizi sağlamıştır. Devrim işte bu ruh ve kuvvetle okurların karşısına çıkmıştır (KTGB, 2012, 112).

Doğrudan Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği tarafından çıkarılan Mücahit gazetesi, “Mücahit Kıbrıs Türkünün Bekçisidir. Ne Mutlu Türküm Diyene” sloganıyla 21 Ağustos 1964 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. 1988 tarihinde tekrar çıkmaya başlasa da, o dönemki yayınlarını Ada'nın içinde bulunduğu olağanüstü koşullar nedeniyle 8 Ocak 1965 tarihine kadar sürdürmüştür. Üzerinde fiyatı yazmayan ve gazetenin sahibinin kim olduğu belli olmayan Mücahit gazetesindeki yazılar da “ya takma isimle ya da isimsiz olarak yayımlanmıştır (KTGB, 2012, s. 114)”. İlk sayısından itibaren o dönemin milli duygularına hitap eden şiirlerin yayımlandığı gazete, Türkiye’de Kıbrıs için yapılan gösterilere, Kızılay’ın o dönemki yardımlarına ve Makarios III’ün mücahitlere yönelik yaptığı açıklamalar başta olmak üzere, mücahitlerin menfaatlerini savunan haberlere yer vermiştir (Ünlü, 1982, s. 132).

“Ya İstiklal Ya Ölüm” sloganıyla 25 Kasım 1964 tarihinde yayın hayatına başlayan Limasol’un Sesi gazetesi, Kıbrıs Türk basın tarihi açısından bölgesel bazlı bir gazete olması nedeniyle önemlidir. Özellikle yayımlandığı dönem itibarıyla Kıbrıs’ta bölge bölge savunmanın kendini göstermesi, bu tip bölgesel gazetelerin çıkmasına neden olmuştur. Volkan Basımevi’nde basılan Limasol’un Sesi gazetesinde de (KTGB, 2012, 116), tıpkı Mücahit gazetesinde olduğu gibi, gazete sahibinin, yazı işleri müdürünün, yazarlarının adı yoktur. İlk sayısında yer alan “Niçin çıkıyoruz” başlıklı imzasız yazıda şunlar yazmaktadır:

İlk başyazımızın ruhunu, ifadesine uygun bir fazilet duygusunu isbat etmek için çıkıyoruz. Biz hakikatleri gün ışığına çıkartmak için çıkıyoruz. Biz, faziletleri ile karakterli bir toplum olduğumuzu isbat etmek için çıkıyoruz. Biz, karşı unsura, fazilet ve doğruluk dersi vermek için çıkıyoruz. Biz varlığımızla, yaşadığımız çağdaş asrın en medeni ve en haysiyetli bir toplumu olduğumuzu bir def’a daha dünyaya göstermek ve isbat etmek için çıkıyoruz... Sesimiz tükenene, kalemimiz kırılana, tek canlı varlığımız kalmayana kadar mücadele etmeye azimli olduğumuzu isbat etmek için çıkıyoruz (Ünlü, 1982, s. 134).

14 Şubat 1966 tarihinde son sayısını yayımlayan gazete, yayımlanma aralığındaki siyasi koşullar nedeniyle çoğunlukla Kıbrıs Rumlarına karşı verilen mücadeleyle ilgili haber ve yazılara ağırlık vermiştir.

Milli Mücadele döneminin bir diğer gazetesi Zafer ortaklığı adına Mustafa Güryel tarafından çıkarılan Zafer gazetesidir. Başlığının hemen altında “Kıbrıs Türkünüdür” yazan gazete, böylelikle yapılan mücadeleye atıfta bulunmakta ve “Zafer Kıbrıs Türkünüdür” vurgusunu öne çıkartmaktadır. Gazetenin 16 Nisan 1965 tarihli ilk sayısında yayın amaçları şöyle dile getirilmektedir:

1963'ten beri Rumlara karşı mücadeleyi yürütenleri savunmak, “siyasi ve askeri liderliğe yardımcı olmak”, haklı ve doğru olan her şeye yer vermek. Rum basınına karşı mücadele etmek, yüksek öğrenim gören gençlerin sorunlarını dile getirmek, Rumlara karşı silahlı direnişin elemanları olan “Mücahit”lerin sözcülüğünü yapmak, iç politika çekişmelerinden uzak kalmak (Ünlü, 1982, s. 137).

İlerleyen süreçlerde dönemin Kıbrıs Türk liderlerine de eleştiriler getirmekten çekinmeyen Zafer gazetesi, buna ek olarak yapılan görüşmelere dair yorumlara da yer vermiştir. Salih Çelebioğlu tarafından, 12 Mayıs 1967 tarihinde yayımlanan “Mücahit’in Kararı” başlıklı başyazısı bu konuda gazetenin bakış açısıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir:

Gün geldi, dünün korkak politikacıları bugün, toplumun başına lider diye çöreklenmek ve Türk toplumunun mukadderatı üzerinde söz sahibi olmak istediler. Mücadele edenlerin ensesinde, kendi menfaatleri açısından pazarlığa girişmeye heveslendiler. Normalizasyon adı altında vaktiyle reddettiğimiz “Plaza” raporunu benimsemeyi kelimelerin gerçek anlamıyla Türk toplumunu satmaya kalkmışlar. Biz meselenin masa başında kansız haline taraftarız. Ama bunu, taviz vererek, prensiplerimizden ve gayelerimizden dönerek değil... Ya şerefli bir çözüm veya şerefli bir ölüm (Ünlü, 1982, s. 138).

Kıbrıs Türklerinin geleceğe yönelik yapılanışında siyasi çözümden ve siyasi liderlerden çok Türk Mukavemet Teşkilatı’ndan yana tavır alan haberlere ve yazılara imza atan Zafer gazetesinin son sayısı ise 29 Aralık 1969 tarihinde yayımlanmıştır.

Daha önce Bozkurt, Halkın Sesi gibi gazetelerde düzenli olarak yazılar yazmış olan şair ve yazar Özker Yaşın’ın sahipliğini ve yazarlığını yaptığı Savaş gazetesi, dönemin kesintili olarak beş yıl boyunca yayın yaşamına devam etmiş bir diğer gazetesidir. Atatürk’ün “Basın milletin müşterek sesidir” deyişini slogan olarak kullanan gazetenin (KTGB, 2012, s. 120) 28 Ekim 1968 tarihli ilk sayısında yer alan “Savaş çıkarken” başlıklı başyazısında, yayının ilkeleri ve gazetenin durduğu yere ilişkin

olarak, gazetenin adının okuyucuları yanıltmaması gerektiği, dolayısıyla “insanın insanı öldürmesinden nefret” edildiği dile getirilmektedir. Gazete amacını, Kıbrıs Türklerinin huzur ve refaha kavuşması olduğu şeklinde belirtmekte, bunun için de “geceyi gündüze, karanlığı ışığa, kahırını sevince döndürme”ye yönelik bir savaş vereceklerine dikkat çekmektedir.

Yeşil Hat’tın çekilmesinin ardından silahlı mücadele ve çatışmaların da büyük oranda durduğu günlerde, 3 Şubat 1969 tarihli sayısında “Türkiye’deki büyüklerimizi uyarınız” başlıklı başyazısında yer alan ifadeler, bugün halen KKTC siyasetinde devam etmekte olan “Türkiye ile ilişkiler” konusuna dair önemlidir:

Kıbrıs Türk toplumu huzursuzdur. Yıllardır süregelen bozuk düzen idare, kendini yönetenleri seçme hakkından mahrum edilişi, çevresinde gördüğü haksızlıklar, yersiz baskılar bu huzursuzluğu yaratmıştır... Şimdi Kıbrıs’ta çatışmalar durdu, Rum yönetimi barikatları kaldırdı, Türkler öldürülüyor, toplum içinde aç ve çıplak yok demek ve halka empoze edilmiş mevcut idarenin devamından fayda ummak büyük hatadır. Çünkü Kıbrıs Türk toplumu koyun değildir. Bu toplum tayinle çoban istemiyor; kendisini yönetenleri kendisi seçmek istiyor (Ünlü, 1982, s. 140).²¹

1960’ların sonu ve 1970’lerin başlarında Kıbrıs Türkleri artık kendi siyasi partilerini de kurmaya başlar. Kıbrıs Türk siyasetinin bugün de önemli aktörlerinden olan ve “sol” bir anlayış çerçevesinde Rauf Denktaş’a muhalefetiyle öne çıkan Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) 27 Aralık 1970 tarihinde Ahmet Mithat Berberoğlu tarafından kurulur. Savaş gazetesinin sahibi ve başyazarı Özker Yaşın’da CTP saflarında yer almaktadır. 31 Ocak 1972 tarihli Savaş gazetesinin manşeti şöyledir: “CTP Leymasun ilçesi merkezi törenle hizmete girdi... Törende Mithat Berberoğlu, Özker Yaşın, Cahit Yılmazoğlu birer konuşma yaptılar (Ünlü, 1982, s. 141)”.

Bir dönem yalnızca on bir sayı yayımlanan ve 23 Aralık 1970 tarihinde ilk sayısı çıkan Aile Magazin adında, ağırlıklı tiyatro, sinema, moda, vb. konularda haberlerin yer aldığı haftalık bir gazete de çıkaran Özker Yaşın’ın Savaş gazetesi, 1972 yılının sonlarına doğru yayın yaşamından çekilir (Ünlü, 1982, s. 142).

Dönemin gazeteleri arasında Kooperatif ve Türk-Sen gazeteleri farklı çizgileri ve amaçlarıyla diğer gazetelerden ayrılmaktadır. 20 Ocak 1970 tarihinde yayımlanmaya

---

²¹ 1963’ten 1990’lara kadar Kıbrıs ve Türkiye ilişkileri üzerine daha detaylı bilgi için bkz. Mehmet Hasgüler, “TC’den Kıbrıs’a Dış Müdahaleler”, 1995, <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/2751/tc-den-kibris-a-dis-mudahaleler>, Erişim tarihi: 23 Mart 2018.

başlayan ve Yazı İşleri Sorumluluğunu Ekrem Ural'ın yaptığı Kooperatif gazetesinin amacı “kooperatiflerin halka verilmesi”dir. “Siyasi bir gazete” olmadığını ve temel hedeflerinin “kooperatiflere inanan kitleleri buluşturmak” olduğunu belirten gazete Halkın Sesi Basımevi'nde basılmıştır (KTGB, 2012, s. 122). İlk sayısı 1 Şubat 1971'de çıkan Türk-Sen gazetesi ise, Kıbrıs Türk İşçi Sendikaları Federasyonu'nun resmi yayın organıdır. Savaş Basımevi'nde basılan ve Türk-Sen'in bütün üyelerine ücretsiz olarak dağıtılan gazetenin amacı “üyeler arasında ilişkileri güçlendirmek”, Türk-sen çatısı altında toplanan üye sendikalar arasında iletişimi sağlamak ve işçi sorunlarına dair haberlere yer vermektir (KTGB, 2012, s. 124).

Bu dönemde sendikal haklar ve kooperatifçilik temelli gazetelerin dışında İslami söylemi benimseyen bir gazete de yayınlanmıştır. Kıbrıs Türk İslam Cemiyeti'nin resmi yayın organı olan ve Yazı İşleri Müdürlüğünü Mehmet Hasan Ateşin'in yaptığı Nizam gazetesi yayınlarına 15 Şubat 1971 tarihinde başlar. Cemiyet adına sahipliğini, o dönem Cemiyet'in Genel Başkanı da olan Hüseyin Ziya Demircioğlu'nun yaptığı Nizam'ın ilk sayısında, gazetenin adının hemen üstünde “Bilmillâhirrahmanirahim Her şey ve Her Yerde Milli ve Dini” yazmakta ve bunu gazetenin adı “Nizam” tamamlamaktadır. İslami söylem ağırlıklı bir gazete olan Nizam adını ise şöyle açıklamaktadır: “Nizam bir fikrin, tecelli planında ve madde âleminde billurlaşması ve hendeseleşmesindeki keyfiyettir. Kâinatın bütün âlemlerin nizamından tutun da insan vücudundaki düzene, bal peteğindeki geometrik mükemmelliğe, bir manzumedeki ölçüye kadar hep böyledir (KTGB, 2012, s. 126–127)”.

Siyasetle ilgilenilmeyeceğinin belirtildiği başyazıda gazetenin çizgisine dair şu ifadeler yer verilmektedir:

Bizden olmak ne demek? Şüphesiz ki Müslüman olmak. İşte elimize aldığımız teraziden biri de bu olacaktır. Bu öyle bir terazidir ki, kefesinin hiç biri içerisinde ferdiyetçiliği almıyor. Müslümanların heyeti umumiyesi bir bütündür. Şahıslar ancak bunun bir cüz'üdür; ve bütünün büyük veya şu herhangi bir cüz'üne karşı girişilen herhangi bir hareket bütünün her noktasında hissedilecek ve bütünü harekete geçirecektir. Muhalif, muvafık veya müstakil herkesin bu hususları böyle bilmesini istiyoruz (Ünlü, 1982, s. 143)”.

1979 yılı sonlarına kadar süren yayın hayatı boyunca eğitim başta olmak üzere kurum ve kuruluşlarda dine ağırlık verilmediğine ilişkin eleştiri yazılarına yer veren Nizam gazetesi, böylesi bir perspektiften gündelik yaşama ilişkin de eleştiriler

getirmiştir. 31 Aralık 1971 tarihli “Yılbaşı Gecesi” haberinde şu ifadeler yer almaktadır: “...Bu akşam yılbaşı... Bizim değil Hristiyanların yılbaşısı... Bütün küfür, dalâlet, ihtilaç, ıstırap, şaşkınlık ve perişanlık dünyasının yılbaşısı (Ünlü, 1982, s. 143)”. Nizam gazetesinde her ne kadar siyasetle ilgilenilmeyeceği belirtilmiş olsa da, kurumlardan gündelik yaşama kadar getirilen öneriler bunun geçerli olmadığını göstermektedir.

Milli Mücadele Dönemi Kıbrıs Türk basınının uzun soluklu iki gazetesi olan Halkın Sesi ve Bozkurt’un yayınlarına da ayrıca değinmek gerekmektedir. Çünkü Kıbrıs Türk toplumunun 1963’ten itibaren, tıpkı günümüzde kriz ve çatışma ortamlarında olduğu gibi, içine düştüğü çatışmalı ve sıkıntılı süreçlerde haber, bilgi ve enformasyon olguları özellikle önem kazanmıştır. Ada’da nelerin olup bittiği, yapılan görüşmelerde nelerin konuşulduğu ve alınan kararlar, silahlı mücadelenin ne durumda olduğuna ilişkin bilgiler ve haberler toplumda önemli karşılıklar bulmaktadır. Halkın haber, bilgi ve enformasyona erişim talebi beklenildiği gibi hayli yüksektir. Dolayısıyla Kıbrıs Türk basını açısından bu dönem, gerek 1920’lerden itibaren giderek nüfusun okur-yazar oranındaki artışla gerekse de dönemin olağanüstü koşulları nedeniyle kitlelerle bir iç içe geçme dönemidir.

Bunun örneklerinden biri 27–28 Ocak 1958 tarihlerinde Kıbrıslı Türklerin ilk kez sokaklara inerek yaptığı mitinglerde görülmektedir. Eylemlerin arka planında, belirtilen tarihlerin öncesinde Ankara’da düzenlenen Bağdat Paktı vardır. Kıbrıs Valisi’nin yanı sıra Dr. Fazıl Küçük’ün de çağrıldığı toplantıda “önemli kararların alınacağı” söylentileri sonrasında Bozkurt gazetesi, 27 Ocak günkü sayısında “İngiltere Taksimi Kabul Etti” haberini yapar ve bunun üzerine kitleler sokaklara dökülür. İngiliz Yönetimi karşıtı gösterilere dönüşen ve ölümlere, yaralanmalara neden olan eylemler (KTGB, 2012, s. 104) o dönem basının üstlendiği rol ve sorumluluklar açısından önemlidir.²²

Dr. Küçük’ün Halkın Sesi gazetesi, 1955 yılı sonlarından itibaren giderek yoğunlaştırdığı Taksim ve Ada’da ayrı bir Kıbrıs Türk Yönetimi kurulması fikrini işlemiştir (Stelya, 2013, s. 63–67). Bozkurt’un yaklaşımları da benzer şekildedir. 15 Temmuz 1974 Nicos Sampson askeri darbesinden iki gün sonra, 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan ise üç gün önce, 17 Temmuz 1974 tarihli Bozkurt’un “Türkiye Müdahale Etmeli” başlıklı imzasız köşe yazısında şunlar kaydedilmektedir:

²² Bu konu hakkında ayrıca bkz. Halil Sadrazam, 27-28 Ocak 1958 Olayları, 2014, <https://www.gundemkibris.com/27-28-ocak-1958-olaylari-makale,6323.html>, Erişim tarihi: 25.03.2018.

“...Kıbrıs’ın bağımsızlık ve egemenliğinin korunması için Türkiye’nin geliştirmekte olan olaylara müdahale etmesi, ağırlığını koyması gerekmektedir. Kıbrıs’ın içişlerine bu derece karışmak cesaretini kendinde bulan Yunanistan karşısında kayıtsız kalınmaz...” Nitekim Harekât’ın sonrasında, 24 Temmuz 1974 tarihli sayısında ise “Asırlık Hasret Bitti” manşeti atılmıştır (Ünlü, 1982, s. 157).

Son olarak 1 Haziran 1973 tarihinde yayın hayatına başlayan, Rauf Denktaş’ın oğlu Raif R. Denktaş tarafından Zaman Ltd. adına çıkarılan Zaman gazetesine değinmek gerekmektedir. “Zamanın Gidişi Türkiye’dir” sloganıyla çıkan gazete (KTGB, 2012, s. 128), Savaş gazetesinin CTP ile iç içe geçmesinin bir başka örneğidir. Zaman, yayımlandığı 1979 sonlarına kadar, 11 Ekim 1975 tarihinde Rauf Denktaş tarafından kurulan ve KKTC “anaakım” siyasetini temsil eden Ulusal Birlik Partisi’nin (UBP) “resmi olmayan yayın organı” niteliğindedir. UBP’ye verdiği desteğin ötesine geçerek, parti içi eleştirilere de gazetesinde yer veren Raif R. Denktaş, o dönemin hükümetlerinde çeşitli sıkıntılara da neden olmuştur (Ünlü, 1982, s. 159). 1974 sonrasında partilerin giderek çoğalmasıyla birlikte, partizan gazetecilik olgusu Kıbrıs Türk basınında sıkça görülen bir durum halini almıştır.

Zaman gazetesinin ilk sayısında “Ülkü Cem” imzasıyla Raif R. Denktaş tarafından yazılan yazı, gazetenin yayın politikasına dair detaylar vermektedir:

Bu köşeden çok işler yapmak kararındayız. Memlekette gittikçe yayılan iftira yolu ile dürüst insanları kirletme hastalığına ilaç bulacağız. Müfterilere gerçeklerle cevap verip, onları susturmaya çalışacağız. Kötülerin uluduğu, iyilerin sustuğu bir ülke haline getiremeyecekler. Çünkü köşeler iyi, mert, namuslu, ciddi dava adamlarının elinde kalacaktır. Pusuya yatan vicdansızlığa paydos (Ünlü, 1982, s. 160).

Tüccarbaşı Hacı Derviş Efendi tarafından Kıbrıs Türk basın tarihinin ilk uzun soluklu gazetesi olan Zaman gazetesine de bir gönderme niteliğindeki Raif R. Denktaş’ın Zaman gazetesinin Kıbrıs Barış Harekâtı öncesi ve sonrasındaki yayınlarına bakıldığında, milliyetçi ve Taksim’den yana olan bir yayın çizgisine sahip olduğu görülmektedir. Gerek Harekât öncesinde gerekse de Harekât sonrasında Namık Kemal, Ziya Gökalp, Tefik Fikret, Nihal Atsız, Ömer Seyfettin, Pir Sultan Abdal, Âşık Veysel ve Kıbrıs Türk şairlerinden, ağırlıkla milliyetçilik, bağımsızlık, özgürlük temalı şiir ve öykülere sayfalarında bolca yer veren Zaman, 1979 yılı sonlarında yayın hayatından çekilmiştir (Arıklı, 2013, s. 117–122).

2.1.4. Kıbrıs Türk Basınının Modernleşme Dönemi (1974–2012)

İlk olarak 15 Temmuz 1974'te Rum Milli Muhafız Birliği (RMMB) ile EOKA-B tarafından yapılan darbe sonucunda Nicos Sampson'un Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni ilan etmesi ile 20 Temmuz 1974 tarihinde, 14 Ekim 1973'te kurulan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milli Selamet Partisi (MSP) koalisyon hükümetinin Başbakanı Bülent Ecevit döneminde “Kıbrıs Barış Harekâtı” adının verildiği 20 Temmuz 1974 askeri müdahale veya çıkarmasının gerçekleşmesi dönemin iki önemli siyasi kırılmasıdır. Harekât'la birlikte, 23 Temmuz 1974'te Nicos Sampson'un bir hafta süren Cumhurbaşkanlığı sona ererken, Yunanistan'da 1967'den beri iktidarda olan “Albaylar Cuntası” rejimi de son bulmuştur. 30 Temmuz 1974 tarihinde gerçekleştirilen Birinci Cenevre Protokolü'yle, hem Türkiye garantörlüğünü uluslararası olarak kabul ettirmiştir hem de biri Rum diğeri Türk olmak üzere iki otonom yönetimin varlığı taraflarca kabul edilmiştir (Tuncer, 2012, s. 88–90).

8 Ağustos 1974 günü Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının katılımıyla başlayan İkinci Cenevre Protokolü ise, 10 Ağustos günü Kıbrıs Rumları adına Glafkos Klerides'in, Kıbrıs Türkleri adına ise Rauf Denktaş'ın katılımıyla beşli bir görüşme olarak devam etmiştir. 13 Ağustos gecesine kadar devam eden görüşmelerde, Türkiye'nin federasyon tezi ile Yunanistan'ın tekrar Kıbrıs Cumhuriyeti'ne dönüşü öneren tezi sonuçsuz kalmıştır. Bunun üzerine dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş'in Başbakan Ecevit'e telefonda sarf ettiği ünlü “*Ayşe artık tatile çıkabilir*” parolasıyla birlikte 14 Ağustos 1974'te İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirilmiştir (Açıkgöz, 2006, s. 103–104). 16 Ağustos'a kadar süren bu harekâtın gerekçesi, uluslararası görüşmeler yoluyla varılmak istenen sınırlara ve federasyon tezine ilişkin sonuçsuzluk dolayısıyla birincisinde zaten erken ilan edilen ateşkesin iptal edilerek tamamlanmasıdır (Tuncer, 2012, s. 91). Bu çözümsüzlüğün arkasında yatan neden ise, Kıbrıs Rum Toplumu Temsilcisi Klerides ve Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros'un 1960'teki düzene geri dönülmesine ilişkin tezine, Kıbrıs Türk Toplumu temsilcisi Rauf Denktaş'ın ve Türkiye'nin geçen on bir yıllık sürede yaşananlar dolayısıyla karşı çıkılmasıdır. Denktaş'a göre Kıbrıs'taki Anayasa kâğıt üzerindedir ve tekrar aynı duruma düşülmeyecektir (1984'ten aktaran Açıkgöz, 2006, s. 103). Nitekim Aralık 1974'te Kıbrıs'a tekrar dönen Makarios, Kıbrıs Rum

Toplumunu temsilciliğine yükselmiş ve 12 Şubat 1977'de Denктаş'la Viyana'da yapılan görüşmeler sonucunda Dört Nokta Anlaşması'nı (Four Point Agreement) kabul etmiştir. Bu anlaşmanın sonucunda ise bağlantısız iki toplumlu bir Federal Cumhuriyet kurulması daha da netleşmiştir. 3 Ağustos 1977'de Makarios'un ölümü sonrasında Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Başkanı olan Spyros Kyprianou ile de 19 Mayıs 1979'da On Nokta Anlaşması (Ten Point Agreement) imzalanmıştır. Enosis ve Taksim tezlerini dışarıda tutarak toprak, anayasa, Ada'nın askerden arındırılması vb. konulara ilişkin bir dizi görüşmeyi öngören Anlaşma, 1980–1983 tarihleri arasındaki görüşmelere neden olmuştur. Bu görüşmelerin de sonuçsuz kalması, 13 Şubat 1975'te kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Meclisi'nde alınan oybirliğiyle yerini 15 Kasım 1983 tarihinde kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne (KKTC) bırakmıştır. 2002 yılına kadar gerek ikili olarak gerekse de BM Güvenlik Konseyi düzeyinde Ada'da ve Avrupa'nın belli başlı kentlerinde birçok görüşmeler yapılmış, tasarılar üzerinde durulmuştur. Bu görüşmelerin en önemlisi 11 Kasım 2002'de Birinci Annan Belgesi ile başlayan ve 31 Mart 2004'te Beşinci'si ortaya çıkan Annan Planı çerçevesinde 24 Nisan 2004 günü yapılan referandumdur. Referandum KKTC tarafından %64.9 oy oranıyla kabul edilmiş ancak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nce %74.8 oy oranıyla reddedilmiştir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın deyimiyle referandumun sonucu, referandumun hemen ertesinde, 1 Mayıs 2004'te AB'ye kabul edilecek olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gibi KKTC'nin AB üyeliğinin avantajlarından yararlanamayacağıdır (Tuncer, 2012, s. 94–179).

KKTC siyasetinde ve dolayısıyla basınında yaşanan ve bugün halen devam eden görüş ayrılıklarında önemli bir belirleyiciliğe sahip olan bağımsız devlet olarak tanınmama ve buna dair çözüm ya da çözümsüzlüğe ilişkin görüşlerde tarihsel olarak öne çıkan durum, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye alınarak taraflar arasındaki uluslararası hukuki boşluğun daha da artmasıdır. Tüm bunlara karşın bu süreçte, önce 16 Nisan 2003'te iki taraf arasındaki ticareti serbest bırakan kararın alınması, ardından 23 Nisan 2003'te ise tek taraflı olarak KKTC Bakanlar Kurulu'nun kararıyla kapıların açılması önemli gelişmelerdir (Duran, 2008, 130).

Bu dönemin gazetelerine ve gazeteciliğine genel olarak baktığımızda, Barış Harekâtı sonrasında yayımlanan üç gazete vardır. Bunlar Halkın Sesi, Bozkurt ve Zaman gazeteleridir. Bu gazetelerden Bozkurt ve Zaman kapanmış, yayın hayatını

günümüze kadar yalnızca Halkın Sesi gazetesi devam ettirebilmiştir. 1975 yılından sonra Ada'ya Türkiye'den gelen gazetelerin girmesi okuyucular açısından çeşitliliği doğururken, Kıbrıs Türk basınının Ada'daki etkinliğinin belli ölçülerde azalmasına neden olmuştur. 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasıyla ortaya çıkan partiler ve bu partilerle dolaylı ya da doğrudan ilişkileri olan gazetelerin belirmesi, Ada basınında bir canlılığa neden olsa da, "haksız rekabete" yol açan Türkiye gazeteleri Kıbrıs Türk basınında 1990'lı yıllarda tekrar sorun teşkil edecektir. Özellikle yapılan görüşmeler ve Türkiye'yle ilişkiler basında geniş yer tutmuştur. Öte yandan önemli teknolojik gelişmeler de yine bu dönemde olmuştur. Ofset tekniği ile ilk renkli baskı, 1982'de kurulan Kıbrıs Postası matbaasında Kıbrıs Postası gazetesi tarafından yapılmıştır. Bu teknik 2000'lere gelindiğinde ise yerini rotatif baskıya bırakmıştır.

Barış Harekatı öncesinde yayımlanmaya başlamış olan Halkın Sesi, Bozkurt ve Zaman gazetelerinin dışında bu dönemin yayımlanan ilk gazetesi 1975-1976 tarihlerinde kısa süreli de olsa ayda bir yayımlanan Barış gazetesidir. Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Alayı tarafından çıkarılan ve Halkın Sesi matbaasında basılan Barış (KTGB, 2012, s. 130-132), kaliteli kâğıdı, renkli resimleri ve ileri ofset baskı tekniği ile yayımlanmıştır. Tüm haber ve yazıların propaganda niteliği taşıması nedeniyle imzasız olduğu gazetede, ağırlıklı yapılan harekâtla ilişkili bilinç oluşturmaya yönelik bilgiler verilmiştir. Kıbrıs tarihi, Rum Milli Muhafız Ordusu, AKEL, Makarios, Sampson gibi kurum ve kişiler hakkında tanıtıcı yazı ve tanıtımlar Barış gazetesinin işlediği temel konulardır (Ünlü, 1982, s. 162).

28 Nisan 1976'da yayın hayatına başlayan Yarın gazetesi kısa süreli yayın yaşamı olan bir diğer gazetedir. Mahide Ergün'ün başyazarı olduğu gazetenin ilk sayısında yer alan "İlke ve amaçlarımız" başlıklı yazı, demokrasi, özgür düşünce ve bağımsızlık vurgularına atıf yaptıktan sonra şöyle devam etmektedir:

20 Temmuz'dan sonra, özgür düşünce alanında büyük aşamalar oldu. Ne var ki, toplum olarak bu aşamaları yeterince değerlendiremedik. Yılların verdiği şartlandırılmışlık, hakkımız olan düşünce, özgürce yazma, özgürce konuşma olanaklarından yeterince yararlanmamızı engelledi... İlimizde hala eski günlerin çekingenlik ve ürkekliği, hatta suya sabuna dokunmama alışkanlığı ve nemelazımcılığının izleri bulunmaktadır (Ünlü, 1982, s. 170).

12 Aralık 2012'de yaşamını yitiren Arif Hasan Tahsin'in de yazarları arasında bulunduğu gazete (KTGB, 2012, s. 134), 18 Mart 1976 tarihinde kurulan Toplumcu

Kurtuluş Partisi’ni (TKP) sayfalarında desteklemiştir. 20 Haziran 1976 seçimlerinde o dönem iktidar partisi olan Ulusal Birlik Partisi’ne (UBP) ağır eleştiriler yönelmiş, “1976 seçimlerinden sonra yayın yaşamına son verilmiştir (Ünlü, 1982, s. 171)”.

Yukarıda da belirtildiği üzere, bu dönem Kıbrıs Türk basınında özellikle “siyasal parti gazeteciliği” olarak nitelendirilebileceğimiz bir gazetecilik kültürü hâkimdir. 1976 tarihinde yayın yaşamı başlayan ve biten Ulus gazetesi doğrudan UBP’nin yayın organı iken (KTGB, 2012, s. 136), 1976–1984 tarihleri arasında yayımlanan Kurtuluş gazetesi de yine Toplumcu Kurtuluş Partisi’nin yayın organıdır (KTGB, 2012, s. 138). Benzer şekilde, 1980–1985 yılları arasında yayımlanmış olan Demokratik Halk gazetesi Demokratik Halk Partisi’nin (DHP) (KTGB, 2012, s. 152), 1984–1985 yıllarında yayımlanmış olan Atılım gazetesi de Toplumsal Atılım Partisi’nin yayın organı niteliğindedir (KTGB, 2012, s. 170).

Yazı İşleri Müdürlüğünü Fuat Vezirlioğlu’nun yaptığı ve köşe yazarları arasında Yarın gazetesini çıkaran Mahide Ergün’ün de bulunduğu Kurtuluş gazetesi, gerek mülkiyet bağlamında gerekse de içeriğe yönelik olarak yayın politikasını şöyle tanımlamaktadır: “Gazeteyi ‘haber’ gazeteciliği için değil, ‘haber-yorum’ gazeteciliği yapmak için yayınlıyoruz (KTGB, 2012, s. 138)”. Kendini solda tanımlayan TKP’nin Kurtuluş gazetesi, Ada ekonomisinden Ada’nın geleceğine ilişkin haberlere kadar birçok konuda haber ve yazılara yer vermiştir. Özellikle UBP’ye yapılan muhalefet gazetede belirgindir. Tüm bu yorum ağırlıklı yazı ve haberler ise imzasız ya da takma adlarla yayımlanmıştır (Ünlü, 1982, s. 181).

Zaman gazetesinin devamı niteliğindeki Raif R. Denктаş’ın Yön gazetesi, 15 Ocak 1978 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Zaman gazetesi gibi Yön gazetesi de, UBP’nin “resmi olmayan yayın organı” niteliğindedir. Adının hemen üzerinde ve adını da tamamlar nitelikte “Sosyal Demokrat” yazan gazete (KTGB, 1982, s. 140), haberlerden daha çok uzun köşe yazılarına yer vermiştir (Ünlü, 1982, s. 167). Gazetede bir yönüyle fikir gazeteciliği öne çıkarmaya çalışılmakta ise de, yaygınlaştırılmaya çalışılan fikirler bağımsız ve entelektüel kaygılar temelli değil UBP paralelinde bir siyaset ve kamuoyu oluşturma çabasıdır. 1979 yaz aylarında yayın yaşamından çekilen gazete, aynı isimle 1 Nisan 1983 tarihinde yine Raif R. Denктаş tarafından Özkul Özyiğit ile birlikte çıkarılmıştır. 19 Aralık 1986’ya kadar haftalık olarak devam eden bu “yeni” Yön’ün yayım ilkeleri ise şöyle belirtilmiştir: “Bozuk düzen karşısında

teslim olan ve başının çaresine bakan toplum fertlerini toplumsal sorunlara yeniden duyarlı kılma işlevini yürütmek, fikir ve görüş birliğine sahip tutarlı bir kadronun en azından nüvesini oluşturmak ve kamuoyunda duyarlılık yaratmak (KTGB, 2012, s. 164)”.

Dönemin uzun soluklu gazetelerinden biri de Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası tarafından ve Arif Hasan Tahsin öncülüğünde yayın hayatına giren Söz gazetesidir. 28 Ocak 1978 tarihinde günlük olarak iki sayfa yayımlanan Söz’ün (KTGB, 2012, s. 142) ilk sayısında yer alan “Çıkarken” başlıklı yazıda yayın amaçları şöyle anlatılmaktadır:

Kıbrıs’ta Türk toplumu çok önemli günler geçiriyor. 1974 sırasında hızla serpilip gelişen sermaye kendi karşısında beliren demokratik güçleri yemek için büyük bir hazırlık içindedir. Sermaye gün geçtikçe ekonomik gücünü arttırmakta ve giderek hırçınlaşmaktadır. Bu aşamada ülkemizdeki adaletli gelir dağılımından söz etmek olanaksızdır. Oluşan büyük sermaye birikimi nedeniyle sınıflar arasındaki denge günden güne emekçi halkın aleyhine bozulmaktadır... Bu nedenle bu gazeteyi saygı değer halkımıza ulaştırmak için ve iktidarın sergilemekte olduğu çirkin oyunları tüm boyutlarıyla sergilemek için çıkıyoruz (Ünlü, 1982, s. 171–172).

Daha önce Kurtuluş gazetesinde görülen imzasız, yorum ağırlıklı haber ve yazı anlayışı Söz gazetesince de benimsenmiştir. Hatta gazete, verilen bazı haberlerin sonuna sloganlarla imza atmıştır. Türkiye’deki işçi ve sendikal hareketlerden de haberlerin yer aldığı Söz gazetesi 1987 yılına kadar yayınlarına devam etmiştir.

Benzer bir başka gazete, Kıbrıs Türk İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun resmi yayın organı niteliğinde çıkan İşçi Postası gazetesidir. Genel Başkan Necati Taşkın’ın konfederasyon adına sahipliğini yürüttüğü İşçi Postası’nın yayımlanma amaçları ise şöyledir: “Kıbrıs Türk işçisinin gerçek sesi ve gerçek gazetesi olma iddiasıyla yayın hayatına başlıyoruz. Ekonomik, sosyal kültürel ve sendikal olay faaliyet ve gelişmeleri, taşıdıkları siyasal etki ve perspektifi de dikkate alarak, doğru ve objektif bir şekilde yansıtmak İşçi Postası’nın başlıca görevi olacaktır”. Gazete 26 Nisan 1984’te yayın hayatından çekilmiştir (KTGB, 2012, s. 148).

Dönemin yalnızca 30 hafta/sayı yayınlandıktan sonra kapatılan gazetesi Yeni Devir, 4 Ekim 1978 tarihinde ilk yayını yapmıştır. Tek meslekleri gazetecilik olan Erten Kasımoğlu, Özer Hatay ve Akay Cemal tarafından “Halk İçin, Halkla El Ele” sloganıyla çıkan gazetenin yazarları arasında İstiklal ve Memleket gazetelerinde de emek veren Hikmet Afif Mapolar’da vardır (KTGB, 2012, s. 144). Tüm yazarları

gazeteci olan Yeni Devir, ilk sayısında yer alan “Yayın Hayatına Başlarken” başlıklı yazıda gazetenin amaçları dile getirilirken, basının liberal tanımlarında olduğu gibi basın-kamuoyu ilişkisini vurgulamakta, gazetelerin çoğulcu demokrasilerde üstlendiği rollerden söz edilmektedir.

Siyasal geleceğimizin sağlam bir ekonomiye ve sosyal yapıya dayanması gerektiği ilkesinden hareketle, her bakımdan güçlü bir toplum yaratılabilmesi için basının kamuoyunu oluşturması, olayları yansıtması ve yönetenle yönetilen arasında köprü görevi yapmasını, demokrasinin ve akıllı bir kalkınmanın kaçınılmaz temel unsuru olarak görmekteyiz. Biz bu anlayış içinde ‘Yeni Devir’ adlı haftalık bağımsız bir gazete ile siz değerli okuyucularımızın karşısına çıkıyoruz. Amacımız çağdaş gazetecilik... sizlerle diyalog kurarak sorunları yansıtmak, yönetenleri uyarmak ve her kademede sosyal yaşantımızı direkt ilgilendiren sorunlara birlikte çare aramaktır (Ünlü, 1982, s. 175).

Tüm bu konular hakkında haber ve yazılara bolca yer veren Yeni Devir gazetesi, eğitimden ithalat ve ihracata, parti değiştiren politikacılardan hayattaki pahalılığa kadar birçok konuya eğilmiştir. Kıbrıs Türk basınında ilk kez kimin ne kadar vergi verdiğini 6 Kasım 1978 tarihli 6. Sayısında yayınlayan gazete, önemli tüccarların çok az vergi ödediğinin halka duyurulmasıyla tüm dikkatleri üzerine çekmiştir. Sayılar ilerledikçe yolsuzluk ve kaçakçılıkla ilgili konulara da ağırlık veren Yeni Devir’e, grev yapan işçilere karşı mahkemelerin tarafsız davranmadığına işaret eden bir eleştiri yazısı nedeniyle dava açılmıştır. Yazının “yargıçları küçük düşürücü” nitelikte olduğuna karar veren mahkeme, gazeteyi para cezasına mahkûm etmiştir. Gazeteciler bu davadan sonra gazeteyi çıkaramamışlardır (Ünlü, 1982, s. 176–180).

1980 sonrası Kıbrıs Türk basınında, hem gazetelerin isimlerinde hem de içeriklerinde öne çıkan unsur, temel tartışma konusu, ekonomi ve buna dair gereksinimler ve ekonomi temelli sorunlardır. Olağanüstü süreçlerden sonra yeni bir döneme geçilmiştir ve dolayısıyla bu yeni kurulan yapıda kalkınma, paylaşım, ekonominin nasıl olacağı, iş ve işsizlik gibi konular oldukça önemlidir. Kıbrıs Türk Ticaret Odası adına Genel Sekreter Taner Ataer tarafından çıkarılan Ekonomi gazetesi de kalkınmayı odağa alan gazetelerin bir diğer örneğidir. 13 Şubat 1979 tarihinde yayımlanmaya başlayan haftalık Ekonomi gazetesinin sloganı “Tüccar, milletin emeğini ve üretimini kıymetlendirmek için eline ve zekâsına emniyete liyakat göstermesi gereken adamdır”. Gerek dış gerekse de iç siyasette ekonomik sorunların çözüme kavuşturulmasının hayati önemine dikkat çeken Ekonomi gazetesinin (KTGB, 2012, s. 146) bundan kastı esasında Ada’daki sermaye kesiminin haklarını ve çıkarlarını

savunmaktır. Tüm içeriğinde ticarete, buna dair Ada'da yapılan yeni anlaşmalara ve çıkan yasalara, yasa değişikliklerine yer veren gazete aynı zamanda sermayeden yana yasa ve usullerinde desteklenmesinde büyük rol oynamıştır (Ünlü, 1982, s. 182). Bunun en önemli göstergelerinden birisi 29 Haziran–2 Temmuz 1979 tarihleri arasında gerçekleştirilen “çarşı kapama” eylemleridir. Yeni kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nde ithalatın ihracattan fazla olmasının sonucunda kendini gösteren döviz sıkıntısı ve dövizin yükselerek Türk Lirasını olumsuz etkilemesi karşısında ülkede kendini gösteren pahalılık, halkın tek gündem maddesi haline gelmiştir. Hükümet, birçok kişinin tüccarlığa başladığı ve zenginleştiği bu “bedelsiz ithalat” döneminin önüne geçmek için çeşitli sınırlamalar getirmiştir. Bunun üzerine sermaye sahipleri, Ticaret Odası'nın öncülüğünde iş yerlerini kapatma yoluna giderler. Buna göre;

1. Bütün işyerleri kapatılacaktır.
2. Gümrüklerden mal çekilmeyecektir.
3. İthalat ve ihracat yapılmayacaktır.
4. Topluma çağrıda bulunularak iktidardan fiili ve manevi destek çekilecektir (Ünlü, 1982, s. 184–185).

“Çarşı kapama” eylemi, sermaye sahipleriyle siyasiler arasında kalan Kıbrıs Türk halkına rağmen, hemen hemen tüm partilerce ve çoğunluğunun sahipliğini partilerin oluşturduğu gazetelerce de desteklenmiştir. Bu yanlı haberciliğin dışında kalan, kalmaya çalışan yalnızca Bozkurt gazetesidir:

Uluslararası sermaye hareketlerinin yoğunluk kazandığı günlerde, ülkemizin kendi sermaye imkânları ile kalkınma yarışına katılması hayaldir. Oluşmuş bir piyasanın belirli avantaj ve güvenlik şartları ortadadır. Bu şartlar ya kabul edilip yabancı sermayenin desteği sağlanacaktır ya da kendi yatırım imkânları ile yetinilecektir. Üçüncü bir alternatif yoktur (Ünlü, 1982, s. 185).

Öte yandan, 13 Haziran–19 Eylül 1979 yıllarında Halkçı Parti'nin yayın organı olarak çıkan Halkçı gazetesinin dördüncü sayısında “bedelsiz ithalat” tartışmalarıyla ilgili olarak şunları yazılmıştır: “Biz dış dünya ile olan ilişkimizi ortadan kaldıracığı için emirnameye karşıyız. Yoksa Ulusal Birlik Partisi Hükümetlerinin oluşmasına omuz veren, toplumu ve devleti sömüren, küçük esnafı boynundan sürükleyen beş on büyük tüccarın ekonomimize darbe vuran destekçisi değiliz, olamayız da (Ünlü, 1982, s. 189)”. 30 Aralık 1988 yılında yayınları duran Ekonomi gazetesi, daha sonra yayın hayatına dergi olarak devam etmiştir (KTGB, 2012, s. 146).

Dönemin uzun soluklu gazetelerinden biri de Birlik gazetesidir. Günlük olarak 1 Ağustos 1980 – 1 Mayıs 2004 tarihleri arasında yayımlanan gazetenin Genel Yönetmeni Enver Emin'dir. “Ulusal Kıbrıs Türk Toplumunun varlığı ve esenliği yolunda” sloganıyla çıkan gazetenin adının sol yanında Türk Bayrağı, sağ yanında ise KKTC Bayrağı vardır. Yayımlandığı dönem içerisinde UBP'nin yayın organı olarak kabul edilen gazetenin genel yayın yönetmenleri de yine parti içinden olmuştur (KTGB, 2012, s. 150–151). Kaldı ki ilk sayının birinci sayfasında yer alan yazının yazarı Rauf Denктаş'tır. Başlığı “T.M.T” (Türk Mukavemet Teşkilatı) olan yazı şöyledir:

Türk Mukavemet Teşkilatı / Ve bu teşkilatın adsız kahramanları... / Sessiz şehit olmuş aziz kardeşlerimiz; özgürlüğün özlemini duyarak yer altına inen ve EOKA'nın ENOSİS mücadelesini önlemek andı içen gençler!... / TMT için yazı yazar mısınız diyorlar. / TMT için bir yazı!... / Ne gerek / Şehitliklere gidelim! / Şehitliklere! / Ve / Onlar olmasaydı, TMT olmasaydı başımızda dalgalanacak olan Yunan Bayrağını düşünelim. / Ve / Bir rahmet / Bir Fatiha ile / Tanrıya şükredelim! / Gençlere / Şehitlerimizin mezarı başında TMT'nin ruhunu aşılalım, öyküsünü anlatalım (Ünlü, 1982, s. 190)...²³

Siyasi parti yayın organı olan bir diğer gazete, Demokratik Halk Partisi'nin (DTP) yayın organı olan Demokratik Halk gazetesidir. 4 Ekim 1980'den 1985 yılına kadar haftalık olarak yayımlanan gazetenin sloganı ise “Daha Mutlu Yarınlar İçin”dir (KTGB, 2012, s. 152). Genel Yayın Yönetmeni yazar Ahmet Gazioğlu, başyazarı ise İsmet Kotak olan gazetenin ilk sayısında yayınlanan “Sosyal Demokrat bir İktidar” başlıklı yazı Kıbrıs Türk basınında kendini gösteren “siyasal parti gazeteciliği” sorununun gerekçelerini dile getirmektedir:

Halka ulaşabilmenin bir yolu da Kıbrıs Türk Federe Devleti'nde siyasal partilerin açıklamaları, yetkililerinin beyanatları her nedense bazen günlük gazetelerde bile yer almaz. İktidarın verdiği haberler, el altından ileri sürdüğü beyanatlar; kendi doğrultusundaki birlik, dernek ve sendikalara yaptırdıkları açıklamalar baş yer işgal eder. Bu, partilere kendi organlarını çıkarmaya zorlamaktadır... Kuzey Kıbrıs'ta Toplumcu Kurtuluş Partisi “Kurtuluş” gazetesini, Cumhuriyetçi Türk Partisi “YeniDüzen” gazetesini haftalık olarak çıkartmaktadır. Ulusal Birlik Partisi, ilkin direkt ilişkisini kabul etmediği, fakat artık saklamaya gerek duymadığı “Birlik” gazetesini günlük olarak yayınlamaktadır (Ünlü, 1982, s. 192).

UBP ile ve dolayısıyla Birlik gazetesiyse birçok konuda karşılıklı tartışmalara giren Demokratik Halk gazetesi, özellikle görüşmelerin tekrar yapıldığı bu dönemlerde Türkiye'nin önemini de vurgulayarak, UBP başta olmak üzere Rum tarafına da siyasi

---

²³ Yazının orijinali alt alta yazılmıştır.

eleştiriler getirmiştir. 11 Ekim 1980 tarihli sayıda Ahmet Gazioğlu, her iki toplum nezdinde barışın sağlanması için eğitim kurumlarından köy kahvelerine kadar yoğun bir çalışmanın gerektiğini, barışın ancak bu yolla gerçekleşebileceğini fakat son kertede barış ya da kalıcı bir çözümün öncelikle Kıbrıs'taki iki toplumun arzu ve isteğinde yattığını belirtmektedir.

1981–1983 yılları arasında Kıbrıs Türk basınında kısa süreli olarak çeşitli gazeteler yayın hayatına girmiştir. Genel Yayın Yönetmenliğini Ekrem Ural'ın üstlendiği 12 Mart-Eylül 1981 tarihleri arasında çıkan (KTGB, 2012, s. 154) ve Toplumcu Kurtuluş Partisi'ne (TKP) görüş olarak yakın olan Öncü gazetesi (Ünlü, 1982, s. 195); Yazı İşleri Sorumluluğunu Reşat Akar'ın üstlendiği, Türkiye'deki Günaydın gazetesinden bağımsız ancak aynı logoya sahip Günaydın Kıbrıs gazetesi (KTGB, 2012, s. 156); aynı zamanda akademisyen olan Dr. Bekir Azgın'ın Genel Yayın Yönetmenliğini üstlendiği, “Hiçbir partinin ve kesimin sesi olmadan, partiler üstü bir gazete olma” vurgusuyla çıkan, yazarları arasında Ahmet Okan, Şener Levent, Sabahattin İsmail gibi isimlerin olduğu Demokrasi gazetesi (KTGB, 2012, s. 158); Yurtsever Aydınlar Birliği'nin yayın organı olan ve Ömer Adal'ın Yazı İşleri Müdürlüğünü yürüttüğü, Halkın Sesi matbaasında basılan Arayış gazetesi (KTGB, 2012, s. 160) bu tarih aralığında yayımlanmış diğer gazetelerdir.

25 Ekim 1982 tarihinde yayın hayatına başlayan ve on yıl boyunca günlük gazete olarak yayınlarını sürdürmüş olan Kıbrıs Postası gazetesinin sahipliği Kipo Gazetecilik Ltd. Şti. adına, daha önce Demokratik Halk Partisi'nin yayın organı olan Demokratik Halk gazetesinin başyazarı olarak tanıdığımız İsmet Kotak'a aittir. Müessese Müdürü ve Genel Yönetmeni Celal Bayar olan Kıbrıs Postası, daha öncede belirtildiği üzere off-set baskı tekniğiyle renkli olarak basılmıştır. Kuzey Kıbrıs dışında Ankara ve Londra'da da satılan gazete, tüm bu yeniliklerin bir araya gelmesiyle 1980'li yılların en yüksek tirajlı gazetesi olmuştur. Yazarları arasında Erten Kasımoğlu, Özker Yaşın, Şener Levent, Hikmet Afif Mapolar gibi gazetecileri bulunduran gazete, ilk sayısında yayın amaç ve ilkelerini şöyle dile getirmiştir:

Kıbrıs Postası okuyucu ile bütünleşerek, okuyucunun aradığı, istediği bir gazete olarak saptandı ve de öyle hazırlanıp sunuldu. Bu çizgi saptırılmayacaktır. Kurallarımız belirlenmiştir.

1. Kıbrıs Postası çağdaş gazetecilik anlayışı içinde yapılacaktır. Bu bir bakıma bizler için Atatürk ilke ve devrimlerinden kıl payı ödün vermeksizin, her gün kendi kendini yenileme anlamı taşır.
2. Kıbrıs Postası, gazetedir. Haber de gerçek temel taşı olacaktır. Haber, yorumu içermeyecektir. Halkı ilgilendiren iç ve dış olaylar, olduğu gibi gazete sayfalarında sunulacaktır. Gazete haber demektir. Haberde heyecan, gazetelerde görünüm, fotoğrafta önem sırayı verecektir.
3. Yazarlar, Kıbrıs Postası'nda imzalarını atarak görüş ve düşüncelerini ortaya koyacaklardır. Çağdaş yazarlık anlayışı bu gazetede temel dayanaktır.
4. Kıbrıs Postası, hazırlanma, baskı, dağıtım yönünden sürekli kendini yenileme kararındadır. Kıbrıs'ın her yanına ulaşmayı hedef alırken şimdilik Ankara ve Londra'da da pazarlamaya gidilmiştir. Başarı yeni yerlere ulaşımı getirecektir.
5. Sayfalar arasında denge korunacaktır. İç ve dış politik, ekonomik, sosyal ve kültürel haberler, sayfalarda arada nefes alabilme olanağı verecektir (KTGB, 2012, s. 162–163).

Kıbrıs Postası gazetesinin yayın ilkelerine bakıldığında, Kıbrıs Türk basınında kendinden önce gelen gazetelerden farklı olarak yayın çizgisine dair “soyut” tanımlamalar yapmamış, bunu somut olarak da ortaya koymuştur. 1992 yılında yayın hayatı son bulan gazete, 22 Kasım 2001 tarihinde CITYPRESS YAYINCILIK LTD. adına Polat Alper tarafından yalnızca internet gazetesi olarak tekrar yayın hayatına başlamıştır. 15 Kasım 2014 tarihinden itibaren ise, ayrıca günlük basılı gazete olarak da yayın hayatına devam etmektedir.²⁴

Kıbrıs Türk basınında 1984–1986 yılları arasında da kısa süreli olarak yayımlanmış çeşitli gazeteler görülmektedir. Numan Ali Levent tarafından çıkarılan ve bir yıldan kısa süre sonra kapanan Doğuş gazetesi; Kıbrıs Türk siyasetinde önemli görevlerde bulunmuş olan İrsen Küçük'ün Genel Başkanı olduğu Toplumsal Atılım Partisi'nin yayın organı olan Atılım gazetesi; Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu adına Bayram Çelik tarafından aylık olarak yayımlanan DEV-İŞ'in Sesi gazetesi; Akar Yayıncılık tarafından yazı işleri müdürlüğünü Mehmet Akar'ın yaptığı, “Kıbrıs Türk'ünün birlik ve bütünlüğü, anavatana bağlılığı, mücadele önderimiz Dr. Küçük'ün açtığı ve Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın liderliğinde...” vurgusuyla çıkan ve yalnızca 4 ay kadar yayımlanabilen Haber gazetesi; Aydın Arif'in çıkardığı ve sadece beş ay kadar yayımlanabilen Yürüyüş gazetesi; Kıbrıs Türk Kamu Görevlileri Sendikası'nca

---

²⁴ <http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/16> (Erişim tarihi: 28.03.2018)

yayımlanan Dayanışma gazetesi (KTGB, 2012, s. 170-183), dönemin kısa süreli gazeteleridir.

Yine bu dönem, dört aydan daha kısa bir süre yayımlanan ve farklı bir yayın anlayışına sahip olan gazetelerden birisi de Bu Akşam Kıbrıs gazetesidir. Ahmet Okan tarafından dört sayfa olarak çıkan gazete, Pazar günleri dışında her gün yayımlanmıştır. Gazeteyi farklı kılan, gazetenin baskıya öğlen girmesi ve okurlarla öğleden sonra buluşmasıdır. İlk sayısında yer alan “Çıkarken” başlıklı yazıda “emek” vurgusu yapan gazete, öğleden sonra yayımlanmasını ise “Her günün bir akşamı vardır. Ve akşamlar bugün belirli bir zümrenindirler. Akşamlar gündüz çalışanların değil çalıştıranlarıdır...” eleştirisiyle açıklamaktadır (KTGB, 2012, s. 166).

Aylık olarak beş yıl boyunca yayımlanan Özgürlük gazetesi, Hürrem Tulga sahipliğinde Eylül 1985 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. On altı sayfa olan gazete, ilk sayısının ilk sayfasında yer alan yazıda yayımlanma amaçlarını şu şekilde tanımlamaktadır:

Özgürlük’ün amacı devrimci demokrat unsurları, ülkemizdeki ve dünyadaki gelişmeleri bilimsel düşünce açısından tartışabilmek, özellikle olayların ele alınışına ilişkin yönetsel bir yaklaşım sunabilmektir. Yani Özgürlük, olayların nedenlerini irdeleyen ve sadece irdelemekle kalmayıp aynı zamanda alternatif oluşturma çabası içinde olan bir anlayışla yayını sürdürmektedir (KTGB, 2012, s. 176).

Kıbrıs Türk basınının modernleşme döneminin uzun soluklu ve farklı yayınlarından biri de Akrep gazetesidir. Aylık olarak Ocak 1988 - Mart 1995 tarihleri arasında yayımlanan karikatür gazetesinin ilk sayısında yer alan “Bizden” başlıklı köşesinde gazete şöyle tanımlanmaktadır:

Elinizde tuttuğunuz dergiyi ülkemize ithal yolu ile giren bol yazılı ve yalnız güldürmeye yarayan mizah dergilerinin tam karşısı olarak düşündük. Dergimizin yayın politikası çağdaş karikatürün özü olan çizgiyle mizah öğesine dayanacaktır... Ülkemizdeki karikatür sanatçıları örgütlü bir şekilde çatısı altında toplanan Kıbrıs Türk Karikatürcüler Derneği, bu dergiyle daha da güçlü olarak ülkenin ve evrenin çeşitli yönlerine duyurulabilecektir (KTGB, 2012, s. 190).

İlk genel yayın yönetmeni olan ve daha sonra yazı işleri müdürü olarak da gazetede görev alan Hüseyin Çakmak, gazetenin yayınlarının son bulmasının ardından, yayınlarını Kasım 2002’den itibaren Yeni Akrep adıyla internet ortamında

sürdürmüştür. Yeni Akrep'in internet yayınları Mayıs 2015 tarihine kadar devam etmiştir.²⁵

Dönemin farklı bir diğer gazete girişimi Sportmence gazetesidir. Ertan Birinci'nin genel yayın yönetmenliğini ve yazı işleri sorumluluğunu yaptığı gazete, 26 Şubat – 25 Haziran 1986 tarihleri arasında yalnızca dört ay haftalık olarak yayımlanmıştır. Kapanmasının ardından Hafta gazetesi ile birlikte bir süre yayımlanan Sportmence gazetesinin yayın amaçları ise şöyle dile getirilmiştir: “Yolumuz sporseverin sesi, sorunlarınızın dili olma yolundadır... Sportmence'de sporun her dalına geniş şekilde yer verilecektir... Kısaca Sportmence, objektif yayınları ile herkesin alıp okuyabileceği bir spor gazetesi, bir rehber olmak amacındadır (KTGB, 2012, s. 186)”.

Bu dönemin öne çıkan bir başka gazetesi Yeni Gün gazetesidir. İş adamı Asil Nadir tarafından 15 Kasım 1989'da yayın hayatına başlatılan gazetenin Genel Yayın Yönetmeni ise Reşat Akar'dır. Yazarları arasında Osman Türkay'ın da bulunduğu gazeteye bir dönem Şener Levent'te Moskova'dan yazılar yazmıştır. Beş yıl boyunca toplam 139 sayı yayımlanan gazetenin ilk sayısında Akar tarafından yazılan “Hoş Geldin Yeni Gün” başlıklı makalede gazeteye dair şunlar kaydedilmiştir:

Bugün yepyeni bir gün. Tam 6 yıl önce siyasi tarihimizde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanını yazdırmış, bu Cumhuriyet'i sonsuza dek yaşatma azmimizi dünyaya duyurmuştuk. Şimdi yine bir 15 Kasım günü, basın tarihimize yeni bir isim yazdırıyoruz, Yeni Gün. Sizlere güzel bir güncel gazete sunmak, beklediğiniz güncel olayları tarafsız bir şekilde aktarmak, anavatan Türkiye'de ve dünyada meydana gelen olayları ayağınıza getirmek temel ilkelerimiz olacaktır (KTGB, 2012, s. 200).

Asil Nadir'in Kıbrıs Türk basınına aynı isimle tekrar kazandırdığı bir diğer gazete ise, 1951 – 1988 yılları arasında yayımlanmış olan Bozkurt gazetesidir. 5 Mart 1990'da yayımlanmaya başlayan Bozkurt, yalnızca dokuz ay yayın hayatında kalabilmiştir. Genel Yayın Yönetmenliğini Doğan Harman'ın yaptığı gazetenin 7 Mart tarihli sayısında Asil Nadir tarafından kaleme alınan “Çıkarken” başlıklı yazıda, gazetenin yayımlanma amacı şöyle açıklanmıştır:

Halkımızın ulusal kurtuluş mücadelesine ve mukavemet kültürüne büyük katkıları olan “Bozkurt” gazetesini yeniden yayın yaşamına koymaktan gurur duyuyoruz. Biz gerçekten de başka isimler altında bir veya birkaç değişik gazete çıkarabilirdik. Ancak bu kez ayrı bir yol izledik. Bozkurt

---

²⁵ <http://yeniakrep.org/> (Erişim tarihi: 29.03.2018)

gibi milli bir gazetenin tarih sahnesinden böyle kimsesiz ve sessizce çekilip gitmesine gönlümüz razı olmadı. Eski Bozkurt, halkımızın milli duygu ve düşüncelerini dile getiren ve kötü niyetli komşularımıza karşı demokratik haklarımızı savunan bir gazeteydi. Yeni Bozkurt'un aynı geleneği, günün tarihsel koşullarında sürdüreceğine inanıyorum (KTGB, 2012, s. 204).

Yedi yıl boyunca “Haftalık Siyasi Gazete” olarak yayımlanan ve adından da anlaşılacağı üzere Kuzey Kıbrıs basınında ayrıksı bir vurguya sahip olan Birleşik Kıbrıs gazetesi, 22 Mart 2003 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. Yazarları arasında Özker Özgün, İzzet İzcan ve Birikim Özgür gibi isimler bulunmaktadır. Birleşik Kıbrıs Basın Yayın Ltd.’nin sahibi olduğu ve Birleşik Kıbrıs Partisi’nin görüşleri doğrultusunda yayınlar yapan gazetenin ilk sayısında yayımlanan “Çıkarken” başlıklı yazıda şunlar belirtilmiştir:

Birleşik Kıbrıs yurdunu sevenlerin çağrısıdır. Birleşik Kıbrıs yurdumuz için, yurdumuz insanı için, emeğin kurtuluşu için, özgürlük için savaşıyor, savaşılmaya çağrılanların sesidir. Birleşik Kıbrıs insanın özgürlüğü için, savaşıyor ve sömürsüz bir dünyanın yaratılması için yola çıkıp bu yolda birçok badireden geçen, yine de yıkılmayan; hala söyleyecek sözü, yapacak işi olanların çağrısıdır (KTGB, 2012, s. 214).

10 Mart 2007’de yayın hayatına haftalık olarak başlayan ve 5 Mart 2012 tarihine kadar yayımlarını sürdüren Çivi gazetesi ise dönemin muhalif gazetelerinden biridir. Genel Yayın Yönetmeni Orhan Akyüz olan gazetenin sloganı ise “Kıbrıs’ın Gerçek Sesi”dir. Yazarları arasında İnci Hanım, Ali Tekman, Yılmaz Parlan ve Narden Bingöl’ün bulunduğu gazetenin ilk sayısında gazetenin adına da açıklık getiren “Çivisi Çıkmasaydı Çıkmazdık” başlıklı yazı da şunlar dile getirilmiştir: “Çivi de nereden çıktı? Memleketin çivisi çıktı da ondan! Dost sohbetlerinde apaçık konuşulanlar yazılıp çizilemiyor da ondan! Çivisi çıkan memleketin aile sohbetlerinde, kapalı kapılar ardında dilden dile dolananlar yazılıp çizilemiyor da ondan. Çivi, çivisi çıkan memleketi çakmak için çıktı (KTGB, 2012, s. 220)”.

Kıbrıs Türk basınının bu dönemi, modernleşme ve köklü gazetelerin yayın hayatına başlamasının yanı sıra çok kısa ömürlü gazete girişimlerinin de olduğu bir dönemdir. Öte yandan Türkiye’de çıkmakta olan gazeteler de adlarının sonuna “Kıbrıs” ekleyerek Kuzey Kıbrıs’ta yayın hayatına başlamış ancak belirli bir süre sonra yayın hayatından çekilmişlerdir. Bunlar arasından yalnızca Star Kıbrıs gazetesi KKTC basınında bugün halen yayın hayatına devam etmektedir. Dolayısıyla bu dönemde

yayımlanmış ancak burada derinlikli olarak değinilmeyen diğer gazeteler, aşağıda belli başlı bilgileriyle verilmektedir.

Turan gazetesi, Faik M. Başaran tarafından Ocak 1980 tarihinde yayımlanmaya başlamış ve yalnızca altı sayı yayımlanabilmiştir. Sloganı, “Vatan ne Türkiye’dir Türklere, ne Türkistan. Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir Turan”. olan gazete “Türkiye’deki Milliyetçi Hareket Partisi’nin görüşlerini benimsemiştir (KTGB, 2012, s. 222)”.

Demokrat gazetesi, Demokrat Yayın Ortaklığı tarafından yayımlanmıştır. Yazı İşleri Müdürü Ergin Birinci’dir. 5 Şubat 1986’da haftalık olarak yayınlarına başlayan gazetenin son sayısına ulaşamamıştır (KTGB, 2012, s. 223).

Hafta Gazetesi’nin Genel Yayın Yönetmeni Reşat Akar’dır. Haftalık olarak, 15 Kasım 1986 – 1987 tarihleri arasında yayımlanmıştır (KTGB, 2012, s. 182).

Ak Güvercin gazetesi, Toplumcu Kurtuluş Partisi yayın organıdır. 1987’de yayımlanmaya başlamış ancak düzensiz olarak yayınlarına devam etmiştir. Aylık ve ücretsizdir (KTGB, 2012, s. 184).

Emek gazetesi, Yön-Sen, Bank-Sen ve Koley-Sen’in yayın organıdır. Sloganı, “Emekçilerin kurtuluşu örgütlü mücadele”dir. Ekim 1987 tarihinden itibaren kısa süre yayımlanmıştır. Aylık bir gazetedir (KTGB, 2012, s. 188).

Mücahit gazetesi, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği tarafından yalnızca Şubat 1988’de yayımlanmış ve ücretsiz olarak dağıtılmış bir gazetedir (KTGB, 2012, s. 192).

Flaş gazetesi, AR-REK Reklam Ajansı’nın yayın organıdır. 5 Nisan 1988’de yayımlanmaya başlamıştır ancak son sayısı belirsizdir. Genel Yayın Yönetmeni Erhan Arıklı’dır. On beş günde bir yayınlanan gazete ücretsiz olarak dağıtılmıştır (KTGB, 2012, s. 194).

Milliyetçi Düşünce gazetesi, Milliyetçi Düşünce Derneği tarafından yayımlanmıştır. Yazı İşleri Müdürü, İbrahim Gökbörü’dür. Sloganı, Bilge Kağan’ın “Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk Milleti ilini töreni kim bozabilirdi” sözüdür. 22 Ağustos 1988 – Mayıs 1989 tarihleri arasında ve aylık olarak yayımlanmıştır (KTGB, 2012, s. 196).

Yeni Doğuş gazetesi, Yeni Doğuş Partisi'nin yayın organıdır niteliğindedir. 20 Eylül 1989 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. Son yayımlandığı tarih bilinmemektedir. Yeni Doğuş Partisi'nin kapanmasının ardından gazete yayımlarına son vermiştir (KTGB, 2012, s. 198).

Şafak gazetesi, Dostluk Gazetecilik ve Matbaacılık LTD. adına 7 Ekim 1991 – 25 Aralık 1991 tarihleri arasında günlük olarak yayımlanmıştır. İlk Genel Müdürü ve Genel Yayın Yönetmeni, daha önce Günaydın Kıbrıs, Hafta ve Yeni Gün gazetelerinden tanıdığımız Reşat Akar'dır (KTGB, 2012, s. 202).

Foto Flaş gazetesi, Dostluk Gazetecilik ve Matbaacılık LTD. adına 15 Kasım 1991 – 1992 tarihleri arasında günlük olarak yayımlanmıştır. Genel Yayın Yönetmeni Raif Örtunç'tur (KTGB, 2012, s. 206).

Çağ-Ses gazetesi, Kıbrıs Türk Devlet Çalışanları Sendikası Çağ-Sen'in yayın organıdır. Genel Yayın Yönetmenliğini Ahmet Kaya'nın yapmış olduğu gazete, aylık ve ücretsizdir. "İlk sayısı Ağustos 1992'de yayımlandı. Son sayısına ulaşamamıştır (KTGB, 2012, s. 208)".

Yeşil Ada gazetesi, Yeni Umut Yayıncılık sahipliğinde çıkmıştır. Genel Yayın Yönetmeni Abdullah Azizoğlu'dur. Günlük ve 24 sayfa olarak çıkan gazete 16 Ekim 1995 – 20 Kasım 1995 tarihleri arasında yayımlanmıştır.

Hürriyet Kıbrıs gazetesi, Dostluk Gazetecilik Matbaacılık Ltd. Şti. adına Ertan Birinci tarafından 1 Aralık 1998 – 31 Ağustos 2000 tarihleri arasında günlük olarak yayımlanmıştır. Gazete başlarda Türkiye'nin Hürriyet gazetesiyle birlikte ücretsiz olarak dağıtılmış ancak daha sonra Hürriyet'ten bağımsız olarak ayrıca satılmıştır (KTGB, 2012, s. 212).

Sözcü gazetesi, Sözcü Yayıncılık İletişim Matbaacılık Ltd. adına Kazım Denizci direktörlüğünde yayımlanmıştır. Genel Yayın Yönetmeni Taner Ulutaş olan gazete, 1 Mart 2007 tarihinde günlük olarak yayımlanmaya başlamıştır ancak son sayısına ulaşamamıştır (KTGB, 2012, s. 216).

Cumhuriyet Kuzey Kıbrıs gazetesi, Açık Medya Ltd. Şirketi adına Yönetim Kurulu Başkanı Doç. Dr. Ata Atun tarafından yayımlanmıştır. Genel Yayın

Yönetmenliğini Kudret Akay'ın yaptığı gazete, 24 Eylül 2003 – 2006 tarihleri arasında günlük olarak yayımlanmıştır (KTGB, 2012, s. 218).

2.1.5. Kıbrıs Türk basın hayatında haber dergileri

Kıbrıs Türk basınında, haber ve araştırma yazıları ağırlıklı olarak çeşitli dergiler yayımlanmıştır. Bu dergilere genel olarak bakıldığında, yarıya yakını çeşitli kurumlar tarafından çıkarılmış dergilerdir. Öte yandan bireysel girişimlerle çıkan dergilerin yanı sıra dönemin gazeteleri tarafından kimi dergilerin de yayın hayatına kazandırıldığı görülmektedir. Yayımlandıkları dönemler itibariyle, özellikle görece “bağımsız” bir mülkiyet yapısına sahip dergilerde siyaset en temel konular arasındadır.

Kıbrıs Türk basın tarihinin en eski dergisi olma özelliğini taşıyan İrşad dergisi 1 Haziran 1920-Nisan 1922 tarihleri arasında toplam 23 sayı olarak yayımlanmıştır (Demiryürek, 2003, s. 50). Kıbrıs'ın İngiliz idaresine geçmesinin ardından yayımlandığı 1920 yılında, Doğru Yol, Vatan ve Ankebut gazeteleriyle birlikte Kıbrıs Türk basınında bulunan dördüncü yayın olma özelliğini taşıyan İrşad dergisi (Demiryürek, 2003, s. 39), Orundalızade Abdülhamid tarafından Larnaka'da “Neşr-i Maarif Cemiyeti” adına yayımlanmıştır. Amacı “okulları çağdaş bir düzeye getirmek” olan cemiyetin bunun için paraya ihtiyacı vardır. Bu amaçla çeşitli müsamereler, sergiler düzenlenmesi gerekmektedir ve halktan para toplanacaktır. İrşad dergisi ise işte bu cemiyetin ve girişimin yayın organıdır. Yazarları arasında Ali Semih ve Doktor Mustafa Fehmi vardır. Dergide şiirleri yayımlanan şairler ise, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Cenap Şehabettin, Tevfik Fikret, Recaizade Mahmut Ekrem, Mehmet Akif ve Hüseyin Suad gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında eserler üreten edebiyatçılar ve yazarlardır (KTGB, 2012, s. 352).

“Müslümanlara doğru yolu gösterme” anlamına gelen ve Osmanlıca yayımlanan İrşad'ın başyazarı, ilk altı ay Rüştüye Müdürü Halil Fikri Bey'dir. Daha sonra ise başyazarlık görevini M. Nazım Bey sürdürmüştür. Yayımlanma amaçlarına baktığımızda ise şu ilkeler öne çıkmaktadır:

1. Türk gençliğinin milli şuurunu daima uyanık tutmak.

2. Türk toplumunun içtimai, iktisadi ve siyasi bir varlık halinde olmasını sağlamak.
3. Türk maarifine hizmet etmek. Vatana bağlılığını devam ettirmek ve İstiklal Savaşımızın devam ettiği bugünlerde onunla yardımlaşmayı sağlamak.
4. Rum basınının Enosis emelleri ve İngiliz sömürgeciliği ile mücadele etmek (Ünlü, 1982, s. 68).

Nisan 1977 tarihinde “Araştırma, Tartışma, Yorum” vurgusuyla yayına giren Yeni Kıbrıs dergisi ise, Kuzey Kıbrıs basınının kısa soluklu dergilerinden olmuştur. Yalnızca toplam on sayı yayımlanabilmiş derginin sahibi ve sorumlusu Ahmet Gazioğlu’dur. İlk sayısında “Niçin Çıkıyoruz” başlıklı bir sunuş yazısında yayın amaçlarından bazıları şöyle dile getirilmiştir:

1. Olayları eleştirmek, tahlil edip yorumlamak.
2. Şartlanmış kafalar yaratılması çabalarına karşı çıkmak.
3. Her konuyu açıklığa kavuşturucu belgesel incelemelere tabi tutmak.
4. Demokratik sosyal düzenin, açık rejimin toplumumuz içinde yerleşmesin çaba harcamak.
5. Kıbrıs’ın tümü veya bir bölümünün yabancı bir ülkeye verilmesine karşı mücadele etmek.
6. Ülkemizde, çevremizde ve tüm dünyada barışın ve insan haklarının korunmasına katkıda bulunmak için yayın yapmak (Ünlü, 1982, s. 168–169).

Yayın amaçlarından da görüleceği üzere, yayımlandığı kısa dönem içerisinde belgesel nitelikli ve daha önce Kıbrıs Türk basınında yayımlanmamış, İngiliz Dönemine ait birçok metni ve belgeyi yayımlayan, yazarları arasında yazar Özker Yaşın’ın da olduğu Yeni Kıbrıs dergisi kısa sürede yayın hayatından çekilmiştir.

Kuzey Kıbrıs’ta yayımlanan bir diğer dergi ise Olay dergisidir. Dönemin yüksek tirajlı Kıbrıs Postası gazetesinin yayın hayatına başlamasının hemen öncesinde, Canbulat Yayınevi’nde basımı yapılan dergi, burada teknik sorunlar nedeniyle dört ay yayımlanamayınca Kıbrıs Postası Basımevi’nin kurulmasıyla yayınlarına devam etmiştir. Olay dergisi, yayın hayatına 17 Nisan 1978 tarihinde girmiştir. Kıbrıs Postası gazetesi gibi teknolojik olarak yenilikçi bir yaklaşımın benimsendiği dergi, o dönemde elektronik dizgi makinesi phototypessteri ilk kez kullanan yayındır. Haftalık olarak çıkan Olay’ın Genel Yönetmeni İsmet Kotak, Müessese Müdürü ise daha sonra yine Kıbrıs Postası gazetesinin Müdürü ve Genel Yönetmeni olarak görev yapacak olan Celal Bayar’dır. Gazimağusa’dan yayımlanan derginin ayrıca Lefkoşa ve Londra

büroları bulunmaktaydı. Kıbrıs'tan, Türkiye'den, dünyadan çeşitli ekonomik ve siyasal konuların ele alındığı dergide bunların yanı sıra sinema, edebiyat, tiyatro, kitaplara ilişkin de haber ve köşe yazılarına yer verilmiştir (KTGB, 2012, s. 354). Geniş bir yazar kadrosu olan Olay dergisinin ilk sayısında yer alan ve "Olaydan Size" başlığını taşıyan yazıda şunlar kaleme alınmıştır:

Haber ve yorum dergini Olay, yayın hayatımıza yeni bir yaklaşım gerektiriyor. Hizmet sunmada gerçekçi olmaya özen göstererek olayları derinliğine, perde arkasını da içerir bir şekilde vererek düşün yaşamımıza geniş ufuklar açmak kararındayız. Kültür hayatımızı çağdaş olgularla besleyerek toplum dinamizmini geliştirmeyi amaçladık... Olay'da haber, yorum, sanat, sağlık ve bütün dünya var. Olay başlı başına bir olaydır (Ünlü, 1982, s. 173).

Derginin yayımlanmaya başladığı dönemde kendini gösteren hükümet krizi, daha sonra UBP'ye yakın Birlik gazetesi ile Demokratik Halk Partisi'nin gazetesi olan Demokratik Halk gazetelerinde de öne çıkan konudur. Demokratik Halk gazetesinin başyazarı olan İsmet Kotak'la yaşanan çekişmelerin ilk örnekleri de yine İsmet Kotak'ın Genel Yönetmeni olduğu Olay dergisinde başlamıştır. UBP'ye yönelik yoğun eleştiriler getiren Kotak, Olay'ın 31. sayısında UBP'yle ilgili olarak şunları yazmıştır:

1976 seçimlerinden otuz milletvekili ile Meclis'e giren Ulusal Birlik Partisi, o günden beri iktidar olamamış, iktidar sorumluluğunu yüklenerek tüm kadroları ile halka hizmet götürememiştir... Çeşitli çıkar çevrelerinin de ekmeğine yağ-bal süren bu oluşumun, devre devre Ulusal Birlik Partisi'nin bazı milletvekillerini de ekibe almak veya gerekli görüldüğünde kötileyip uzaklaştırmak suretiyle sürdürülmektedir. Bazen Zaman gazetesi, bazen Yön gazetesi, bazen Ulus gazetesi olarak piyasada güya basın görevini de yüklenen bu Ulusal Birlik Partisi'nin güç takımı... ona buna çamur atmak, milli davayı omuzlayabilecek 'tek aile gurubu' olarak kendi kendilerini sunmaya gayret etmektedir (Ünlü, 1982, s. 174).

Olay dergisinden iki yıl sonra yayın hayatına giren Birlik gazetesinin 5 Ağustos 1980 tarihli beşinci sayısının konusu, Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası ve Genel Başkan Arif Hasan Tahsin'dir. Tahsin'le ilgili olarak "milyonları harcayanlar cevap vermelidir" şeklinde süren bir polemik yaşanmaktadır. Aynı sayıda yayımlanan bir yazı ise, Olay dergisi Genel Yönetmeni İsmet Kotak'ın derginin o haftaki sayısında Arif Hasan Tahsin'i kapak yapmasıyla ilgilidir. Başlığı "Geçmişine tüküren adam" olan yazı da İsmet Kotak'a yönelik sert eleştiriler yöneltilmektedir:

İsmet Kotak'ın Olay dergisi, son sayısında Arif Hasan Tahsin'i kapak konusu yapmış... Arif Hocayı bir kahraman gibi lanse etmeye çalışıyor... Hadi canım sende!... Kotak, gel dostum, eğri

oturup doğru konuşalım. Sen kooperatifçiliğinle övünen adam. Sen ülkemizin ilk kooperatif Bakanı... Eğer benliğinde bir parçacık vicdan kırıntısı kalmışsa, gel elini o kırıntının üzerine koy da söyle... İntihar etmekten ne zaman vazgeçeceksin Kotak? Senin kadar kendini harcayanı bu halk görmedi, bundan sonra da görmezler herhalde (Ünlü, 1982, 191–192).

İlerleyen sayılarda Özker Yaşın tarafından hazırlanan ayrı bir Sanat Eki de veren Olay dergisi, 25 Ekim 1982 yılında yayın hayatından çekilmiştir.

Haziran 1980'den 1983 yılına kadar 20 sayfalık bir bülten olarak yayımlanmış ve 1983'ten itibaren de aylık olarak yirmi üç yıl yayınlarına devam etmiş olan Pan dergisi, Kıbrıs Türk basınının uzun soluklu bir başka dergisidir. Sahibi, başyazarı ve editörü Arman Ratip olan Pan'ın yayımlanmasındaki asıl amaç, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD) “devlet, kültür, sanat, spor alanında” tanıtılmasıdır. Bu nedenle önce yayınlarına İngilizce olarak başlayan dergi, daha sonra hem İngilizce hem de Türkçe olarak yayımlanmıştır. Yazarları arasında Mehmet Tan'ın, Turan Akova'nın ve Erol Küfi'nin bulunduğu dergide, politikadan KTFD'nin turistik, tarihi, kültürel yerlerinin tanıtılmasına, bu amaçla fotoğraflar yayımlanmasına, politikaya, sinemaya kadar birçok haber ve yazı yer almıştır. Abonelik usulü ile satılan dergi, yurtiçinde ve yurtdışında abonelere sahiptir. Ağustos 2003 tarihinde yayınları son bulmuştur (KTGB, 2012, s. 356).

Sahipliğini Ahmet Karaman'ın yaptığı, Genel Yönetmeni Ahmet Okan olan Aşama dergisi “aylık siyasi-teorik dergi” olarak Ekim 1981 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır. Bekir Azgın, Sabahattin İsmail, Hüseyin Sencer'in yazarları arasında bulunduğu Aşama dergisi, ilk sayısında yayın amaç ve ilkelerini şöyle dile getirmiştir:

Kurulduğu günden beri ilk dönemler sempatican daha sonra üye olarak her kademedede görev yaptığımız CTP'den birçok nedenlerden ötürü ayrılmak zorunluluğunda kaldıktan sonra, parti içinde doğrunun, bilimin hakim olması için verdiğimiz savaşı destekleyen birçok arkadaş, istifamızdan sonra ne yapmak niyetinde olduğumuzu sordu, durdu. Özet olarak söylemek gerekirse dergimizin tüm diğer noktalar yanında en belirgin amacı ve görevi CTP içindeki ve CTP dışındaki tüm sosyalist kadroların aynı ideolojik temelde birleşerek, Kuzey Kıbrıs'ta işçi sınıfının kendi öz örgütünü oluşturma sürecine katkıda bulunmalarına teşvik etmektir (KTGB, 2012, s. 358).

Görüldüğü üzere, teoriden pratiğe hareket etmeyi amaçlayan ve “sol” bir parti olan Cumhuriyetçi Türk Partisi'nden kopan kişilerce çıkarılan dergi, bu yönüyle Kıbrıs

Türk basınında önemli bir yere sahiptir.²⁶ Özellikle Rum Emekçi Halkın İlerici Partisi AKEL'den ayrı olarak, Kıbrıs Türk solunun kendi partisinin oluşturulması görüşünü savunmuştur. “Bu anlamda ulusal sorunu ilk değerlendiren dergi niteliğine sahiptir. Sağ ve sol kesimlerden ciddi eleştiriler alan bir dergi”, yayımlanmaya başladıktan on üç ay sonra, Kasım 1982’de yayın hayatına son vermiştir (KTGB, 2012, s. 358).

“Aylık siyasi dergi” niteliğinde içeriğe sahip olan ve kısa süre yayımlanan bir diğer dergi de Çengel dergisidir. Çengel Ltd.’nin sahibi olduğu derginin Direktörü Erdal Andız’dır. Yayın Koordinatörü ise Ahmet Kasımoğlu’dur. Ağustos 1995’te yayımlanmaya başlayan derginin yazarları arasında Aşama dergisinden Sabahattin İsmail ve Ahmet Okan’ın yanı sıra Aydın Akkurt, Timur Ali, Özer Hatay ve Mert Ersin gibi isimler bulunmaktadır. Aralık 1995’e kadar yayınlarını sürdürmüş olan Çengel’in ilk sayısında yayınlanma amaçlarına ilişkin olarak şunlar kaydedilmiştir:

Kıbrıs Türk halkının Temmuz 1974’de özgürlüğünü kazanması ile başlayan çok partili siyasal yaşamı ‘Devlet’ olarak örgütlenmesinin de en önemli adımıdır. 1990 sonrası büyüyen ve son iki üç yıldır KKTC halkının devlet olgusu içinde yaşayıp, yaşamayacağı endişelerini dahi beraberinde getiren sosyo-ekonomik ve siyasal krizler zincirine paralel yaklaşımları ile sistem değişikliğini ülke siyasi platformunda gündeme Çengel ile getiriyoruz. Yani açıkçası KKTC’nin güçlenmesi için ‘Değişim’ diyor ve bu tarihsel sonuca varmak için, içinde bulunduğumuz ve acı acı yakındığımız sistemi sorgulayarak yola çıkıyoruz (KTGB, 2012, s. 360).

“Kıbrıs Türklerinin ilk folklor derneği olan” Halk Sanatları Vakfı (HASDER) adına Kani Kanol tarafından yayım hayatına başlayan, 2007’den itibaren ise yine dernek adına Ali Nebih tarafından yayım hayatına devam eden Halkbilimi dergisi, günümüzde halen yayımlanmakta olan bir dergidir. Aynı zamanda Kıbrıs’ın ilk Türkçe folklor dergisi olma özelliğini taşıyan Halkbilimi, yılda dört kez yayınlanarak çıkmaya başlamış ancak “maddi ve manevi” nedenlerden dolayı yılda bir kez olmak üzere yayımlanmaya devam etmektedir. Günümüzde Öcal Erten, Hasan Ekmekçi ve Tuncer Bağışkan’ın yayım kurulunu oluşturduğu dergi,²⁷ ilk sayısında Kıbrıs Türk folklorünü tanıtmak amacıyla olduğunu vurguladıktan sonra, derginin asıl amacının “halkbilimi kavramlarının değişik ülkelerde nasıl yorumlandığını, bizlerin bu kavramları nasıl

---

²⁶ KKTC solunda benzer bir kopuş, “kesin ihraç talebi ile disipline verilen”, CTP’ye uzun yıllar hizmet etmiş Dr. Nazım Beratlı’nın 1990’larda Ada’daki barışa ilişkin eleştirel Leninist görüşleri dolayısıyla olmuştur. Bu görüşlerini ilk baskısı 1991’de yapılan bir kitapta toplanan Beratlı, 2005 yılında milletvekili olmuştur (Beratlı, 2012, s. 7–8).

²⁷ <http://www.hasder.org/> (Erişim tarihi: 30.03.2018).

algıladığımızın... bilimsel düzeyde tartışılmasına temel hazırlayacağı” olduğunu kaydetmiştir (KTGB, 2012, s. 362).

Türk Bankası Ltd. sahipliğinde, Yönetmenliğini Bekir Azgın’ın yaptığı ve yirmi yıl boyunca yayımlanmış Türk Bankası Kültür-Sanat Dergisi, Kıbrıs Türk basınının uzun süre yayın hayatında kalmış bir başka dergisidir. Aylık olarak yayımlanan ve yazarları arasında Ayhan Menteş, Orbay Deliceirmak, Fikret Demirağ, Hikmet Afif Mapolar, İlkay Adalı, Süreyya Yıldız, Hilmi Akil gibi isimlerin bulunduğu derginin yayın amaç ve ilkeleri ise ilk sayıda şöyle belirtilmiştir:

Türk Bankası Kültür-Sanat Dergisi, uzunca bir hazırlık döneminden sonra ilk sayısı ile karşınızdadır. Uzunca bir süredir Kıbrıs Türk kültür ve sanat yaşamında eksikliği duyulan sürekli ve nitelikli sanat dergisi gereksinimine doyurucu bir yanıt olabilir, bir boşluğu doldurabilirse sevincimiz ve mutluluğumuz artacaktır (KTGB, 2012, s. 364).

32 sayfa olarak yayımlanan dergi 2005 yılında son kez yayımlanmıştır.

2.1.6. Türk ajansı-kıbrıs (TAK)

Günümüz Kıbrıs Türk basını açısından hayli önem taşıyan bir kurum olarak Türk Ajansı-Kıbrıs (Turkish News Agency), 21 Aralık 1973 tarihinde Rauf Denктаş’ın girişimleriyle kurulmuştur. Türk Ajansı Kıbrıs, “Varoluş mücadelesini sürdürmekte olan Kıbrıs Türk halkının sesini dünyaya duyurmak, Kıbrıs Türk halkını geliştirmekte olan olaylarla ilgili bilgilendirmek amacıyla” ortaya çıkmıştır (KTGB, 2012, s. 344). Türkiye’deki Cumhuriyet gazetesinde önemli görevlerde bulunmuş olan ve Ada’ya 1958–1963 tarihleri arasında savaş muhabiri olarak gelmiş olan²⁸ Said Arif Terzioğlu TAK’ın ilk müdürü olarak görev yapmıştır.²⁹ Kuruluşunda Türkiye’deki Ulusal Kurtuluş Savaşı’nda Anadolu Ajansı’nın (AA) oynadığı rolden esinlenen TAK (İrvan, 2006b, s. 53), özellikle ilk on yıllık süreçte yasal zeminden yoksun ve çok kısıtlı olanaklarla faaliyetlerini sürdürmüştür. Bayrak Radyo Televizyon Kurumu’ndan (BRTK) emekli olan Kemal Aşık’ın 1983 yılında müdürlüğe atanmasıyla yasal statüye

²⁸ <http://www.kibrisgazetesi.com/haber/yitirdiklerimiz-said-arif-terzioğlu/4921> (Erişim tarihi: 30.03.2018).

²⁹ Bu konuda TAK’ın eski müdürlerinden Emir Ersoy, “Sanıyorum Kızılay’la bağlantıları olduğu için gelmiş gitmiş bir dönem” demektedir (İrvan, 2006b, s. 53).

kavuşan ajans, 2011 yılında yeni yapılan bir yasayla görevlerine günümüzde de devam etmektedir. “Anayasa’ya göre bağımsız olan TAK, idari özerkliğe haiz, kamu tüzel kişiliğine sahip, tarafsız bir kurumdur”. Müdürlük binası Lefkoşa’da bulunan ajansın, Gazimağusa ve Girne’de de büroları bulunmaktadır (KTGB, 2012, s. 344). 30 Nisan 1991’de bilgisayar sistemine geçen TAK, daha sonra Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) uzmanlarının yardımıyla 1 Ocak 1997’de abonelerin günün 24 saati modeme haberlere ulaşır, istediği haberleri almasını sağlayan bir sistemi devreye sokmuştur. 22 Mart 2010 tarihinde itibaren ise, <http://www.turkajansikibris.net> internet adresinden abonelerine haberler ulaştırmaya başlamıştır. (KTGB, 2012, s. 345).

Kurulduğu ilk yıllarda, uzun bir süre dönemin gazetelerince haberlerinin kullanılmadığı ya da kullanılan haberlerde ajansın adının silindiği (Ünlü, 1982, s. 201) TAK’la ilgili olarak “TAK’a Denктаş’ın ajansı falan deniyordu” diyen eski Müdür Yardımcılarından Perihan Aziz, konuyla ilgili olarak şunları aktarmaktadır: “...TAK daha çok resmi sesleri vermeye eğilimli bir yerdi... O yüzden kabul edilmemiş bir ajanstı. Gazeteler de özellikle haberlerini basmayarak protesto ediyordu (İrvan, 2006b, s. 54)”. Yine eski müdürlerden Emir Ersoy ise, o dönemki imkânsızlıkların ve ajansa gereken önemin verilmemesinin bir neticesi olarak “günde bir haber, bir sayfalık bülten şeklinde, bir servis veriliyordu” demektedir (İrvan, 2006b, s. 54). Bu bağlamda TAK’ın ilk döneminin bir propaganda örgütü olarak çalıştığını ancak daha sonra yasal zemine kavuşmasını takiben maddi ve teknik imkânların artmasıyla daha profesyonel ve çağdaş bir çizgiye evrildiğini söylemek mümkündür. Kaldı ki propaganda işlevini, 1983 tarihli “Türk Ajansı-Kıbrıs (TAK) Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasası”nın birinci ve dördüncü fıkralarında da görmekteyiz: “(1) Devletin içte ve dışta icraatları ile ilgili haberleri toplayıp yaymak. (4) Ulusal ve toplumsal çıkarların öngördüğü şekilde gerçeğe uygun ajans hizmetlerini yürütmek (İrvan, 2006b, s. 55)”.

TAK’a yönelik tüm bu olumsuzlukların büyük oranda aşıldığı günümüzde, Kıbrıs Türk basınındaki gazetelerde yayımlanan “haberlerin yaklaşık %80’i TAK haberidir.” Bu durum, basında çok az muhabirle gazete çıkarılmasına, bu da Kıbrıs Türk basınında habercilik anlamında “birinci sayfa haberciliği”ne neden olmaktadır. Gazeteleri birbirinden farklı kılan şey ise yorumculuk olarak belirginleşmektedir (İrvan, 2006b, s. 59-60).

2.1.7. Bayrak radyo televizyon kurumu (BRTK)

Kanlı Noel'in sürdüğü 23 Aralık 1963 tarihinde, Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) tarafından Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Erdoğan Naim'in "Türk halkının sesini duyurması gerektiği" kanaatiyle ortaya çıkan Bayrak Radyosu'na kökleri dayanan BRTK; bu tarihten üç gün sonra, 25 Aralık 1963 tarihinde imkânlar çerçevesinde oluşturulan ve 2.500 metre yayın alanına sahip Bayrak Radyosu'nun kurulmasıyla ilk yayınlarını yapmaya başlamıştır. 24 Şubat 1964 tarihinde Ada'nın her tarafına ulaşır konuma gelen Bayrak Radyosu'nun ilk anonsu ise "Bayrak... Bayrak... Bayrak... Burası hak ve hürriyet uğruna mücadele eden Kıbrıs Türk mücahidinin sesi"dir. İlk müdürü Ahmet Atamsoy olan radyo, 1976 yılında orta dalga televizyon yayımlarına başlamıştır (KTGB, 2012, s. 368–369). 4 Aralık 1977'de FM yayınları başlamış, ardından 1 Temmuz 1979'da da renkli televizyon yayımına geçilmiştir. "6 Temmuz 1979'da ise, Ankara-Lefkoşa arasında ilk ve güçlü bir link bağlantısı oluşturulmuştur". 1983 yılında çıkarılan yasayla özerk kurum statüsüne kavuşmuş, "Bayrak Radyo Televizyon Kurumu" adını almıştır (KTGB, 2012, s. 336). Bu tarihten dört yıl sonra BRT-1 ve BRT-2 televizyon kanallarının yanı sıra altı radyo kanalından da yayın yapan bir kurum haline gelmiştir. 1997 tarihinde ise BRT-2 yabancı dil ağırlıklı yayımlarına başlamış, aynı yıl iki televizyon kanalı ve beş ayrı radyo kanalıyla yayınlarını internet ortamına da taşımıştır. Günümüzde uydu yayıncılığı sayesinde yurtdışına da yayınlarını ulaştırabilen BRTK³⁰, kurumsal değerlerini "İş Ahlakı, Tarafsız Habercilik, Sorumluluk, Şeffaflık" olarak tanımlamaktadır.³¹ KKTC'de kamusal yayıncılık yapan tek medya kurumu olan BRTK, misyonunu ise şöyle tanımlamaktadır:

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kamu yayıncılığı yapan tek yayın kuruluşu olan Bayrak Radyo Televizyon Kurumu, varoluş mücadelesinin verildiği yıllardan beri Kıbrıslı Türkler'in sesi olmayı misyon edinmiştir.

Kıbrıslı Türkler'in beklentileri doğrultusunda objektif, demokratik ve üretken yayıncılık yapmayı ilke edinmiş olan BRTK, halkından aldığı destekle teknik gelişimini sürdürerek çağdaş yayıncılıktaki haklı yerini almaktadır.

³⁰ <http://www.brtk.net/tarihcemiz/> (Erişim tarihi: 1.04.2018)

³¹ <http://www.brtk.net/kurumsal/> (Erişim tarihi: 1.04.2018).

Ortadoğu ve Avrupa'ya ulaşan radyo ve televizyon yayınları ile tarihten gelen varoluş misyonunun yanı sıra çağdaş yayıncılığın gereklerini de yerine getiren Kurum, tarafsız yayınlar yapmaya özen göstermektedir.

Kıbrıs Türkü'nün hassasiyetleri, sürekli gelişim, güvenilirlik, sosyal gelişim ve etik yayıncılık BRTK'nın misyonuna yön veren ilkelerdir.

BRTK, halktan aldığı sürekli geribildirimlerin yanı sıra sosyal sorumluluk bilincinin artırılmasına yönelik yürütülen projelere de önem vermektedir. Yaşamsal olgular ve toplumsal plan ve projelere gösterdiğimiz kurumsal duyarlılık, destek sunduğumuz projelerde somut olarak görülmektedir.

Kamu yayıncılığında toplumun her kesimine hitap etmek, habercilikte öncü olmak, yalnızca siyasi değil kültürel, sanatsal gelişmeler ve spor haberlerine de yer vermek BRTK'nın öncelikleri olarak yer almaktadır.³²

2.2. Kıbrıs Türk Basınında Temel Sorunlar

Kıbrıs Türk basını ne kıta Avrupasının ticaret ve sanayi devrimlerine içkindir ne de Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecine paralel bir yayıncılık serüvenine sahiptir. Öte yandan Kıbrıs Türk basınına ortaya çıkmasını ve gelişimini, 19. yüzyılda başlayan Batının sömürü politikası ile Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan ilişkilerinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Dolayısıyla Kıbrıs Türk basınına, sömürgecilik, EOKA politikaları ve Türkiye'nin adaya yönelik etki ve yaklaşımlarını içeren bir uluslararası ilişkiler yumağı içerisinde irdelemek gerekmektedir. Farklı bir anlatımla Kıbrıs Türk basını, doğrudan doğruya “dava”nın ürünü olarak ortaya çıkmış ve gelişimini de, çıkmazlarını da bu “dava” siyaseti anlayışı çerçevesinde inşa etmiş ve yeniden üretmiş bir pratiğin kendisidir. Bu anlamda ilkin öne çıkan özelliği, Rum toplumuna ve basınına “karşı çıkış” veya muhalif niteliğidir. Bu “karşı çıkış” aynı zamanda, hem gazetelerin varoluşsal nedenidir hem de o gazetelerce yürütülen söylemin bir sonucudur. İkinci özelliği, 1878'den itibaren gerek Helen milliyetçiliğiyle gerekse de İngiliz idaresiyle “mücadele”dir. “Mücadele” ise bir siyasal tavır olmakla birlikte, söylem ve eylem arasındaki mesafenin büyük oranda ortadan kalktığı bir anlayıştır. Bu siyasal yaklaşım gazetelerin yayın politikalarıyla

---

³² <http://www.brtk.net/misyonumuz/> (Erişim tarihi: 1.04.2018).

yeniden ve yeniden üretilmiştir. Üçüncü özelliği ise, diğer ikisinin bir sonucu olarak “bir aradalık”tır. Bu da belli bir siyaset etrafında ne olursa olsun bir araya gelmeyi, bir arada kalmayı öne çıkarmaktadır. Bu siyaset, Helen milliyetçiliğine karşı Türk milliyetçiliğini esas alan bir yaklaşımdır. Kıbrıs Türk basınında tarihsel olarak öne çıkan “dava gazeteciliği”nin sosyolojisini oluşturan bu parametreleri yalnızca taraflardan birini ele alarak okumak, konunun açıklıkla ortaya konmasını olanaksız kılmaktadır. Bu nedenle bu bölümde ilk olarak ele alınan dava gazeteciliği olgusu, Ada’daki her iki milliyetçiliğin gelişiminin gazetelerdeki sonucu olduğundan, milliyetçilik düşüncesinin Kıbrıs’taki serüveni konu bağlamında oldukça önemlidir. Bu amaçla ilk olarak Helen milliyetçiliğinin gelişimi ve bunun siyasete dönüşmesi anlatılmıştır. Ardından ise Türk milliyetçiliğinin Kıbrıs Türklerinde nasıl ortaya çıktığı, yükseldiği ve gazetecilik pratiğindeki yansımalarına değinilmiştir. Bu anlamda üç önemli tarihsel kırılma üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki, Ada’nın 1878’de İngiliz idaresine verilmesiyle başlayan ve Jön Türkler’in düşüncelerinin Ada Türklerindeki etkileridir. İkinci kırılma ise, Türkiye’nin Ulusal Kurtuluş Savaşı’nı kazanması ve sonrasında yaşanan somut gelişmelerdir. Üçüncüsü ise, 1958 yılında iki toplum arasındaki şiddetin başlamasının yanı sıra İstanbul başta olmak üzere Türkiye’nin birçok ilinde gerçekleştirilen “Ya Taksim Ya Ölüm” mitingleridir. Tüm bunların gazetelere, gazetecilik pratiklerine nasıl yansıdığı yine ilk kısımda irdelenmektedir.

İkinci kısımda ise, Kıbrıs Türk basınında -dava siyasetinin de etkilediği- sahiplikten kaynaklı yanlılık/ lar ele alınmaktadır. Özellikle 1974 sonrasındaki basın açısından önemli olan bu durum, olağanüstü koşulların sonrasında da devam eden pratiklere eklenen serbest piyasa ekonomisinin Kıbrıs Türk basını üzerindeki etkilerine, sonuçlarına etki etmiştir. Son kısımda ise tüm bu somut koşullarında belirleyici olduğu, ancak tek başına bunlarla da açıklanamayacak olan gazetecilik pratiklerine değinilmiştir. Özellikle tabloid gazetecilik anlayışı ve bununla birlikte gelen objektiflik, haber ile yorum arasındaki muğlaklık, haberde yanlılık görünümleri ve bunların gazetecilik/haber etiği ile ilişkisi tartışılmaktadır.

2.2.1. Kıbrıs'ta tarih, milliyetçilikler, savaş, barış

1191–1489 tarihleri arasında Lüsignan'ların elinde bulunan Ada, daha sonra 1489–1571 tarihleri arasında Venedikliler yönetiminde varlığını sürdürmüştür, 1571 tarihinde ise Osmanlı İmparatorluğu yönetimine geçmiştir. Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethine kadar geçen dönemde Ada'nın temel kültürü Bizans etkisiyle şekillenen bir Helen-Ortodoks kültürüdür. Kıbrıs'ta geçmişten günümüze hem nüfus olarak hem de kültürel olarak egemen olan bu kültür karşısında, Venedikliler döneminde Latin-Katolikler siyasal bir direnç, iktidar oluşturmuş olsalar da Osmanlı ile birlikte güç tekrar Helen-Ortodoks lehine dönmüştür (Çağlayan, 2011, s. 80-81). 1572 tarihinde Ada'daki Osmanlı nüfusunun askerlerle birlikte 2.779 kişi olması üzerine, 21 Eylül 1571 tarihinde bir ferman yayınlanarak ağırlıklı Karaman, İçel, Bozok, Alaiyye, Tek, Manavgat'tan nüfus yerleştirilmesi emredilmiştir. Ada'ya yerleşenlerden iki yıl boyunca vergi alınmayacağı gibi cazip uygulamalarla birlikte Ada'da 20.000'e ulaşan Müslüman nüfus Osmanlı tarafından yetersiz görülmüş ve tekrar bir ferman yayımlanarak, “verimsiz toprağı olan köylüler, ortakçılar, köylülerin adları henüz vergi defterlerine geçmemiş oğulları, yazlık meralar, üzüm bağları ve diğer mülklerle ilgili olarak sürekli dert çıkaran geçimsiz kimseler” ile “kasabalara izinsiz göçen başıboşlarla kunduracı, çizmeci, terzi, takkeci, ipek, tiftik, yün dokumacısı, tiftik tarakçısı, aşçı, işkembeci, mumcu, demirci, saraç, bakkal, sepici, marangoz, duvarcı, taşçı ve bakırcı gibi esnaf ve zanaatkâr” kimseler Osmanlı'dan Kıbrıs'a göç ettirilmiştir. Tüm bunların sonucunda, 1877 tarihinde yapılan bir nüfus sayımına göre, Kıbrıs'ta 67.000 Türk ve Müslüman, 133.000 Rum ve Hristiyan nüfus yaşamaktadır. Kıbrıs'ın 1878'de İngiliz yönetimine geçmesinin ardından yapılan 4 Nisan 1881 tarihli nüfus sayımında ise Türk ve Müslüman nüfus 45.458'e düşmüştür. Bu durumun gerçekleşmesinde Ada'nın İngiliz idaresine geçmesiyle başlayan göçler en büyük etkidir. Daha sonra 23 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'na kadar 50.000 ve üzeri dolaylarında seyir eden Türk ve Müslüman nüfustan, Ada'da kalıp İngiliz uyruğuna geçmek istemeyenlerin 7.000 ile 8.000 kadarı kayık, tekne ve vapurlarla Türkiye'ye göç etmiştir. II. Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte 20.000'i bulan Türkiye'ye göç sayısı daha sonra da çeşitli nedenlerle devam etmiştir (Keser, 2006, s. 105–107).

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de sonunu hazırlayan 1963 olayları öncesinde, 1962 tarihine gelindiğinde Kıbrıslı Elenler Ada nüfunun %80'inini oluştururken Kıbrıslı Türklerin nüfusu ise %18'dir. Toprak mülkiyetlerinde de yine Kıbrıslı Elenler %79.3'üne sahipken, Ada'ya geldiği tarihten itibaren ağırlıkla tarımla uğraşan Kıbrıs Türklerinde oran, her ne kadar tarımsal üretimdeki payı 12.6'da olsa, %20.7'dir. Yine emlak gelirlerinin Kıbrıslı Elenler %81.7'sine sahipken, Kıbrıslı Türkler %17.5'ine sahiptir. İhracatta Kıbrıslı Elenlerin payı, yurtdışında yaşayanlarla birlikte %93.3, Kıbrıslı Ermenilerin %6.4, Kıbrıslı Türklerin ise %0.03'tür. İthalatta da benzer rakamlar devam etmektedir: Kıbrıslı Elenler yurtdışında yaşayanlarla birlikte %91.5, Kıbrıslı Ermeniler %5.3, Kıbrıslı Türkler %3.2'dir. "Doktorların %86.1'i, diş hekimlerinin %81.3'ü, eczacıların %91.6'sı Kıbrıslı Elenlerindir (Beratlı, 2012, s. 48)".

Bu somut göstergelerle ilgili olarak, 1923'ten sonra Kıbrıs'tan İstanbul'a ailesiyle göç eden Niyazi Berkes (2016, s. 16), çocukluğundaki Kıbrıs'a dair şunları yazmaktadır:

Oradaki liberal yönetimin, desteklenen Türklere değil, asıl Rumlara yaradığını da ancak bugün açık açık görebilecek durumdayız. Rumlar arasında ticaret, gemicilik, avukatlık, doktorluk gibi serbest meslekler gelişirken; Türkler arasında yalnız memurluk, polislik, eşkıya yakalayıcılığı, kendi geleneksel mesleklerinden hocalık, imamlık, müezzinlik gibi işbölümleri gelişmişti. Türk halkının büyük çoğunluğu, Anadolu'da olduğu gibi, gittikçe fukaralaşan köylüydü...

Özellikle polislik mesleği Kıbrıs Türklerinde çok yaygındır. Ada'nın İngiliz idaresine geçmesinden sonra da bu durum devam etmiştir. Dönemin resmi kayıtlarında da görüleceği üzere, 1958 yılında seferi yedek Rum polis hiç yokken, 256 kişilik Türk polis vardır. Benzer şekilde yardımcı polis olan 70 Rum'a karşılık 1700 kadar Türk polis vardır. Bunun arkasında ise, Osmanlı'da olduğu gibi dönemin Kıbrıs Türklerinde de kendini gösteren eğitimin yaygınlaşmaması ve bu durumun İngiliz Sömürge Yönetimi döneminde de devam etmesi bulunmaktadır. Özellikle çatışmaların yükseldiği 1950'lerin sonunda, ekonominin durgunlaşmasına ek olarak İngiliz Yönetimi'nin verdiği yüksek maaşlarda göz önüne alındığında, köylerinde işsizlik ve yoksulluk içinde yaşayan pek çok genç bu mesleğe yönelmiştir. Kaldı ki, bu gençler 1963 sonrasında da "mücahit" olarak aktif çatışma ortamında yer almışlardır (Hasgüler, 2007, s. 26–27).

Bu tarihlere kadar genel olarak verilen tüm istatistiki bilgiler gerçekte milliyetçiliği tek siyasal çıkış olarak olumlayan bir perspektif sunmaktan öte, toplumsal

düzeide milliyetçiliklerin çarpışmasının ardında yatan ekonomi politik dinamikleri ön plana çıkarmakta; farklı guruplar arasındaki tabakalaşma ve sınıfsal ayrışma konusunda da fikir vermektedir. Diğer yandan yukarıda değinilen bu veriler, özellikle göçle Anadolu'dan Ada'ya gelmiş ve daha sonra süreç içerisinde yaşanan her olumsuzlukta, nüfusun belli oranlarında Türkiye'ye göç etmiş Kıbrıslı Türklerin toplumsal varoluş tanımında, önce Osmanlı ile daha sonra ise Türkiye Cumhuriyeti ile önemli ölçüde kurdukları soyut ve somut bağları da ortaya koymaktadır. Benzer şekilde aynı durum özellikle kilise destekli Enosis politikası çerçevesinde Kıbrıs Rumlarında da görülmektedir. İlk bölümde Kıbrıs Türk basın tarihindeki birçok gazetede görülen ve buna paralel olarak siyasette de tarihsel olarak kendini göstermiş olan bu durumla ilgili olarak³³ Volkan (2008, s. 81–91), Türk ve Rum kültürlerinin birbirini dışsallaştırmasının başta aile olmak üzere bir takım kültürel pratiklerinin, batıl inançlarının bir sonucu olduğunu dile getirmektedir. Dört yüz yıl boyunca bir arada “yüzeyde görünen dostluğa rağmen... herhangi bir samimiyet” olmadan yaşamışlardır; devlet dairelerinde birlikte çalışmışlar, birbirlerinin inanç değerlerine saygı duymuşlardır. Eğlencelere beraber katılmışlar, gündelik yaşamın en ufak parçalarına kadar o pratiği birlikte üretmişler, üretir görünmüşlerdir (Volkan, 2008, s. 68–69). Ancak tüm bu uyum görüntülerine karşın her iki toplum açısından da son kertede belirleyici olan, pratiklerin ardında yatan düşünceler olmuştur.

2.2.1.1. Helen milliyetçiliği: Enosis düşüncesi ve siyasetinin gelişimi

Kıbrıs Türk milliyetçiliğini oluşturan sosyolojik parametrelerin tarihsel bağlamına eğilmeden ve esasında Enosis'in yükselmesinden önce görece daha “pasif” bir milliyetçiliğe sahip olan Kıbrıslı Türklerin ve Rumların nasıl “aktif” hale geldiğine değinmek gerekmektedir. Bu nedenle, tarihsel olarak Türk milliyetçiliğinden önce yükselen Elen milliyetçiliğini ve Enosis düşüncesini, siyasetini ortaya çıkaran dinamikleri irdelemekte yarar var (Mavratsas, 2003, s. 136).

---

³³ Bu noktada, gerek 1878 sonrasında Zaman, Yeni Zaman, Mirat-ı Zaman, Kıbrıs, İrşad Dergisi gibi yayınlarda gerekse de 1960 sonrasında da Zafer, Nacak, Akın, Zaman, Ulus gibi dönemin anaakım politikalarıyla uyumlu gazetelerinde görülen “Rum basınıyla mücadele etmek” ya da “Rum basınına cevap vermek” vurgularının yanı sıra “anavatan” olarak önce Osmanlı'ya daha sonra ise Türkiye'ye yönelik yapılan göndermelerin yayın politikalarına kadar girmiş olması önemlidir.

Kıbrıs adasında Venedikliler döneminde yükselen Katolik hâkimiyetinin varlığı Osmanlı'nın fethiyle birlikte son bulmuştur. Ada'daki Elenlere haklarını geri iade eden ve Kilise'ye çeşitli imtiyazlar tanıyan Osmanlı İmparatorluğu, Kilise'nin vergi toplamasını da güvence altına almış, Kilise'nin vergi toplamasına askeri olarak da yardım etmiştir. Bu durum Kıbrıs'ın 1878'de İngiliz idaresine geçmesiyle son bulmuş, İngiliz Sömürge Yönetimi Kilise'ye polis desteği vermeyi reddetmiştir. Bu nedenle Kilise, daha sonra vergileri toplamada sorun yaşadığı için çeşitli davalarla da uğraşmak durumunda kalmıştır. Osmanlı dönemindeki ayrıcalıklarını geri isteyen Kilise'nin talepleri İngiliz idaresince yerine getirilmeyince, Kilise de buna tepki olarak o dönemki meclis-i idarelerde nüfusa göre temsil edilmeyi istemiştir. Bunun da reddedilmesi üzerine istifa etmişlerdir. Kıbrıs'ta geniş toprakları ve dolayısıyla bundan doğan ekonomik ve siyasal gücü elinde bulunduran Kilise'nin, İngiliz idaresine karşı bir koz olarak Enosis düşüncesini halka aşılama ve dayatmaya başlamasında yatan öncelikli somut neden budur. Özellikle Kıbrıslı Elen burjuvazisinin ekonomik ve siyasal olarak iç içe geçtiği Kilise'yi bu anlamda desteklemesiyle, Enosis yükselen bir değer haline gelmiştir (Kızılyürek, 2011b, s. 52-54).

Burada özellikle dönemin Yunan devletinin uyguladığı politikalara değinmek gerekmektedir. 1844'te Yunan devletinin hazırladığı Anayasa'da Yunan vatandaşlarının kimliğine ilişkin söz olarak ilk kez "Megali İdea"yı (Büyük Ülkü) kullanan İoanni Koletti'nin bu sözü, zaman içerisinde dönüşerek devletin doktrini haline gelecek ve "Enosis"³⁴ olarak kavramsallaştırılan, tüm Helen-Ortodoksları aynı çatı altında birleştirmeyi amaç edinen bir parola haline gelecektir. En büyük rolü ise, bu "idea"yı yaygınlaştıracak olan eğitim oynamaktaydı. Daha sonra Yunan eğitim sistemindeki kitaplara da girecek olan, Konstantinos Papanikopulos tarafından 1853 tarihinde kaleme alınan "Helen Ulusu'nun Tarihi" başlıklı çalışmada ilk kez kendini gösteren "Helen ulusunun muhteşem birliği" tezi, bilhassa ulus tanımında devlet temelini aşarak, dil yani ağırlıklı kültür temelli bir ulustan söz etmesi bakımından önemlidir (Kızılyürek, 2011, s. 45-51).

Tüm bu düşüncelerin ve siyasal kararların Kıbrıs'taki Enosis düşüncesinin yükselişinde rol oynaması ise, Kıbrıs'ta Kilise'nin yönetimindeki okullar aracılığıyla olacaktır. Bu anlamda 1837 yılında Atina'da kurulan Atina Üniversitesi önemli görevler

---

³⁴ "Enosis" Yunanca bir sözcük olup birleşme anlamına gelmektedir (Tuncer, 2012, s. 18)."

üstlenmiştir. “Helenleştiren bir enerji merkezi” olarak görülen üniversiteye gelen öğrencilerin büyük bölümünü Osmanlı İmparatorluğu’ndan gelen Helenler oluşturmaktaydı. Daha sonra Osmanlı’ya dönen bu Helenler, Helenizm düşüncesini geniş kitlelere yaymaktaydılar. Kıbrıs’tan da öğrencilerin gittiği bu üniversitede öğrenim gören öğrenciler, tıpkı Osmanlı’da olduğu gibi, geri dönerek Helen ulusçuluğunun ve Enosis’in sözcülüğünü, temsilciliğini yapmaktaydılar. Örneğin, Makarios III. bu üniversitenin mezunlarından (Kızılyürek, 2011, s. 53-54).

Bunlara ek olarak, Kıbrıs Helenlerinde 1920’lerde yükselen komünist hareketin, Kıbrıs Komünist Partisi olarak Limasol’da 14-16 Ağustos 1926’da ilk kez kongresini gerçekleştirmesi önemlidir (Katsurides, 2014, s. 148). Komünist hareket 1931’e kadar İngiliz yönetimince “zararlı ama endişe verici” bulunmazken (Katsurides, 2014, s. 234), özellikle 1931 Ayaklanması’ndan sonra İngiliz Sömürge Yönetimi için tüm bu kanaatler giderek değişir. Buna karşılık olarak Kilise ve Helen burjuvazisi de bir yaklaşım değişikliğine gider. Dönemin gazetelerinden Eleftheria’nın bir sayısında yayımlanan habere göre, Gazimağusa’da bir rahip, komünistlerin kadınları ortak mülkiyet olarak gördüklerine ilişkin vaaz bile vermiştir (Katsurides, 2014, s. 241). Tüm bunların sonucunda Helen Kilisesi ve burjuvazisi, ekonomik ve dolayısıyla siyasal nedenlerle, Kıbrıs konusunda radikal değişiklikler talep eden Helen komünistlere karşı Enosis düşüncesine sarılmışlardır. Kilise için Enosis, İngiliz yönetimine taleplerini kabul ettirmek için baskı aygıtı görevini üstlenmiştir. Öte yandan İngiliz Sömürge Yönetimi için ise Kilise, komünistlere kıyasla daha tercih edilebilir görülmektedir (Kızılyürek, 2011b, s. 57-61). Bu durum bir dönem Kıbrıs valiliği de yapmış olan Sir Donald Storrs’un görüşlerinde de kabul görmüştür.

Bana göre, Kıbrıslıların Yunanlıği konusunda şüpheye yer yoktur. Milliyetçilik, ten renginin ve kafatası şeklinin ötesinde, bu özelliklerden farklı ve daha büyüktür. İnsan, tutkulu bir şekilde kendisini hangi millete ait hissediyorsa o millete mensuptur. Tıpkı Kanada’daki Fransızların Fransızca konuşmaları, Fransızca düşünmeleri, Fransızca hissetmeleri, kısacası Fransız olmaları misali, Kıbrıslılar da Yunanca konuşmakta, Yunanca düşünmekte, Yunanca hissetmektedirler, kısacası Yunan’dırlar. Akli başında hiç kimse bu durumu inkâr edemez (Hill, 2016, s. 418).

Tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olan Kıbrıs’ta, Kilise’nin başı çektiği Enosis düşüncesine burjuvazinin yanı sıra öğretmenlerin ve avukatların da katılmasıyla Enosis, toplumun aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı olacak şekilde çok daha bütünlüklü bir siyasal hareketi haline dönüşmüştür (Hill, 2016, s. 423). Böylelikle birçok toplumda

görüldüğü gibi Kıbrıs Rumlarında da “kültür alt sistemlerini” düzenleyen üç temel dinamik olan; a) en geniş anlamıyla gündelik yaşamı ve önemli toprak parçasını elinde bulundurduğu için siyaseti de düzenleyen/belirleyen din, b) sistemin iç işleyişine ilişkin bürokrasinin belirleyici unsuru avukatlar, ve en önemlisi c) bir yurttaşın meşru ya da meşru olmayana, neyin norm neyin norm olmadığına dair ortak bilinci yapılandıran öğretmenler aracılığıyla Enosis önemli bir ideolojik görüş halini almıştır (Mardin, 1992, s. 55).

Ada'nın el değiştirmesinin ardından hem İngiliz idaresine karşı hem de kendi içindeki muhalefete karşı önemli bir enstrüman haline gelen Enosis ideolojisi, henüz Nisan 1881 tarihinde dahi “Kıbrıs'ın Yunanistan'a verildiği” söylentilerinin yayılması karşısında, resmi düzeyde İngiltere tarafından cevap verilmesine neden olacak kadar elle tutulur bir siyasettir. Benzer bir başka olay, 1885'te Gelir İdaresi'nde yaşanan yolsuzluk skandalları sonucu açılan bazı davaların Enosis destekçisi gösterilere neden olmasıdır. Bu tür olayların devam etmesi, 1887'de Kraliçe Victoria'nın tahta çıkışının ellinci yılı kutlamalarının Rumlarca boykot edilmesine, altı yüz Ortodoks kilisesinde din adamlarının Enosis yönünde konuşmalar yapmasına, gerçekleşen İngiliz merasimlerine gölge düşürmek için çeşitli spor müsabakaları düzenlenmesine neden olmuştur (Hill, 2016, s. 425-426).

1920'li yıllar, Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Yunan-İngiliz dostluğuna ağırlık veren politikalarının sonucunda Enosis politikalarına daha mesafeli olunan bir dönemdir. Öyle ki, 1930'da Türkiye ile “dostluk ve tarafsızlık” anlaşması imzalanmasının ardından Venizelos, Mustafa Kemal Atatürk'ü “Yurtta Barış Dünyada Barış” politikasından ötürü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermiştir (Kızılyürek, 2011, s. 84–89). Ancak çok kısa süre sonra tekrar Enosis politikaları yükselişe geçmiştir. Bu maksatla 1929'da İngiltere Başbakanı Ramsey'e bu yönde resmen bir başvuru da yapılır. 1931 Ayaklanması Ada'da Enosis düşüncesinin büyük çaplı olarak eyleme döküldüğü ve önemli şiddet olaylarının yaşandığı ilk kitle harekettir. 1929–1931 yılları arasında yaşanan ekonomik buhranın yarattığı etkileri ağır vergilerle dengelemeye çalışan İngiliz Sömürge Yönetimi'nin bu uygulaması her ne kadar ayaklanmaya zemin oluştursa da, daha önce de çeşitli örneklerle değinildiği üzere, burada da öne çıkan politika yalnızca İngiliz idaresinden duyulan rahatsızlık değil (Göktürk, 2008, s. 340-

341); İngiliz idaresinin Enosis'in önünde duran bir engel olmasıdır (Beratlı, 2012, s. 56-57).

Kilise Enosis'i kendi iktidarına karşı olan her türden irili ufaklı girişime karşı araçsal bir ideoloji olarak kullanmaktadır. 1931 Ayaklanması'nın başlangıcından itibaren hedef Enosis'tir. Bunu 18 Ekim 1931'de oluşturulan Milli Kıbrıs Radikaller Birliği'nin amacı olan "Kıbrıs'ın Yunan siyasi kütlesiyle birleşmesini vecd ile gerçekleştirmek" vurgusu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Vilayet konağının yakılmasıyla devam eden gösterilerde, Lefkoşa'nın önde gelen kiliselerinden birinin başpapazı olan Dionysios Kykkotis'in elinde taşıdığı Yunan bayrağını öperek devrim ilan etmesi de bunu doğrulamaktadır (Hill, 2016, s. 468). Her ne kadar Kıbrıs Komünist Partisi Enosis düşüncesinden çok İngiliz Emperyalizmine karşı bir tavır içinde ayaklanmaya destek verse de (Katsurides, 2014, s. 265), sonuç olarak Enosis düşüncesi sağ ve sol görüşten herkesi bu "ulusal dava" etrafında toplamaktaydı.

II. Dünya Savaşı sonrasında da aynı durum şiddetlenerek devam etmiştir. Yunanistan'da kendini gösteren iç savaş devam etmektedir. Savaş sonrası "kendi kaderini tayin hakkı" görüşünün yükselişte olduğu bu dönemde İngiltere, Kıbrıs'ta kontrolü sağlayabilmek için 1947 yılında özerkliğe ilişkin bir öneri hazırlamıştır. Özerklik teklifine karşı çıkan ve yalnızca Enosis'i savunan Kilise karşısındaki AKEL'den (Emekçi Halkın İlerici Partisi) bir heyet gizlice Yunanistan'a giderek, Yunanistan Komünist Partisi Genel Sekreteri ile görüşür. Bu görüşme sırasında AKEL heyetine İngiltere'nin Yunanistan'da faşistleri desteklediğini söyleyen Genel Sekreter, AKEL'e "ulusal dava"ya sahip çıkarak İngiliz Sömürge Yönetimi'ne karşı mücadele etmeyi salık vermiştir (Kızılyürek, 2011, s. 90-91). Bunun üzerine Enosis konusunda Kilise ile mücadeleye giren AKEL, 1949'daki belediye seçimlerinde oy kaybetmesinin sonucu olarak Kilise'yle çeşitli diyalog yolları kurmaya çalışmıştır. Bununla da yetinmeyen AKEL, 23 Kasım 1949 tarihinde BM Sekreterliği'ne bir mektup göndermiştir. Mektupta yer alan şu ifadeler önemlidir: "Kıbrıs halkı, ulusal kurtuluş vakti gelmiştir... Kıbrıslılar ileri! Herkes burçlara! Referandum için, Ulusal Kurtuluş için. Ölümsüz annemiz Yunanistan ile Enosis için. İnsanları hür yaşamak için yaratan adil Tanrı mücadelemize yardımcıdır. Yaşasın Enosis (Kızılyürek, 2011, s. 92)"!

15 Ocak 1950'de Kıbrıslı Elenlerin %96'sının "evet" dediği Plebisit oylaması, Makarios önderliğindeki Kilise, burjuvazi, bürokrasi ve Elen solunu bir araya getiren

Enosis düşünce ve ideolojisinin o tarihe kadar ki en somut göstergesi ve başarısıdır (Bryant, 2007, s. 229). Bu tarihten sonra giderek uluslararasılaşan Kıbrıs konusu, 1955 yılından sonra o güne kadar ilgisiz görünen Türkiye'nin de gündemine girmiştir (Hasgüler, 2007, s. 39). Oylama sonucu İngiliz Sömürgele Bakan Hopkins tarafından reddedilmiştir. Ardından BM'ye taşınan konuyla ilgili olarak uluslararası düzeyde de olumsuz sonuçlar alınmıştır. Bu gelişmelerin neticesinde 1955 yılında kurulan ve aynı yıl eylemlerine başlayan EOKA (Ethniki Organosi Kiprion Agoniston - Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Birliği/Örgütü), Grivas komutasında ve Makarios III'ün teşvikleriyle kurulur (Tuncer, 2012, s. 49-50). Özellikle yine 1955 yılında "Bağlantısızlık Hareketi" adı altında Bandung'da yapılan Asya-Afrika Konferansı'nda Makarios'un kurucu üye sıfatıyla Ada'yı tek başına temsil ederek "ulusal kurtuluş mücadelelerini" dile getirmesi ve destek görmesi (Hasgüler, 2003, s. 19), İngiltere'nin uluslararası anlamda Kıbrıs'taki kontrolünü kaybettiğine ilişkin kanaatleri güçlendirmesi açısından önemlidir (Kızılyürek, 2011b, s. 80). Bunun bir sonucu olan 29 Ağustos 1955 tarihli Londra Konferansı, Kıbrıslı Elenler ve Yunanistan karşısında tek başına kalan İngiltere'nin Türkiye'yi Kıbrıs konusundaki uluslararası soruna dâhil etmesine neden olmuştur.³⁵ Bu konferanstan bir sonuç çıkmadığı gibi, görüş ayrılıkları taraflarca resmi olarak netleşmiştir (Tuncer, 2012, s. 53).

1955–1958 yılları arasında EOKA tarafından önemli şiddet eylemleri gerçekleştirilir. 22 Haziran 1955'te Lefkoşa'daki bir polis karakoluna düzenlenen saldırı sonucunda 14 Türk polisi yaralanır. Bu olay önemlidir çünkü belirtilen tarihler arasındaki şiddet olaylarının karşılıklı hale gelmesine neden olmuştur (Copeaux ve Mauss-Coeaux, 2009, s. 41-42). Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) 15 Kasım 1957'de Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve o yıllarda Türkiye'nin Kıbrıs'taki konsoloslukunda ateşe olarak görev yapmakta olan Kemal Tanrısevdi tarafından kurulmadan önce, Volkan, Kara Çete, Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği, 9 Eylül Cephesi, KİTEMB gibi örgüt ve oluşumlar EOKA'ya karşılık vermektedirler (An, 2003, s. 122–123).³⁶ Özellikle Haziran ve Temmuz 1958 tarihlerinde sokak çatışmalarına dönüşen

---

³⁵ Bu Konferans'a Türkiye'nin katılması, Türkiye'nin "garantör ülke" olarak günümüze kadar devam eden rolünün başlangıcıdır (Hasgüler, 2007, s. 222). Ayrıca sorunu İngiltere-Kıbrıslı Elen-Kıbrıslı Türkler arasındaki bir sorun olmaktan çıkararak bir bakıma Türk-Yunan sorunu haline de getirmiştir (Copeaux ve Mauss-Coeaux, 2009, s. 42). 6-7 Eylül 1955 Olayları'nda da rol oynayan bu duruma ileride daha detaylı olarak değinilecektir.

³⁶ An'a göre (2003, s. 145), TMT'nin kuruluş yıldönümü kutlamalarının 1 Ağustos 1958 baz alınarak yapılmasının nedeni Rauf R. Denktaş'ın izlediği bir politikadır. Çünkü 1 Ağustos 1958 tarihi TMT'nin Türkiyeli subayların

durum, 7 Haziran'da Türkiye'nin Lefkoşa'daki haber ajansının camlarının kırılmasına neden olmuştur. Bunu aynı gün ikisi Lefkoşa'dan, ikisi Larnaka'dan olmak üzere dört Rum'un öldürülmesi izlemiştir. Benzeri olaylar haftalar boyunca devam etmiş ve Temmuz 1958'e gelindiğinde, çıkan çatışmalar sonucunda 56 Rum ve 53 Türk öldürülmüştür. Ayrıca karma köylerin bulunduğu yerlerde, o köyde azınlıkta bulunan nüfusun köyü terk etmesi ve her iki toplumdaki barış isteyenlerin tehdit edildiği olaylar sonucunda Lefkoşa İngiliz yönetimince ikiye bölünmüştür (Copeaux ve Mauss-Coeaux, 2009, s. 41-42). "Mason-Dixon Hattı" olarak adlandırılan bu ilk sınırın etkileri daha sonra kendini belediyelerin ortak olup olmaması konusundaki siyasi tartışmalarda da gösterecektir. Fakat daha o yıllarda Kıbrıslı Türkler kendi *de facto* belediyesini kurmuştur. 1960'ta yapılan Anayasa'da da belediyenin ortak olup olmayacağına dair kesinlik bulunmaması bu durumu daha da perçinleyecektir (Papadakis, 2003, s. 190). Öte yandan, her ne kadar daha sonra 16 Ağustos 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ayrışmayı kısmen dondursa da, bu fiili bölünmeyi sırasıyla 30 Aralık 1963'teki Yeşil Hat resmileştirecek, Türkiye'nin önce 20 Temmuz 1974'te ardından da 14 Ağustos 1974'te gerçekleştirdiği müdahaleleri kesinleştirecektir (Tuncer, 2012, s. 73).

Zürih ve Londra Anlaşmalarının sonucunda kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, daha baştan her iki toplum içinde sorunlu bir ortaklıktır. Henüz iki yıl öncesinde çeşitli örgütlenmelerle sürmüş olan ve sonuçları ölüme kadar varan gelişmelerin yanı sıra Yunanistan ve Türkiye'nin Ada'da kendi toplumlarına verdiği her türden resmi ya da gayriresmi destekle eklemlenmesi bunun önemli göstergeleridir. Konuya daha kültürel düzeyde bakıldığında da bu durum görülebilmektedir. Makarios'un, Kıbrıslı Türkleri tanımlamak için kullandığı ve "aynı mekânda ikamet eden, komşu" anlamlarına gelen "Siniko İstihio" kavramı önemlidir. Bir diğer örnek, Eylül 1960 tarihinde, henüz yeni kurulmuş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yeni ders yılının başlangıcında ilkokul müdürünün öğrencilere yaptığı konuşmadır:

...Sömürge yönetiminden Kıbrıs Helenleri'nin kanlı ve kahramanca mücadelesi sayesinde kurtulduk ve bağımsız devlet olduk ama, biz safkan Heleniz ve öyle de kalmaya devam edeceğiz... Biz Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçasıyız ve Helen olan her şeyi, ölümsüz ulusumuza yaraşır bir şekilde korumakla yükümlüyüz... Ben bile, öğretmeniniz olarak size, içinde ulusal heyecan olmayan, Helenizme

---

yönetimine geçtiği tarihtir. Nalbantoğlu'nun ölümünün 14. Yıldönümü için gerçekleştirilen bir anma toplantısında Kemal Tanrısevdi 15 Kasım 1957 tarihini vermiştir. Kaldı ki TMT ilk bildirisini Kasım 1957'de dağıtmıştır.

uzak ve yabancı şeyler söyleyecek olursam, bana karşı isyan edin ve beni okuldan kovun (Kızılyürek, 2011, s. 104-105)!...

Türkiye ve Kıbrıs Türk liderliği açısından konunun özellikle 1958’de Türkiye’nin birçok yerinde gerçekleşen mitingler sonucunda “milli dava” şeklini aldığı açıktır. 1955’e kadar Kıbrıs sorununa mesafeli yaklaşan Türkiye dış politikasının (Hasgüler, 2007, s. 39), bu konu etrafında hızlıca çıkışına neden olan tarihsel kalıntılar önemlidir. Öncelikle, Kıbrıs adasında vücut bulan ve sonrasında hem Yunanistan’ın hem de Türkiye’nin soruna neredeyse en başından beri katılmaları “doğal” olarak kaçınılmazmışçasına dahil olmalarında, henüz bu tarihten 30-35 yıl öncesinde yaşanan tarihsel karşılaşmalar vardır. Yunan ordusunun İzmir’e çıkması ve sonrasında yaşadığı yenilginin, Kıbrıslı Elenlerde kısa süreli bir durgunluğa, Kıbrıslı Türklerde ise bir coşkuya neden olması, daha sonraları ortaya çıkacak garantörlüklerin en temel tarihsel boyutudur (Hill, 2016, s. 459). 1958’de Türkiye’deki “Ya Taksim Ya Ölüm” mitinglerine yüzbinlerin katılmasında da bu yakın tarihin etkileri görülmektedir.

1910–1923 tarihleri arasında 1.300.000 Yunanlıya karşılık 500.0000 Türk mübadele edilmiştir. Doğdukları topraklardan her şeyini geride bırakarak gelen her iki toplumdan insanların, 1958 tarihine gelindiğinde hala hayatta olmaları ve o sırada Türkiye’de kendini göstermiş olan olaylarla, rafa kaldırılmış olan Türk ve Yunan milliyetçiliklerinin tekrar Kıbrıs üzerinden kendini göstermesi, soyut olan karşılıklı duygularının nesnesine kavuşmasıdır. Dolayısıyla, özellikle Kıbrıs konusunda patlak veren “Türk milliyetçiliği, neredeyse Yunan milliyetçiliğinin bir ürünüdür (Tombazos, 2003, s. 47–49)”. Ada’nın İngiltere Sömürge Yönetimi tarafından ilhak edilmesinin ardından Kıbrıslı Rumların durumu memnuniyetle karşılamaları ve sürmekte olan I. Dünya Savaşı’nda bunu 11.000 Kıbrıslı yedek kuvvet desteğiyle perçinlemesi bu anlamda önemlidir (Hill, 2016, s. 446). Bunun “karşılığında ise İngiltere Kıbrıs’ı Yunanistan’a teklif etmiştir (Copeaux ve Mauss-Copeaux, 2009, s. 34)”. Kaldı ki, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmadan önce ve Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra Makarios’un İngiltere idaresiyle yaşadığı sorunlar ve anayasayı değiştirmeye yönelik girişimleri, yine anti-emperyalist bir politikanın değil, Enosis’i gerçekleştirmeye yönelik politikanın sonuçlarıydı (Kızılyürek, 2011, s. 116).

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti’nin daha baştan “istenmeyen ölü bir bebek” (Stelya, 2015) olarak doğmasında, Kıbrıslı Türklerin içinde buldukları duruma ve Ada’ya dair

düşüncelerine dönecek olursak; henüz Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından iki ay kadar önce Ankara'ya giderek T.C. Dışişleri Bakanlığı'yla görüşen Dr. Fazıl Küçük ve Rauf R. Denктаş'ın buna dair düşünceleri, Kıbrıs Türk siyasetinin duygu durumunu ve eğilimlerini ortaya koymaktadır.

Bugünkü günde Rumların bizi hiçe sayması, bizi iktisaden çürütüp eritebileceklerine inanmalarındandır. Nüfus nisbetimiz dörtte bir olmasına rağmen, iktisaden yirmide bir durumunda bulunuyoruz. Her şey için Rumlara el açmak zarureti ile karşı karşıyayız... İktisaden yardım görmezsek gülünç ve acınacak duruma düşeceğiz. Zürih'te aldığımız siyasi hakları karın tokluğuna satmak zorunda kalacağız... Bunun için Kıbrıs Türklerine acilen maddi yardım yapılmasına hem Kıbrıs'ta Türklüğün idamesi hem de anlaşmaların acilen tatbiki bakımından acı bir zarurettir (1998'den aktaran An, 2003, s. 16).

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulma aşamasında her iki toplumunda içinde bulunduğu siyasal, ekonomik, kültürel ve özellikle süreç içerisinde oluşan duygusal uçurumlar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kısa ömrünü ve 1963 Kanlı Noel'iyle tekrar şiddete dönüşen çehresini net bir şekilde göstermektedir. 15 Ağustos 1955'te Dr. Fazıl Küçük'ün kurduğu Kıbrıs Türktür Partisi'nin adındaki sloganvari söylem nedeniyle, Kıbrıs Rum liderlerince, "azınlık olan bir toplum tarafından Ada'da hak iddia edilmesinin gülünç olduğu" gerekçe gösterilerek alaya alınması, Kıbrıs Türk liderleri ve toplumu tarafından Ada'daki durumlarının yalnızca "nesnel" belli sorunlardan kaynaklanmaktan öte, bir "haysiyet" sorunu olduğunu da ortaya koymaktadır. Bilhassa, "saygı" beklemenin ve bunu dile getirmek zorunda olmanın kendisinin dahi başlı başına bir "saygısızlık" olduğu düşünülecek olursa, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde kâğıt üzerinde eşit görünmenin Kıbrıs Türk toplumu için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır (Bryant, 2007, 233). Tüm bunlara eklenen şiddet örüntüleriyle de, fiziki sınırların ötesine geçen "psikolojik sınırlar", çok daha kesin duvarların örülmesine neden olmuştur. Her iki toplum içinde geçerli olan bu "psikolojik sınırlar"ın en önemli göstereni, karma köylerin bu süreçte geçirdiği durumdur. 1911'de sayısı 230 olan karma köyler, Ada'nın ilhaki sonrası 1921'e gelindiğinde 221'e, 1946'ya gelindiğinde ise 92'ye düşer. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce 33 köyden daha sürülen Kıbrıslı Türkler, Enosis mücadelesinin tekrar başladığı 1963'e gelindiğinde ise, 25.000–30.000 arasında kişinin kuşatılmış bölgelerde, beş yılı aşan bir süre çadırlarda, mağaralarda, depolarda yaşamasına neden olmuştur. Her ne kadar 1968'de toplumlararası görüşmeler tekrar başlasa ve çemberler kalksa da, yalnızca 1017 kişinin tüm yıldırma ve zorlamalara

rağmen evlerine geri dönme yolunu seçtiği görülmektedir. 25.000 civarında kişi için sığınmacı olarak olağandışı koşullarda yaşamak, tekrar Rumların arasına karışmaktan daha tercih edilebilir bir durumdur (Volkan, 2008, s. 94-102).³⁷ Bu gelişmeler, Kıbrıs Türk siyasetinde Enosis'e karşı Taksim; Kıbrıs Türk basınına ise, "ulusal dava" olan Enosis'e karşı, "milli dava" olarak yansımıştır. Geçmişten beri önemli ölçüde sürmekte olan "dava gazeteciliği" de tüm bu siyasal ve toplumsal olayların bir uzantısıdır (İrvan, 2006, s. 11).

Ancak dava gazeteciliğine, bunun karşısında yer alan barış gazeteciliği konusundaki literatüre ve barış gazeteciliğinin KKTC'de yaslandığı politik zemine değinmeden önce, Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliğinin gelişimine değinmek gerekmektedir.

2.2.1.2. Türk milliyetçiliği: Dava ve taksim siyasetinin gelişimi

Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin gelişimini Osmanlı'dan ve daha sonrasında Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerden ayrı ele almak sınırlı ve yetersiz bir bakış açısıdır. Bu nedenle Kıbrıs Türklerinde ortaya çıkan milliyetçi düşüncelerin ve siyasetin karşılık geldiği tartışmanın gelişiminin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayacak modernleşme çabaları ve milliyetçi düşünce akımları ele alınacaktır.

İslam ülkelerinde ortaya çıkan modernleşme çabalarının örneklerine ilk olarak 18. yüzyılın sonunda rastlamaktayız. Yoğunluklu olarak askeri ve bürokratik alanda kendini gösteren bu girişimler, III. Selim'in Nizam-ı Cedid ordusunu kurmasıyla başlamıştır (Kızılyürek, 2011, s. 146). Batı'yla süren çatışmaların sonucunda değişikliğe gitmenin "zaruri" olduğuna ilişkin ortaya çıkan yenilenmeye dair bu "ham" düşünce (Ortaylı, 2009, s. 38), daha sonraki süreçlerde de görüleceği üzere köklü değişim girişimlerinden çok devleti kurtarma girişiminin bir uzantısıdır. Yalnızca devletin "bedenine" yönelik olarak yapılan ve daha sonrasında ironik olarak tüm toplumsal yapıda kendiliğinden bir değişimi kaçınılmaz kılacak olan bu değişiklikler, sanılanın aksine özellikle mevcut

---

³⁷ Bu "sınırların" en önemli gösterenlerinden bir diğeri de, bugün dahi gidildiğinde görülebilen, köylerdeki pencere çerçevelerinin ve hatta kapıların ayrı renklere boyanmış olmasıdır. Kıbrıslı Rumlar mavi rengi seçerken, Kıbrıslı Türkler ise kırmızı rengi seçmiştir.

devlet anlayışındaki gerilemeyi ve modernleşmenin yarattığı ikilemi daha da arttıracak, hızlandıracaktır (Kahraman, 2008, s. 4-5). Devlet öncelikli olan modernleşme girişimlerinden Yeniçeri Ocağı'nın II. Mahmut tarafından dağıtılması yine bir yenilginin sonucudur. 1821'de gerçekleşen Yunan Ayaklanması'nın bastırılmaması ve ayaklanmanın bağımsızlıkla sonuçlanması, II. Mahmut'un reform girişiminin önemli nedenlerinden biriydi. Sonrasında tahta çıkan Abdülmecit'in 1839'daki Gülhane Hatt-ı Humayun'u ile ortaya çıkan Tanzimat reformları da bir anlamda, mutlak olan padişahın yetkilerinin zayıflamasıydı (Kızılyürek, 2011, s. 147). Üstü kapalı olarak gayrimüslimlerin de eşitliğinin vurgulandığı bu yenileşme üç sacayağı üzerine oturmaktaydı: Din, bürokrasi ve ordu. Batıyla ilişkileri arttıracığı düşünülen tüm bu yenileşme çabaları, Jön Türkler tarafından tepkiyle karşılanmasının yanında Müslüman halkta da giderek kendini gösteren yoksullaşmanın bir sonucu olarak huzursuzluklara neden olmaktaydı (Berkes, 2003, s. 169-171).

Ziya Gökalp (2010, s. 11), ilk kez 1918 yılında yayımlanan “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” kitabının henüz başında, tarihsel sırasıyla Osmanlı'da cereyan etmiş üç fikir akımından söz eder. Bunlar sırasıyla; III. Selim döneminde başlayan “inkılap” akımı, daha sonra bunun yerini bıraktığı “İslamlaşma” ve son dönemlerde kendini gösteren “Türkleşme” akımıdır. Özellikle milliyet ülküsünün bir toplumda görüldüğü andan itibaren geri dönülemez şekilde diğer milletlere de yayıldığını belirten Gökalp (2010, s. 12), bu anlamda Tanzimat Fermanı'nı ise şöyle yorumlamaktadır:

“Çağdaşlaşmak” akımına uyanlar Tanzimat fikirlerini yaydıkları sırada, çeşitli unsurlardan ve mezheplerden meydana gelmiş yaşayan bir milletten istenilen bir millet yapmak mümkün olduğuna inanmışlar, bu düşünce ile tarihi bir manası olan eski “Osmanlı” tabirine milli renklerden bütünüyle soyulmuş olan yeni bir mana yapıştırmışlardı. Çok acıklı tecrübeler gösterdi ki, “Osmanlı” tabirindeki yeni manayı Tanzimatçı Türklerden başka kabul eden yoktu. Bu yeni mananın getirdiği sonuçlar yalnız faydasız olmakla kalmıyor; devlet ile unsurlar bilhassa Türkler hakkında gayet zararlı neticeler veriyordu (Gökalp, 2010, s. 12).

Kırım Savaşı'nın sona ermesinin ardından bir anlamda Tanzimat Fermanı'nda öne sürülen içe dönük reformların yapılmamış, yapılanların da uygulanmamış olduğundan hareket eden Batılı devletlerin önerisiyle hayata geçirilen Islahat Fermanı'nın (1856) temel dayanağı, Tanzimat'ın vurguladığı vaatlerin somutlaştırılmasıdır. “Osmanlılık”, “Osmanlıcılık” terimlerinin ilk kez ortaya çıktığı Islahat reformları, yönetilen halkı

kulluktan tebaaya yükseltmekteydi. Esas olarak azınlıkları odağa alarak yapılan bu değişiklikler, mahkemelerden belediye meclislerine kadar gayrimüslimlere önemli haklar sağlamanın yanı sıra (Berkes, 2003, s. 216-218), her türlü memuriyete atanabilmek gibi hakları da beraberinde getirmekteydi. Teokratik devlet yapısından ve dolayısıyla şerri hukuktan bir kopuşu da temsil eden Islahat reformları (Kızılyürek, 2011, s. 148-149) gerek ordu içinde gerekse de dönemin Osmanlı düşüncesinde önemli hareketliliklere de neden olmuştur. Akçura'nın (1976), Kahire'de yayınlanan Türk isimli gazeteye 1904'te yazdığı "Üç Tarz-ı Siyaset" makalesinde, Osmanlı'nın kurtuluşu için hangisinin yararlı olacağına yönelik olarak tartışmaya açtığı Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük görüşlerinin kutuplaşmaya girdiği bu dönem, daha sonra 1908'de ilan edilen ve Türkçülüğü öne çıkaran II. Meşrutiyet'in ilanıyla sonuçlanacaktı (Çillier, 2015, s. 58).

II. Mahmut'tan itibaren başlayan askerlerin halk tabakası arasından seçilmesi, özellikle Kanun-i Esasi'nin (1876) ilanı ile ortaya çıkan herkesin eşit muamele göreceğine ilişkin vurgu ve bir parlamentonun kurulmuş olmasının da etkisiyle, çevre'deki sosyolojinin merkez'deki sosyolojisiyle karşılaşmasına neden olmuştur. Başta Babıali bürokrasisine ve saray erkânından çocuklara tanınan ayrıcalıklı tutuma ek olarak taşradan gelen gençlerin Saray adetlerini yadırgamaları ve bununla ilgili olarak çeşitli huzursuzluklar çıkarmaları, daha sonra oluşacak siyasal reflekslerin önemli dayanaklarıdır. Kaldı ki bu huzursuzlukları çıkaranlardan bazıları daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alacaktır (Mardin, 2008, s. 72-73). Burada özellikle üstünde durulması gereken nokta, bilhassa modernleşmenin gecikmeli olarak görüldüğü toplumlarda, modernleşmenin neden ordu ağırlıklı olduğu ve bunun sonucunda modernleşmeyi getiren başlıca unsurun da ordu olduğudur. Öncelikle, alınan askeri yenilgiler ve yaşanan toprak kayıplarının, yüzlerce yıllık feodal ağırlıklı bir devlet anlayışının gereği olarak orduya fatura edilmesi ve bu yönde değişikliğe gidilmesinden kasıt, bir anlamda tekrar başarının sağlanması ve böylelikle gerekli çağdaşlaşma ve modernleşmenin tamamlanacağı fikrine dayanmaktadır. Modernleşmenin yalnızca askeri başarıyla eş tutulduğu devlet öncelikli bu düşünce ve gelişmeler, yukarıda değinilen Batı tipi orduyu oluşturacak, görece daha eşitlikçi bir eğitim anlayışını da beraberinde getirmiştir. Eğitim politikalarındaki bu yenilik, ağırlıklı esnaf ve memur ailelerinin çocuklarının, her ne kadar kapitalist manada bir

sınıfsallıktan söz etmek mümkün olmasa da, hem sınıf atlamalarının bir olanağıdır hem de çevredeki düşüncelerin merkeze gelmesi anlamına gelmektedir. Kaldı ki, Osmanlı devlet yapısında ordu dışında bu sınıfsal değişikliği kitlesel düzeyde sağlayacak başka bir kurum da yoktur. Atamalarda Babıali ve Saray erkânından olan çocuklara imtiyazlı davranılmasıyla daha da belirginleşen huzursuzluk, mektep içerisinde “Taşralı” ve “İstanbullu” diye bir ikiliği doğuracak kadar kutuplaşmaya neden olmuştur. Buna bir de “devleti kurtarma” anlayışındaki farklılıklar eklenince, ordu içindeki ayırım ve ayrışma daha da şiddetlenmiştir. Bu ayrışmada çoğunlukla taşralılardan yana tavır alan aydın kadrolarıyla birlikte belli bir ideale kavuşan huzursuzluklar, ülke içerisinde harekete geçen bir bloğu öne çıkarmıştır (Avcıoğlu, 1996, s. 229-231).

Türkçü düşüncenin seyrindeki önemli kırılmalardan birisi Balkan Savaşları’dır. Büyük bir göçün yaşandığı ve yenilginin alındığı savaşın sonucunda İstanbul’a gelen kitlelerle ve yaşanan trajik olaylarla, Osmanlı’nın içinde bulunduğu durumu coğrafi ve soyut bir mesele olarak algılamaktan çıkan halk, mevcut durumu somut olarak da deneyimlemiştir. Bu durum Türkçülük düşüncesinin giderek yükselmesinde önemli bir rol oynamıştır. Öte yandan Balkanlardan gelen yalnızca göç eden kitleler değildir. Aynı zamanda bilhassa oralarda yeşeren Türkçü düşüncelerdir. Bu dönemde özellikle İslamcılığın, yükselen Türk milliyetçiliği karşısında, bu düşüncenin bir “virüs” olduğuna ve Osmanlı’da ayrılıkçı isyanlara neden olan düşüncenin de yine bu düşünce olduğuna yönelik karşı çıkışları görülmektedir. Fakat milliyetçi düşünceye yönelik eleştirilere rağmen İslamcılarının alternatif olarak işaret ettiği ideal, Türk milliyetçiliği karşısında İslam Peygamberinin kavmi olan Arap milliyetçiliğinin öne çıkarılmasıdır. Buna verilen cevap ise, Türk milliyetçiliğinin Osmanlı’nın çöküşünde bir neden değil, aksine bunun bir sonucu olduğudur (Berkes, 2003, s. 436–437).

Dolayısıyla Jön Türkler’in dayandığı Türkçü düşüncenin gelişiminde biri “dışsal” diğeri “içsel” iki kurucu faktör, iç içe geçmiş dinamik böylelikle netleşir. Bunlardan ilki olan dışsal etken; Osmanlı’dan kopan milletlere mensup gayrimüslimlerin, elde kalan ülkede hukuksal ve siyasal anlamdaki belirleyici gücü, avantajlı konumu elinde tutmasıdır. Bununla ilintili “içsel” olan vurgu ise; bunun sonucunda geri plana itilen, kendilerinin de geldiği çevreyi oluşturan Müslüman-Türk tebaaya karşı halen belirleyici olan gayrimüslim seçkinlerdir. Bundan kasıt ise, Saray’ın da desteklediği ya da desteklemek durumunda kaldığı ve gayrimüslim seçkinlerin başını çektiği “haince”

girişimlerdir. Yalnızca gayrimüslimlere karşı değil, Araplara karşı da gelişen bu reflekslerle ilgili olarak Kazım Karabekir'in (2011, s. 41) öğrencilik yıllarından bir anısı şöyledir:

Bizim sınıfta bir düzine Şamlı ve Bağdatlı vardı. Yazık ki bunların arasında Araplık cereyanları ve Türk düşmanlığı apaçık görülüyordu. Biraz Arapça anladığım için aralarındaki bu kabil konuşmaları anlıyor ve çok müteessir oluyordum. Zavallı Türk, her vatandaş bizim mahvımızı istiyor diyerek ben de gün geçtikçe Türkten başkasına düşman oluyordum. Bu hususta bizim “jön jan” arkadaşlarımla da dertleşiyor ve Araplık cereyanından anlayabildiklerimi onlara da söylüyordum.

Yine Talat Paşa'nın görüşleri de bu konuda oldukça önemlidir: “Türk İmparatorluğu içindeki bu ayrı unsurlar, daima Türkiye'ye karşı fesat düzenlediler. Bu yerli halkların düşmanlığı yüzünden Türkiye eyalet üstüne eyalet yitirdi. Yunanistan, Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Mısır ve Trablusgarp gitti... Eğer elinde kalanla Türkiye yaşayacaksa, bu yabancı halklardan kurtulmalıdır (1983'ten aktaran Kızılyürek, 2011, s. 160-161)”. Dolayısıyla Türkçü düşüncenin gelişimi öncelikle reaktif bir tarihsel durumdur. Fransız Devrimi'nin yaydığı uluslaşma düşüncesinin Osmanlı İmparatorluğu'nda bulduğu ayrılıkçı karşılığa, aynı türden bir reaksiyondur. Akçura'nın (1976) tartışmaya açtığı düşüncelerden yola çıkarak söyleyecek olursak; Osmanlılık düşüncesinin, gayrimüslimlere tanıdığı ayrıcalıklara duyulan reaksiyonlar gereği reddedildiğini, İslamcılık düşüncesinin ise Arap toplumlarındaki “cereyanlar” nedeniyle geri plana düştüğünü görmekteyiz. Jön Türkler'in düşüncesinde Türkçülüğün “kendiliğinden” ön plana çıkmasında bu ayrım önemlidir. Öte yandan, Jön Türk düşüncesini reaktif kılan en önemli somut gösterge, devletin o dönemdeki mevcut yapısından kaynaklı olarak, aydın kadrolarının belli bir toplumsal temele kalıcı olarak ulaşamaması, dayanamamasıdır. “Derebeyi, ağa ve eşrafın çektiği demir perdenin gerisinde, kapalı üretim şartlarında kitleler bitkin, ümitsiz ve hareketsizdir (Avcıoğlu, 1996, s. 232)”. Buna ek olarak, “devleti kurtarma”nın esas alındığı bu hareketliliği nihayetine ulaştıracak olan şey hürriyetçi, “adil” bir anayasadır. Bu anayasanın önündeki tek engel ise Abdülhamit'tir (Avcıoğlu, 1996, s. 244-245).

Kıbrıs Türk toplumunda bu düşüncelerin etkisi ise 4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs Konvansiyonu'yla başlamaktadır. Berlin Konferansı'nın yanında İngiltere ile gizli olarak imzalanan bu konvansiyon (Hill, 2016, s. 227; Berkes, 2016, s. 15) sonucunda Ada'daki otoritesini yitiren Müslüman-Türk toplumunun seçkinleri İngilizlerle

işbirliğine gitmişlerdir (Kızılyürek, 2011, s. 214). Öte yandan halen hukuki olarak Kıbrıslı Müslüman-Türkler üzerinde yaptırım gücü olan Osmanlı'nın özellikle konumuz bağlamında gazetelere uyguladığı yaptırımlar oldukça önemlidir. Osmanlı Türkçesi ile Aleksan Sarafyan tarafından yayımlanan ilk Türkçe gazete olan Ümid'in, Ada'nın İngiltere'ye kiralanması aleyhindeki yayınları dolayısıyla, Osmanlı Hariciyesinin başvuruları sonucu yayın hayatının son bulması bunun bir göstergesidir (Erarslan, 2015, s. 14-15).

II. Abdülhamid yanlısı olan Kırathane-i Osmani'nin yayın organı olan, Osmanlı tarafından Paşa unvanı da verilen Hacı Derviş Efendi'nin Zaman (1891–1900) gazetesinden ayrılan Küfizde Asım Bey, Muzafferiddün Galip, Mehmet Faik Bey ve Mehmet İrfan Bey'in Yeni Zaman (1892–1893) adında başka bir gazete çıkarmasının arkasında da Kırathane-i Osmani'de ve Zaman gazetesinde Jön Türkler'den yana görüş belirtmiş olmaları vardır (Ünlü, 1982, s. 22). Yeni Zaman'ın kapanmasının ardından, “Türk kültürüne ve Türk halkına hizmet etmek” gayesinin yanında “Jön Türkler'in davasına destek olmak” gayesiyle Kıbrıs (1893-1898) gazetesini çıkaran da yine Yeni Zaman'daki kadrodur (Ünlü, 1982, s. 25). Daha sonra, Ada'nın İngiltere tarafından ilhakı öncesinde çıkan Kokonoz, Akbaba, Feryat, Mirat-ı Zaman, Seyf, Sünihat gazeteleri de yine Jön Türkler yanlısı gazeteler olarak görülmektedir (Ünlü, 1982, s. 25-43). Asıl hedefi “Osmanlıyı kurtarmak” olan bu hareketin, Ada Türklerinin önemli bir bölümünde karşılığını bulması ve Ada'daki naip ve müftülükler aracılığıyla Jön Türkler yanlısı gazete çıkaran kişiler hakkında çeşitli yaptırımların uygulanması oldukça önemlidir. Kaldı ki, Jön Türkler'le Kıbrıs arasında doğrudan irtibatı sağlayan Şevket Bey'in 1890'lardan itibaren süren çabaları sonrasında Ada'ya gelen Hoca Muhiddin'in 1897 yılında ağırlıkla 200 civarı genç öğrenciden oluşan guruplara yönelik Jön Türkler'in fikirlerini aşılamanın toplantılar düzenlemesi ve bu toplantıların Kıbrıs Müftüsü Ali Rıfki Efendi tarafından “İngiliz teşvikiyle” yapıldığı yönündeki ithamlar, Jön Türkler'in görüşlerinin Kıbrıs'ta yankı bulduğuna işaret etmektedir (Akgün, 2011, s. 7). Öte yandan, 1902'de Paris'te düzenlenen Jön Türk Kongresi'ne Kıbrıs'tan delegelerin katıldığı da bilinmektedir (1968'den aktaran Akgün, 2011, s. 8). Yine II. Meşrutiyet'in hemen sonrasında Hafız Ahmet Raik, Mustafa Naim ve Fadıl Niyazi Beyler tarafından Lefkoşa'da kurulan Türk Teavün Cemiyeti “Türk” adının kullanıldığı ilk dernektir

(Akgün, 2011, s. 11). Bu dönemde ayrıca, daha sonra Kardeş Ocağı adını alacak olan İttihat ve Terakki Kulübü de kurulmuştur (Kızılyürek, 2011, s. 217).

Tüm bunlara bakıldığında, Namık Kemal'in de sürgünde kalıp, zindanda mahkûm edildiği (Nisan 1873 – Haziran 1876) Kıbrıs'ta Jön Türkler'in düşünce ve görüşlerinin karşılık bulmasındaki en önemli nokta, Osmanlı'nın Ada'yı terk etmesi ve gerek Ada'nın durumuna gerekse de Osmanlı'nın durumuna ilişkin olarak doğan kaygı ve öfkelerin karşılığını Jön Türkler'in muhalefesinde bulmuş olmasıdır. Osmanlı Devleti yanlısı olsun olmasın, özellikle 1878'den I. Dünya Savaşı sonuna kadar Kıbrıs'ın ve özellikle Kıbrıslı Türklerin içinde bulunduğu durum "Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün küçük bir kopyası" olarak algılanmıştır (Berkes, 2016, s. 16). Dolayısıyla, Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde üç önemli kırılmadan ilki, Ada'nın İngiltere idaresine bırakıldığı tarih olan 1878 ve sonrasında yarattığı sosyolojinin Jön Türkler düşüncesinde yansımalarını bulmuş olmasıdır.³⁸

İkinci önemli kırılma noktası, I. Dünya Savaşı sonrasında büyük bir karamsarlığa düşen Kıbrıs Türk toplumunun, Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını elde etmesiyle yaşadığı coşkulanımdır (enthusiasm). Kıbrıs Türklerinde, Kant'ın Fransız Devrimi için "Geçmişte rol oynamış, şimdi rol oynayan, gelecekte de rol oynayacak" diye söz ettiğine benzer bir "tarihsel an" olan (Foucault, 2011, s. 165) Atatürk Cumhuriyet'i ve sonrasında gelen inkılapların, daha sonra İngiliz yönetimi altındaki Kıbrıs iç siyasetine de etkileri olacaktır. Öncelikle, İstiklal Savaşı sürerken Mustafa Kemal'in Ada'da nasıl alımlandığıyla ilgili olarak, o günlerde bir çocuk olan Niyazi Berkes (2016, s. 18) şunları aktarmaktadır:

Hazinemizin hiçbir yerinde "meçhul kahraman"ımızı bize tanıttacak tek şey bulamıyorduk. Hâlbuki günler geçtikçe hep onun adını duyuyorduk. Çok geçmedi, kitapçılara onun ilk resmi geldi... Başında Osmanlı kalpağı, çok rötuşlu bir ablak yüz, dolgunca bıyık, omuzdan bele doğru sırmalı bir Osmanlı kuşağı, göğsünde madalyalar... Mustafa Kemal'e hiç, ama hiç benzemeyen bir Osmanlı paşası... Fotoğrafi, karıştırdığımız ilan sayfalarından kestiğimiz süs-sütunlarından yaptığımız bir çerçeveye uyguladık.

³⁸ Bu konuda Berkes (2016, s. 17) ayrıca şunları kaydetmektedir: "...topraklarını kiraya veren bir hükümet karşısında, orada gözü açılabilmiş ne kadar Türk varsa, İngiliz yönetimine karşı gelmemekle beraber, Osmanlı hükümetine küskündü. Bu yüzden, ora okumuşları arasında, ileri gelen Meşrutiyet öncülerine, Padişah'a duyulandan daha fazla bir saygı ve bağlılık sürüyordu. Ben İstanbul'a gelinceye değin Abdülhamit'in, Sultan Reşat'ın resimlerini gördüğümü anımsayamıyorum. Fakat her yerde Namık Kemal, Mithat Paşa resimleri görülürdü, hem de Abdülhamit zamanında. Çocukluğumda berbere gittiğim zaman oturduğum koltuğun karşısındaki aynadan, karşı duvardaki Namık Kemal'in yüzünü adeta ezberlemiştim. Meşrutiyet'in gelişi ile yeni umutlar dönemi açılmıştı. İki kardeşimle benim adım bunu simgeler."

I. Dünya Savaşı sonrasında İngiliz Sömürge Yönetimi'ne karşı bir tutum içinde olan Rumların “Yunan tehlikesi” karşısındaki Türklerin önemli bir bölümü çareyi İngiliz yönetimine sığınmakta bulmuştur (Berkes, 1997, s. 27). Lozan Antlaşması'na kadar süren bu süreçte, Türk toplumunun öncülüğünü İngilizlerin desteğiyle sürdüren Münir Bey'e muhalefet eden Kıbrıslı Türklerin en büyük esin kaynağı yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Türkiye'nin Kıbrıs'a gönderdiği ilk Başkonsolos olan Asaf Bey (Asaf Güvenir) ile yakın ilişkiler içinde olan Kıbrıslı muhalif Türkler, Türkiye'de uygulanan inkılapların Kıbrıs'ta da uygulanması görüşünü savunmaktaydılar. Ada'da “Kemalistler” olarak bilinen Necati Özkan, Remzi Okan³⁹ ve Con Rifat'ın başını çektiği muhalefetin neden olduğu ikilik, İngiliz yönetimi nezdinde rahatsızlık uyandırmaktaydı. Kıbrıs'ta 1930'da “Milli Kongre” ile vücut bulan bu hareketlilik aynı yıl yapılan seçimlerde Necati Özkan'ın Kavanin Meclisi'ne seçilmesiyle sonuçlanmıştır. İngiliz yönetimince hoş karşılanmayan bu durum, bir anlamda İngilizlerle işbirliğinin son bulması anlamına gelmekteydi (Kızılyürek, 2011, s. 218-219). İngiliz yönetimi ise bu hareketliliğe karşı olarak “geleneksel Müslümanlar”dan yana saf tutmuş, Kemalist devrimlerin uygulanmasını isteyen bu guruba bir takım yaptırımlar uygulamıştır. Bu maksatla 1935 yılında Türkiye'den kitap ithali, Türk bayrağının asılması ve Türk ulusal bayramlarının kutlanması yasaklanmıştır (Kalodukas, 2003, s. 73). Her bakımdan Kıbrıslı Rumlar karşısında geri kalmış/bırakılmış olan Kıbrıslı Türkler için Türkiye ve Atatürk giderek bir “şahsiyet” edinme halini almıştır. Bu döneme ilişkin olarak Rauf Denктаş'ın gençlik yıllarına dair anıları şöyledir:

“Kıbrıs Yunan Olamaz” benim çağımdaki gençlerin inancı, hatta imanıydı. Türkiye deyince heyecanlanırdık, bayrak hasreti ile yanardık; ben devamlı surette kitap okurdum. Türklük, İstiklal Savaşı, Namık Kemal, Milli Piyesler, Ziya Gökalp, Alaettin Gövsa okuduğum kitaplar arasındaydı. Bunları yakın arkadaşlarıma verir; konuları tartışır; Türklüğümüzle övünürdük. Öğretmenlerimizin telkinleri de bu yöneydi. Karşımızdaki Yunanlılık ve ENOSİS dalgasına karşı bu, bizim koruma zırhımızdı (2000'den aktaran Kızılyürek, 2011, s. 220).

Anderson'un da (1995, s. 53–57) belirttiği gibi, hem Helen milliyetçiliğinde hem de Türk milliyetçiliğinde dil birliği ve matbaalarla birlikte o dili kullananlara düşüncelerin yayılımı oldukça önemlidir. Dolayısıyla Kıbrıs Türklerinde, ekonomiden

---

³⁹ Önce Osmanlı tarafından birçok kez sansüre maruz kalan Doğru Yol gazetesinin yazı işleri müdürü olan M. Remzi Okan, sonrasında, Kıbrıs Türk basınında 21 yıl yayın hayatında kalan, Milli Mücadele'nin Kıbrıs'ta sözcülüğünü üstlenen Söz gazetesini çıkarmıştır. Buna ek olarak Söz gazetesi Kıbrıs Türk basınında Latin harflerine geçen ilk gazete olmasının yanı sıra gazeteye bizzat Atatürk tarafından para yardımı da yapılmıştır (KTGB, 2012, s. 54-55).

eđitime kadar reform isteyen ve geleneksel anlayıř karřısında yer alan bu kuřađın dűřüncelerinde, Tűrkiye’de basılan kitapların yayılımı önemli bir etkindir. Tűm bu reform isteklerinin Ada Tűrklerindeki en önemli yansıması, eđitimle birlikte o dűnem okur-yazar oranındaki artıřtır (Kızılyűrek, 2003, 18-19). Yanı sıra bunun beraberinde getirdiđi řey, gazetecilik kűltűrűndeki, en azından niceliksel yűkseliřtir. Bu da, Kıbrıs Tűrk basınında zaten ۆteden beri var olan “siyasal gűndem oluřturma” niteliđiyle birlikte bir sarmal halini alarak ilerlemiřtir (İrvan, 2006, s. 8). ۆzellikle kelimenin kűkeni itibariyle de kendini gűsteren “milli” durum, sűyleme dayalı olarak milliyetçi bir bilincin oluřmasıyla da giderek tabii bir durum haline gelmiřtir (Eryılmaz, 2010, s. 179). Dolayısıyla Mustafa Kemal Atatűrk devrimlerinin milliyetçilik dűřüncesi ađısından ۆnemi; ađırlıkla Osmanlı’daki 19. yűzyıl milliyetçiliđine has olan reaktif milliyetçilik dűřüncesinin, proaktif yani *a priori* bir tűz olarak kendini ortaya koymasında yatmaktadır.

Çűnkű, Batı’da burjuva devrimleriyle kendini gűsteren milliyetçilik dűřüncesine karřın Osmanlı’da benzer bir burjuva da, ekonomik yapılanma da yoktur. Milliyetçiliđin ۆzellikle Batı ile irtibat halindeki Osmanlılarda karřılık bulmasının nedeni de tam olarak bu Batı’yla irtibattır. Cumhuriyet’in yarattıđı ayırım, devrimsel potansiyelini bir kenara bırakmıř burjuvazinin sonucu olan Batı tipi sűműrgeci milliyetçiliđin sonuđlarını kopyalayan 19. yűzyıldaki Tűrk milliyetçiliđinin reflekslerindeki kırılganlıđın tespitinde kendini gűstermektedir. Bu kırılganlıđa neden olan ise, bűylesi bir milliyetçiliđin tarihsel ađıdan maddi ۆretim iliřkilerine yaslanmayan bir çehreye sahip olması, ayaklarının yere basmamasıdır. Dolayısıyla Atatűrk Cumhuriyet’i bunun aksi yűnde bir seyir izlemiřtir. Bu, antiemperyalist ve kendi burjuvasını da yaratan/kapsayan her tűrden *kurucu* iliřkilerdir. Tűrkiye Cumhuriyeti’yle doruđa çıkan da iřte bu *kurucu* ve *inřacı* anlayıřtır. “Elbette ki bu tarz bir milliyetçiliđin sűműrge ve yarı sűműrge durumundaki ۆlkelerin kűçük burjuvazisinde ters yűnde etkileri olmuřtur” ancak o dűnemde Tűrk milliyetçiliđinin ۆne çıkan boyutu bu řekilde cereyan etmiřtir (Timur, 2013, s. 29–30).

Kıbrıs’ta Tűrk milliyetçiliđinin önemli tarihsel itkisi iřte bu *kurucu* tűz etrafında, kitaplarla, gazetelerle, gűndelik yařama dair gelen yeni deđiřikliklerle ve eđitimle giderek konglomera gibi ۆbeklenen dűřüncelerin, ۆnce karřı çıkıřlarda daha sonra ise anaakım siyasette karřılık bulmasıdır. 1940’ların sonunda Lefkořa Műslűman Lisesi’nin

adının Lefkoşa Türk Lisesi olarak sevinç içinde değiştirilmesi buna bir örnektir (Volkan, 2008, s. 92). Daha sonra iki toplum arasındaki şiddet yükseldiğinde, Rauf Denktaş tarafından 5 Haziran 1959 tarihli Nacak gazetesine yazılan yazıda bahsi geçen lise; adının “İslam Lisesi” olarak İngilizler tarafından değiştirildiği, İngiliz müdürlerin atandığı ve okullara Atatürk resimlerinin asılmasının yasaklandığı Lefkoşa Türk Lisesi’dir. Aynı yazıda Denktaş, tüm bunlara boyun eğilmesinin önüne geçen farklılığı, geçmişte varolmayan ancak şimdi var olan bir “meş’ale” etrafında toplanmamızdır diye tanımlar. Kaldı ki o “meş’ale” öncelikli olarak Türk milliyetçiliğinin yarattığı şuurdur (Ünlü, 1982, s. 118). Bu durumun basın yoluyla zirveye çıktığı en önemli olay ise, daha önce de belirtildiği gibi, 27 Ocak 1958 tarihli Bozkurt gazetesinin, Ankara’da düzenlenen Bağdat Paketi’ne ilişkin olarak “İngiltere Taksim’i kabul etti” haberini yapması ve bu söylenti haber üzerine Kıbrıs Türklerinin kitleler halinde sokağa dökülmesidir (KTGB, 2012, s. 104).

Bu bağlamda Kıbrıs Türk basınının 1930’lara kadar ki ilk dönemine genel olarak bakıldığında gazetelerin iki guruba ayrıldığı görülmektedir: “Müslüman İngiliz vatandaşı olan Evkafçılar ve Türk milliyetçiliğini savunan Halkçılar (KTGB, 2012, s. 22)”.⁴⁰ Yine aynı dönemde, özellikle Kurtuluş Savaşı’nın başlamasıyla birlikte gazetelerin yayın politikalarında öne çıkan düşünce, ulusal bilinci canlı tutmaktır (KTGB, 2012, s. 23). Dolayısıyla Kıbrıs Türk toplumunda ve basınında görülen milliyetçiliğin oluşumunda ikinci önemli kırılma, Ada’nın İngiltere tarafından 1914’te ilhakıyla başlayan ve sonrasında I. Dünya Savaşı’nın sonucunda yaşanan ümitsizlik halinin hemen arkasından kendini gösteren Ulusal Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyetinin ilanı ve sonrasındaki inkılaplardan ve politikardan oluşan coşkulanımsal süreçtir. Elbette tüm bunlarda öne çıkan vurgu Mustafa Kemal Atatürk’tür.

---

⁴⁰ Kıbrıs Türk toplumundaki bu siyasal ayrılık ve İngiliz idaresinin buna bakışı açısından değerlendirilebilecek bir diğer önemli örnek, Denktaş’la gerçekleştirilen bir söyleşide yer almaktadır: “...Atatürk ilkelerini Kıbrıs Türkleri İngilizlere rağmen nasıl değerlendirdi? Babam mesela fesi ilk atanlardandı. Mehmet Raif isminde bir yargıçtı babam. İngilizler, Kraliçe’nin doğum gününde burada yüksek memurlara sıra ile bir nişan verirlerdi. 1938’de babamı çağırıyorlar “bu hafta sana verilecek olan nişan merasiminde vali hazretleri fes giymeni istedi” diyor. Çünkü fesi atanları İngiliz karşıtı, Kemalist olarak görüyorlar. Yine bizim insanlarımız, fesi atmayanlar vasıtasıyla. Babam der ki “ben fesi atalı bu kadar sene oldu. Ben şimdi fes giyemem bu nişanı almak için” diyor. Bu tartışma büyüyor. Sonunda babam soruyor “yasa mı var nişan alırken fes giyilir diye. Öyle bir şey yok ama siz zorluyorsunuz beni” diyor. Sonuçta bir ara yol bulunuyor. Nişan almaya başı açık gidecek. Şapka da giymeyecek. Tören gerçekleştiği sırada vali, kendisine nişanı takarken başka tarafa bakıyor. Ve babamı Kemalist kabul ettikleri için kendisini eziyet altında yatıyorlar. Sürekli takip altında tutuyorlar. Biz o günleri yaşadık (Yüksel, 2009, s. 173–174)”.

Üçüncü kırılma ise, Türkiye'nin birçok kentinde 8 Haziran – 6 Temmuz 1958 tarihleri arasında “Ya Taksim Ya Ölüm” vurgusuyla gerçekleşen mitinglerdir. Bu eylemlerin gelişmesi ise 1948'lere kadar uzanan bir seyir izlemektedir. II. Dünya Savaşı sonrası Enosis taleplerinin gerek siyasi olarak gerekse de Kıbrıs Rum basınında yükselmesi sonrasında, buna tepki olarak 10.000 civarında Kıbrıs Türkü Lefkoşa'daki Selimiye Meydanı'nda toplanır (Erarslan, 2015, s. 60). Bu eylemlerin gerçekleşmesindeki en büyük etken, 1931 Rum Ayaklanması'nın İngiliz Sömürge Yönetimi'nde yarattığı tedirginliğin bir sonucu olarak Türk toplumunu “denge” politikaları için desteklemesidir. Bunun meyvesi ise, Kıbrıs Adası Türk Azınlıklar Kurumu'nun (KATAK) 1943 yılında kurulmasıdır. Evkaf Murahassı Sir Münir Bey'in kuruluşuna bizzat katıldığı KATAK'a verilen açık İngiliz desteği de ortadadır: “Türlere siyasi bir örgüt kurdurmak zamanının geldiğini, hatta geçmek üzere olduğunu takdire başlayan İngiliz idaresi, Türlere yaklaşmak gereğini duydu ve hemen kabile reisi saydığımız kişilerle, halktan gizli bir toplantı yapıldı (1997'den aktaran Kızılyürek, 2011, s. 224)”. 28 Kasım 1948'deki eylemlerde her ne kadar İngilizler “geleneksel Müslüman” önderleri muhatap aldılarsa da, 1920 ve 1930'lu yıllarda Ada Türklerinde laiklik vurgusuyla birlikte yükselen Kemalizmin bir sonucu olarak yeni önder kadroları bu mitinglerde önemli bir yere sahipti. Bu mitinglerde öne çıkan seçenekler ise, ya İngiltere'nin Kıbrıs'ta kalmasıydı ya da Kıbrıs'ın Türkiye'ye bağlanmasıydı (Kızılyürek, 2011, s. 229). Fakat tüm bu gösterilere karşın Türkiye 1955 yılına kadar Kıbrıs konusundaki mesafesini korumuştur. Bunda en önemli etken Helen milliyetçiliğinin aksine Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve kalkınma sürecinde Misak-ı Milli sınırlarını korumaya odaklı bir politika izlemesi nedeniyle içe kapalı bir siyasetin benimsenmesi, “dış Türkler” odaklı bir anlayışın daha geri planda kalmasıydı (Kızılyürek, 2011, s. 223). Bu ise, savaştan henüz çıkmış ve ardından ekonomik buhranların baş gösterdiği bir dünyada izlenen, içerideki kalkınmaya ve inkılaplara odaklanan bir politikanın sonucuydu. Ancak daha sonra bu durum yerini, II. Dünya Savaşı sonrasında Batı ile ilişkilerin giderek artmasının bir neticesi olarak, 1952 yılında Yunanistan'la birlikte NATO'ya kabul edilen Türkiye'nin, Kıbrıs konusunda temkinli davranmasına bırakmıştır (Hasgüler, 2007, s. 42). 25 Ocak 1950'de dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın ifadeleri de bunu doğrulamaktadır:

Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur. Bunu hayli zaman evvel gazetecilere açıkça söylemişim. Çünkü Kıbrıs bugün, İngiltere'nin hâkimiyet ve idaresi altındadır ve İngiltere'nin Kıbrıs'ı

başka bir devlete devretmek niyetinde veya eğiliminde olmadığı hakkında kanaatimiz vardır. Kıbrıs'a yapılan hareketler ve bunları yapan kim olursa olsun, İngiltere hükümeti Kıbrıs Adası'nı başka bir devlete terk etmeyecektir. Bu böyle olunca, gençlerimiz boş yere heyecana kapılıyorlar, gereksiz yere yoruluyorlar (aktaran Hasgüler, 2007, s. 40).

Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki girişimlerinin başlaması ise dönemin Demokrat Partili Başbakanı Adnan Menderes'ledir. Menderes, 28 Ağustos 1954 günü Türkiye Milli Talebe Federasyonu tarafından düzenlenen toplantı öncesinde Kıbrıs Komitesi üyelerine şunları söylemiştir: "Kıbrıs asla Yunanlıların olmayacaktır. Hükümet olarak gerekli bütün tertibat alınmıştır. Onun için Türk milletinin Kıbrıs davasında itidalle hareket etmesi çok yerinde olur". Sonrasında çeşitli toplantılar düzenlenmiş, Türk Kıbrıs İçin Anavatan Komitesi ve Hikmet Bil'in Genel Başkanı olduğu Kıbrıs Türktür Cemiyeti oluşturularak bu konudaki çalışmalara daha hız verilmiştir (An, 2003, s. 38-44). Fakat tüm bunlara karşın Türkiye, Kıbrıs konusuna "tertibatlı" ancak temkinli yaklaşmıştır. İngiltere'nin, Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasına ilişkin 1950 Plebisit oylamasında çıkan Enosis taleplerine sıcak bakmamasının bir neticesi olarak 29 Ağustos 1955 tarihinde düzenlenen Londra Konferansı Türkiye için bir dönüm noktasıdır. Türkiye'nin Kıbrıs konusunda, İngiltere'nin de önerisiyle resmi olarak uluslararası anlamda dâhil olduğu ilk toplantı bu olmuştur (Tuncer, 2012, s. 51). Bu toplantının bitmesinden bir gün önce, Türkiye'deki İstanbul Ekspres gazetesinin "Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba kondu" haberiyle sokaklara dökülen ve Rumlara ait ev, işyeri ve ibadethanelere yönelik yağma ve saldırılar düzenleyen halkla birlikte, bu resmiyete bir de toplumsal dinamikler eklenir. 6-7 Eylül Olayları'nın, Londra Konferansı'nda Türkiye'nin arkasında bir toplumsal mutabakat olduğunu göstererek elini kuvvetlendirme amacıyla olduğu iddia edilmektedir. Ancak buna karşın Başbakan Menderes ise 6-7 Eylül Olayları'nı gerçekleştirenlerin komünistler olduğunu dile getirmiştir (Korkmazhan, 2017, s. 52-55).⁴¹

Bu süreçte Kıbrıs'ta, 1 Nisan 1955'te kurulan EOKA eylemlere başlamıştır. 15 Kasım 1957'de TMT kurulana kadar ise çeşitli alt örgütlenmeler halinde "gerilla" tipi

---

⁴¹ Korkmazhan'a göre (2005'ten aktaran 2017, s. 55), bu konuda farklı verilerde bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Ağustos 1954 tarihinde, Atina'daki İngiliz Büyükelçisinin beyanatlarıdır: "Zannediyorum ki Türkler durumdan endişe duymaya başladılar. Aynı zamanda yakın bir arkadaşım da olan Türk meslektaşımı dün akşam gördüğümde, olayların gidişatından kaygı duyduğumu açıkladı. Mesajımda da belirttiğim gibi ilişkiler şu anda pek de iyi değil ve görünürdeki Yunan-Türk dostluğunun kırılgan olduğu çok açık, çok küçük bir şok bile yetebilir. Atatürk'ün Selanik'te doğduğu evin duvarına tebeşirle slogan yazmak gibi önemsiz bir olay bile bir kargaşanın çıkmasına yeter."

bir mücadele sürdürülmüştür. Fakat Plebisit oylamasında çıkan Enosisçi sonucun BM'nin yanı sıra Londra Konferansı'nda da sonuçsuz kalması üzerine giderek yükselen şiddet karşısında, İngiltere Ordusu ve polis tarafından nispeten önüne geçilen EOKA faaliyetleri, 1956 yılında Makarios'un Ada'dan sürgüne gönderilmesine neden olmuştur. 21 Mart 1956 tarihli Hürsöz gazetesi, bu durumu "pek isabetli" bulmuştur (Stelya, 2013, s. 31). Fakat EOKA'nın faaliyetlerinin artması ve ölümlerin gerçekleşmesi üzerine, Türkiye İngiltere'ye bir ultiatom vermiştir. Giderek önem kazanan "Türkiye müdahale etmeli" fikri, Dr. Fazıl Küçük'ün Halkın Sesi gazetesinin 22 Haziran 1956 tarihli sayısında da açıkça dile getirilir: "Anavatanımız Kıbrıs Türklerinin feci durumu karşısında lakayt kalmayacağını teyit etti (Stelya, 2013, s. 35)". Nisan 1957'de Ankara'ya çağırılarak Menderes ve Bayar'la görüşen Kıbrıs Türk Kurumları Başkanı Faiz Kaymak'a söylenen de bunu doğrulamaktadır. Yapılan görüşme de Kaymak'a, "Taksim tezinden Türkiye'nin caymayacağını, taksimden başka yol olmadığının İngiltere ve Amerika'ya bildirildiği söylenmiştir". Bu görüşmenin ardından Türkiye, daha sonra mücadelede de önemli rol oynayacak olan yirmi iki öğretmeni Ada'ya gönderir (Yüksel, 2009, s. 171-172). 27-28 Ocak 1958 tarihinde ise, daha önce de değinildiği üzere, Ankara'da Dr. Fazıl Küçük'ün de davet edildiği Bağdat Paktı toplantısıyla ilgili olarak, Bozkurt gazetesinin İngiltere'nin taksim tezine onay verdiğine yönelik söylenti haberle, Kıbrıs Türklerinin yaptığı kitlesel gösteriler gerçekleşir. Tüm bu sürecin Taksim tezi açısından zirve nokrası ise, 8 Haziran 1958'de başlayan ve 6 Temmuz'a kadar süren, Dr. Fazıl Küçük'ün de katıldığı, "Ya Taksim Ya Ölüm" mitingleridir. Şiddet olaylarının daha da yükseldiği ve bir yandan da Macmillan Planı'nın⁴² görüşüldüğü sırada gerçekleşen eylemler, Taksim tezinin özellikle Türkiye açısından sayısı toplamda milyonlara varan bir kitlesellik kazanması bakımından önemlidir. Dönemin önde gelen gazetelerinden Bozkurt, mitinglerin sürdüğü 11 Haziran 1958 tarihinde şunları yazmıştır: "Ada'daki durum normale avdet etmediği takdirde Türk halkının müdafaası için Türkiye müdahalede bulunacak (Stelya,

⁴² Dönemin İngiltere Başbakanı Harold Macmillan tarafından 19 Haziran 1958'de ortaya atılan plandır. İngiltere'nin Kıbrıs'taki haklarından büyük oranda vazgeçtiği Macmillan Planı, aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan'ı Kıbrıs konusunda çok daha ciddi bir muhatap kılmaktaydı. Buna göre iki toplumun kendine ait birer "Temsilciler Meclisi" olacaktı ve bu meclisler kendi toplulukları konusunda tam yetkili olacaktı. İç işleri ve iç güvenlik konularının dışarıda tutulduğu bir konsey kurulacak ve başkanlığını vali yapacaktı. Konsey ise Türk ve Yunan hükümetlerinin temsilcileri dışında dört Kıbrıslı Rum ve iki Kıbrıslı Türk'ten oluşacaktı. Vali, belirtilen konularda Türkiye ve Yunanistan'la ilişki halinde olacaktı. Plan'a göre Ada'nın statüsü yedi yıl daha bu şekilde kalacaktı. Tüm bunlara bakıldığında kağıt üzerinde olmasa da Macmillan Planı, fiili olarak Ada toplumlarının bağlanmak istedikleri Türkiye ve Yunanistan'a dolaylı olarak bırakılmasının yanı sıra Ada'nın yerel yönetimlere ayrılmasıdır. Denktaş tarafından Enosisçi bulunan Plan, Yunanistan tarafından ise Türkiye'nin yönetime karıştırılması ve iki ayrı meclis yerine tek bir meclis olmasının yanı sıra Rum üyelerin azlığı gerekçeleriyle reddedilmiştir (Tuncer, 2012, s. 57-60).

2013, s. 81)”. Bir diğere gazete olan 16 Haziran 1958 tarihli Hürsöz ise, Ada’da süren şiddetin sonucunda yaşanan göçlerle *de facto* ayrılığın zaten gerçekleştiğini dile getirmiş ve Taksim’i açıkça istemiştir:

Taksim tahakkuk etmesini arzu etmekteyiz. Zaten bugünkü şekliyle de adanın taksim edildiği kabul edilmektedir. Cemaatler arasında başlayan göçler bütün hızıyla devam etmektedir. Altı ay zarfında göçlerin tamamlanacağından şüphe edilmemektedir. Fakat göçlerin kanlı şekilde yapılmasını arzu etmediğimiz içindir ki, adanın bir an evvel taksim edilmesini istemekteyiz (Stelya, 2013, s. 81-82).

Şubat 1959 tarihinde imzalanan Zürih ve Londra Anlaşmaları, Ada’nın bağımsızlığı ve anlaşmazlıkların giderilmesi için önemli bir adım olsa da, Makarios ve EOKA’nın komutanı Grivas’ın yeni kurulacak Kıbrıs Cumhuriyet’ini Enosis’e giden bir yol olarak görmeleri, Kıbrıs için daha sonraki süreçlerde şiddeti kaçınılmaz kılmıştır. Nitekim bağımsız bir devlet olarak 17 Kasım 1959’da imzalanan yeni Anayasa’dan sadece yedi gün sonra, Makarios yayımladığı bildiride şunları derken;

Binanın yapımı henüz bitmemiştir. Devrim ruhu henüz tatmine ulaşmamıştır. Silahlı mücadelenin başlamasından önce ve sonra Kıbrıs halkıyla yaptığım sözleşme ortadan kalkmamıştır ve süresi dolmamıştır... Kıbrıs halkının kendi ruhlarında yaşattıkları daha yüksek emellere doğru yürüyüş tereddüt kabul etmeyen bir şekilde devam etmelidir... Mücadele ve inancımız sayesinde, şimdi refaha erecek ve emellerimizi gerçekleştireceğiz.

Kıbrıslı Türkler de şu yanıtı vermiştir:

Bu “tamamlanmamış zafer” fikrini anlayamıyoruz. Eğer amaçlarını saklayarak ve toplumumuzu aşağılayarak Enosis’i elde edeceklerini sanıyorlarsa, hatalıdır. Türk Ordusu Kıbrıslı Türklerin koruyucusudur ve her zaman koruyucusu olacaktır. Herhangi bir zafer tamamlayacak olan gücün, ancak Türk askerinin gücü olacağı gerçeğini kimse unutmamalıdır (Mihailidis, 2003, s. 334-336).

Daha sonra Kıbrıs’ın tarihinde önemli bir rol oynayacak olan Bülent Ecevit’in, Kıbrıs’a ilişkin olarak Türkiye’nin benimsediği politikayı özetleyen 1960’ta yaptığı konuşması da, aynı yıl kurulacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti’nde aktörlerin yalnızca Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklerden oluşmadığını, Türkiye ve Yunanistan’ın da Kıbrıs konusuna dâhil olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Nasıl Kıbrıs’ta sulh ve sükûnun idamesi Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk münasebetlerinin devamına bağlı ise, Türk-Yunan dostluğu da, Kıbrıs’taki huzur ve sükûna bağlıdır. Kıbrıs’ta bulunan soydaşlarımızın huzur ve sükûn içinde yaşamlarını temin etmek, Türk-Yunan dostluğunun devamını sağlamak için bize düşen vazifedir (1997’den aktaran Kızılyürek, 2011, s. 265).

Özetleyecek olursak; Ada'daki Türk milliyetçiliğinin gelişimi ve siyasal bir çıkış olarak merkeze yerleşmesinde, olgunlaşmasında üç temel kırılma ve bunların Ada'daki siyasete yansıma biçimleri söz konusudur. İlki, 1878'de Ada'nın İngiltere'ye kiralanmasıyla başlayan ve 1914'te Ada'nın ilhakına ek olarak, sonrasında I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı'nın Kıbrıs Türklerinde bıraktığı sosyo-psikolojik etkilerdir. Bu dönemde, ilk kez Jön Türkler'in fikirleriyle başlayan reaktif Türkçü düşünceler, aynı dönemde Kıbrıslı Rumlarda yükselen pan-Helen milliyetçiliğe karşı görece daha "Osmanlıcı" bir çerçevede kalarak çıkış bulmuştur. İkinci ve Türk milliyetçiliğinin proaktif olarak yerleştiği dönem ise, 1919'da Ulusal Kurtuluş Savaşıyla başlayan ve bunun başarıyla sonuçlanması sonrasında gerçekleşen inkılaplardır. Kıbrıs Türk toplumunda "gelenekçiler" ve "yenilikçiler" olarak nitelenebilecek bir ayrıma da neden olan bu dönemde öne çıkanlar, laiklik vurgusu taşıyan Türkçü siyasilerdir. Bu bağlamda, 1950'lere kadar süren tüm süreçte gazeteler ise, daha sonraki siyasal eylemliliklerinin neleri kapsayıp neleri dışarıda bırakacağına dair milliyetçi bir düşün izlemişlerdir. Bu dönem aynı zamanda, Ada'daki her iki toplumun Enosis ve Taksim politikaları noktasında "anavatan"larına fikri bağlılıklarının kesinleştiği ve dolayısıyla belleksel kopuşun olduğu dönemdir. 1950'lerden başlayarak 1960 yılına kadar süren üçüncü ve son dönem ise, bu kopuşun eylemsel olarak her iki toplumda da perçinlendiği ve Enosis ile Taksim politikalarının uluslararası anlaşmaların ötesinde sosyolojik olarak belirginleştiği, keskinleştiği dönemdir. Dolayısıyla, Kızılyürek'in (2011, s. 266), Tombazos'un (2003, s. 56), Stelya'nın (2013, s. 107) ve Papadakis'in de (2003, s. 190-194) vurguladığı üzere, 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, iki taraf arasında o güne kadar yaşanan göçlerin ve mekânsal kopuşların da neticesiyle daha baştan sorunludur. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, nüfusun %18'ini oluşturan Kıbrıs Türklerine karşı anayasada "çoğunluğun iradesine dayanan" bir görüşü savunan Kıbrıs Rum liderlerinin bu tutumunun sonucu ise (Stelya, 2015, s. 135), Kıbrıs Türk toplumunda Taksim tezinin daha da güçlenmesidir (Beratlı, 2012, s. 46; Kızılyürek, 2011, s. 243).

Özellikle 1960 yılına kadar yaşanan irili ufaklı şiddet örüntüleri ve buna tanık olma halinin sonucunda kendini gösteren belleksel kopuş, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin daha baştan ölü doğmasındaki en önemli noktadır. Sarlo (2012, s. 21-22) bellek üzerine yaptığı çalışmada, belleğin savaş sonrasındaki deneyim ve karşılıklı aktarımla

ilişkinine yönelik olarak şunu kaydeder: “Şok, aktarılabılır deneyimi yok ederek doğrudan doğruya deneyimin kendisini de yok etmişti: Yaşanan şok ‘küçük, korumasız insan bedeni’ için fazlasıyla güçlüydü”. İki toplum arasında yaşanan saldırılar, patlamalar, öldürmeler, yakmalar, yıkmalar, ayrılmalar vb. türden tek tek şokların, yıllara yayılmasıyla giderek normalleşen bu ruh halinin nesnesi ise, her iki toplum açısından doğrudan bir ruhsal ve belleksel kopuşta; tamamen o toplumu kendinden, kendini ise o toplumdaki soyutlamadan bundan kurtulunamayacağı düşüncesinde, politikasında, gündelik pratiğinde karşılığını bulmuştur (Volkan, 2008).

Bu sürecin ya da süreçlerin getirdiği belleksel kopuşun yansımaları tarihsel olarak Kıbrıs Türk basınında da görülmektedir. İlk bölümde değinildiği üzere, gerek Osmanlı döneminde gerekse Ada’nın İngiltere tarafından ilhakı sonrasında çıkan gazetelerin hemen hepsinin yayın politikalarında kendini gösteren “Enosis’le mücadele” ve “Türk toplumunun çıkarlarına hizmet etme”ye yönelik vurgular, özellikle 1958 sonrası çıkan gazetelerin çoğunluğunda bir “dava gazeteciliği” halini almıştır (KTGB, 2012, s. 104). Bu dava gazeteciliğinin siyasi anlayışı ise, “milli dava”ya dayanmaktadır. “Milli dava” ise, “Kıbrıslı Türklerin ulusal sınırları içinde birlikte olması ve ayrı, farklı, bağımsız bir toplum olarak varlığını sürdürebilmesi için siyasi alanda verilen bir mücadele”de kendini var etmektedir (Hançer, 2006, s. 2).

2.2.1.3. Dava ve barış gazeteciliği: Siyasal pratikten gazetecilik pratiğine

Kıbrıs Türk basını siyasi bir pratiğin sonucudur. Bu siyaset ise “milli dava” anlayışının getirdiği bir anlayıştır. Kıbrıs Rum basınına karşı duruşlar ile kendi varlığını ortaya koyma arasında konumlanan Kıbrıs Türk basını, 1930’lardan sonra basının daha kitlesel bir nitelik taşımasıyla giderek yalnızca siyasetin bir sonucu olmaktan çıkmıştır. Bunun neticesinde basın ile siyaset doğrudan iç içe geçmiştir. Bu “kaynaşmaya” neden olan, olağanüstü koşulların da etkisiyle basının üstlendiği gündem belirleme ve kamuoyu oluşturma işlevidir.

Dava gazeteciliği anlayışının Kıbrıs Türk basınında yarattığı en önemli sorun özellikle “gündemi belirleme ve kamuoyunu etkileme iddiasında kendini göstermektedir

(İrvan, 2006, s. 8)”. Bu bağlamda gündem belirleme (agenda setting), izleyici ve okuyucuların medyadan yalnızca belirli konularda bir şeyler öğrenmediklerini öne sürmektedir. Buna göre, insanların medyadan edindiği bilgiler, o medya kuruluşunun hangi konuya ne kadar alan ayırdığıyla da ilgilidir (Atabek, 1998, s. 156). Kuramın isim babaları Shaw ve McCombs’un deyişle yaklaşımın özeti, “kitle iletişim araçları ne düşüneceğimizi söylemekte başarılı olmayabilir, fakat ne hakkında düşüneceğimizi söylemekte çok başarılıdır” şeklindedir (1977’den aktaran Atabek, 1998, s. 157). Bu ise, kitle iletişim araçlarının izleyiciler üzerindeki etkileri bakımında dört düzeyde gerçekleşmektedir. İlk düzey “farkında olma, farkına varma” düzeyidir. Bu düzeyde izleyici, kitle iletişim aracının etki alanına girer. İkinci düzey olan “bilgi edinme” düzeyinde ise, izleyici kitle iletişim araçları sayesinde farkına vardığı konu hakkında kitle iletişim araçlarından bilgi edinir. Üçüncü düzey, “tutum” edinme düzeyidir. Bu düzeyde izleyici edindiği bilgiler sayesinde olay ya da duruma karşı bir tavır geliştirir. Dördüncü düzey olan “davranış değişikliği” ise, izleyicinin edindiği tutumu eyleme döktüğü, gerçekleştirdiği aşamadır. Bu düzeylerin izleyici/okuyucu üzerindeki etkisinin yoğunluğu ise, “bireysel niteliklere, deneyim farklılıklarına, bireylerin medya etkilerine maruz kalma derecesine, yönelim gereksinimine, mesajın tekrarlanmasının rolüne, kaynağın güvenilirliğine, bireylerarası iletişimin etkisine” bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki; her ne kadar kuram kamuoyu oluşturma ile ilişkili olsa da, kamuoyu oluşturma çok daha kapsamlı olup, siyasal ve gündelik yaşam pratiklerini de kapsayan bir ilişkiler bütünü nitelemektedir (Yüksel, 2007, s. 574-580). Tüm bunların ışığında, Kıbrıs Türk basınında görülen dava gazeteciliği, özellikle 1958’de çatışmaların başladığı süreçten sonra gündem belirleme ve kamuoyu oluşturma iç içe geçtiği bir sürece işaret etmektedir. Şöyle ki, toplumsal ve kurumsal düzeylerde yaşanan çatışma ve ayrışmalar, en azından bireysel düzeylerde edinilen deneyimler bakımından bir kamuoyu oluşturmada, bu gerçekleşmeye dahi gündem belirlemeye zemin hazırlamaktadır. Bu zemine yaslanan ya da daha doğru bir deyişle, bu zeminin sonucu olarak ortaya çıkan habercilik anlayışını benimseyen gazeteler sayesinde ise gündem belirleme gerçekleşmektedir. Olağanüstü koşulların ve yukarıda değinildiği üzere ardı ardına yaşanan şokların etkisiyle de habercilik etiği kendiliğinden ortadan kalkmakta, izleyici/okuyucu açısından her türden bilgi ve haber, yanlış da olsa doğru da olsa, hayatta kalma çabasının iletişimsel düzeydeki yansımalarına dönüşmektedir. Yaşananların öznesi olmasının yanı sıra bu durumun şu veya bu ölçüde

farkında olan gazeteciler, bunu belli bir siyasi şemsiye çatısı altında toplanma girişimi için kullanmaktan da geri durmamaktadır.⁴³ Kaldı ki, tarihsel olarak Kıbrıs Türk basınının yapısı meslek etiği açısından “ters” bir seyir izlemektedir. Batı’da 20. yüzyılın başlarında çıkan gazetecilik ahlak ilkeleri, 1960 ve 1970’lerde giderek yaygınlaşmıştır. Bu meslek ilkelerinin ortaya çıkmasındaki temel amaç, ilk başlarda devletin daha sonra ise yoğunlaşan sermayenin baskı ve denetimlerine karşı verilen mücadelede yatmaktadır (Uzun, 2011, s. 50). Kıbrıs Türk basınında gazeteler, Osmanlı döneminden itibaren yoğunluklu olarak iktidar ve siyasetle ilişki içindedir. Bunun da ötesinde, bizzat siyasi liderler ve partiler tarafından çıkarılan gazeteler Kıbrıs Türk toplumunda önemli roller oynamıştır. Örneğin, Rauf R. Denктаş yönetimindeki Nacak gazetesi (1959-1963) başta olmak üzere Milli Mücadele dönemi gazeteleri, “milli mücadeleyi teşkilatlandırmak adına yayımlar yaparak önemli bir görev üstlenmişlerdir (KTGB, 2012, s. 104)”. Özellikle Türkiye’deki Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarında ve sonrasında Türkiye ile yakın ilişkiler kurmuş ve Ada’da Atatürk inkılapların sözcülüğünü yapmış olan Mehmet Remzi Okan’ın Söz gazetesinin (Emgili, 2015, s. 394) devamı niteliğinde olan ve Kıbrıs Türk basınının en uzun soluklu yayın hayatına sahip Halkın Sesi gazetesi de bizzat Dr. Fazıl Küçük tarafından yayım hayatına sokulmuştur (KTGB, 2012, s. 225).

Kıbrıs çıkartmasından (1974) sonraki dönemde de gazetecilik kültürü pek farklı değildir. 1975 ve 2012 yılları arasında yayımlanan 46 gazeteden 21 tanesi doğrudan parti, teşkilat, oda, sendika ya da çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından çıkarılmıştır (KTGB, 2012, s. 130-223). Basının bu durumu dolayısıyla gazeteler daha baştan “tarafsızlık” iddiasına sahip değildir. Dolayısıyla, dava gazeteciliği anlayışı her şeyden önce, Kıbrıs Türk basınının sahiplik yapısında kendini göstermektedir. Gazeteler henüz çıkarken bir misyon anlayışıyla, tarafsızlıktan çok belli bir açıdan haberlerin ve olayların aktarılıp, yorumlanacağı vurgusuyla yayın hayatına başlamaktadır. Böylesi bir kavrayış ise haber içeriklerine etki etmekte ve medya çalışmalarında liberal çoğulcu yaklaşımın öne sürdüğü, idealize ettiği haberde “tarafsızlık, nesnellik, dengelilik” ilkelerinin sahiplik yapısı gereği büyük oranda ortadan kalktığı (Uzun, 2011, s. 41-44) bir Kıbrıs Türk basınıni tarihsel olarak bizlere sunmaktadır.

---

⁴³ Daha öncede belirtilen, Bozkurt gazetesinin 27 Ocak 1958 tarihli “İngiltere Taksim’i kabul etti” yönündeki “söylenti haberi”nin sonucunda gerçekleşen kitlesel eylemler bunun en güzel örneğidir.

Bunun karşısında yer alan barış gazeteciliği (peace journalism) ise özellikle 2000'lerden sonra gelişen barışçıl politikaların sonucudur. Kavram ilk olarak 1997 yılında Johan Galtung tarafından ortaya atılmıştır. Galtung'un, dünyanın farklı yerlerinden katılan gazetecilere "Taplow Court, Birleşik Krallık Çatışma ve Barış Gazeteciliği Yaz Okulu"nda düzenlenen seminerlerde ilk olarak anlattığı kavram, daha sonra Jake Lynch'in bu seminerlerdeki tutanaklardan yola çıkarak yayınladığı "Barış Gazeteciliği Seçeneği" adlı el kitabıyla giderek önem kazanmıştır. Ardından, Lynch'in de olduğu bir grup gazeteci tarafından açılan <http://www.reportingtheworld.net/> isimli internet sitesi, uluslararası anlamda kavramın tanınmasında büyük bir rol oynamıştır. Akademik olarak ise, 2000 yılında Lynch'in McGoldrick ile birlikte Sidney Üniversitesi'nde yüksek lisans düzeyinde dersler vermesiyle yaygınlaştırılan kavram, asıl olarak 2002 yılında Toda Küresel Barış ve Politika Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen Oxford konferansında kavramın akademisyenlere tanıtılmasıyla uluslararası niteliğine kavuşmuştur. 2005 yılında "Barış Gazeteciliği" adında bir kitap da yayınlayan Lynch ve McGoldrick, bu girişimlerin sonucunda kavramın tüm dünyaya yayılmasında öncü olmuşlardır (Çiftcioğlu, 2017, s. 1-2). Barış gazeteciliği kavramının habercilik açısından tanımı ise, "editörlerin ve muhabirlerin hangi hikâyeleri başlığa çekip, onları nasıl işleyeceklerine dair seçimlerinde toplum için fırsatlar doğuracak şekilde düşünmeleri ve çatışmaları, şiddet dışı yaklaşımları değerlendirmeleri" şeklindedir. Görüldüğü üzere kavram, toplumsal barış için editoryal bir müdahalenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ancak burada özellikle ekonomi politik olarak öne çıkan ayırım, çapraz tekelleşmenin neticesi olan, haberi sattırmayı amaçlayan piyasacı ve dolayısıyla var olan koşulların devamını sağlamaya yönelik gazetecilik ve editoryal pratiğin tersine bir müdahaleciliktir. Bu yönüyle liberal yaklaşımdaki objektiflik ve gerçeğin bir tane olduğunu öne süren anlayışın da bir eleştirisini sunan barış gazeteciliği kavramı, savaşın taraflarının yalnızca askeri ya da siyasi temsilcilerden oluşan tekilliklere ve onların söylemlerine indirgenemeyeceğini, dolayısıyla da savaş gibi birçok insanı ilgilendiren bir durumun tek bir gerçeğinin de olamayacağını vurgulamaktadır. Dolayısıyla barış gazeteciliği, geleneksel gazetecilik anlayışındaki muhabirin gözlemleyici, tartışan, basitleştirici, yorumlayıcı, olay temelli habercilik rollerinin aksine; yaptığı habere katılan, haberin öznesi olan, tartışmak yerine diyalog kuran ve bunun yollarını sunan, olaylar ve kişiler düzeyine indirgemeyip, süreç temelli ve savaşın çok fazla kişiyi ve ilişkiyi ilgilendirdiğine dair bir yaklaşımı

benimsemektedir (Alankuş, 2016, s. 20-25). Bu anlamda barış gazeteciliği pratiği, geleneksel gazetecilikten dört temel noktada ayrılmaktadır. Bunlardan ilki gazetecilik rolleridir. Gazetecinin geleneksel anlayıştaki gibi yalnızca haberi yapan, dışsal bir gözlemci olması yerine, gazeteciye doğrudan haber yaptığı konunun öznesi olmasını, çözüm odaklı bir gazeteciliği benimsemesini önermektedir. İkincisi ise, gazetecilerin söylemidir. Geleneksel gazetecilikteki farklılıkları ön plana çıkaran, polemikler oluşturan bir söylemin yerine diyalog oluşturmayı esas alan, ortaklıklara vurgu yapan bir söylemin esas alınması gerektiğine işaret edilmektedir. Üçüncü temel farklılık ise, gazetecilerin yaklaşımları noktasındadır. Buna göre, geleneksel gazeteciliğin yaptığı yüzeysel araştırmalara dayalı habercilikten ziyade barış gazeteciliğinde dikkatli ve derinlemesine araştırma ön plana çıkmaktadır. Olay değil sürece odaklanma önemlidir. Diğer bir deyişle, savaşın kendisini değil, savaş sonrası da göz önünde bulunduran bir yaklaşım tercih edilmelidir. Dördüncü ve son ayrım ise, hedef kitle yaklaşımlarıdır. Uzman görüşlerinden ziyade kamuoyunun görüşlerini önemseyen bu farklılık, sıradan insanların da sürece katılımını ve sesini duyurmasını savunmaktadır (Ersoy, 2009, s. 128-131).

Azgın (2006) ise Kıbrıs Türk basınında çatışmayı odağa alan bir habercilik olduğunun altını çizmekte ve bununda ötesine geçerek bu çatışmacı habercilik pratiğinin 1955’li yıllara kadar götürülebileceğini ve yalnızca Kıbrıs Rumlarına yönelik değil Kıbrıs Türk siyasetindeki muhaliflere yönelik olarak da kendini gösterdiğini dile getirmektedir. Kıbrıs Rum basınında da benzer bir durum olduğunu kaydeden Azgın, “Rumlar barış istemiyor” gibi ifadeler yerine “Papadopoulos barış istemiyor” ifadesinin çok daha anlamlı olduğunu, kitleleri homojenize ederek karşı karşıya getiren bir haberciliğin yerine liderlere sorumluluk yüklenmesini önermektedir. Barış gazeteciliği bağlamında Kıbrıs’ta yaşanan bedensel ve ruhsal travmaların habercilik açısından üzerinde durulması gerektiğinin altını çizen Azgın, çatışmacı gazetecilik anlayışının bazı konuları kenara ittiğini ve bunların üzerinde durulmadığını da söylemektedir.

Bu açılardan bakıldığında, KKTC’de ağırlıkla “sol” partilerde, kuruluşlarda ya da söylemlerde öne çıkan ve her iki toplumu da kapsayan “Kıbrıslılık” vurgusu, barış gazeteciliğinin Ada’da dayandığı temel politik zemini oluşturmaktadır. Bu da bir anlamda, her iki toplum açısından Taksim ve Enosis politikalarının son bulması üzerinden kendini inşa etmektedir. Dolayısıyla Azgın’ın da (2006) belirttiği üzere,

KKTC basınında giderek yaygınlaşan, bilhassa haber dilinde belli ölçülerde kendini gösteren barış gazeteciliği pratiği, Kıbrıs Türk basın kültüründe gelenekselmiş olan dava gazeteciliği anlayışının karşısında kendini konumlandırmaktadır. Bu da tarihsel olarak milliyetçiliğe haber dilinde ve editoryal süreçte önem atfeden anlayışın önemli ölçüde terk edilmesi anlamına gelmektedir.

Trimiklioti (2003, s. 103-104), KKTC'nin %64.9'la kabul ettiği, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ise %74.8'le reddettiği Annan Planı çerçevesinde 24 Nisan 2004 tarihinde Ada'da gerçekleştirilen referandumdan önce yayımlanan bir makalesinde, "Kıbrıs vatandaşlığı" anlayışını sağlayacak olan politikanın "anti-milliyetçi", "anti-bölünmeci" olması gerektiğini belirtmekte ve bu yönde geliştirilmesi gereken barış hareketinin şu üç noktaya odaklanması gerektiğini dile getirmektedir: a) Anti-milliyetçi olmalı ve Taksim ile Enosis politikalarının yanı sıra milliyetçiliklerin neden olduğu sorunlara karşı çıkmalıdır, b) bağımsız bir Kıbrıs savunulmalı; bu, anti-sömürgeci ve anti-empyalist bir mirasın gelişimine katkı sunmasının yanı sıra "halk egemenliği" anlayışını da geliştirecektir, c) toplumsal mücadeleler eşitlik nosyonuyla ilgilidir, dolayısıyla sınıf, cinsiyet, iktidar sorunları da bu konunun kapsamındadır. Buna göre, daha önce olduğu gibi işçi sınıfı ya da hareketi altında buluşmak "etnik" ve "ulusal" konularda yaşanan sıkıntıların aşılmasına neden olacaktır.

Aynı tarihte "Kıbrıslılık bilinci neden gelişmiyor?" başlığıyla yayımlanan bir kitap bölümünde de şunlar önerilmektedir:

Bunalımdan tek çıkış yolu vardır: Kıbrıs Türk liderliği, emperyalizme hizmet eden kırk yıllık ayrılıkçı politikalarını bir an önce bırakarak, 21 Aralık 1963'te terk ettiği Kıbrıs Cumhuriyeti devletindeki yerine geri dönmek için, Kıbrıs Rum liderliğini muhatap kabul etmeli, federal bir yapıya dönüşecek olan bağımsız, egemen ve toprağı bütün yeni bir Cumhuriyette hak ettiği yeri almalıdır. Yıllardır BM tarafından yürütülen toplumlararası görüşmelerde, böylesi bir andlaşmanın önkoşulları ve belgeleri zaten kotarılmış, imzayı beklemektedir. Bulunacak çözümün güvencesi ise, adanın askersizleştirilmesi ile sağlanmış olacaktır (An, 2003, s. 273-274).

Ancak tüm bu barışçıl çaba ve söylemler, her iki toplumun önemli bir kesiminin isteklerine rağmen karşılık bulamamıştır ve mevcut durum bugün de sürmektedir. Kaldı ki Alankuş (2016, s. 26), barış gazeteciliğinin hayata geçirilmesi için hükümet politikalarının ve iktidarın barıştan yana bir tavır ve tutum içinde olması gerektiğini belirtmektedir. Fakat iç politik koşulların da oluşmuş olması durumu değiştirmemiştir.

2015 KKTC Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, “değişim ve çözüm” vurgusuyla oyların %60.5’ini alarak Cumhurbaşkanı seçilen Mustafa Akıncı, sonuçların belli olmasından sonra yaptığı konuşmasında şunları dile getirmiştir.

Yeni bir miladın, yeni bir dönemin başlangıcının haberini veriyorsunuz. Bu dönemi hep birlikte başlatıyoruz. Ne yapılırsa yapılsın, bir toplumda değişimin zamanı geldiyse, onu hiçbir güç değiştiremez. Aynen böyle oldu. Çünkü siz bu değişimi yapmakta azimliydiniz. Bunun önüne hiçbir güç geçemezdi, geçmedi.⁴⁴

Görüşmelerin tekrar başladığı 2015 seçimleri sonrasındaki sürecin meyvesi olan, ilki 7-11 Kasım 2016’da, ikincisi ise 20-21 Kasım 2016’da İsviçre’nin Mont Pelerin kasabasında gerçekleştirilen derinlikli görüşmeler de sonuçsuz kalmıştır.⁴⁵ 22 Kasım günü Ada’ya dönen Cumhurbaşkanı Akıncı’nın açıklamasındaki uluslararası konjonktür ve politikalara yapılan atıf oldukça önemlidir.

...Bir yerde sorun varsa çözüm arayışı bitmez. Ama koşullar değiştikçe de, çözüm olanakları daha da zorlaşır. Ne demek istiyorum; 2004’teki çözüm koşulları bugün daha farklı bir noktadadır. Konjonktür değişmiştir. Biz daha zor olanı yapmaya çalışıyoruz. Ve bir şey daha var; biz dünyadaki eğilimlerin, trendin tersine bir iş yapmaya çalışıyoruz. Farklı bir örnek yaratmaya çalışıyoruz. ‘Brexit’in yaşandığı, İskoçya’nın Birleşik Krallık’tan ayrılma planları yaptığı, Katalanların bağımsızlık yolunda çaba harcadıkları, eski Yugoslavyanın parça parça devletlere bölündüğü, Eski Sovyetler Birliği’nin parça parça başka devletlere bölündüğü, Çeklerin, Slovakların ayrıldığı bir dünyada, biz, Kıbrıs’ta, iki toplumu tek çatı altında birleştirme, iki kurucu devletli bir federal yapı kurmaya çalışıyoruz. Kolay bir iş değil yapmaya çalıştığımız. Doğrusunu yapmaya çalışıyoruz...⁴⁶

Buradan hareketle, barış gazeteciliğinin gerçekleşmesi için gerekli olan “ulusal” bir siyasal ve medya kararlılığın yanı sıra uluslararası bir kararlılık, bilhassa KKTC açısından oldukça önemlidir. Özellikle 1980’lerden itibaren kendini gösteren kapitalizmin anlayışındaki değişikliğin bir sonucu olan günümüz küresel ekonomi-politik düzeni (Cangöz 2015, s. 123), barışa ve barış gazeteciliğine dair girişimlerde büyük önem arz taşımaktadır. Elbette barış gazeteciliği yönünde diyaloga dönük yürütülen çabalardan, pratiklerden vazgeçilmemesi gerekmektedir ancak şu da oldukça önemlidir: Beklentilerin gereğinden fazla yükseltilmesinin ardından, bu beklentilerin karşılanamamasının bir diğer sonucu da, öfke ve ardından gelen şiddet eğilimlerinde,

⁴⁴ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150426_kibris_akinci_secildi (Erişim tarihi: 7.04.2018).

⁴⁵ <http://www.halkinsesikibris.com/guncel/2inci-mont-pelerin-zirvesi-basliyor-h67596.html> (Erişim tarihi: 7.04.2018).

⁴⁶ https://www.youtube.com/watch?v=JE-Jt_8FGPg&t=1088s (Erişim tarihi: 7.04.2018).

şiddette görülen artıştır (Halloran, 1983, s. 64-70). Bu durum hem dava hem de barış gazeteciliği açısından geçerli olduğu gibi, bizatihi her iki gazetecilik anlayışının pratiğinde de bulunmaktadır. Özellikle tarafsızlık ve dengelilik ilkeleri açısından bakıldığında her iki gazetecilik pratiğinin birbirini dışsallaştırdığı nokta, haberin editoryal boyutuyla ilgilidir. Her iki pratikte de kendini gösteren sorunsal ise, önceleme (priming) ve çerçeveleme (framing) kavramlarıyla yakından ilgilidir. Önceleme kavramı, medyanın haber seçiminde bazı konulara dikkat çekip haber yaparken, bazı konuları süre ya da alan olarak daha az göstermesi ya da hiç göstermemesini nitelerken; çerçeveleme kavramı ise, öncelemenin sonrasında haberi yapılacak konu, durum, olay ya da eylemin bazı unsurlarının seçilerek ön plana çıkarılması, diğer unsuruna daha az ya da hiç yer verilmemesini nitelermektedir (Özarslan, 2007, s. 13-16). Liberal yaklaşım açısından dahi bu durum, barış ve dava gazeteciliğinde aynı haberin farklı yaklaşımlarla verilmesinin bir sonucu olarak, önce söylemsel daha sonra ise politik farklılıkların aynı toplumda çok daha derinleşmesine, farklılıklara tutunan bir gazetecilik pratiğinde (ve politikada) kendini inşa eden basın kültürünün gelişmesine zemin oluşturmaktadır. Bunun sonucunda ise, tarihsel olan dava gazeteciliği, barış gazeteciliğini yalnızca teorik bir yansıması durumunda bırakmaktadır. Gazetecilik mesleği açısından teorik ve pratik profesyonellik gerektiren ve haber değerliliği ölçütleriyle ilgili olan bu ayrımlar ise, Kıbrıs Türk basınının her şeyden önce sahiplik yapısından dolayı olanaklı görünmemektedir. Öte yandan yüksek tirajlı gazeteler yine barış gazeteciliği pratiğini özellikle ekonomi politik engeller gereği yapamamaktadır (Ersoy, 2009, s. 125-126). Bilhassa KKTC gibi ada ülkesi olan küçük ölçekli bir ülkede, ekonomi politik rekabetin yoğunluğu ve bunun haber içeriklerine yansıyan popülist, anaakım siyaset ve kültürden yana tavrı düşünülecek olursa (İrvan, 2008, s. 272-273). Kaldı ki tüm bunların ötesinde belirleyici olan, barış gazeteciliğinin öne sürdüğü anlayışın çok da yeni olmadığıdır.

Bugün pek de sempatiyle bakılan “insan haklarını gözeten bir habercilik” anlayışı bir yandan siyasal liberalizmin erken dönem özgürlük anlayışını yinelerken bir yandan da, basına özgürleşimci bir işlev yüklemektedir. Gazeteciliğin fikri tarihi açısından bakıldığında bu anlayış ve bu anlayışın geçen yüzyılın ortalarından beri basın etiği konusunda geliştirdiği yaklaşımlar daha çok akademik tartışmalar olarak kalırken, mesleğin içine bir türlü nüfuz edememiştir (İnal, 2010, s. 31-32).

2.2.2. Kıbrıs Türk basınında sahiplik, yanlılık, yenileşme ve profesyonellik görünümleri

Kıbrıs Türk basınında ağırlıklı ekonomi politik sorunların neden olduğu yanlılık, tarihsel olarak değişim ve dönüşümlerle birlikte günümüzde her ne kadar daha “modern” bir görünüme kavuşmuş olsa da, bu durum büyük oranda siyasal alanın ekonomi üzerindeki belirleyiciliğiyle ilgilidir. 2000’li yıllara kadar dava siyasetinin ve dava siyasetinden gelen siyasal aktörlerin önemli ölçüde etkilediği ekonomi politik ilişkiler, özellikle 2004 yılındaki Annan Referandumu ile birlikte yerini siyasetin ekonomiyi değil, ekonominin siyaseti belirlediği bir yapıya bırakmıştır. Bunun basına beraberinde getirdiği şey, öncelikle sahiplikten kaynaklı olarak çıkar ilişkilerine dayalı bir görünümdür. Kıbrıs Türk basınındaki etik sorunların temelinde rol oynayan da yine aynı ekonomi politik anlayıştır. Tarihsel olarak siyasal niteliğinden kopuşun gerçekleştiği Kıbrıs Türk basını, günümüzde geçmişe kıyasla daha magazinelle bir görünüme ek olarak adli vakaların gazetelerde uzun uzadıya anlatımı ve bu haberlerin ele alınış biçiminde bu yeni boyutunu yeniden ve yeniden üretmektedir.

Bu bölümde ilk olarak tarihsel bağlamıyla birlikte Kıbrıs Türk basının günümüzdeki ekonomi politik durumu ve bunun gazetecilik pratiğine etkileri üzerinde durulmaktadır. Daha sonra ise, yanlılığın ekonomi politik ilişkilerdeki makro boyutu ile çoğunlukla etik anlamda ortaya çıkan mikro sorunsallar ele alınmaktadır. Bilhassa internet medyasının yükselişiyle kendini gösteren sorunsallara ek olarak dava gazetecilik pratiğinin karşısında yer alan barış gazeteciliği pratiğine dair tartışmalar da yine bu bölümde ele alınan diğer konulardır.

2.2.2.1. Kıbrıs Türk basını ve ekonomi politika

2.2.2.1.1. Ekonomi politik, KKTC ve basın: Temel dinamikler

Ekonomi politik yaklaşımın kitle iletişim çalışmalarında kapladığı alan ve etki, günümüzde daha kültürelci perspektiflere dayanan bir çehreye bürünse de, ekonomi

politik anlayış tüm bunları önceleyen deterministik tarihsel bir perspektiftir. Öyle ki, iletişim araçlarının tarih boyunca ekonomik ilişkilerde oynadığı rolün kesinliği, iletişim araçlarının mı ekonominin bir sonucu olduğu yoksa ekonominin mi iletişim araçlarının sonucu olduğu tartışmasında sınırların muğlak kalmasına neden olmaktadır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının oynadığı rol ise çok daha belirleyici bir dizi ideolojik tartışmaya kapı aralamaktadır. Gerbner (2010, s. 75-79) bunun nedenini, arkaik ve tarihsel bir dizi kırılmanın sonucunda ortaya çıkan kitle kültüründe görmektedir. Bu kültürün yaratımında en büyük rolü, sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan kültür ve bunun hem bir sonucu hem de yeniden ve yeniden üreticisi olarak medya oynamaktadır. Çünkü kitle olmanın kendiliğinden getirdiği çeşitli temel haklar ve bu bağlamda ortaya çıkan eşitlik, refah vb. taleplerin kontrol altına alınmasında kitle iletişim araçları hayati bir konuma sahiptir.

Bu noktada kitle iletişiminin ekonomi politikine ilişkin olarak tartışmanın iki boyutu öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki kitle iletişim araçlarındaki sahiplik yapıları ve denetime dair pratiklerin ardalanyken, ikincisi ise bunun kitlesel düzeyde doğurduğu sonuçlardır (Stevenson, 2015, s. 26). Ancak burada ekonomi politik yaklaşımın kitle kültürünün yaratımında kültürel çalışmalardan farklı olarak durduğu yere değinmek gerekmektedir. Kültürel çalışmalar ve ekonomi politik, her ne kadar iktidarın kitle iletişim araçlarıyla kurulması gibi ortak bir genel payda da buluşuyor gibi görünselerde, kültürel çalışmalar ağırlıkla kitle iletişim araçlarınınca üretilen içeriklerin anlamsal boyutunun belirleyiciliğinde kendini konumlandırmaktadır. Bunlar diziler, reklamlar, hatta kıyafetler dahi olabilmektedir. Dolayısıyla kültürel çalışmalarda anlam ve bunun nasıl tekrar ve tekrar yaratıldığı asıl önemli konuyu oluşturmaktadır. Öte yandan ekonomi politik yaklaşım, tüm bu metinsel ve anlama dair tartışmaların esasında kitle iletişim araçlarının daha geniş ekonomik ilişkilerin bir sonucu olduğunu ve doğal olarak iletilerin anlamsal boyunun bundan ayrı ele alınamayacağını dile getirmektedir. Diğer bir deyişle, tarihsel ve materyalistik ilişkilerin bir sonucu olan kitle iletişim araçları ve ürettiği kültür, daha baştan kitle iletişim araçlarının mülkiyet ilişkilerinden ve o ilişkilerin yarattığı ideolojiden ayrı ele alınamamaktadır. Bu nedenle, ekonomi politik yaklaşımda kitle iletişim araçlarının ürettiği metinlerin ideolojik boyutu tartışmada önemli bir yer tutsa da, esas olan o metinlerin kimler ya da hangi kurum ve iktidar ilişkileri tarafından üretildiğidir (Golding ve Murdock, 2014, s. 49-53).

18. yüzyıldan itibaren işçi sınıfının da alabileceği kadar ucuzlayan gazetelerin ortaya çıkmasının ardından, 19. yüzyılda günlük gazetelerin kurumsallaşması ve 20. yüzyılda da buna radyo, sinema ve televizyonun eklenmesi kitle iletişimindeki önemli tarihsel kırılmalardır. Kitle iletişimindeki kurumsallaşmaların dayandığı ve beraberinde getirdiği temel nokta, kâra dayalı olan kurumsallaşmanın sürdürülebilirliği ve bunun için de daha fazla kâr elde etme gerekliliğidir. Burada tiraj ve reklam olmak üzere iki önemli etken ortaya çıkmaktadır. Tiraj, özellikle okuyucu sayısını arttırmayı odağa alan ve bu bağlamda habercilik pratiklerindeki dönüşümleri de kapsayan bir niteliğe işaret etmektedir. Bunun tarihsel olarak öne çıkan boyutu ise haberin magazinelleşmesidir. Diğer yandan reklam, tirajı artırma dolayısıyla müşteri konumuna gelen okuyucuların reklam verenlere pazarlama aracı olarak kullanıldığı bir boyutu doğurmuştur. Tüm bunların bütünsel olarak neden olduğu sonuç ise, liberal kuramın öne sürdüğü temel hak ve özgürlüklere ilişkin sağlıklı bir kamunun oluşması yönünde bilhassa basına yüklenen görev ve sorumlulukların idealize bir görünüme kavuşması, eşdeyişle önemli ölçüde ortadan kalkmasıdır. Haberin kendisi pazar ilişkilerinin sonucunda metalaşırken okuyucu açısından ortaya çıkan durum, haber alma özgürlüğüyle başlayan ve iktidar ilişkilerinde kontrole kadar uzanan bir dizi ideolojik tartışmayı doğurmaktadır. Dolayısıyla, kitle iletişim araçları üzerindeki mülkiyet ilişkileri ya da en basit deyişle bir kitle iletişim aracına sahip olmak, iktidar ilişkilerinden ayrı ele alınamamaktadır (Adaklı, 2006, s. 18-29).

Kıbrıs Türk basını üzerinden konuyu açacak olursak, örneğin 1878-1914 tarihleri arasında Ada'da Kıbrıs Türklerince çıkarılan gazetelerin Osmanlı tarafından siyasal gerekçelerle kontrollere ve kapatmalara maruz bırakılması bu anlamda oldukça önemlidir. Sonrasında İngiltere'nin dönem dönem yine siyasal gerekçelerle hem Kıbrıs Türk hem de Kıbrıs Rum basınına benzer yaptırımlar uygulaması, büyük oranda ekonomi politik ve dolayısıyla iktidar ilişkilerinin sonucudur. Kaldı ki ilk bölümde de değinildiği üzere, gazetelerin sahiplik yapılarına bakıldığında da toplumun ekonomik ve siyasal anlamda önde gelen kişilerince gazeteler yayın hayatına sokulmuştur. Ekonomi politik yaklaşımın özünü oluşturan anlayış da burada yatmaktadır: Birer işletme olarak basın kurumlarının/gazetelerin daha geniş ekonomik ve siyasal yapıyla bağlarının irdelenmesi ve bunun üretim boyutundaki dinamiklerinin serimlenmesinde (Özer, 2007, s. 43).

Burada belirleyici olan, var olan siyasi iktidarla yakın ilişki içinde olan gazetecilik kültürü ve enformasyon yönetimine katılımdır (Curran, 2014, s. 144). Enformasyonun yayılımına katılmanın önemi ise, Kıbrıs gibi küçük ölçekli bir coğrafyadaki siyasal çekişmeler de göz önüne alındığında çok daha önem kazanmaktadır. Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumları arasında ilk gazetelerin ortaya çıktığı günden beri gerçekleşen çekişmenin diğer yüzünü, ilk dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu ve İngiltere oluşturmaktadır. Osmanlı yerini Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakmış, daha sonra buna Türkiye ve Yunanistan eklenmiştir. Dolayısıyla çok aktörlü bir siyasal oluşumda, ekonomik ve siyasal mücadele çok daha belirgin bir nitelik arz etmiştir. İlerleyen dönemlerde propagandist bir şekle bürünen gazetecilik meslek pratiğinin arkasında da bu iktidar mücadelesi yatmaktadır. Bunun Kıbrıs Türk basınında tarihsel olarak yarattığı en önemli sonuç, 1974 sonrasında giderek yükselen partizan gazetecilik pratiği ve beraberinde getirdiği kontrolsüzlüktür. Haber seçiminden haber diline kadar belirleyici bir nitelik olan bu durumun en önemli etkisi, medyanın kendisinde bulunan yapısal, psikolojik ve normatif olmak üzere üç sacayağı üzerine oturan kurumsal/kamusal gücün iç içe geçmesi, farklı bir deyişle askıya alınmasıdır. Yapısal boyut, “politikacılar çok geniş toplumsal kesimlere erişim sağlama” imkânı tanırken psikolojik boyutu, basının tarihsel olarak yarattığı bağımlılığa işaret etmektedir. Normatif boyutu ise, “liberal demokrasilerde kamuoyunun yönetimleri denetleme ve kendilerini özgürce ifade etmelerine yardımcı olma olanakları” olarak öne çıkmaktadır (Çebi, 2002, s. 198-199). Propaganda anlayışına yaslanan partizan gazetecilik pratiğiyle birlikte, yapısal boyutu yerini yanlı haberciliğe, psikolojik boyutu kitleleri örgütlemeye, normatif boyutu ise olağanüstü koşulların yarattığı var olma kültürüne dayanan mücadeleye, yani denetimsizliğe bırakmıştır. Bu durum hem milliyetçi bir mücadelenin dışadönük çehresine oluştururken hem de içerideki muhalefete yönelik olarak önemli bir işlev üstlenmiştir. Öte yandan ilerleyen süreçlerde muhalif basın da yapısal olarak bunun dışında kalamayarak benzer bir anlayışı izlemiştir. Gazeteler ilk ortaya çıktıkları günden 1980’li yıllara kadar büyük oranda böylesi bir varoluşsal siyasal ve ekonomik anlayışla ortaya çıkmışlar ve kendilerini var etmişlerdir. Gazetelerin tarihsel olarak araçsal bir ekonomi politik niteliğe sahip olduğu Kıbrıs Türk basını, 1950’lerden itibaren giderek artan bir şekilde kurumsalcı ekonomi politik bağlamı da buna eklemiştir. Toplumun önde gelen şahsiyetlerince çıkarılan gazeteler siyasal ağırlıklı ancak ekonomik ilişkileri de gözetilen araçsal bir işleve sahipken, siyasal bir çehreye sahip gazetelerde bilhassa

1974 sonrasında ekonomik çıkar ilişkileriyle perçinlenen editoryal kırılmalar yaşanmıştır (Özer, 2007, s. 44-47). Bunlardan en önemlisi, KKTC ölçeğinde kitleye hitap eden bir gazetecilik anlayışının doğmuş olmasıdır. Asil Nadir gibi iş adamlarının medya sektörüne girmesi ve o döneme göre ileri bir teknolojiyle gazete çıkarması, Kıbrıs Türk basınının politik mücadele anlayışının aksine aynı gazetede çok farklı sesleri toplaması bunun önemli göstergelerinden biridir. Diğer yandan Kıbrıs Postası gazetesi yine buna bir diğer örnektir. İlk bakışta çok seslilik gibi görünen böylesi bir gazetecilik anlayışı, her şeyden önce belli bir anaakımı yaygınlaştırması dolayısıyla ideolojik bir işlev yüklenmektedir. Ancak daha önemli olan boyutu, herhangi bir konuya ilişkin olarak birden çok perspektiften gündemin incelenmesi okuyucuyu toplumsal farkındalık bağlamında yabancılaştırmaktadır. Başka bir deyişle, özne olarak okuyucuları pasifleştirmekte, eylemsizleştirmektedir. Bir yandan yaşadığı topluma ilişkin olarak giderek genel-geçer ve reflekslerinden arınmış, görece “demokratik” bir görüş edinen okuyucu profili ortaya çıkarken, öte yandan tirajların artması dolayısıyla kamuoyu gücüne sahip olan gazete sahibinin ekonomi politik ilişkilerinde önem kazanan bir boyut kendini göstermektedir (Kaitatzi-Whitlock, 2011, s. 459-460). Böylelikle Kıbrıs Türk basını açısından ekonomi politik anlamda ortaya çıkan iki temel çıkmaz belirlemektedir. Bunlardan ilki, propagandist bir anlayışa dayanan ve yanlı haberciliği çatışmacı kültürle yoğuran bir haberciliktir. İkincisi ise, tarihsel olarak siyasal ağırlıklı bir sahiplik yapısı bulunan Kıbrıs Türk basınının, yerini 1980’lerden itibaren giderek iş adamlarının sahipliğine ve partizan gazeteciliğe dayanan bir anlayışa bırakmasıdır. Bunun ardalığında, özellikle günümüzde ekonomi ve siyasetin iç içe geçmesinin sonucunda gazetelerin ekonomi politik ilişkiler ağında önemli ölçüde karşı enformasyon işlevine sahip olması yatmaktadır. Bununla ilgili olarak Garnham (2011, s. 52-53), günümüz toplumunda ekonomi politik anlamda yaşanan değişimlerin okunmasında özellikle teknolojinin katkılarına değinmektedir. Ona göre, günümüz enformasyon toplumunun ekonomi politiği geleneksel olandan farklı olarak, teknolojinin getirdiği olanaklarla çok daha farklı bir değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Her şeyden önce küresel ekonomi politiğin gelişmesine katkı koyan bu değişken, bir bütün olarak ekonominin tamamında farklılıklara neden olmuştur. Enformasyon üretim ve dağıtımının teknoloji temelli olarak çeşitli kolaylıkların sağlanması ve bunun yaygınlaşması, geçmişte enformasyon yayılımında daha merkezi ve kurumsal bir rol oynayan yayın organlarının ürettiği enformasyonu

muğlaklaştırmıştır. Her ne kadar bu yayın organları kurumsallığı dolayısıyla gücü halen elinde bulundursa da, bir dönüşümün yaşandığı ortadadır. Bu noktada önemli olan ise, anaakım anlayışlar karşısında, karşı enformasyonun üretilebilir olmasıdır. KKTC basınında bunun yansıması ise, bilhassa teknolojinin sağladığı baskı tekniklerindeki kolaylıklar sayesinde gazete çıkarabilmenin kolaylaşmış olmasında kendini göstermektedir. Kuzey Kıbrıs ölçeğindeki bir ülkede bu durum, gazete sahibi açısından ekonomi politik ilişkilerde belli bir savunma mekanizması işlevi görmektedir. KKTC’de ekonomi ve politikanın basın üzerinden iç içe geçtiği en önemli dönemlerden birisi 2004 Annan Referandumu dönemidir. Bu dönemde irili ufaklı, kimisi kısa dönemli olmak üzere çeşitli gazeteler ortaya çıkmıştır ve habercilik açısından sancılı bir süreç yaşanmıştır. Kamplaşmayla başlayan ve habercilik pratiklerine kadar yanlı ve çatışmacı bir haberciliğin yaşandığı süreçte, iş adamlarının sahipliğini yürüttüğü kimi gazeteler bunda büyük bir rol oynamıştır (M. Kasımoğlu, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018; E. Akkor, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Öte yandan günümüzde gazetecilik pratiği açısından teknolojik gelişmelerin KKTC basınına getirdiği en önemli etkilerden birisi, kurumsal ağırlıklı ekonomi politik sorunlardır. Daha önce belirtildiği üzere, editoryal bağımsızlıkla ilgili olan kurumsalcı ekonomi politik yaklaşım, haberde objektiflik ve etik üzerinden editoryal bağımsızlığın kurumsal örgütlenmeyle ilişkisine dikkat çekmektedir (Özer, 2007, s. 45). Ekonomi politik ilişkilerde önemli bir işlev gören gazete sahipliğiyle ortaya çıkan basının araçsal niteliği, kurumsal çıkmazların da öncelikli nedenidir. Yöndeşme (convergence) ile kendini gösteren mesleki olanaklar, her şeyden önce bir meslek olarak gazeteciliğin kendisi üzerinde belli bir mesleki körlük yaratmaktadır. 2000’li yıllara kadar fotoğrafçılık, muhabirlik, kurgu, editörlük vb. gibi çok çeşitli profesyonellikler isteyen gazeteciliğin mesleki dallarında beliren teknolojinin getirdiği bütünleşmeler, gazetecilerin birden fazla işi, aynı ücretle yapmalarına neden olmuştur. Buna artan işsiz ordusunun çalışanlar üzerinde yarattığı etkilerde eklenince, gazeteciler özellikle çalışma saatleri anlamında esnek üretim biçiminin birer işçisi konumuna gelmişlerdir. Mesleğin doğasında bulunan çeşitli bilgi-birikimsel donanımların rafa kalkmasına neden olan ve gazetecileri giderek haber işçisine dönüştüren bu durum, diğer yandan haberin üreticisi olarak gazetecilerde çeşitli mesleki yabancılaşmalara neden olmaktadır. Bu bilhassa editoryal perspektiften uysal bir gazetecilik pratiğinin doğmasına neden

olurken, daha makro bir bağlamda da gazetenin araçsal ekonomi politik işlevine kapı aralamaktadır. Böyle bir durumda ikincil konuma düşen haber ise, ekonomi politik ilişkilerde belirleyici bir değer olarak gazete sayfalarını kaplayan hacimsel bir bağlama oturmaktadır (Mosco, 2011).

Gazetecilerin iş güvencesi başta olmak üzere temel mesleki haklarının ortadan kalktığı prekarya (precariat) olarak adlandırılan bu durum, 1980'lerle birlikte küresel ekonomi politik bağlamda fordist üretim biçiminin yerini postfordist üretim biçimine bırakmasının bir sonucudur. İlk olarak yine 1980'lerde Fransız sosyologlarca kullanılmış olan prekarya kavramı, “sezonluk işçi” anlamına gelmektedir. Kapitalizmin gerek sermaye sahipleri bazında gerekse de üretici olarak işçiler bazında yaşadığı krizin bir sonucu olarak, fordizmin ulusal refah anlayışının ortadan kalkarak küresel iş bölümüne gidilmesiyle ortaya çıkan bu yeni iş kültürü, prekaryanın temelini oluşturmaktadır. “Devrimsiz bir devrim” niteliğine sahip olan prekarya anlayışının sağladığı en büyük başarı, beyaz yakalı iş gücüne katılımın görece artmasıdır. İnovasyona ve dolayısıyla teknolojiye dayanan bu yeni iş kültürü, çalışma saatleri açısından daha esnek, verimlilik adı altında ev ile iş yeri arasındaki sınırların ortadan kalktığı ve düşük ücretlerle üretimin sağlandığı bir dönüşüme işaret etmektedir. Tüm bunların ortadan kaldırdığı şey ise, iş güvencesi ve dolayısıyla geleneksel anlamıyla işçi sınıfı olarak bilinen tarihsel olgunun politik refleksleridir. Görünürde daha “demokratik” bir niteliğe sahip olan prekarya, esasında yaşadığı ülkeyle özellikle politik olarak imgesel bağlarını kaybetmiş (truncated), gündelik ve iş yaşamında karşılıklı ilişkinin dışına çıkamayan, ideolojik olarak “özgür ruhlu” bir imaj içinde sunulan ancak en basit güvencelerden dahi yoksun bir gerçekliğe sahiptir (Standing, 2011, s. 5-13). Gazetecilik açısından ise bu durum, profesyonel bir meslek olarak gazeteciliğin bilindik bağlamının kaybolması ve haberin, dolayısıyla da gazetenin metalaşması gibi iki temel uğrakta kendini göstermektedir. Düşük ücret, esnek çalışma saatleri ve/veya yoğun iş yüküyle birlikte büyük oranda rafa kalkan gazetecilik meslek kültürü, bir yandan çalışanlarda giderek vasıfsızlaşmaya yol açarken diğer yandan da haber açısından belli standartların askıya alınmasına neden olmaktadır. Gazeteciler tarafından bireysel düzeyde bu standartlar teoride biliniyor dahi olsa, pratikteki uygulama alanını iş kültürü dolayısıyla kaybetmektedir. Ancak asıl önemli nokta, liberal kuramda öne sürülen ve gazetelere/gazeteciliğe tarihsel olarak atfedilen muhalif karakteristiğinin

böylesi bir iş kültürüyle birlikte daha uysal bir hal aldığıdır. Bunun öncelikli nedeni ise, giderek kanıksanan mevcut koşulların gazeteciliğin doğasında bulunan risk alma olasılığına tercih edilmesidir (Miege, 2011, s. 87).

KKTC'nin uluslararası hukuk tarafından tanınmaması nedeniyle küresel ekonomi politik dengelerin dışında kaldığı düşünülse de, esasında burada kendini gösteren durum bunun çok daha şiddetli şekilde yaşandığıdır. Küreselleşmeyle birlikte işçi hak ve özgürlüklerinde yaşanan kırılmalar, her şeyden önce küçük ölçekli bir ülkede çok daha şiddetli hissedilmektedir. Bunun arkasında yatan neden, doğrudan küreselleşmeden etkilenmesinin bir sonucu değil, küreselleşen ekonomi politik dünyanın dışında kalmasıdır. Bu da özellikle içeriye dönük var olan sermaye ve paylaşımında pastasının küçüklüğü dolayısıyla çok daha keskin bir rekabeti ve dolayısıyla kâr odaklı anlayışı doğurmaktadır (Şafaklı ve Özdeşer, 2002; Çiftçioğlu, 2000). Daha genel olarak söylenecek olursa, KKTC'deki ekonomi politik durum, küreselleşen bir dünyanın dışında kalmasının neticesinde birbiriyle kesişen, küreyerel (glocal) olarak adlanılabileceğimiz hukuki ve ekonomik çıkmazların birleşimidir. Bu nedenle prekaryayı yaratan ekonomi politik diyalektik KKTC'de çok daha keskin dönüşümler ve kırılmalarla açığa çıkmaktadır. Bunun basına yansımaları ise, makro politik ve geleneksel kültürel bağlamların törpülenmesine koşturarak bireyselleşmenin artmasıdır. Mesleki güvence anlamında yarın ne olacağını bilinmediği koşulların sonucunda, mesleki reflekslerin giderek tarihsel bağlamından kopuk bir hal alması mevcut koşulların çok daha belirsiz bir noktaya gelmesine neden olmaktadır. Mücadele koşullarına yaslanan ve çatışma kültürünü üreten dava gazeteciliğinin yarattığı sorunsalların karşısında yer alan barış gazeteciliğinin barışçıl politikalara yaslanan anlayışının yükselmesindeki post-ulusal (post-national) bağlam bu noktada oldukça önemlidir (Deuze, 2009, s. 89-90). Ağırlıklı kültürel ve/veya politik bir tartışma içerisinde dile getirilen dava ve barış politikalarının temelini oluşturan ekonomi politik boyut, halihazırdaki çıkmazların ve bu anlamda yaşanan kutuplaşmaların da merkezinde yer almaktadır. Dolayısıyla, dava politikalarının yarattığı ekonomi politik sorunsalların alternatifi olarak Avrupa Birliği'nin sunumu, mevcut durumun tanımlanmasında barışçıl bir indirgemecilik olarak öne çıkmaktadır. Burada yalnızca "barış" kelimesine indirgenen durum, dava siyasetinin yarattığı ekonomi politik açmazlar yerine mevcut sorunlarla birlikte küresel kapitalist ilişkilere dahil olmanın toplumsal bağlamda

yapacağı etkileri gölgeleyen bir içeriğe sahiptir (Eagleton, 2011b, s. 64-65). Kapitalist anlayışın dayandığı temel ideolojik kavrayış da burada yatmaktadır. Baskıcı olana karşı kapitalizm, kendi ideolojisinin işlerliğini ikilikler içerisinde kurmaktadır. Bu ideoloji ise, sosyo-ekonomik bir zemine yaslanmakta ve medya içerikleriyle de perçinlenmektedir (Sparks, 2007, 117). KKTC üzerinden söylenecek olursa buradaki ikilik, dava siyasetinin dayandığı ağırlıkla Türkiye'ye ekonomik ve politik bağımlılık ile barış politikasının dayandığı AB'ci yaklaşımlardır. İdeolojinin ekonomi politiği görünmez kılan işleviyle ilgili olarak Althusser (2002, s. 51-55), “ideoloji, bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkilerin tasarımıdır” demektedir. Buna göre insanlar kendilerini değil, içinde buldukları koşulları temsil ederler. Çünkü edinilen/savunulan düşünceler, verili ekonomi politik koşulların dışında kalamamaktadır. Böylelikle kendi yararına olacak koşullarla ilgili “çarpık” düşünceler edinirler. Sonucunda ise, düşündükleri ve temsil ettikleri şeylerde doğal olarak bir nedensellik aramazlar. Bu düşüncelerin günümüzde tartışıldığı, yeniden üretildiği ve giderek yaygınlaştırıldığı yer ise basındır.

2.2.2.1.2. Kıbrıs Türk basınında ekonomi politik açmazlar ve internetin etkileri

Modern bağlamda basın özgürlüğünün ortaya çıktığı yer olan İngiltere'de, basın özgürlüğünün gelişiminde beliren dört temel tarihsel felsefi görüşe değinen Keane (2010, s. 34-42), bu yaklaşımları şöyle sıralamaktadır: a) Teolojik yaklaşım olarak ele alınan ve 17. yüzyılın ortalarında John Milton tarafından öne sürülen bu anlayışa göre, bilginin özgürce dolaşıma girmemesi iyi bir Hristiyan olmanın önünde önemli bir engeldir. Çünkü “Tanrı bize olan güvenini istediğimiz kitapları okuyup kendi adımıza değerlendirmeye yönelterek gösterir”. Bu yönüyle sansür, Tanrı'nın insanlara hediyesi olan aklın, yani Tanrı'nın yasaklanmasıdır. b) İkinci görüş ise, 18. yüzyılın başlarında Matthew Tindal tarafından dile getirilmekte ve basın özgürlüğü kavramını dinsel alanın dışına çıkararak, “doğal haklara dayanan” bir hak olduğunu öne sürmekteydi. Bu anlamda basın özgürlüğünün ilk kuramı olan Tindal'ın görüşleri, Milton'un aksine, matbaanın ruhban sınıfının çıkarlarına hizmet etmesinin insanları tekrar “ruhani köleliğe” indirgeyeceğini dolayısıyla basın özgürlüğünün dinsel değil siyasal alana ait bir kavram olduğunu belirtiyordu. c) 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında beliren

faydacılık kuramı ise Jeremy Bentham'ın o dönemdeki görüşlerine dayanmaktaydı. Despotik yönetimleri sorun olarak gören Bentham'a göre bir sistemde en önemli şey, "mutluluğu en yüksek düzeye çıkararak yasaları yapıp uygulayacak yetkilileri seçip göreve getirecek sistemi oluşturaktı". Bunun içinde en önemli unsur, özgür bir basın, basın özgürlüğünün gerekliliğiydi. Bu, oligarşik yönetimlerin davranışlarını dizginlemenin bir aracı olurken, denetleyicilik işlevini basın özgürlüğü sayesinde yapan gazeteler, kitleleri hep daha "yüksek" bir yönetime yani mutluluğa sevk edecekti. d) John Stuart Mill'in "Özgürlük Üzerine (On Liberty)" (1859) kitabına dayanan ve basın özgürlüğünde hakikati esas alan yaklaşıma göre ise, "herhangi bir konuda egemen olan görüş hemen hiçbir zaman hakikatin tamamı değildir". Dolayısıyla, bir görüş yanlıştı olsa egemen olanlarca bastırıldığında ortaya çıkan şey, egemen olan düşüncenin öznel bir hale dönüşmesidir. Eğer amaçlanan hakikate ulaşmaksa; ortaya atılan görüş hakikatin kendisi bile olsa, karşı fikirlerle zorlanmadıkça giderek bir önyargıya dönüşme eğilimi taşımaktadır. Dolayısıyla tüm düşünceler özgürce dile getirilmeliydi.

Kıbrıs Türk basın tarihini bu yaklaşımlar çerçevesinde sınıflandırmak gerekirse, öncelikli olarak Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk basını (1878–1930) birçok bakımdan teolojik yaklaşım görünümündedir. Her ne kadar tarihsel blok olarak bir ruhban sınıfı olmasa da, bu dönemin yasaklanan ve kapatılan gazeteleri bunu açıkça göstermektedir. Yanı sıra bu dönemde maddi olarak Osmanlı tarafından desteklenen gazeteler de mevcuttur. Zaman gazetesi bu anlamda oldukça önemli bir yayındır. Dönemin gazetelerine uygulanan yaptırımlar ve kapatmaların aldığı hal öyle noktalara varmıştır ki, 1891'den 1900'e kadar çıkan Zaman gazetesi, belirli aralıklarla toplamda iki buçuk yıla yakın bir süre Ada'da çıkan tek Türk gazetesi olma niteliğine sahip olmuştur. Buna karşın Ada'da aynı dönemde Kıbrıslı Rumlar tarafından altı-yedi gazete yayınlanmaktaydı. "Bâbîâli'nin Kıbrıs'a atadığı naip ve müftüler vasıtasıyla" takip edilen Kıbrıs Türk basınından Zaman da payına düşeni alarak, önce yardımların kesilmesiyle ardından ise uygulanan siyasetin sonucunda kapanmak durumunda kalmıştır. Sonrasında yayın hayatına başlayan Sünuhât ve İslam gazeteleri ise Bâbîâli tarafından yakın takibe alınmıştır (Mert, 2003, s. 82). Bunda en büyük etken ise, Ada'da 1865 yılında yürürlüğe giren Osmanlı Basın Kanunu'dur. Otuz üç maddeden oluşan Nizamname'nin sansüre neden olan en önemli vurgusu "Ahlâk-ı Milliye"ye ve "Devlet-i Aliye"ye aykırı düşen, mukavemet teşkil eden yayınlardır. Tam olarak hukuki sınırları

belli olmayan bu ifadelerin sonucunda Osmanlı kontrolünde bir basın kendini göstermiştir (Topuz, 2003, s. 44-47).

1930'lardan başlayarak 1974'e kadar süren dönem ise Keane'nin dönemselleştirmesi açısından bir geçişkenlik içermektedir. Buna neden olan ise, bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve sonrasında Türkiye'den gelen kitaplarla ve çeşitli yayınlarla kendini gösteren fikrîsel ve siyasal hareketliliklerdir. Öte yandan, 1931'deki Rum ayaklanması sonrasında yürürlüğe giren yeni basın yasaları bir diğer önemli noktadır. Osmanlı'nın Matbuat Nizamnamesi'ndekine benzer muğlaklıkların neden olduğu baskıcı tutum, yeni yapılan yasada da belirgindir. 1934'te çıkan *Newspaper, Books and Printing Presses Law*'ın dördüncü maddesinde yer alan "bir gazeteyi yayınlamak için uygun ve munasip bir şahıs olmalı" vurgusu bu anlamda oldukça önemlidir (Ünlü, 1982, s. 220). Dahası, yine bu dönemde her iki toplumda da yükselişe geçen milliyetçi bir fikrîsel olgunlaşma ve beraberinde gelen ayrışma, belli dönemlerde kısa süreli de olsa çeşitli yasaklamalara neden olmuştur. Daha önce de değinildiği gibi, 1935'te Türkiye'den kitap ithalinin yasaklanması buna bir örnektir. 1947'de yayınlar üzerindeki baskıların tekrar kaldırılması sonucu giderek gelişen yayıncılık, yaşanan şiddet olaylarıyla kesintiye uğramıştır. Bu dönemlerde sayıları bir elin parmağını geçmeyen ve tek sayfalara kadar düşen gazeteler, 1974 sonrasında yerini görece çok sesli bir döneme bırakmıştır. Dolayısıyla bu dönem Tindal'ın basın özgürlüğünü doğal haklara dayandırdığı yaklaşımıyla uyumlu görünse de, özellikle uygulanan yasaların yanı sıra olağanüstü koşulların getirdiği ekonomik ve fiziki sınırlılıkların sonucu olarak hukuki anlamda teolojik bir yaklaşımın benimsendiği bir dönem olarak da öne çıkmaktadır.

1974 sonrası dönem ise, Keane'in sınıflandırmasındaki üçüncü ve dördüncü dönem olan, faydacılık yaklaşımı ile hakikate ulaşmayı bir ideal olarak amaç edinen girişimlerin olduğu dönemdir. Ancak burada karşımıza çıkan şey, öncelikle sahiplik yapısından kaynaklanan sorunlar ve bundan doğan diğer sorunsallardır.

Özellikle 1980'lerden itibaren Kıbrıs Türk basınında sahiplik açısından kaynaklanan en önemli problem, siyasal parti gazeteleri ile ekonomi politik ilişkileri gözetilen gazetecilik anlayışıdır. Bunlardan ilki olan siyasal parti gazeteciliğine ve bunun bir uzantısı olarak, Kıbrıs Türk basınının geleneksel gazetecilik pratiği anlamında öne çıkan dava gazeteciliği pratiğine değinmiştik (Ersoy, 2009, s. 127; İrvan, 2006, s. 8).

Ancak dava gazeteciliğini yalnızca bununla sınırlandırmamak gerekmektedir. Çünkü siyasi mücadelenin somut bir uzantısı olan dava gazeteciliği pratiği, ekonomi politik ilişkilerin “doğal” bir sonucu olarak “bağımsız” gazeteler üzerindeki etkisini sürdürmektedir. Kaldı ki Golding ve Murdock (2014, s.52-53) bununla ilgili olarak, medyanın metinleri işleme biçimlerinin doğrudan doğruya bu ekonomi politik ilişkilerle ilgili olduğunu belirtmekte ve özellikle medya kuruluşları açısından bunun ancak iki şekilde ele alınabileceğini vurgulamaktadır: Epistemolojik ve tarihsel olarak.

Epistemolojik ele alış, insanların maddi çevreleriyle ilişkide buldukları etkileşimlerin bir sonucuysen, tarihsel ele alış, bu ilişkilerin ele alındığı dönemdeki koşulları belirleyen tarihselliğin serimlenmesiyle ortaya konmaktadır. Dolayısıyla, 2000’ler sonrasındaki Kıbrıs Türk basınının gazetecilik pratiğinde de etkileri olan bu ekonomi politik boyut oldukça önemlidir. Bu ilişkilerin gazetelerdeki görünümü ise “aktif” ve “pasif” ilişkiler olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Aktif ilişkiler, özellikle Kıbrıs gazetesi gibi yüksek tirajlı gazetelerin önemli bir kâr marjına sahip olması nedeniyle, bunu kaybetmemek için haber dengeliliğinde tarafsızlığın terk edilmesi olarak belirmektedir. Buna neden olan şey ise, öncelikle çapraz ağırlıklı bir yoğunlaşmayla ilgilidir. Gazete sahipliğinin yanı sıra zaten var olan ekonomik ilişkilerin neden olduğu bu durum, çıkar ilişkilerinin gazete üzerindeki yansımalarıdır (Hançer, 2006, s. 6-7). Bu mülkiyet ilişkileri, basın özgürlüğü açısından sanılanın aksine oldukça önemli bir etkidir. Öyle ki, giderek yerleşikleşen bu ilişkiler sonucunda, medya mülkiyetinin el değiştirmesinin bir önemi olmadığı gibi, gazetecilik anlayışındaki değişiklikler de olası görünmez (Shoemaker ve Reese, 2014, s. 104). Bu durum, işe henüz başlamış bir gazeteci için dahi, belli bir süre sonra otosansür olarak bilinen, mülkiyet ilişkileri ışığında haberde nelerin ne ölçüde öne çıkarılıp, ne ölçüde dışarıda bırakılacağına profesyonelleştiği bir görünüme kavuşur. Başka şekilde söyleyecek olursak, gazetecilik meslek pratiği homojenleşirken, haber de bu mülkiyet ilişkilerinin bir sağlaması durumuna, yani metaya dönüşür (Dağtaş, 2006, s. 101). Oysa ki demokrasi için bir ideal olarak ele alınan, “fikirlerin serbest pazarı şeklindeki liberal kavrayış, fikirlerin değiş tokuşunun servet ve iktidar yapılarından yalıtılmış olması gerektiği ilkesine” dayanmaktadır (Hallin, 2010, s. 304). Bunun aksi yönde bir yapılanmanın sonucunda ilk olarak karşılığını bulan editoryal bağımsızlığın ortadan kalktığı durum, var olan ekonomik ve politik ilişkilerin sürdürülmesine neden olan bir

habercilik anlayışında kendini göstermektedir. Medya patronu her ne kadar editoryal süreç açısından bir serbestlik sağlasa da, bu durum, editoryal “profesyonellik” gereği yer yer işini kaybetmemek için bir otosansüre neden olduğu gibi, bilinen ancak görünmeyen sınırların aşılması durumunda da medya patronunun müdahalesiyle sonuçlanmaktadır (Gurevitch ve Blumler, 2014, s. 200). Bu bağlamda Kıbrıs Türk basın tarihinden en önemli örnek, Kıbrıs Türk Ticaret Odası’nca çıkarılan Ekonomi gazetesinin (1979-1988), bedelsiz ithalatı sınırlayan düzenlemelere karşı sermaye yanlısı bir tutum benimseyerek 29 Haziran-2 Temmuz 1979 tarihleri arasında “çarşı kapama” eylemlerini gerçekleştirmesidir. Eylem karşısında siyasiler de, gazeteler de eylemlere sessiz kalmış, bir anlamda sermaye sahiplerine destek vermiştir. Hançer’in (2006, s. 5-6) Kıbrıs Türk basını üzerine yaptığı bir araştırma da sahiplikle ilgili olarak bir genel yayın yönetmeni şunları dile getirmektedir:

Gazetenin sahibi bir adamı gazetenin başına oturtup, ondan sonra şunu şöyle yapacaksın demez. Kendisinin düşüncelerine uygun davranan ve o düşünceleri hayata geçirebilecek birisini alır, oturtur... Şimdi gazetelerde bilirsiniz, gazeteler diktatörlüklerle yönetilir. Yazı işleri müdürü arkadaşımın yardımcıları var. Onlar günlük akış içinde çalışmalarını yaparlar ve önerileri ile bana gelirler. En son kararı da ben veririm.

Başka bir haber müdürü ise aynı konuyla ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

Elbette ki o iş adamıdır, burası da güçlü bir yayın organıdır ve o kendi çıkarlarına ters olacak haberlerin çıkmasını istemez. Burası da onları bilir, müdürler bilir, biz biliriz ona göre bir sansür, bir düzenleme var, ona göre yaparız. Onun dışında bilmediğimiz ve kendisinin yeni gelişen bir şeyi olursa gene uyarır burayı (Hançer, 2006, s. 7).

Kıbrıs Türk basınındaki ekonomi politik durumun pasif açıdan etkisini gösterdiği diğer önemli unsur ise, reklamlar ve ilanlardan gelen gelirlerdir. Bu durumun etkili olmasındaki en önemli neden ise, gazetelerin mali yapısındaki zayıflıktır. Ağırlıklı küçük mali yapısı ve olanakları olan gazetelerin en önemli gelir kaynağı olan reklam ve ilanlar, KKTC’deki gazete sayfalarında alan olarak da önemli bir yer tutmaktadır. Yalnızca Kıbrıs, Afrika ve Ortam gazetelerinde, bir ay boyunca yer alan kişisel ilanlar üzerine bir araştırma yapan Polat (2011, s. 92-94), 320 kişisel ilan bulunduğunu dile getirmektedir. Buna ek olarak sadece ölüm ilanları için gazete alanlar olduğunu belirten Polat, Kıbrıs Türk basınında bunun oldukça önemli bir kamusal “itibar” meselesi olduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, gazeteler açısından oldukça hayati olan reklam ve ilanların beraberinde getirdiği şey, reklam verenlerle ilişkilerin

bozulmamasını esas alan bir yaklaşımın sonucu olarak, gazetelerin “hem içeriden hem de dışarıdan gelen baskılara karşı ne kadar savunmasız olduğunu ortaya çıkarmaktadır (İrvan, 2006, s. 10)”.

Gazetelerin ilan ve reklam verenlere bağımlılığının içerik üzerinde ve hatta yayın hayatına devam etmesinde oluşturduğu baskıya en güzel örneklerden birisi, Ada'nın sıkıntılı günlerinde mücadelenin sesi olan Rauf Denктаş'ın sahibi olduğu Nacak (1959-1963) gazetesi ile Rum karşıtı bir yayıncılıktan kaçınan Muzaffer Gürkan'ın Cumhuriyet (1960-1962) gazetesidir. Nacak gazetesinde yayımlanan tüm reklam ve ilanlar Kıbrıs Türk toplumu tarafından verilirken, Cumhuriyet gazetesindeki reklamların çoğunluğu Kıbrıslı Rumlara ya da uluslararası şirketlere aittir (Keser, 2012, s. 333). Dolayısıyla, tirajı düşük olan gazetelerin varlığını devam ettirmesi için hayati öneme sahip olan reklam ve ilanlara duyulan mecburiyet, görünüşte niceliksel bir çeşitliliğe işaret etse de, gazetecilik ve habercilik açısından tektipleşmeyi doğurmaktadır.

Kıbrıs Türk basınında gazetelerin hayatta kalabilmesi için kaçınılmaz olarak beliren ve birbiriyle iç içe geçmiş her iki ekonomi politik durum, mevcut iktidar ilişkileri bağlamında gazeteleri araçsal bir konuma itmektedir. Doğrudan devlet denetimindeki medyaya benzeyen ve kapitalist ilişkilerin neticesi olan böylesi bir yapılanmanın yalnızca egemen seçkinlere hizmet ettiğini vurgulayan Herman ve Chomsky'ye göre (1988'den aktaran Shoemaker ve Reese, 2014, s. 110-111), haber üretiminde çeşitli “süzgeç”ler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, “başat medya firmalarının büyüklüğü, mülkiyet yoğunlaşması, medya sahibinin zenginliği ve kâr yönelimi”dir. İkincisi ise “medyanın ana gelir kaynağı olarak reklam”dır. Üçüncü süzgeç ise, “medyanın hükümet ve sermaye ile bu kaynaklardan ve iktidar birimlerince desteklenen ve onaylanan ‘uzmanlar’ tarafından sağlanan bilgilere aşırı derecede bağımlılığı”dır. Tüm bunların bir araya gelmesinin sonucunda ise, alternatif habercilik anlayışları ortadan kalkacağı gibi, buna dair girişimlerde kısa süre içerisinde yok olmak durumunda kalacaktır.

Bu durum medya mülkiyet sahipleri açısından çok önemli görünmese de, özellikle bu mesleği belli standartlar içinde yapmak isteyen gazeteciler ve okuyucular açısından oldukça önemlidir. Bilhassa internet medyasının, özellikle okuyucu/izleyici açısından sınırları ortadan kaldıran yükselişi düşünülecek olursa. Çünkü internet medyasıyla açığa çıkan şey, artık doygunluk yaratan habercilikteki tektipleşmenin neticesinde alternatif

kaynaklara yönelme ve daha düne kadar “güvenilir” olarak addedilen yüksek tirajlı gazetelerden vazgeçmiştir. Fakat burada da öne çıkan, yapısı itibariyle küresel bir niteliğe sahip olan internet piyasası üzerinde mali bakımdan güçlü olan şirketlerin hegemonyasının süreceğidir (Berkman, 2014, s. 47). KKTC gazeteleri üzerinden söyleyecek olursak; okuyucuların/izleyicilerin ilkin Türkiye’deki medyaya yönelmesi şeklinde açığa çıkan durum, Türkiye’deki medyanın izleyici ve sermaye yapısının çok daha gelişkin olmasının “doğal” bir getirisi olarak, hem internette hem de yazılı basında çok daha çeşitli ve kaliteli bir hizmet sunmasıyla KKTC basını baş başa bırakacaktır (Hüdaoğlu, 2002, s. 23-24). 2017 yılında bu konuya değinen Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği (KTGB) Başkanı Sami Özuslu şunları dile getirmektedir:

Biz Türkiye medyasını çok izleyen bir topluma sahibiz. Başta televizyonlar olmak üzere, yazılı medyada da çok ciddi bir haksız rekabete yol açtığını söylüyor ve ısrar ediyoruz. Neden? Çünkü ithalatının yüzde seksene yakını Türkiye’den olmasına rağmen, Türkiye firmalarının reklamı KKTC medyasına düşmüyor, Türkiye medyası vasıtası ile insanların evine, mekanlarına giriyor... Yazılı medyada satış gelirlerinin sürekli düştüğünü biliyoruz. TV ve radyolarının satış, stant geliri yok. Bu koşullarda medya sektörünün bırakın gelişmeyi, geriye doğru gitmekten başka bir seçeneği kalmıyor. Nitekim son 3 yılda birçok TV ya kapandı ya da el değişti. Biz bunları ön görerek uyarıları yaptık... Ancak orta yerde ne yazık ki bir irade yok. Ve bu iradesizlik nedeniyle Kıbrıs Türk basını ekonomik zorluklarla boğuşuyor. Kıbrıs Türk medyasını boğacak olan en önemli sorun ekonomik sorundur. Basının sorunlarının temelini oluşturan en önemli sorun da budur aslında...⁴⁷

Kaldı ki, Kıbrıs Türk basınındaki gazeteciler açısından da durum pek iç açıcı değildir. Bu ise, yöndeşme (convergence) olarak bilinen, içerik üretim ve tüketimine yönelik olarak kullanılan “görsel-işitsel medya, telekomünikasyon” gibi medyaların hem sektörel hem de medya düzeyinde bir araya gelmesini niteleyen kavramın bir sonucudur (Yıldırım, 2010, s. 231). Bunun öncelikli etkisi, gazetecilik mesleği açısından profesyonellikler gerektiren farklı uzmanlıkların ve işkollarının, haber üretiminde kullanılan multimedia cihazlarda yöndeşmesiyle çalışan kişi sayısındaki azalmadır. Bu durumun çalışan gazetecilerdeki görünümü ise, yedek işsiz ordusundaki artışın sonucu olarak sosyal güvencelerin azalması, iş saatleri konusundaki esneklik ve ücretlerde görülen azalmadır (Yıldırım, 2010, s. 246-247). Bunun daha makro düzeydeki sonucu ise, küçük ölçekli, çoğunlukla reklam gelirleriyle ve az çalışanla yayın hayatını devam ettiren gazetelerin giderek yok olma tehlikesiyle karşı karşıya

⁴⁷ <http://www.yenibakisgazetesi.com/kkct-basini-kan-kaybediyor/23302/> (Erişim tarihi: 11.04.2018).

gelmesi ve basın sektöründe görülen yoğunlaşmalardır. Kıbrıs Türk basını açısından diğer bir önemli boyutu, zaten neredeyse muhabirsiz olarak, ajans haberciliğine dayalı bir anlayışla çıkmakta olan ve okuyucularının öncelikle köşe yazıları için aldığı gazetelerin internet ortamına taşınmasıyla, ilkin yazılı basının yok olması ardından ise internet medyasındaki rekabetin bir sonucu olarak, çoksesliliğin ortadan kalkmasıdır (İrvan, 2006b, s. 60). Bu da KKTC basını, yukarıda değinilen ekonomi politik çıkmazların çok daha şiddetli bir görüntüsüyle yüz yüze getirmektedir. Bu değişim ve dönüşümlerin en önemli etkisi ise, sermaye sahiplerinin ekonomik çıkar ilişkilerine dayanan ideolojisinin, politikalarda ve kültürde bulacağı karşılıktır.

2.2.2.2. Kıbrıs Türk basınında yanlılık/lar

Medya çalışmalarında önemli bir yere sahip olan yanlılık kavramsallaştırması, medyaya demokratik toplumlarda atfedilen, medyanın dördüncü güç olması özelliğiyle yakından ilgilidir. Normatif medya kuramlarından liberal yaklaşıma karşılık gelen bu yaklaşıma göre, yasama, yürütme ve yargı erklerinden sonra gelen medya ve özellikle tarihsel bağlamı itibariyle basın, devleti halk adına denetlemekle mükelleftir. İlk olarak İngiliz parlamenter Edmund Burke tarafından 18. yüzyılda öne sürülen dördüncü güç kavramsallaştırması, içinde bulunulan dönem itibariyle de basının demokratik toplum ideali içinde oynadığı siyasal role de bir göndermedir (Uzun, 2014, s. 131-132). Ancak kapitalizmin gelişim sürecinden kaçınılmaz olarak etkilenen ve nihayetinde “ticari bir işletme olması ve pazar dinamiklerine bağımlılığı” nedeniyle, halk adına hükümetleri denetleme işlevi olan dördüncü güç ilkesinin en temel unsuru olan toplumsal sorumluluğunu yerine getirememeye başlaması (Cangöz, 2015, s. 31), basını da içine alan ve süreç içerisinde gittikçe gelişen tüm medya yapılarının birer kültür endüstrisine dönüşmesini sağlamıştır (Kellner, 2010, s. 235). Birer ticari kuruluş olarak gazetelerin hayatta kalabilmek için izlediği yol ise, kapitalist ilişkilerin olağan bir sonucu olarak tirajı arttırma kaygısı olmuştur. Bunun haber içeriklerindeki görünümü, kentleşmenin de etkisiyle kitle haberciliğidir. Gerek haber dili olarak gerekse de seçilen haberler dolayısıyla, kentte yaşayan herkesin kolaylıkla alımlayabileceği gündelik bir niteliğe bürünen gazetecilik pratikleri, 19. yüzyıl gazeteciliğinin belirgin özellikleridir. Polisiye

ağırlıklı ve olayları romantize eden bu habercilik anlayışı, zamanla okuyucuları dönüştürmüştür (Ergül, 2000, s. 56). Bunun en önemli etkisi ise başta edebiyat olmak üzere tüm kültürel çehredir. Gazetelerin tirajlarının yükselmesiyle ortaya çıkan “demokratiklik”, “farklılaşma” ve “ilerleme” görüntülerinin arkasında yatan şey ise, her şeyden önce kâr odaklı anlayışın içerikler üzerindeki yansımasıdır. Tüm kültüre nüfus eden bu sürecin kitle üzerindeki etkisi, bilinç düzeyinde bir aynılışma ve standartlaşmadır. Bu bilinç düzeyindeki standartlaşmanın sonucunda beliren muhafazakâr duvarlar karşısında yer alan “farklı” görüş ve düşünceler, daima “eski” hatta “ahlak dışı” olarak var olan yapı içerisindeki konumuna yerleşmek durumunda kalmaktadır (Adorno, 2010, s. 242–243). Kaldı ki, aslında kitle olarak tasavvur edilen aksiyomatik imge de bu yolla yaratılmış olur. Çünkü zaten kitle denilen şey “simgesel malların kurumsallaşmış üretim ve yayılımı” olduğu için, sosyo-politik ve sosyo-kültürel düzeylerde kitle bir neden değil, bu sürecin bilinçlerde beliren bir sonucudur (Thompson, 2010, s. 212). Bu da bir anlamda, liberal ideallerin önerdiği “her bireyin farklılığını kabul eden ve esas olarak da bu farklılıkların yaşamasına/yaşatılmasına imkân sağlamayı öneren perspektifiyle” yollarını ayırdığı anlamına gelmektedir (Cangöz, 2015, s. 48). Çünkü buna göre farklılıkların teminatı olan “tarafsız devlet” anlayışı, bir yandan kitlesel düzeyde kapitalist ilişkilerin belirlediği dünya görüşünün bir sonucuyken, bir yandan da kaçınılmaz olarak bu kapitalist ilişkilerin etkin ve temel bir üyesidir.

Sağlıklı bir kamunun oluşması için basının gözcü gibi devleti takip etmesi ve temel tarihsel işlevinin bu olduğu yönündeki yaklaşım, bilhassa günümüzde oldukça yetersiz kalan bir tanımdır. 1980 sonrası küresel ölçekli neoliberal kapitalist ilişkilerin getirdiği en önemli sonuç, devletin küçülmesi dolayısıyla sosyal devlet ilkesinde meydana gelen zayıflamadır. Ancak burada şunu da belirtmek gerekir; bu durum postfordist kapitalizm karşısında devleti önemsiz bir konuma getirmemiş, aksine kapitalizmin sınırlarının büyük oranda ortadan kalkmasıyla devleti kapitalizmin sonuçları açısından baskıcı bir role büründürmüştür. Dolayısıyla, 17. ve 18. yüzyılın henüz olgunluğunu tamamlamamış kapitalizmi ve despotik devlet anlayışının belirgin olduğu tarihsel koşulların sonucu olan bu “devlet/hükümet gözcülüğü” vurgusu, özellikle günümüz dünyasında, devletin dışında kalan iktidar ve mücadele alanlarını görmezden gelmektedir. Oysa ki günümüzde basının bu “gözcü” tanımında yer alan

sınırlarının yeniden genişlemesi, dördüncü güç özelliğini yerine getirebilmesi için oldukça önemlidir (Curran, 2014, s. 142). Fakat liberal yaklaşım açısından basının ancak serbest pazar koşulları içerisinde dördüncü güç işlevini yerine getirebileceği savı da ortadadır. Bu eleştiriler, 1947 tarihli Hutchins Komisyonu raporunda basının toplumsal sorumluluğuna vurgu yapan, günümüzde de “toplumsal sorumluluk kuramı” olarak bilinen yaklaşımda yansımalarını bulmuştur. Böylelikle liberal kuramda öne sürülen “özgürlük” idealleri yerini toplumsal sorumluluğa bırakmıştır. Ancak toplumsal sorumluluk vurgusu, yalnızca idealize bir temenni ve ayırım olmaktan öteye geçememiştir. Burada da yine son kertede belirleyici olan serbest pazar koşullarıdır (Uzun, 2006, s. 637).

Ekonomi politik ilişkilerin hayati bir belirleyiciliğe sahip olduğu gazetelerde bunun yansımaları ise, her şeyden önce haberde nesnellikten dolayıyla tarafsızlık ve dengeden “profesyonelce” vazgeçmekle kendini göstermektedir. Bu “profesyonellik” çoğu zaman bilinçli bir seçim değildir. İdeolojik işlevini de tam olarak burada kurmaktadır: Mesleki profesyonellik gereği okuyucuların kolaylıkla anlamlandıracağı şekilde gündelik bir dile büründürülen olgular, gerçekte taşıdıkları anlam ve bağlamdan koparak yüzeyselleşir. Yüzeyselleşen olgular ise, bilhassa küçük bir coğrafyada yer alan Kıbrıs Türk toplumu/basını/ekonomisi gibi “biz bizelik” ilişkilerinin gündelik yaşamdan kamusal iletişime kadar belirleyici olduğu bir pratikte çok daha kesinlikli sonuçlar doğurmaktadır (Hackett, 1998, s. 51-52). Bu bağlamda, daha önce KKTC gazetelerinde reklamların önemine değinmiştik. Reklam veren ile gazete patronu arasında kalan bir haber müdürü konuyla ilgili şunları söylemektedir:

Ne olur bizim etkinliğimizi de izleyin falan derler. Müdürler der ki, bir şekilde buraya da gönderin bir yerde çıksın. Bu masum olanı, yani bir sayfaya yerleştirebilirsiniz ama bir de kötü bir şey olabilir ve onu yayınlamayız, o da müdahale eder çünkü bizim çok iyi bir müşterimizdir, yani ilişkilerimiz bozulur falan diye. Ben kesinlikle böyle şeylere karar vermem hatta yayınlayacak gibi hareket ederim... Ama zaman zaman ya onların en büyük patronları ile olan ikili ilişkileri baskın olur, ya reklam verdikleri için onları kırmamaları gerektiği baskın olur (Hançer, 2006, s. 7-8).

Kaldı ki Kıbrıs Türk basınında başlangıcından beri var olan siyasi parti gazeteciliği anlayışı daha baştan yanlılık tartışmalarına noktayı koymaktadır. Çalışanlarından yayın politikasına kadar, parti üyeleri ya da partiye gönül verenlerden oluşan gazeteler, her ne kadar “bağımsızlık”, “özerklik”, “tarafsızlık” gibi vurgularda bulunsalar da, iç içe geçen çeşitli ekonomi politik temelli yanlılık türleri, gazetelerde de,

haber içeriklerinde de kaçınılmaz olarak belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla, burada sahiplikten kaynaklı olarak öne çıkan yanlılık, aslında siyasal yanlılıkla ekonomi politik yanlılığın bir iç içe geçmesidir. Seçimi kazanan ve siyasette yerini alan parti aynı zamanda ekonomik ilişkilerde de önemli bir aktör haline gelirken, parti gazetesindeki içerik de bu ilişkilerin bir sonucu haline gelmektedir. Öte yandan, milliyetçi ya da barış yanlısı bir siyasal tavra sahip olan aynı parti gazetesi ve onun çalışanları, bu anlayış doğrultusunda haber yapmak durumunda kalmaktadır (Uzun, 2014, s. 139-145). Gazeteciler ve editoryal kadrolarda birçok faktörün devreye girdiği ve “profesyonellik” gerektiren bu durum, bir gazete yöneticisinin sözlerine de açıklıkla yansımaktadır.

Bir şeylerin olması için toplantı olmasına gerek olmaz, oradan bir işaretle bu değişir. Dendi ki, toplum böyle istedi, referandum sürecinde barış yönünde ağırlığı oldu toplumun bizde, yayın politikamızı böyle değiştirdik ve o zamandan sonra satışlarda bir artış oldu, giderek yükselen bir artış oldu. Bir bakıma, işte oradan da doğruyu yaptık, doğru yoldayız diye söylendi. Ama şimdi derler ki, Asil Bey’in⁴⁸ geçmiş hükümetlerle, Cumhurbaşkanı’yla çıkarları çatıştı, o yüzden buraya döndüler deniyor. Geçmişte onlara seçimlerde yardımları da oldu. Asil Bey, iyi olduğu zamanlarda seçime katılmaları için, bilinen bir şeydir, para akıttı. Sonrasında bir takım istekleri olmuş onlardan yani ve karşılık görmedi de denir. Yani bunun etkisi var mıydı? Her şeye rağmen, çözüm istencine rağmen, farklı bir tutum izleyebilir miydi? Herhalde biraz zor olurdu çünkü GENÇ TV ve KIBRISLI gazetesi de yayın politikalarını değiştirdi. Her ikisi de bir yumuşama gösterdi. Belki de olacaktı ama işte sizin esas merak ettiğiniz soru, onun da etkisi olabilir. Çünkü iş adamı, işte, başından geçen olaylar var. Belki çıkarının özellikle çözümü çok savundu, çözüm olursa tekrar iş kurabileceğini, şu anda yurt dışına çıkamaz onların aşılabileceğini çıkıp televizyonda söylemişti inandığı için (Hançer, 2006, s. 5)

Siyasi parti gazeteciliğinin habercilik açısından getirdiği diğer tarihsel sorunlar ise, parti politikası için kamuoyu oluşturmaya yönelik habercilik yapma ile iktidardaki partilerin muhalif sesleri sansür ya da elinde bulundurduğu devlet aygıtları yoluyla baskılamasıdır. Öncelikle kamuoyu oluşturmanın getirdiği sıkıntılara değinecek olursak, kamuoyu oluşturma partizan gazeteciliğin olağan bir sonucudur (Taş, 2012, s. 61). Bunun haber içeriklerinde yansımaları ise siyasal yanlılık ile yapısal yanlılığın karışımı olarak Kıbrıs Türk basınında görülmektedir. Haberciliğin bir propaganda görünümüne dönüşmesi, 1878’den itibaren gelen ve “Rum basınına cevap vermek” ile “Türklerin menfaatini savunmak” şeklinde gazetelerin çoğunluğunda görülen tarihsel bir mirastır. 1974 sonrasında “barış yanlılığı” ve “barış karşıtlığı” şeklinde iç bir politik çekişmeye dönüşen bu durum, devralınan mirasın Kıbrıs Türk basınındaki yapısal bir yansımasıdır.

---

⁴⁸ KKTC’li iş adamı ve Kıbrıs gazetesi sahibi Asil Nadir.

TAK ajansının ilk günlerinde, Denктаş'ın açıklamalarından oluşan tek sayfalık haberlerin servis edilmesi ve bunun diğer gazetelerce “Denктаş'ın ajansı” olarak yorumlanması, bu propagandacı basın kültürünün önemli bir göstergesidir (İrvan, 2006b, s. 54). TAK'ın eski müdür yardımcısının haber değeri açısından neyin önemli olduğuna yönelik verdiği yanıtta benzer doğrultudadır: “En başta gelen ölçüt, kamuoyunu ne kadar ilgilendirdiği olur... (İrvan, 2006b, s. 56)”. Ancak buna karşın, Kıbrıs Türk basınında bazı olayların haber yapılmadığı da bir gerçek. KKTC basınındaki gazetecilere uygulanan bir anket çalışmasında da benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki, gazeteciliğin “siyasal gündemi belirleme” rolüne verilen büyük önem de yine dava gazeteciliği mirasından gelmektedir (İrvan, 2006, s. 8). Bu bağlamda neredeyse tüm KKTC basınında gelenek halini almış, kabul edilmiş ve açıklıkla dile getirilen basının propaganda aygıtı olarak algılanmasına bir başka örnek ise, bir gazete sahibinin yayın politikasına ilişkin verdiği cevapta belirlemektedir.

Gazetemizin genel yayın politikası Cumhurbaşkanı Denктаş'ın savunduğu ve genel ifadesiyle Kıbrıs davası olarak tanımlanan veya ulusal görüş veya milli görüş diye tanımlanan görüşü destekleyen bir gazete, yani Kuzey Kıbrıs, daha da açacak olursak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sonsuza dek yaşamasını savunan ve nasıl bir anlaşma olursa olsun bağımsız iki eşit egemen devlet temelinde ve bu devletlerden birinin de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olması temelinde bir anlaşmayı destekleyen bir gazete (Hançer, 2006, s. 3).

Bu durum, gerek kurumsal yapılanma gerekse de dilbilimsel nedenlerden dolayı haberde nesnellüğün zaten olmadığını öne süren yaklaşımlar açısından ilk bakışta çok daha politize edici, siyasal yaşamı hareketlendirici gibi görünse de, aksi yönde bir işleyişe neden olmaktadır. Gazetenin desteklediği siyasi görüş ister muhalefette ister iktidarda olsun, gazete çalışanlarının ve sahibinin gündelik yaşamından ekonomik ilişkilere kadar birçok faktör bunun önüne geçmektedir. Ama asıl önemli olan nokta, bu partizanca habercilik yaklaşımının, hükümeti denetleme açısından sınırlar daraldıkça alacağı şekildedir. Örnek vermek gerekirse; barış karşıtı veya yanlısı olan bir hükümetin desteklenmesinin sonucunda, o hükümetin ekonomik ve çıkar ilişkilerine ilişkin usulsüzlük ve yolsuzluk haberlerinin verilmemesi buna bir örnektir. Yahut “devlet bekası”, “ulusal çıkarlar”, “partinin zarar görmemesi” vb. yüce amaçlar uğruna birtakım önemli haberlerin görmezden gelinmesi de bir başka örnektir (Curran, 2014, s. 145).

Madalyonun diğer yüzü ise, iktidardaki partilerin muhalif basın üzerinde uyguladığı baskılardır. Kıbrıs Türk basın tarihinde bu anlamda birçok örneğe rastlamak

mümkündür. Yine bunun arkasında yatan neden de gazetelerin birer “mücadele aracı” olarak algılanması ve haberciliğin bu doğrultuda yapılmasıdır. Bunun en “hafif” sonucu, iktidarlarca ve onların ekonomik çıkar ilişkisi içinde oldukları sermaye sahipleri aracılığıyla verilen reklamların önüne geçilerek reklam gelirlerinin düşürülmesi ve sonucunda ise gazetenin kapanması olmuştur (Azgın, 2009, s. 15). Bu anlamda yakın dönem Kıbrıs Türk basınının önemli olaylarından biri Şener Levent’in Avrupa gazetesidir. 17 Eylül 1997’de “sol” ağırlıklı bir gazete olarak yayın hayatına başlayan Avrupa, “Denktaş’a ve Türk askeri yönetimine getirdiği eleştiriler nedeniyle hem birkaç kez bombalanmış hem de gazetenin aleyhinde birçok dava açılmıştır”. Gazete “Denktaş’a karşı kaybettiği davalar sonucu tazminatları ödeyemeyince mal varlığına el konulmuştur (Azgın, 2009, s. 34)”. Daha sonra gazetesinin adını Afrika olarak değiştiren gazete, günümüzde de yayın hayatına devam etmektedir. Ancak burada tekrar değinilmesi gereken sorunsal, Kıbrıs Türk basınında milli mücadele ruhunun bir uzantısı olarak ortaya çıkan dava gazeteciliği anlayışının 1974 sonrasında yerini, hem içerik hem de haber dili olarak “davalara” bırakmış olmasıdır. Açmak gerekirse, Kıbrıs Türk basını habercilik açısından, ideolojik ve siyasal yanlılıkların haber dilinden sayfa tasarımına kadar içeriğe gömüldüğü İngiliz basını anlayışından çok, öncelikle gazetenin siyasal duruşunun açıkça belli edildiği ve sonrasında bunun gazete içeriklerinde karşılığını bulduğu ABD basınına daha yakındır (İrvan, 2006, s. 8). Ekonomik sorunlara rağmen çıkarılan gazeteler de bunu göstermektedir. Muhabiri olmayan ve TAK ajansından alınan haberlerin gazetenin siyasal görüşüne göre tekrar düzenlendiği gazeteleri birbirinden farklı kılan yorumlarıdır. Bu yorumlar ise, milliyetçi ya da değil, büyük oranda aynı politik ideal üzerinde uzlaşa sağlamış ve söylemsel olarak bir araya gelmiş köşe yazarlarından oluşmaktadır. Dolayısıyla okuyucu açısından alınan bir gazete, haberden çok politik bir materyaldir; haberlerin, haberciliğin gazeteler açısından öncelikli bir önemi yoktur (İrvan, 2006b, s. 60).

Ancak Kıbrıs Türk basınındaki muhalif tavrın, dava gazeteciliği karşısında bir “karşı dava” şeklini almasının da önemli tarihsel temelleri bulunmaktadır. Öncelikli olarak Osmanlı’yla birlikte başlayan sansür ve gazete kapatma ya da buna yönelik ekonomik ve politik girişimler, Ada’nın İngilizlerce ilhakı sonrasında da devam etmiştir (Erarslan, 2015, s. 24-29). Daha sonra bu durum yerini yükselen milliyetçi siyaset temelinde kendini gösteren “ulusal dava” anlayışına devretmiştir. Zamanla yerleşikleşen

bu kültür, gazetelerin yayın hayatına devam etmesi için reklam, ilan ve siyaset arasında sıkışan gazetecilerde sansür ve otosansür olarak belirginleşmiştir (Erarslan, 2015, s. 181). Öyle ki bu anlayış kimi zaman sadece gazetelerle de yetinmemiş, Kıbrıs Türk basın yayın hayatını tümünden etkileyecek girişimlerde de bulunmuştur. Bunun en bariz örnekleri, ilki 19 Temmuz 1972’de, ikincisi ise 7 Ekim 1972’de yayımlanarak yürürlüğe giren yasaklanmış kitap ve dergilerin listelerine ilişkin kanunlardır. Marksizm, Leninizm eksenli yerli ve yabancı dergi ve kitapların yanı sıra John Steinbeck’in, Ernest Hemingway, Nazım Hikmet’in romanlarının da bulunduğu kitaplar “muzır neşriyat” olarak Kuzey Kıbrıs’ta yasaklanmıştır. Kama Sutra ve çeşitli cinsellik pratiği ve teorisine ilişkin yayınlarda yine yasaklı yayınlar listesindedir (Erarslan, 2015, s. 193-202). Burada ironik olan ise, daha önce de değinildiği gibi milliyetçi politikanın Kıbrıs Türk toplumunda gelişmesinde ve siyasi çıkışında merkezi öneme sahip olan düşüncelerin de yine kitaplar sayesinde olduğudur. Hatta bu yüzden 1935’te İngiliz idaresince Türkiye’den kitap ithaline ilişkin olarak bir yasak dahi konmuştur (Öz, 2016, s. 1268). Dolayısıyla, “dava”nın dahi varlığını borçlu olduğu kitapların yasaklanması oldukça ilginçtir. Fakat burada da üzerinde durulması gereken nokta, her şey gibi okuyucu-yazar kültürünün tarihsel süreç içerisinde bir toplumdaki yerleşikliğidir. Ada’da ilk Türkçe kitap her ne kadar 1892 tarihinde yayımlansa da 1914 tarihine gelindiğinde Türkçe kitaplar kırkı geçmemektedir. Yine 1914 tarihinde Ada’da basılan 600 kitaptan 550’sinin Yunanca olması da önemli bir göstergedir (Çağlayan, 2013, s. 186). Özetle, sansür ve bunun yarattığı iklimden doğan otosansürden kaynaklı yanlılık eğilimlerini aşmanın yolunu arayan Kıbrıs Türk basını, 1990’lardan sonra giderek tiraja yönelik bir çizgi benimsemiş ve “her yöne eşit mesafede habercilik” vurgularında yansımalarını bulmuştur. Oysa ki burada öne çıkan “nesnel, tarafsız habercilik” imaları aslında KKTC’de görece gelişen sermaye ve siyaset ilişkilerinin bir sonucudur. Partizan gazetecilik anlayışını bir kenara bırakan bu gazetelerdeki esas, tiraj ve kârdır. Bu nedenle her ne kadar tarafsızlığa ilişkin vurgular ve habercilik yaklaşımları, hem sağdan hem soldan okurları bir “ilkelilik” çerçevesinde bir araya getirmiş gibi görünse de, esasında benimsenen şey yine çapraz ağırlıklı yoğunlaşmanın bir sonucu olarak haberde dengelilik değil, gazete patronunun ekonomik ilişkilerindeki dengeliliktir (Barnhurst ve Nerone, 2009, s. 25).

2.2.2.3. Kıbrıs Türk basınında etik ve haber dili

Medyaya yönelik çalışmalarda sıkça tartışılan konulardan biri etik ve bununla ilişkili olarak haberde objektiflik ilkelerinin uygulanabilirliği ile bunların uygulanıp uygulanmadığıdır. Bu ilkeler ise üç temel bağlam içinde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, haberde kaynak göstermenin önemine değinen netlik, ikincisi karşıt görüşlere yer vermeye vurgu yapan dengelilik ve üçüncüsü de haberin yer aldığı medyaya göre tüm taraflara eşit alan ve eşit zaman verilmesi gerektiğine işaret eden ilkelerdir (Özer, 2010, s. 106).

Bu bağlamda öncelikle etiğin ne olduğuna ele almakta fayda var. Yunanca bir kelime olan ve *ethos* kelimesine dayanan etiğin ilk anlamı, “ahlak yasası” olarak bilinen “geçerli töreye uygun” davranışların sergilenmesidir. Diğer anlamı ise, “aktarılan eylem kurallarını ve değer ölçülerini sorgulamadan uygulamayıp; aksine kavrayarak ve üzerinde düşünerek” eylemlerini gerçekleştirme anlamlarına gelmektedir. Etiğin asıl amacı ise, “insanın iyi temellendirilmiş ahlaki kararları kendi başına vermek durumunda olduğunu ve başka hiç kimseye -ne herhangi bir otoriteye ne de sözde daha yetkin kişilere (anne-baba, öğretmen, din adamı vb.)- teslim olmaması gerektiğini gösterebilmektir (1999’dan aktaran Uzun, 2011, s. 20-21)”. Yöntemsel olarak ise temelde iki ayrı etik vardır. Bunlar betimleyici ve normatif etikdir. Betimleyici etik yöntemde, bir toplumda/toplulukta çoğunluk tarafından kabul edildiği düşünülen değerlerin geçerliliği araştırılıp ortaya konurken; normatif yöntemde, geçerli ve yaygın olan davranışlar betimlenmek yerine tanımlanmaya, bu amaçla çeşitli kıstaslar geliştirilmeye çalışılır. Bu açıdan iletişim bilimleri normatif yönetime uygundur. Normatif etik modeller ise genel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlar teleolojik ve deontolojik etik yaklaşımlardır. Teleolojik yaklaşım, iyi-kötü eksenli ve sonuç odaklı bir yaklaşımken, deontolojik yaklaşım “sonuçsal olmayan kuramları içerir”. Dolayısıyla deontolojik yaklaşımda tek başına sonuçlar değil, “dürüstlük, adalet, kişilere ve mülkiyete saygı gibi ilkeler” önemlidir. Immanuel Kant’a dayanan deontolojik etik, Kant’ın “iyi isteme (guter wille)” kavramsallaştırmasından hareketle, “eğilimden dolayı değil, ödevden dolayı iyilik” anlayışını ön plana çıkarmaktadır. Diğer bir deyişle bu, alınan bir etik kararın “her türlü kişisel çıkarından bağımsız” olması anlamına gelmektedir (Uzun, 2011, s. 23-24).

İletişim bilimlerinde etik üzerine tartışmalar, kamusal alanın ve demokrasinin yaratımında gazetelerin yüklendiği misyona yönelik tartışmalarla ortaya çıkan ve “herkesin görüşünü özgürce ifade etmesi” söylemine yaslanan liberal kuramda ilk yansımalarını bulmuştur. Habermas’ın görüşüne göre kamusal alan, “kamu otoritesi ile sivil toplum alanları arasından doğmuştur”. Kamusal alanın varoluşundaki amaç ise, “halkın kendi kendisi ve devletin pratikleri üzerine eleştirel düşüncelerini sağlamaktır (Stevenson, 2015, s. 88)”. Bu noktada ise gazetelere düşen görev, halk adına devleti bir gözcü gibi denetlemesi, halka sağlıklı haberler sunması, her kesime eşit mesafede ve herkesin sesi olabilme idealini göstermesiydi. Bu da bir anlamda, basın özgürlüğünün hayatta kalmasına ilişkin olarak günümüze kadar süren tartışmanın iki kutbunu ortaya koymaktaydı: Serbest piyasa koşulları ve devlet (Belsey ve Chadwick, 2014, s. 306).

Önceleri devlete karşı korunması gereken bir kavram olarak ortaya çıkan “basın ve ifade özgürlüğü”, burjuva sınıfının yükselişiyle birlikte yerini serbest piyasanın koşullarına bırakmıştır. Liberal görüşe göre, devlet karışmadığı ya da basına müdahalelerden uzak tutulduğu sürece basın özgür olacaktır. Tarihsel süreç ise bunun aksini göstermektedir. Hiçbir müdahalenin olmadığı ve serbest pazarda ayakta kalmaya çalışan bir basının ilk kaygısı, liberal kuramın iddia ettiği “her bireyin kendini ifade hakkı”na ilişkin kaygıdan çok, hayatta kalmak için kâr ve tirajı odağa alan bir yayıncılık olmuştur (Hallin ve Mancini, 2004, s. 62). Liberal kuramın en önemli kuramcılarından John Stuart Mill tarafından 1859’da dile getirilen eleştiriler dahi, bunun ancak bir “ideal” olduğunu ortaya koymaktadır. Mill’e göre gazeteler “uymacılığın araçları” idi ve “halkın yerine düşündükleri” çok açıktı. Kaldı ki sorun sanıldığı kadar basit değildi. İlk bakışta yanlışın doğrudan gazeteler aracılığıyla ayrılarak sağlıklı bir kamusal alanın oluşturulması kadar sıradan görünen durum, esasında her gün çıkan gazetelerin “bireyin karakterini nasıl biçimlendirdiğiyle” de ilgiliydi. Gazetelerde aynı olayla ilgili olarak üst üste yinelenen haber ve görüşler, bir süre sonra o konuyla ilgili olarak bireylerin düşüncelerinde belli bir “kemikleşmeye” neden olmakta ve kamusal tartışmanın, dolayısıyla da kamusal alanın seyri değişmekteydi. Bu bir anlamda gazetelerin halk için değil, halk adına düşünmesiydi (Peters ve Cmiel, 2014, s. 330). Kemikleşen görüşler ise, serbest piyasa koşullarında ayakta kalmaya çalışan gazeteler açısından bir yandan tiraj demek iken, diğer yandan ise “halka istediğini verme” söylemi arkasına sığınmanın bir sağlamasıydı (İnal, 2010b, s. 165).

Tüm bu süreçlerde gazetecilik etiği ise beş önemli tarihsel evre içinde gelişim göstermiştir. İlk evre, 16. ve 17. yüzyıla kadar uzanan ve bir gazetecilik etiğinin olması gerektiği yönündeki görüşün geliştiği evredir. İkinci evre, matbaanın Avrupa’da yaygınlaşması ile “kamunun aydınlatılması” ve “dördüncü güç” işlevlerine yaslanan bir gazetecilik etiğinin geliştiği dönemdir. Üçüncü evre, yukarıda değinildiği üzere, 19. yüzyıl liberal basın yaklaşımını odağa alan, “özgürlükçü” bir etiğin gelişimini kapsamaktadır. Dördüncü evre, 20. yüzyılda da etkileri görülen, üçüncü evredeki liberal anlayışı önemseyen ancak karşıt/alternatif objektiflik vurgularının da ön plana çıktığı evredir. Beşinci ve son evre ise, karma bir etik anlayışa dayanan ve içeriğin üretildiği medyanın türüne göre objektiflik ilkelerinin değişiklik gösterebildiği anlayıştır (Ward, 2009, s. 295). Basın etiğine yönelik tarihsel gelişmelerin ve gereksinimlerin nedeni, 19. yüzyıldan itibaren belirleyici niteliğini koruyan serbest piyasa koşulları ve bunun habercilik pratikleri üzerindeki etkisidir. Bizatihi basın etiğine yaslanan bu değişim ve dönüşümdeki kırılmanın tarihsel bağlamı ise, *penny press* olarak bilinen ucuz gazetelerin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. 1830’larda ABD’de basın etiğinin belirginleşmesiyle birlikte, siyasal parti gazeteciliğinden bir kopuş yaşanmış ve gazeteler giderek “kamu yararını” gözetilen bir misyon edinmiştir. Bunun sonucunda ise gazeteler kitleselleşmiştir. Bu kitleselleşme, siyasal yanlılığın görünürde son bulması dolayısıyla, herkese hitap edebilmek için polisiye, magazin, moda vb. konuların ön plana çıkarılmasına koşut olarak insana yönelik öykülerin sansasyonel ve popüler bir dil ve anlatımla verilmesinde kendini göstermiştir. Yalnızca haber konularının seçimiyle kalmayan ve haber dilinde de değişikliklere neden olan gelişmeler, aynı zamanda haberin bilgi işlevinin giderek geri plana düştüğü ve eğlendirme işlevinin değer kazandığı bir anlayış halini almıştır. I. Dünya Savaşı’nın ardından ortaya çıkan “haberde nesnellik” tartışmaları, haber dilindeki öznellik ile olgular arasındaki bir bariyer olarak belirirken, bunun uygulamadaki sorunlarından doğan “dengelik”, nesnellik ilkesinin başaramadıklarını örtme amacını taşımaktaydı (Taş, 2012, s. 63-68; İnal, 2010, s. 29-31).

Her ne kadar Kıbrıs Türk basını böylesi bir tarihsel seyir izlememiş olsa da, bu tarihsellikten çıkan kavramsal, teorik, teknik ve biçimsel iddialar ile etik tartışmaların içinde bulunması açısından önemlidir. Bilhassa Kıbrıs Türk basını özelinde söyleyecek olursak, basında tabloidleşme olarak yansımalarını bulan durum, haber seçimindeki ve

haber dilindeki sorunsalların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Küçük boyutlu olarak düzenli yayımlanan tabloid gazetelerin gerçekte içeriğine yönelik olarak kullanılan tabloidleşme kavramsallaştırması, hem Kıbrıs Türk basınındaki tüm gazetelerin biçimsel olarak tabloid olması hem de haber seçimi ve dilinin bu yönde bir tercih göstermesi nedeniyle oldukça önemlidir. İzleyicinin ilgisini, merakını çekmeye yönelik haber dilinin benimsendiği tabloid gazetelerin ağırlıklı haber tercihlerini ise ünlü kişiler, sansasyonel söylemler, felaket haberleri ve “yaşam tarzı” haberciliği oluşturmaktadır. Herkes tarafından kolaylıkla okunabilen ve böylelikle tirajını arttırdığı için reklam pastasından da büyük bir pay alan tabloid gazetecilik anlayışı, olaya dayalı bir haberciliği benimsediği için haberdeki tarihsel ya da kurumsal bağlamlar neredeyse yok gibidir. Haberin bir anlatı olarak alımlandığı ve bir anlatı olması gerektiği yönündeki görüşe yaslanan tabloid basın, yerleşik kültürün içinde bulunan genel geçer kodlara atıfta bulunan konuların haberleştirilmesine yönelik pratiği yalnız haber seçiminde değil, haber dilinde ve gazete tasarımında da benimsemektedir. Özellikle KKTC gibi küçük ölçekli bir ülkede bu kültürel değerlerin haberleştirilmesi özellikle okuyucu açısından çok daha belirleyici olmaktadır (Hartley, 2009, s. 315-316).

Tabloid habercilikte, öznenin yetişim büyüdüğü, biçimlendiği ortamlar içinde yaşama dair doğru/yanlış, iyi/kötü, namuslu/namussuz, kabullenilebilir/dışlanması gereken vb. zihinsel örüntülerini pekiştirecek, onaylayacak ve destekleyecek biçimde işler. Bir ünlünün nereye gittiği, nasıl eğlendiği, kimlerle gezdiği, nasıl bir “rezalet” çıkardığı vb., tabloid basının ve tabloid haber değerleri üzerine kurulu diğer türlerin temel odak noktalarından birini oluştururken, izleyiciye iki yönlü bir seçim sunulur. Gözetleyin ve yargılayın (kınayın, dışlayın) veya öykünün (siz de bir ünlü olma şansını yakalamaya çalışın) ya da ikisi birden... Tabloid haber değerleri, izleyici ve okuyucusunu bu kaygan zeminde konumlandırırken, ondan etik bir duruş beklemek yerine, kendisini metnin hazzına bırakmasını ister (İnal, 2010b, s. 167-168).

Yazılı kültürün getirdiği bireye ait duygu ve düşüncelerden çok, sözlü kültüre dayalı ve toplumsal alana ait duygu ve düşüncelerin gelişkin olduğu toplumlarda daha da görünür hale gelen tabloidleşme, siyasal ve sosyal konularda da benzer bir yol izlemektedir. Siyasal olarak hayati öneme sahip konular dahi, özel yaşama dair haberlerde olduğu gibi kişiler üzerine indirgenen, bireysel açıklamaların ön plana çıkarıldığı, toplumsal gerçekliklerin anlatılara dönüştürüldüğü, ardalandan ve bağlam bilgisinden kopuk, spekülatif, var olan gidişatın aleniyet kazanmasını sağlamaya yönelik bir şekilde ele alınmaktadır (Brookes, 2000, s. 196).

Bu anlamda -doğrudan etik üzerine olmasa dahi- çeşitli çalışmalar tabloidleşmenin Kıbrıs Türk basınındaki gazete içeriklerinde var olduğunu göstermektedir. Aliefendioğlu ve Kara (2009, s. 8), bu durumun dava gazeteciliği kültürünün bir mirası olduğuna vurgu yaparken, bunun haber diline yansımaları açısından ise “çatışmacı, rekabetçi, hatta ırkçı, milliyetçi, militarist ve cinsiyetçi” bir çerçeve çizdiğini ve bunların ise hiyerarşiyi koruyan seçkin bir anlayışı yaygınlaştırdığını belirtmektedirler. Bu habercilik anlayışının en önemli göstergelerinden birini kadınlarla ilgili haberler oluşturmaktadır. Kadının genellikle güçlü erkeğe iliştilmiş olarak verildiği bu haberlerde, feminist harekete dair haberler ya karikatürize bir sunum içinde verilmekte ya da hiç verilmemektedir. Burada ise özellikle editörlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Ancak bu noktada da devreye yine kârı odağa alan ekonomi politik tercihler ve KKTC basınında bir alışkanlık haline dönüşmüş olan TAK ajansına dayalı habercilik kendini göstermektedir (Aliefendioğlu, 2009, s. 168-169).

TAK ajansı ise her ne kadar haberlerindeki en önemli iki ilkenin “doğruluk ve tarafsızlık” olduğunu ve hemen her şeyin haberleştirildiğini dile getirirse de (İrvan, 2006, s. 56), buradaki kırılmayı yaratan şey TAK’tan haberlerin alınarak, gazetelerin yayın politikasına göre şekillendirilmesidir. Bu bağlamda, KKTC basınındaki en önemli sorunsallardan biri olan partizan gazetecilik anlayışı öyle noktalara varmıştır ki, gazetelerin genel yayın yönetmenleri için bağımsızlık, tarafsızlık, objektiflik ve dengelilik gibi ilkeler yalnızca bir temenni ve ideal olarak kalabilmektedir. Daha da ironik olan, gazete sahipliğinin bu ilkelere zarar vermediği düşüncesidir. Bununla ilgili olarak bir siyasi parti gazetesinin genel yayın yönetmeni şunları aktarmaktadır:

Aslolan bağımsız olmak, objektif olmak. Taraf olmak, sonuçta her yerde bir sahiplik yapısı var. İşte parti olunca sanki başka bir şeydir. Her kurumun bir sahiplik yapısı var. Sahibinin düşünceleri var, bir vizyonu var, görüşü var ve o sahiplik yapısı içinde kendine uygun, kendinin güvendiği kişiler seçiyor, onlara güveniyor, onlara yetki veriyor, onlar da yetkilerini kullanarak yapıyorlar (Hançer, 2006, s. 10).

Bir başka siyasi parti gazetesinin genel yayın yönetmeni ise daha da ileri giderek şunları kaydetmektedir:

Gazeteci tarafsız mıdır? Biz bu açıdan baktığımızda da tarafsız insan yoktur, tarafsız gazeteci yoktur. Gazetecinin nereden yana taraf olduğuna bakmak lazımdır. Gazeteci ben tarafsızım derse

yalan söyler, doğru değildir o. Gazetecinin taraflı olması gerekir, taraf olması gerekir, öyledir de, tüm gazeteciler taraflıdır (Hançer, 2006, s. 10).

Kıbrıs Türk basınındaki gazetecilik etik değerlerinin “ideal” ile “kabullenilmişlik” arasındaki bu durumu, doğrudan doğruya dava gazetecilik kültürünün yerini, siyasal çekişme ve partinin düşüncelerini meşrulaştırmanın daha “çağdaş” bir versiyonu olarak gazetelere bırakmasıdır. İrvan’ın (2006, s. 9) Kıbrıs Türk basınındaki etik değerler üzerine yaptığı araştırması da yine bu “kabullenilmişlik” yönünde önemli veriler sunmaktadır. “Doğru ve objektif haber aktarılmaktadır” diyen gazetecilerin oranı sadece %37.5’tir. “Kişilerin özel yaşam haklarına saygı gösterilmektedir” diyenler ise %50.7’dir. “Haber kaynaklarından para ve hediye kabul edilmemektedir” diyenler %29.2’dir. “Gazeteciler bilgileri kişisel/kurumsal çıkarlar için kullanmamaktadır” diyenlerin oranı %29.8’dir. “Patron ya da kurum dışından gelen baskılar haberleri etkilememektedir” diyenlerin oranı yalnızca %20.8’dir. Kıbrıs Türk basınındaki dava gazetecilik geleneğini yansıtan en önemli gösterge olan “Toplumlararası düşmanlıkları körükleyici yayından kaçınılmaktadır”a katılan gazetecilerin oranı ise %37.5’tir.

Yapısal yanlılık olarak bilinen bu durum, “tüm haber kuruluşlarının günlük pratikleri içinde güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşlarının ürettikleri durum tanımlarını yeniden kurlmaları olgusudur”. Böylelikle, “siyasal, ekonomik, askeri ve sembolik seçkinlerin söylemleri, haber metinleri dolayımı ile meşruiyet kazanmakta ve var olan toplumsal yapıya yönelik rızanın oluşumunda etkili olmaktadır (İnal, 1995, s. 113)”. Profesyonel bir meslek olarak gazeteciliğin ve ticari kurumlar olarak gazetelerin var olan yapı içerisindeki konumundan kaynaklı olarak ortaya çıkan yapısal yanlılık sorunu, özellikle haber üretim sürecindeki iki temel sorunsalla ilişkilidir. Bunlardan ilki, önemli haberlerin kaynakları olan seçkinler, ikincisi ise haberin dilidir. “Doğal” bir haber değerine sahip olan seçkinler ve açıklamaları, yerleşik ve “profesyonel” habercilik diliyle birleştiğinde daha da belirginleşmektedir. Kaldı ki yapısal yanlılık, bilhassa haberde “nesnel” olduğu düşüncesinden hareketle, seçkinlerin görüşlerinin doğrudan alıntılandığı, haberi yazanın yorumunu katmadığı iddiasında kendini kurlmaktadır (Hackett, 1998, s. 35-37). Kıbrıs Türk basınına habercilik anlamında ayakta tutan en önemli dinamik olan TAK’ın eski müdürü, tam da bu konuyla ilgili olarak “tarafsızlık” ilkesini nasıl uyguladıklarına dair şunları söylemektedir:

Zaten bir devlet kurumusunuz, devletten yana tarafsınız, devlet yetkililerinin söyledikleri ayan beyan yanlış değilse, onları doğru kabul ederek veriyoruz. Bir cumhurbaşkanının, bir başbakanın söylediklerini hatalı mıdır, değil midir sorgulama gibi bir şey yok. O açıklamayı zaten oradan geldiği şekilde veririz. Yanlışsa, farklıysa onun muhatapları zaten cevabını verir, açıklamayı verir, onu da veririz (İrvan, 2006b, s. 57).

Dolayısıyla TAK'tan çıkan haberlere, her gazetenin kendi siyasal görüşü çerçevesinde "açıklıkla" ve "doğallıkla" yaptığı değişiklikler sonucunda bu durum daha da katmerlenmektedir. Buna ek olarak bir diğer sorunsal ise, kullanılan dil ve habere katılan yorumlardır. İrvan'ın (2006, s. 9) araştırmasında "Haber ve yorum ayrımı yapılmaktadır" diyen gazetecilerin oranı da bunu doğrulamaktadır: %42.4. Diğer bir deyişle, Kıbrıs Türk basınındaki gazetecilerin yarıdan fazlası haberde yorum yapıldığını kabul etmekte, bunu "doğal" bir mesleki pratik olarak görmektedir. Hatta bu yorumlarda daha da ileri gidildiğini gösteren bir diğer veri, gazetecilerin "Temelsiz suçlamalar yayımlanmamaktadır" ilkesine yalnızca %28.4'ünün katılmasıdır. Bu elbette, daha önce de değinildiği üzere, siyasal çekişmenin ve bu siyasal çekişmedeki tarafların neredeyse propaganda işlevi gören gazetelerinde somutlaşmasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasi konuların dışında kalan haberlerde de görülen yorum katma, Kıbrıs Türk basınında özellikle suç ve bununla ilişkili polisiye haberlerde daha da belirginleşmektedir. Bununla ilgili olarak, 2011 yılında temelleri atılan ve 1 Nisan 2013 tarihinde düzenlenen bir basın toplantısıyla kuruluşu duyurulan KKTC Medya Etik Kurulu⁴⁹ oluşturulmuştur. Kurul tarafından yayımlanan "Gazetecilik Meslek İlkeleri" başlıklı bir dizi etik ilkeler de bulunmaktadır. Toplam otuz maddeden oluşan etik ilkeler ise sırasıyla şöyledir:

1. Gazetecinin temel görevi, gerçekleri nesnel bir biçimde, çarpıtmadan, sansürlemeden aktarmaktır.
2. Gazeteci, demokratik değerlere ve insan haklarına aykırı yayın yapmamalıdır.
3. Haber, yorum ve görüşler okur ve izleyicinin yayının niteliğini anlayabilmesini sağlayacak biçimde, açıkça birbirinden ayrılmalıdır.
4. Basın yayın organları masumiyet karinesine saygılı olmalı, suçluluğu yargı kararıyla sabit olmadıkça herhangi bir kişiyi suçlu ilan edecek yayın yapmaktan kaçınmalıdır. Yargı süreci devam eden davalarda iddialar ve savunmalar adil ve dengeli biçimde aktarılmalıdır.

---

⁴⁹ <http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/hakimizda/tarihce-2/> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

5. Zanlıların, sanıkların ve mahkûmların yakınları, işlenen fiille açıkça ilgili bulunmadıkça ve olayın doğru anlaşılması için gerekli olmadıkça teşhir edilmemelidir.
6. Çocuklarla ilgili suçlarda, zanlı, sanık, mahkûm, tanık, mağdur ya da maktul statüsünde olan 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayımlanmamalı, bu çocuklarla, ebeveynlerinin veya hukuken çocuktan sorumlu olan diğer kişilerin izni olmadıkça röportaj yapılmamalıdır.
7. Cinsel dokunulmazlığa, kadın ve çocuk istismarına ilişkin suçlarda, mağdurun açık ismi ve fotoğrafları yayımlanmamalı; kimliğini ortaya çıkaracak yayınlardan kaçınılmalıdır.
8. Yayımlanan haber, görüş ve yorumlarda, bir insanın davranışının veya işlediği suçun, haber konusu olayla doğrudan ilgili olmadıkça, onun ırkından, milliyetinden, dinî veya mezhepsel inancından, cinsiyetinden, cinsel kimliğinden, cinsel yöneliminden, yaşından, engelinden veya başka bir özelliğinden kaynaklandığını ima eden vurgular yapılmamalıdır.
9. Tıp alanında, doğruluğu bilimsel düzeyde kanıtlanmamış yöntem ve ilaçların kullanılmasını teşvik etmeye yönelik yayın yapılmamalıdır.
10. Hastanelerde araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir. Yetkili kişinin ve hastanın (onun izin veremeyecek durumda olması durumunda yakınının) izni olmaksızın, hastane ve benzeri kurumlarda hiçbir yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.
11. Tekzip ve cevap hakkına saygı gösterilmelidir.
12. Üstün kamu yararı olmadıkça, sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses veya görüntü alınmamalıdır.
13. İntihar olayları hakkında, haber çerçevesini aşan ve okuyucu veya izleyiciyi etki altında bırakacak, özendirici nitelikte ve genişlikte yayın yapılmamalıdır. Olayın ayrıntılarından ve uygulanan yöntemin tarifinden kaçınılmalı, olayı gösteren fotoğraf, resim veya film yayımlanmamalıdır.
14. Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir haber kaynağının verdiği bilgi ve belgenin yayımlanacağı tarih konusundaki tercihi uymalıdır.
15. Şiddeti haklı gösteren, özendiren ve kışkırtan, nefret ve düşmanlığı körükleyen nitelikte yayın yapılmamalıdır.
16. Irka, milliyete, etnik kökene, cinsel kimliğe, cinsel yönelime, dile, dine ve mezhebe yönelik ayrımcılığı teşvik edecek yayın yapılmamalıdır.
17. Gazeteci, haber ajanslarından veya başka medya kuruluşlarından alarak doğrudan kullandığı veya geliştirdiği haberlerde kaynak belirtmelidir.
18. Gazeteci, mesleki saygınlığa gölge düşürecek türden etkinliklerden ve görevlerden uzak durmalıdır.
19. Habere konu edilen veya edilmesi düşünülen kişi ve kurumlardan, hediye, maddi çıkar veya ayrıcalık kabul edilmemelidir.
20. Gazeteci, elde ettiği bilgileri doğrulamak için çaba göstermelidir.
21. Gazeteci, kişi ve kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde aşağılayan, hakaret içeren ifadeler kullanmamalıdır.

22. Özel yaşamın gizliliği esastır. Üstün bir kamu yararı olmadıkça veya kişinin rızası alınmadıkça özel yaşamın gizliliğini ihlâl eden habercilik yapılmamalıdır.
23. Gazeteci, gizlilik sözü verdiği haber kaynağını açıklamamalıdır. Kaynağın kamuoyunu açıkça yanılttığı durumlarda gizlilik ortadan kalkar.
24. Gazeteci, haberde yapılan yanlış en kısa sürede düzeltmekle yükümlüdür.
25. Haberde, konuşmalardan ve demeçlerden yapılan alıntılarda bağlam saptırılmamalıdır.
26. Üstün kamu yararı olmadıkça, gizli kamera, izinsiz ses kaydı, kimlik gizleme ve benzeri yöntemlerle haber araştırmaktan kaçınılmalıdır.
27. Kaza ve cinayet haberlerinde kan ve şiddet unsurları içeren fotoğraf ve görüntüler yayımlanmamalıdır.
28. Haber formatına bürünmüş reklamlarda, bu yayınların reklam olduğu açıkça belirtilmelidir.
29. Gazeteci, bir haberin yayımlanması veya yayımlanmaması karşılığında maddi veya manevi çıkar peşinde koşmamalıdır.
30. Gazeteci kimliğini taşıyan herkes, gazeteciliğin evrensel ilkelerine uymaya özen gösterir.⁵⁰

Yalnızca yazılı basınla yetinmeyip, internet gazeteciliğinin dünyada ve KKTC'deki yükselişini görerek buna dair bir deklarasyon da yayımlayan KKTC Medya Etik Kurulu, bu deklarasyonda ise şunlara dikkat çekmektedir:

1. Gazetecilik meslek ilkeleri, internet haber siteleri için de geçerlidir. Künyede, "bu haber sitesi, gazetecilik meslek ilkelerine uygun davranır" şeklinde bir ifadeye yer verilir.
2. Haber siteleri, künye ve iletişim bilgilerini yayımlamakla yükümlüdür. Künyede, haber sitesinin sorumlu müdürünün kim olduğu açıkça belirtilir.
3. Başka bir medya kuruluşundan alınarak yayımlanan haberlerde kaynağın belirtilmesi ve medya kuruluşunun kendi imkânlarıyla ürettiği özel haberlerin tamamının kullanılmayıp haberi üreten medya kuruluşuna link verilmesi esastır.
4. Bir gazetede ya da internet haber sitesinde yayımlanan köşe yazısı ancak yazarın ve yayıncının izniyle haber sitesine konulabilir.
5. İnternet haber sitelerinin sorumluları, gazetecilik kaygısıyla hareket ederler.
6. İnternet haber siteleri, haberlerin ve yazıların okunma sayılarını verirken dürüstlükten ödün vermezler.
7. İnternet haber siteleri, insan haklarına, evrensel değerlere uygun yayın yaparlar; nefret söyleminden uzak dururlar.
8. İnternet haber sitelerinde insan bedeninin metalaştırılmasına hizmet edecek ve toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı şekilde yayın yapılmaz.

---

⁵⁰ <http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/gazetecilik-meslek-ilkeleri/> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

9. Sırf haberin tıklanması için, içeriği yansıtmayan, çarpıtılmış, sansasyonel haber başlıkları kullanmak doğru değildir.

10. Haber ve köşe yazılarının altına yazılan okur yorumlarında gerçek isimlerin kullanılması esastır. Haber sitesi, takma isimlerin kullanılmasına izin verse bile, yorumları yayımlanmadan önce küfür ve hakaret içermemesi için denetlemesi gerekir. Haber sitesi, okur yorumları dahil, yayımladığı her içeriğin sorumluluğunu alır.⁵¹

Bunların yanı sıra Ceza Yasası'nda da "müfsit gaye" içeren, kötüleici yayınların suç olduğu belirtilmektedir (Tunca, 2018). Ancak tüm bunlara karşın Kıbrıs Türk basınında, başta kişi hakları olmak üzere belli etik değerlerin yok sayılması olağan görülen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla ilgili örnek bir habercilik anlayışını, KKTC'de öğrenci olan Nijerya'lı bir öğrencinin Ocak 2018 ayı sonlarında cansız bedeninin bulunmasıyla başlayan ve katil zanlılarının yakalanmalarıyla devam eden süreçteki haberlerde görmek mümkündür. Medya Etik Kurulu'nun da işaret ettiği özellikle dördüncü ve beşinci maddelerin tamamen çiğnendiği haberlerde, hemen tüm isimler açıkça haberde yer almıştır. Bununla da yetinilmemiş, katil zanlılarının olay sonrasında eğlenmek için gittikleri yerde yaptıkları kutlama görüntüleri de, kişisel internet paylaşım sayfalarından alınarak habere iliştilmiştir. Zanlıların yüzlerinin buzlanmadığı bu fotoğraflara ek olarak haberde kullanılan dil ise, yargı kararını beklemeden, haberin öykülenmesi yoluyla henüz zanlı olanların yargıdan önce gazetelerde "suçlu" olarak gösterilmesine yöneliktir. Olaya dair detaylar ise, dramatik bir sunum içinde aktarılmakta, "olayda kullanılan kıyafetler ıslak, çamurlu ve kanlı" gibi ifadelerle haberde verilmektedir.⁵²⁵³⁵⁴

Özellikle KKTC gibi küçük ölçekli ülkelerde daha da önem kazanan etik ilkeler, çiğnenmesi durumunda haberde bahsi geçen kişi için geri dönülemez bir şekilde yaşamı çekilmez kılabilir. Ancak burada üzerinde durulması gereken nokta, tüm gazetelerin belli bir olayda etik ilkeleri görmezden gelmesinden çok, bu etik ilkelerin çiğnenmesiyle haberde yaratılan arz ve reklamdır. Kaldı ki KKTC basınında etik ilkelerin tüm gazetelerce ya da her haberde çiğnendiğini söyleyemeyiz. Fakat belli bir

---

⁵¹ <http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/hakkimizda/internet-gazeteciligi-deklarasyonu/> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

⁵² <http://www.kibrispostasi.com/c88-GAZIMAGUSA/n241682-vahsi-cinayetin-ardindan-maytapli-dogum-gunu-kutlamasi-03022> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

⁵³ <https://www.gundemkibris.com/kibris/cinayet-yavas-yavas-cozuluyor-h238554.html> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

⁵⁴ <https://www.gundemkibris.com/kibris/cinayetin-ele-basi-pile-de-polisten-kacti-h238595.html> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

olayda, tüm gazetelerin etik ilkelere uyması karşısında, tek bir gazetenin bu etik ilkelere bazılarını görmezden gelmesi, gazete açısından tirajı arttırmaya yönelik bir sonuç doğururken, okuyucular açısından ise “merak” unsuruyla başlayan ilgi, giderek “o” gazeteye talepleri yoğunlaştırmaktadır. Bu durum belli bir yerden sonra artık diğer gazetelerin de okuyucu kaybetmemek adına görmezden gelemeyeceği bir kültür halini alabilmektedir.

Tunca'nın (2018), Medya Etik Kurulu'nun KKTC gazetelerine yönelik yaptığı ihtar yazılarını inceleyen çalışması, gazetelerin aldığı ihtarların çoğunluğunun kişilik hakları üzerine olduğunu ortaya koymaktadır. KKTC'de önemli bir sorun olan trafik kazası haberlerinde isimlerin yanı sıra plakaların, ezilmiş araç görüntülerinin verilmesi de yine Medya Etik Kurulu'nun ihtarlarında başı çekmektedir.⁵⁵ Öte yandan kişilere hakaret, tecavüzün masumlaştırılması, çocukların isim ve fotoğraflarının yayınlanması, haber kaynaklarının belirtilmemesi de diğer ihtar konularını oluşturmaktadır.

Özetle, Kıbrıs Türk basınında etik, tarihsel olarak da gözlemlenebilen haber ve yorum arasındaki muğlaklığın sonucunda, öncelikli olarak gazetelerin daha sonra ise gazetecilerin yüklendiği misyon odaklı, partizan çekişmelerin arasında kalan bir konu görünümündedir. Ancak unutulmamalıdır ki, haberleştirilen olay/durum hiçbir zaman tam anlamıyla gerçeği yansıtmamaktadır; aksine yaşanan olayın yeniden düzenlendiği, tasarlandığı, hatta kurgulandığı bir metin olarak okuyucuların önüne gelmektedir. Gazetecilik meslek profesyonelliğinin ayrılmaz bir parçası olarak öne sürülen “haberlin kokusunu alma” (İnal, 2010b, s. 166) eğiliminden daha önemli olan şey, gazetecinin habere ve haberin en temel unsuru olan kişilere ilişkin olarak göstereceği empatik yaklaşımlar ile yazdığı habere yönelik “şüpheli” duyarlılıklardır.

Habere ilişkin olarak eğer ayna metaforu doğru olsaydı, bir başka deyişle haber gerçeği bir ayna gibi aynen yansıtırdı etiğe gerek kalmayacaktı. Ancak, haber gerçeğinin yeniden inşası olduğundan, bu inşa sürecinde haberlerin seçiminde, sunumunda, haber üretim sürecinde etik değerler önem taşır. Dış gerçeklik haberin sadece temel malzemesidir, bu malzemenin nasıl işleneceği ise etik bir sürecin işe karışmasını gerektirir (Uzun, 2011, s. 329).

Habercilik pratiği açısından ağırlıkla ajansa bağımlı haberciliğe koşut olarak tabloid bir basın kültürünün getirdiği etik açmazlar, özellikle tiraj kaygıları da göz

---

⁵⁵ Örnek haber için bkz. http://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n241677-yine-kaza-yine-olum!-27-yasindaki-tolga-ozkirac-trafik-kazas (Erişim tarihi: 15.04.2018).

önünde bulundurulacak olursa, Kıbrıs Türk basınında önemli bir sorunu teşkil etmektedir. Basındaki mali sorunları aşmanın yolu ise, küçük ölçekliliğin de etkisiyle, haber dili ve anlatımında doğrudan doğruya var olan kültürden referanslarını alan sansasyonel ve popüler bir habercilikte yansımalarını bulmaktadır. Mesleki değerler ve habercilik açısından basının bir “ayna” gibi var olan gerçekliği yansıttığına yönelik savlar bu noktada gerçekçi görünmemektedir. Çünkü “var olan durum”, tarihsel ekonomi politik ilişkilerin sonucudur; dolayısıyla bu metafora göre basın “var olan” durumu değil, geçmişten beri süregelen ve halihazırda devam eden ilişkilerin sonucu olan ekonomik, kurumsal ve toplumsal normları gözetmekte ve yansıtmaktadır. Böylelikle basının siyasal ve toplumsal anlamda yüklendiği dördüncü güç işlevi de yerini ideolojik bir bağlama bırakmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada çoklu araştırma yöntemi kullanılmıştır. Eşzamanlı olarak yapılan bu nitel ve nicel çalışma kapsamında KKTC'deki gazete ve haber kurumlarında, ağırlıklı muhabir düzeyinde çalışan gazetecilere anket uygulanmıştır. Gazetelerin sahibi, müessese müdürü, genel yayın yönetmeni, yazı işleri müdürü düzeyinde ise derinlemesine görüş alma tekniği kullanılmıştır. 15 gazete ve 2 basın kurumunun yanı sıra gazetecilik derneği ve medya etik kurulu çalışmanın sahasını oluşturmuştur. Toplam 20 gazeteciyle görüşülmüş, 104 gazeteciye anket uygulanmıştır.

Tarihsel olarak belli epistemolojik tartışmalara, ayrımlara yaslanan nitel ve nicel araştırma yöntemleri, son yıllardaki saha çalışmalarında giderek birlikte (mixed) kullanılmaktadır. Bunun arkasında yatan neden ise, araştırmacının tanımlamaya, açıklamaya çalıştığı “metaforun” bütünlüklü olarak ortaya konmasına imkan tanınmasıdır. Böylelikle her iki metodolojinin birbirine yönelttiği eleştiriler minimize olmakta, saha bütünlüklü olarak serimlenmektedir. Bunlar ağırlıklı nitel yöntemlerin nicel yöntemlere yönelttiği “verilerin manipülasyonu” ve “bireyleri homojenleştirilmesi” eleştirisi ile nicel yöntemlerin nitel yöntemlere yönelttiği “yorumsamacılık” ve her sahanın -doğallıkla- getirdiği farklı zorlukların bir neticesi olarak çalışmanın “deneyimsel” bir hal almasına ilişkin eleştirilerdir. Diğer bir deyişle çoklu yöntemin sağladığı en önemli olanak, nicel araştırma yöntemiyle bütünün bir fotoğrafını çekme imkânının yanı sıra ortaya konulmaya sağlanan metaforun nitel araştırma yöntemiyle de pekiştirilmesidir (Elliot, 2005, s. 185-186). Çünkü “KKTC’de Basının Kültürü” gibi bütünlüklü bir başlığı tanımlamaya girişmek, yalnızca nitel ya da yalnızca nicel bir yöntemle etraflıca ortaya konamayacağı gibi, çoklu yöntemin sağladığı en önemli noktalardan biri olan “tamamlayıcılık” (complementarity) vurgusu da dışarıda bırakılmış olmaktadır. Çalışma bağlamında söylenecek olursa, editoryal düzeyde yapılan derinlemesine görüş almalar “güç ilişkilerini” ortaya koyarken, anket çalışması ise haberin mutfağında yer alan ve doğrudan habercilik pratiğinin içinde bulunan muhabirlerin görüşleri doğrultusunda bu güç ilişkilerinin “içsel olasılığını” karşılaştırma imkânı sağlamıştır (Hesse-Biber, 2010, s. 3-5). Kaldı ki her şeyden önce konu bağlamında birbiriyle ilişkili olan muhabirler ve editoryal kadro, aynı zamanda yöntemsel bir “bağı” ve geçişkenliği de kaçınılmaz kılmaktadır. Creswell’in (2009, s.

208) “çoklu araştırma yöntemindeki bağ” (connected in mixed methods) olarak betimlediği bu durum, çoklu araştırma yöntemini daha baştan ele alınan konu dolayısıyla zaten yerleşik (embedding) ve zaruri kılmaktadır.

3.1. Örneklem

Çalışmada doymuş (saturation) örneklem (Lin, 1976, s. 164) tercih edilmiştir. Eşdeyişle, neredeyse evrenin bütünü çalışılmıştır. Çalışma kapsamında, çalışmanın yapıldığı Mayıs-Haziran 2018 tarihlerinde yayımlanmakta olan tüm gazeteler ele alınmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın örneklemini tüm KKTC yazılı basınıdır. Belirtilen dönemde KKTC’de yayımlanmakta olan 19 gazete vardır. Bunlardan 15’i ile görüşülmüştür. Bunun yanı sıra, Bayrak Radyo Televizyon Kurumu (BRTK) ve Türk Ajansı Kıbrıs (TAK) haber kurumları da çalışmanın evreni içerisindedir. Öte yandan, KKTC Medya Etik Kurulu ve Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği de (KTGB), KKTC basınının kültürünü oluşturan önemli kurumlar olduklarından ayrıca görüş alınmıştır. Dolayısıyla çalışmada; Afrika, Demokrat Bakış, Detay Kıbrıs, Diyalog, Güneş, Haberatör, Halkın Sesi, Havadis, Kıbrıs, Kıbrıs Postası, Star Kıbrıs, Vatan, Yeni Bakış, Yeniden Nacak, YeniDüzen gazeteleriyle sahiplik, müessese müdürlüğü, genel yayın yönetmenliği, yazı işleri müdürlüğü düzeylerinde derinlemesine görüş alma yapılmış ve muhabirlere anket uygulanmıştır. Çalışmaya katılmayan gazetelerden Hakikat, Kıbrıs Manşet, Volkan ve Haberal Kıbrıslı gazeteleriyle ise iletişim sağlanmış ancak görüşme gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle dört gazete çalışmanın dışında kalmıştır. BRTK’dan Haber Amiri Efdal Keser ve TAK’tan Müdür Fehmi Gürdallı ile görüşülmüş, muhabirlere anket uygulanmıştır. Bunun yanı sıra TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı’dan da görüş alınmıştır.

Görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşülen gazetecilerle Kıbrıs Türk basın kültürü tarihsel bağlamı içerisinde ele alınmıştır. Bunun en önemli nedeni, “güncel” olarak görülen problemlere ilişkin gazetecileri olabildiğince kendi gerçeğinin dışına çıkarmak, çalışmayı derinleştirmektir. Çünkü öncelikle, Kıbrıs Türk basınında dava siyaseti/gazeteciliği ve bunun günümüzdeki ekonomik, siyasal, ideolojik, kültürel etkilerine yaslanan bir yaklaşımı görmezden gelmek, görüşülen gazetecilerce ele alınan

olgu ya da olguları tikelleştirecektir. Bunun neden olduğu başlıca şey ise, “egemen ideolojik söylemlerin inanırlılığını kendi söylemi içinde kurarak” aynı söylemi tekrar üretmesidir (İnal, 1993, 159). Diğer bir sorunsal, görüşülen gazetelerde eşik bekçisi konumunda olan editoryal kadroların, gazeteye, gazeteciliğe ve habere ilişkin siyasal ve ideolojik yaklaşımlarının üzerinin örtülmesidir. Hall’un (2017, s. 25-28) “temsil sistemi” olarak nitelendirdiği bu durum, hem görüşmeyi yapan araştırmacı için hem de görüşmenin yapıldığı kişi için bir ortak “kavramsal harita” yaratması dolayısıyla görüşmelerdeki derinliği sağlamaktadır. Başka bir deyişle, “görünüşte olan”dan kurtularak, “gerçekte olan”ın ne olduğuna yönelik bakış açılarını çalışmaya katmaktadır (Pala, 2003, s. 223). Ortaya çıkışından itibaren gazetecilik mesleğini politik ve ideolojik bir eylemlilik olarak inşa eden Kıbrıs Türk basını gibi bir basının kültürünü tarihselliği dışında ele almaya girişmek, hem derinlemesine görüş alma da -yöntemsel olarak- veri akışının önüne geçmekte hem de o verilerin değerlendirilmesi noktasında çalışmayı yüzeysel kılmaktadır. Kaldı ki, derinlemesine görüş alma yöntemiyle üzerinde durulan konular, anket yönteminin sağlayamadığı belli başlı olguların yönetsel düzeyde nasıl bir ardalana sahip olduğunun tanımlandığı, anlamlandırıldığıdır. Brinkmann’ın da (2013, s. 47) belirttiği gibi, derinlemesine görüş almanın sağladığı şey, belirlenen konunun ya da konuların açıklanması, açıklığa kavuşturulmasıdır. Buna ek olarak, KKTC basınının ekonomi politik durumu ve internetin KKTC yazılı basınına etkileri, Kıbrıs konusuna bakışları, basın etiği, haberde objektiflik ve yanlılık, basında sahiplik ilişkileri gibi konular da gazetecilerle görüşülmüştür. Yapılan görüşmelerden elde edilen bazı demografik ve niceliksel veriler, yine nicelleştirilerek sunulmuştur.

Yapılan görüşmeler ve gazetecilerin gazetelerindeki/kurumlarındaki konumları şöyledir: BRTK Haber Amiri Efdal Keser, TAK Müdürü Fehmi Gürdallı, Medya Etik Kurulu Başkanı Dr. Bekir Azgın, KTGB Başkanı Sami Özuslu, Afrika gazetesi Direktörü Ali Osman Tabak, Demokrat Bakış gazetesi Editörü İslam Türfent, Detay Kıbrıs gazetesi Müessese Müdürü Erkut Yılmabaşar, Diyalog gazetesi Genel Müdürü Sezgin Madencioğlu, Güneş gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Adnan Işıman, Haberatör gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Eş, Halkın Sesi gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ali Fahrioğlu, Havadis gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Başaran Düzgün, Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor, Kıbrıs Postası gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat, Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç,

Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu, Yeni Bakış Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren, Yeniden Nacak gazetesi sahibi Aydın Akkurt, YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ, TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı. Görüşmelerin dördü, gazetecilerin yoğunluklarından kaynaklanan talepleri doğrultusunda maille soruların gönderilerek cevaplanması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye katılan gazeteciler seçilirken, ele alınan gazete ya da kurumdaki en üst düzeydeki editöre/yetkiliye ulaşılmaya çalışılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde de, özellikle sahiplik sorunu başta olmak üzere, medya-siyaset ve medya-ekonomi ilişkileri, bundan doğan yanlılık ve objektifliğin nasıl sağlandığı, habere müdahale olup olmadığı, dava gazeteciliği pratiğinin günümüzdeki etkileri, alternatif bir pratik olarak barış gazeteciliği gibi konular ele alınmaktadır. Görüşmelerde ele alınan konu başlıkları ışığında hazırlanan soruların yanı sıra yapılan görüşme sırasında gerçekleşen karşılıklı sohbetin kaçınılmaz bir sonucu olarak doğan yeni soru ve sorunsallara da yanıtlar aranmaktadır. Dolayısıyla yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmaktadır.

Araştırmaya katılan gazeteciler, daha önceki çalışmalarda olduğu gibi (İrvan, 2006; Hançer, 2006; Ünlü, 1982) isimlerinin açık şekilde kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Bazı gazeteciler bunun nedenini öncelikle KKTC'nin küçük ölçekliliğine bağlamaktadır. Benzer şekilde gazetelerin kurumsal yapıları da küçüktür. Dolayısıyla "... gazetesindeki bir yönetici" dendiğinde dahi bu ifadenin doğrudan kendilerini referans edeceklerini dile getirmişlerdir. Öte yandan araştırmadan da görüleceği üzere, bu durumun tarihsel boyutu Kıbrıs Türk basınının mücadele kültürüyle iç içe geçmiş çekincesiz karakterinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, hem gazetecilerin bu yöndeki talepleri göz önünde bulundurulduğunda hem de böylesi bir tercihin Kıbrıs Türk basınının kimliğini ve kültürünü ortaya koyan önemli bir veri olması açısından isimler açık olarak kullanılmıştır.

Anket sorularının hazırlanmasında ve tasarımında ise, ağırlıkla İrvan'ın (2006) daha önce Kıbrıs Türk basınına uygulamış olduğu mesleki ve etik değerlere yönelik anket soruları ile Cangöz'ün (2015) Türkiye basınına yönelik olarak uyguladığı anket soruları esas alınmıştır. Anket soruları öncelikle pilot olarak uygulanmış daha sonra ise sahada kullanılmıştır. Anket çalışmasında, çeşitli demografik soruların ardından gazetecilere toplam 54 soru/ifade yöneltilmiştir. Anket sorularında yalnızca Kıbrıs Türk

basınının mesleki ve etik değerleriyle yetinilmemiş, önceki çalışmalardan farklı olarak tarihsel anlamda öne çıkan dava gazeteciliği ve bunun karşısında yer alan barış gazeteciliği, internet ve gazetecilik mesleğine etkileri, ekonomi politik olarak basına bakışları da gazetecilere sorulmuştur. Öte yandan “Kıbrıs sorunu” olarak bilinen uluslararası politik durumun/çıkılmaz habercilik ve gazetecilik meslekleri üzerindeki etkisine yönelik açık uçlu bir soru da yine muhabirlere yöneltilmiştir. 7’li likert ölçeğinin kullanıldığı anket çalışmasında (1. Hiç Katılmıyorum, 7. Tamamen katılıyorum) toplam 104 anket uygulanmıştır. Anket, ele alınan gazetelerde ağırlıklı muhabir düzeyinde çalışan gazetecilerin tümüne uygulanmıştır. Anketleri gazeteciler kendileri doldürmüşlardır. Anketler SPSS 17 programına yüklenmiş ve elde edilen veriler çözümlenmiş, tablolaştırılmıştır.

Bunlara ek olarak, görüşülen gazete ve kurumlarda çeşitli fotoğraflar çekilmiştir. Özellikle basın tarihine ilişkin çalışmalar okunduğunda, eksikliği “belgesel” niteliği açısından hissedilen fotoğrafların bulunmaması, ele alınan dönemin gazetecilik pratiğinin nasıl olduğuna ilişkin önemli bir göstergesinden mahrum olması anlamına gelmektedir. Burada kastedilen ise, birer özne olarak gazetecilerden daha çok, gazetelerin haber merkezleri, binaları vb. niteliklerini gözler önüne seren belgelerdir. Bu konuda Barthes (1996, s. 18), “fotoğraf”ın sonsuza dek kopyaladığı şey, aslında yalnız bir kez olmuştur” demektedir. Buradan yola çıkarak çekilen fotoğraflarla amaçlanan da, güncel olarak bir değeri olmasa dahi, belge niteliği dolayısıyla geleceğe yönelik olarak KKTC yazılı basınının fiziki şartlarının kaydını tutmaktır. Çekilen fotoğraflar, gazetelerin mekânsal olarak durumunu ortaya koymanın yanı sıra varsa haber merkezlerinin fotoğraflanması yoluyla haber üretim pratiğinin hangi koşullarda gerçekleştirildiğinin de belgelenmesidir. Yapılan derinlemesine görüş almalarında öne çıkan, internetin yazılı basını olumsuz olarak değiştirip dönüştürdüğü ve küçülmeye zorladığı yönündeki görüşler de bu tercihi doğrulamaktadır. Dolayısıyla çoksesliliğin ve kısa dönemli olarak dahi gazete ve dergi yayımlama girişimlerinin yoğun olduğu Kıbrıs Türk basınının, varoluşsal anlamda yeni bir dönemeçte olduğu görülmektedir. Bu nedenle gazetelerde fotoğraf kaydı yapılmıştır.

Özetle, eşzamanlı olarak yapılan bu nitel ve nicel araştırma, Kıbrıs Türk basınında tarihsel olanla güncel olanı buluşturmayı, bunu verilerle ortaya koymayı ve teorik bir

tartışmaya da yaslanarak belirtilen konulara dair bütünlüklü ve eleştirel bir araştırmanın gerçekleştirilmesi, sunulması gayesini taşımaktadır.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Demografik Bulgular

Bu bölümde, muhabir, foto-muhabir, editör düzeyinde çalışmakta olan gazetecilere uygulanan anketlerin yanı sıra gazetelerin üst editoryal kadrosunda yer alan genel yayın yönetmeni, müessese müdürü, sahibi ya da yazı işleri müdürü düzeyindeki gazetecilerin demografik bulguları ele alınmaktadır.

Çalışmaya katılan gazetecilerin cinsiyete göre dağılımı şöyledir: %50'si kadın, %48,08'i erkek, %1,92'si ise diğer cinsiyet kategorilerine aittir. Yaş kategorileştirilmeden ve açık uçlu olarak sorulduğundan, veriler aritmetik ortalama olarak ele alınmıştır. Yaş ortalaması kadınlarda 38,1; erkeklerde 35,2; diğer de ise 41,5 aritmetik ortalamaya sahiptir. Tüm cinsiyet guruplarının genel yaş ortalaması 37,2'dir. Bu yönüyle, KKTC basınında haberin mutfağında yer alan gazetecilerin tecrübeli bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.1. Örneklemnin eğitim durumu.

N=104 %	Genel	Kadın	Erkek	Diğer
Ortaokul	0,0	0,0	0,0	0,00
Lise	5,8	3,8	8,0	0,0
Lisans	64,4	71,2	56,0	100,0
Yüksek Lisans	26,9	25,0	30,0	0,0
Doktora	2,9	0,0	6,0	0,0
TOPLAM	100,00	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.1.1'den görüleceği üzere, gazetecilerin %64,4'ü üniversite mezunudur. Yüksek lisans mezunları, gazetecilerin dörtte bir oranından daha yüksek bir rakama tekabül etmektedir. Doktora mezunu olanlar yalnızca erkeklerdir. Bunun nedeni, üniversite eğitimi sonrasında iş hayatına katılan kadınların, “annelik” başta olmak üzere toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkili görünmektedir. Lise mezunu sayısı ise oldukça

azdır. Bu, KKTC basınında haberi üreten gazetecilerin belli bir akademik formasyona sahip olduğunu göstermektedir. Fakat öte yandan, üniversite mezunları içerisinde yer alan gazetecilerin yalnızca %51,9'u üniversitelerin Gazetecilik bölümlerinden mezun olmuştur. %48,1'lik kesim gazetecilik mezunu değildir. Oysa ki KKTC'de yer alan üniversitelerin hemen hepsinde gazetecilik bölümü mevcuttur. Bununla ilgili olarak TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), açılan muhabir alımına ilişkin münhallere üniversitelerin gazetecilik bölümlerinden mezun olarak gelip başvuran adayların haber yazmada büyük sıkıntılar çektiklerini, birçoğunun çok düşük puanlar aldıklarını dile getirmiştir.

BRTK ve TAK da dâhil olmak üzere görüşülen 17 gazetecinin eğitim durumlarına baktığımızda, bir kişi doktora mezunu iken, bir kişi doktora eğitimine devam etmektedir. Dört gazeteci üniversite eğitimini çeşitli nedenlerle yarıda bırakmış, lise mezunu olarak meslek hayatınlarını sürdürmektedirler. Dolayısıyla doktora yapanlarla birlikte on üç gazeteci lisans mezunudur. Lisans mezunu olan gazetecilerin yalnızca beş tanesi üniversitede gazetecilik eğitimi almıştır.

Katılımcıların vatandaşlık dağılımı; %77,9 KKTC vatandaşı, %12,5 hem Türkiye Cumhuriyeti hem de KKTC vatandaşı, %9,6 Türkiye Cumhuriyeti şeklinde dağılım göstermektedir. Görüldüğü üzere, Kıbrıs Türk basınında çalışanların büyük çoğunluğunu KKTC vatandaşları oluşturmaktadır. Gazetecilerin gelir dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.1.2. Gelir durumunun örnekleme dağılımı.

N=104 %	Genel	Kadın	Erkek	Diğer
2000 TL ve altı	4,8	0,0	10,0	0,00
2001 TL – 2999 TL	33,7	25,0	44,0	0,0
3000 TL – 3999 TL	18,3	19,2	14,0	100,0
4000 TL ve üzeri	43,2	55,8	32,0	0,0
TOPLAM	100,00	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.1.2.’deki verilerde öne çıkan nokta, kadın gazetecilerin erkek meslektaşlarına kıyasla görece daha iyi bir konumda olduklarıdır. Bir diğer veri ise, 2001-2999 TL aralığındaki erkeklerin %44’lük bir oranı oluşturmasıdır. Bu özellikle daha alt kademelerde haberi toplayan, mesleğe henüz adım atmış kadroların ağırlıkla erkekler olduğunu göstermektedir. Kadınların yaş ortalamasının erkeklerden yüksek olması da, bilhassa kıdemlilik açısından bunu desteklemektedir. Öte yandan Tablo 4.1.2’ye genel olarak bakıldığında, KKTC basınının gelir dağılımı açısından durumunun görece iyi olduğu görülmektedir. Maaş dışında ayrıca geliri olanlar arasında kadın ve diğer cinsiyet gurubunda olanlar bulunmamakta olup, bunların tamamı erkektir. Maaş dışında geliri olanlar katılımcıların %5,8’ini oluşturmaktadır. Maaş dışındaki gelirin aritmetik ortalaması 1600 TL’dir.

Gazetecilerin %73,1’i Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği’ne (KTGB) üyeyken, %26,9’u üye değildir. Gazetecilerin herhangi bir sendikaya üyelik durumları ise Tablo 4.1.3’teki gibidir.

Tablo 4.1.3. *Herhangi bir sendikaya üye misiniz?*

N=104 %	Genel	Kadın	Erkek	Diğer
Evet	79,8	84,6	74,0	100,0
Hayır	20,2	15,4	26,0	0,0
TOPLAM	100,00	100,0	100,0	100,0

KKTC basını sendikalılık açısından iyi durumda görünmektedir. Genel yüzdeye de etki edecek şekilde erkeklerin görece daha düşük oranda sendikalı olmasının nedeni, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup, KKTC vatandaşı olmayanların hiçbir sendikaya üye olma hakkının bulunmamasıdır. Diğer bir deyişle, Türkiye Cumhuriyet’i vatandaşı olup KKTC’de gazetecilik yapan katılımcıların tamamı erkektir. Bununla ilgili olarak bir katılımcı anket formunda yer alan sendikalılık sorusunun üzerine şunları yazmıştır: “T.C.’liler hiçbir şeye üye olamaz”. Dolayısıyla %9,6’lık bir orana sahip olan yalnızca T.C. vatandaşı gazeteciler “Hangi sendikaya üyesiniz?” sorusunu boş bırakmıştır. Sendikalara üye olduğunu belirtenlerin hangi sendikaya üye olduklarına ilişkin dağılım sırasıyla şöyledir: Basın Emekçileri Sendikası (Basın-Sen) %52,1; Kıbrıs Türk Amme

Memurları Sendikası (KTAMS) %20,2; Bayrak Radyo Televizyon Kurumu Çalışanları (Bay-Sen) %11,7; Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DEV-İŞ) %7,5; Kamu İşçileri Sendikası (Kamu-İş) %5,3; Kıbrıs Türk Devlet Çalışanları Sendikası (Çağ-Sen) %3,2. Küçük ölçekli bir ülkede böylesi sendikal çeşitliliğin olması önemlidir. KTGB Başkanı Sami Özuslu (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), Kıbrıs Türk basın hayatındaki sendikalara ilişkin olarak şunları ifade etmektedir:

Basın alanında faaliyeti olan birkaç sendika var. Basın-Sen, birkaç yayın kuruluşunda örgütlü, yakın geçmişte toplu sözleşmeler imzalayan ve sadece basın sektöründe örgütlü bir örgüttür. Dev-İş, başka iş kollarında da örgütlü olan, basın alanında da toplu sözleşmeye taraf sendikadır. Bay-Sen sadece BRT’de örgütlü ve yetkili sendikadır. Bunun yanı sıra TAK Ajansı’nda KTAMS, Kamu-Sen gibi sendikaların da üyeleri vardır. BRT ve TAK, yani kamusal yayın kuruluşlarında çalışanlar zaten yasal güvence altındadır. Ancak BRT’de çalışanların çoğunluğu ‘sözleşmeli’ kapsamındadır. Özel sektörde sendikalaşma ve toplu sözleşme zayıf olmasına rağmen bu yönde bir eğilim vardır. Sendikaların mücadelesi yeterli değildir ancak atılmaya çalışılan önemli adımlar da vardır.

BRTK Haber Amiri Efdal Keser (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), sözleşmeli personelin kurumsal düzeyde yarattığı sıkıntılarla ilgili olarak “Esas sorun, BRTK’da biz kadrolu elemanların çok az olması değildir. Esas sorun, kadrosuz, sözleşmeli olarak çalışan personeldir. Onların sorununu giderecek bir düzenleme yapılmadı” demektedir. Ancak gerek alınan ücretler noktasında gerekse de mesleki kuruluşlara ve sendikalara üyelik noktasında KKTC basınının Türkiye basını konusunda yapılan çalışmalarla kıyaslanarak söylenirse görece daha iyi durumda olduğu görülmektedir (Cangöz, 2015, s. 267; Candansayar vd., 2003, s. 321). Derinlemesine görüşmelerin gerçekleştirildiği üst editoryal kadroların da yoğunluklu olarak bir sendikaya üye olmaları ve bu konudaki destekleyici söylemleri bunu yansıtmaktadır (M. Özdağ, yüz yüze görüşme, Haziran 2018).

Derinlemesine görüş almadan elde edilen demografik nitelikli verilere baktığımızda ise, öncelikle belirtilmesi gereken. görüşülen tüm gazetecilerin erkek olmasıdır. Buna gazetecilik meslek örgütleri ve kamu kurumları da dâhildir. Özellikle ücret konusunda ve toplumsal cinsiyet bağlamında görece eşitlikçi bir tutumun izlendiğini gördüğümüz KKTC basını, bu açıdan bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitliğini basınının her kademesine yaygınlaştıramamıştır. Kadın gazeteciler, yönetim başta olmak üzere çeşitli mesleki pozisyonlarda yer alamamaktadır. Burada elbette öne çıkan unsur, tarihsel olarak erkek egemen bir siyasal kültürün gazetecilik kültürüne de

yansımış olmasıdır. Osmanlı'dan beri süregelen Kıbrıs Türk kadınının özel alana hapsolması durumu, İngiliz İdaresi Dönemi'yle birlikte kısmen mekânsal olarak, daha sonraki süreçte ise kamusal yaşamda daha alt işgücüne katkı koyarak gerçekleşmiştir (Şencan, 2014). İlerleyen yıllarda bu kültürün yeniden üretiminde, Kıbrıs'ta uzun yıllar çeşitli aralıklarla cereyan eden olayların etkisi büyük olmakla birlikte, 1970'li yıllardan itibaren Ada'da benzeri olayların görülmediği de açıktır. Dolayısıyla burada sorunu yalnızca kadınların var olan gazetelere, kurumlara yönetici olarak gelememelerinin yanı sıra neden bir kadının yeni açılan gazetenin genel yayın yönetmenliğine ya da yazı işleri müdürlüğüne uygun görülmediği şeklinde de sorgulamak gerekmektedir. İlk bölümde de görüleceği üzere, tarihsel olarak da KKTC basımında gazeteleri çıkaranlar erkeklerdir. Çünkü doğrudan doğruya bir siyaset ve ideolojinin aracı ve aynı zamanda da ürünü olarak ortaya çıkan gazeteler, kamusal alanın hâkimi olan erkekler tarafından çıkarılmış ve yönetilmişlerdir. Bu nedenle 2000'li yıllara kadar gazetelerdeki kadın köşe yazarı sayısı dahi oldukça azdır.

Gazetecilerden ikisi yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyken, bir tanesi evlilik dolayısıyla sonradan KKTC vatandaşı olmuştur. Geriye kalan 14 gazetecinin tamamı KKTC vatandaşıdır.⁵⁶ Gazetecilerin ailesinde kendisi dışında gazetecilik mesleğini yapan yalnızca üç gazeteci bulunmaktadır. Bunlar Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren, Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu ve YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ'dır.

Erten Kasımoğlu, babam olur, gazetenin kurucusudur. 1991 yılında kuruldu. Haftalık olarak başladık ama kısa bir süre sonra günlük olarak çıkmaya başladık. Gazete bizim aile kuruluşudur. Abim var, şu anda radyonun yönetmenliğini yapıyor. Capital Radyo. Kız kardeşim var, o da gazetede faal (M. Kasımoğlu, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Ben mesleğin içine doğmuş biriyim. Annem ve babam Bayrak Radyosu'nun personeli. Bilhassa annem 63'teki olaylardan sonra Bayrak Radyosu'na ilk çağrılan personellerden biridir (İ. Özgüren, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Kardeşim gazeteci, o da YeniDüzen'de (M. Özdağ, yüz yüze görüşme, Haziran 2018).

Derinlemesine görüş alma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde, toplam 15 gazeteden dördünün doğrudan siyasi parti gazetesi olduğu görülmüştür. Bunlar,

---

⁵⁶ Burada şunu belirtmekte yarar var; "KKTC vatandaşı" olarak tanımlanan kimlik yalnızca hukuki bir vatandaşlık olarak değil, gazetecilerin kendilerinin dile getirdikleri şekliyle "aslen Kıbrıslılık" olarak ele alınmaktadır. Diğer bir deyişle, "orada doğup, büyümeyi" anlatmaktadır.

Demokrat Bakış, YeniDüzen, Güneş ve Haberatör gazeteleridir. Haberatör ve YeniDüzen gazeteleri, gerek parti politikaları gerekse de gazete yayın politikaları olarak kendilerini solda tanımlamaktayken, Güneş ve Demokrat Bakış sağ görüşe yakın gazetelerdir. Parti yayın organı niteliğindeki bu dört gazetenin üst editoryal kadrosunda yer alan gazeteciler, gazetelerinin sahiplik yapısını şu şekilde dile getirmektedirler:

Gazete, Güneş Matbaacılık adlı bir şirket sahipliğindedir ama asıl sahibi Ulusal Birlik Partisidir (UBP) (A. Işıman, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).⁵⁷

Aidiyet duygusu TKP'dedir. Ama gazete şahıslar üzerinedir. Yani partinin başkanıdır şu anda gazetenin sahibi. Prof. Dr. Mehmet Çakıcı'dır (M. Eş, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).⁵⁸

Demokrat Bakış bir parti gazetesidir. Demokrat Parti'nin günlük yayın organıdır. Dolayısıyla Demokrat Parti'nin ideolojik yayın organıdır. Yani klasik anlamda bir parti gazetesidir (İ. Türfent, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).⁵⁹

CTP'ye doğrudan bağlı bir sahiplik yapısı yok. Partinin malı şeklinde değil. Partili bir gurubun hissedarlarının malıdır gazete. Ancak çok uzun süre, daha amatör bir şekilde yönetildi. 2002 yılından itibaren, hem çalışan hem de yöneticiler bağlamında gazetecilerin yönetime gelmesiyle, başka bir sürece girdi gazete. Tam anlamıyla özerk denemese bile, özerk bir yapıya kavuştu. Bu hem mali açıdan yorumlanabilir hem de demokratik anlamda. Yönetmelik anlamında bir özerkleşme sürecine girdi ve bu hala ilerleyen bir momentte devam ediyor. 2002'den 2010'a farklı bir noktaya gelindi; 2010'dan günümüze çok daha farklı bir noktaya gelindi (M. Özdağ, yüz yüze görüşme, Haziran 2018).⁶⁰

Öte yandan KKTC basınında yalnızca Star Kıbrıs gazetesi Türkiye menşeli bir gazete olarak göze çarpmaktadır. İlk olarak Türkiye'deki Star gazetesinin KKTC'deki bir uzantısı olarak 12 Nisan 2007'de KKTC'de yayımlanmaya başlayan Star Kıbrıs, Star gazetesinin el değiştirmesinden sonra yalnızca gazete ismini koruyarak KKTC'de yayımlanmaya devam etmiştir. Star Kıbrıs gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), gazetenin ortaya çıkışını ve çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle gazetenin içinde bulunduğu sahiplik yapısını şöyle anlatmaktadır:

Türkiye'deki Star gazetesinin yazı müdürüydüm. Star Kıbrıs'ın kuruluşunda, Star gazetesinin sahibi bir gazete yapmak istediğini söyledi. Gazeteyi İstanbul'da bir ekiple birlikte tasarladık,

---

⁵⁷ Güneş gazetesi Genel Yayın Yönetmeni.

⁵⁸ Haberatör gazetesi Genel Yayın Yönetmeni. Prof. Dr. Mehmet Çakıcı, çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle Toplumcu Kurtuluş Partisi Yeni Güçler'in (TKP-YG) Genel Başkanı'dır.

⁵⁹ Demokrat Bakış gazetesi Editör'ü.

⁶⁰ YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü. Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin (CTP) gazetesidir.

planladık. Kıbrıs'ta da bir ekip kurduk. Haberler burada yapılıyordu. Geniş bir muhabir ağımız vardı Kıbrıs'ta o zamanlar. Yine burada yönetimde de ayrı bir ekip vardı. Ben de gazeteye İstanbul'dan altı kişilik bir ekiple destek veriyordum.

Gazetenin ilk çıktığı dönemdeki sahibi Ali Osman Sefa, aynı zamanda Türkiye'deki Star gazetesinin de sahibiydi. Gazete çıktıktan, yanılmıyorsam iki yıl sonra, patron Türkiye'deki gazeteyi bıraktı ama buradaki gazete devam etti. Şu anda İstanbul'daki gazeteyle organik bir bağı yok. Sadece bir gönül bağı var diyebiliriz. Burada yine gazetenin sahibi Ali Osman Sefa. Yıllar sonra patronla tekrar karşılaştık ve teklif etti Star Kıbrıs'ı yönet diye. Dolayısıyla geldik buraya.

Gazetecilere başka bir ülkede gazetecilik yapmak isteyip istemedikleri, o ülkenin hangisi olduğu ve dünyadan beğendikleri bir gazetenin olup olmadığına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Havadis gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Başaran Düzgün ve Kıbrıs Postası gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat Türkiye'de, Diyalog gazetesi Genel Müdürü Sezgin Madencioğlu İngiltere'de, Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç ABD'de, Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren ise Küba ya da ABD'de gazetecilik yapmak istediklerini dile getirmişlerdir. Diğer gazeteciler ise KKTC dışında başka bir ülkede gazetecilik yapmak istemediklerini belirtmişlerdir. Gazetecilerin beğendikleri gazetelere baktığımızda ise; Diyalog gazetesi Genel Müdürü Sezgin Madencioğlu ve Yeni Bakış Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren Washington Post yanıtını verirken, Kıbrıs Postası Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat Independent ve Daily Mail, TAK Müdürü Fehmi Gürdallı Independent ve Guardian, YeniDüzen Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ The Sun, Vatan Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu La Gazzetta dello Sport demiştir. Gazetecilerin büyük bölümünün İngiliz gazetelerini tercih etmiş olması anlamlıdır. Tarihsel olarak Ada'nın İngiliz idaresine geçmesiyle başlayan gazetecilik kültürünün, gazetecilik idealleri bağlamında İngiliz basınına biçimsel ve içeriksel olarak benimsemesi bu yönüyle oldukça önemlidir.

4.2. KKTC Basını ve Yayın Politikaları

Kıbrıs Türk basınının tarihsel açıdan yayın politikalarına genel olarak bakıldığında, hemen hepsinde öne çıkan özellik bir "tarafılık" vurgusu taşımalarıdır. Bu tarafılık, gazetelerin ilk ortaya çıktığı günden 1974'e kadar ve bundan sonraki

dönemlerde çeşitli düzeylerde olmak üzere, Kıbrıs Rum siyaseti ve basınıyla bir mücadeleyi içermektedir. Sonraki süreçte bu “dış” mücadele giderek bir “iç” mücadele şeklini almaktadır. Özellikle 1974 sonrasında Kıbrıs Türk toplumunun siyasal ve ekonomik açıdan geleceğinin ne olacağı konusunda taraf olan gazeteler, yayınlarına da bu yönde de devam etmişlerdir.

Günümüz KKTC gazetelerinde de bu taraflılık devam etmektedir. Her ne kadar ilk sayısında yayın politikasının açıklıkla vurgulanması bir gelenek halini almış olsa da, görüşmeye katılan gazetecilerin söylemleri çok daha girift bir bağlama yerleşmektedir.

Parti gazeteleri olan YeniDüzen, Güneş, Haberatör ve Demokrat Bakış, doğrudan partilerinin makro ağırlıklı politikalarını benimsemektedirler. YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), gazeteyi dava siyasetinin karşısında yer alan CTP’li bir gurubun ortaya çıkardığını ve gazetenin adından da anlaşılacağı üzere, partinin makro siyasal anlayışı olan “yeni bir düzen” talebinde bulunduğunu dile getirmektedir. Öte yandan YeniDüzen gazetesi Pazar günleri Gaile adında kültür-sanat-siyaset ağırlıklı bir eki de gazeteyle birlikte okurlarına sunmaktadır. UBP’ye yakın olan Güneş gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Adnan Işıman ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), yayın politikalarının “milliyetçi liberal bir çizgi” olduğunu vurgulamakta ve “belli bir dava doğrultusunda” yayınlarını gerçekleştirdiklerini söylemektedir. “Sosyal demokrat bir parti” olan TKP-YG’nin gazetesi olan Haberatör, barış yanlısı bir yayıncılık anlayışı izlemektedir. Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Eş (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), parti politikalarında da yer alan “insan haklarından, adaletten, sosyal eşitlikten yana”, “çocuk hakları, kadın hakları, çevre hakları konusunda da duyarlı” bir yayın politikaları olduğunu belirtmektedir. DP’nin gazetesi olan Demokrat Bakış’ın yayın politikası “Türkiye’nin fiili garantörlüğü, Ada’nın iki halka ait olduğu, KKTC’nin kesinlikle korunması ve bağımsız bir devlet olarak kalması” yönündedir (İ. Türfent, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018). Parti gazetelerinin tümü, karşı görüşlere gazetelerinde yer verdiklerini dile getirmektedirler. Fakat bu yer verme büyük oranda haber düzeyindedir.

TAK’a baktığımızda ise, Müdür Fehmi Gürdallı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) TAK’ın Rumlarla gerginliğin yüksek olduğu bir dönemde ortaya çıktığını belirtmektedir. 1983’e kadar BRTK gibi yasal zeminden yoksun olan ajans, o dönem ve sonrasında propaganda aracı olarak işlev görse de, günümüzde özerk bir yapıya

kavuşmuştur. Gürdallı TAK'ın günümüzdeki durumuna ilişkin olarak “bugün geldiğimiz noktada bir devlet ajansı olma sorumluluğu hala daha var” demektir. Herhangi bir hükümet yetkilisinden habere ilişkin bir müdahalenin olmadığını dile getiren Gürdallı, TAK'ın “demokratik ve bağımsız bir yayın çizgisi” bulunduğunu belirtmektedir. TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), TAK'ın geçmiş dönemde devletin sesini duyurmak gibi yasayla da güvence altına alınmış bir konumu olduğunu ancak yeni yapılan TAK Yasası ile bunun değiştiğini vurgulamaktadır. Yeni yapılan yasaya göre, muhabirin yaptığı haberin dahi editör tarafından keyfince değiştirilemeyeceğini dile getiren Yalyalı, yeni yasayla birlikte sorumlulukların yalnızca “devlet” temelli olmaktan çıkarak “halkın her kesiminin sesini duyurma” gibi bir zemine oturtulduğuna dikkat çekmektedir. Her ne kadar iç haberlerde özerk bir anlayış hakim olsa da, özellikle Rum basınına ilişkin olarak daha devlet yanlısı bir tutum günümüzde de devam etmektedir.

Görsel 4.2.1. *Türk Ajansı Kıbrıs (TAK).*

Diğer yandan BRTK Haber Amiri Efdal Keser (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), ilk olarak 1963 yılında Bayrak Radyosu olarak temelleri atılan BRTK'nın günümüzde yaşadığı kimlik bunalımına dair şunları kaydetmektedir:

BRTK bugün hala daha gerçek kimliğini bulamadı. Nedir peki BRTK'nın gerçek kimliği? Sağ taraftaki partilere sorarsanız, BRTK daha milliyetçi yayınlar yapmalıdır. Sol taraftaki partilere sorarsanız, onlarda milliyetçi buluyor belki. Yani şunu sormalıyız: BRTK bu ülkedeki siyasi partilerin görüşleri doğrultusunda yayın yapan bir kurum mu yoksa bu BRTK gerçekten halkın malı mı? Halkın sesi mi?

BRTK'daki bu kimlik bunalımında önemli rol oynayan faktörlerden biri de, bünyesinde BRT-1 ve BRT-2 adında iki televizyon kanalını bulundurmasıdır. Bu nedenle TAK'tan farklı olarak çeşitli siyasal müdahale girişimleri kendini göstermektedir. Bununla ilgili olarak Keser'in (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) yaşadığı bir anısı şöyledir:

Gene böyle bir Meclis günü. Benim editörlerimden bir tanesi Meclis'te konuşan parti temsilcilerinden bir tanesinin adını habere yazmayı gözünden kaçırdı. Ertesi gün sabah, o milletvekili beni aradı ve bana hakaretler yağdırdı. Kendisiyle telefonda kavga ettik. Bana dedi ki, "BRTK çizgisinden sapmıştır." "Evet, haklısınız" dedim. "BRTK çizgisinden sapmıştır sayenizde. Sizler ne zaman müdahale etmekten vazgeçeceksiniz, BRTK o zaman halkın malı olacak, gerçek çizgisini bulacak" dedim. "Sen ajansın. Seni Meclis kürsüsünden deşifre edeceğim" dedi bana. "Tamam, buyurun edin" dedim. Ve öyle yaptı. Mecliste kürsüye çıkıp, "BRTK Haber Amiri ajandır, ajanlık yapıyor" dedi. Ve buna neden olan sadece, benim editörümün o vekilin adını habere koymayı gözden kaçırması. Daha buna benzer bir sürü örnek var. Haberi beğenmeme, "neden bu haberi yaptınız" demeler...

Görsel 4.2.2. *Bayrak Radyo Televizyon Kurumu (BRTK).*

Görüldüğü gibi, BRTK üzerinde belli bir siyasal baskı bulunmakta olup, bu da yayın politikasında ve mesleki değerlerde çeşitli sorunsallara neden olmaktadır.

Kamu yayıncılığını esas alan basın kurumları ve parti yayın organı niteliğindeki gazetelerin dışında kalan özel gazetelere baktığımızda, yayın politikalarında öne çıkan genel vurgu “Kıbrıs Türk halkının çıkar ve menfaatleri”dir. Bu “menfaatler”in ise, gazetecilik ilke ve esasları doğrultusunda haberlere yansıtıldığı belirtilmektedir. Yayın politikası açısından diğer gazetelerden ayrıksı olarak öne çıkan gazete Kıbrıs Postası’dır. Gazeteyi farklı kılan, belli başka hassasiyetlerinin olmasına ek olarak sayfalarında feminist hareketlere, LGBT’ye yer vermesi ve bu çeşitliliği yayın politikasında belirtmesidir.

Gazetenin liberal bir çizgisi var. Kadın hakları, LGBT hakları konusunda hassastır. Bu konularda tavır alabilecek bir gazetedir. Biz 17 Mayıs’ta LGBT örgütlerine “dört sayfayı alın siz doldurun” dedik. Ama diğer taraftan bayrak hassasiyetini, milliyetçi hassasiyetleri de dikkate alıyoruz. Kıbrıs’ta çözümü savunan ama “ne olursa olsun çözüm” demeyen bir gazeteyiz (R. Reşat, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Yayın politikasını tanımlarken “barış gazeteciliği” vurgusu yapan Detay Kıbrıs gazetesi de yine bu yönüyle önemli bir diğer gazetedir. Gazetenin Müessese Müdürü Erkut Yılmabaşar (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) yayın politikalarını şöyle tarif etmektedir: “Barış gazeteciliği ilkelerine bağlı yayın yapan gazetemiz ilk sayısında taraflı yayın yapacağını ve tarafının insan hakları, hayvan hakları, demokrasi, emek ve barış gibi kavramlar olacağını açıklamıştır”.

Afrika gazetesi Direktörü Ali Osman Tabak ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), içeriden ve dışarıdan gelecek her türlü baskıya karşı mücadele etmenin gazetenin temel politikası olduğunu dile getirmekte, Kıbrıs konusunda ise üniter, yani barışa dayalı bir politikadan yana olduklarını vurgulamaktadır. Eğer üniter bir çözüm olmazsa federasyonu da destekleyeceklerini kaydetmektedir.

Biz üniter devletin yanındayız. Haklarımızı alarak tabii. Ancak bu ülkede üniter devlet olmazsa eğer ve bir federasyon olacaksa, federasyon olmasından da yanayız. Ama neyimiz olsun mesela; veto hakkımız. Çünkü biz daha azınlığız onlardan. Ha Rum onu kabul etmez o ayrı mesele. Biz “bu devlete, Kıbrıs Cumhuriyeti’ne sahip çıkmak isteriz” diyoruz. Ama onlar kabul etmezler. Bu bir bir daha ikidir. Paylaşmak istemezler. Mesele nedir; bir kimliğimiz olsun. Bir kimliğimiz var ama anlamı yoktur. Sonra ben uluslararası hukukun dışındayım (A.İ. Tabak, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Yalnızca okur gelirleriyle ayakta duran Afrika, KKTC basınında farklı bir yere sahiptir. Bu farklılığı sağlayan ise, gazetenin Kıbrıs başta olmak üzere pek çok konuda diğer gazetelere oranla daha “radikal” bir söylemi benimsemesidir. 17 Eylül 1997 yılında yayın hayatına Avrupa adıyla başlayan gazete, Rauf R. Denктаş’ın gazeteye açtığı dava sonucunda çıkan haciz cezalarıyla tüm mallarını kaybetmiştir. 14 Aralık 2001’de kapatılan gazete, ertesi gün yayın yaşamına Afrika olarak devam etmiştir (KTGB, 2012, s. 240). Ancak gazetenin günümüzde bulunduğu binada halen “Avrupa” tabelası asılıdır.

Havadis gazetesinin sloganı “Gazetecilerin Gazetesi”dir. Genel Yayın Yönetmeni Başaran Düzgün (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), gazetenin patronajı reddettiğini, uluslararası meslek örgütlerince belirlenen kriterlere uymak koşuluyla yayın politikalarının “Kıbrıs Türkünün çıkarlarına hizmet” olduğunu belirtmektedir.

Dr. Fazıl Küçük’ün Halkın Sesi gazetesinin günümüzdeki Genel Yayın Yönetmeni Ali Fahrioğlu ise, yayın politikalarında tarafsız olmak koşuluyla halkın çıkarlarını esas aldıklarını dile getirmektedir.

Görsel 4.2.3. *Halkın Sesi* gazetesi.

Diyalog gazetesi Genel Müdürü Sezgin Madencioğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), gazetelerinin esas olarak Kıbrıs Türkünün varoluşu üzerine kurulu olduğunu, bu anlamda toplumun refahına hizmet edecek bir anlayışı benimsediklerini söylemektedir.

KKTC'nin en yüksek tirajlı gazetesi olarak bilinen Kıbrıs gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), gazetenin Kıbrıs konusunda daima çeşitli tavırlar aldığını dile getirmekle birlikte, bu tavrın konjoktüre bağlı olduğunu belirtmektedir.

Kıbrıs Türk halkının sesini yansıtmak ve onun sorunlarına çözüm bulmak gibi genel bir yayın prensibi edinmiştir. Bu prensip doğrutusunda yayınlar sürdürülürken, geçmiş dönemlerle kıyasladığınızda farklı yayın politikaları olduğunu görürsünüz. O dönemlerde bunlar tartışıldığında, o günün koşullarında Kıbrıs Türk halkının eğiliminin bu yöneydi. "Bizde buna ayak uydurduk" şeklinde açıklamalar vardı. Bugün yine o şekildedir. Yani siyasi dönüm noktası olan bir süreçte değiliz. Bu nedenle normal bir gazetecilik yaparken, gazetecilik kuralları çerçevesinde yayın politikası şekilleniyor. Ama özellikle Kıbrıs sorunuyla bağlantılı kritik dönemlerde belli pozisyonlar alınmıştır gazetemizde.

Görsel 4.2.4. *Kıbrıs gazetesi haber merkezi.*

Özellikle Annan Referandum'u sürecinde milliyetçi bir yayıncılık benimsediklerini kaydeden Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu

(Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), öncelikli olarak gazetelerinin kişi hak ve özgürlüklerine çok önem verdiğini ve dolayısıyla KKTC'nin varlığına ve Kıbrıs Türk halkına kazandırdıklarına özen gösterdiklerini vurgulamaktadır. Bununla birlikte her kesimden görüşe gazetelerinde yer verdiklerini söyleyen Kasımoğlu, son kertede halkın ve ülkenin çıkarlarının belirleyici olduğunu dile getirmektedir. Bir “aile gazetesi” olan Vatan'ın ilk genel yayın yönetmeni de Mehmet Kasımoğlu'nun babası Erten Kasımoğlu'dur. Günümüzde gazetenin sahipliğini Erten Kasımoğlu yürütmektedir. Vatan gazetesinin KKTC'deki diğer gazetelerden ayrılan bir yönü, Çarşamba günleri okurlara Tantana adında bir karikatür dergisini sunmasıdır. Yerli ve yabancı karikatüristlerin eserlerinin yer aldığı Tantana, ağırlıkla politik bir mizahı içermektedir.

Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), gazete yayın politikalarının temelinde “halktan yana bir bakış”ın bulunduğunu dile getirmekte ve şöyle devam etmektedir: “Bir siyasi görüşün iktidarda ya da muhalefette olması bizi hiç ilgilendirmez. Bizi tamamen halkın beklentisi ilgilendirir. Bu doğrultuda yolumuzu bulmaya çalıştık bugüne kadar. Bu bağlamda, tiraj konusunda da bir kaygımız yok”. Diğer yandan gazetenin Kıbrıs konusunda birleşik bir Kıbrıs'tan yana tavrı olduğunu belirten Özgüren, bunun tamamıyla bir teslimiyet anlamında olmadığını söylemektedir. Kendi kişisel görüşünün ise “radikal sol” olduğunu kaydeden Özgüren, “KKTC'nin en sol partisi olan Yeni Kıbrıs Partisi'nin sempaticanı” olduğunu ve gazetenin partiyle herhangi bir bağı olmadığını vurgulamaktadır.

Dava yanlısı söylemin KKTC'deki en önemli gazetesi olan Yeniden Nacak'ın temel yayın politikası da yine dava anlayışı üzerinedir. Gazetenin yayın hayatına başlamasının da dava politikasıyla ilgili olduğunu söyleyen Yeniden Nacak'ın sahibi Aydın Akkurt (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), bunu şöyle açıklamaktadır:

Annan Planı gündeme gelmişti. Baktık basın değişti. Herkes Annan Planı'nı destekler duruma geldi. O günlerde bir ihtiyaç doğdu arkadaşlar arasında. Ne yapabiliriz? Bir günlük yayın organı çıkartalım... Arada bazı maddi sıkıntılar nedeniyle yayınlanamadı. Çok fazla davalarda oldu. Volkan'ı susturabilmek için korkunç bir reklam ambargosu vardı.

Star Kıbrıs gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), yayın politikalarında en hassas oldukları noktaların öncelikle Mustafa Kemal Atatürk olduğunu, bunun yanı sıra Türk askeri ve Kıbrıs Türk toplumunun inanç

ve değerleri olduğunu belirtmektedir. Bu inanç ve değerler ise yalnızca İslam'ı değil, Hristiyan değerleri de karşılamaktadır. Dolayısıyla Oruç, gazetede bu değerlere hakaret içeren yazıların yayınlanamayacağını vurgulamaktadır. Kıbrıs konusunda “yalnızca barış” ya da “yalnızca bağımsız KKTC” demeyen bir gazete olduklarının altını çizen Oruç, bu bağlamda Star Kıbrıs'ın her iki düşünceyi de eleştirebilen, bir orta yolun mümkün olabileceğini de önemseyen çizgisi olduğunu dile getirmektedir.

KTGB Başkanı Sami Özuslu (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), bilhassa Kıbrıs konusunda Kıbrıs Türk basınının propaganda özelliğinin sürekli olduğunu belirtmektedir. Özuslu, tüm “ideolojik ve politik” farklılıklara karşın Kıbrıs Türk basınının bu durumunu bir zenginlik olarak gördüğünü söylemektedir. Öte yandan KKTC Medya Etik Kurulu Başkanı Bekir Azgın ise (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), mevcut farklılıklara bir eleştiri getirerek şunları kaydetmektedir: “Bir ülkede çok kültürlü demokrasi anlayışı gelişmeden basın özgürlüğünün yaygınlaşmasını veya kökleşmesini beklemek saflık olur. İdeal bir denge oluşturduğu farz edilen Batı dünyasında bile dengeler giderek bozuluyor. Basın özgürlüğü bizim mahalleye de uğrar mı, bilemem”.

Çalışmada ele alınan gazetelerin hiçbirinin başka bir gazeteyle ortaklığı yoktur. Güneş gazetesi dışında tüm gazetelerin internet siteleri mevcuttur. KKTC’de günümüzde yayınlanmakta olan gazetelerin tamamı tabloid boydadır.

4.3. Dava’dan Kapitalizme Kıbrıs Türk Basını

Kıbrıs Türklerinde, Kıbrıs konusunda tarihsel olarak öne çıkan “milli dava” ya da kısaca “dava” siyaseti günümüzde de önemli bir yere sahiptir. Fakat 2004’te gerçekteşen Annan Planı’nı esas alan referandumun sonrasında KKTC siyaseti ve gazetelerinin tavrı söylemsel olarak daha ılımlı bir çizgiye yerleşmiş gibi görünmektedir. Bu bölümde derinlikli olarak ele alınan dava siyaseti ve bunun KKTC basınına günümüzde etkileri, ilk bakışta “dava sonrası” bir anlayışın hakim olduğunu gösterse de bilhassa makro ölçekli sorunlar büyük oranda dava anlayışıyla ilintilidir. Bunun arkasında yatan temel sorunsal ise, klasik anlamda dava siyaseti ve bunun

yarattığı kültürdür. Günümüzde her ne kadar söylemsel olarak birkaç gazete dışında dava gazeteciliği pratiğini doğrudan göremesek de, dava siyasetinin tarihsel blok olma niteliği dolayısıyla, başta ekonomi politika olmak üzere günümüzdeki sonuçları oldukça belirleyicidir. Buna katkı koyan bir diğer unsur ise, KKTC'nin uluslararası düzeyde içinde bulunduğu mevcut durum ve bunun doğal bir sonucu olarak yalnızca Türkiye ile ilişkilerdir.

Bu bölümde öncelikle ekonomi politik bir perspektiften Kıbrıs Türk siyasetinde 2000'ler sonrasındaki değişim, dönüşüm ve bunun tarihsel olarak yaslandığı anlayış ele alınmaktadır. Daha sonra bu anlayışın gazeteciler tarafından nasıl karşılandığı, yorumlandığı ve buradan hareketle Kıbrıs Türk basınının içinde bulunduğu yeni sorun ve sorunsallar tanımlanmaya çalışılmıştır.

4.3.1. Dava, Barış ve Günümüz KKTC Basınındaki Yansımaları

“Hep aynı kısır döngü. Bu da insanlarda bir usanmışlık yarattı.”⁶¹

Dava siyasetinin Kıbrıs Türk basını üzerinde günümüzde ne ölçüde bir belirleyiciliğe sahip olduğuna ilişkin en önemli göstergelerden birisi, her şeyden önce içine doğdukları toplumun birer öznesi olarak gazete yöneticilerinin sahip oldukları toplumsal hafızaya ilişkin örüntülerdir. Bu örüntüler ve bunların yarattığı çeşitli tanıklıklar, Agamben'in (2004, s. 17) belirttiği üzere her ne kadar dışavurulamasa da, öznenin daha sonraki edimlerinde ya da edimsizliğinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Son derece kişisel nitelikler taşıyan bellek örüntüleri, kişiden kişiye değişiklik göstermesi nedeniyle öznel bir tavrı kaçınılmaz kılmaktadır. Bunun toplumsal bağlamda en büyük etkisi ise, yaşanan ve tanık olunan tecrübelerin daha sonraki uzlaşma olanakları üzerinde uyguladığı baskınlıktır. Belleğin baskınlığı neticesinde kendini gösteren uzlaşma kaybı yalnızca dış bir düşmanı kendiliğinden yaratmaz, aynı zamanda ve aynı derecede içeride de belirleyici bir rol oynar. Kıbrıs Türk toplumu üzerinden söyleyecek olursak,

---

⁶¹ TAK Müdürü Fehmi Gürdallı'nın (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) dava ve barış siyasetine ilişkin görüşünden.

kişisel tecrübeler olumlu ya da olumsuz olarak yalnızca Kıbrıs Rum toplumuna karşı bakışa etki eden bir boyut kazanmaz; bunun yanı sıra Kıbrıs Türk toplumu içerisindeki “Rum” tanımındaki farklılıklara da etkide bulunmaktadır. Dolayısıyla bu, “Kıbrıs sorunu” olarak tanımlanagelen durumun geleceğine ilişkin siyasal ayrılıklarda da önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde geçmişteki kadar olmasa da, Kıbrıs adasının geleceği konusunda Kıbrıs Türk siyasetinde dava ve barış siyasetlerinin iki ana ucu oluşturmasının ardında yatan da yine bu tecrübelerdir (Canefe, 2007, s 398-399).

Bu bakımdan, Kıbrıs Türk basınının tarihsel açıdan oynadığı rol, bizatihi dava siyasetinin ürünü olarak siyasi aktörlerce çıkarılan gazetelerde, gazetecilik kültüründe yatmaktadır. Zaten hâlihazırda belli bir mücadele ve karşıtlık anlayışından gelen bir basın ve bunun özellikle 1920’lerden sonra giderek etki ettiği bir toplumun içine doğmak; daha sonra aynı toplumun başka bir toplumla belli oranlarda mekânsal ve belleksel ayrışması içinde büyümek, buna dair çevresel faktörlerin de etkisiyle çeşitli tavırlar geliştirmek; sonrasında bir siyasi hareketin içerisinde yer alarak, hatta bizzat başlatarak toplum önderi konumuna gelmek; kendi gazetenizi çıkarmak ve bu kültürü yeniden üretmek. Kıbrıs Türk siyasi kültürünün ve bununla doğrudan iç içe olan basın kültürünün yapısal dinamiği kısaca böyledir. Bu durum hem dava hem de dava karşısında yer alan barış siyaseti ve basını açısından oldukça önemlidir.

Derinlemesine görüş almada görüşülen gazetecilerin 10’u babasının, amcasının, dayısının, dedesinin mücahitlik yaptığını söylemektedir. Gazetecilerden 3’ü ise bizzat mücahitlik yaptığını belirtmektedir. Bu gazetecilerden biri olan, KKTC’nin sağ kitle siyasi partilerinden Ulusal Birlik Partisi’nin (UBP) gazetesi Güneş’in Genel Yayın Yönetmeni Adnan Işımın (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şunları kaydetmektedir: “Çok yakınlarımı şehit vermiş bir aileyiz. 21 Aralık’la başlayan süreçte çeşitli cephelerde savaşa girdim. Üniversiteden mezun olup adaya geri geldikten 2 yıl sonra Barış Harekâtı başladı, 1. ve 2. harekâtlara fiilen katıldım.”

Belleğin siyasete etkisine ilişkin olarak, Kıbrıs Türk basınının en sağında yer alan Yeniden Nacak⁶² gazetesinin sahibi olan Aydın Akkurt (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) ise şunları dile getirmektedir:

---

⁶² Gazetenin ismi, 1959 ve 1963 tarihleri arasında Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF) adına Rauf Denktaş tarafından yayımlanan ve dönemin siyasetinde önemli etkileri olan Nacak’a atıfta bulunmaktadır (KTGB, 2012, s.

Ben 1958 yılında Yılmazköy'de doğdum. Babam boyacıydı. Annem ev hanımıydı. Biliyorsunuz köy hayatı vardı. 6 yaşına kadar Yılmazköy'de kaldım. Yılmazköy, o günkü ismiyle Şillura, Türk ve Rumlardan oluşan bir köydü. Bir kısmı Türk, bir kısmı Rum mahallesiydi. Çoğunun anlattığı gibi birlikte bir yaşam yoktu. Mahalleler, yollar, sokaklar, kahveler ayırdı. Yılmazköy, TMT'nin en güçlü olduğu yerlerden birisiydi. Zaten TMT'nin ilk örgütlenmelerinin olduğu köylerden de biriydi. Yılmazköy, başından beri Rumların hedefiydi çünkü o köy, o bölgede en fazla Türkün bulunduğu köydü. Üç kez basıldı. 63'te Rumların vurduğu ilk köy biz olduk yine. Kanlı Noel'de Rumlar bastılar Ayvasıl'ı; soğuk bir kış gecesi, çok iyi hatırlıyorum. Ayvasıl'da Türk sayısı çok az olduğu için onlar bizim köye sığındı. Bağırılmalar, çığlıklar, ağlamalar... Ben o zaman 6 yaşındaydım. Bizi ışıkları yanmayan bir kamyonu bindirdiler. Yakında başka bir Türk köyü vardı Fotta; şimdiki adı Dağyolu. Biz o köye göçmen gittik ve erkekler köyü savunmak için kaldılar. Orada bir, iki yıl kadar kaldık; göçmen hayatı yaşadık. Sonra Lefkoşa'ya gittik ve bir evde kalıyordu belki üç aile, dört aile.

Tabii ki bunlar bir insanın şekillenmesinde, siyasi düşüncelerinin şekillenmesinde çok derin izler bırakıyor. Halklarda ve toplumlarda şuur altı denen bir olay var. Mesela bizde ninem. O anlatırdı bize Rum'un neler yaptıklarını. Bunlar şuur altında izler bırakıyor.

KKTC basınının en solunda yer alan Afrika gazetesinin Direktörü Ali Osman Tabak (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), o dönem yaşadığı bir anısını şöyle aktarmaktadır:

Esir olduk. Çok ağır süreçlerdir. Sürekli kan görürsün, ölüm görürsün. Yanındaki ölür, sen öldürmeye çabalarsın. Esirlik sürecinde de sürekli “ne zaman öldürüleceğiz” bunu düşünürsün. Korku. On sekiz yaşındaydım o zaman. Liseyi bitirmiştım. Savaşı da Texas, Tommiks zannederdik. Okurduk o zaman, çocuktuk. Esir düştüğümüzde, Rumlar geldi aldı silahlarımızı. Köyde sokağa çıkma yasağı var tabi. Herkes belli bir mahallenin içinde yaşıyor. Ben pek durmadım, sürekli kaçırdım bir şekilde ovalara. Bir gün, ikinci çıkarmanın bir iki gün öncesi, Rum komutanı Dimitri ve iki asker geliyorlar. Ben de bunlara ateş ettim. Vuramadım. Kaçtılar. Sonra topladılar köydeki tüm erkekleri köyün meydanına. Dimitri bana dedi ki, “Sen bana ateş ettin”. Dedim “Yok, etmedim”. “Silah elinde patladı” dedi. “Yok öyle bir şey, yok” dedim. Dört tane otobüs getirdiler. Binin dediler. Ben de en arkaya geçtim, kendime pencere yanı seçtim. Dediler “gezmeye gideceğiz”. Oysa esir kampına götürecekler. O sırada Barış Gücü geldi ve yazıyor girenleri. Dimitri'nin Türkçesi çok iyiydi. Dedim “beni neden götürüyorsun?” Bu arada 15 Temmuz'da da, Rumlar arasındaki olaylar başladığında, Dimitri gelip bize teslim olmuştu. Ben de bizim köyün dışında bir bostanımız vardı, peder bey dedi “götür kendini bostana, yemek götürün kendine.” Buna her gün yemek götürürdüm ben. Bu Dimitri Makariosçuydu. 19 Temmuz'da kaçtı.

---

106). Öte yandan Akkurt'un gazetesi 3 Mayıs 2018 tarihinden bu yana Yeniden Nacak adıyla yayımlanmaktadır. Belirtilen tarihten önce Volkan adıyla yayımlanmaktaydı. Volkan ise ilk yayını 12 Aralık 2001 tarihinde yapmıştır (KTGB, 2012, s. 246). Ardından gazete önce Yeni Volkan ismiyle yayınlarına devam etmiş, sonrasında ise Kıbrıs Volkan olarak sürdürmüştür. Diğer bir deyişle, Yeniden Nacak ismiyle yayımlanana kadar Ada'da Volkan isminde iki gazete vardır. Sonradan yayımlanmaya başlayan Volkan gazetesi, 2001 tarihinde yayımlanmaya başlayan Volkan gazetesinin yazarları arasında da olan Hüseyin Macit Yusuf tarafından çıkarılmıştır. Açılan davalar sonucunda mahkemenin verdiği ara emir neticesinde Aydın Akkurt gazetesinin adını Yeniden Nacak yapmıştır. Akkurt, 2001'deki Volkan'ın adıyla ilgili olarak ise “Bu ismi tercih etme nedenimiz, TMT'den önce kurulan ilk direniş örgütüdür.” demektedir (A. Akkurt, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Gittiğimde bulamadım. İşte sonra esir olduğumda gelen bu Dimitri'ydi. Bana “in sen aşağı” dedi. Askerlerine dedi ki, “bunun amcası esir, dayısı esir, babası esir; bu kalsın ailesinin yanında.” İndim ve kaçtım. Zaten iki gün sonrada ikinci harekât başladı. Bu arada bizi de aldılar, ikinci harekâta gelen askerin öncülüğüne.

Öte yandan üç gazeteci ailesinde kayıplar bulunduğunu, ikisi yakınlarının daha sonra bulunduğunu ve defnedildiğini, ancak bir gazeteci hala daha yakınına ulaşamadıklarını belirtmiştir. Altı gazeteci ise ailelerinde şehitlerinde bulunduğunu söylemektedir.

Hayatta kalma arzusunun sonucu ya da doğrudan ötekilik ilişkisinden kaynaklı bir girişim olarak beliren kişisel yahut toplumsal “mücadele” kültürü ve bundan kaynaklı deneyimsel farklılıklar ve tanıklıklar, üzerinde derinlikli durulması gereken bir konudur. Halbwachs (1980, s. 50-53) öznedede belleğin oluşumunda temel olarak iki boyut bulunduğunu, bunların da “bireysel bellek” ve “kolektif bellek” olduğunu vurgulamaktadır. Ancak Halbwachs bu iki bellek türünde bütünlüklü bir ayrım yapabilmek için farklı kavramsallaştırmalara gider ve bunları “otobiyografik bellek” ile “tarihsel bellek” olarak tanımlar. Otobiyografik bellek, kişinin kendisine ait tarihsel okumasını kapsayan bir bellek türüdür. Tarihsel bellek ise, kişinin kendisinden önce var olan gerçekliklere, olaylara, olgulara ilişkin edindiği bilgiler yoluyla belirginleşmektedir. Fakat bu noktada yine öznenin kendisi dışındaki çevresel faktörlerin hem otobiyografik bellekte hem de tarihsel bellekte rol oynadığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki, otobiyografik belleğin, tarihsel bellek karşısındaki *a priori* konumu bu ayrımı ortadan kaldıran en önemli etkidir. Dolayısıyla özne için hem kendi öznel tarihi hem de kendisinden önce var olan tarihsellikler bir anlamda kişiselleştirilmiştir. Tarihsel bellek değişkenlik özelliğine sahipken, kişisel bellek değişkenlik özelliğine daha az sahiptir. Fakat bu iki bellek arasında ilişkisellik yoluyla geçişkenlikler bulunabilmektedir. Her iki bellek türündeki konsolidasyonu sağlayan ise, “sabit bellek”tir. Sabit bellek (stable memory), bir yandan öznelde kişisel olarak tecrübe edilen olayları nitelerken, bir yandan da toplumsal ve tarihsel nitelikte önem arz eden olayları tanımlamaktadır. Buna örnek verecek olursak; çocukken babayı kaybetmek kişisel bir sabit bellek örüntüsüyken, Hiroşima’ya nükleer bomba atılması tarihsel bir sabit bellek örüntüsüdür. Ancak savaş ya da doğa felaketi gibi kitlesel durumlar nedeniyle bu ikisi konsolide olabilmektedir. Bunu sağlayan ise, sabit belleğin metaforik doğasıdır. Birbirinden farklı kişisel sabit bellekler, belli metaforik olaylarla

toplumsal bir çerçeve kazanabilmektedir. Buna neden olan bazen mahremiyet dolayısıyla öznenin kendisine sakladığı sabit bellek örüntülerinin siyasal aktörlerce tanımlanması, açığa çıkarılması olabilmektedir. Böylelikle kişiselikten çıkarak toplumsal ve tarihsel bir boyut kazanan sabit bellek, aynı zamanda kişisel olanın bir *katharsis*'i işlevini görmektedir (Anastasio vd., 2012, s. 83-106).

Kıbrıs Türk toplumunda öncelikle kişisel olarak yaşanan tecrübeler, giderek bu tecrübeler dolayısıyla bir toplumsal zemin bulmuştur. Bu zemin ise siyasi aktörlerce açığa çıkarılmış, kitleleşmiş, tarihselleşmiştir. KKTC'nin geleceği konusunda dava ve barış gibi görece keskin siyasi ayrımlara karşın KKTC basınında yerleşikleşmiş olan demokratik kültürün kökleri de burada yatmaktadır. Henüz olmamış fakat olacak olana dair görüş farklılıklarındaki keskinlikler, olmuş olan(lar)ın sabitliği karşısında büyük oranda önemsizleşmekte, akışkan bir çehre almaktadır. Tecrübeler “o kadar gerçektir ki, onlara kıyasla hiçbir şey daha gerçek olamaz (Agamben, 2004, s. 12)”.

Haberatör gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Eş (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), günümüz KKTC basınındaki demokratik kültürle ilgili olarak şunları dile getirmektedir: “Davayı misyon edinmiş gazeteler var. Ama şöyle de bir durum var KKTC'ye özgü: En aşırı sağcıyla en aşırı solcu bir şeyi tartışabilirler, farklı düşünceleri olabilir ama bunun sonucunda gidip beraber kahve içebilirler”.

KKTC basınındaki demokratik kültürü doğuran bir diğer unsur, KKTC'nin küçük ölçekli bir ülke olmasıdır. Daha sonra etraflıca ele alınacağı üzere, bu küçük ölçekliliğin her ne kadar olumsuz yönleri bulunsa da, bir ada ülkesi olmanın getirdiği mekânsal bir aradalık anlayışı, KKTC basın kültüründe dahi oldukça belirleyici bir öneme sahiptir. Kıbrıs Türk siyasetinin sağ partilerinden olan Demokrat Parti'nin (DP) yayın organı Demokrat Bakış gazetesinin editörü İslam Türfent (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) bu duruma şöyle açıklık getirmektedir:

İdeolojik heyecanı KKTC daha Avrupalı şekilde yaşıyor. Daha şiddetsiz, daha birbirine müsamaha göstererek. Bunun nedeni ise; buradaki toplum herkesin birbirini tanıdığı küçük bir toplum olduğu için, eşini dostunu kırmama, hatır-gönül ilişkisi üzerinden yürüyor. X gazetesinin sahibi ile Y gazetesinin sahibi ilkokulda, ortaokulda arkadaşlıklar. A partisinin genel başkanı B partisinin genel başkanıyla aynı mahallelidir. Dolayısıyla şiddet konusunda karşı karşıya gelinmiyor. Sadece ideoloji. KKTC'de şunu gördüm; Meclis'te birbirlerine sert bir şekilde eleştirilerde bulunan milletvekilleri bile

aynı akşam aynı restoranda aynı masada yemek yiyebiliyorlar. Dolayısıyla buradaki yapının küçük olmasından dolayı kaynaklanıyor bunlar.

Bu nedenle gerek kişisel düzeyde gerekse de toplumsal düzeyde yaşanan olağanüstü tecrübeler ek olarak ada ülkesi olmanın öncelikli olarak yarattığı “biz bizelik” imgesi, günümüz KKTC basın kültüründeki demokratikliğin oluşmasında belirleyici bir niteliğe sahiptir. Diğer bir deyişle, ortak bir öteki karşısında kendini gösteren dava siyasetini yaratan temel dinamikler aynı zamanda günümüz KKTC basın kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Davanın varoluşsal ve tarihsel olarak oynadığı rol günümüzde yerini daha kültürel bir duruma bırakmıştır. Fakat uzun yıllar süren mücadelenin ve karşı tavır almaların kültür üzerinde, en azından kişisel düzeylerde hala etkileri bulunmaktadır. Babası ve abisi mücahitlik yapmış olan, o dönem amcasını kaybeden ve daha sonra “kalıntılarını” bularak defneden BRTK Haber Amiri Efdal Keser (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) bununla ilgili şunları söylemektedir:

Ben bu kadar yıldır bu işin içinde olmuş olmama rağmen, öyle bir noktaya geliyorum ki, haberi yazarken, ister istemez, sanki o savaş ortamı devam ediyormuş da, onun içindeymişsiniz de, haberi ona göre yapmanız gerekiyormuş duygusu içinde haber yapmak durumunda kalıyorum. Bunun sebebi şudur: Kıbrıs Türk halkı, 1950’li yıllardan itibaren ya da daha geriye de gidilebilir, hep savaşların içinde. 1960’lı yıllar, 1970’li yıllar hep aynı. Sonra bir bakıyorsunuz ki, Kıbrıs’ta yaşayan tüm insanların bu anlamda bir psikolojik tedaviye ihtiyacı vardır. Kimse bu travmaların üzerinde durmadı. O psikolojik etki hala devam ediyor insanlarda. Savaş psikolojisinden kurtulamadık biz burada.

Bu aşılamazlığı yaratan genel olarak, Volkan’ın da (2008, s. 102-126) örneklendirdiği üzere, uzun yıllar süren savaş ve ardından gelen göçlerle gettovari hatlardaki korkulu bekleyişlerin, bir arada yaşama mecburiyetinden kaynaklanan sağ kalma suçluluğuna bezenmesidir. Kendi yaşamının ya da yakınlarının yaşamının her an sonlanacağına dair düşüncelerin ve kaygılı bekleyişlerin sınırında geçen yıllar boyunca, çocuk ya da yetişkin olarak günlük yaşamın her türden rutininden yıllarca mahrum olmak, bu aşılamazlığın en önemli nedenleridir. Kaldı ki, çalışmada görüşülen gazetecilerin büyük bölümü o yıllarda çocuk ya da ergenlik çağlarındaydı.

Burada beliren ikinci bir sorunsal, Ada’da barışın ya da habercilik bağlamında barış gazeteciliği pratiğinin jenerasyona dayalı bir sorun olup olmadığıdır. Başka bir şekilde ifade edilecek olursak; tanık olanların zamanla doğal olarak yerini bırakacağı “tanık olmayan” jenerasyonların bu anlamda ne ölçüde bir “avantaj” ya da “dezavantajı” temsil ediyor olduğudur. KKTC basınındaki gazeteciler, yeni

jenerasyonun/jenerasyonların “Kıbrıslılık” olarak bilinen ortak kimliği inşa edecek barışçıl politikalarla ilişkiselliğine olumsuz yaklaşmaktadırlar. Bu kanaate temel oluşturan ise, ortak toplumsal hafızanın kendileriyle birlikte yok olacağıdır.

Bizden sonra gelecek olan jenerasyonlar iki ayrı devlet üzerinde duracaklar. Çünkü bunlar ne o tarafı bilirler ne bu tarafı bilirler. Babasının malı kalmış mesela; bilmez! Rum da, Türk de artık kendi yerinde doğdu, kendi yerinde büyüdü. Bilmez diğer tarafı. Evet, kapılardan geçiş var, gidilip geliniyor. Ama yapılan çalışmalar gösteriyor ki, Rumların %70’i geçmedi buraya. Kıbrıs Türkleri ise gidip gelir (A. O. Tabak, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

BRTK Haber Amiri Efdal Keser ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), doğrudan gazetecilik pratiği açısından barış gazeteciliğinin neden KKTC’de tam olarak yerleşemediğine dair şunları vurgulamaktadır:

Mesela barış gazeteciliği diye bir şey var. Fakat yeni jenerasyondan hiç kimse savaş psikolojisini bilmez. Bana göre barış gazeteciliğinin değerini, o savaşın içinde birebir yaşamış insanlar çok daha iyi anlar. Çünkü onlar savaşın kötü yönünü doğrudan yaşamıştır. Dolayısıyla, barışı en fazla istemesi gereken kişiler, o savaşı yaşamış, o dönemden gelen gazeteciler olması gerekir ama öyle değil. Bir kısmı yapıyor, bir kısmı yapmıyor. Yapmayanlar, savaş psikolojisinin, onun yarattığı baskının çok altındadırlar. Kurtulamamışlardır.

Canefe (2007, s. 307) İngiltere’de yaşayan Kıbrıs Türkleri üzerine yaptığı çalışmasında, bu konuda daha iyimser bir noktada durmakta ve yeni kuşakların, tanıklıklar yaşamış geçmiş kuşaklara göre savaş kültüründen bir “kopuşu” temsil ettiğini, barışçıl siyasete daha yakın olduğunu belirtmektedir. Burada atlanan nokta, daha öncede belirtildiği gibi tanıklığın dışavurulamaması dolayısıyla gerçeğin, tanığın tanıkları tarafından (yeni jenerasyonlar), tanıkların sıkıntıları düzeyine indirgenmesidir. Daha genel olarak, geçmiş bir zamanda gerçekleşmiş eylem ve durumların *kitsch*’leştirilmesidir. Tanıklığın yarattığı ayırım da tam olarak buradadır. Bauman (1997, s. 116-117), geçmişte yaşanan acı dolu tecrübelerle ilişkin sonradan takınılan “alaycılıkla” iç içe geçmiş alımlamaların aslında tam da aynı durumlara kapı araladığını söylemektedir. Bir anlamda “kayıtsızlığın” verdiği bir konformizmden kaynaklı olan bu durum, tıpkı geçmişteki tanıklara olduğu gibi, bireylerin hem kendilerine hem de çevrelerine konduramadıkları eylemlere kapı aralayan rehabetin göstergesidir. Bu nedenle Bauman, “o akıl almazı, aklımızın almak zorunda olduğu” bir gerçeklik olarak değerlendirmemiz gerektiğini önermektedir. Bu da elbette yeni bir “dava”ya kapı aralayacak değerlendirmelerde değil, bizatihi tanıkların durumu dolayısıyla “kötücül”

olarak tanımlanan geçmişin yeniden yaşanmamasını sağlayacak koşullara yönelik gerçekçi bir değerlendirmede kendini kurmaktadır.

Barışa yönelik yıllardır süren görüşmeler ve bir türlü sonuç alınamaması, hem sağdaki hem de soldaki gazeteler ve gazeteciler tarafından dile getirilmektedir. Kıbrıs Türk siyasetinde ve o siyasette hayati konumda olan gazetelerde de bu durum farklı boyutlarıyla tartışılmakta, ele alınmaktadır. Özellikle geçmişten gelen hem dava tezindeki hem de barış tezindeki çöküş, gazetecilerce de açıklıkla dile getirilmekte, bunun nedenleri irdelenmektedir. Diğer yandan, buradaki temel sorunsal çözümü/barışı isteyip istememe değil, bunun nasıl olacağı üzerinedir: “Yarım asırdır çözülemeyen kronik bir problem var. Elbette çözülmeli. Herkes çözümden bahsediyor ama nasıl bir çözüm (C. Oruç, yüz yüze görüşme, Haziran 2018)”?

Görüşülen gazetecilerden yalnızca Demokrat Bakış (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) ve Diyalog (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) gazeteleri Türkiye'nin garantörlüğünün korunması gerektiğini, KKTC'nin tam bağımsız bir devlet olmasının önemli olduğunu ve dolayısıyla iki devletli bir çözümden yana olduklarını dile getirmişlerdir. Bu iki gazete dışındaki tüm gazeteler barış yanlısı bir tutum izlediklerini vurgulamışlardır. Milli dava siyasetinin en önemli siyasi aktörlerinden Dr. Fazıl Küçük'ün Halkın Sesi gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ali Fahrioğlu da (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) “Kıbrıs'ta federal çözüm ve barışın olmasından yanayım” demektedir. Gelinen süreçte, dava siyasetini destekleyen Yeniden Nacak gazetesinin sahibi Aydın Akkurt ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şunları kaydetmektedir: “Bu ülkede çözümü herkes istiyor. Halkı çözümü isteyenler ve istemeyenler diye bölmek yapılan en büyük yanlış. Tabii ki çözüm olmalı; ben de istiyorum. Doğduk, büyüdük, yaşlandık ve hala devam ediyor Kıbrıs konusu. Ama nasıl bir çözüm”?

Çözüme dair Kıbrıs Türk siyasetinde ve gazetelerindeki bu değişim ve dönüşüme neyin neden olduğuna ilişkin olarak gazeteciler, 2004'te gerçekleşen Annan Planı'nı esas alan referandumun önemli bir kırılma olduğunu söylemektedirler. Havadis gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Başaran Düzgün (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), referandumu dava siyasetinin etki alanının gerilemesi olarak okumakta ancak bu gerilemeden doğan siyasal boşlukta ise barışa yönelik olarak yaşanan girişimlerin neticesi olan hayal kırıklıklarının barışçıl siyaseti de çıkmaza götürdüğünü belirtmektedir.

Şu anda etkili değil. Çünkü bu konu gündemden düştü. Yani Kıbrıs sorunu gündemden düştü. O cepheleşmenin temel sebebi Kıbrıs sorunuydu. Neydi? İşte görüşmeler vardı. Bir uzlaşma da oldu. Annan Planı ortaya çıktı. Referandumla gidildi. O dönemde medya açısından kötü bir dönemdi. Şahsen benim açımdan da kötü bir dönemdi. Çünkü çok kamplaşma vardı ve çok fazla gücün çarpıştığı bir dönemdi. Şimdi bu yok. Şu anda zaten Kıbrıs sorunu yok. Kıbrıs sorununu tartışmıyoruz.

Bu konudaki ilk büyük travma Annan Planı'ndaki ret çıkmasıydı. Bu çok ciddi bir toplumsal travmaydı ve hala bunun etkileri azalarak devam ediyor. O dönem Mehmet Ali Talat çok sosyalist bir cumhurbaşkanıydı. Aynı dönem komünist parti seçimi kazandı ve Hristofias Cumhurbaşkanı oldu. Dolayısıyla çok yüksek bir beklenti oluşmuştu o zaman. "İki sosyalist bu işi çözecek" dendi. Akıncı'da da "bu işi yapar" beklentisi vardı. Yine bir hayal kırıklığı yaşandı. Kendisinde de yarattı.

Çözümün gerçekleşmemesinin nedeni olarak, öncelikle Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs Türklerini kendileriyle eşit görmedikleri düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Bu "eşit görmeme" hali ise, hem tarihsel bir milliyetçi "üstünlük" koşullanmasının hala geçerli olduğu şekilde hem de Kıbrıs Rumlarının uluslararası olarak tanınmasından kaynaklanan avantajlı konumuna atıf yapar şekilde tanımlanmaktadır.

Kıbrıs'ta federal bir yapıda, iki toplumlu bir federal cumhuriyetin kurulmasını arzu ediyorum. Ama mevcut konjonktürün de buna hazır olmadığını biliyorum. Çünkü Kıbrıs'ta iki toplumun ortak bir cumhuriyette birleşmesinin önkoşulu, her iki toplumun birbirini kendisine eşit görmesidir. Şu an Kıbrıslı Rumlar Kıbrıslı Türkleri eşit görmeye, ortak görmeye yakın değillerdir. Yakın oldukları zaman, benim idealimdeki çözümün konjonktürü de o zaman hayat bulabilir. Ama şu beş, on yıllık süreçte böyle bir şey görmüyorum (E. Akkor, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Ben Kıbrıs'ta federal çözüm olması gerektiğine inanıyorum. Federal bir Kıbrıs için her şey yapılmalı; federal Kıbrıs'ın olmayacağını anlaşılabilecek noktaya kadar bu süreç tüketilmeli; olmayacaksa, olmayacağını ilan edilmesi ve belirsizlik dışında herhangi bir yola girilmesi gerektiği kanısındayım. Bu son Mont Pelerin de bir hayal kırıklığı yarattı. Radikaller artık Akıncı'yı da beğenmedi. Ben Mont Pelerin'lerin ikisine de gittim. Süreci en yakından takip edenlerden birisiydim. Rumların bir paylaşım sorunu var. 'Makarios doktrini' diye bir şey vardır. Hala o psikoloji geçerli. Sürekli 'işgal' vs. diyerek dünyada mağduru oynamak işlerine geliyor. Bizimle niye paylaşsınlar ki! Empati yapmaya çalışıyorum; ben olsam ben de paylaşmam (R. Reşat, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Tarihsel olarak yoğun bir politizasyon kültürüne dayanan, bunu yeniden ve yeniden üreten Kıbrıs Türk siyaseti ve basınının üst editoryal kadrosundaki gazetecilerin, dava siyasetinin çöküş dönemine girdiğine ilişkin olan bu görüşleri, yapılan anket çalışmasına da farklı boyutlarla yansımaktadır.

Tablo 4.3.1.1. “KKTC basınında ‘dava gazeteciliği’ anlayışı günümüzde de devam ediyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.⁶³

N=104 %	Kadın	Erkek	Diğer
Kesinlikle katılmıyorum	0,0	0,0	0,0
Katılmıyorum	3,8	12,0	0,0
Biraz katılmıyorum	7,7	4,0	0,0
Fikrim yok	21,2	52,0	0,0
Biraz katılıyorum	28,8	16,0	0,0
Katılıyorum	25,0	8,0	0,0
Kesinlikle katılıyorum	13,5	8,0	100,0
TOPLAM	%100	%100	%100

Tablo 4.3.1.1.’de görüldüğü gibi, özellikle kadın gazeteciler dava siyasetinin etkilerinin günümüzde de sürdürdüğünü belirtmektedirler. Ancak diğer yandan erkeklerde öne çıkan durum, kadınlara göre daha az bir oranda dava siyasetinin etkinliğini devam ettirdiği görüşünün yanında, bu konuya dair bir fikirlerinin olmadığı yönündedir. Erkek gazetecilerdeki bu durumu iki şekilde okumak mümkündür. Bunlardan ilki, “dava” siyaseti ya da “dava gazeteciliği” teriminin tarihsel bağlamına ilişkin belli bir birikimden uzak olmalarıdır. Fakat 35.2 aritmetik yaş ortalamasına ve %56’sının lisans, %30’unun yüksek lisans eğitime sahip olduğu göz önünde bulundurulacak olursa bu olası görünmemektedir. İkincisi ise, erkek gazetecilerin bu konuda görüş belirtmekten kaçınmış olmalarıdır. Ancak aşağıda da paylaşıldığı üzere, bunun aksini gösteren veriler/tablolara bulunmaktadır. Bu durumda, ilk seçenek ön plana çıkmaktadır. Çünkü anket çalışması sırasında, daha genç erkek gazetecilerden bazıları “dava gazeteciliği” terimini adliye haberciliğine ilişkin bir kullanım olarak algıladığını, soruyla tam olarak neyin kastedildiğini sormuş, dile getirmiştir. Öncelikle tarihsel, daha sonra ise Kıbrıs söz konusu olduğunda daima güncel iki temel uğrak olan dava ve barış politikalarının/anlayışlarının belli bir geleneği temsil eden derinlikli metaforik anlamlarından ayrı olarak birincil anlamıyla ele alınması, Kıbrıs Türk basını açısından oldukça ilginçtir. Hasgüler (2008, s. 3-4), “Kıbrıslılık” olarak tanımlanan ortak kimlik inşasının temelinde yatan dinamiğin, sanılanın aksine farklılıkları vurgulamaktan kaçınmak değil, bu farklılıkların tarihsel olarak neler olduğunun ortaya konmasında

⁶³ Kadın ve erkek katılımcıların yanıtlarındaki farklılıklara koşturarak Kıbrıs Türk siyasal ve basın hayatında önemli bir yere sahip olan dava anlayışının ve bundan doğan gazetecilik pratiğinin cinsiyetler arasındaki yaklaşımının ortaya konması amacıyla tablo cinsiyete göre hazırlanmıştır.

görmektedir. Ona göre bilhassa Osmanlı'nın Kıbrıs'taki hâkimiyetiyle birlikte Kıbrıs adasına gelen Türklerin ne tür kurumsal ve kültürel evrelerden, kırılmalardan geçtiğini incelikleriyle tanımlamak, gerek çözüm konusunda gerekse de çözümsüzlük konusunda köklü ve sağlıklı politikaların yerleşmesini sağlayacaktır. Bu nedenle, dava ya da barış yanlısı olsun, Kıbrıs konusundaki her iki temel politikanın etraflıca biliniyor olması hem iç siyasette hem de dış siyasette önemli bir rol oynamaktadır.

Gazetecilik kültürü açısından ise bu durumun nedeni, konuya dair başta ailede daha sonra ise eğitim kurumlarında kendini gösteren bilgi aktarımıyla ya da doğrudan aktarmamıyla ilgili sorunlar olarak görünmektedir. Bu ilk bakışta barışa/çözüme yönelik olumlu gibi görünse de, bilhassa KKTC'de gazetecilik mesleğinin kaçınılmaz bir bileşeni olan genel kültürel bir bilgi birikimsel kopukluğa, her meslekte olduğu gibi gazetecilik mesleğinin de kendiliğinden getirdiği ortak referans çerçevesindeki ayrışmaya, tarihsel kırılmaya işaret etmektedir. Bunun diğer bir boyutu da, erkek gazetecilerce KKTC basınının takip edilmediğidir. Çünkü sorudan da anlaşılacağı üzere, dava gazeteciliğinin tüm KKTC basınındaki görünümü sorulmuştur. Benzer bir durum Tablo 4.3.1.2.'de de görülmektedir.

Tablo 4.3.1.2. “KKTC basınında, milliyetçiyi destekleyen bir habercilik yapılıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.⁶⁴

N=104 %	Kadın	Erkek	Diğer
Kesinlikle katılmıyorum	17,3	18	50,0
Katılmıyorum	9,6	18	0,0
Biraz katılmıyorum	13,5	0,0	0,0
Fikrim yok	21,2	38,0	50,0
Biraz katılıyorum	26,9	10,0	0,0
Katılıyorum	7,7	10,0	0,0
Kesinlikle katılıyorum	3,8	6,0	0,0
TOPLAM	%100	%100	%100

Tablo 4.3.1.2.'de de erkeklerin %38'i KKTC basınının milliyetçi olup olmadığına dair fikirleri olmadığını belirtmiştir. “Fikrim yok” seçeneği bir sınır olarak

⁶⁴ Dava siyaseti ve gazeteciliğiyle yakından ilgili olan milliyetçiliğe ilişkin veriler Tablo 4.3.1.1.'deki benzer gerekçelerle cinsiyet dağılımına göre hazırlanmıştır.

alındığında, erkeklerin toplamda %26'sı belli düzeylerde milliyetçiliği destekleyen habercilik yapıldığına, kadınlar ise %38,4 oranında bunun geçerli olduğuna katılmaktadırlar. Buradaki görece dağınıklık, bir anlamda barış gazeteciliğinin KKTC basınında ne kadar hayat bulduğuna ilişkin olan Tablo 4.2.1.3.'te de önemli ölçüde görülmektedir.

Tablo 4.3.1.3. “KKTC basınında barışı destekleyici bir habercilik yapıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	13,5
Katılmıyorum	7,7
Biraz katılmıyorum	11,5
Fikrim yok	18,3
Biraz katılıyorum	21,2
Katılıyorum	16,3
Kesinlikle katılıyorum	11,5
TOPLAM	100,0

Tablo 4.3.1.3'te gazetecilerin toplamda %49'u belli düzeylerde barışa yönelik bir gazetecilik yapıldığını belirtmektedir. Gazetecilerin toplamda %32,7'si ise, barış yanlısı bir gazeteciliğin olmadığına işaret etmektedir. Derinlemesine görüş almada üst editoryal kadroların vurguladığı üzere, 2004 Annan Referandumu'yla birlikte başlayan süreç, öncelikle politik daha sonra ise kültürel düzeylerde çeşitli kırılmalardan geçerek barışçıl anlayışın yerleştiğini göstermektedir. Fakat görüşmelerde öne çıkan bir diğer vurgu noktası, Kıbrıs Türk toplumunun barışı istediği ancak Kıbrıs Rum toplumunun bu konuda çeşitli nedenlerden dolayı barışa, federal bir cumhuriyet fikrine henüz hazır olmadığı yönündedir. Barış gazeteciliği açısından ise, Tablo 4.3.1.3. oldukça önemlidir. Çünkü barış gazeteciliği pratiği her şeyden önce, çatışma kültürüne karşı belli bir duyarlılıkta, tavırda ve bilinçlilikte zemin bulmaktadır (Filibeli, 2016, s. 45). Dolayısıyla, her ne kadar çalışmada gazetecilerin barış gazeteciliği pratiğine ilişkin teorik donanımları ve bu pratiğin ayrıksı uygulamaları üzerinde durulmamış olsa da, KKTC basınında barışa yönelik böylesi bir duyarlılığın olması önemlidir. Bu duyarlılığın KKTC'deki gazeteciler açısından önemini gösteren bir diğer önemli veri, toplumlararası düşmanlıkları körükleyici yayıncılığa gazetecilerin nasıl yaklaştığıdır.

Tablo 4.3.1.4. “*Toplumlararası düşmanlıkları körükleyici yayınlardan kaçınılır*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	3,8
Katılmıyorum	5,8
Biraz katılmıyorum	7,7
Fikrim yok	5,8
Biraz katılıyorum	10,6
Katılıyorum	21,1
Kesinlikle katılıyorum	45,2
TOPLAM	100,0

Tablo 4.3.1.4.’te gazetecilerin %76,9’u belirli düzeylerde toplumlararası düşmanlıkları körükleyici yayıncılıktan kaçındıklarını belirtmişlerdir. Bu, barışa yönelik duyarlılığın ve bu duyarlılıkların sonucu olarak çatışma kültürünü yaratacak yayıncılığa karşı KKTC basınının kesinlikli tavrını gözler önüne sermektedir. Bu duyarlılıkların tam olarak ne düzeyde tanımlandığını, açıldığını gösteren bir başka veri ise, Tablo 4.3.1.5.’ten de görülebileceği üzere, bunun insan hakları ve demokrasi temelli olduğudur.

Tablo 4.3.1.5. “*Barış, demokrasi, insan hakları gibi değerlere sahip çıkılıyor*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.⁶⁵

N=104 %	Kadın	Erkek	Diğer
Kesinlikle katılmıyorum	3,8	4,0	0,0
Katılmıyorum	3,8	4,0	0,0
Biraz katılmıyorum	7,7	10,0	0,0
Fikrim yok	9,6	16,0	0,0
Biraz katılıyorum	19,3	8,0	0,0
Katılıyorum	26,9	30,0	0,0
Kesinlikle katılıyorum	28,9	28,0	100,0
TOPLAM	%100	%100	%100

⁶⁵ “Kıbrıs sorunu” olarak tanımlanagelen duruma ilişkin cinsiyetler arasında belli bir farkın olup olmadığını ortaya koymak amacıyla cinsiyete göre dağılımın verilmesi tercih edilmiştir.

Toplamda kadın gazetecilerin %75,1'i, erkek gazetecilerin ise %66'sı, KKTC basınında barış, demokrasi, insan hakları gibi evrensel değerlere sahip çıktığını düşünmektedir. Özellikle haberi bizzat üreten muhabir düzeyindeki gazetecilerin bu yönde bir tavır almaları, KKTC basın kültürü açısından olumlu bir niteliktir.

Fakat son kertede, toplumuyla tarihsel ve siyasal anlamda iç içe geçmiş olan Kıbrıs Türk basınının barışa dair taşıdığı duyarlılıklar ve talepler önemli olmakla birlikte, günümüzde halen karşılığını bulamamıştır. Çabaların karşılığını bulamamasının toplumsal bağlamda yarattığı etkiyi, Türkiye'de de uzun yıllar çeşitli kademelerde gazetecilik yapmış olan TAK Müdürü Fehmi Gürdallı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) şöyle dile getirmektedir:

Dava ve barış politikalarının belirleyiciliği olmasa bile basında etkisi var. Etkisi sıfırlanmış değil. Onlar mı belirleyici peki artık? Hayır değil. Dava siyasetini devam ettiren gazeteler var. Diğer taraftan da “ne olursa olsun barış olsun” görüşünü devam ettiren gazeteler var. Ama bu ikisinin ortasında gazetelerde var. Etkisi azaldı. İnsanlar usandı. Ben uzun yıllar Türkiye'de gazetecilik yaptım ve bu son Crans-Montana ve Mont Pelerin sürecinde görüşmeler devam ederken, henüz çökmemişken bile Türkiye'de haber yaptırmakta zorlandım. Bunu ben NTV'de de yaşadım, Habertürk'te de yaşadım. Kıbrıslı biri olarak çok üzerinde duruyordum. Ancak yöneticiler şunu diyordu: “Bir Kıbrıs birde AB haberlerinin reytingi çok düşük son yıllarda.” Türk basınının Kıbrıs'a ve AB'ye ilgisi en yoğun 2003 ve 2004 yıllarında oldu. Çünkü bunlar birbirine bağlantılı süreçlerdi. Yani Kıbrıs'ta çözüm olacaktı ve Türkiye'nin de üyelik süreci netleşecekti, bir takvime oturtulacaktı. Bu büyük bir değişimdi Türkiye basını ve Türk halkı için. Ama gerçekleşmedi. Önce Kıbrıs'a ilgi azaldı ardından Türkiye'nin AB süreci sıkıntıya girdi. Dediğim gibi ben bunu Türkiye'de gündem toplantısında söylediğimde, “ya şu iş çözülsün de haberini öyle yapalım” dedi iş arkadaşlarım. Bu Kıbrıs Türk basınında da var. Ben 44 yaşındayım. Kendimi bildim bileli bir müzakere bitiyor, birkaç ay ya da birkaç yıl sonra bir yenisi başlıyor. “Tamam bu defa farklı, bu defa olacak” deniliyor, tekrar olmuyor. Neredeyse ömrümüz geçti. Hep aynı kısır döngü. Bu da insanlarda bir usanmışlık yarattı.

Bu “usanmışlık” yalnızca toplumsal bağlamda değil, KKTC basınının tümünde görülmektedir. Her iki politikanın en ucunda yer alan gazeteler dahi karşıtlarından bir empati çerçevesinde bahsedebilmekte, temel değerler bağlamında hakkaniyetli davranabilmektedir. Buna KKTC basınından verilecek en iyi örnek, Afrika ve Yeniden Nacak gazetelerinin birbirlerine yaklaşımlarıdır. Dava yanlısı yayınlarıyla bilinen ve bunu da açıklıkla dile getiren Yeniden Nacak gazetesinin sahibi Aydın Akkurt (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), KKTC gazetelerinin son yıllarda Kıbrıs konusuna dair tartışmalara sırtını döndüğünü ve piyasacı, ideolojisiz bir çizgi benimsediğini dile

getirmektedir. Bu anlamda Yeniden Nacak gazetesiyle birlikte Afrika, Haberatör ve YeniDüzen gazetelerinin Kıbrıs konusundaki siyasi tartışmayı canlı tutan gazeteler olduklarını belirtmekte ve önemine vurgu yapmaktadır. Akkurt'a göre, bu gazeteler dışındaki diğer tüm gazetelerin derdi "patronlarının çıkarlarını korumaktır". Barış yanlısı bir politika izleyen Afrika gazetesi Direktörü Ali Osman Tabak ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), tamamen farklı yaklaşım ve ideolojilere sahip olduklarını belirterek, Akkurt'un bu konudaki haklılığına değinmektedir. Bu durum ilk bakışta demokratik bir basın kültürünün göstergesi gibi görünse de, ardaında çok daha derinlikli kırılmaları barındırmaktadır. Öncelikle dava ve barış politikalarının toplumsal anlamda ihtiyaçlara cevap verememesinin ve her iki anlayıştaki ideallerin gerçekleşmemesinin yarattığı çöküşün göstergesidir. Daha farklı bir şekilde söylenecek olursa, siyasal bir tıkanıklığın ve her iki siyasal görüşü savunan kesimlerin kendilerini sorgulamaya girmesinden kaynaklı bir "demokratiklik"tir. Bunun diğer ve asıl önemli boyutu ise, küçük ölçekli bir ülke olan KKTC'deki ekonomi politik değişim ve dönüşümün, kaçınılmaz olarak olarak Kıbrıs Türk basınında da kendini göstermesidir. Ağırlıklı 2000'ler sonrasında gerçekleşen bu ekonomi politik kırılma, geçmişten gelen dava siyasetinin anakronisini oluşturan barış politikalarından da sonuç alınamamasıyla birlikte, KKTC basınında kapitalistleşme ve dolayısıyla piyasacı, çıkar ilişkilerine dayalı bir anlayışın yerleşmesine katkı sağlamıştır. KKTC basın kültüründeki tarihsel kırılmanın gövdesini oluşturan da bu durumdur. Böylelikle KKTC basınının, geçmişteki propagandacı ve siyaset yüklü anlayışına yönelik getirilen eleştiriler, yerini çapraz ve dikey ağırlıklı yoğunlaşmanın yarattığı çıkar ilişkilerine dayalı patronaj mantığına bırakmıştır.

4.3.2. KKTC Basınında Medya ve Siyaset İlişkisi: "Tabiat boşluk tanımıyor"⁶⁶

Kıbrıs Türk siyaseti ve basını arasındaki ilişki, daha öncede farklı boyutlarla ve örneklerle değinildiği üzere, birbiriyle iç içe geçmiş bir ilişkidir. Mücadele ve karşı duruşun bizatihi siyasal boyutunu oluşturan gazeteler, 2000'lere kadar süren dava siyasetinin söylemsel sahasını oluşturmaktadır. Bu söylemsellik ise doğrudan eylemden,

---

⁶⁶ Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

eyleme geçmekten ayrı ele alınamayacak bir siyasal kültürü yaratmıştır. Dolayısıyla Kıbrıs Türk basını ilk ortaya çıktığı günden itibaren genel olarak ele almak gerekirse, bu, söylemin eylemlilikle ve eylemlilik olanaklarıyla varolduğu bir değerlendirmeye bizi götürmektedir. Bu durum, açığa çıkan eylemler yoluyla da basının kendini ve söylemini yeniden tanımladığı, dava siyasetini yeniden ve yeniden ürettiği bir siyasal çehreyi de kapsamaktadır.

Olağanüstü koşulların sonucu olan dava siyasetinin toplumsal bağlamda yarattığı diğer etki; hâlihazırda milliyetçi bir gövdeye dayanan siyasetin yanı sıra koşullarında etkisiyle, ekonomi politik tartışmalar başta olmak üzere, gündelik yaşamın tüm unsurlarının nötralize hale gelmesidir. “Ölüm-kalım” ya da dava siyasetinin aktörlerince sıkça vurgulandığı üzere “varoluş” düzeyine inen toplumsal tahayyül, doğallıkla bunun ötesine geçememekte, geçme girişimleri de “davadan sapma” olarak değerlendirilmektedir. Siyasi aktörlerin önem kazanması ve yüceltilmesi de yine bununla ilgilidir. Aktörlerce öne sürülen söylem genellikle bir toplumsal atıflar dizgesi etrafında öbeklenmekte ve aktör bizzat kendisini *yok* sayması nedeniyle önemli hale gelmektedir. Annan Referandumu öncesinde Rauf R. Denktaş’la yapılan bir söyleşide, kendisine yöneltilen dava karşıtı siyasetin ve söylemlerin giderek yükselmesi karşısında ne düşündüğüne ilişkin soruya Denktaş, verdiği cevabı şu sözlerle bitirir: “...bu dava Denktaş’ın davası değil, milletin davasıdır. Kıbrıs’ın davasıdır, Anadolu’nun davasıdır. Bu davadan taviz verileceğini düşünenler hayal görmektedir (Denktaş, 2003, s. 31)”.

1974 Harekâtlarından sonra, toplumlararası çatışmalardan kaynaklı etkiler bağlamında giderek normalleşen gündelik yaşam, KKTC’nin %64,9’unun “evet”, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin %74,8’inin “hayır” dediği 2004 Annan Planı Referandumu’nda karşılığını bulmuştur. Referandum sonrası süreç KKTC özelinde iki açıdan önemlidir:

- 1) Dava siyasetinin KKTC’de önemini büyük oranda yitirdiği,
- 2) Barış siyasetinin yükselmesine karşın günümüze kadar gelen süreçte bu yöndeki somut arzu ve taleplerin gerçekleşmemesinin yarattığı politik sorgulamalardır.

Bu politik çıkmazların hem bir sonucu hem de bir nedeni olarak 1970’lerin sonundan itibaren giderek kapitalistleşen Kıbrıs Türk toplumu ve bundan payını alan Kıbrıs Türk basınının bu duruma politik anlamda yaptığı etki oldukça belirleyicidir.

Dava siyasetinin Kıbrıs Türk toplumunun ekonomi politik dönüşümünde oynadığı başat tarihsel boyutu ele aldığımızda, dava siyasetini ortaya çıkaran nedenlerin ekonomi politik ardalanı kendini göstermektedir. Ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalı bir toplum olan Kıbrıs Türkleri (Oğuz, 1975, s. 154), 1980'lerden itibaren bu özelliğini giderek kaybetmiştir (KKTC Başbakanlık ve Doğu Akdeniz Üniversitesi [DAÜ], 2015, s. 18). Buna ek olarak, aynı süreçte özel yatırımların kamu yatırımlarından her zaman fazla olduğu bir toplumdur. Farklı bir anlatımla, özel sektöre dayalı bir ekonomi açıklıkla görülmektedir (KKTC Başbakanlık ve Doğu Akdeniz Üniversitesi [DAÜ], 2015, s. 19). Turizm gelirleri 2000'lerle birlikte, bilhassa Annan Planı Referandumu sürecinin de etkisiyle önemli ölçüde artmıştır. Ancak bunu da ağırlıklı Türkiye'den gelen turistler oluşturmaktadır (KKTC Başbakanlık ve Doğu Akdeniz Üniversitesi [DAÜ], 2015, s. 90). KKTC ekonomisinin en belirleyici özelliği, ülkenin uluslararası hukuki durumu da göz önüne alındığında, asıl olarak ithalat ve ihracat rakamlarında ön plana çıkmaktadır. 1977'de Türkiye dışındaki ülkelerle ithalat oranları %60'ların üzerinde iken, 2010 yılına gelindiğinde %30'ların altına düşmüştür. Öte yandan Türkiye ile olan ithalat ilişkileri %40'lar civarındayken, 2010 yılında %70'lere çıkmıştır. Benzer rakamlar ihracatta da öne çıkmaktadır. 1980 yılında AB ülkelerine yapılan ihracat tüm ülkede %60 iken, bu rakam 2006 yılına kadar %15'lere kadar gerilemiştir. 1980'lerde Türkiye'ye yapılan ihracat %10-15 civarlarındayken, 2000'li yılların ortalarında %45-50 bandındadır. Daha ilginç bir rakam, öteden beri nüfus olarak Kıbrıs Türklerine oranla daha kalabalık olan Kıbrıs Rumlarının 2010 sonrası KKTC'de yaptıkları alışverişlerin toplamı 10 milyon euro civarındayken, Kıbrıs Türklerinin Rum tarafındaki harcamaları 18 milyon euro dolaylarındadır (KKTC Başbakanlık ve Doğu Akdeniz Üniversitesi [DAÜ], 2015, s. 133-135). KKTC'deki en önemli sektörlerden biri olan üniversite eğitimi açısından da durum ithalat ve ihracattakine benzerdir. 1997'den itibaren öğrencilerin büyük bölümünü Türkiye'den gelen öğrenciler oluşturmaktadır (KKTC Başbakanlık ve Doğu Akdeniz Üniversitesi [DAÜ], 2015, s. 59).

Tüm bu rakamlardan da görüleceği üzere, Kıbrıs Türk toplumunun 1974 sonrası süreçte ekonomik olarak yaşadığı değişim ve dönüşüm, ülkenin uluslararası hukukun dışında kalmasının da bir sonucu olarak Türkiye'yle kaçınılmaz şekilde yoğunlaşan ekonomik ilişkilerdir. Rakamlarda görülen diğer önemli nokta, KKTC ekonomisinin özel sektöre dayalı bir ekonomi olduğudur. Bu özel sektörü ise, bilhassa küçük ölçekli

bir ülkedeki özel sektör olarak düşünmek gerekmektedir. Çünkü daha önce gazetecilerinde belirttiği gibi, basında demokratikliği sağlayan “biz bizelik” kültürünü yaratan küçük ölçeklilik aynı zamanda kapitalist ilişkiler açısından da oldukça belirleyicidir. Bu durum tarihsel açıdan iç içe geçmiş iki sarmal olarak dinamiklerini yaratmıştır. Bunlardan ilki, Kıbrıs Türk toplumunun Rum toplumu karşısında, ilkin nüfustan kaynaklı olmak üzere, yaşadığı ekonomi politik bir açmazlar bütünü, kültürel boyutlar da kazanmasıyla dava siyasetinde cisimleşmesi, değer kazanmasıdır. Dava siyasetinin yüklendiği bu durum, 1974 sonrasında yerini siyasetin ekonomiyi öncelediği bir yaklaşıma bırakmıştır. Bu anlayış, 1970’lerin sonundan itibaren inişli-çıkışlı olarak kendini gösterse de, esas olarak 2000’ler sonrasında yerini ekonominin siyaseti öncelediği kapitalist bir görünüme kavuşturmuştur. Daha somut olarak söylemek gerekirse, dava siyasetinin kendisini yalnızca Türkiye’yle ilişkilendiren söylem ve yaklaşımı, 1974 sonrasındaki tekrar toparlanma sürecinde, ekonomi politik anlamda da belirleyici olmuştur. 1980 ve 1990’larda belli kırılmalardan geçerek 2000’lere kadar kapitalist olgunlaşma dönemini geçiren Kıbrıs Türk toplumu, 2000’lerden sonra bu olgunlaşmanın sonuçlarını yaşamıştır ve yaşamaktadır (Tahsin, 2014). 1980 sonrasında fordizmin yerini postfordizme bırakmasıyla ortaya çıkan küresel işbölümü ve üretim maliyetlerindeki düşüşün yarattığı hegemonya tüm dünyada hissedilirken, en büyük zararı küçük ölçekli ekonomilere vermiştir. Zaten halihazırda dış ticarete dayalı olan Kuzey Kıbrıs ekonomisi, bu süreci en şiddetli şekliyle yaşamıştır. Bunun önemli göstergelerinden biri, ihracat ve ithalat arasındaki fark, yani dış ticaret açığıdır. 1975 yılında 20,6 milyon dolar olan fark, 1997 yılına gelindiğinde 316,5 milyon doları bulmuştur (Şafaklı ve Özdeşer, 2002, s. 155). Dışa bağımlılığı büyük ölçüde yaratan ise, küçük ölçeklilik dolayısıyla üretim maliyetlerinin yüksek ve piyasanın küçük olmasına karşın ithal ürünlerin “doğallıkla” daha düşük olmasıdır. Böylelikle, küresel ölçekli olarak yaşanan neoliberal politikalar, KKTC’de daha yakıcı bir hal alabilmektedir. Dava siyasetinin aksine barış talepleri ise, başta Kıbrıs Rumları tarafından çeşitli nedenlerle kabul görmemektedir. Öte yandan, uluslararası olarak uygulanan ekonomik ve hukuki yaptırımların referandum kararına rağmen “ceza” niteliğine büründüğü de açıktır (Tamçelik, 2013, s. 43).

Bu ekonomi politik değişim ve dönüşümün günümüz KKTC basınına etkileri büyük oranda olumsuz olmuştur. Dava siyasetinin Kıbrıs Türk toplumunda tarihsel blok

olarak oynadığı rol, ekonomi politik manada mülkiyet ilişkilerindeki etkisinde yatmaktadır. İlerleyen süreçte giderek yerleşikleşen ve çeşitli yoğunlaşmaların görüldüğü bu mülkiyet ilişkileri, belli bir burjuvalaşmaya neden olmuştur. Burjuvalaşmanın beraberinde getirdiği, ilk bakışta basın alanında bir özgürlük gibi görünse de, neden olduğu şey geçmişten gelen kapitalist ekonomi politik ilişkilerin yarattığı “profesyonelleşme”dir. Bu “profesyonellik” ise karşılıklılık ilişkisine dayanmaktadır.

KKTC’de medya siyasileri kullanıyor, siyasilerde medyayı kullanıyor. Karşılıklı bir çıkar ilişkisi söz konusu. Biz de şöyle bir sıkıntı var: Çok fazla gazete var bana göre. Aynı şekilde televizyon sayısı da çok fazladır. Elbette ki olsun ama fazladır. Dolayısıyla bütün bu televizyon ve gazetelerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için neye ihtiyaç vardır? Paraya ihtiyaç vardır. Peki bu para nereden gelecek? O zaman sermayeye ihtiyaç vardır. Medya sermayeyi kullanırken, sermayede medyayı kullanır. Sermaye aynı zamanda kimi kullanır? Siyasileri kullanır. Siyasilerde sermayeyi kullanır. Böyle bir ilişki vardır. Bundan kopmak da mümkün değil. Bu nedenle hiçbir yayın organı tam anlamıyla özgür olamaz (E. Keser, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Afrika gazetesi Direktörü Ali Osman Tabak (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) daha da ileri giderek, KKTC’nin içinde bulunduğu tanınmama durumundan kaynaklı olarak ortaya çıkan ekonomi politik düzenin dinamiklerine değinmektedir: “Biz de galiba bütün sektörlerin gazetesi var. Gece kulüpleri kaldı bir tek. Onlar çıkarmadılar gazete. Bu gazetelerde hükümetlerle bağlantılıdır. Çünkü her sektörün gelen hükümetten istekleri vardır. Bizim mesela öyle bir şeyimiz yoktur hükümetlerden”. Yeniden Nacak gazetesinin sahibi Aydın Akkurt’ta (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) benzer duruma atıf yapmakta ve şunları kaydetmektedir:

Medya ve siyaset tam anlamıyla iç içe girmiş durumda. Medya patronlarının ellerindeki gazeteler, hangi hükümet gelirse gelsin, bunlara karşı bir tehdit gibi kullanılır. Yani “sen bana bunu bunu vermezsen ben de sana karşı bu yayınları yaparım, seni yıklarım” diyenler var. Sen tabii ki hükümetlerin üzerinde bir baskı unsuru oluşturacaksın. Orası ayrı ama bunu olumlu yönde yapman gerekir. Fakat sen bunu al-ver ilişkisine, çıkar ilişkisine döndüremezsin. Bunun adı basın değildir.

Bu ilişkilerin daha “ironik” denilebilecek bir tarifini Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şöyle dile getirmektedir:

Vıcık vıcık. Basınında %90’ımız, hatta %95’imiz vıcık vıcık. Ekonomik kaygılar, yaşam kaygıları ve siyasetin o elinde bulundurduğu güç buna neden. Küçük bir ölçekte yaşıyoruz. Bugün

TBMM'ye girmek istediğinizde, size kaç günde izin verirler? Ben şimdi bir vekili veya bakanı arayayım, sizi de yanıma alayım, gidelim isterseniz Meclis'e, birer de kahve ısmarlasın bize, size ve bana bir de demeç versin, gelelim. Bu! Güç ben de.

Özgüren'in tarif ettiği samimiyetin boyutlarını, Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şu şekilde tarif etmektedir:

Bizde zaten herkes birbirini tanıdığı için, küçük bir toplum olduğumuz için iyi. Siyasi görüşleri farklı olsa bile ya da bir gazeteciyle bir siyasi tamamen zıt olsa bile, özelde ilişkilerimiz iyidir her zaman. Yani herkes bir siyasiye istediği zaman ulaşabilir. Ben şahsen, bir abi-kardeş gibi hepsiyle konuşabilirim. Bütün siyasilerden bahsediyorum.

Kıbrıs Postası gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), Kasımoğlu'nun bahsettiği samimiyetin ardaalanını ekonomik ilişkilerin ve basının tiraj kaybı dolayısıyla yaşadığı çıkmazların sonucu olarak görmektedir.

Siyasetçiler gazetecilerle iyi geçinmeyi sever. Çünkü siyasetin kontrolünden çıktı ve sermayenin kontrolüne girdi medya. Bu 2000'ler sonrasında oldu. Dünyada da teknoloji gelişince haberi alma kanalları çoğalıyor ve dolayısıyla basılı gazete işi eski, bayat haber olmaya başlıyor. Bu nedenle de, güç azalıyor gazetelerde. Güç azalınca para azalıyor, okur sayısı azalıyor. O gücü de kullanmak isteyen para sahibi insanlar yavaş yavaş medyaya yerleşti. Siyasetçiler bu oyunun biraz dışına itildi. Siyasetçiler medyayla iyi ilişkiler kurma peşinde.

Tüm bu tanımlamalardan ortaya çıkan sorunsal, KKTC basınının ekonomi politik çıkmazların sonucu olarak kapitalist bir dönüşüm geçirdiğidir. Özer (2007, s. 42-55) iletişimin ekonomi politikıyla ilgili çalışmaların genel olarak dört kategoride toplandığını belirtmiştir. Bunlar; a) kurumsalcı ekonomi politik yaklaşım, b) araçsalcı ekonomi politik yaklaşım, c) eleştirel ekonomi politik yaklaşım ve d) Marxist ekonomi politik yaklaşımdır. Kurumsalcı ekonomi politik yaklaşım medya işletmelerinin “geniş ekonomik yapıyla bağlarını dikkate alarak, iletişimin üretim tarafına bakmaktadır”. Buna göre, “medya kurumlarının örgütlenme yapılarının gerisinde onların ekonomi politikasının bulunduğu” görüşü öne sürülmekte ve “editoryal bağımsızlığın kullanılmaması” bu yapılanmanın bir sonucu olarak görülmektedir. Araçsalcı ekonomi politik yaklaşım, Marx ve Engels'in “toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür” tanımlamasına yaslanmaktadır. Bu anlamda medyayı daha geniş bir ekonomi politik ilişkiler bütünüünün sonucu olarak ele alan yaklaşım,

medyayı ekonomi politik ilişkilerin devamını sağlamaya çalışan ideolojiyi üretmesinde görmektedir. Bu da medyayı kapitalist ilişkiler dolayısıyla kaçınılmaz olarak araçsal bir konuma itmektedir. Eleştirel ekonomi politik ise, kurumsalcı ve araçsalcı yaklaşımlarla belli noktalarda ayrışmaktadır. Araçsalcı yaklaşımın “daha baştan mülkiyet sahiplerince (devlet ve sermaye)” medya kontrolünün sağlandığı tezine karşılık olarak eleştirel ekonomi politik yaklaşım, ilişkilerin bu kadar kesinlikli bir çehrede ele alınamayacağını, “politik personelin dilediklerini yapma konusunda fırsatlar yakalamakla birlikte, kısıtlamalarla da karşılaştığını ve bu sınırlamaların doğasını, kaynaklarını çözümlenmek gerektiğini savunur”. Bu nedenle yapıların katı bir şekilde ele alınmaması gerekmektedir. Başka bir deyişle, “yapıları pratik eylem yoluyla sürekli yeniden üretilen ve değiştirilen dinamik oluşumlar olarak görmek gerektiğini savunur”. Marxist ekonomi politik yaklaşım ise, adında da anlaşılacağı üzere Marx’ın emek-değer kuramı, işgücü değeri, artık değer, yedek işçi ordusu gibi temel iktisadi kavramsallaştırmalarında belirginleşmektedir. Yaklaşım medya bağlamında ise, özellikle Marx’ın metalaşma kavramsallaştırması üzerinde durmaktadır. Bir işçi olarak gazetecinin haber yaparak, köşe yazarak emeğini sattığını öne süren yaklaşım, bu emeği gazete reklamlarıyla “paketlenmiş” bir ürün olarak ele almaktadır. Bu ürünün temel olarak ürettiği ise artı değer, yani kâr yaratması dolayısıyla meta değerdir. Bu meta değeri ise, içerikle doğrudan iç içedir.

KKTC basını ekonomi politik açıdan belirtilen dört yaklaşımı da yatay olarak kesen bir görünüm içindedir. Öncelikle kurumsalcı yaklaşım açısından bakıldığında, basın doğrudan doğruya ekonomi politik ilişkilerle hayati anlamda bir bağa sahiptir. Bu anlamda editoryal bağımsızlık, eleştirel ekonomi politikte öne sürüldüğü üzere editörlere çeşitli fırsatlar tanısa da, bu fırsatlar doğrudan doğruya o ekonomi politik ilişkilerle uyumluluk olarak kendini göstermektedir. Editoryal bağımsızlıkla ilgili olarak Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç’un (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) görüşleri bu anlamda önemlidir.

Gazete sahibi bir genel yayın yönetmenini oraya koyuyorsa, zaten genel yayın yönetmeninin tavrını, jargonunu, bakış açısını beğeniyordur. Çünkü ona iyi bir para veriyordur, iyi bir parayla oraya koyuyordur. Yayına müdahale etmez belki ama sizi değiştirir. Hiçbir patron “şu haber öyle olmuş, bu haber böyleydi” falanla uğraşmaz. Siz yıllar içerisindeki tecrübeye onu o kadar iyi bilirsiniz ki. O seçim size kalmıştır. Siz ya o yayını kendi isteğiniz doğrultusunda yapacaksınız –çünkü parayı siz koymuyorsunuz, parayı koyan bir sermayedar var- ya da bırakacaksınız. Dolayısıyla sizi değiştirir.

Patronlar gazeteye müdahale etmez. Fakat bu etmemesi demek sizin sonsuz bir özgürlüğünüz olduğu anlamına gelmez. Bu şu anlama gelir: Siz istediğiniz gazeteyi yaparsınız ama karşılığında ödülü ya da bedeli ödersiniz. Genel yayın yönetmenleri bu denklem içerisinde konumlanırlar.

Kaldı ki görüşülen 15 gazete ve 2 basın kamu kurumunda çalışan üst editöryal kadronun yalnızca üçünün hiçbir patron baskısının olmadığına dile getirmesi bunun en önemli göstergesidir. Bu baskı KKTC basınında, patronun/yöneticinin doğrudan müdahalesi ile patronun/yöneticinin “oradalığı” arasında konumlanmaktadır. Halkın Sesi gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ali Fahrioğlu bu durumun doğrudanlığına atıfta bulunurken, KKTC’nin en yüksek tirajlı gazetesi Kıbrıs gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor ve Kıbrıs Postası gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat “oradalığına” işaret etmektedir.

Her medya patronun olduğu gibi gazetemizin direktörünün de haberlere müdahil olduğu doğrudur (A. Fahrioğlu, yüz yüze görüşme, Haziran 2018)

Doğrudan gazete patronlarının çok fazla etkisi yoktur aslında. Dolaylı etkileri olabiliyor. Zaten devamlı patronla istişare halindesiniz. Onun yayıncılık anlayışını biliyorsunuz. Siz de zaten o anlayışa göre gazeteyi yönetebilecekseniz çalışıyorsunuz. Bu nedenle yani herhangi bir şeyin bize direkt baskısını hissetmedik (E. Akkor, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Neticede, müdahale demeyeyim; Polat Bey ile ben aynı yaştayız. Benim eski arkadaşımdır. Dolayısıyla gazetecilik prensiplerine hürmetli bir patrondur. Ancak tabii patrondur. Haftalık yönetici toplantımız var. Haber müdürü, ben ve Polat Bey otururuz ve haftalık olarak “bu hafta şöyle oldu, böyle oldu, şöyle bir gelişme var, şu benim işime gelmez, şu benim işime gelir” diye bir çerçeve belirler. Biz o çerçevenin içinde, gazetecilik prensipleri doğrultusunda davranırız. Bazen “şuna vuralım” diye çıkışlar olur. Ben de derim ki, “belge varsa, tabii ki.” Ama yoksa bize bunu yaptırılmaz diyebiliriz (R. Reşat, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018)..

Eleştirel ekonomi politik yaklaşımda öne sürülen editöryal fırsatlar esasında yine Marxist terminolojideki “yedek işsiz ordusu” kavramında buharlaşmaktadır. Var olan konumun kaybedilmemesini sağlayan şey, yapıya dair bir kanıksamadan geçmektedir. Kanıksanan şey ise, editöryal konumun ekonomi politik yapı içerisindeki araçsal durumudur. Editör üzerindeki baskıların arka planında yatan ve ele geçen fırsatların kristalize olduğu yer, ekonomi politik ilişkilere dair belli bir “profesyonel” bakışta, farkındalıkta somutlaşmaktadır. Parti yayın organı niteliğindeki gazetelerde bu görünüm, doğrudan müdahaleyi dahi önemsiz kılacak bir boyut kazanarak “gönüllülük” esasına dönüşmektedir.

Yok müdahale gibi bir şey. Ama biz istişare ediyoruz. Yayın politikasını oturup beraber tartışıyoruz. Ama gelip bana “sen şu manşeti koy, şu başlığı at” falan demez. Ama zaten ben onun dışında farklı bir şeyde yapmam. Yani partiyle ters düşecek, partiyle alakasız bir şey yapmam. Mesela çok sağcı bir kişiyi alıp da ben köşe yazarı yapmam. Partinin ideolojisine uygun kişiler köşe yazısı yazar. Çünkü parti yönetiminden olmasa bile, okuyucularımız, partiyi ve gazeteyi destekleyenler kişiler tepki gösterir (M. Eş, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Partidekilerden müdahale olmuyor. Gazete parti politikasını bilenler tarafından yapıldığı için, gazeteye kesinlikle müdahale yoktur (İ. Türfent, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Dolayısıyla, Kıbrıs Türk basınında geçmişten günümüze kadar gelen medya siyaset ilişkisi, parti gazeteleri dışında doğrudan müdahale ile dolaylı müdahaleler arasında yapısal ağırlıklı bir görünüm alırken, parti gazetelerinde bu partizan gazetecilik görünümüne kavuşmaktadır. Fakat medya-siyaset ilişkisi dava siyasetinin hâkim olduğu dönemde daha pre-modern bir ilişkiler bütününe kapsarken, bu ilişkilerin bir sonucu olarak günümüzde daha “modern” ve kapitalist bir nitelik sergilemektedir. Anketlerde ortaya çıkan sonuçlar, KKTC basınındaki medya ve siyaset ilişkisini bu anlamda ortaya koymaktadır.

Tablo 4.3.2.1. “KKTC basınında medya-siyaset ilişkisi önemlidir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	5,8
Katılmıyorum	0,0
Biraz katılmıyorum	7,7
Fikrim yok	10,6
Biraz katılıyorum	8,7
Katılıyorum	23,0
Kesinlikle katılıyorum	44,2
TOPLAM	100,0

Tablo 4.3.2.2. “KKTC basınında ekonomi ve siyaset ilişkisi haberciliğe etkide bulunuyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	1,9
Katılmıyorum	3,8
Biraz katılmıyorum	7,7
Fikrim yok	12,5

Biraz katılıyorum	25,0
Katılıyorum	16,4
Kesinlikle katılıyorum	32,7
TOPLAM	100,0

Tablo 4.3.2.1.'de görüldüğü üzere, gazetecilerin %75,9'u belirli düzeylerde medya ve siyaset ilişkisinin KKTC basınında önemli olduğunu düşünmektedir. Tablo 4.3.2.2.'de ise KKTC'de ekonomi ve siyasetin habere etkisine belirli düzeylerde katılanların toplam oranı %74,1'dir. Daha genel olarak baktığımızda, ankete katılan her üç gazeteciden ikisi ekonomi-medya-siyaset arasındaki ilişkinin basın üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Bu rakamlar birbiriyle bağlantılı olarak iki açıdan önemlidir. Öncelikle haberin mutfağında yer alan gazetecilerin bu tespiti yapmış olması, ekonomi politik ilişkilerin haber içeriği üzerindeki etkisinin bir göstergesidir. Diğer bir deyişle, içeriği üreten basın çalışanları, içeriğe yönelik müdahalenin muhatabı olarak bu ilişkinin önemine atıf yapmaktadırlar. Bunun diğer bir boyutu ise, haberin metalaşmasıdır. İçeriği üreten basın çalışanları, içerik üzerinde belirleyici değildir. Daha açık şekilde söylenecek olursa, gazeteler ekonomi politikanın belirlediği güç ilişkilerinin kurumsal bir parçası, aracıdır. Haberciler ise bu aracının işçileri konumundadır.

Diyalog gazetesi Genel Müdürü Sezgin Madencioğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), KKTC basınında dava siyaseti sonrasında daha kültürel düzeyde ortaya çıkan modernleşmesini, siyasetin basına etkisindeki azalmaya bağlamanın yanlış bir tespit olduğunu belirtmektedir. Madencioğlu'na göre, siyasete ekonominin eklenmesi KKTC basınına eskiye oranla daha da siyasallaştırmıştır.

Bana göre medya eskiye oranla çok daha siyasallaştı. Zaten baktığımızda olan gazete sayısından görüyorsunuz bunu. Bu ölçekte bir toplumda yirmi kadar gazete, sekiz televizyon çok fazla. Demek ki bu bir yerden finanse ediliyor. Siyasetle ilişkili iş adamları finanse ediyor. İş adamları gazeteyi bir güç olarak kullanmak için kuruyor. Siyasete baskı kurmak için. Bu da bir şekilde yine siyasete dokunuyor. Doksan tane satan gazete var. Niye çıkarıyor o gazeteyi? Sabah televizyonlarda benim gazetem de okunsun. Bir güç olsun elimde. O yüzden.

Bu siyasallaşmanın ne boyutta olduğunu ve neleri kapsadığını ise KTGB Başkanı Sami Özusul (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) şöyle aktarmaktadır:

Demokrasisi gelişmemiş toplumlarda daha belirgin olmak üzere, basın her daim elde tutulmak istenen bir güçtür. Bunu siyasal iktidar da ister, muhalefet de ister. Ama sadece onlar değil. İş dünyası da medyayı kontrol etmeye çalışır. Sendikalar da basını yanında tutmak ister. Diğer çıkar grupları da öyle. Hatta mafya bile. Finansal bakımdan çok büyük sorunlar yaşamakta olan Kıbrıs Türk medyasında “özgür basın” kategorisi oldukça daralmıştır. Bunun yerine çıkar grupları basını büyük ölçüde kontrol eder durumdadır. Siyaset de bunun bir parçasıdır ama mesela Türkiye’deki gibi basında mutlak “iktidar kontrolü”nden söz edemeyiz. Buradaki ilişki biçimi sürekli değil, dönemsel, çoğunlukla da kısa vadeli çıkarılara dayalı bir “alış-veriş” gibidir.

KKTC’deki bu “kısa vadeli” ve “çıkarlara” dayalı olan ekonomi politik ilişkiler, Marx’ın (2011, s. 574) “kaçınma teorisi”nde ele aldığı “sonradan olma kapitalist”inkine benzer bir durumdur. Buna göre, aniden zenginleşme hırslarının yol açtığı başta hukuki imaj ve temsiliyet sorunlarını gidermenin yolu, temsil giderlerine yapılacak yatırımdır. Marx’a göre israf gibi görünen ve kapitalizmin doğasına aykırı olan bu durum, esasında bir “itibar aracı”dır. Bu anlamda KKTC’de bir gazeteye sahip olma kültürü de bunun uzantısıdır. Gazete bir yandan itibarı sağlarken diğer yandan da ekonomi politik ilişkilerde bir baskı veya yaptırım aygıtı olarak işlev görmektedir. Yeniden Nacak gazetesinin sahibi Aydın Akkurt’un (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) bununla ilgili olarak başından geçen bir olay şu şekildedir:

Son yaptığımız haberde bir yolsuzluk haberi vardı. İhaleye çıkılmadan bir sahil yeri bir iş adamına verildi. Bizzat kendisi beni aradı. “Buluşalım öğlen, bir çay içelim” dedi. Ben de “uygun değilim” dedim. Bu sefer “akşama buluşalım” dedi. Yine “uygun değilim” dedim. “İstedğin bir açıklama varsa gönder” dedim. Ertesi gün beni sekiz, dokuz kez daha aradı. Ben açmadım. Sonra gitti, bazı korsan sitelere reklam verdi. Bir baktım haberler var: “Aydın Akkurt aradı falan kişiyi, rüşvet istedi şu kadar para, yoksa bu yayınlara devam edeceğim” diye. Gelinek nokta bu.

2000 sonrası KKTC basınının dönüşümüne değinen TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), kapitalistleşmeyi dava siyasetinin izlediği ekonomi politik anlayışın bir sonucu olarak görürken, Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) bu durumun KKTC’nin gerek stratejik konumundan gerekse de içinde bulunduğu uluslararası hukuktan mahrum olmasının bir sonucu olduğunu, dava siyasetinin kapitalistleşmeye önemli etkisi olduğunu belirtmektedir. Özgüren, KKTC’nin içinde bulunduğu kapitalizmi ise “vahşi kapitalizm” olarak tanımlamaktadır.

Yapılan anketlerde ve görüşmelerde belirtilen “vahşi” ekonomi-medya-siyaset ilişkisinin KKTC siyasetinde ve KKTC basın kültüründeki en önemli etkisi, yine siyaset üzerinedir. Hem dava hem de barış politikalarına toplumsal anlamda bir ilgisizliğin olması bunun başat göstergesidir. Önce uluslararası girişimlerin gerçekleşmemesi ve ardından KKTC’de kendini gösteren ekonomi politik ilişkilerdeki yoğunlaşmalar, kitleleri bir anlamda her iki siyasete dair inşacı ele alışlardan uzaklaştırmıştır. Bu uzaklaşma bir yandan ekonomi politikanın bir sonucuyken öte yandan da kitlelerin yine o ekonomi politikayla baş başa kalmasının neticesidir.

Milliyetçiliğe yaslanan dava siyaseti ile anti-milliyetçi bir anlayışı odağa alan barış siyasetindeki çözümler, apolitizasyonu yaratması dolayısıyla kapitalizmin işleyiş mantığını daha da kamçılayıcı bir çehreye büründürmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir diğer nokta, dava siyasetinin milliyetçi reflekslerini Rumlara, barış siyasetinin ise Türkiye’ye yöneltmiş olmasıdır. Esasında her iki anlayış da belirli düzeylerde milliyetçi bir ele alışın sonucudur. Bunun arkasında ise, milliyetçi düşüncenin her türden anti-emperyalist tavırların çıkış bulmasında oynadığı pozitif rol yatmaktadır (Jameson, 1993, s. 71; Eagleton, 2011, s. 241-242). Kaldı ki, Kıbrıs Türk toplumunun belli sebep ve koşullarla milliyetçi bir siyaset etrafında çıkışını bulduğu da ortadadır. Bu nedenle, dava ya da barış siyasetinde gerçekleşen kopukluklar -ağırlıklı doğu toplumlarında bir açmaz olarak öne çıkan- gerek iç gerekse de dış sömürüye neden olan kapitalist ilişkilere teslimiyet olarak belirginleşmektedir (Timur, 2014, s. 168). Bu bağlamda, barış yanlısı politikasının KKTC’de ana damarını oluşturan CTP’nin gazetesi YeniDüzen’in Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ, KKTC’nin 2000’lerden başlayarak günümüze kadar geçirdiği politik serüveni ve şu an içinde bulunduğu çıkmazı şöyle dile getirmektedir:

Şu anda gazeteler ve esas olarak siyaset bir çökme süreci yaşıyor Kıbrıs’ta. Çünkü bağımsız KKTC’ciler de, federalistler de aslında hayallerinin, topluma hayal olarak sunduklarının bir realiteye dönüşemeyeceğini anladılar. Mücadele ettikleri yolun artık yıkıldığını gördüler. Ne sağ bağımsız KKTC’nin olacağına inanıyor artık ne de sol dediğimiz federalistler federasyonun gerçekleşeceğine inanıyor. Bir çökme var. Bu iki siyasete de yansdı. Mesela şu anda bir yerel seçim sürecindeyiz ve kendini solda tanımlayan biri sağ bir partiye oy verebilir. Hatta kendini solda tanımlayan biri sağ partiden aday çıkabilir. Aynı şekilde sağda da böyle. Kim, hangi partiden adaydır belli değil. Her şey birbirinin içine geçti. Medyada tabii ki bundan, bu karmaşadan payına düşeni alır.

Bu, önce Annan Planı sürecinin çökmesiyle başladı. Ardından KKTC’nin bağımsız bir devlet olarak tanıtılacağı siyasetinin, 2011-2013 sürecinde Erdoğan’ın Kıbrıs’a karşı bakış açısıyla yerle

bir oldu. Sonrasında yaşanan süreçte KKTC'nin bir alt yönetim olduğu Türkiye tarafından buraya dayatılınca, bağımsız KKTC'ciler aslında KKTC'nin bir hayal olduğunu anladılar ve topluma bunu artık bir hedef olarak sunamamaya başladılar. Federalistlerin hayali de, Annan Planı ardından son Crans-Montana süreciyle çöktü. Ortada bir çöküntü var şimdi. Cumhurbaşkanı'nın tabiriyle "evimizin içini temizleyelim" gibi bir arayış var. Ancak bunun yeterli olmadığını herkes görüyor. Medyada bu çökmeden nasibini aldı.

KKTC'deki politik kültürün ve o kültürün yeniden üretiminde en büyük rolü oynayan basının dönüşümünde, ekonomi politik ilişkilerin payı büyüktür. Bu politik vazgeçişlerin günümüzde bireyler üzerinde yarattığı etkiyle ilgili olarak Diyalog gazetesi Genel Müdürü Sezgin Madencioğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), değişen ve daha da katılaştıran kapitalist ilişkilerle ortaya çıkan yeni "koşullara" atıf yaparak, günümüzde dava ve özellikle barış politikalarının yerini "kişisel çıkarlara" bıraktığına vurgu yapmaktadır.

Ben çok fazla dava ve barış politikalarının bir etkisi kaldığına inanmıyorum. Çünkü günümüz koşulları insanları farklı bir yöne yönlendirdi. Artık ülke çıkarlarındansa kişisel çıkarlar daha fazla, daha ön planda. Yani bireye baktığımızda, çözüme dair karar vereceğinde, kendi ülke çıkarlarından çok bireysel çıkarlarını düşünerek karar veriyor. "Benim arsam gidecek mi?" "Acaba ben oturduğum yerden ayrılacak mıyım?"

Belirli düzeylerdeki milliyetçiliğin yarattığı aidiyet duygusunun açığa çıkardığı anti-empyrist tavırlar, aynı zamanda çatışma kültürünün de yaratılmasına neden olmaktadır. Milliyetçiliğin ortadan kaldırılmaya çalışılması ise, ulus anlayışından büyük oranda bir kopuşu kaçınılmaz kılmaktadır. Buradaki "kaçınılmazlık", milliyetçi reflekslerin yarattığı -her ne kadar sınıfsal bir vurgu taşımaya da- siyasal örgütlülük direncini törpüleyen bir nitelik arz etmektedir. Bilhassa günümüz küresel kapitalizminin hâkimiyeti düşünülecek olursa, bu reflekslerin alternatifi kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinin yarattığı kültür olarak öne çıkmaktadır. Kapitalizmin yarattığı ve hatta dayattığı Freudyen ikilem de buradadır: Maddi dünyayı belirleyen ilişkilerin dışında kalındığı takdirde "kötücül" olan çatışmacı kültürün devam edeceği varsayımı ile "iyi" olan barışçıl politikaların yalnız bireyselleşmeye dayalı kapitalist ilişkilerde mümkün olduğu varsayımında kitleleri bırakması (Bauman, 2013, s. 34-36). Bu bağlamda gazetecilerin büyük çoğunluğunun barış politikasından yana tavır geliştirmeleri, bir anlamda içerideki "vahşi" kapitalist ilişkilerin yerine "Batı tipi" bir kapitalizmin tercih edilmesi olarak da okunabilmektedir. TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı (Yüz yüze

görüşme, Haziran 2018), barış ve AB politikaları arasındaki özdeşleyime eleştiri getirerek şunları kaydetmektedir:

AB'yi övüyoruz ama AB aslında sistemin açtığı bir kapı. AB insanların örgütlenmesinin önünü açmıyor. Sosyal devlet dediğimiz şeyin hep geriye çekilmesi söz konusu. Devletin küçülmesi adı altında insanların kapitalizmle baş başa kalması durumu var. Mesela bu ülkede 79'larda kurulan toplu taşımacılık yok edilmiştir. Türkiye'den biri geldiğinde soruyor: "Her evde iki araba mı var?"

Dolayısıyla, KKTC'nin içinde bulunduğu uluslararası durumunda neticesi olarak belirginleşen ekonomi politik ilişkilerdeki katılışma, hem dava hem de barış politikalarını kişisel birer (a)politik tercih düzeyine indirgemıştır. KKTC basın kültürü açınsındansa bu durum, maddi çıkmazlardan kaynaklı olarak yazılı basının hayatta kalma mücadelesinde kendini göstermektedir.

4.3.3. KKTC Basınındaki Temel Sorun/lar

"KKTC basınının sizce en temel sorunu nedir?" sorusuna yanıt olarak görüşme yapılan gazetecilerden biri dışında hepsi ekonomiyi göstermiştir. "Ekonomi" olarak belirtilen sorunun derinine inildiğinde ise, temel olarak birbiriyle ilişkili üç unsur öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi tiraj yani okur kaybıdır. Tiraj kaybının arkasında yatan asıl nedene bakıldığında, küçük ölçekli bir ülkede bulunan gazete sayısı temel sorunu teşkil etmektedir.

Okuyucu yok. Ülkede okuyucu sayısı ciddi şekilde azaldı. Sayı aynı kalmış olsa da azaldı aslında. 1991'de biz Vatan'ı açarken beş tane gazete vardı. Pasta belli, okuyucu kitlesi belli. Türkiye gazeteleri de günlük geliyor artık. Eskiden bir gün sonra gelirdi. Dolayısıyla bunları da eklediğimiz zaman, yirmi bin kişilik bir okuyucu kitlesi varsa, bunlara biz kırk tane seçenek sunuyoruz. Çeşitlilik güzel değil mi; güzeldir. Ama herkes ancak bir gazete alacağına göre. Her şey belli (M. Kasımoğlu, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

KKTC basını olarak ele aldığımız olgu, esasında KKTC'de günlük olarak satışa sunulan Türkiye gazeteleriyle de ilişkidir. Ancak Türkiye gazetelerinin yarattığı rekabet tirajdan çok reklamlarla ilgilidir. Bunu yansıtan veri ise, yapılan anket çalışmasında Türkiye gazetelerinin KKTC'deki satışına ilişkin verilen yanıtlarda ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.3.3.1. “Türkiye gazetelerine göre KKTC gazeteleri az okunuyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	32,7
Katılmıyorum	12,5
Biraz katılmıyorum	4,8
Fikrim yok	30,8
Biraz katılıyorum	10,6
Katılıyorum	6,7
Kesinlikle katılıyorum	1,9
TOPLAM	100,0

KKTC’de Türkiye gazetelerinin daha az okunmasının nedenine baktığımızda, karşımıza Kıbrıs Türklerinin daha çok eğlence amaçlı olarak Türkiye televizyon kanallarını yoğunluklu olarak izlemelerine karşın, haber söz konusu olduğunda KKTC basınına tercih etmeleri yatmaktadır. Buradaki tercihe neden olan şey, Türkiye gazetelerinde KKTC ile ilgili haberlerin az olmasıdır. Diğer bir deyişle, KKTC basınına KKTC ile ilgili haberlere öncelik ve ağırlık vermesidir.

Tablo 4.3.3.2. “KKTC basınında Türkiye ile ilgili haberler KKTC haberlerinden daha çok yer alıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	56,8
Katılmıyorum	19,2
Biraz katılmıyorum	9,6
Fikrim yok	10,6
Biraz katılıyorum	3,8
Katılıyorum	0,0
Kesinlikle katılıyorum	0,0
TOPLAM	100,0

Tablo 4.3.3.2.’de görüldüğü üzere, gazetecilerin toplam %85,6’sı belirli düzeylerde KKTC basınında KKTC haberlerine ağırlık verildiğini belirtmektedir. Bu veriyi önemli kılan ise, doğrudan haber içeriğini üreten, haberin mutfağında yer alan

gazetecilerce bunun belirtilmiş olmasıdır. Bu nedenle, KTGB Başkanı Sami Özslu'nun da (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) belirttiği üzere, tiraj tüm dünyada olduğu gibi KKTC'de de dijitalleşmenin sonucu olarak büyük oranda düşüş yaşarken, var olan tirajın Türkiye gazeteleriyle paylaşıldığı görüşü gerçeği pek yansıtmamaktadır. Burada KKTC basınının karşısında "Türkiye basını" olarak ele alınan sorunla kastedilen ise, büyük oranda reklam pastasıyla ilgilidir.

Kıbrıs Türk mediasındaki finansal sorunların ana sebebi Türkiye mediasının buradaki haksız rekabetidir. KKTC'nin ithalatının yüzde 80'i TC'dendir ama TC menşeli hizmet ve ürünlerin reklamları KKTC halkına TC medyası vasıtasıyla ulaştığından, bu ürün ve hizmetleri pazarlayan firmalar KKTC mediasına reklam payı ayırmıyor. Bunun sonucunda hem kuruluşlar geriye gidiyor, hem de bireysel anlamda basın mensupları işsiz, güvencesiz, geleceksiz kalıyor (S. Özslu, yüz yüze görüşme, Haziran 2018).

Bunun arkasında yatan en önemli nedenlerden biri; Türkiye'deki ürünlerin burada da satılmakta ve bu ürünlerin reklamları Türkiye'deki televizyonlarda, gazetelerde yayınlanıyor. Biz Türkiye televizyonlarının hepsini burada izleyebiliyor muyuz? İzliyoruz. Gazeteleri alabiliyor muyuz? Alabiliyoruz. Peki o zaman, bu x firma, x ürünü Ada'ya getirdiğinde niye buradaki televizyona ya da gazeteye ayrıca reklam verme gereği duysun ki? Buradaki medyaya bu anlamda bir haksızlık söz konusudur (E. Keser, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Dolayısıyla KKTC'nin uluslararası tanınmamasının da etkisiyle, uluslararası markaların reklamları KKTC basınına ulaşamamakta, bu reklamlar KKTC'ye yalnızca Türkiye gazeteleri aracılığıyla gelmekte ve KKTC gazeteleri bu reklam gelirlerinden faydalanamamaktadır. KKTC basınının asıl reklam gelir kaynağını ise yerel firmalar oluşturmaktadır.

Reklam gelirlerinin KKTC basını açısından önemi, tirajların son yıllarda düşmesi nedeniyle KKTC basınına ayakta tutan en temel gelir kaynağı haline gelmiş olmasında yatmaktadır. Bu nedenle, KKTC basınında ekonomik belirleyiciliğe sahip ikinci unsur olarak reklam belirlemektedir. Basının varoluş mücadelesi ve reklam arasındaki ilişkinin maddi boyutuyla ilgili olarak YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) şunları dile getirmektedir.

Çok zor şartlarda kendini idame ediyor şu an gazeteler. Çok düşük maaşa çalışıyor gazeteciler. Belli ki bu dijital dönüşüm çerçevesinde birçok gazete kapanacak, şekil değiştirecek. Baskı maliyetleri çok yüksek. Eskiden gazete 3 TL'ydi ve baskı maliyeti de 3 TL idi. Yani bastığımız paraya satıyordunuz. Aldığınız reklam sizindi. Şimdi bu gazetenin baskı maliyeti 4 TL. Bunu kapatmak için reklam gelirinizden oraya kaydırmanız gerekiyor.

KKTC’de yazılı basının giderek bir yok oluşa gittiğine ilişkin açığa çıkan bu görüşün aksine, KKTC’de yeni gazeteler kısa vadeli olarak dahi yayın hayatına başlamakta, ardından kapanmaktadır. Kaldı ki gazetecilerin de belirttiği üzere, çalışmanın yapıldığı tarihte yayınlanmakta olan 19 gazetenin olması, KKTC gibi küçük ölçekli bir ülke için epey fazladır. Bunun nedeni, doğrudan doğruya ekonomi politik çıkar ilişkilerinde yatmaktadır. Adorno (2011, s. 101), kitle toplumlarında dahi reklama dayalı serbest medya pazarının arkasında “sistemin egemenliği gizlenmektedir” demektedir ve reklamın yarattığı en önemli etkilerden birini, hangi medya işletmesinin açılıp hangisinin kapatılacağını belirleyen bir tekeli kaçınılmaz kılmasında görmektedir. Ancak KKTC basını açısından öne çıkan ayırım, reklam verenlerin gazetelere oranla, gazetelerin reklam verenlere duyduğu ihtiyaçta somutlaşmaktadır. Bu durumun gazetecilik kültürü açısından yol açtığı sonuç, gazetelerin şirketlerle “çıkara dayalı ilişkiler” gibi klasik araçsal ekonomi politik anlamını aşarak (Golding ve Murdock, 2014, s. 56-57), karşılıklı ilişkişinin devre dışı bırakıldığı ve doğrudan belli bir ekonomik gücü elinde bulunduranların gazete açma yoluna gittiği bir görünümdür. KKTC basınının günümüzdeki bu görünümü, araçsal açıdan bir geçişkenlik göstermektedir. Haberatör gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Eş (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) bununla ilgili olarak “Zaten şöyle bir şey oldu son dönemde: Medya patronları iş adamları olmaya başladı. Her gazetenin arkasında bir iş adamı var neredeyse. Sadece gazetecilerin oluşturduğu bir-iki tane gazete vardır. Bunun dışında hepsi bir iş adamına bağlıdır” demektedir.

Tirajı görece yüksek ya da parti yayın organı niteliğindeki gazetelerde karşılıklı ilişkilerde beliren bu araçsal görünüm, diğer gazetelerde kapitalist ilişkilerin doğrudan araçsallığının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat burada belirtilmesi gereken nokta, tirajı görece yüksek olan gazete sahiplerinin iş adamları olması nedeniyle, kapitalist sınırların keskinleşmesinin neticesinde hâlihazırda geçirdiği değişim ve dönüşümdür. Bununla ilgili olarak Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), tirajların düşüşüyle birlikte reklam gelirlerine bağımlılığın KKTC basın kültürüne yaptığı etkiyi şöyle dile getirmektedir:

Nüfusa oranla çok fazla gazete bulunuyor. Ülkedeki okur-yazar oranı yüksek görünse bile gazete okuma oranının çok düşük olduğunu biliyoruz. Diğer taraftan, reklam veren aktörler azdır. Verenler de bütçelerinin çok azıyla reklam veriyorlar. Türkiye bağlantılı firmaların reklamı sıfır. Zaten Türkiye televizyonlarında, gazetelerinde çıkıyor; burada da izleniyor. Buradakine gerek duyulmuyor. Bu

durum, gazete satışıyla gelirlerini arttırabilme olanağının olmamasıyla birlikte, gazeteleri dışa bağımlı hale getiriyor. O nedenle, siyasetçinin veya iş adamının sağlayacağı belli menfaatler ya da vereceği reklam karşılığında taleplerini yerine getirmeye mecbur bırakan bir yapı görüyorum ben. Bu sorun, Kıbrıs Türk basınının yeni bir dönüşümüdür aslında. Çünkü eskiden insanlar, son raddesine kadar siyasi görüşlerini savunan yayınlar yapıyordu ama bugün görüyoruz ki, üç ay savunduğunun dışında bir görüş ortaya koyanlarda var. Bunlar aslında siyasi, politik duruşlardan değil, ticari ilişkilerin bir sonucudur. Bunu daha sık görmeye başladık. Zaten bu, dünyada gerçekleşmiş dönüşümün biraz daha geç yaşanmış bir örneğidir.

KKTC basını gibi siyasal bir varoluş mücadelesinden gelen ve doğrudan siyasetin nesnesi olarak ortaya çıkan gazetelerin bugün yaşadığı dönüşüm, önceki bölümde ele alındığı üzere, ekonomi politik ilişkilerin sonucu olarak gazeteleri siyasal birer kamusal tartışma mecrası olmaktan çıkarmaktadır. Jameson'un (1994, s. 93) kapitalizmin kültürü olarak tanımladığı dönemselleştirmeler üzerinden KKTC basınının günümüzdeki durumunu okumak gerekirse, KKTC basınının ortaya çıktığı dönemden 1980'lere kadar ki dönem, realist bir basın kültürünün olduğu dönemdir. 1980'lerden 2000'lere kadar olan dönem, özellikle teknik anlamdaki iyileştirmeler ve gelişmelerle birlikte modern döneme karşılık gelmektedir. Günümüzde kapitalist ilişkilerin neticesi olarak belli bir farkındalığa karşın pratiğin kendisine devam eden bu dönem ise, KKTC basınının kültürel bağlamda postmodern bir döneme girdiğine işaret etmektedir. Zizek'in (2011, s. 44-48) "ideoloji sonrası toplum" olarak dile getirilen günümüz kapitalist çıkar ilişkilerine dayalı postmodern kültür dünyası, tam olarak bu türden bir tavırda yeniden kurulmakta, üretilmektedir. Bu bağlamda Zizek, Marx'ın ideoloji tanımlamasında kullandığı "bilmiyorlar ama yapıyorlar" sözünü tersine çevirerek "biliyorlar ama yapıyorlar" şeklinde kullanmaktadır. Zizek'e göre, eğer yanlış bilince dayalı bir yanılsamadan söz ediyorsak bunun yanlış bir bilgi tarafından olması gerekmektedir. Zaten "ideoloji sonrası toplum" düşüncesini yaratan da, üretilen pratiğin boyutlarına ilişkin farkındalığın etkilerine yönelik sinik bir mesafe koymaktan geçmektedir. Bu mesafenin sonucu ise, aynı pratiğin tekrarıdır. Bundan dolayı KKTC basın kültüründeki "açık sözlülük" ya da "demokratiklik", KKTC basınının postmodern bir dönemine tekabül etmektedir. Benzer şekilde, daha önce değinilen KKTC basınının görece özgür bir basın olarak gazetecilerce karşılanması da bununla ilişkilidir. Bu "özgür" söylem üretimi, mevcut yapının kesin olarak değişmezliğindeki kanıksanmışlığa yaslanmaktadır. BRTK Haber Amiri Efdal Keser'in (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) KKTC basınındaki özgürlük talebine ilişkin görüşleri bu anlamda önemlidir: "KKTC'de

basından bahseden herkes, basının özgür olmamasından bahseder. Fakat ben ilk sıraya ekonomiyi koyarım. Ancak gazetecilerle konuştuğunuzda size daha özgür bir basın talebinden söz ederler. Peki o özgürlük nedir? Kapsamı nedir? Bunun ortaya konması gerekir”.

Ekonomi politik ilişkilerin belirleniminin keskin bir sonucu olarak açığa çıkan bu *apolitik politik* durumun sağladığı ideolojik işlev, bir yandan ele alınan basın kuruluşunun “özgür” olduğu mitini yaratırken, diğer yandan da ekonomi politik ilişkilerin üzerini bu yolla örten bir pratiği yeniden üretmektedir. Bilhassa reklam pazarının küçüklüğü ve gazete sayısının reklam pazarına göre çok fazla olduğu göz önüne alındığında, önemli bir tirajı olmamasına rağmen gazetelerin yayınlanmaya devam etmesi bunun göstergesidir. Günümüzde giderek belirginleşen, Kıbrıs Türk basınının tarihsel olarak öne çıkan siyasal karakterinden kopuşla ilgili olarak, dava siyasetini yayınlarında devam ettiren Yeniden Nacak gazetesi sahibi Aydın Akkurt (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şunları söylemektedir:

Şimdi bizim burası Türkiye gibi değil. Orada nedir olay? Bir sektör olarak görürler. İş olarak görüyorlar. Çünkü reklam gelirleri büyük. Ama bizde Kıbrıs Türk basınının çıktığı ilk günden beri, bir siyasi yapılanma vardır. Ama son zamanlarda Kıbrıs Türk basını en rezil dönemini yaşıyor.

Akkurt’un “rezil” olarak nitelendirdiği olgu, Kıbrıs Türk basınının siyasi karakterini bir kenara bırakarak, piyasa odaklı bir gazeteciliğe bürünmüş olmasıdır. Bunda elbette küçük bir pazarda yayın hayatında kalmaya çalışmanın payı büyüktür. Fakat bu yalnızca sınırlı sayıdaki gazeteler için geçerlidir. KKTC basınındaki gazetelerin büyük çoğunluğu, gazete sahibinin ekonomik çıkar ilişkilerinin çıkmaza girdiği noktalarda kamuoyunu etkilemeye yönelik baskı aygıtı işlevi görmektedir. Buna ek olarak, reklam pastasında önemli paylara sahip olmanın kendisi de, yine bu çıkar ilişkileriyle ilgilidir. Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), KKTC basınındaki gazetelerin araçsal konumuna atıf yaparak yüklendiği işlevi şöyle tarif etmektedir:

En hayati konu ekonomik bağımsızlık. Okur sayısı hiç yok neredeyse. Çok az. Gazete satışının dışında gelirlerle ayakta duruyor gazeteler. Bir patron düşünün, inşaat işi yapıyor ve aynı zamanda gazete çıkartıyor ki, o gazete, iktidar işlerini zorlaştırdığı anda devreye giren bir aygıt oluyor. Reklamla yürüyor ama şöyle bir şey var: Birkaç büyük gazete alıyor o reklam pastasını.

Oruç'un da belirttiği üzere, KKTC'deki gazetelerin tiraj sorunlarına rağmen varlığını devam ettirmesi ekonomi politik ilişkilerin sonucudur. Gazeteler iş adamları açısından her şeyden önce imaj yönetiminin bir aracıdır. Bu imajın yönetiminde gazeteler, hem olası ithamların bir düzenleyicisi işlevini görmekte hem de ekonomi politik ilişkilerin çıkmaza girmesi durumunda karşı enformasyon, hatta dezenformasyon üretilmesinin aracı olabilmektedir. Daha özlüce söylenecek olursa, gazeteler ekonomi politik ilişkilerin devamlılığı için siyaset üzerinde bir çeşit baskı işlevi görmektedir.

Reklam gelirleri açısından diğer önemli belirleyici unsur, reklam pastasından önemli bir pay alamayan gazetelerin durumudur. Çünkü bu noktada yine belirleyici olan ekonomi politik ilişkilerdir. İş adamı olan medya patronunun, medya dışındaki iş ilişkilerinin devreye girmesi ve gazetesinde bu firmaların reklamlarının yer alması, sahip olduğu gazetenin her şeyden önce yayın yaşamına devam etmesinde etkilidir. Bunun neden olduğu şey, reklam pastasından büyük payı alan gazetelerin teknik olanaklar ve içerik olarak daha “başarılı” hale gelmesi ve ekonomi politik ilişkilerde karşısına çıkabilecek olumsuzluklara karşı daha geniş çaplı ve kurumsallaşmış bir baskı unsurunu elinde bulunduruyor olmasıdır. Bir sarmal şeklinde devam eden ilişkiler ağı, alternatif seslerin önüne geçmekte ve hegemonik bir işlev görmektedir. Kaldı ki, bu hegemonyayı esas olarak kuran, reklam verenlerin olumsuz haberlerine yer vermemeyi tercih etmekle daha da perçinlenmektedir. Yalnızca okur gelirleriyle ayakta duran Afrika gazetesinin durumu bu bağlamda önemli bir örnektir. İlanları gazeteye ücretsiz koyan ve çok az reklam alan Afrika gazetesi, yayın yaşamını devam ettirmesini belirli bir tirajın altına düşmemesine borçludur. Direktör Ali Osman Tabak (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), yayın yaşamında kalmalarını belirli bir çizgileri olmasına bağlamakta ve şunları kaydetmektedir:

Basında asıl mesele paradır. Ekonomi. Ama herkes bunu bulur bir yerden. Mesela bizim belli bir satış çitamız var. Onun altına düştük mü, kapatacağız gitsin. Diyeceğiz ki, “demek ki toplum bizi beğenmedi; buraya kadarmış”. Ama diğer gazetelerde böyle bir dert yok. Buluyorlar. Reklam alıyorlar. Reklam alana da bağımlı olursun. Bize de reklam verenler oldu. Bunlardan birinin bir dolandırma işi oldu. Biz de iki gün üst üste manşet yaptık bunu. Adam battı. Ama biz yazdık.

Tabak'ın, gazetelerin mali gelirlerine ilişkin olarak kullandığı “buluyorlar” ifadesi, yukarıda değinilen ekonomi politik ilişkilerin biçimini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla KKTC gibi küçük ölçekli bir ekonomide reklam verenle ilişkilerin

bozulması, yalnızca “o” reklam verenle değil, reklam verenin iş çevresini de kapsayan geniş bir ekonomi politik ilişkiler bütününden kopmak anlamına gelmektedir. Bu da editörün ve gazetecinin haberi yaparken, yayınlarken özgürlüğünü belirli ölçülerde kısıtlayan bir soruna neden olmaktadır.

Öte yandan, KKTC basınında makro düzeyde görülen *a priori* ekonomi politik belirleyici unsurlar, gazetelerin kurumsal işleyişinde ve gazetecilik meslek kültüründe de çeşitli açmazlara neden olmaktadır. Bunların başında gazetelerin yüklendiği işlev dolayısıyla gazeteciliğin profesyonel bir meslek olarak görülmemesi gelmektedir. Bilhassa editoryal kadrolar dışında kalan muhabir düzeyindeki gazetecilerin düşük ücretlerle çalıştırılması bu bağlamda en önemli sorundur. Daha önce Tablo 4.1.2.’de belirtildiği üzere, 3000 TL altında ücret alan erkeklerin oranı %54’tür. Kadınlarda ise bu oran %25’tir. Türkiye ile kıyaslandığında bu ücretler görece yüksek gibi görünse de, KKTC ekonomisinin ağırlıkla ithalata dayalı olmasının getirdiği maddi yaşam koşullarındaki farklılığı gözlemek gerekmektedir. Özel gazetelere oranla BRTK ve TAK gibi kurumların gazeteciler açısından öncelikle ücretler dolayısıyla daha cazip olmasının arkasında yatan en önemli neden de yine budur. TAK Müdürü Fehmi Gürdallı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) bu durumla ilgili olarak şunları dile getirmektedir:

Özel sektördeki gazetecilerin çalışma koşulları gerçekten zor. Çünkü KKTC’de çok sayıda gazete var, çok sayıda özel televizyon var fakat bunları besleyecek bir ticari ortam yok. Ekonomi yani. Çünkü bunlar birbirinden ayrılamaz. Ekonomik durum kötü olunca bu kalitesizleşmeyi de beraberinde getiriyor. Çok düşük ücretlerde muhabirler çalıştırılıyor. Bir kısmı bu işi çok sevdiğinden dolayı yapıyor belki ama bir kısmı başka iş yapamayacağından dolayı yapıyor. Devletteki kurumlara geçme şansı olanlar geçiyor. Bence bu Kıbrıs Türk basınının hem kurumsallaşmakta bir zorluk yaşamasına hem de -özellikle bir kısmı için- kalite sorununu beraberinde getiriyor.

Düşük ücretlerle ve çok az sayıda muhabirle varlığını devam ettiren gazetelerde kendiliğinden beliren en önemli mesleki sorun, patronun gazetede -öncelikle- içeriksel hâkimiyetidir. KKTC basınında tek muhabirle çalışan üç gazete, üç muhabirle çalışan üç gazete bulunmaktadır. Tek muhabir yeri geldiğinde internet sitesine haber yüklemekte, özel haber yapabilmekte, fotoğraf çekebilmekte, gazetenin tasarımını yapabilmektedir. Bunda, iletişim araçlarında meydana gelen yöndeşmenin (convergence) ve ajansa bağımlı habercilikle birlikte gazetecilik mesleğinin “rutinleşmesinin” de önemli etkileri vardır (Özer, 2010, s. 87). Hiç muhabiri

bulunmayan gazete dahi bulunmaktadır. Yalnızca grafikerle haberler ajanstan çekilmekte, gazete sayfalarına ve internet sitesine yerleştirilmektedir. Yeniden Nacak gazetesinin sahibi Aydın Akkurt (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) bu bağlamda gazetesindeki işleyişini şöyle anlatmaktadır: “Biz de maaşlı muhabir yoktur. Her köyde bizim siyasi düşüncemize yakın olan insanlar vardır. Bunlar kendi bölgelerinde bildiklerini, gördüklerini bize gönderirler. Ama bizim onlara da verdiğimiz bir maaş yoktur. Çünkü bunlar davaya hizmet eden insanlardır”. Dolayısıyla gazeteler üzerinde sahiplikten kaynaklı kontrol kolaylıkla sağlanabilmektedir. Ankete katılan gazeteciler de bunu doğrulamaktadır.

Tablo 4.3.3.3. “*Patron ya da kurum dışından gelen baskılar haberleri etkiliyor*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	8,7
Katılmıyorum	4,8
Biraz katılmıyorum	1,9
Fikrim yok	11,5
Biraz katılıyorum	23,1
Katılıyorum	12,5
Kesinlikle katılıyorum	37,5
TOPLAM	100,0

Tablo 4.3.3.3.’de gazeteler ve dolayısıyla haber üzerinde belirli düzeylerde bir baskı olduğunu belirten muhabirlerin toplam oranı %73,1’dir. Bu da haber üzerinde ciddi bir kontrolün olduğunu göstermektedir. Her ne kadar gazetelerin üst editoryal kadroları habere bir müdahale olmadığını, KKTC basınının bu bağlamda özgür olduğunu dile getirirler de, muhabir düzeyindeki gazeteciler bunun önemli ölçüde geçerli olmadığını belirtmektedirler.

Tablo 4.3.3.4. “KKTC basınında sansür uygulanıyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	11,5
Katılmıyorum	3,8
Biraz katılmıyorum	13,5
Fikrim yok	11,5
Biraz katılıyorum	17,3
Katılıyorum	18,3
Kesinlikle katılıyorum	24,1
TOPLAM	100,0

Tablo 4.3.3.4.’te gazetecilerin toplam %59,7’si belirli düzeylerde KKTC basınında sansür uygulandığını ortaya koymaktadırlar. Fakat sansürün günümüz KKTC basınındaki görünümü, dava gazeteciliği geleneğinin değil, ekonomi politik çıkar ilişkilerinin getirdiği patronaja dayalı bir anlayışın ürünüdür. Kıbrıs Türk basını, ilk döneminde Babıali’den gelen sansürlerle yaşamını sürdürmüş, Ada’nın ilhakından sonra İngiltere’nin bilhassa 1930’lardan sonra uyguladığı baskı ve sansürlerle uğraşmış, ardından olağanüstü bir sürecin meyvesi olan dava siyasetinin yarattığı hegemonyadan kaynaklı baskılara maruz kalmıştır. 2000’ler sonrasında ise bu baskı ve sansürler yerini piyasa koşullarının etkisine bırakmıştır. Başka bir deyişle günümüzdeki sansür, gazete patronunun ekonomik çıkar ilişkilerinin sonucudur.

Bourdieu (1999, s. 77) sansürle otosansür arasındaki bağıntıyı, çalışanın mesleğine yabancılaşmasının da ötesine geçen bir düzlemde ele almaktadır. Ona göre bu yeni durum, çalışanların “geçici” olduklarını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Geçicilik düşüncesi gazetecilik meslek pratiğinin üretiminde o kadar belirleyicidir ki, çalışanların herhangi bir hakkı talep etmelerini imkânsız kılmaktadır. İşten kovulmanın kolaylaştığı ve bunun her şeyden önce çalışanlarca bilindiği günümüzde, sansürle otosansür arasındaki ilişkiyi muğlaklaştıran “şantajı” da böylesi bir sömürü evreni bizlere sağlamaktadır. Bu durum yalnızca özel medya şirketlerinde değil, kamu kurumlarında da sıkça rastlanan bir işleyiş şeklidir. Bunun haber üzerindeki etkisi, doğrudan haberi yapmamakla başlayan ve kelimelerin hareketliliğini öldüren görünümlere kadar uzanmaktadır. KKTC basınında sansüre oranla otosansürün görünümü ise bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 4.3.3.5. “*Haberi yazarken otosansür uyguluyorum*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	7,7
Katılmıyorum	1,9
Biraz katılmıyorum	8,7
Fikrim yok	10,6
Biraz katılıyorum	18,2
Katılıyorum	21,2
Kesinlikle katılıyorum	31,7
TOPLAM	100,0

Sansür uygulandığına yönelik olumlu yanıt veren gazetecilerin toplam oranı %59,7 iken, Tablo 4.3.3.5.’ten de görüleceği üzere, gazetecilerin haberi yazarken otosansür uyguladıklarına ilişkin “kesinlikle katılıyorum” %31,7 ve “katılıyorum” %21,2’dir. Belirli düzeylerde katılım oranlarının toplamı ise %71,1’dir. Böylelikle gazeteciler neredeyse sansüre dahi gerek kalmadan otosansür uygulamaktadırlar. Dolayısıyla KKTC basınında editoryal bağımsızlığın hayli sorunlu olduğu söylenebilir. Bunun arka planında her şeyden önce kurumsalcı ekonomi politik yaklaşımın “medya kurumlarının örgütlenme yapılarının gerisinde onların ekonomi politiğinin bulunduğu” görüşü yatmaktadır (Özer, 2007, s. 45). Dolayısıyla medya profesyoneli işe girdiği andan itibaren, işe devam etmesini ya da bulunduğu kurumda yükselmesini bu konudaki “profesyonel” meslek seçimlerine borçludur. Gazeteci, medya dışında başka iş kollarında da yatırımları bulunan patronun “simgesel kapitallerini” korumayı tercih etmek “mahkûmiyeti” ile mesleki değerlerine bağlılığın yarattığı “özgür” seçimler arasında kalmıştır. Simgesel kapitalleri korumanın gazetecilik meslek pratiğinde aldığı görünüm ise, otosansürdür (Bourdieu, 1999, s. 60-61). Tablo 4.3.3.5.’te de ortaya konduğu gibi, KKTC basınında da bu tercih büyük oranda otosansür yönünde olmuştur. Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren de (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) gazetecilerin bu tercihinin “Patronaj sisteminin iki dudağı arasındaki gelecek kaygısı”na bağlamaktadır. Özgüren, gazetecilik eğitimi alanların ağırlıklı başka mesleklere yönelmesinin arkasında da bunun yattığını vurgulamakta ve tüm bu sorunların tamamen sermaye odaklı bir gazetecilik kültüründen kaynaklandığını dile getirmektedir.

Özetle, KKTC basınında gazeteciler tarafından en temel sorun ekonomi olarak görülmektedir. Bu ise doğrudan gazetecilik kültürüne etki etmektedir. KKTC basın kültürü açısından en önemli etkiyi, gazetecilerin haber seçimlerindeki tercihlerinde göstermektedir. KKTC’deki gazeteciler haberi üretirken sansür uygulandığını, buna kıyasla ise kendilerinin daha çok otosansür uyguladıklarını belirtmişlerdir. Otosansüre neden olan şey, tarihsel olan dava anlayışının yarattığı kültürle ilişkili değil, ekonomi politik temellidir. Bu ekonomi politik ilişkilere neden olan şeylerin başında, KKTC basınında tirajların düşmesi gelmektedir. Tiraj, yani okur gelirlerinden, okurdan beslenen bir mali yapıdan kopuş ve büyük oranda reklam gelirlerine bağımlı bir anlayışın yerleşmesi, KKTC basınında çok daha katı ekonomi politik ilişkileri kaçınılmaz kılmıştır. Buna ek olarak, dijitalleşmeyle birlikte ortaya çıkan başta teknolojik olanaklar, az çalışanla gazetenin çıkarılabilmesine imkân tanımıştır. Sonucunda ise, varoluşu reklama bağımlı ve geçmişe oranla özellikle baskı teknolojilerindeki gelişmelerin yarattığı imkanlarla kolaylıkla yayımlanabilen bir gazetecilik kültürü ortaya çıkmıştır. Gazete sayısındaki artışın nedeni de burada yatmaktadır. Hâlihazırda iş ilişkileri dolayısıyla çıkaracağı gazeteye reklam alma sorunu olmayan bir iş adamının basın sektörüne girmesi, gazeteden elde ettiği kârdan çok var olan sermayesini korumaya ve büyümeye yönelik bir yatırımdır. Dolayısıyla gazete, haber verme ve kamusal tartışmayı yürütme işlevini giderek ekonomi politik çıkar ilişkilerindeki baskı unsuru olma işlevine bırakmaktadır. Bu durum KKTC basın kültürünün piyasa koşullarına büyük oranda teslim olduğu bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Tarihsel açıdan ise gazeteler, geçmişteki misyona dayalı gazetecilik kavrayışının sonucu olan siyasetin nesnesi olmaktan çıkmış, ekonominin ve bundan doğan ilişkilerin nesnesi haline gelmiştir. Başka şekilde söylersek, Kıbrıs Türk basını günümüzde siyasi değil, ekonomi öncelikli bir yapıya kavuşmuştur. Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), KKTC basınına günümüzdeki bu dönüşümünü şöyle yorumlamaktadır:

Ne yazık ki KKTC’deki hiçbir gazetenin tirajından kaynaklı, yani çekindiği kişinin okur olabileceği bir yapısı yok. Neden? Çünkü ancak bağımsızlığınızı öyle sağlarsınız. Gelir demek, güç demek. Siz gücünüzü okurdan alırsanız, gücünüzde oradan gelir. Reklam baskısı altında gazete yaparsanız, haberini yapacağınız kurumda reklam vereninizse, “ne gerek var” diye düşünebilirsiniz.

4.3.4. KKTC Basınında Propagandanın Değişen Yüzü: “Kıbrıs’ta siyasetçi gazeteci, gazeteci siyasetçi mümkün değildir”.⁶⁷

Kıbrıs Türk basını ilk ortaya çıktığı günden itibaren belli bir ideolojik savunuculuk yapmıştır. Gazetelerin genellikle ilk sayılarında yayınlanan gazetenin amaç ve politikasını içeren yazılarda beliren bu ideolojik çerçeve, gazetelerin belli bir siyaset doğrultusunda yayın yapmalarına neden olurken, okur açısından da bu siyaset etrafında nelerin uygun olup nelerin uygun olmadığını tartışıldığı propaganda işlevini görmüştür. Çoğunlukla dava siyasetiyle birlikte ele alınan Kıbrıs Türk basınının propaganda işlevi, dava siyasetinin aktif olarak etkinliğini sürdürdüğü 2004 Annan Referandumu’na kadar sürmüştür. Günümüzde KKTC’nin geleceği açısından, daha önce de çeşitli yönleriyle değinildiği üzere, gazetecilerin büyük çoğunluğu barış yanlısı bir politikayı benimsediğini dile getirirse de, mevcut ekonomi politik ilişkiler bunu yansıtmamaktadır.

Propaganda kavramı, 1622 yılında Protestanlığın yükselişini önlemek için Katolik Kilisesi tarafından oluşturulan “İtikati Yayıma Cemiyeti”nden gelmektedir. Cemiyetin görevi, bu yükseliş karşısında çeşitli önlemler almaktır. Günümüzdeki bağlamını kazanması ise, ilk olarak Harold Lasswell’in I. Dünya Savaşı’nda propagandanın nasıl uygulandığını inceleyen ve daha sonra kitap olarak da basılan 1927 tarihli doktora teziyle olmuştur. Lasswell çalışmasında propagandayı “öykülerle, söylentilerle, haberlerle, resimlerle ve sosyal iletişimin diğer biçimleriyle düşüncenin denetimi” olarak tanımlamıştır. Sonraki çalışmalarında “ikna”nın önemine dikkat çeken Lasswell, propagandanın yalnızca toplumsal değil, reklamlarla ilişkili yönüne de atıf yapmıştır. Lasswell propagandanın temel olarak dört hedefi bulunduğunu dile getirmiş ve bunları şöyle sıralamıştır: “1) Düşmana karşı nefret uyandırmak, 2) Müttefiklerle dostluğu korumak, 3) Tarafsızlarla dostluğu korumak, eğer mümkünse işbirliği sağlamak, 4) Düşmanın moralini bozmak”. 1939 yılında Alfred McClung Lee ve Elizabeth Briant Lee tarafından kaleme alınan “The Fine Arts of Propaganda (Propagandanın Güzel Sanatı)” kitabı ise, günümüze kadar süregelen propaganda tekniklerini sınıflandırması açısından önemlidir. Lee ve Lee’ye göre, “ad takma, gösterişli genelleme, aktarma,

⁶⁷ KKTC Medya Etik Kurulu Başkanı Bekir Azgın’la (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) yapılan görüşmeden.

tanıklık, sade vatandaş (içimizden biri), kâğıt derme ve vagona bindirme (herkes bunu yapıyor)” olmak üzere toplam yedi tane propaganda tekniği bulunmaktadır. Ad takma, bir düşünceyi ya da kitleyi olumsuzlayacak nitelikte bir isim verilmesini anlatmaktadır. Gösterişli genelleme, günümüzde çoğunlukla reklamlarda kullanılan rutin bir ürün ya da düşüncenin mübalağası için kullanılmaktadır. Aktarma, herhangi bir görüş ya da ürünün başka niteliklere kanalize edilmesiyle sağlanmaktadır. Aktarmaya en iyi örneklerden biri kola reklamlarıdır. Doğrudan belli bir yaşam tarzının içine gömülü olarak sunulan içecek, böylelikle o yaşam tarzının kendisine aktarılır. Kola içmek doğrudan bu yaşam tarzını da sahip olmak anlamına gelmektedir. Tanıklık ise, toplumda kanaat önderi olan kişi ya da kişilerin, bir ürün veya düşüncenin olumsuzlanması yahut olumlanması için kullanımını anlatmaktadır. Ürün ya da düşünceye kefil olan ya da olumsuzlayan kişi, böylelikle toplum kanaatleri üzerinde etki sağlamaktadır. Sade vatandaş ise, tanıklıktaki kanaat önderinin yerine sıradan insanların geçtiği bir propaganda yöntemidir. Çoğunlukla politikada kullanılan bu teknik, kitlelerin belli bir ideolojiyle doğrudan özdeşlik kurmasına olanak sağlamaktadır. Kâğıt derme, belli bir ürün ya da görüşün yalnızca iyi yönlerini bir araya getirerek sunmayı ve karşı tarafın ise yalnızca olumsuz özelliklerini ön plana çıkarmayı amaçlayan bir propaganda tekniğidir. Bu sayede ilgi başka bir tarafa yönlendirilmiş olur. Son olarak vagona bindirme, herhangi bir pratiği herkesin yaptığını nitelemektedir. Bu propaganda yöntemindeki amaç, vurgulanan pratiği yapmayanların bunun dışında kalacağına dair uyandırılan kaygıdır. “Halkın seçimi” vurgusunu taşıyan reklam ve söylemler buna örnektir. Hadley Cantril ve arkadaşı Edward A. Filene’nin deyişiyle tüm bu propaganda tekniklerindeki etki, sanılanın aksine kitlelere ne düşünecekleri hakkında bir yönelim yaratmaktan çok, nasıl düşünmeyeceklerini öğretme konusundaki başarıyla ilişkilidir (Severin ve Tankard, 1994, s. 153-180)

Kıbrıs Türk basın tarihine genel olarak bakıldığında, propaganda tekniklerinin tamamının gazetelerde yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Gazeteler ilk ortaya çıktıkları andan itibaren belli bir ideolojinin tarafı olduklarını dile getirmişlerdir. Bu yalnız dava siyaseti için değil, barış siyaseti içinde geçerli bir durumdur. Lee ve Lee’nin sınıflandırdığı propaganda teknikleri de yine Kıbrıs Türk basınında çeşitli şekillerde sıkça uygulanmıştır. Böylelikle haberin kendisi çok daha ideolojik bir işlev yüklenmiştir. KKTC Medya Etik Kurulu Başkanı Bekir Azgın’ın (Yüz yüze görüşme,

Haziran 2018), bir dönem çıkardığı bir gazete üzerindeki baskılara dair görüşleri, basındaki baskının propaganda teknikleriyle dahi sınırlı kalmadığını ortaya koymaktadır.

1955-1974 yılları arasındaki dönemde, diyebiliriz ki bu dönemde basın özgürlüğünün zerresi yoktu. Resmi veya milli görüşe karşı çıkanlar ya öldürülmüş ya da onların gazeteleri yakılmıştır. Üstelik bu türden baskılar 1974 yılında son bulmuş değildi. 1980'lerin ortalarına doğru biz, birkaç arkadaş bir araya gelerek Demokrasi adlı bir gazete çıkarmaya başladık. Bir ay sonunda matbaa sahibi, baskı gördüğü için gazetemizi basamayacağını söyledi. O basmazsa başka bir matbaa basar değil mi? Öyle değilmiş. Hiçbir matbaacı bizim gazeteyi basmayı göze alamadı.

Kıbrıs Türk basınında propagandayı etkili kılan nedenlerden biri, dava siyasetinin yükselişe geçtiği dönemdeki gazetelerin sayısındaki azlıktır. 1974'e gelindiğinde KKTC'de yayınlanmakta olan yalnızca üç gazete vardır. Bunlar Halkın Sesi, Bozkurt ve Zaman gazeteleridir. Her ne kadar çeşitli kurum ve dernekler üzerinden sahiplik yapıları görünse de, Zaman gazetesi Raif R. Denктаş tarafından çıkarılmış ve ilk baskılarını Bozkurt Basımevi'nde yapmıştır (KTGB, 2012, s. 128). Halkın Sesi gazetesi ise, doğrudan dava siyasetinin sembolü olan Dr. Fazıl Küçük tarafından yayınlanmıştır (KTGB, 2012, s. 225). Dolayısıyla ülkede neler olduğuna dair tüm haber ve enformasyon bu üç gazeteden yayılmaktaydı. Afrika gazetesi Direktörü Ali Osman Tabak da (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) bununla ilgili olarak "Zaten başka okunan, çıkan gazetede yoktu, onları okumak zorundaydı herkes" demektedir.

Günümüzde KKTC basınının propagandaya bakışı önemli ölçüde değişmiş gibi görünse de, görüşülen toplam 20 gazetecinin 13'ü KKTC basınında propagandanın halen devam ettiğini dile getirmektedir. Benzer şekilde, yapılan anket çalışmasında da gazeteciler KKTC basınının siyasal gündem belirleme işlevine sahip olduğunu belirtmektedirler.

Tablo 4.3.4.1. "Gazeteler siyasal gündemi belirleme işlevini yerine getirmektedir" ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	1,9
Katılmıyorum	2,9
Biraz katılmıyorum	5,7
Fikrim yok	25,0
Biraz katılıyorum	22,2

Katılıyorum	15,4
Kesinlikle katılıyorum	26,9
TOPLAM	100,0

Tablo 4.3.4.1.'de görüldüğü gibi, gazetecilerin %64,5'i belirli düzeylerde KKTC basınının siyasal gündemi belirleme işlevini yerine getirdiğini vurgulamışlardır. İnsanların ne düşüneceğinden çok ne hakkında düşüneceğini ileri süren gündem belirleme kuramı, böylelikle halkın hangi konularda konuşacağına etki ederek bir kamusal gündem oluşturur. Bu sayede “oluşan kamu gündeminin de siyasal gündemi etkileyerek bir zincirleme etkinin” kurulması sağlanmaktadır (Yüksel, 2001, s. 23). “Kamuoyu oluşturma” her ne kadar çok daha kapsamlı bir çerçeveye işaret etse de (Yüksel, 2007), bu bağlamda gazeteciler KKTC basınının kamuoyunu etkileme ve oluşturma etkisinin bulunduğunu belirtmektedirler.

Tablo 4.3.4.2. “*Gazetenin temel işlevi kamuoyunu etkileme ve kamuoyu oluşturmadır*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	10,6
Katılmıyorum	3,8
Biraz katılmıyorum	9,7
Fikrim yok	12,5
Biraz katılıyorum	23,1
Katılıyorum	13,4
Kesinlikle katılıyorum	26,9
TOPLAM	100,0

Tablo 4.3.4.2.'de gazetecilerin belirli düzeylerde toplam %63,4'ü, KKTC gazetelerinin kamuoyunu etkileme ve kamuoyu oluşturma gücü bulunduğunu vurgulamaktadırlar. Fakat daha önce dava siyasetinin önemli ölçüde etkinliğini yitirdiğine ve dolayısıyla propaganda işlevinde de 2000'ler sonrasında bir gerilemede olduğuna ilişkin çeşitli veriler paylaşılmıştı. Kaldı ki, KKTC basınında tirajların son yıllarda önemli ölçüde düştüğü ve dolayısıyla gazetecilik kültüründeki dönüşüme de değinilmişti. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda, gazetecilerin KKTC basınında

propaganda işlevinin günümüzde de ağırlıkla devam ettiğine yönelik bir tercihte bulunmaları anlamlıdır.

KKTC basınında Haberatör, Güneş gibi parti yayın organı olarak yayınlanmakta olan ya da Yeniden Nacak gibi herhangi bir partiyle organik bağı olmamasına rağmen dava siyasetinin propagandasını yapan gazeteler bulunsa da, gazetelerin büyük çoğunluğu sahiplik yapısı bakımından özel girişime dayanmaktadır. Propaganda işleviyle ilgili olarak Haberatör gazetesi doğrudan propaganda yaptıklarını, çünkü nihayetinde bir parti gazetesi olduklarını gizlememektedir (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018). Yeniden Nacak'ın sahibi Aydın Akkurt ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), gazetesinin temel yayın politikasının “Ulusal davayı savunmak, ulusal dava yolunda halkı bilgilendirmek, ulusal dava yolunda Kıbrıs Türk halkına yönelik her türlü içeriden ve dışarıdan saldırıya karşı durmak” olduğunu belirtmektedir. Öte yandan KKTC Medya Etik Kurulu Başkanı Bekir Azgın (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), parti gazetelerinin geçmişe oranla daha dengeli bir habercilik sergilediklerini, karşı görüşlere yer verdiklerini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, KKTC basınında partizan gazetecilik kültürü bilhassa haberde dengelilik açısından bir iyileşme gösterse de, gazetecilerin önemli bir kısmı propagandanın devam ettiğini dile getirmektedirler.

Propagandanın günümüzde önemli ölçüde devam ettiğine yönelik bu görüşün derinine inildiğinde öncelikle bakılması gereken nokta, propaganda kavramını gazetecilerin nasıl anlamlandırdığıdır. Çünkü propaganda kavramı, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında totaliter siyasetle iç içe geçen bir anlama kavuşmuştur. KKTC basınında ise bu anlamlandırma, daha “teknik” bir düzeyde ele alınmakta ve gündem belirleme ile kamuoyu oluşturma arasındaki geçişkenlikte karşılığını bulmaktadır.

Çok ciddi yönlendirme yapabiliyor. Örneğin; Vatan bin kişiye, bin noktaya ulaşsa; bu gazeteyi bin kişi okumaz. Her gazeteyi ortalama üç, dört kişinin okuduğunu varsayarsanız, dört bin demek bu. İki yüz bin kişilik nüfusta, dört bin kişinin bir şeyi görmesi çok büyük değer taşıyor. Dolayısıyla etkilidir hala. Özellikle işini ciddi yapan gazetelerin haberlerine okuyucu önem veriyor (M. Kasımoğlu, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Her gazeteci gündemi belirlemek ister. Biz propagandanın içine düşmüyoruz ama seçim zamanlarında bu propagandanın içine tabii ki düşüyorsunuz çünkü işte basın bildirileri geliyor adaylardan, reklam anlaşmaları yapılıyor. Seçim zamanı, gazetelerin biraz prensiplerinden uzaklaştığı ve yayınlarını bu propaganda makinesine biraz da kiraladığı bir dönemdir (R. Reşat, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Kasımoğlu'nun tirajın önemli olmadığını öne süren yaklaşımının arkasında, KKTC'nin küçük bir toplum olması yatmaktadır. Öte yandan Reşat ise, reklam anlaşmaları yoluyla gazetelerin çeşitli partilerle inorganik bir bağ kurduğunu ve bu anlamda gazetelerin gündem belirleme yoluyla propaganda işlevini yerine getirdiğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla günümüz KKTC basını, geçmişte gazete sayılarının az olmasının yanı sıra olağanüstü koşullara yaslanan dava siyasetine benzer bir propagandanın olmadığı farklı bir görünüme kavuşmuştur. Propaganda kavramının, önemli ölçüde dava politikasından koparak bugünkü bağlamına oturması, görece demokratik bir siyasal atmosfere atıf yapıyor gibi görünse de, bu durum yine dava siyasetinin bir sonucudur. Kavramdaki değişim, kökleri çok daha eskilere dayanan ve 1950'li yıllardan 2004 yılındaki Annan Referandumu'na kadar etkinliğini sürdüren bir siyasetten devralınan ekonomi politik mirasta yansımaları bulmaktadır. Bourdieu, partizanlıkla propaganda arasında kaçınılmaz bir ilişki görmektedir. Ona göre, belli bir karizmatik aktör etrafında toplanmanın yarattığı etki, ortaya çıktığı ilk andan itibaren toplumsal alanın tümünde bir tahakküm kurmayı amaçlamaktadır. Böylelikle vekâleten bulunulması gereken makam ve mevkiler giderek bir mistisizm etrafında kitleliliğini sağlamaktadır. *Ministerum*'dan (vekâlet) *mysterium*'a (gizem) geçişin neden olduğu partizan anlayışın sonucu ise "propaganda makinesi"dir. Burada esas olan ilişki, "bireysel aktörlerin faaliyetleriyle sermayeleri/birikimleri arasında her zaman bir mütekabiliyet" olduğudur (2013'ten aktaran Çeğin ve Ünsaldı, 2014, s. 101). Bu nedenle günümüzdeki ekonomi politik ilişkiler, dava siyasetine yaslanan ekonomi politik hegemonyadan ayrı ele alınamamaktadır. Daha sade bir deyişle, günümüzdeki ekonomi politik ilişkiler, tarihsel olarak dava siyasetinden ayrı değerlendirilememektedir. BRTK Haber Amiri Efdal Keser'in (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) dava siyaseti dönemine ilişkin olarak "Mesela, siyasetçi aynı zamanda iş adamı, aynı zamanda gazeteci" vurgusu bu anlamda önemlidir. Günümüz KKTC basınında propagandanın, gündem belirlemeye ve/veya kamuoyu oluşturmaya evrilmesinde de rol oynayan, aynı ekonomi politik değişim ve dönüşümdür. Bu durumla ilgili olarak Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şunları vurgulamaktadır:

Kıbrıs Türk basını propaganda işlevini her zaman görüyor. Geçmişte sadece siyasi bir propaganda vardı, şimdi ticari propaganda rol oynuyor. Eskiden aktörler görünürdü ama şimdi görünür

değiller. Çünkü propagandasını yapacak birilerini buluyorlar. Dünya medyasındaki kötü değişim, maalesef Kıbrıs'a da yansımış oldu.

Akkor'un "görünmezlik" olarak dile getirdiği durum, olağanüstü koşulların neticesinde belli bir *gizemi* kendisinde toplayan siyasi aktörlerin günümüzdeki görünürlüğüyle ilişkilidir. Diğer bir deyişle, doğrudan siyasi aktörlerle ekonomik ilişkilerin örtüştüğü, yani "görünür" olduğu bir ekonomi politik durumdur. Akkor'un değindiği diğer konu, propagandanın siyasi bağlamından koparak ekonomik bir bağlama yerleşmiş olmasıdır. Bunu açımlayacak olursak, dava siyasetinin etkili olduğu dönemlerde, ekonomik ilişkilerdeki belirleyici söylem "dava yanlısı" bir söylemdir. Bu söylemin üretildiği yer ise gazetelerdir. Böylelikle gazete sahipleri konjonktürel olarak dava yanlısı bir söylem gütmüşlerdir. Kıbrıs gazetesi bu anlamda oldukça önemlidir. Gazete 1989 yılında yayın hayatına başlarken yayın politikasıyla ilgili olarak "ulusal bilinci ayakta tutmayı", "anavatan Türkiye'ye güven ve bağlılığı devam ettirmeyi" amaçlayan, "milli politikaya bağlı", "milliyetçi bir yayın politikası" izleneceğini belirtmiştir (KTGB, 2012, s. 236). Daha sonra bu yönde çeşitli tavırlar alan Kıbrıs gazetesi 2004'teki Annan Referandumu'nda ise farklı bir siyasete yer vermiştir.

Tüm gazeteler, grupların Kıbrıs sorununa bakış açılarını yansıtmaları amacıyla ortaya çıkmışlardır. Kıbrıs gazetesiyle bu biraz değişmeye başladı. Asil Nadir'in gelip, o döneme göre çok yüksek bir teknolojiyle basın sektörüne girmesi, aslında patron gazeteleri konusunu da gündeme getirmişti. Mesela 90'lardaki milli çizginin en keskin savunucularındandı Kıbrıs gazetesi. Hatta 90 seçimlerinde toplumda bir kutuplaşma olmuştu; Denктаş ve Denктаş karşıtları diye. Kıbrıs gazetesi o dönemde Denктаş'ı destekleyerek seçim sonuçlarında ciddi bir rol oynamıştı. Yani aslında hem sermaye gazetesi görüntüsü var Kıbrıs'ın hem de yayın politikasında o dönemeç olan dönemlerde rolü var. Annan Planı'nda da benzer bir dönüşüm yaşamıştı Kıbrıs gazetesi ve "evet" oyunun çıkmasında çok ciddi bir rolü vardı. Bunlar her on yılda bir farklı olabilir. Bugün için baktığımızda ise, ne bir dava gazeteciliği ne bir çözüm odaklı gazetecilik hassasiyeti yoktur. Zaten öyle bir ayırım noktamız olmadığından, süreç sürüncemede gittiğinden, bu konudaki her türlü tartışmayı da okurlarımızda paylaşmaya devam ederek haberlerimizi yapıyoruz (E. Akkor, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

KKTC'nin en yüksek tirajlı gazetesi olan Kıbrıs'ın yayın politikalarında ani değişikliklere gidebilmesindeki bu "olabilir" durum, günümüzde yerini çok partili bir koalisyon hükümeti olması nedeniyle daha dengeli bir haberciliğe bıraksa da, görüldüğü üzere KKTC basını 1990'lardan itibaren sahiplik yapısından ve bununla doğrudan iç içe geçmiş olan ekonomi politik ilişkilerden ayrı ele alınamamaktadır. Dolayısıyla günümüzde dava ve barış politikaları da ekonomi politik ilişkilere bağımlı bir şekilde

tartışılmaktadır. Çünkü kamusal tartışmayı önemli ölçüde sağlayan gazetelerin sahiplikten kaynaklı çıkar ilişkileri, tartışmanın seyrinde önemli bir belirleyiciliğe sahiptir. Bu ilişkilerin kapsam ve pratiklerinin neler olduğuna dair görüşülen gazetecilerden bazılarının görüşleri şöyledir:

Her şeyden önce, KKTC'deki her siyasi partinin bir gazetesi vardır, yayın organı vardır. Öte yandan, bağımsız gibi görünen gazeteler bile bir şekilde bunun içindedir. Çünkü sorun ekonomiktir. Bir seçim döneminde bakıyorsunuz, en bağımsız gazete, X partinin haberlerine ağırlık veriyor (E. Keser, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Kötü olan çıkara dayalı propagandaya alet olmaktır. Günümüzün en ciddi hastalıklarından biri budur. “Parayı veren düdüğü çalar” mantığı bazı basın mensuplarına ve/veya yayın organlarına hükmeder durumdadır (S. Özuslu, yüz yüze görüşme, Haziran 2018).

Maalesef acı ama gerçek; mesleğimizi pazarlayan meslektaşlarımız da var. Fiyatı var yani kalemin (İ. Özgüren, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

KKTC basınında 2000'ler sonrasında görülen görece özgürlük ortamı, doğrudan bu ekonomik çıkar ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Dava siyasetinin hegemonyasını sürdürdüğü dönemde “dava yanlısı” olan gazeteler, tarihsel aktörün yanında yer almışlardır. Sonrasında tarihsel aktörlerin siyasi hegemonyaları tarihsel bir aşınmayla birlikte kırılmaya uğramış, yaşamlarını kaybetmeleriyle de yerini “davasız” bir ekonomi politik söyleme bırakmıştır. Dava siyasetinin etkinliğine yitirmesinin nedenlerinin başında Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren'in (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) “Öncelikle Sayın Denктаş'ın rahmetli olmasını” belirtmesi bununla bağlantılıdır. Böylelikle ilkin, tarihsel aktörün politik alanda kurduğu *mysterium*'dan gücünü alan hegemonyanın yarattığı ekonomik bağımlılık ilişkisi ortadan kalkmış ve geçen süreç içerisinde davanın yarattığı ekonomiyi önceleyen siyaset anlayışı yerini siyaseti önceleyen ekonomi anlayışına bırakmıştır. Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç'un (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) günümüz KKTC basınında siyasilerle gazetecilerin ilişkilerine dair sözleri bu bağlamda önemlidir.

Siyasilerin burada çok da bir baskı, yaptırım gücü yok. İktidarda olan herhangi bir parti şunu biliyor: Üç ay sonra iktidarda olmayabilir. Çünkü burada ortalama iktidar ömrü bir yıl, bir buçuk yıl. Dolayısıyla medyayla iktidar ilişkileri bir denge içerisinde ilerliyor diyebilirim.

KKTC'de tarihsel aktörlerin aradan çekilmesiyle birlikte siyasal alanda meydana gelen çekişme kültürü, ekonomik alanda da kendini göstermiştir. Bu durumun basın

açısından üç temel boyutu vardır. İlki, hâlihazırda tüm bu dönüşüm süreçlerinden önce yayın hayatına başlamış gazetelerin çıkar ilişkilerine dayalı olarak siyasetteki belirleyicilikleridir. İkincisi, basından destek alamayan ya da bu siyaseti çok daha güçlü bir şekilde ortaya koymayı amaçlayan siyasetin, şirket çatısı altında, görece özel ama inorganik siyasal ilişkilerin bulunduğu gazeteleri ve medyaları çıkarmalarıdır. Son olarak üçüncüsü; ilk bakışta çeşitlilik gibi görünen gazetelerdeki niceliksel çokluğun esasında daha bağımsız habercilik yapan gazetelerin seslerini duyurmalarına karşı dezenformasyonu sağlamasıdır. Bu dezenformasyon ise, gazete sahibinin ekonomik çıkar ilişkilerinin yanı sıra bu ilişkilerle doğrudan bağlantılı siyasi ilişkilerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla KKTC'deki basın özgür olduğu görüşü, büyük oranda niceliksel bir durumdur. YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), KKTC basınının son yıllarda sahiplik başta olmak üzere geçirdiği dönüşümü şöyle anlatmaktadır:

Aslında siyasetle medya hala iletişim içerisinde. Ancak şu anda durum biraz perde arkasına kaymış durumda. “Ben de gazete açayım” güdüsüyle küçük siyasi gruplar gazete açma girişiminde bulunuyorlar. Açıyorlar, kapıyorlar. Bu sık rastlanan bir şey. Ama bu habercilik yapmak, topluma bilgi vermek, demokrasiye katkıda bulunmak, fikir yaymak güdüsüyle yapılmıyor. Sorun burada. Güç elde etmek için yapılıyor. Güç de elde edemiyorlar. Biz de medyanın esas sorunu, sahiplik ilişkilerindeki siyasi yapı değil; Kıbrıs Türk medyasının yavaş yavaş kirli sermayenin eline geçmeye başlamasıdır. Belli ki bazı sermaye gurupları buradaki medyayı ele geçirme konusunda başarısız oldular ve kendi medyalarını kurma yoluna gittiler. Bu çok ciddi yatırımlarla oldu. Televizyon, dergi, gazete, internet sitesi... Bir kumarhane gurubu neden gazete açar? Bir finans şirketi neden gazete açar? Günlerce siyasileri karalamak için neden yayınlar yapar? Haber vermek, toplumu bilgilendirmek, fikir yaymak, demokrasiye katkıda bulunmak gibi bir istekle mi yapar bunu? Siz bu durumu, bu kadar safça mı açıklarsınız? Demek ki mevcut medyayı reklam silahıyla ele geçiremedi ve kendi medyasını kurma yoluna gitti. Yoksa Kıbrıs'taki gazetelerin siyasetle ilişkisi, yerel sermayeyle ilişkisi hep dalgalı olmuştur. Çok büyük sorunlar yaşanmadı. Zaman zaman çok büyük gazeteler siyasi olaylarda belirleyici oldu. Annan Planı sürecinde bunu yaşadık. Ada'daki seçimlerde oldu. Bunlar dalgalanma şeklinde yaşandı. Ama son beş, altı yıldır olan bambaşka bir şey. Tamamen sahiplik yapısını değiştiren bir yapıdan bahsediyoruz. Bu çok büyük bir tehlikedir.

Özdağ'ın vurguladığı en önemli nokta, var olan gazetelerin reklamlarla ele geçirilemediği görüşüdür. Yukarıda da değinilen, gazete sayılarındaki niceliksel artışı önemli ölçüde açığa çıkaran bu yorum, aynı zamanda günümüzde KKTC'deki ekonomi-medya-siyaset ilişkisinin boyutlarını da ortaya koymaktadır.

Bourdieu (1999, s. 154-155), küreselleşme bağlamında kapitalizmin kökeninde “evrensel ekonomik alanın birleşmesi” fikri olduğunu vurgulamaktadır. Bu birleşme ise, ulus-devlet başta olmak üzere karşısına çıkan tüm sınırları yok etmeyi amaçlayan, hukuksal ve politik olarak da bütüncül bir ekonomi politik tercihi dayatmaktadır. Dolayısıyla, kâr ve büyümeyi ilke edinmiş böylesi bir ekonomi politik anlayışı siyasetten ayrı düşünmek yersizdir. Ona göre bu siyaset, temel olarak bu yönde bir propagandayla mümkündür. Propaganda ise, neoliberal politikayla “ayrılmaz” bir ilişki içindedir. Öyle ki, neoliberalizmde “pazar, bir politik yaratım ürünüdür”. Bu anlamda KKTC gazetelerindeki niceliksel artış, Özdağ’ın da belirttiği üzere kamusal ve demokratik bir faaliyetten çok ekonomik bir yatırım ürünüdür. Kıbrıs Türk basınındaki gazetelerin işlevi açısından söylenecek olursa, geçmişte dava siyasetinin nesnesi durumundaki gazeteler günümüzde ekonomi politik bir nesne haline gelmiştir. Benzer şekilde, dava politikasının yarattığı ekonomi politik ilişkilerin günümüzde yerini devrettiği barışçıl söylem de yine bununla ilgilidir. 1974 sonrasındaki ekonomik toparlanma, bir anlamda uluslararası tanınmamanın da etkisiyle hızlı ve “vahşi” bir kapitalistleşmede karşılığını bulmuştur. Bu durumun 2000’li yıllara kadar belli bir olgunluk düzeyine ulaşması ve kapitalizmin kâr ve büyümeyi odağa alan doğasının sonucunda, barış politikaları ve özellikle AB artık ilerleyemez durumda olan kapitalist ilişkilerde bir alternatif olarak öne çıkmıştır. Görüşülen hemen hemen tüm gazetecilerin barış yanlısı olması, bu materyalist dialektik ilişkilerdeki dönüşümlerin kültürel çehresini oluşturmaktadır. TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı’nın (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) “İnsanlar kararlarını vermişlerdir. Kıbrıslı Türklerin %99’u anlaşma ister. ‘Nasıl?’ sorusunda anlaşmazlık başlar” görüşü bunu önemli ölçüde yansıtmaktadır. Kaldı ki 2004 Annan Referandumu sırasında gazetelerin önemli bir bölümünün ani bir şekilde dava politikasını terk ederek barış yanlısı bir tutum izlemesinin ardağında da sermaye ve yatırım ilişkileri vardır (Keser, 2006b, s. 139). Henüz Referandum öncesinde, 2000’li yıllara girerken, KKTC’de bilhassa “bankacılık alanında yaşanan finans krizi” ve bu durumdan etkilenen otuz bin vatandaşın bulunması da yine bu bağlamda oldukça önemlidir (Tahsin, 2014, s. 85).

Özetle, barış politikalarına yönelik talep öncelikle politik bir doygunluğun daha sonra ise bununla ilişkili olarak ekonomik çıkmazların sonucudur. Barış politikaları ve barış söylemi, uluslararası hukuk ve bununla ilişkili tanınırlık başta olmak üzere,

mevcut Pazar karşısında AB pazarının bir alternatifi olarak öne çıkmıştır. Günümüzde, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin önce referandumda daha sonra ise çeşitli uluslararası bürokratik görüşmelerde reddettiği birleşik bir Kıbrıs'a karşın, KKTC'de barış yanlısı bir politikanın önemli ölçüde benimsenmiş olması, mevcut ekonomi politik durumun sonucudur. KKTC basınındaki barış yanlısı söylem, özellikle sahiplikten kaynaklı ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda, bunun bir uzantısıdır. Bu nedenle, KKTC basınındaki propaganda işlevi dava siyasetinin egemen olduğu dönemde öncelikle politik daha sonra ise ekonomik bir görünüme sahipken, günümüzde öncelikle ekonomik daha sonra ise siyasal bir görünüme kavuşmuştur. Bu görünüm, tirajı çok düşük olmasına rağmen gazetelerdeki niceliksel artışta yansımaları bulmuştur.

4.4. Ajansa Bağlı Habercilik: Tektipleşme ve Varoluş Arasında

KKTC basınında düşük tirajlara rağmen gazete sayısındaki artışın beraberinde getirdiği en büyük sorunlardan biri ajansa bağlı habercilik ve bunun haberciliğe getirdiği çeşitli sorunsallardır. Görüşülen gazetecilerin hepsi TAK ajansından haber aldığını belirtmektedir. Gazetecilerin yüzde olarak ne kadar haber aldıklarına ilişkin beyanları doğrultusunda, görüşülen gazetecilerin TAK'tan aldıkları haberlerin aritmetik ortalaması %65'tir. TAK'tan alınan haberler gazetelere çoğunlukla değiştirilerek konmaktadır. Bu değişiklik genellikle haber başlık ve spotları üzerinde yapılmaktadır. Yalnızca üç gazete, TAK'tan aldıkları haberleri değiştirmeden gazeteye koyduklarını dile getirmiştir. TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı'ya göre (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) %65 oranı iyimser bir rakam olmakla birlikte, gerçek oran %80-90 arasındadır. TAK Müdürü Fehmi Gürdallı ise (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), TAK olmadan KKTC'deki gazetelerin önemli bir kısmının yayınlanamayacağına dikkat çekmektedir. Gürdallı, TAK'ın haber üretimine ve haber tercihlerine ilişkin olarak şunları söylemektedir:

Haber sayısını arttırmaya çalışıyoruz. Mayıs 2018'de, Rum basını hariç, günde 95 haber yapıyoruz. Bizim altı kişilik bir Rumca haber servisimiz var. Onlar Rum tarafında çıkan gazeteleri incelerler ve oradan bir gündem çıkarırız. Kıbrıs sorunu başta olmak üzere. Rum basını haberleriyle

birlikte bu sayı 110-115'e çıkıyor. Yani günde 15-20 arası Rum basınıyla ilgili haber yapıyoruz. Son dönemde haber sayımız arttı. İki ay öncesine kadar ortalamamız 60 civarıydı.

Bizim öncelikli olarak protokol haberleri yapma görevimiz var. Onu yapmadan diğer mevzulara atlayamayız. Diyelim Cumhurbaşkanı'nın bir kabulü, açıklaması ya da Başbakan, bakanlar, seçim; bunlar önceliklerimiz. Gazetelerde de şöyle bir alışkanlık oluşmuş: Biz bunları takip ettiğimiz için, onlar daha az takip ediyor; biz mahkemeleri takip etmediğimiz için bu sefer onlarda mahkemeleri takip ediyorlar. Böyle bir gayri resmi bir anlaşma oluşmuş sanki.

Gürdallı her ne kadar KKTC basını ile TAK arasındaki "gayri resmi anlaşma"ya atıf yapsa da, Kıbrıs, Havadis, Kıbrıs Postası, BRTK, Diyalog ve Afrika gazetesi dışındaki tüm gazetelerde üç ya da daha az muhabir bulunmaktadır. Muhabirsiz ya da yalnızca tek muhabirle yayınlanan gazetelerin sayısı ise dördüttür. Öte yandan, gazetelerin büyük çoğunluğunda muhabirler yalnızca muhabirlik yapmamakta, grafik, internet sayfası düzenleme, sayfa tasarımı, foto-muhabirlik vb. birçok görevi de üstlenmektedirler. Bu durum her şeyden önce bir meslek olarak gazeteciliğin kendisini, yeni iletişim teknolojilerindeki yöndeşmenin de etkisiyle büyük oranda dönüştürmektedir. Yalnızca muhabir ücreti karşılığında aynı anda birden çok işi yapan gazeteciler, mesleki değerler açısından aşınmaya uğramalarının yanı sıra çalışan birer özne olarak dahi emek sömürsüne uğramaktadırlar.

KKTC basınının TAK'a bağımlılığı yapılan anketlerde de ortaya konmaktadır.

Tablo 4.4.1. "KKTC basını haber açısından TAK'a bağımlıdır" ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	13,5
Katılmıyorum	5,8
Biraz katılmıyorum	3,8
Fikrim yok	4,8
Biraz katılıyorum	16,3
Katılıyorum	13,5
Kesinlikle katılıyorum	42,3
TOPLAM	100,0

Tablo 4.4.1.'de görüldüğü üzere, gazetecilerin %42,3'lük bir oranı kesinlikle katıldıklarını belirtirken, toplamda ise %72,1'i KKTC basınının TAK'a bağımlı

olduğunu düşünmektedir. Bu durumun arkasında yatan nedenlere bakıldığında, önceki bölümlerde değinildiği üzere, gazetelerin ekonomi politik çıkar ilişkilerinin bir aracı olarak çıkması gelmektedir. KKTC’de gazete, geleneksel/liberal anlamıyla “gazete”den çok, belli bir ekonomik çıkar ilişkisine ya da bu çıkar ilişkilerini sağlamaya yönelik siyasal baskı unsuruna karşılık gelmektedir. Gazete çıkarmanın amaç değil de bir araç olduğu bu durum, kaçınılmaz olarak gazeteyi alabildiğine düşük maliyetlerle yayınlamayı odağa alan bir anlayışı doğurmaktadır. Bunun en önemli etkisi ise, gazetecilik mesleği üzerinde olmaktadır. Bu etki haberin kendisini de kapsayacak şekilde üç düzeyde gerçekleşmektedir. İlk olarak, gazetecilik mesleğinin kendisi tarihsel ve entelektüel bağlamından koparak fordist üretim tarzındaki bir işçinin düzeyine inmektedir. Buradaki vurgu, fordist üretim tarzındaki işçiyle ilgili değil, bizzat gazeteciliğin mesleki değerler açısından aşınması olarak belirmektedir. Bu değerlerin başında ise, gazetecilik mesleğinin kamusal, kamuyu ilgilendiren bir boyutu olması bulunmaktadır. Bu durumun yol açtığı ikinci sorunsal, alt kademelerdeki gazetecilerin çok düşük ücretlere çalışmasıdır.⁶⁸ Düşük ücretlere çalışılmasındaki asıl önemli nokta, tek bir iş için ücret alan gazetecinin, birden çok işi aynı ücrete yapmasıdır. Bilhassa küçük ölçekli bir ülke olmanın getirdiği ekonomi politik çıkmaz, gazetecilik mesleği üzerinde de etkisini göstermekte ve zaten gazetesindeki birkaç muhabirden biri olan gazeteci, dışarıdaki “işsiz ordusunun” da etkisiyle düşük ücretlere çalışmak durumunda kalmaktadır. İşsiz ordusuna yaratımında önemli bir rol oynayan yöndeşmenin sayesinde, birçok kişinin yapması gereken işi tek başına yapmak zorunda kalan gazeteci, böylelikle hem emek-yoğun hem de zaman-yoğun çalışmak zorunda kalmaktadır (Marx, 2011, s. 392-393).

Yukarıda ele alınan sorunsalların neden olduğu üçüncü problem, haberin ve haberciliğin aldığı bağlamlarda yansımalarını bulmaktadır. Gazetelerde yer alan haberlerin büyük oranda TAK’tan alınmasıyla birlikte habercilikte meydana gelen tektipleşme, KKTC basınında görülen en önemli sorunlardan biridir. Reklamlar ve ajans haberleriyle dolan sayfalardan oluşan gazeteleri birbirinden ayıran ise, köşe yazarlarıdır. KKTC basınının geçmişten gelen partizan anlayışının da etkisiyle, sahiplik yapısından kaynaklı çıkar ilişkilerinin sonucunda bir araya gelen aynı ideolojiden, siyasetten ya da

---

⁶⁸ Burada, yapılan anketlerin büyük bölümünün kamu basın kurumları olan TAK ve BRTK’da yapıldığını belirlemek gerekmektedir. Dolayısıyla Tablo 4.1.2.’de gelir durumunu gösteren verilerdeki görece iyi durum bu açıdan da değerlendirilmelidir.

daha genel olarak aynı anlayıştan yazarlar, gazetenin gövdesini oluşturmaktadır. Böylelikle gazetenin asli unsuru olan haber/habercilik ikincil konuma düşmekte, gazete politik ya da ekonomik çıkar ilişkilerine dayalı bir anlayışın nesnesi haline gelmektedir. KKTC gazetelerinin haber bağlamındaki tektipleşmesiyle ilgili olarak TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) “gazetelerin %99’u aynı kaynaklardan besleniyor ve böyle yaparsan gideceğin yer bellidir” demektedir. Nitekim KKTC basınındaki özgün haber üretimine dair kısıtlılığa muhabirler de dikkat çekmektedir.

Tablo 4.4.2. “KKTC basınında özgün haber üretimi çok sınırlı” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	7,7
Katılmıyorum	4,8
Biraz katılmıyorum	1,9
Fikrim yok	23,1
Biraz katılıyorum	24,0
Katılıyorum	8,7
Kesinlikle katılıyorum	29,8
TOPLAM	100,0

Tablo 4.4.2.’den anlaşılacağı üzere, gazetecilerin belirli düzeylerde toplam %62,5’i, KKTC’de özgün haber üretiminin sınırlı olduğuna katılmaktadır. Ancak katılım düzeylerindeki dağınıklık Tablo 4.4.2.’nin dikkat çeken bir diğer boyutudur. Bunun arkasında yatan neden, gazetecilerin çalıştıkları kurumlarda üstlendikleri rollerle ilişkilidir. Gazeteciler; ajanstan ya da Kıbrıs Rum basınından aldıkları haberleri masabaşında düzeltme ve yayına hazırlama, internet sayfasını yönetme ya da doğrudan sahada özel haberleri üretme gibi çeşitli rollere sahiptir. Dolayısıyla bu durum katılım düzeylerindeki farklılıkların en önemli nedenidir. Öte yandan gazetelerde yer alan özel/özgün haberler ise, çoğunlukla gazetenin ilk sayfasında manşetten girilen haberlerdir. Havadis, Kıbrıs, Yeni Bakış, Kıbrıs Postası, YeniDüzen bu yöntemi uygulayan gazetelerden bazılarıdır. KKTC basınında gazetecilik pratiği açısından diğer gazetelerden ayrılan Afrika ve Yeniden Nacak gazetelerinin habercilik ve köşe yazarlığı anlayışı, bu bakımdan diğer gazetelerden biraz farklıdır. Kıbrıs konusunda önemli

ölçüde zıt görüşlere sahip olan her iki gazetenin de köşe yazarları, gazeteden herhangi bir ücret talep etmeden yazılarını yayınlamaktadırlar. Benzer şekilde gazeteyle siyasal bir “gönül bağı” olan okurlar, aynı zamanda haber kaynağı ya da doğrudan muhabir olarak da işlev görmektedir. Bu durum habercilik anlamında Afrika gazetesinde kısmen hâkimken, hiç muhabiri olmayan Yeniden Nacak gazetesinde özel haberler tamamıyla bu şekilde yer bulmaktadır.

Biz de maaşlı muhabir yoktur. Her köyde bizim siyasi düşüncemize yakın olan insanlar vardır. Bunlar kendi bölgelerinde bildiklerini, gördüklerini bize gönderirler. En çok yazar iki gazetede var Kıbrıs Türk basınında: Bir biz, iki Afrika. Ama bizim onlara da verdiğimiz bir maaş yoktur. Çünkü bunlar davaya hizmet eden insanlardır (A. Akkurt, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Bizim gazetenin en büyük özelliklerinden birisi, kırk-elli kadar yazarımız vardır. Gönüllüdürler, ücret almazlar. Köşe yazısı yazarlar. Haber yolladıkları da olur. İlan sayfamız da var üç sayfa. Ama bizim sayfalarımız bedavadır. Geliri biz satıştan sağlarız. İlan sayfalarımız yardım etme amaçlıdır (A. O. Tabak, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

KKTC basınının içinde bulunduğu TAK’a bağımlı haberciliğin arka planında yatan temel unsur, tirajlardan belli bir geliri elde edemeyen ve reklama bağımlı olarak yayınlarını sürdüren gazetelerin hayatta kalma mücadelesidir. Yayın hayatında kalmanın, diğer bir deyişle varoluş mücadelesinin sonucu habercilikteki tektipleşmedir. KKTC basınında görülen bu tektipleşme, her şeyden önce habercilik pratiğinin kendisini de belirleyen daha makro bir boyutuyla, ekonomiyle ilgilidir. Çünkü KKTC basınındaki gazetelerin büyük çoğunluğunda yer alan haberler TAK’tan alındığı için, belli başlı gazeteler dışında haberin içeriğinden kaynaklı bir tektipleşme söz konusu değildir. Schudson’ın da (1994, s. 310) belirttiği gibi, ekonomi politik yaklaşımın kendisi de “bir ürün olarak haber ile onu üreten kurumun ekonomik yapısı arasında kalan her şey”e odaklanmaktadır. Dolayısıyla büyük kısmı muhabirsiz olarak ya da çok az muhabirle yayınlanan KKTC gazetelerinde asıl belirleyici olan unsur ekonomidir. Kaldı ki bu ekonomi, kurumsal bir sorundan çok, gazetenin sahiplikten kaynaklı çıkar ilişkilerinde sağladığı işlevde belirginleşmektedir. Bu türden bir anlayışın gazetecilik kültürüne etkisi ise, iş gücü başta olmak üzere her türden yatırımdan kaçınılan ve mesleki değerlerin pratikte askıya alındığı bir durumdur. Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), bu bağlamda haberin ve haberciliğin doğasında bulunan ekonomik boyutu şöyle dile getirmektedir:

KKTC'deki bütün gazeteler TAK'la çıkıyor. Muhabir sayıları gazetelerin çok az. Bu Türkiye'deki medyanın da sorunu. Çünkü gazete pahalı iş. Bir muhabir besleyeceksiniz, maaş ödeyeceksiniz, sigortası olacak, habere giderken bir arabası olacak, belki bir ulaştırma görevlisi olacak... Dolayısıyla sayfaya koyduğunuz iki sütun haberin maliyeti çok ve ajanslara yöneldiler. Ajansa yıllık bir para ödüyorsunuz ve size o haberleri sunuyor. Bunun şöyle bir tehlikesi var: Renksiz gazeteler. Bütün haberler her gazetede aynı. Gazetelerin farklılıkları, köşe yazarları.

Haberin mutfağında yer alan muhabirlerin mesleki değerler açısından olumsuz bir konuma itildiği bu durum, İrvan'ın (2006b, s. 56-57) belirttiği gibi, haberciliğin proaktif bir pratiğe oranla reaktif bir pratik içinde ele alınmasına neden olmaktadır. Diğer bir deyişle, araştırmacı gazetecilik pratiğinin yerine, olay meydana geldikten sonra haberleştiren bir gazetecilik yaklaşımı öne çıkmaktadır. TAK Müdürü Gürdallı'nın daha önce değindiği üzere, protokol haberlerine ağırlık verdiklerini dile getirmesi de yine bununla ilgilidir. Araştırma haberlerin daha önce yapıldığını, şu anda da sınırlı sayıda da olsa yapıldığını dile getiren TAK Müdürü Gürdallı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), günümüzde hala bu açıdan çeşitli yetersizlikler yaşadıklarını, bunların başında ise muhabir sayısının azlığının geldiğini vurgulamaktadır. Gürdallı, haftalık planlama toplantılarıyla bunun önüne geçmeye çalıştıklarını belirtmektedir. Fakat hem TAK ajansında hem BRTK'da hem de özel gazetelerde araştırma haberlerle kastedilen, ağırlıklı çevre, su sorunu, organik tarım, sağlık vb. konulardır. Belli başlı gazeteler dışında siyasete dair araştırma haberler genellikle tarihsel bir belge niteliğiyle ele alınırken, ekonomiye dair araştırma haberler çoğunlukla duyurum olarak değerlendirilmektedir. KKTC basınına hâkim olan reaktif habercilik anlayışıyla ilgili olarak Demokrat Bakış gazetesi Editörü İslam Türfent'in (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) tespitleri önemlidir.

Burada klasik gazetecilik yoktur, geleneksel gazetecilik vardır. "Haberi yapalım, gazeteye koyalım, ertesi gün çıksın". Bu gelenekseldir. Klasikten kastım ise, araştırmacı gazeteciliktir. Gündemi değiştiren, olay yaratan, hükümeti deviren haberler burada yok. Burada sadece gündem takip ediliyor. Bazı küçük çaplı araştırma haberler olabiliyor ama bunlar çok istisnai. Bunlar da topluma geçen konular değil.

KKTC'nin en yüksek tirajlı gazetesi olan Kıbrıs'ın Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), gazetelerinin tirajını sağlayan en önemli niteliğinin özel haberler olduğunu belirtmektedir. Bu da KKTC'de var olan yazılı basın okurunun özel haberlere ilgi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Fakat özel haber üretimi

de, Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç'un belirttiği gibi, belli bir yatırımla ve koşulların iyileştirilmesiyle kendini göstermektedir. TAK ve BRTK dışarıda tutulacak olursa, özel gazeteler içerisinde yalnızca Kıbrıs gazetesinin hem mekânsal hem de teknik bakımdan koşulları iyi durumdadır. Öyle ki Akkor, TAK'tan alınan haberlerin kendi ürettikleri özel haberlere göre ikincil konumda olduğunu ve TAK haberlerinin özel haberlerden artakalan yerlere yerleştirildiğini dile getirmektedir.

Dolayısıyla, KKTC basınında görülen ajansa bağımlı habercilik her şeyden önce ekonomik bir sorundur. Bu sorun, bir yandan gazetelerin düşük tirajlara rağmen ekonomi politik ilişkiler yoluyla sağlanan reklam gelirleriyle yayınlanmalarında somutlaşırken, diğer yandan da gazetelerin aynı ekonomik çıkar ilişkilerinin siyaset üzerinde kamusal bir baskı unsuru oluşturması niteliğinde kendini göstermektedir. Böylelikle gazete araçsal bir konuma düşmekte ve ilk olarak gazetecilik kültürü daha sonra ise haber ve habercilik anlayışı değersizleşmektedir. Yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin de etkisiyle çok az gazeteciyle yayınlanabilen gazeteler, TAK'tan servis edilen haberlerin alınması ve köşe yazarlarının da yazılarının sayfalara yerleştirilmesiyle varlıklarını sürdürebilmektedir. Gazetecilik mesleği açısından başta düşük ücret ve olumsuz çalışma koşullarına neden olan bu durum, haberde ise tektipleşmeye, hatta gazetelerin önemli bir kısmının birbirinin kopyasına dönüşmesine neden olmaktadır.

4.5. KKTC Basınında Objektiflik ve Yanlılık

Bir meslek olarak gazeteciliğin özünü oluşturan başkalarına dünyayı anlatma/aktarma işlevi, belli olay ya da durumlarla ilgili olarak nelerin haber içeriğine dahil edilip nelerin dışarıda bırakılacağına ilişkin bir tartışmayı doğurmaktadır. Doğruların aktarılmasıyla ilgili epistemolojik ve habercilik pratiğine yönelik eleştirilerin beraberinde getirdiği şey, objektiflik kavramıyla yakından ilgilidir. Bunun arkasında liberal-çoğulcu yaklaşımın 19. yüzyıldan itibaren basının dördüncü güç işlevine atıfta bulunması yatmaktadır. Objektifliği ise, önyargı grubu, çarpıtma, doğruluk ve olay/yorum farkı olmak üzere dört temel düzeyde ele almak mümkündür. Önyargı grubu, birbiriyle iç içe geçmiş yansızlık, dengelilik, nötr ve tarafsızlık alt

başlıklarına ayrılmaktadır. Buna göre haber daha baştan ideal olarak yansız olmalıdır; taraflara eşit söz hakkı tanınmalı ve nötr bir dil kullanılmalıdır. Hakkaniyetlilik ise, dengelilik başta olmak üzere diğer objektiflik unsurlarının başarısızlığı sonrasında ortaya çıkmıştır. Yazılı ya da görsel basında taraflara eşit alan ve eşit zaman verilmesi gerektiğini öne süren anlayış, özellikle televizyon haberciliğinde ya da tartışma programı türündeki televizyon formatlarında pratik açıdan sorunlu görünmektedir. Bunun yarattığı problem, yine liberal-çoğulcu yaklaşımın öne sürdüğü sağlıklı bir kamuoyu oluşturmaya yönelik ideallerin büyük ölçüde başarısızlığa uğramasıdır. Çünkü böylelikle haberlerde olay/yorum farkı arasındaki çizgiler giderek muğlaklaşmakta, haber çarpıtılmakta ve “doğruluk” ilkesi rafa kalkmaktadır. Buradaki açmazlar ise, dilbilimsel çıkmazlarla başlayan, yapısal ve kurumsal bağlamlarla devam eden ve ideolojik tartışmalarla ileri düzeylere taşınan bir çerçevede kendini göstermektedir (Özer, 2010, s. 93-106). Ancak son kertede belirleyici olan, haberi üreten ve düzenleyen öznenin, yani gazetecinin değer yargısıdır. Değer yargıları ise, kişinin içine doğduğu kültürel, siyasal ve ekonomik ortam ile daha sonrasında mesleki donanım anlamında edindiği bilgilerin bir karışımıdır. Objektifliğe yöneltile eleştirinin temelini oluşturan bu durum, gazetecinin kelime seçimlerinde ve dengelilik noktasında açığa çıkan tavır alışlarda karşılığını bulmaktadır (Eryılmaz, 2005, s. 157-158). Bu bağlamda Kıbrıs Türk basını, hem tarihsel olarak hem de günümüzde objektiflik kavramıyla oldukça sıkıntılı bir görünüm içindedir. Bunun ardalanında yatan neden ise, haberin gerçeğin bir temsili olmasıdır. Diğer bir deyişle haber, gazeteci tarafından gerçekliğin ne ölçüde ve ne bağlamda kavrandığıyla yakından ilgilidir (Dursun, 2005, s. 71). Kıbrıs Türk basını özelinde söylenecek olursa, misyona dayalı bir gazetecilik kültürüne yaslanan tarihsel anlayışın meslek üzerinde etkisi oldukça belirleyicidir.

Siyasal ve ideolojik bir karşı duruşun sonucu ve sembolü olarak ortaya çıkan Kıbrıs Türk basını, gazeteciliğin ilk döneminde ağırlıklı düşünsel bir tavır olarak ele aldığı mücadeleye 1940’lı yıllarla birlikte eylemi de eklemeyerek karşı duruşunu sürdürmüştür. Bu anlamda Kıbrıs Türk basını, tarihsel olarak hem siyaseti kuran hem de o siyaset tarafından kurulan bir bağlama sahiptir. 1974 sonrasında yerini giderek müzakere süreçlerindeki politik tartışmalara bırakan gazeteler, 2004 Annan Referandumu’yla birlikte bu tartışmayı KKTC’nin geleceği konusundaki iç çekişmelerle aktarmıştır. Günümüzde her ne kadar Kıbrıs konusunda politik açıdan

durağan bir süreç yaşansa da, Kıbrıs Türk basınının özünü oluşturan siyasal tavır almalar günümüzde etkilerini sürdürmektedir. KKTC basınının büyük oranda siyasal kültürden devraldığı gazetecilik kültürünün en önemli etkisi, objektiflik ve bununla ilintili olarak yanlılık tanımlamalarında belirginleşmektedir.

İnal (1996, s. 95-96), haberin güç ve iktidar ilişkilerinin kurulmasında önemli rol oynadığını belirtmektedir. Haberde ekonomi politik etkilerin yanı sıra kurumsal, tarihsel, -gazetecinin içinde yaşadığı toplumun bir öznesi olması dolayısıyla- özne birçok faktörün önemine dikkat çeken İnal, bu bağlamda haberin üretimini belirleyen unsurları genel olarak şöyle sıralamaktadır: “a) Haberin söylemi, gazeteciliğin günlük pratikleri içinde oluşur, b) Haberin söylemi, gazetecilerin profesyonel ideolojileri içinde oluşur. c) Haberin söylemi, haber metinlerinin üretildiği somut tarihsel koşullar ve üretim anı ile belirlenir. d) Haberin söylemi, medyanın ekonomi politikası içinde yapılır”. Buradan yola çıkarak KKTC basınına bakacak olursak, tüm bu görünümün objektiflik kavramsallaştırmalarında önemli ölçüde bulunduğu, etki ettiği karşımıza çıkmaktadır.

Görüşülen gazetecilerin büyük çoğunluğu gazetelerinde objektif bir habercilik yapıldığını belirtmişlerdir. Ancak objektifliğe ya da yanlılığa ilişkin tanımlamalar ve pratikteki uygulamalara ilişkin görüşleri bu durumu yansıtmamaktadır. Gazetecilerden altısı “yansız gazete yoktur” görüşünden yola çıkarken, üç gazeteci doğrudan yanlı bir yayıncılık yaptığını dile getirmiştir. Bu yanlılık ise siyasal bir yanlılık olarak tanımlanmaktadır. Siyasi parti yayın organı niteliğindeki gazetelerde objektiflik, karşıt/farklı görüşten partilerin ve siyasi aktörlerin haberlerine yer verilmesi düzeyinde sağlanmaktadır. Güneş gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Adnan Işıman (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), mümkün olduğunda objektif bir habercilik yapmaya çalıştıklarını dile getirmekle birlikte, “Evet yanlı bir gazeteyiz. Kıbrıs Türkünün haklı davasından, adada varoluşunun tehlikelerden uzak devamından yanayız” demektedir. Demokrat Bakış gazetesi Editörü İslam Türfent ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), gazetelerinde her görüşe yer vererek objektifliği sağladıklarını vurgulamaktadır. Bu “yer verme” ise, haberler düzeyindedir. Türfent’in bununla ilgili olarak verdiği bir örnek şöyledir: “Mesela Yeni Kıbrıs Partisi diye bir parti vardır. Bu partinin Demokrat Parti’yle veya diğer sağ kulvardaki partilerle görüşmesinin ne kadar zıt olduğu aşikârdır. Buna rağmen, onların da haberleri Demokrat Bakış gazetesinde yeri

geldiğinde yayınlanmıştır”. Öte yandan Türfent, KKTC basınında sıkça rastlanan bir duruma işaret ederek, bir partiyi, iş adamını ya da şirketi duyurum haberler yoluyla reklam etmenin KKTC basınındaki en büyük yanlışlık olduğunu belirtmektedir. YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), bir parti gazetesi olmalarına karşın Ada’da kabul gören sayılı gazetelerden biri olduklarını dile getirmektedir.⁶⁹ Bunun nedenini “çeşitli bedellerin” ödenmesine bağlayan Özdağ, objektif bir yaklaşımın olmalarının en önemli göstergesini, partililerin kendilerini yeterince CTP’li, partili olmayanların ise CTP’li görmelerinde tanımlamaktadır. Sahiplik yapısı açısından gazetenin partilerinden önemli ölçüde özerk olduğuna dikkat çeken Özdağ, bu durumun gazeteye genel olarak olumlu bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Ek olarak Özdağ, “Ama kimi zamanda iyi bir şey değil çünkü sizi gelip herhangi bir X köy örgütünün, X gençlik kolları üyesi gazetenin sahibiymiş gibi azarlayabiliyor. Böyle ilginç bir sahiplik ilişkisi var” demektedir. Özdağ, YeniDüzen’in yanlışlığına bakışını ise şöyle tanımlamaktadır:

Temel değerlerde YeniDüzen’in taraflılığı vardır. Demokrasi, insan hakları, barış, barış gazeteciliği, sosyal devlet anlayışı, kadın hakları, hayvan hakları... Çok temel değerlerde, sol değerler üzerine kurulu taraflı bir yapımız vardır. Bu inkâr edilemez. Ancak direkt partiyle ilgili yayınlarda, “siz partiyle ilgili hiç olumsuz bir şey yayınlamaz mısınız” diye sorarsanız, hayır öyle bir siyasetimiz yoktur, elbette yayınlarsınız (M. Özdağ, yüz yüze görüşme, Haziran 2018).

Haberatör gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Eş ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), karşıt görüşteki partilerin haberlerine de yer verdiklerini, özellikle parti gazetesi olmaları nedeniyle karşıt görüşlerin de partililerince bilinmesi gerektiğinin önemine değinmektedir. Eş, haber ana metnine yorum katmadığını ancak yorumunu gazetenin manşetinden yaptığını vurgulamaktadır. Öte yandan Eş, parti gazetelerinin kaçınılmaz olarak daha baştan bir siyasal yanlışlığı olduğunu belirtmekle birlikte, yanlışlık açısından asıl sorunlu olanın parti gazetesi dışındaki gazeteler olduğunu dile getirmektedir.

Kıbrıs siyasi hareketlerin yoğun olduğu bir yer. Küçük bir yer ama çok fazla gazete var. Bunlar da ne kadar muhalefet ediyor ona bakmak lazım. Bir siyasi parti gazeteleri var, bir de normal

---

⁶⁹ TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), KKTC basınındaki parti gazetelerinin objektiflik ve yanlışlığına bakışlarıyla ilgili YeniDüzen gazetesinin geçirdiği değişim ve dönüşüme dair şunları belirtmiştir: “Mesela YeniDüzen CTP’nin bir gazetesi idi. Bu çizgi çok açık bir şekilde barış yanlısı bir habercilikti. Zaman içinde YeniDüzen sadece gazetecilik yaparak hayatta kalabileceği bir anlayış geliştirdi.”

gazeteler var. Bu normal gazeteler içerisinde muhalefet yapan kimdir, yanlı haber yapan kimdir? Ya da birinin kaleşoru müdür? Birilerinin emriyle mi çalışır? Bu ayrımın yapılması lazım. Sonuçta biz bir siyasi partinin yayın organıyız. Bizim düşüncemiz, tavrımız, yapacağımız haberin üç aşağı beş yukarı ne olacağı biliniyor zaten. Alan da biliyor. Mesela sağcı bir adam gidip benim gazetemi almaz zaten. Zaten benim abonelerim var. Alan bellidir. Öyle kar getiren bir gazete değil. Kar getirsin diye hayata geçirilen bir gazete de değil (M. Eş, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

KKTC basınındaki parti gazeteleri her ne kadar günümüzde haberde objektiflik unsurunu önemsediklerini vurgulasalar da, bu vurgu ağırlıkla diğer partilerin haberlerinin verilmesinden öteye gidememektedir. Günümüzde buna neden olan en önemli unsur, araştırmanın yapıldığı dönem içerisinde sağ ve soldan çok partili bir koalisyon hükümetinin iktidarda olmasıdır (F. Gürdallı, yüz yüze görüşme, Haziran 2018). Ancak en azından habercilik düzeyinde buna tarihsel zemin hazırlayan, daha önce de değinildiği üzere, dava ve barış politikalarının son dönemde gerçekleşen müzakerelerin de olumsuzlukla sonuçlanması sonrasında kendini gösteren siyasal sorgulamalardır. Kaldı ki, Güneş gazetesi doğrudan (dava) yanlı bir gazetecilik anlayışını açıklıkla dile getirmekteyken, Demokrat Bakış gazetesi de yayın politikasından kaynaklı olarak yine dava yanlısı bir tutumu benimsemektedir. Haberatör gazetesi, habercilik pratikleri açısından her ne kadar barış yanlısı bir politik görüşte olsa da, siyasal yanlılık noktasında Demokrat Bakış gazetesiyle benzer bir anlayışa sahiptir. Dolayısıyla, ağırlıkla ajansa bağlı bir haberciliği benimseyen üç gazete de, yalnızca parti ideolojisi dışında kalan olay ya da söylemleri haberleştirmektedir. YeniDüzen gazetesi objektif habercilik açısından diğer parti gazetelerinden üç noktada ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, gazetede köşe yazarı olarak farklı görüşlere yer verilmesidir. Ayrıca ajansa bağımlılık noktasında diğer parti gazetelerine oranla muhabir açısından daha iyi durumdadır. Diğer parti gazeteleri bir ya da iki muhabire sahipken, YeniDüzen'in yedi muhabiri bulunmaktadır. Böylelikle YeniDüzen, diğer parti gazetelerine kıyasla herhangi bir habere ilişkin olarak tarafların görüşünü alma, haberi farklı kaynaklardan teyit etme imkânına daha fazla sahiptir. Ek olarak, parti gazeteleri içerisinde bir dönem ombudsman bulundurmuş tek gazetedir. Görece daha iyi düzeyde olan bu kurumsallaşma, YeniDüzen gazetesinin habere yaklaşımını da etkilemektedir. Özdağ (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), YeniDüzen'in haberde dengelilik ve objektiflik açısından bu tutumunu bir örnekle şöyle açıklamaktadır:

Herhangi bir riskli konuda bile, çok tarafa söz hakkı verme gibi bir siyasetimiz var. Yani bu CTP ile ilgili de olabilir, herhangi bir yolsuzluk iddiası da olabilir. Muhataplarını aramak gibi bir geleneğimiz var. Örneğin; dokunulmazlığının kaldırılması söz konusu olan bir milletvekili var ve YeniDüzen UBP'ye ciddi anlamda eleştiriler getiren bir gazetedir. Ama o adı geçen milletvekiliyle de gidip yüz yüze söyleşi yapıp, yayınladık. Onun ne düşündüğünü, kendini savunması gerektiğini düşünüyoruz ve bunları yayınlarımızda yansıtıyoruz. Tamamen eleştiri noktasında da değiliz. Buna Türkiye'de rastlayamazsınız. Örneğin; X partinin eksenindeki bir gazete gidip eleştirdiği kişiye mikrofon uzatmaz. Sayfa sayfa onun söyleşisini yayınlamaz. Biz yaparız. Niçin yaparız? Hem çok seslilik hem demokrasi için; hem de kendi kendini ifade edebilmelidir herkes. Eleştirdiğimiz kişi de dâhil olmak üzere.

YeniDüzen'i diğer parti gazetelerinden farklı kılan son ve en önemli farklılığı, gazetenin özerk yapısıdır. Bu tam bir özerklik olmasa da, 2002 yılına kadar parti yöneticilerince yönetilen YeniDüzen, bu tarihten sonra yalnızca gazetecilerce yönetilen ve büyük oranda özerk bir yapıya kavuşmuştur. Gazetede bu yaklaşımın en önemli göstergelerinden biri, gazetenin her Pazar okurlarına sunduğu kültür-sanat-siyaset ağırlıklı Gaile isimli ekinin dahi yönetiminin özerk olmasıdır. Dolayısıyla YeniDüzen gazetesi diğer parti gazetelerine göre hem mesleki değerler açısından hem de haberde objektiflik açısından daha olumlu bir noktadadır. Fakat tüm parti gazetelerinde son kertede belirleyici olan Kıbrıs konusundaki siyasal yanlılıktır. Siyasal yanlılığı gölgeleyen ise, objektifliğin kendisinin "toplumsal iyi" adı altında tanımlanmasıdır. Parti gazeteciliğinde "toplumsal iyi", ideolojik işlevini herkesin uzlaşısı sağladığı genel geçer bir söylemsellikte kurmaktadır (Maras, 2013, s. 34). Özellikle KKTC'nin Kıbrıs konusunda politik olarak kendini yeniden inşa ettiği daha durağan olan bu süreçte, parti gazetelerindeki siyasal yanlılığın şimdilik görece askıya alındığı düşünülecek olursa bu durum daha iyi anlaşılacaktır. Ada'ya barışı getireceği düşünülerek Cumhurbaşkanı seçilen Akıncı'nın, son müzakere görüşmelerinin de olumsuzlukla sonuçlanması sonrasında dile getirdiği "kendi evimizi düzenleyeceğiz" söylemi bunun önemli bir göstergesidir.⁷⁰ Dolayısıyla, tarihsel koşulların değişmesiyle parti politikaları ve bununla ilişkili yayın politikalarının "toplumsal iyi"nin ötesine geçme olasılığı, bu bağlamda göz önünde bulundurulması gereken bir noktadır. İnal'ın deyişiyle "somut tarihsel koşullar ve üretim anı", KKTC basınının objektifliğe dair tanım ve pratiklerinde bu açıdan önemlidir. TAK Müdürü Fehmi Gürdallı'nın (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) sözleri de yine bu yöndedir:

---

⁷⁰ <https://www.diyaloggazetesi.com/kibris/kendi-evimizi-duzenleyecegiz-h54060.html> (Erişim tarihi: 10.07.2018)

TAK'ın şu an Kıbrıs konusunda bir politikası yok. Ama şu anda devlete bakarsanız, hükümetin de bir tavrı yoktur. Dört partili bir koalisyon var ve farklı kanatlardan politikalar var. Nitekim bu durumda hükümet, “Kıbrıs konusunda böyle böyle bir politika izlenecektir” diye bir politika ortaya koymamıştır.

TAK, bir haber ajansı olmasının da etkisiyle objektiflikle ilgili kriterini, Ada'da gerçekleşen hemen hemen tüm haberlerin servis edilmesi olarak tanımlamaktadır. Müdür Gürdallı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), “Ben göreve başladığımda da söylediğim bir şey vardı: Elimizden geldiğince, üzerimizde siyasi bir baskı da yokken, tüm taraflara, tüm kesimlere, hem siyasi partilere hem sendikalara hem sivil toplum kuruluşlarına mümkün olduğu kadar eşit mesafede duralım” demektedir. Bu nedenle haber üretim sayısında bir artışa gittiklerini belirten Gürdallı, TAK'ın günde ortalama 110-115 civarında haber yaptığını dile getirmektedir. Bu haberlerin 15-20 kadarı Kıbrıs Rum basınıyla ilgilidir. Kıbrıs Rum basınından alınan haberleri ise, TAK'ın altı kişilik Rumca haber servisi yapmaktadır. Gürdallı, Kıbrıs Rum basınına yaklaşımlarıyla ilgili olarak, Kıbrıs Rum basınında propaganda olduğunu düşündükleri haberlere yer vermediklerini, bu konuda yanlılığa dahi bakmadıklarını vurgulamaktadır. İlk bakışta otosansür gibi görünen bu durumun arka planında ise, haberlerde KKTC'nin bir varlık olarak dahi aşağılayıcı bir şekilde nitelendirilmesi yatmaktadır. BRTK Haber Amiri Efdal Keser'in (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) doğrudan otosansür olarak tanımladığı pratik, aynı zamanda o “varlık”a bağlı bir kurum çatısı altında çalışmanın doğal sonucudur.

Biz daha çok haberlerde oynamayı, Rum basınından aldığımız haberlerde yapıyoruz. Rum basını haberlerini yaparken, kendi ulusal çıkarlarını ön plana çıkararak, milliyetçi bir habercilik yapıyor. Mesela Rum basını haberlerini TAK'tan, TAK'ın Türkçeleştirdiği haberlerden alıyoruz. TAK'ta Türkçeleştirmeyi yapan arkadaşlar bazı şeyleri daha farklı yazıyor. Örneğin, bir Rum siyasi demistir ki “Sahte devletin, sahte başkanı”. Ben onu sahte devlet diye kullanamam. KKTC'deki tüm yayın kuruluşları -beğenirsiniz, beğenmezsiniz-, burada bir devlet çatısı altındayızdır ve buna sahip çıkmak zorundayızdır. Değiştiririz, değiştirmeyiz; beğeniriz, beğenmeyiz; o ayrı mesele. Bir varlık var sonuçta. Kaldı ki biz BRTK olarak o devletin sesiyiz. Buna diğerlerinden daha fazla önem vermek durumundayız. Bu kişisel bir şey değildir. Tasvip edip etmemeye ilgili değildir. Bu ayrımı yapmak lazım.

Kamu kurumu olmaktan kaynaklı gibi görünen bu durum, özel gazetelerde de öne çıkan bir niteliktir. Gazetecilik kültürü açısından tarihsel olandan devralınan bu yapısal tavır alışlar, Deuze'nin de (2005, s. 444) belirttiği gibi, gazetecilerin yaptıkları işi ele alışta, mesleki değerleri nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgili ideolojik bir konumdur. Ancak

değınilen konuda gerek Gürdallı'nın gerekse de Keser'in Kıbrıs Rum basınına yaklaşımındaki tavrı, objektiflik açısından dava gazeteciliğı geleneğinin bir devamı gibi görünüyor olsa da, esasında bu önemli ölçüde barış gazeteciliğine yönelik bir tercihtir. Bunun temelinde ise, KKTC'nin içinde bulunduğu uluslararası hukuki durum ve bunun toplumsal boyutta yarattığı etki yatmaktadır.

Michael Billig'in 1995 yılında yayınlanan kitabı “Banal Milliyetçilik” (Banal Nationalism), milliyetçilikle ilgili genel literatürün aksine bir yaklaşımı benimseyerek eleştirisini bunun üzerine kurmaktadır. Ona göre milliyetçilik, yalnızca Üçüncü Dünya ülkelerinin sorunu değil aynı zamanda ulus-devlet sürecini kapitalist ilişkilerle perçinlemiş ve görece milliyetçi refleksleri *yatışmış* toplumların da önemli bir sorunudur. Egemenlik kurma ve iktidarını sağlamayla rahatlamış gibi görünen bu durum, aslında çeşitli sembol ve ritüellerle tekrar açığa çıkan, “milli ortam”ı yeniden yaratan ilişkiler bütününe karşılık gelmektedir. Dolayısıyla “banal milliyetçiliğın sırrı küçük kelimelerde yatar, ‘biz’, ‘onlar’, ‘burası’ gibi”. Siyasetçilere ait olan bu söylemi devam ettiren ve yayılışını sağlayan ise, basındır (Kırımlı, 2017, s. 240-243). Bu bağlamda “sahte devlet” vb. söylemler, Kıbrıs Rum siyaseti ve basını açısından banal milliyetçi bir söylemdir. Gürdallı ve Keser'in vurguladığı pratik ise, bu türden banal milliyetçi söylemlerin basın aracılığıyla Kıbrıs Türk toplumunda yayılarak çatışma kültürüne neden olmasının önüne geçmektedir. Kaldı ki barış gazeteciliğı tanımının temelinde bulunan editoryal vurgu da yine bu türden bir müdahale pratiğine karşılık gelmektedir (Alankuş, 2016, s. 20). Bu da barış gazeteciliğı dair “pozitif” pratiksel değerlendirmelerin ötesine geçen “negatif” pratiksel boyutunu ortaya koymaktadır. Şöyle ki, çatışma kültürünün doğmasının önüne geçmek için hangi haberlerin, nasıl yayınlanacağına odaklanan barış gazeteciliğinin pozitif niteliğı, yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere, esasında nelerin yayınlanmayacağına ilişkin de bir pratiğı kapsamaktadır. Dolayısıyla barış gazeteciliğı, özellikle editoryal bağlamda, otosansüre dayalı bir uygulamayı kaçınılmaz kılmaktadır. Barış gazeteciliğı yaklaşımının teorik idealleri ile pratikteki uyuşmazlığından kaynaklanan bu durum, aynı zamanda epistemolojik olarak da en önemli sorunsalıdır. KKTC basınında da örnekleri görüldüğü üzere, tarafsızlığın ya da en azından tarafsızlık idealinin “taraf” ilan edilmesiyle başlayan pratikler, yer yer toplumsal bağlamdaki önemli tespitlerin de önüne geçebilmektedir. Böylesi bir yaklaşım, barış gazeteciliğinin vurgu noktalarından biri

olan geleneksel gazetecilik anlayışının ikili karşıtlıklar içinde haberi yapılandığı eleştirisini yeniden üretebilmektedir. Kaldı ki KKTC'deki siyasal iklim -en azından tarihsel olarak- barış ve dava ikili karşıtlığı içinde kendini göstermektedir. Barışı inşa etmeye dair otosansüre dayalı bir habercilik, iç siyasette barışa oranla çatışma kültürünü inşa etmeye yönelik bir sosyolojiye de neden olabilmektedir. Postmodern bir etik tavra denk düşen *a priori* tercihler, tam da geleneksel gazeteciliğin “idealize” eden anlayışına yönelttiği eleştiriyi kendi pratiğinde içkinleştirmiş olmaktadır (Eagleton, 2011b, s. 70). Dahası, barış politikalarına yönelik her eleştirinin çatışma kültürüne hizmet ettiği ya da dava siyasetine yönelik her eleştirinin barışa hizmet ettiği fenomeni, en temel ikili karşıtlık olarak KKTC basınında ve o basın yoluyla kurulan siyasal-kamusal kültürde varlığını kaybetmiş değildir. Şiddeti asıl yaratan da tam olarak üçüncü bir yol olmadığı fikrine dayanan değerlendirmelerin sonucudur. Çünkü üçüncü bir seçeneğin varsayımı dahi, ikiliği dışlamaktan ziyade dışsallaştırmaya zorlamasında işlevsellik göstermektedir (Zizek, 2018, s. 17-19). BRTK Haber Amiri Efdal Keser'in (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) haberde yanlılığa dair düşünceleri de bu bağlamda önemlidir.

Her haber yanlıdır. Yansızlıkta bir yandır. Tarafsızlıkta bir taraf olmaktır. Bazen çalıştığım arkadaşlarıma söylüyorum. Diyorum “çok fazla taraflı yazmışsınız burada”. Bizde, KKTC'de habercilik yapan meslektaşlarımızın en büyük hatalarından bir tanesi, olaylara çok duygusal yaklaşımlarıdır. Duygusal yaklaşımları içinde, o yanlı yayın yapma devreye giriyor. Bu da savaş psikolojisinden çok, her şeyin iç içe girmesindedir.

Keser'in “iç içe girme” olarak değerlendirdiği durum, KKTC basınında görülen sermaye yoğunlaşmalarıyla ilgilidir. Dolayısıyla KKTC basını açısından barışın gerçekleşmemesi söylemsel bir sorun değil, KKTC basınına da kapsayan tarihsel bir ekonomi politik çıkar ilişkileri sorunudur (Hakkı, 2006, s. 115). KKTC basınındaki ekonomi politik çıkmaz ve o ekonomi politik ilişkilerin daha baştan gazetecilik kültürü üzerindeki deterministik boyutu, küçük ölçekli bir ülke olmanın da etkisiyle habercilikte önceleme ve çerçevelemeyi dahi geride bırakan gündelik ilişkilerde görülmektedir. Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), bu ilişkilerin habercilik üzerindeki belirleyiciliğine dair başından geçen bir olayı şöyle anlatmaktadır: “Mesela Gazimağusa'da bir muhabirimize görev verdim. Dedi ki ‘bunu yapmasam olur mu?’ Nedenini sordum, ‘o işletmenin sahipleri akrabamdır, yanlış anlaşılmasın’ dedi. Peki dedik, bizimde alternatifimiz olduğu için, başka bir muhabirimizi gönderdik. Ama başka bir muhabir olmasaydı aynı bölgede, ona

yaptıracaktık”. Öte yandan gazetede haber ve yorum ayırımına kesin olarak gittiklerini dile getiren Akkor, gazetecilerin doğal olarak politik insanlar olduklarını ancak özellikle siyasi haberlerde politik tavırlarını habere yansıtılmaları gerektiğini, gazetelerinin yayın politikalarından birinin de bu olduğunu belirtmektedir.

KKTC basınında görülen objektifliğin gerçekte olmadığına ya da olamayacağına dair görüşler, yansızlık söz konusu olduğunda ise dört temel habercilik pratiğiyle sağlanmaktadır. Bunlar; a) olayın tarafı/ tarafları ya da karşı görüşlere yer verme, b) belgelere dayanma, c) haberin öznesiyle/taraflarıyla empati yapma ve d) her şeyin haberleştirilmesidir. Bu pratikler, muhabir sorunu başta olmak üzere gazetelerin büyük bölümünün kurumsallaşamamasından kaynaklı olarak hayata geçememektedir. Belli bir tiraja ve reklam gelinine sahip gazeteler açısından ise durum, kültürel bir çerçevede ele alınmaktadır. Kıbrıs Postası gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat’ın (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), habercilikte objektifliğin olmadığına dair görüşleri KKTC gazetelerinin büyük bölümü için geçerlidir.

Objektiflik diye bir şey yoktur aslında gazetecilikte. Çünkü gazeteci insandır her şeyden önce; robot değil. Şimdi benim iki tane çocuğum var. Bir çocuğun trafik kazasında hayatını kaybetmesi ile ilgili haberi sen başka türlü yazarsın ben başka türlü yazarım. İster istemez. Çünkü haber “verileri bir programa koyalım da, program bize bir haber yazsın” değildir. O verileri topluyorsun, teyit ediyorsun ve aslında bir edebi eserdir haber. O senin, bilgi, birikim, duygu silsilesinden süzülerek çıkar. Dolayısıyla objektif olamaz. Ama adil olabilirsin. Çok yönlü görüş alarak, empati yapmaya çalışarak, “niye bunu yapmış” sorusunu sorarak. Buna göre haberi yaparsın. Duygusal patlamalarla değil.

Wien (2005, s. 9), haberde objektiflik ve hakkaniyetliliğin eşdeğer bir kullanıma sahip olduğunu dile getirmekte ve bu durumun sakıncalarına değinmektedir. Ona göre, objektiflik çok daha kapsamlı bir kavram olmasına karşın haberde hakkaniyetliliğin pratikteki karşılığı dengeliliktir. Dolayısıyla objektiflik ve dengelilik arasındaki seçim, esasında objektiflik ve hakkaniyetlilik arasında bir seçimdir. Çünkü hakkaniyetlilik her şeyden önce gazetecinin öznel değerlendirmesinin sonucudur. Diğer bir deyişle, hakkaniyetle kastedilen, gazetecinin “hakkaniyet” kavramsallaşmasıyla ilgilidir ve kişiseldir. Böylelikle haberi inşa eden gazetecinin haberde izlediği dengelilik de son kertede kişisel bir sıra ve anlayış izlemektedir. Bu durumun objektiflik kavramı üzerinde kısır döngüye neden olduğuna dikkat çeken Wien, objektifliği temel alan paradigmanın günümüzde hala tartışmalı ancak geçerli bir konumu olduğunu vurgulamaktadır. Bu bakımdan KKTC basınında objektifliğin olmadığından hareket

eden pratik anlayış oldukça sorunludur. Bunun arkasında, dava gazeteciliği geleneğinden gelen haber ve yorum arasındaki sınırların muğlaklığı yatmaktadır. Siyasal bir anlayışı aktarmanın hatta propagandasını yapmanın aracı haline gelen siyasetle yüklü haber ve habercilik kültürü, günümüzde karşılığını mesleki açıdan kültürel bir kabullenilmişlikte bulmaktadır. Gazetecilerin yalnızca üçünün objektifliğe ilişkin yayın anlayışından yana tavır almaları bunun en önemli göstergesidir. Dolayısıyla, muhabirden haberin öznesiyle empati kurmaya yönelik bir hakkaniyetlilik beklentisi, haberi objektif değil kişiselleştirilmiş bir metin kılmaktadır. Kıbrıs Türk basınının 1980’lerden itibaren içine girdiği modernleşme sürecinin, dava gazeteciliği pratiğinde neden olduğu kırılmalardan biri bu sorunsalda somutlaşmaktadır. Haberde objektiflik açısından siyasal ve ideolojik bir yanlılığın sonucu olan dava gazeteciliği kültürü, belli bir modernleşmeyle birlikte daha kişisel bir anlayışa dönüşerek moral gazetecilik pratiğine dönüşmüştür. Bunda yine en önemli belirleyici unsur, küçük ölçekli bir ülkede gazete çıkarıyor olmasıdır.

KKTC basınında objektifliğe yönelik diğer pratiklerden belgelere dayanma ve karşıt görüşlere, olayın taraflarına yer verme vurguları, belli başlı gazeteler ile TAK ve BRTK gibi basın kurumları dışında kurumsal engellere takılmaktadır. Günlük olarak yayınlanan ve her biri ortalama 20-50 sayfa arasında olan gazetelerin büyük çoğunluğunun üç ya da daha az muhabirle çıktığı düşünülecek olursa, belgelerin ya da haberlerin doğruluğunun teyit edilmesini beklemek pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle gazetecilerin objektifliğe ilişkin olarak dile getirdikleri moral değerlendirmeler, tarihsel mirasın değişim ve dönüşüm geçirmiş bir sonucu olmakla birlikte aynı zamanda basında görülen ekonomik sorunların daha “modern” ve “realist” bir çerçeveye oturtulmuş yorumu olarak da okunabilmektedir. Kaldı ki Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), KKTC basınının politik misyona dayanan geleneğinin daha modern bir bağlamda günümüzde de devam ettiğini şu sözlerle ortaya koymaktadır:

Objektiflik, evet önemli ama aslında ne kadar objektif olursanız olun, ne kadar tarafsız olursanız olun, esasında bir taraftasınız. Mesela, siyasilere arasındaki bir tartışmada objektif olabilirsiniz. Karşılıklı görüşleri alırsınız, ortaya koyarsınız ve kararı halk verir. Televizyon yayınlarında da bu olur. Ama bunun dışında, gazeteler aslında bir bakış açısını yansıtır. Bir dünya görüşünü yansıtır. O dünya görüşüne aykırı bir şey olduğunda, örneğin, Kıbrıs konusunda teslimiyeti savunan bir yaklaşım varsa, siz

orada objektif olamazsınız. Dolayısıyla, yayınlar objektif olmalı ama bir yere kadar. Gazete kendi kimliğine, varoluş felsefesine aykırı bir durum ortaya çıktığında, buna objektif olamaz.

Oruç'a göre KKTC basınında gazete daha çıkmadan *a priori* olarak belirlenen siyasal ve ideolojik anlayışlar, günümüzde halen etkili bir şekilde gazetecilik kültürünün temelini oluşturmaktadır. Bu kültür ise, gazetenin edindiği misyona dayanan haberciliktir. Afrika ve Yeniden Nacak gazeteleri bu bağlamda önemlidir. Afrika gazetesi Direktörü Ali Osman Tabak (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), yanlı yayıncılık kriterini şöyle sıralamaktadır: “Anti-emperyalist, anti-faşist, anti-kapitalist bir çizgi olmamalı. Misal, ABD’yi övecek bir yazı yazılmışsa gazeteye koymayız”. Öte yandan Yeniden Nacak gazetesinin sahibi Aydın Akkurt (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), objektiflik ve yanlılık konusunda çok daha spesifik bir tavır almaktadır. Akkurt, gazetelerin ekonomi politik ilişkilerini “objektiflik” vurgusu üzerinden örtmeye çalıştıklarını, bu nedenle kendilerinin bu konuda daha “açık” bir tavır içinde olduklarını dile getirmektedir.

Ben bir habere baktığımda, “benim siyasi düşünceme uygun mu” yahut “ben bunu yayınlarsam halkıma, kitleme nasıl bir mesaj vereceğim” diye düşünürüm. Benim için belirleyici olan budur. Yayın organlarındaki olay, kitleyle aranda bir bağ oluşturmaktır. Beklediğim bir kâr, çıkar yok bu yayından. “Aman boyun eğeyim de reklam alayım” gibi bir şeyde yok. Benim siyasi düşüncem neyse ve o düşünce benim düşünceme uygunsa, ben onu yayınlıyorum. Olay bu. Bu halkın ulusal davasına uygun mu? Halkın çıkarlarına uygun mu? Bizim gazetemizde magazin sayfası yoktur. İşte falan otelde şarkıcı çıkar. Niye? Kumarhane sahibi almış getirmiş gazetelerde reklam yapıyor, duyurum yapıyor. Ben de bunları koyacağım? “Türkiye’den falan şarkıcı gelmiş de KKTC’yi sallamış”. Bu çok kötü bir imaj. “KKTC kumar adasıdır” demek bu (A. Akkurt, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Akkurt ayrıca KKTC basınında objektiflik ya da yanlılık üzerine konuşmanın TAK’a bağımlılığı nedeniyle olası olmadığını belirtmektedir. Ona göre KKTC’deki gazetelerin büyük çoğunluğu TAK’tan haberi “sorgusuz sualsiz” alıp, kendi yayın politikasına göre masa başında çeşitli değişikliklere giderek gazetesine koymaktadır. Dolayısıyla verilen haberlerin doğruluğu, ikinci bir kaynaktan kontrolü ya da empati söz konusu değildir. Bu öncelikle gazetelerin ekonomi politik ilişkilerde oynadığı işlev nedeniyle, daha sonra ise bununla ilişkili olarak gazetelerin kurumsallıktan uzak bir işleyişi olmasından kaynaklanmaktadır. Akkurt’un dile getirdiği sorunsalın bir diğer boyutu, TAK’ın ağırlıkla protokol haberlerini yapması ve bunu da akredite kaynaklara bağlı olarak gerçekleştirmesidir. Daha önce TAK Müdürü Gürdallı’nın da (Yüz yüze

görüşme, Haziran 2018) belirttiği üzere, bu konuda KKTC gazeteleriyle TAK arasında “gayri resmi bir anlaşma” dahi vardır. Bu nedenle, KKTC basınında araştırma haber geleneği de yaygın olmadığı için, siyasetin söylemlerine bağımlı bir gazetecilik kendini göstermektedir. Muhabirler açısından ise durum daha farklıdır.

Tablo 4.5.1. “Gazetelerin temel işlevi, siyasi otoritelere kuşku ile yaklaşmaktır” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	15,4
Katılmıyorum	7,8
Biraz katılmıyorum	11,5
Fikrim yok	17,4
Biraz katılıyorum	5,7
Katılıyorum	3,8
Kesinlikle katılıyorum	38,4
TOPLAM	100,0

Tablo 4.5.1.’de görüldüğü üzere, ankete katılan gazetecilerin toplam %47,7’si belirli düzeylerde gazetelerin temel işlevini siyasi otoritelere kuşku ile yaklaşmak olarak tanımlarken, %34,7’si gazetelerin temel işlevi olarak bunu görmemektedir. Gazetecilerin büyük çoğunluğu siyasi otoritelere daha eleştirel yaklaştığını belirtse de, %34,7’lik bir oran oldukça önemlidir. Kaldı ki bunu “fikrim yok” seçeneğini işaretleyenlerle birlikte düşünecek olursak, KKTC basınındaki gazetecilerin yarısından fazlası siyasi otoritelere karşı eleştirel yaklaş(a)mamakta ya da bu konuda herhangi bir fikri bulunmamaktadır. Sahiplikten kaynaklı ilişkilerin hem kurumsal düzeydeki hem de gazetecilik pratiği üzerindeki etkilerini de göz önünde bulundurursak, gazetecilerin bu tercihi “idealize” bir değerlendirme olarak öne çıkmaktadır. Bu, mesleki değerler ve farkındalık açısından olumlu bir özelliktir. Fakat pratikte hala önemli bir sorunsal olarak görünmektedir. Bunun en önemli göstergelerinden biri, mesleki şüpheciliğe olanak sağlayan, mesleki özgürlük noktasında gazetecilerin içinde bulunduğu durumdur.

Tablo 4.5.2. “*Haber yaparken kendimi özgür hissediyorum*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	20,3
Katılmıyorum	5,8
Biraz katılmıyorum	19,3
Fikrim yok	7,6
Biraz katılıyorum	23,0
Katılıyorum	11,5
Kesinlikle katılıyorum	12,5
TOPLAM	100,0

Schudson ve Anderson (2009, s. 92), gazetecinin objektifliği ile mesleki profesyonelliği arasındaki ilişkiye değinerek, objektifliğin ancak gazetecinin kendi ideolojisini bir kenara bırakmasıyla mümkün olabileceğini belirtmektedir. Önemli ölçüde kurumsal özerkliği de gerektiren objektiflik, günümüzde siyaset, ekonomi ve gazetecilik arasındaki ilişki düşünüldüğünde yalnızca normatif bir konuma sahiptir. Bunun en önemli nedeni ise, reklama dayalı/bağımlı bir gazetecilik kültürünün olmasıdır. Gazeteciliğin yirminci yüzyılda tüm dünyada geçirdiği bu dönüşüm, mesleki değerlerin tarihsel gelişimi de göz önünde bulundurulduğunda, olağandışı bir kırılmaya işaret etmektedir. Dolayısıyla basın özgürlüğü ve objektiflik arasındaki ilişki, “demokratik piyasa toplumu”nun koşullarıyla ilgilidir. KKTC basını üzerinden söyleyecek olursak, tirajı olmayan ve reklam gelirlerine dayalı olarak hayatta kalan gazetelerin, başta sahiplik yapısından kaynaklı sorunlar ile büyük bölümünün kurumsallaşamamasından dolayı objektiflik iddiasında bulunması oldukça sorunludur. Tablo 4.5.2.’de gazetecilerin mesleki özgürlüklerine ilişkin düşünceleri bu bağlamda önemli bir göstergesidir. Gazetecilerin toplam %47’si belirli düzeylerde özgür olduğunu belirtmesine karşın, %45,4’lük bir kısmı özgür olmadığını düşünmektedir. Daha önce Tablo 4.3.3.4. ve Tablo 4.3.3.5.’te paylaşılan sansür ve otosansüre dair görüşlerde bu bağlamda önemlidir. Gazetecilerin %59,7’si gazetelerde ya da basın kurumlarında sansür uygulandığını vurgulamış, %71,1’i ise haberde otosansür uyguladığını belirtmiştir. Tablo 4.5.2. özellikle otosansür uygulayanların oranı da göz önünde bulundurulduğunda, gazetecilerin özgürlüklerine ilişkin görüşleri büyük oranda idealize kalmaktadır. Bu verileri daha ironik kılan bir başka veri, gazetecilerin haberi yazarken ne kadar objektif olduklarına dair tercihleridir.

Tablo 4.5.3. “Doğru ve objektif haber yapıyorum” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	0,0
Katılmıyorum	0,0
Biraz katılmıyorum	8,7
Fikrim yok	7,6
Biraz katılıyorum	17,4
Katılıyorum	27,8
Kesinlikle katılıyorum	38,5
TOPLAM	100,0

Tablo 4.5.3.’te gazetecilerin toplam %83,7’si belirli düzeylerde doğru ve objektif bir habercilik yaptıkları yönünde bir tercihte bulunsalar da, sansür, otosansür ve mesleki özgürlüklerine dair görüşleri bunu yansıtmamaktadır. %59,7’sinin basında sansür uygulandığını, %71,1’inin otosansür uyguladığını, %45,4’ünün özgür olmadığını belirttiği KKTC basınında %83,7’lik objektiflik iddiası yalnızca kişisel ve ideal bir mesleki değer olarak önem arz etmektedir. Dolayısıyla, günümüz KKTC basınında siyaset ve ekonomik ilişkilerde bir yaptırım mekanizması olarak işlev gören gazetelerdeki objektiflik, önemli ölçüde gazetecilik pratiğine ilişkin değil, yalnızca bir “ideal” ve “temenni” olarak hayat bulabilmektedir.

KKTC basınında yanlılığın doğrudan siyasal bir yanlılık olarak ele alınması, Kıbrıs Türk basınıının geçirdiği siyasal dönüşümle yakından ilgilidir. Bu yaklaşım ise, doğrudan dava geleneğine yaslanmakta ve yanlılığı dava gazeteciliği pratiğiyle özdeşleşen bir nitelik olarak ele almaktadır. Halkın Sesi gazeteci Genel Yayın Yayın Yönetmeni Ali Fahrioğlu’nun (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) yanlılık tanımlaması bu bağlamda önemlidir: “Yanlılık, belirli bir politikayı ya da ideolojiyi destekleyen bir bakış açısıdır. Ancak gazetemizde bu tür yayınlara rastlanmamaktadır”. Fakat KKTC’nin 2000 sonrasında geçirdiği ekonomi politik değişim, derinlemesine görüş almada da gazetecilerin dile getirdiği gibi, dava sonrası bir pratiğin hâkim olduğunu göstermektedir. Buradaki nüans, dava sonrası sürecin, dava siyasetinin olgunlaştırdığı ekonomi politik ilişkilere yaslanan bir niteliğe sahip olduğu, fakat öte yandan siyasal olarak ve basın kültüründeki üstbelirlenimsel etkinliğini yitirdiği bir durumdur. Günümüzde “dava” olarak tanımlanan olgu retrospektif ve bu nedenle de kesintili bir

tarihsel tanımlamadır. Böylelikle siyaset ve ekonomi arasındaki ilişkide ayrıma giden ve ideolojiyi ıskalayan bir yaklaşımı kaçınılmaz kılmaktadır. Bu ideoloji, Batı’da tarihsel olarak belli bir burjuvalaşmanın sonrasında ortaya çıkan ve kapitalist ilişkiler içerisinde çıkara dayalı siyasal bir söylem olarak rol oynayan milliyetçiliğin tersinmiş bir versiyonudur. KKTC’deki ekonomi politikayı belirleyen tarihsel ideolojik bağlam, belli bir burjuva ve bu burjuvaya ait bir kültürün yarattığı bir milliyetçilik değil, milliyetçiliğin yarattığı kapitalist kültürde karşılığını bulmaktadır (Timur, 2013, s. 29). Dolayısıyla günümüz KKTC basınında görülen görece “yumuşamış” söylem, kapitalist ilişkilerin genişlemesiyle belli sınırlara çekilmiş dava siyasetinin sosyolojisinde yatmaktadır. KKTC basınında “yanlılık=siyasal yanlılık” formülasyonundan yola çıkarak objektiflik iddiasında bulunmak bu anlamda anlaşılabilir ancak geçerli bir söylem değildir. Çünkü dava siyasetinin hegemonyasındaki pazar, dava sonrasında serbest kalmış ve görece *bağımsızlaşmıştır*. Bu nedenle günümüz KKTC basınındaki objektiflik sorunu, tarihsel olarak siyasal yanlılığın ötesine geçerek ekonomik çıkar ilişkilerine dayalı bir görünüme kavuşmuştur. Küçük ölçekliliğin de etkisiyle, bu ilişkiler daha *sıkı* ve katı bir şekilde tezahür ettiğinden, sahiplikten dolayı doğrudan bu ilişkilerin içerisinde olan gazeteler de bundan etkilenmektedir. Bununla ilgili olarak Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), tiraj ve reklam gelirlerine bağımlı gazetelerin bazı siyasetlerle ve iş adamlarıyla ilgili haberleri ekonomi politik ilişkiler nedeniyle yayımlayamayıp, haberi yapmaları için kendilerini aradıklarını dile getirmekte ve bunun nedeniyle ilgili olarak şunları kaydetmektedir: “Siyaset bizde ayakta duramadığı için, kendi ayakları üzerine basamadığı için çok kaypak. Ben size maddi ve manevi bağlıysam, beni her türlü kullanma şansınız var. Siyaset için söylüyorum bunu”.

Görüşülen gazetecilerin hemen hepsinin “herhangi bir baskı var mı” sorusuna “baskı değil rica” olarak karşılık vermesi, siyasal hegemonyanın değil, karşılıklılığa dayanan ekonomik çıkar ilişkilerinin günümüzde halidir. Baskı ise geçmişe, dava dönemine ait bir yöntem olarak anılmaktadır. YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), iş adamlarının “hediye” adı altındaki eylemlerine yönelik olarak “Hediye girişimleri olur tabii. Duyduğumuz şeyler” demektedir. Hediye verme, KKTC’de önemli bir kültürel norm ve alışkanlıktır. Ancak buradaki hediye kültürü, meslek ilkeleri açısından keskin sınırlara sahip olan

gazetecilere yönelik olduğunda, yanlılık bağlamında ortaya önemli bir sorunsal çıkmaktadır. Bununla ilgili olarak Havadis gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Başaran Düzgün (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), çok daha spesifik örnekler üzerinden durumu şöyle açıklamaktadır:

Hediye maalesef oluyor. Böyle bir alışkanlığı var piyasanın. Bizde kural şudur: Bir kere pahalı hediye olmaz. Ne olur? Yılbaşı gelir, bir şişe içki olur, bir yılbaşı hediye sepeti olur. Bunun dışında bizim arkadaşlara, araba alacak mesela, yarı fiyatını öde ya da ev alacak, yarı fiyatını öde diyen de olmuş. Ama bunları engelliyoruz tabii.

Kıbrıs Postası gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), doğrudan reklam verenlerin müdahalelerine atıf yaparak şunları dile getirmektedir: “Reklam vereniniz varsa kendinde bir hak görüyor. Ama mümkün mertebe işimize karıştırmamaya özen gösteriyoruz. ‘Haddinizi bilin’ noktasına kadar da sertleşebiliyoruz. Gazetecilik hassasiyetleri ve mahremiyetlerini yaşatmaya çalışıyoruz”. Öte yandan Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren de (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), bu açıdan durumun çok daha kötü olduğunu ve bunun son yıllarda daha sık yaşandığına dikkat çekerek şunları kaydetmektedir: “Baskı değil, rica. Baskı buralarda çok tutan bir model değil. Ricadır bizde. Zaman zaman el altından rüşvettir. Maalesef acı ama gerçek; mesleğimizi pazarlayan meslektaşlarımız da var. Fiyatı var yani kalemin.”

Düzgün’ün işaret ettiği “alışkanlık”, Reşat’ın vurguladığı “hak görme” ve Özgüren’in bahsettiği “rüşvet” doğrudan doğruya KKTC basınının sahiplikten ve içinde bulunduğu ekonomik temelli sorunlarından kaynaklanan yanlılık görünümüdür. Gazetecilik kültürüne de yerleşmiş olan bu kültürün, meslek ilkeleri açısından ne kadar sorunlu olduğunu gösteren bir diğer önemli veri, gazetecilerin iş adamlarıyla ilişkilerinde aldığı tavidir.

Tablo 4.5.4. “Gazetecilerin iş çevreleriyle yakın ilişki kurmasında bir sakınca yoktur” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	19,3
Katılmıyorum	9,6
Biraz katılmıyorum	5,7
Fikrim yok	15,3
Biraz katılıyorum	7,8
Katılıyorum	5,7
Kesinlikle katılıyorum	36,6
TOPLAM	100,0

Tablo 4.5.4.’te gazetecilerin toplam %50,1’i belirli düzeylerde iş çevreleriyle gazetecilerin yakın ilişki kurmasında bir sakınca görmemektedir. %15,3’ü bununla ilgili olarak bir fikre sahip değildir; katılımcıların toplam %34,6’sı ise aksini belirtmektedir. Meslek etiği açısından da sıkıntılı bir görünüme sahip olan bu durum, öncelikle en geniş anlamıyla kültürel daha sonra ise basındaki sahiplikten kaynaklı bir sorundur. Ek olarak, idealize bir etik bağlamda dahi ele alınamaması dolayısıyla, KKTC basın kültürünün önemli bir sorunu olarak görünmektedir. Daha önce Tablo 4.3.3.3.’te, patron ya da kurum dışından gelen baskıların habere etki ettiğine katılan gazetecilerin toplam oranının %73,1 olduğunu da ayrıca bu bağlamda göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Ekonomi politik ilişkilerin KKTC basınında ne derece bir belirleyiciliğe sahip olduğunu gösteren bir diğer önemli gösterge, 2004 Annan Referandumu döneminde gazetelerin aldığı tavidir. Seçimlerde gazetelerin birer propaganda aracına dönüşmesi ve sermaye sahibi iş adamlarına ait olan gazetelerin bu propaganda da öne çıkması, günümüzde hem dava hem de barış yanlısı yayın politikalarına sahip gazetelerin üst editöryal kadrolarınca da kabul edilmektedir. KKTC basını açısından “kötü bir dönem” olarak anılan Referandum sürecini “kötü” kılan ise, kamplaşmanın yanı sıra “çok fazla gücün çarpıştığı bir dönem” olmasıdır (B. Düzgün, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018). Bu bir anlamda, ekonomi ve siyasetin arasında kalan ya da her ikisinin kesiştiği noktalarda beliren iktidar ilişkilerinde çıkarı dayalı olarak konumlanmaya çalışan bir basının görüntüsüdür. Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), gazetelerinin objektif olduğunu ve bunun en büyük

göstergesinin Referandum döneminde aldıkları tavır olduğunu dile getirmektedir. Kasımoğlu, basının büyük kısmında barışın kesin olacağına dair inançların ve yaklaşımların hâkim olduğu o dönemde, propagandist bir yayıncılığın benimsendiğini ancak sonucunda kendi gazeteleri gibi dava yanlısı/eğilimli olarak eleştirilen gazetelerin esasında daha “objektif” bir yayıncılık yaptığını vurgulamaktadır.

Özellikle Annan Planı döneminde çok taraflı, yanıltıcı haberler yapıldı. Çok ciddi şekilde oldu bu. Bunu hemen hemen medyanın %90’ı kontrolünü kaybederek yaptı. Biz onu yapmadık. Biz yine objektif davrandık o konuda. Bir rüzgârdı o, insanlar da aldandı. Uluslararası çalışmalar oldu burada. Ben Mehmetçik köyünün kahvehanesinde ABD’li diplomatları gördüm. Öyle bir dönemi geçirdik. Ciddi hatalar oldu o dönem. Biz o dönemde taraf görüldük. Bizi aslında “hayırcı” cephede gösterdi bazıları ama biz yine objektif davrandık. Tamam, ön plana çıkardığımız konular biraz “hayırcı” cepheye yarayan konular gibi görünürdü ama tabii ki o dönemki bir cumhurbaşkanının açıklaması, başbakanın açıklamasıydı; çoğu bunlara yer vermezdi. Biz barışı istemezmiş gibi gösterildik ama hemen arkasından da fos çıkınca bazı şeyler, bizim aslında daha çok objektif olduğumuz anlaşıldı.

Kasımoğlu’nun sözleri, öznel politik değerlendirmeler dışarıda tutulduğunda ve yalnızca KKTC basını üzerinden okunmayıp daha genel bir okumaya gidildiğinde, KKTC’nin günümüzdeki durumunun “ulusal” ya da iki toplumu ilgilendiren bir sorun olmaktan çok, uluslararası bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Çok fazla ekonomik, stratejik, politik dengenin uluslararası düzeyde rol oynadığı Kıbrıs, KKTC basının politik vurguları taşıyan kültürünü kaçınılmaz kılan başlıca unsurdur. Kaldı ki öncelikle AB’nin “bir varlık” olarak KKTC’yi, geçmişte ve günümüzdeki somut talep ve isteklere rağmen uluslararası ekonomi ve hukukun dışında bırakması, mevcut sıkıntıların yegane kaynağıdır. Geçen süreç içerisinde uluslararası ilişkiler bağlamında giderek *kitsch* bir hale gelen KKTC’nin tanınmama sorunu, basındaki yanlılığa neden olan politika yüklü anlayışı doğurmaktadır. Dolayısıyla küçük ölçekli bir ülkede tanınmayı getirdiği ekonomi politik çıkmazlar, (makro düzeyde) KKTC basınının da çıkmazlarıdır.

Özetle, KKTC basınında objektiflik ve yanlılıkla ilgili sorunların başında ekonomi politik ilişkilerin gazeteler üzerindeki etkisi gelmektedir. Bu ise TAK’a bağımlı bir basın kültürünün ve basının büyük bölümünün kurumsallaşamamasına neden olmaktadır. Geçmişten gelen misyona bağlı gazetecilik anlayışı yalnızca parti gazetelerinde değil, özel gazetelerde de görülmektedir. Yayın politikalarında, Kıbrıs konusuna dair alınan önbelirlenimli anlayışların bir sarmalı halini alan “tarafli” yayıncılık, günümüz KKTC basınının bu anlamdaki önemli pratiksel sorunudur.

Haberde objektifliğin, haberin öznesiyle empati düzeyine indirgenmiş olması, dava gazeteciliği geleneğinin modernize olmuş, moral bir anlayışa kavuşmuş halidir. Öte yandan BRTK ve TAK ise objektifliği, “olabildiğince her kesimin haberlerini yapmak” olarak nitelemektedir. TAK’ın ajans olma kimliğinden gelen bu durumun BRTK’daki görünümü, kamu kurumu olmasından kaynaklıdır. Fakat tüm bu sorunları yatay olarak kesen asıl sorunsal, uluslararası bağlamda KKTC’nin günümüzdeki durumu ve bu durumun ekonomi politik olarak yarattığı sıkıntılardır. Gazetelerin objektifliği ele alırken demokratik vurguları dahi “taraflılık/yanlılık” olarak ele alması, siyasal ve ekonomik belirsizliklerin yanı sıra bu belirsizliklere dair görüş ayrılıklarına neden olmakta ve gazetelerin siyasi misyon yüklenmesine imkan tanımaktadır.

4.6. KKTC Basınında Mesleki Rol Kavrayışı

Bir meslek olarak gazeteciliğin geçirdiği değişim ve dönüşüm, mesleği hem teorik hem de pratik anlamda önemli bir tartışmanın içerisinde tutmaktadır. Bu tartışmanın temelini oluşturan dinamik ise, gazetecilerin toplumsal rol anlamında hem kendilerini nasıl konumlandıklarıyla, bu bağlamda mesleki pratikleriyle ilgili tanımlamalarıyla ve aldıkları tavırlarla ilişkilidir. Mesleğin sürekli akışkan bir zeminde icra edilmesinin ardağında, gazeteciliğin toplumsal manada durduğu hayati konum bulunmaktadır. Siapera (2012, s. 157), tüm teknolojik gelişmelere karşın gazetecilik mesleğinin günümüzde de değişmez niteliğini, politikacılar başta olmak üzere çeşitli güç odaklarıyla toplum arasındaki konumunda görmektedir. Mesleğin özünü oluşturan bu “aracı” rol, kanaatlerin sağlıklı oluşmasında büyük önem arz etmektedir. Bu ise, doğruların aktarılması idealinde asıl belirleyici olan pratiklerle ve dolayısıyla doğruların nasıl aktarıldığıyla ilgilidir. McNair (2005, s. 28), bir meslek olarak gazeteciliğin yüklendiği sorumlulukları ve temel işlevlerini üç noktada toplamaktadır. Bunlardan ilki, haber dolayımıyla gazeteciliğin toplumsal anlamda sağlıklı olarak enformasyonu sağlayan yegane kaynak olmasıdır. Bunu ise ancak mesleğin kendisinde bulunan kamu adına gözcülük yapma (watchdog) özelliğiyle yeniden ve yeniden üretmektedir. İkincisi, demokratik tartışma ortamına ürettiği haber ve enformasyonla asli niteliğini kazandıran meslek grubunun başında gazetecilerin gelmesidir. Ancak böylelikle kamusal alan

sağlıklı bir işlev kazanabilmekte ve bireyler kanaatlerini özgürce üretebilmektedirler. Üçüncüsü ise, gazeteciliğin ve daha genel olarak medyanın eğitime ve aydınlatma işlevinde kendini kurmaktadır. Bilhassa günümüzde dünyayı anlamının ve anlamlandırmanın başat kaynağının bilgi olduğu düşünülecek olursa, var olan kültürün önemli bir bölümünün o bilgiyi üreten ve yayan gazetecilerce yeniden yaratılması mesleğin kendisini daha da sorumlu kılmaktadır. Weaver (2005, s. 45) bu noktada gazetecilik mesleğiyle ilgili asıl önemli açmazı, tüm bu zorluklara ve tartışmalara rağmen gazetecilerin gazetecilik mesleğini neden seçtikleri sorusunda görmektedir.

KKTC basınına bu anlamda bakıldığında, öncelikle gazetelerin tamamı bir misyon yüklenerek ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak BRTK ve TAK kurumları dahi bir misyonun sonucudur. Öte yandan gazetecilerin, gazetecilik mesleğini neden seçtikleri sorusuna verdikleri yanıtlar önemli ölçüde bir misyon anlayışına dayanmakta ya da var olan koşulların meslek seçiminde oynadığı rolde kendini göstermektedir. Dava yanlısı söylemi en güçlü şekliyle benimseyen gazetelerden Yeniden Nacak gazetesi sahibi Aydın Akkurt (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), çocukken çatışmaya ilişkin yaşadığı tanıklıkların bir neticesi olarak dava yanlısı bir görüşe yönelmiş ve gazetecilik mesleğine de ilk olarak Rauf Denктаş'ın oğlu Raif R. Denктаş'ın Cyprus Weekly gazetesinde başlamıştır. Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) gazeteciliğe başlama nedenini doğrudan mesleğin içinde büyümüş olmasında görmektedir. Gazetenin 1991 yılındaki kurucusu, aynı zamanda mücahitlik de yapmış olan baba Erten Kasımoğlu'dur. Benzer şekilde Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), “Ben gazeteciliğin içine doğmuş biriyim” demektedir, bu durumu ise anne ve babasının Bayrak Radyosu personeli olmasına bağlamaktadır. Parti gazetelerinde ise durum ağırlıklı “partililik” dolayısıyla mesleğe yönelme şeklini almaktadır (A. Işman, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018; M. Eş, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018). Kaldı ki, daha önce belirtildiği üzere gazetecilerin hemen hepsinin savaş döneminde kaybettiği ya da kayıp olan yakınları bulunduğu gibi, bizzat kendisi mücahitlik yapmış gazeteciler de bulunmaktadır. KKTC basınına en solunda yer alan Afrika gazetesi Direktörü Ali Osman Tabak hem mücahitlik yapmıştır hem de gazetelerinin barış yanlısı bir politika izlediğini belirtmektedir (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018). Dolayısıyla KKTC basınındaki misyon anlayışı, yalnızca dava yanlısı bir söylemle ilişkilendirilebilecek bir

durumun ötesinde, doğrudan doğruya hali hazırda eylemlilik içindeki öznelerin (yani gazetecilerin) bu anlayışlarını gazetecilik alanına taşımalarının bir sonucudur. Dava yanlış olsun ya da olmasın, gazeteciler için mesleğin kendisi zaten var olan siyasal tavır alışların ve “Kıbrıs Türk toplumunu kurtarma” mitosunun bir uzantısıdır. Bunun en önemli göstergelerinden birisi, gazetecilerin toplumsala bakışında yatmaktadır.

Tablo 4.6.1. “Gazeteler sıradan insanların sesini duyurmakta önemli bir yere sahiptir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	0,0
Katılmıyorum	3,8
Biraz katılmıyorum	6,7
Fikrim yok	0,9
Biraz katılıyorum	8,7
Katılıyorum	47,3
Kesinlikle katılıyorum	32,6
TOPLAM	100,0

Tablo 4.6.1.’de gazetecilerin sıradan insanların sesini duyurmaya yönelik duydukları sorumluluğa belirli düzeylerde katıldıklarını dile getirenlerin toplam oranı %88,6’dır. Bu durum gazetecilik mesleğinin tarihsel ve küresel ölçekli durduğu konuyla yakından ilişkili olduğu kadar, KKTC basını özelinde belirli bir misyon anlayışına dayanmasıyla da iç içe geçmiştir. Uzun yıllar süren çatışma ve olağanüstü koşulların beraberinde getirdiği “biz bizelik” kültürü ve herkesin yaşamsal sınırlarda birbirine duyduğu karşılıklı ilişki “kurtarıcılık” misyonuyla kaynaşmıştır. YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ’ın (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) “ailede mücahitlik yapmış kimseler var mı” sorusuna verdiği yanıt bu anlamda önemlidir: “Mücahitlik yapmış olan var tabii ki; herkesin var”. Aynı soruya BRTK Haber Amiri Efdal Keser’in (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) verdiği yanıtta benzer şekildedir: “Zaten o dönemde Kıbrıs’ta olup da 15-16 yaşın üzerinde olan herkes mücahitti”. Dolayısıyla KKTC basınındaki gazetecilerde toplumsal sorumluluk mesleki bir tercih olmanın ötesinde tarihsel, siyasal ve kültürel bir anlayıştır. Bir önceki bölümde, Tablo 4.5.1.’de siyasi otoritelere kuşku ile yaklaşılması gerektiğini düşünen

gazetecilerin oranının katılımcıların neredeyse yarısını oluşturması bu bağlamda önemli bir veridir. Diğer yandan, gazetecilerin haber kaynaklarıyla kurdukları ilişkiler ve mesleki rollerine ilişkin kavrayışları da yine dikkat çekicidir.

Tablo 4.6.2. “*Haber kaynaklarından para ve hediye kabul edilebilir*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	72,2
Katılmıyorum	5,7
Biraz katılmıyorum	3,8
Fikrim yok	10,6
Biraz katılıyorum	4,8
Katılıyorum	0,0
Kesinlikle katılıyorum	2,9
TOPLAM	100,0

Mesleki rol kavrayışlarında toplumsal sorumluluk idealinin önemli bir yer tuttuğu gazeteciler, Tablo 4.6.2.’den de anlaşılacağı üzere toplamda %81,7’lik bir oranla haber kaynaklarından para ya da hediye kabul edilmemesi gerektiği yönünde görüş belirtmiştir. Üstelik “kesinlikle katılmıyorum” diyenlerin oranı %72,2’dir. Gazetecilerin toplumsal sorumluluk anlamında haber kaynaklarına duyduğu mesafeli yaklaşım yalnızca bununla sınırlı kalmamakta, kişisel ya da bağlı bulunduğu gazetenin/kurumun çıkarları söz konusu olduğunda da belirgin bir nitelik olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 4.6.3. “*Gazeteciler, bilgileri kişisel ve kurumsal çıkarları için kullanabilir*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	58,7
Katılmıyorum	7,7
Biraz katılmıyorum	3,8
Fikrim yok	22,2
Biraz katılıyorum	3,8
Katılıyorum	0,0
Kesinlikle katılıyorum	3,8
TOPLAM	100,0

Tablo 4.6.3.'te gazetecilerin belirli düzeylerde toplam %70,2'si, haber kaynaklarından elde edilen bilgilerin kişisel ve kurumsal çıkarlar için kullanılmayacağı yönünde görüş belirtmişlerdir. Her ne kadar Tablo 4.6.2.'ye kıyasla %11,5'lik bir fark olsa da, bu durum gazetecilerin mesleki varlıklarını ve dolayısıyla kurumsal çıkarlarını korumaya yönelik bir kaygının neticesidir. Bu konuyla ilgili olarak Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) “birinci şahıs elinde bilgi ve belgelerle bize ulaştığı noktada, ben veya patron bile olsa konu, bizim için o haberdır” demektedir. Bunun yanı sıra, KKTC basınında kurumsal baskılara yönelik editoryal düzeyde izlenen mesleki tercihlerde konuyla yakından ilişkilidir. Afrika gazetesi Direktörü Ali Osman Tabak (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) ve Yeniden Nacak gazetesi sahibi Aydın Akkurt, yapılan ya da yapılacak haberlere yönelik olarak, haberde adı geçen kişi ya da kurumlardan veya herhangi bir güç odağından gelen baskı ve tehditlere de ayrıca gazetelerinde yer verdiklerini dile getirmektedirler. Bir anlamda mesleki bağımsızlığı sağlamayı amaçlayan bu tür pratikler, gazetecilere göre önemli bir işlev görmektedir. Böylelikle hem gazeteciler kişisel ve kurumsal çıkar ilişkilerinden uzak kalabilmekte hem de bağımsız haberciliklerini büyük ölçüde sağlayabilmektedirler. Kaldı ki yalnızca özel gazetelerle ilgili değil, kamu yayıncılığı yapan BRTK gibi kurumlarda da doğrudan siyasi müdahaleler olmakta ancak gazeteciler mesleki ve etik pratiklerini devam ettirmektedirler (E. Keser, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

KKTC basınında toplumsala duyulan sorumluluk, konuyla yakından ilişkili soru ve ifadeler karşısında çok daha belirgin bir niteliğe bürünmektedir. Haberin nasıl tanımlandığına, yorumlandığına ilişkin veriler, bu noktada gazetecilerin toplumsal sorumluluklarıyla kurdukları bağın farklı boyutlarını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.6.4. “*Haber ve yorum ayrımı yapıyorum*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	10,6
Katılmıyorum	0,0
Biraz katılmıyorum	3,8
Fikrim yok	5,7
Biraz katılıyorum	12,5

Katılıyorum	18,3
Kesinlikle katılıyorum	49,1
TOPLAM	100,0

Tablo 4.6.4.'te gazetecilerin yarıya yakın bir oranı, %49,1'i, haberi yazarken haber ve yorum ayrımı yaptığını kesinlikle olarak belirtmektedir. Bu oran toplamda ise %79,9'a ulaşmaktadır. Haberi yazarken haber ve yorum ayrımı yapmayanların toplam oranı ise %14,4'tür. Bu durumu KKTC'deki gazetecilik mesleği açısından etraflıca üç açıdan okumak mümkündür. Bunlardan ilki, Ada'daki toplumsalın ve tarihselin sonucu olarak doğan misyona dayalı gazetecilik kültürünün yarattığı mesleki pratik ve tanımlamaların, yapısal düzeyde gazetecilik kültürü üzerindeki görünmez, içselleştirilmiş ama yeniden ve yeniden üretilen etkisidir. Konunun bununla ilişkili diğer bir boyutu, haberde yorum yaptığını vurgulayan %14,4'lük orandır. Özellikle parti gazeteleri de göz önünde bulundurulacak olursa, bu oran oldukça iyimser bir noktaya işaret etmektedir. Çünkü KKTC basını, gerek siyasi haberlerde gerekse de adli haberlerde ağırlıklı olarak magazin, mesleki terminolojiyle söyleyecek olursak haberi satmaya yönelik bir dil kullanmaktadır. Görüşülen gazetecilerin büyük bölümünün TAK'tan aldıkları haberleri değiştirerek gazeteye koymaları bunun önemli göstergesidir. O'Sullivan (2012, s. 46), bunun ardalanında yatan nedeni, reklama bağımlı bir gazetecilik pratiğinin yanı sıra özellikle internet medyasının yarattığı tiraj kaygısında görmektedir. Dolayısıyla editoryal düzeyde haberin kendisine yönelik yapılan tanımlamalar ve yorumlar, zaten halihazırda tarihsel olarak yorumsamacı haber kültüründen gelen Kıbrıs Türk basınında çok daha belirgin, hatta "doğal" bir hal almaktadır. Üçüncü ve son nokta ise, tüm bu yorum ve görüşlerin büyük oranda idealize bir görünümü temsil ettiğidir. Bunun önemli göstergelerinden biri, gazetecilerin doğrulanmamış haberlere ilişkin tavrında yatmaktadır.

Tablo 4.6.5. “Doğrulandımlamamış haberler yayımlanabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	47,2
Katılmıyorum	10,6
Biraz katılmıyorum	15,4
Fikrim yok	5,8

Biraz katılıyorum	14,4
Katılıyorum	2,8
Kesinlikle katılıyorum	3,8
TOPLAM	100,0

Tablo 4.6.5.'te gazetecilerin belirli düzeylerde toplam %73,2'si doğrulanmamış haberlerin yayınlanamayacağını belirtmektedir. Kıbrıs ve YeniDüzen gazetelerinin yanı sıra BRTK ve TAK basın kurumları dışında gazetelerin muhabir sayıları oldukça azdır. Dahası, tüm gazetelerin TAK'tan aldıkları ve gazetelerinde kullandıkları haberlerin aritmetik ortalamasının %65 olduğunu da burada tekrar hatırlamak gerekmektedir. Böylesi somut verilerin ışığında belli başlı gazete ve kurumları bir kenarda tutarak söyleyecek olursak, halihazırda birden çok işi yapmak durumunda kalan gazeteciler için haberlerin doğruluğunun teyid edilmesi pek olası görünmemektedir. Kaldı ki, var olan muhabirler ağırlıklı manşetten girecek özel haberlere odaklanmaktadır. TAK esas olarak politikaya dair haberleri etraflıca sunmaya çalışırken, gazeteler ağırlıklı adliye, sağlık, yaşam, kaza, eylem vb. haberlere yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle, gazetecilerin mesleki rollerine ilişkin kavrayışlar yerinde olsa da, pratikte önemli ölçüde idealize bir görünüme bürünmektedir.

Burada tartışmaya neden olan kültürü yaratan pratikler, iki belirleyici unsur üzerinde kendisini kurmaktadır. İlki, kurumsal ölçekli etkilerdir. Hayatta kalabilmek için kâr ve tirajı odağa alan gazeteler, yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar sayesinde az sayıda personelle yayımlanabilmektedir. İkinci olarak ise, bir dizi etik tartışmayı da içine alan ve mesleki profesyonellik anlayışının getirdiği üstbelirlenimsel roller ve kodlar gelmektedir. Mesleki roller ve tavırlar açısından beliren tartışmanın ana damarını bu ikisi arasındaki çatışma oluşturmaktadır (Witschge ve Nygren, 2003, s. 41). Gazeteci kişisel olarak, mesleki profesyonellik açısından ilkeli kavrayışlara sahip olsa da, kurumsal ve dolayısıyla tarihsel anlamda yerleşik olan mesleki kültüre daima sonradan katıldığı için, pratikte çeşitli esnekliklere gidebilmekte, bazen doğrudan yok sayabilmektedir. İşini kaybetme korkusuyla başlayan ve mesleki yabancılaşmanın yarattığı rutine dayalı pratiğe kadar uzanan bu süreç, gazetecilerce tek tek sorunlu olarak görülse de, pratikte kendini yeniden ve yeniden üretmektedir.

Özetle, KKTC basınındaki mesleki rol kavrayışı birbiriyle bağlantılı üç temel düzeyde toplanmaktadır. Bunlardan en önemlisi, dava gazeteciliğinin tarihsel olarak

mesleğe getirdiği misyona dayalı anlayıştır. Bu durum, gazetecilerin toplumsal sorumluluk bağlamında mesleğin kendisine girmeden önce tarihsel ve kültürel düzeyde edindikleri misyonla ilişkilidir. İkinci olarak, gazetecilerin mesleki kavrayışlarının dayandığı bu anlayış, bir yandan mesleki profesyonelliğe bakış açılarında olumlu ya da olumsuz yargılara neden olduğu gibi diğer yandan da gazetecilik pratiklerinde önemli bir rol oynamaktadır. Üçüncü olarak ise, tüm bu kişisel rol ve kavrayışların, kurumsal determinizmin yarattığı diyalekt içinde akışkanlaşması gelmektedir. Bu diyalekt, tekil düzeyde farklı kavrayışlara sahip olan gazetecilerin benzer pratikleri üretmesine neden olan tarihsel bir kuruluştur.

4.7. İnternet Medyası ve KKTC Basını: “Yarı geleneksel yarı Web.”⁷¹

Çalışma kapsamında ele alınan gazetelerden Güneş gazetesi dışında tamamının ayrıca internet gazetesi de bulunmaktadır. Afrika gazetesi ise, internet sitelerine yönelik çeşitli saldırılar⁷² sonrasında yalnızca eski sayılarının dijital formatlarını sayfalarında yayınladıklarını belirtmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi KKTC basınında da, 2000’li yıllardan itibaren yükselen internet medyası önemli bir yer tutmasının yanı sıra çeşitli sorunların ve yeni arayışların doğmasına da neden olmuştur. Sorunların en önemlisi, gazetelerin tirajlarının düşmesidir. Özellikle akıllı telefonlar başta olmak üzere mobil cihazlar bunun en temel nedenidir (C. Oruç, yüz yüze görüşme, Haziran 2018). KKTC basınında dört-beş yıl öncesine kadar yalnızca bir gazetenin on beş bine varan tirajları görmesine karşın günümüzde toplam gazete tirajlarının yedi-sekiz binlere kadar düşmesi bunun önemli bir göstergesidir. KKTC yazılı basını, küçük ölçekli bir ülke olmanın da etkisiyle varoluş mücadelesine sürükleyen internet medyasının, yazılı basına ne ölçüde etkide bulunduğunu aşağıdaki tablo açıklıkla ortaya koymaktadır.

---

⁷¹ YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

⁷² Bununla ilgili olarak Direktör Ali Osman Tabak (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şunları söylemektedir: “Bir dönem yaptık internet işini. Nasıl oldu bilmem, biri aradı dedi, ‘Nedir yahu, porno koyuyorsunuz?’ Birileri bizim siteyi hacklemiş, koymuş içine pornoyu. Şimdiki siteyi Fransa üzerinden yaparız. Bir arkadaş var Fransız kökenli. Ayda üç euro’ya yapıyor”.

Tablo 4.7.1. “İnternet medyası yazılı basını olumsuz etkiliyor” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	0,0
Katılmıyorum	0,0
Biraz katılmıyorum	9,6
Fikrim yok	10,6
Biraz katılıyorum	11,5
Katılıyorum	14,4
Kesinlikle katılıyorum	53,9
TOPLAM	100,0

Tablo 4.7.1.’de gazetecilerin %53,9’u internet medyasının KKTC yazılı basınına olumsuz etki ettiğine “kesinlikle” katılırken, toplamda ise 79,8’i belirli düzeylerde bu etkiyi olumsuz bulmaktadır. Bu dönüşüme neden olan şey, internet medyasının KKTC basınına makro ve mikro düzeylerde önemli gazetecilik pratiklerini değiştirmeye zorlamış olmasıdır. Makro düzeydeki etkileri basının ekonomik yapısına ve bu bağlamda editoryal tercihlerde ön plana çıkarken, mikro düzeydeki etkiler gazeteciliğin mesleki değerleri ve haber pratikleri üzerinden kendini göstermektedir.

Yöndeşmenin hem haber üretim pratiğinde kullanılan hem de üretilen haberlerin yayınlanacağı mecralara yönelik sağladığı kolaylıklar, KKTC basınındaki gazete sayısının artışında önemli bir etkidir. Daha önce değinilen gibi, gazetelerin ekonomi politik ilişkilerdeki yaptırım işlevi dolayısıyla ortaya çıkmasına en önemli etkilerden birisi, kitle iletişim araçlarındaki teknolojik yeniliklerdir. KKTC basınındaki bazı gazetelerin yalnızca tek çalışanla çıkabilmesi bunun göstergesidir. TAK’tan alınan haberler gazete sayfalarına ve internet haber sayfasına yerleştirilmekte, ardından baskıya yollanmakta ve dağıtıma girmektedir. Artı değer (surplus value) açısından kâr marjının da yüksek kalmasına olanak sağlayan bu durum, gazeteye personel başta olmak üzere çeşitli donanımsal ve fiziki yatırımlara da gerek kalmamasına olanak sağlamasıyla daha da perçinlenmektedir. Böylelikle gazete belli bir tiraja sahip olmasa dahi, gazete sahibinin gazete sahipliği öncesinden gelen ekonomi politik ilişkiler dolayısıyla gazeteye kolaylıkla alınan reklamların doğrudan kâr olarak kalmasına neden olmaktadır. Her şeyden önce bir meslek olarak gazeteciliğin kendisini dönüştüren bu durum, işsiz ordusu nedeniyle gazetecinin düşük ücretlere çalışmasında en önemli

etkendir. İnternet medyasının gazetecilik kültürüne sağladığı yeni olanakların patronaja dayalı anlayışlarla günümüzde kavuştuğu bu yeni durumla ilgili olarak, Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) şunları dile getirmektedir:

İnternet gazeteciliği çok önemli. Fakat bizim yanıldığımız bir nokta var. Bu iş bir kere dijitale kayıyor. Ama siz internet gazetesinde şunu düşünmeyeceksiniz: Bir bilgisayar, bir oda, bilgisayarı fişine taktık, bir tane editör koyduk oraya ve bir kişi internet gazetesini yapar. Nasıl yapacak? İnternet gazetesinin de muhabiri olacak. İnternet gazetesinin de dizaynırı olacak. Altyapısı olacak. Bugün internet gazetesi dediğiniz zaman, internet gazetesi hala o haberi kendi üretmiyor. Yazılı basındaki bir haberi kopyalıyor ve internete koyuyor. Siz duydunuz mu şunu: “Bilmem ne internet sitesinin haberine göre...” diye. Çünkü o haber üretmiyor. Sadece basındaki bir haberi alıyor ve oraya koyuyor. Böyle bir problem var. Şu an üreten bir internet sitesi yok. Var olan haberler ya televizyon kurumlarında ya da gazetelerde çıkıyor. İnternet sitesi demek, “ucuza bu işler halledilebilir” demek değil. Aksine daha eğitimli, daha teknolojiye meraklı, iyi kullanabilen gençlerle yine haber üretimi yapılabilir.

Oruç’un dikkat çektiği konu, “internet basını” olarak bilinen kültürün yalnızca daha fazla kâr sağlayan yeni bir mecra olarak görülmesinden kaynaklanan habercilik kültüründeki dönüşümdür. Quandt ve Singer (2009, s. 134-135) internet medyasının ortaya çıkmasıyla birlikte, haber açısından en önemli etkilerden birinin eşik bekçilerine olduğunu vurgulamaktadır. İnternetin bu denli yaygınlaşmadığı dönemlerde gazetelerde verilen haberler, başka bir alternatif mecra olmadığı için okurlar tarafından çok büyük şüphelere yer bırakmadan doğru kabul edilmekteydi. Fakat günümüzde yaşanan teknoloji temelli gelişmelerle editor, vereceği bir haberde olayın/durumun kendisini çeşitli süzgeçlerden geçirmek zorundadır. Çünkü okurların aynı habere ilişkin olarak alternatif değil, alternatifleri vardır. Bu alternatifler geçmişte sözü geçen bir basın kuruluşunu, küresel ölçekli medya havuzuyla baş başa bırakması nedeniyle günümüzde görece daha sıradan bir konuma itmektedir. Bunun en önemli etkisi ekonomik olmakta ve bunu haberciliğe ilişkin rutinlerdeki değişiklikler izlemektedir. KKTC basınında bu değişiklikler, ekonomi ve habere ilişkin rutinlerin bir sarmalı olarak görülmektedir. Gazetelerin büyük kısmı, o gün gerçekleşen olayla ilgili bir haberi, ertesi günkü basılı gazete yayımlandıktan sonra internet sayfalarına koymaktadır. Bu sayede internet medyası karşısında yazılı basının varlığı devam etmektedir. Bilhassa manşetten girilen özel haberlerin yapıldıktan sonra basılı gazete için bekletilmesi ya da çok kısa bir versiyonunun internet sitesine konulup genişletilmiş versiyonunun basılı gazetede yer alması, KKTC basınının bu bağlamdaki önemli bir pratiğidir. Bu aynı zamanda belli

başlı gazetelerin kendilerine ait farklılıklarını/kimliklerini korumasının da bir yoludur. KKTC'nin yüksek tirajlı gazetelerinden biri olan Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), bu durumla ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

Genellikle ön sayfamızda özel haberlerimiz yer alıyor. Bunun nedenini de açayım; biliyorsunuz yeni medya teknolojileriyle birlikte, özellikle internet gazeteciliği yazılı basının rakibi gibi. Bugünün gelişmelerini oralardan izlediğinizde, ertesi gün gazeteyi almanız için farklı bir metin bulmanız gerekir. İşte biz bunu sağlayarak tirajımızın yeni medya karşısında düşmemesini sağlıyoruz. Baktığımızda bizim internet gazetemizde, mesela bir cinayet varsa, bizim ekibimiz yine gidip onun haberlerini yine veriyorlar internet gazetemizde. Ama daha iyi fotoğraflar ve olayın daha ayrıntılı, kapsamlı anlatımını ertesi gün gazetemizde yayınlıyoruz. Bu nedenle özel haberleri ne kadar çoğaltıp, kamuoyunun dikkatini çekecek şekilde ön sayfada buluşturabilirsek, tirajımızı o kadar koruyabiliriz. Biz yeni medyayla mücadele noktasında bu yöntemi izliyoruz.

Öte yandan, ilkin internet gazetesi olarak 21 Kasım 2001'de kurulan ve ardından 15 Kasım 2013'te de basılı gazete olarak yayın hayatına devam ederek KKTC basınında bu anlamda önemli olan Kıbrıs Postası gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), KKTC basınında görülen yazılı basın öncelikli habercilik anlayışıyla ilgili olarak şunları vurgulamaktadır:

İnternet amiral gemimizdir. Bizim için öncelikli olan internet sitemizdir. Bizim "bugünün haberini yarına bırakma" gibi bir sloganımız var. Gazetedeki haberlerimiz bu nedenle özel olmak zorunda. Kimsede olmayan. Çoğu gazete haberi yapar, siteye girmez, gazeteye saklar. Bizde tam tersidir. Siteye girer, gazete için başka haberler yapılır. Ya da o haber gazete için daha da genişletilir, detaylandırılır ve gazeteye girer.

KKTC basınında, internet medyasıyla birlikte tirajdan kaynaklanan ekonomik temelli sorunların editoryal tercihlerde yarattığı değişiklikler her ne kadar yazılı basının ömrünü bir süre daha uzatacak gibi görünse de, özellikle küçük ölçekli bir ülkede gazeteye çıkarıyor olmanın da etkisiyle, günümüzde on dokuz olan gazete sayısındaki azalma ilerleyen süreçte kaçınılmaz görünmektedir (H. Yalyalı, yüz yüze görüşme, Haziran 2018). Yeniden Nacak gazetesi sahibi Aydın Akkurt (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) bununla ilgili olarak, KKTC'de yazılı basının üç ila beş yıla kadar tamamen ortadan kalkacağını dile getirmektedir. Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), internetin yazılı basında büyük oranda bir çözülmeye neden olacağı görüşünde olsa da, basılı gazetenin

bir şekilde devam edeceğini belirtmektedir. Bu her şeyden önce basılı gazetenin kurumsal gücüyle ilgilidir. Yanı sıra internetteki verilerin servis sağlayıcısından kaynaklı olarak kaybolma riskine karşın basılı gazetenin tarihsel bir veri olarak (hard copy) asla kaybolmayacağı gerçeği bu anlamda önemlidir.

KKTC basınının hayatta kalmasında en önemli rolü oynayan TAK'ın, internet medyası karşısında habercilik pratiklerine ilişkin çeşitli değişikliklere gitmesi, internet sorunsalının yalnızca internet gazeteciliğiyle sınırlı olmayan ve bunun sosyal medyayı da kapsayan geniş bir yelpazede ele alınmasına neden olmaktadır. İnternet sitesinde yer alan haberlerin, gazetelerin/kuruluşların sosyal medya sayfaları/hesapları sayesinde dolaşıma sokulmasının yanı sıra siyasiler başta olmak üzere sosyal medya paylaşımlarının haberleştirilmesi, TAK'ın son dönemde habercilik pratiğinde gittiği önemli değişikliklerden bazılarıdır. Bu değişikliğin nedeniyle ilgili olarak TAK Müdürü Fehmi Gürdallı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), Batı basınının bu yöndeki tercihlerine atıf yapmaktadır.

Tüm dünyada internet basını dönüştürüyor. TAK da bu değişime, dönüşüme ayak uydurmak zorunda. Mesela, son dönemde bizde Twitter'daki sosyal medya paylaşımlarımızı arttırdık. Daha düzensizdi önceden. Sosyal medyadan haber yapılmıyordu. Bu artık benim tercihim olmaktan çıktı. Dünyada işler nasıl yürüyorsa, TAK'ta da ona yakın yürümesi lazım. Bugün Trump neredeyse tweet atıp savaş başlatacak. Bunu da Reuters, Associated Press, Agence France-Press, Anadolu Ajansı flaş geçiyorsa, bunun haberi yapılıyorsa, bizde yapacağız. Bundan kaçmanın bir yolu yok. Bizimde siyasetçilerimiz sosyal medyadan paylaşım yapıyorsa bunu haberleştireceğiz. Bu değişime ayak uydurmak zorundayız yoksa işlevsiz kalır TAK.

Sosyal medyanın kamusal alanla ilintili olarak politikacılar ve vatandaşlar arasındaki bağı inceleyen Ceron (2017, s. 197-198), bu bağlamda sosyal medyanın "sanal kamusal alan" bağlamında önemli olduğunu ve bunun yalnızca vatandaşlarla kalmayıp gazetecileri de etkilediğini belirtmektedir. Ona göre, sosyal medya hesabında paylaşım yapan bir siyasetçi, internetin interaktif bir medya olması nedeniyle vatandaşların da yorumlarıyla katıldığı bir foruma dönüşmektedir. Dolayısıyla gazetecilerin bunun dışında kalması, kamusal anlamında önemli bir boyutu dışarıda bırakmasına karşılık gelmektedir. Gürdallı'nın dile getirdiği haber pratiği de bununla ilgilidir: Sosyal medya hesaplarından, güncel ya da tarihsel herhangi bir konuda siyasilerce paylaşılan mesajların haberleştirilmesi. Haber pratiklerinde kaçınılmaz bir dönüşüme neden olan sosyal medya, diğer yandan gazetecilik mesleğinin üstlendiği

tarihsel rolde de önemli değişikliklere neden olmaktadır. Literatürde “ortam gazeteciliği” (ambient journalism) olarak bilinen sosyal medya paylaşımlarının habercilikte kullanılması durumu, mesleğin kendisini sorgulamasına da neden olmaktadır. Bunda en önemli etken ise, bireysel kullanıcıların anlık olarak haberleştirilen paylaşımları doğrudan ve aracısız olarak görebilmesidir. Bu noktada, sosyal medyanın gazeteciliğe etkileri bağlamında iki görüş ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, gazeteciliğin sosyal medya başta olmak üzere internet medyasına yaklaşımda geleneksel bir anlayışı benimsediği yönündedir. Özellikle yapılan paylaşımlara ilişkin yorumların gazetelerin yayın politikaları ve siyasal yanlılıkları doğrultusunda derlenmesi, geleneksel anlayıştan gelen kamuoyu oluşturmaya yönelik çabaların en önemli göstergesidir. Diğer görüş ise, doğrudan doğruya internet medyasına adapte olmuş bir pratiktir. Ağırlıkla masabaşı bir pratik olan bu gazetecilik anlayışının en önemli sakıncası, objektiflik başta olmak üzere, kişi hakları bağlamında kamusal ve özel alanı giderek muğlaklaştırmasıdır. Bunun nedeni, zaten kullanıcılar tarafından da ulaşılabilir olan paylaşımların, “haber değerliliği” taşıması için gazetecilerce daha magazinelle bir bağlama oturtulmasıdır (Hermida, 2013, s. 361-365). KKTC Medya Etik Kurulu Başkanı Bekir Azgın (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), KKTC basınındaki gazetelerin internet sayfalarındaki bu durumuna dikkat çekerek şunları kaydetmektedir:

İnternet medyası ülkemizde gazeteciliği çok kötü etkiledi ve etkilemeye de devam ediyor. İnternet gazetecileri, göz göre göre, sahtekârlık yapıyorlar. Örneğin, rahatlıkla içerikle ilgisi olmayan başlıklar atabiliyorlar. Bu husus açıkgozlük sanılarak basılı gazetelerde de taklit ediliyor. Burada yayınlanan haberlerin çoğu, nedense şoke edici haberlerdir. Siz bunların çoğunda şoke edici herhangi bir öğe bulmamış olabilirsiniz. Zaten çoğu zaman da bulamazsınız.

KKTC basınında bu anlamdaki en önemli sorun, bir bilişim yasasının halen olmamasıdır. TAK Müdürü Fehmi Gürdallı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) bununla ilgili olarak şunları dile getirmektedir: “Önemli bir mevzu ülkede bilişim yasasının olmaması ve telif yasasında da eksiklikler, boşluklar olması. Çok fazla künyesiz internet sitesi var ve bunlar birbirlerinden haberleri alıyorlar, kopyalıyorlar ve bu bir haksız rekabet yaratıyor”. Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), internet gazeteciliğinin çok önemli olmakla birlikte yasal boşluktan dolayı çok sayıda künyesiz internet haber sitesinin olduğunu ve bunun haber etiği başta olmak üzere çeşitli sıkıntılara yol açtığını dile getirmektedir.

İnternet gazeteciliği, evet çok önemli, çağın gereği ancak fason, korsan, kaçak bir sürü site var. Bu mesleği öyle bir hale getirdi ki; bugün hepimiz gazeteciyiz. Ama çok da zararlı işler yapılıyor. Mesleğin etik değerlerini bilmeden, bazı olguların nereye gideceğini düşünmeden habercilik yapılıyor buralarda.

Dolayısıyla KKTC basınına internet medyasının etkisi, bir bilişim yasasının da olmamasıyla gün geçtikçe sayıları artan künyesiz internet haber sitelerinin, basında yayınlanan haberleri kopyala-yapıştır yaparak kendi internet sitelerinde yayınlamasıdır. Bunun yanı sıra, çıkar ilişkilerinden kaynaklı olarak da ortaya çıkan künyesiz internet haber siteleri, haberi yaptırım aracı olarak da kullanabilmektedir. Kıbrıs Postası Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), internet medyasıyla basında oluşan yeni ortamın “mafıyavari” bir haberciliğe neden olduğunu dile getirmektedir.

Bir standardın olmaması ve ne idiği belirsiz haber sitelerinin dijitalleşmeyle birlikte mantar gibi türeyip, haber çalması, dezenformasyon yaratması, gazetecilik prensiplerini çiğnemesi, reklam almasına rağmen vergi ödememesi, mahkemelere karşı sorumluluğu olmaması. Bazen reklam verenleri arayıp diyorlar ki “oraya reklam verdiniz, bize de vermezseniz biz sizinle ilgili olumsuz bir haber yapacağız”. Mafıyavari bir şey yaşanmaya başlandı. Muhabir üç gün uğraşüyor, haberi yapıyor, siteye koyuyor ve beş dakika sonra kopyala-yapıştır yapıp kendi sitesine koyuyor.

KKTC Medya Etik Kurulu Başkanı Bekir Azgın ise (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), internetle birlikte gazetecilikte yaşanan dönüşümün yalnızca künyesiz internet haber siteleriyle sınırlı bir durum olmadığına dikkat çekmektedir. Azgın, gazete kurumlarında çalışan gazetecilerin de sosyal medya pratiklerinden etkilenerek bağlı buldukları gazetelerin internet haber sitelerinde “basın özgürlüğü” ile “sorumsuzluk” arasındaki nüansı kaçırarak çeşitli mesleki ilke ve hassasiyetleri gözden kaçırdıklarına dikkat çekmektedir.

Tüm bu tartışmalı durumlara karşın, internet medyasının gazeteciliğe etki ettiği, var olan pratiklerini dönüştürdüğü ortadadır. KKTC basını gibi küçük ölçekli bir basında bu etki/ler çok daha bütünlüklü bir niteliğe sahiptir. Bunların başında, internet medyasının basılı gazeteleri varoluşsal anlamda tehdit etmesi gelmektedir. Çünkü günümüzde halen yazılı basın öncelikli bir anlayışı benimseyen KKTC basını, her şeyden önce internetin yereldeki enformasyona bağımlılığı ortadan kaldıran boyutunu gözden kaçırmaktadır. Şöyle ki, belli bir haberin ertesi günkü basılı gazete için saklanması, doğrudan interneti odağa alan bir gazetecilik pratiği karşısında hiçbir anlam

ifade etmemektedir. Bilhassa internet gazeteciliğinin getirdiği hıza dayalı anlayış bu bağlamda önemlidir. Fakat her ne kadar basılı gazetelerin ömrü internet medyası karşısında uzatılmaya çalışılsa da, görüşülen gazetecilerin tamamına yakını internet medyasının yazılı basını önümüzdeki süreçte tamamen bitireceği yönünde görüş belirtmektedir.

İnternetle birlikte basılı gazeteler de beş yıllık bir sürede azalmalar olabilir. Uzun vadede gazeteler tüm dünyada tamamen ortadan kalkacak. Fakat şöyle bir gerçek var: Kağıt baskı tamamen ortadan kalkabilir. Ancak gazetecilik yine olacaktır. Zaten buradaki sorun; insanların haberi basılı gazeteden okuyana kadar, bir gün öncesinde sosyal medyadan, internet ortamındaki mecralardan öğrenmesidir (İ. Türfent, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Avrupa gibi olmasa da işin sonuna gelindiğini düşünüyorum. Televizyonlarda aynı şekilde. Bu gidişat çok uzun ömürlü değil. Kendi içinde bir evrim geçirmesi gerekiyor. Bunun içinde, dünyadaki örneklerine bakmak lazım(S. Madencioğlu, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Artık kağıt yerine akıllı telefonlar, tabletler var. Kağıda basılı gazeteler internetin ve sosyal medyanın hızına yetişemez. Bu nedenle gazetelerin geleceği tehlike altındadır (A. Fahrioğlu, yüz yüze görüşme, Haziran 2018).

İnternet medyası önümüzdeki beş yıl içinde yazılı basının sonunu getirecektir diye düşünüyorum (A. Işman, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Öte yandan Diyalog gazetesi Genel Müdürü Sezgin Madencioğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), tirajlarda gittikçe düşüşe neden olanın internet haber siteleri değil, sosyal medya olduğuna işaret etmektedir. Madencioğlu, küçük ölçekliliğin de etkisiyle olayların çoğu zaman haberleştirilmeden önce sosyal medya yoluyla büyük bir yayılma gösterdiğini ve yorumlandığını belirtmektedir. Kamusal forum özelliği açısından ilk bakışta olumlu gibi görünen bu durum, özellikle adli haberlerin ele alınışında çok büyük sorun teşkil etmektedir. Dolayısıyla Madencioğlu'na göre tirajların düşüşüne de neden olan şey, okuyucuların giderek duyarsızlaşmasıdır. Bunun arkasında ise eğitim başta olmak üzere, geçmişe oranla refahın artmasından kaynaklanan “hazıra alışma”nın sosyal medya kullanımıyla birleşmesi vardır. Bu bağlamda internetin haber okurunu en çok dönüştürdüğü nokta, okurların tipografik bir kültürden koparak görsel bir kültüre kaymış olmasıdır. “Alıp yarım sayfa haberi okumaktansa, sosyal medyada bir başlığı okumak onun için yeterli oluyor” diyen Madencioğlu, böylelikle haberin kendisinin görsel bir metne dönüştüğüne işaret etmektedir.

Postman'ın (2016), ABD'de 18. yüzyıldan günümüze kadar "tipografik kafa" adını verdiği dönemden koparak televizyon başta olmak üzere yükselen görsel kültürle birlikte toplumsal ve kültürel anlayışların ve dolayısıyla siyasetin nasıl dönüştüğünü anlattığı kitabı "Televizyon Öldüren Eğlence" bu anlamda önemlidir. Teknolojik determinist bir perspektife yaslanan Postman, insanların kültürel ve politik tercihlerinin doğrudan doğruya dönemin hakim kitle iletişim aracıyla ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Ona göre, başta roman olmak üzere basılı materyaller, ideolojik bağlamda günümüze kıyasla daha aktif bir özne yaratmıştır. Bu özne, radyonun, televizyonun olmadığı bir dönemin öznesidir. Dolayısıyla medya kullanım pratiği olarak da, basılı bir materyali okumak belli bir izolasyon ve zaman gerektirmektedir. Dahası, basılı bir materyali okumak özneye ifade özgürlüğü bağlamında da düşünsel bir devinim kazandırmakta ve tercihlerinde daha incelikli tavırlar alabilmektedir. Bunun aksine radyo ve özellikle televizyon ise, bir yalnızlık ve adaptasyon gerektirmediği ve göstergesel bağlamda da kesinlik arz ettiğinden, özne tipografik döneme göre daha pasif ve ideolojik bir konuma sürüklenmiştir. Öznenin bu durumuna neden olan şey, öncelikli olarak tipografik döneme ait medyaların seçilebilir olmasıdır. Televizyon da ise bu mümkün değildir ve enformasyon bombardımanı vardır. Manovich ise (2002, s. 74), internetle birlikte, geleneksel medyanın özneleri standardize eden yapısının ortadan kalktığını, ancak günümüzde özel alanın giderek kamusal olduğunu belirtmektedir. Öte yandan, önceki medyalardan farklı olarak internetin teknik anlamda kullanıcılara sağladığı en önemli farklılıklardan biri *hyperlink*dir. Bir kullanıcı herhangi bir şeye bakarken, başka bir isme tıklar, oradan başka bir resme, başka bir videoya ve bu akıp gider. Bu, interneti daha önceki tüm medyalardan ayıran başat özelliğidir: *Hypertext*. Böylelikle kullanıcı için metinler bir akış izler ve yine kullanıcı için uzun bir metin giderek bir adaptasyon sorununa dönüşür. Metnin akışkanlaştığı bu dönüşüm, daha önceki kitle iletişim araçlarının yaptığı gibi, özneyi de önemli ölçüde dönüştürmektedir. Dolayısıyla özne için yazınsal metin giderek görsel bir metin halini almaktadır. Özellikle günümüzde akıllı telefonların kaydırma (slide) özelliği bu etkiyi daha da pekiştirmektedir. Haberin günümüz kullanıcısı açısından, her şeyden önce teknik ve teknolojik bağlamda görsel bir metin olarak ön plana çıkması bununla ilgilidir. Bu durumun metinsel bağlamda yarattığı alışkanlıkların daha "eski" bir medyanın metinsel yapısıyla örtüşmemesi ise, gazeteler açısından tirajla başlayan ve haber diline kadar etki eden bir sorunsallar bütününe karşılık gelmektedir. Madencioğlu'nun yukarıda

gazetelere, internet medyasına ve habere ilişkin değindiği nokta büyük oranda bununla ilişkilidir.

KKTC basınında, yazılı basının ekonomik anlamda reklama bağlı olduğundan daha önce bahsetmiştik. Bu aynı zamanda KKTC basınında internet gazeteciliğine geçişin önünü alan bir nitelik arz etmektedir. Çünkü KKTC’de yazılı basının kurumsal gücü hala oldukça önemlidir. Özellikle reklam verenler, görüşülen gazetecilerin hemen hepsinin belirttiği gibi, basılı gazeteye reklam vermekte ve gazetenin önemli gelirleri de yine buradan gelmektedir. Havadis, Kıbrıs, Diyalog gazeteleri bunlardan bazılarıdır. Gelirlerinin büyük kısmını basılı gazeteden sağlayan YeniDüzen’in Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), KKTC’de internet medyasına başlarda sıcak yaklaşılmadığını ancak zaman geçtikçe hiçbir gazetenin dışında kalamayacağı bir mecra olduğunu anladıklarını, fakat günümüzde hem habercilik pratikleri bağlamında hem de tirajdan kaynaklı ekonomik sorunlar nedeniyle yazılı basının hala önemli bir kurumsallığı olduğuna dikkat çekmektedir. Fakat Özdağ’a göre, bunda asıl etken reklam gelirleridir.

Geleneksel gazeteler önce bu internete bir soğuk davrandılar. Daha sonra baktılar ki buraya girmek gerekiyor. Girdiler ve bir kısmı başarılı oldu, bir kısmı başarılı olmadı. Biz YeniDüzen olarak internet gazeteciliğinde de iyi bir yer edindiğimizi düşünüyörz. Sürekli güncelliyoruz. Ayrıyeten web ekibimiz var. Haber merkezi yapımızı da internete yönelik güncelledik son bir buçuk yıldır. Artık ertesi güne haber hazırlayacak gibi değil, hemen hazırlayıp yayınlayacakmış gibi bir tempoda çalışıyoruz. Ama bizimse özel haber, saklayıp onu ertesi gün patlatıyoruz. Böyle bir siyasetimiz var. Yani yarı geleneksel yarı web. Bunu baskı giderleri yüzünden ne kadar sürdürürüz bilmiyörz. Ama hala ciddi anlamda reklamlar basılı gazeteye veriliyor. Yaşayıp göreceğiz (M. Özdağ, yüz yüze görüşme, Haziran 2018).

Dolayısıyla KKTC’de yazılı basının hayatına devam edebilmesi ilk olarak ekonomik bir sorunsaldır. Her ne kadar internet medyası yükselişe geçse de, yazılı basının son bulup tamamen internet gazeteciliğine geçilmesi reklam verenlerin alışkanlıklarıyla ilgili bir durumdur. Öte yandan, Haberatör gazetesinde reklam gelirlerinin büyük kısmı internet gazetesine verilen reklamlardan gelmektedir. Bununla ilgili olarak Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Eş (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şunları dile getirmektedir: “Ben reklamlarımı daha çok internet sayfamıza alıyorum. Gazeteye reklam veren sayısı daha az. Gazetede daha çok ihale ilanları olur, ölüm ilanları olur... Onlar da ücretsizdir çoğu gazetede”. Bu bağlamda, görüşülen gazeteler

içerisinde Haberatör tekil bir örnek teşkil etse de, tirajların daha da düşmesiyle zamanla diğer gazetelerin büyük çoğunluğunda da benzer bir durum söz konusu olacaktır.

Diğer yandan, KKTC basınında internet medyasının yükselişi basılı gazetelerin varlığını giderek tehdit etse de, internetin basına sağladığı çeşitli olanaklarda bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, internetin yerele bağımlı olmamasıdır. Özellikle İngiltere ve Türkiye başta olmak üzere yurtdışında yaşayan KKTC vatandaşlarının, ülkelerinde neler olup bittiğine dair haberleri KKTC'deki internet gazetelerinden takip etmeleri bunun göstergesidir. Türkiye medyasına göre KKTC medyasının takip edilmesinin arkasında ise, Türkiye medyasının KKTC'ye dair yapılan haberleri ağırlıklı uluslararası bağlamda ele alması gelmektedir. Bununla ilgili olarak Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şunları söylemektedir:

Mesela Vatan gazetesini herkes sabah dokuzdan itibaren Facebook'tan okuyabilir. Ön sayfasını ve diğer haberlerini. Hatta önemli haberleri aynı gün veriyoruz daha kısa bir şekilde. Ayrıntıları ertesi gün gazetede veriyoruz ve öğlen ayrıntılı halini internete de koyuyoruz. Burada amacımız ne? Yurtdışında yaşayan çok fazla Kıbrıslı Türk var. Avustralya'da, ABD'de; İngiltere'de özellikle. Biz onlara da ulaşabilmek adına, internet yayıncılığımızı gazete için çok kısıtlamıyoruz. "İnternette yayın yapılırken gazete daha az satılacak" diye kendimizi tutmuyoruz. Ve çok da ilgi var.

İnternet medyasının getirdiği bir diğer olumlu özellik basın etiğiyle ilgilidir. Adli vakalara ilişkin haberlerin sıkça yer aldığı KKTC basınında, kişi haklarıyla ilgili etik sorunlar hala önemli bir çıkmazdır. Yazılı basında olay gerçekleştikten hemen sonra yapılan adli haberlerde, habere konu olan özneler mahkeme süreci sonrasında suçsuz bulunsalar dahi gazete sayfalarındaki yerlerini geri dönüşsüz olarak almaktayken, internet medyasıyla birlikte bu değişmektedir. Bilhassa küçük ölçekli bir ülkede çok daha belirleyici olan bu durum, günümüzde habere konu olan öznelerin gazetelere ulaşarak durumu bildirmeleriyle birlikte, haber dilinde değişikliğe gidilebilmekte ya da haber tamamen kaldırılabilir. Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), "Suçsuz olan o kişiler bize ulaşıyor ve o haberleri kaldırıyoruz. Önceden bu geribildirim imkanı neredeyse hiç yoktu" demekte ve internetin KKTC basınında sağladığı en önemli imkanı etik bağlamda görmektedir. KTGB Başkanı Sami Özusu (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) ise, çeşitli olumlu yönlerine karşın internet medyasıyla birlikte gazetecilik kültürünün başta pratik anlamda önemli değişiklikler geçirdiğini ve gazetecilerin geçmişe oranla daha

“sorumsuz” bir habercilik benimsediğini belirtmektedir. Özuslu, görece daha “sorumsuz” olan bu habercilik anlayışının arkasında, gazetecinin bir kimlik bunalımı yaşamasını ve gazetecilik kimliği ile sosyal medya kimliği arasındaki sınırların giderek muğlaklaşmasını görmektedir. Özuslu’ya göre, şu an yaşanan durum geçici olmakla birlikte asıl önemli olan, etik ve mesleki değerler anlamındaki gazetecilik kimliğinin unutulmamasıdır. Dolayısıyla Özuslu, “Gazetecilik var olacaksa, belki bu ‘yavaş gazetecilik’ ile mümkün olacak. Yani editörüyle, muhabiriyle, çifte kontrol mekanizmasıyla ‘gazetecilik’ ne gerektiriyorsa onu yaparak farkını fark ettirecek” demektedir. Benzer bir yaklaşımı KKTC Medya Etik Kurulu Başkanı Bekir Azgın da (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) yapmakta ve sorumluluk sahibi gazetecilerin sorumluluklarına internet gazeteciliğinde de devam edeceklerini vurgulamaktadır.

İnternetin KKTC basın kültürüne getirdiği bir diğer özellik ise, alternatif gazetecilik pratiklerinin ve alternatif medyaların giderek çoğalmasındır. Çeşitli nedenlerle çalıştığı basın kurumuyla ilişkisi kesilen ya da ilişkisini kesmek zorunda kalan gazeteciler, var olan internet gazetelerine yönelmekte ya da kendi internet gazetelerini oluşturmaktadırlar. Yazılı basına göre maliyetlerin düşük olması bunda en büyük etkidir. Günümüzde basın kültürüne büyük oranda yazılı basın ve o basının internet gazeteleri hakim gibi görünse de, internet tabanlı habercilik anlayışı giderek yükselmektedir. Detay Kıbrıs gazetesi Müessese Müdürü Erkut Yılmazbaşar (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), bu yükselişin KKTC medyasındaki yazılı basına dayalı hegemonyayı sonlandırdığına işaret etmekte ve şunları vurgulamaktadır: “İnternet Medyası basındaki tekelleşmeyi sonlandırdı. Bir çok geleneksel basın yayın kuruluşunu zora soksa da, bu kuruluşlardan ayrılan gazeteciler kendi internet medyalarını oluşturarak gazetecilik yapmaya devam ediyor. İnternet medyası geleneksel olanı zorladı ama gazetecilik her zaman var olacak”. TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı ise (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), Yılmazbaşar’ın aksine, yazılı basının kendisine ait bir gazetecilik pratiği olduğunu, bunu geleneksel gazeteciliğe dayattığını öne sürmekte ve dolayısıyla geleneksel haberciliğin özellikle sosyal medya ile birlikte “tarih” olduğunu vurgulamaktadır.

KKTC basınında internet medyasının etkileri özetle üç noktada öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi, internet medyasının tiraj başta olmak üzere yazılı basını olumsuz yönde etkilediğidir. Bu olumsuzluk, gazeteciliğin mesleki ve etik değerlerinde

bir çözülmeye neden olduğu görüşünde birleşmektedir. İkinci olarak, KKTC basınının internet gazeteciliğine geçmesinin önündeki en önemli unsur, reklam verenlerin yazılı basını tercih etmesidir. Geçmişten gelen reklamcılık pratiklerinin neden olduğu bu durum, yazılı basını günümüzde hayatta tutmaya devam etse de, halihazırda tirajla değil de büyük oranda reklam gelirleriyle ayakta duran yazılı basının internet gazeteciliğine geçmesi kaçınılmaz görünmektedir. Çünkü daha önce Özdağ'ın belirttiği üzere, gazetelerin giderlerini tek başına gazete satışının karşılayamaması ve gazete giderlerinin reklam pastasından karşılanması, var olan tirajın daha da gerilemesiyle birlikte KKTC basınının büyük bölümünü internet gazeteciliğine mecbur bırakacak gibi görünmektedir. KKTC'deki reklam verenlerle belli bir sürece yayılarak eş anlı şekilde gerçekleşecek bu geçiş sonucunda, yazılı basın internet karşısında ikincil konuma düşmüş olacaktır. Üçüncü nokta, internet medyasının tüm dünyada olduğu gibi sağladığı olanaklardır. İnternetin, KKTC dışında yaşayanlar başta olmak üzere herkesi “yerelin” haberlerine ulaşılabilir kılması bu anlamda önemlidir. Bunun yanı sıra, belli sorunlarla beraber alternatif haber kanallarının ve haber pratiklerinin oluşması da yine var olan habercilik pratiklerinin sorgulamaya açılması bakımından diğer bir önemli konudur. Etik kaygıların yanı sıra mesleki değerlerde de çeşitli sorunsallara neden olan bu durum, diğer yandan sahiplik başta olmak üzere habercilik üzerindeki tahakkümlerin önemli ölçüde kalkmasına neden olmaktadır. Fakat bu da yazılı basının internet medyasına geçişi sürecinde yaşanacak boşlukların bir neticesidir. Unutulmamalıdır ki, yazılı basındaki tiraj faktörü tamamen ortadan kalkacağı için internet medyasında tek başına belirleyici olacak olan, reklam gelirleri yani ekonomi politik ilişkiler olacaktır. Kaldı ki, internet medyasına geçişle birlikte ortaya çıkacak yeni anlayışlar ve sorunlar, ancak günümüzdeki mevcut pratikler ve sorunlardan yola çıkarak okunduğunda anlamlı hale gelecektir. Tüm bu gelişmelere karşın, gazetecilik mesleğinin internet ve bilhassa yöndeşmeyle birlikte alacağı yeni çehre, işten çıkarmalar ve düşük ücretler başta olmak üzere, mesleki değerlerde de sınırların yeniden çizilmesi olarak öne çıkmaktadır.

4.8. KKTC Basınında Etik: “Kıbrıs küçük bir yerdir”⁷³

KKTC basınında etik sorunların önemli bir kısmı kişi hak ve özgürlükleri bağlamında gerçekleşmektedir. Kimi “sansasyonel” haberler dışında, irili ufaklı adli haberler başta olmak üzere özellikle son yıllarda uyuşturucuyla ilgili haberler bu bağlamdaki en önemli sorunlardır. Yalnızca haberciliğe dair görünen bu sorunların ardağında, küçük ölçekli bir ülke olmanın yanı sıra tiraj kaygıları yatmaktadır. Görüşülen gazetecilerin tamamı haberin öznesini “kapalı isim”⁷⁴ kullanarak ve fotoğrafları mozaikleterek verdiklerini belirtse de, bu gazetelerde yer alan haberlerin hepsi için geçerli değildir. Kaldı ki, küçük bir coğrafyada yaşamının getirdiği biz bızelik kültürü, gazetecileri “zaten bilinen” bir şeyi saklama gereğinden alı koymaktadır. Medya Etik Kurulu da bulunan KKTC’de, kurulun kınama dışında belli bir yaptırım gücü de bulunmamaktadır. Fakat tüm bunlar karşın, 28 medya kuruluşunun bir araya gelerek oluşturduğu Medya Etik Kurulu’nun KKTC basınında üstbelirlenimsel bir kurumsal konum aldığı da belirtmek gerekmektedir. Benzer şekilde, Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği de düzenlediği etkinliklerle çeşitli konular hakkında gazetecileri bilgilendirmektedir. Yalnız KKTC’de değil, tüm dünyada etik açısından “sürekli bir eğitim şarttır” diyen KTGB Başkanı Sami Özuslu (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), bu anlamda önemli ilerlemeler kaydedildiğinin altını çizmektedir.

Etik konusu son derece hassas olduğumuz, aktif çaba sarf ettiğimiz, ciddi ilerlemeler yaşadığımız ama sık sık da geriye gittiğimizi hissettiğimiz bir alandır. Medya Etik Kurulu düzenli olarak etik konulara dair uyarılarını yapıyor. Ancak “yaptırım” eksikliği nedeniyle kurulun etkisi bir yere kadardır. Aynı zamanda radyo ve TV’lerin bağlı olduğu Yayın Yüksek Kurulu etik konularda uyarılar ve zaman zaman da para cezaları uyguluyor. KTGB bünyesinde başta şiddet içerikli haberler olmak üzere eğitim çalışmaları düzenleniyor. Yakın geçmişte yaşanan bir aile içi çocuk cinayeti olayı sonrası uzmanların katkısıyla düzenlenen eğitim çalışması buna bir örnektir. Bu çalışmadan yola çıkılarak “şiddet haberlerinde terminoloji” adı altında bir kitapçık hazırlığına başlanmıştır. Etik konulara ilişkin geçmişte yapılan çabalar sonucu “intihar haberleri”, “mülteciler/kaçak göçmenler” konusu, “LGBTİ hakları”, “parçalanmış/kanlı ceset/yaralı görüntüleri” konusunda ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir. Etik konularda sürekli eğitim şarttır ve kurumların bu yöndeki eksikliğini gidermek adına KTGB çok sayıda çalışma yapmaktadır.

⁷³ Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor, Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018.

⁷⁴ Gazetecilerin kullandığı şekliyle “kapalı isim”, haberde geçen isimlerin yalnızca ad ve soyadının baş harflerinin verilmesini nitelemektedir.

Bu eğitimlerin KKTC basınında, etik açısından idealize de olsa önemli katkıları bulunmaktadır. İrvan'ın (2006) daha önce KKTC'deki gazetecilerin mesleki ve etik değerleri üzerine yaptığı çalışmasına kıyasla, günümüz KKTC basınındaki gazeteciler etik anlamda çok daha ilkeli bir görünüme kavuşmuştur. Tartışmalı habercilik yöntemleriyle ilgili aşağıda verilen tablolar bunun önemli göstergeleridir.

Tablo 4.8.1. “Başkalarına ait kişisel belgeler izinsiz kullanılabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	75,9
Katılmıyorum	6,8
Biraz katılmıyorum	1,9
Fikrim yok	7,6
Biraz katılıyorum	0,0
Katılıyorum	1,9
Kesinlikle katılıyorum	5,9
TOPLAM	100,0

Tablo 4.8.1.'de başkalarına ait kişisel verilerin kullanılmaması gerektiği yönünde görüş belirten gazetecilerin toplam oranı %84,6'dır. “Kullanılabilir” diyenlerin toplam oranı 2006'da %14'ken (İrvan, 2006, s. 8) günümüzde %7,8'dir.

Tablo 4.8.2. “Haber kaynağı bilgi vermek istemezse, yıldırma yoluna gidilebilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	64,4
Katılmıyorum	6,8
Biraz katılmıyorum	5,9
Fikrim yok	8,6
Biraz katılıyorum	4,7
Katılıyorum	6,8
Kesinlikle katılıyorum	2,8
TOPLAM	100,0

Tablo 4.8.2.'de haber kaynağını bilgi almak için yıldırma yoluna gitmeyen gazetecilerin toplam oranı %77,1'dir. Kaynağın yıldırma yoluna gidilmesinde sakınca görmeyen gazetecilerin toplam oranı ise %14,3'tür. 2006 yılında bu yöntemi onaylayan gazetecilerin toplam oranı %33'tür (İrvan, 2006, s. 8).

Tablo 4.8.3. “Gizli kamera ve gizlice ses kayıt cihazı kullanılabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	59,8
Katılmıyorum	5,7
Biraz katılmıyorum	8,7
Fikrim yok	12,6
Biraz katılıyorum	2,8
Katılıyorum	7,6
Kesinlikle katılıyorum	2,8
TOPLAM	100,0

Tablo 4.8.3.'e baktığımızda ise, günümüzde gizli kamera ve ses kayıt cihazı kullanımını onaylayan gazetecilerin toplam oranı %13,2'dir. Bu oran daha önce %47'ydi (İrvan, 2006, s. 8). Habercilik yöntemi olarak bu yöntemi doğru bulmayan gazetecilerin toplam oranı %72,2'dir.

Tablo 4.8.4. “Gizli belgeler izinsiz kullanılabilir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	40,4
Katılmıyorum	6,7
Biraz katılmıyorum	10,7
Fikrim yok	8,7
Biraz katılıyorum	7,6
Katılıyorum	11,5
Kesinlikle katılıyorum	14,4
TOPLAM	100,0

Tablo 4.8.4.’te haberde gizli belgelerin izinsiz kullanımını onaylayan gazetecilerin toplam oranı %33,5’ken, daha önce bu rakam %37’dir (İrvan, 2006, s.8). Nispeten bir iyileşme olarak görülen bu durum, günümüzde de önemli bir sorun teşkil etmektedir. İfadeye katılmayanların toplam oranı ise %57,8’dir.

Öte yandan genel olarak bazı tartışmalı haber toplama yöntemleri KKTC’de halen önemli bir sorundur. Geçtiğimiz yıllara göre yaşanan düşüşün aksine artış gösteren sorunlardan birisi, haber kaynağına para ödemeye olumlu bakan gazetecilerin oranıdır.

Tablo 4.8.5. “*Bilgi veren kaynağa para ödenebilir*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	31,9
Katılmıyorum	5,7
Biraz katılmıyorum	8,7
Fikrim yok	21,1
Biraz katılıyorum	7,6
Katılıyorum	9,6
Kesinlikle katılıyorum	15,4
TOPLAM	100,0

İrvan’ın (2006, s. 8) çalışmasında, Tablo 4.8.4.’te belirtilen ifadeyi onaylayanların toplam oranı %26’yken, günümüzde bu rakam %32,6’ya yükselmiştir. Haber kaynağına para ödenmesini onaylamayanların toplam oranı ise %46,3’tür. Gazetecilerin %21,1’inin bu konuyla ilgili fikri dahi yoktur. Dolayısıyla bu ifadeye katılmayanların oranı katılımcıların yarısından azdır.

Tablo 4.8.6. “*Gazeteci olduğunuzu söylemeden haber için bilgi araştırılabilir*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	17,2
Katılmıyorum	5,7
Biraz katılmıyorum	7,6
Fikrim yok	21,1
Biraz katılıyorum	20,4
Katılıyorum	10,7
Kesinlikle katılıyorum	17,3

TOPLAM	100,0
--------	-------

Tablo 4.8.6.'da gazetecilik kimliğini açıklamadan haber ve bilgi araştırılabileceğini onaylayan gazetecilerin toplam oranı %48,4'tür. Benzer ifadeye daha önce gazetecilerin %47'si katılmaktadır (İrvan, 2006, s.8). Kaldı ki gazetecilerin %21,1'inin belirtilen ifadeye dair herhangi bir görüşü olmaması oldukça anlamlıdır. İlgili haber toplama pratiğini onaylamayanların oranını ise yalnızca %30,5'tir.

KKTC basınında etik konusundaki en önemli sıkıntı adli haberlerde yaşanmaktadır. Çok boyutlu bir sorunsal olan bu durum, kurumlar arası çeşitli boşlukların oluşmasıyla başlayan ve gazetecilik meslek değer ve ilkeleriyle devam eden ilişkiler bütününe kapsamaktadır. Konunun ne kadar geniş bir bağlama oturduğuna yönelik olarak Star Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Cüneyt Oruç (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) şunları dile getirmektedir:

Basın etiğinden ziyade burada bir devlet etiği söz konusu aslında. Neden? Çünkü gazeteciler kimle çalışıyor? Polisle çalışıyor. Polisin o ifadeleri, çok açık bir şekilde gazetecilere veriliyor. O bilgilerin gazetecilerin eline ulaşmaması lazım. Burada (KKTC) polis iddia makamı yerine de geçiyor. Suçlunun delillerini mahkemeye sunuyor. Bir de özellikle benim dikkatimi çeken şu var: Buradaki adliye muhabirleri çok kolay yargılıyorlar. Birtakım sihirli kelimeler var bizim Türkiye'de kullandığımız; ileri sürülüyor, iddia ediliyor, suçlanıyor gibi. Bu kelimeler ne yazık ki "yaptı, etti, oldu" tarzında kullanılıyor burada. Adliye muhabirlerinin kesinlikle geniş bir eğitimden geçmesi lazım. Yani o haberi okuyan kişi, o kişinin gerçekten o işle ilgili suçlandığını ama hakkında yargılamanın devam ettiğini bilmeli.

Dolayısıyla sorun yalnızca gazetecilerle ilgili bir sorun olmanın ötesine geçmekte ve kurumlararası çeşitli düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Fakat öte yandan, KKTC basınında özellikle geçmişte doğrudan etik ilkeler bağlamında önemli sorunlar yaşanmıştır. Günümüzde her ne kadar okurların gazetelere telefon açarak habere ilişkin çeşitli rahatsızlıklarını dile getirmesiyle belli bir düzelme dönemine girildiği görülse de, bu olumlu gelişmelerin haber etiğiyle değil de okur şikayetleriyle gerçekleşmiş olması anlamlıdır. Diğer yandan Kıbrıs Postası Genel Yayın Yönetmeni Rasih Reşat ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), isimlerin kapalı yazıldığı çeşitli haberlerle ilgili okurların gazeteye telefon açarak, haberdeki kişilerin kim olduklarını öğrenmek istediklerini belirtmektedir. Bunun özellikle küçük ölçekli bir ülkede olmaktan kaynaklandığına

dikkat çeken Reşat, bu nedenle KKTC'deki okurun "bakma, görme, bilme" duygusunun çok daha fazla olduğunu vurgulamaktadır. Fakat gazetelerin etik bağlamda sorumsuz davrandığı olaylara da KKTC basınında rastlamaktayız. Havadis gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Başaran Düzgün (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), KKTC basınıının etik sorunlarının yanı sıra basın etiğine ilişkin dönüşümünü de örneklerle şöyle aktarmaktadır.

Mesela 1990'larda trafik kazası olurdu, üç kişi öldürdü, kazaya yetişemedik, ölenler morga kaldırılırdı, gidip morgda morg görevlisini ayarlayıp fotoğraflarını çeker ve gazeteye koyardık. O zaman okuyucu bunları çok ciddi bir şekilde talep ediyordu. Sonra bu konuda bir kültür değişimi oldu ve insanlar bize tepki gösterdi. Biz de vazgeçtik. Eskiden en iyi fotoğraf; iki araç kafa kafaya çarpıştı, adam arada öldü, kafası camdan dışarı sarkık... Mozaikleme yok. Çok hatırlarım böyle fotoğraflar çeken gazetecilere ödüller verildiğini. Biz de o dönem tartışmaya da girmiştik bu konuda. Okuyucularla da girdik. Ama şimdi okuyucular mozaik bile istemiyorlar. Mozaikli koyuyoruz ona bile tepki gösteriyorlar. "Hiç koymayın" diyorlar. Eskiden bu çok tiraj sağlıyordu ama artık değil. Önceden iki kat daha fazla gazete sattığımızı hatırlarım. Ama şimdi yok.

KKTC okurunun geçirdiği bu dönüşüm, KKTC basınıını da etik konusunda değişim ve dönüşüme zorlamıştır. Öte yandan geçmişte haber etiğini hiçe saymanın KKTC basın kültüründe olağan olmasının dışında ödüllendirilecek bir konumda olması da yine önemlidir. Fakat Düzgün'ün de işaret ettiği üzere, etik sorunların kaynağı önemli ölçüde ekonomi, yani tirajdır. Bunun gerisinde ise, piyasa koşullarıyla basın etiği arasındaki gerilimde, ibrenin piyasa koşullarından yana olması yatmaktadır. Serbest piyasa koşullarında her şeyden önce belirleyici olan, gazetelerin son kertede kâr odaklı birer ticari kuruluş olduğudur. Medya Etik Kurulu ya da KTGB gibi kurumların belirlenen etik ilke ve standartlardan yana herhangi bir yaptırım gücü olmaması da, piyasa koşullarını esas alan bir pratiği çok daha tercih edilebilir kılmaktadır (Schudson, 1981, 132-134). Tiraja dayalı olan bu anlayışa olanak sağlayan, KKTC basınıında etik anlamda herhangi bir konsensusun net bir biçimde sağlanamamış olmasıdır. Bu bağlamda, belli bir habere ilişkin olarak etik ilkeleri bir tek gazetenin çiğnemesi, tiraj dolayısıyla basının büyük bölümünün görmezden gelemeyeceği bir yapıyı doğurmaktadır. YeniDüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mert Özdağ'ın (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018) günümüzde KKTC basınıındaki etik sorunlara ilişkin olarak görüşleri de bu yöndedir.

Bundan çıkış yolu, ortak bir akıl, ortak bir metin, ortak bir etik çerçevesiyle, uzlaşısıyla olabilir. Buna müsait mi medyamız? Bahsettiğim sahiplik ilişkileri dolayısıyla müsait değil. On yıl önce, beş yıl önce müsaitti. Ancak şu anda medyamızın ortak bir akıl üretme durumu ne yazık ki mümkün değil. Bir kısmı evet üretebilir. Böyle bir niyetin olduğunu da biliyorum. Ama bir kısmı üretecek bir kısmı üretmeyecek... Bir gazetenin yer almaması, tiraj kaygısıyla bütün dengenin bozulması demektir. O zaman siz de kendinizi o girdabın içinde bulursunuz.

Sorunu daha da girift kılan durum, özellikle uyuşturucu başta olmak üzere adli haberlerle ilgili olarak haberin mutfağında yer alan gazetecilerin önemli ölçüde etik ilkelerden yana farkındalık sahibi olmasıdır. Aşağıda yer alan veriler bunu doğrulamaktadır.

Tablo 4.8.7. “Haberde ‘suçu kanıtlanana kadar herkes masumdur’ ilkesine uyuyorum” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	1,9
Katılmıyorum	1,9
Biraz katılmıyorum	2,9
Fikrim yok	8,7
Biraz katılıyorum	9,6
Katılıyorum	10,6
Kesinlikle katılıyorum	64,4
TOPLAM	100,0

Tablo 4.8.7.’de gazetecilerin toplam %75,6’sı belirli düzeylerde haberin öznesinin suçu kanıtlanana kadar masum olduğu ilkesine katılırken, katılmayanların toplam oranı yalnızca %6,7’dir.

Tablo 4.8.8. “Haberde kişilerin özel yaşam haklarına saygı gösteriyorum” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	1,9
Katılmıyorum	0,0
Biraz katılmıyorum	1,9
Fikrim yok	1,9
Biraz katılıyorum	4,8

Katılıyorum	22,1
Kesinlikle katılıyorum	67,4
TOPLAM	100,0

Benzer şekilde Tablo 4.8.8.'de, haberde kişilerin özel yaşamına saygı gösterildiğini belirten gazetecilerin toplam oranı %94,3'tür. Buradaki sorunsal, etik ilkelere dair önemli ölçüde farkındalığı bulunan gazetecilerin ve üst editoryal kadroların, gazete basılana kadar bu ilkelere ödün vermesinde yatmaktadır. KKTC Medya Etik Kurulu Başkanı Bekir Azgın (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), bu durumun bir serbestlikten değil basın özgürlüğünden kaynaklandığını belirtmektedir. Fakat basın özgürlüğünün önündeki en önemli engel ise, ekonomi ve ekonomik kaygılardır.

Basın etiğine giden yolda en büyük engel, yetersiz ve kısıtlı basın özgürlüğüdür. Özgür olmayan biri, oturup vicdan muhasebesi yapma olanağı bulamayan bir insan, etiğe fazla önem veremez. Gazetecilikte vicdan ile cüzdandan çatıştırılmamalı. Etik ile ekmek parası karşı karşıya gelirse, ekmek parası her zaman galip gelecektir.

Azgın'ın dikkat çektiği ekonomiden kaynaklı etik sorunlar, var olan tirajın kaybedilmemesinin yanı sıra ekonomi politik ilişkilerin ve hakim kültürün birleşiminden kaynaklanan çok daha bütünsel bir sosyolojide işlerlik kazanmaktadır.

Bourdieu (1999, s. 61-62), gazeteler ve televizyon başta olmak üzere kitle iletişim araçlarının gündelik haberlere eğilimini, kitle iletişim araçlarının yer aldıkları ekonomi politik koşullarda görmektedir. Ona göre, haberlerin var olan durumun kendisinden daha çok olaya eğilmesinin nedeni, belli bir ideolojik anlayışın hâkim kılınmasına yöneliktir. Çünkü "skandal" niteliği taşıyan tekil bir olayın dahi, ekonomik, politik ve kültürel ardalanları bulunmakta, dolayısıyla tarihsel bir bağlam taşımaktadır. Olayların ajitatif ve spekülatif bir dille verilmesinin nedeni de, yerleşik algıların devamlılığını sağlamaktır. Haberler aracılığıyla içinde yaşadığı çevreye dair bir fikir edinen okurların, çevreye ilişkin tarihsel bağlamdan kopuk, daha gündelik bir algı geliştirmeleri mevcut ideolojik ilişkilerin devamlılığına olanak tanımaktadır. Böylelikle "tarihsizleştirilmiş ve tarihsizleştirici" bir niteliğe kavuşan gazete-okur ilişkisi, giderek dikkat çekmeyen bir sözleşme halini alır. Artık "dikkat çeken" haberler, tarihsel ve toplumsal bir bağlama sahip olan haberler olagelmektedir. Bir cinayet ya da uyuşturucu

haberi, doğal bir afet biçiminde sunulmaya başlar. Haberin makro boyutunun gözden kaçtığı bu durum, ideolojik işlerliğini bir toplumdaki makro ilişkileri dışlamasında kurmaktadır. KKTC basınında etik sorunlarla ilgili olarak, tirajın yanı sıra öne çıkan yerleşik etik anlayışa neden olan da budur. Afrika gazetesi Direktörü Ali Osman Tabak'ın (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) bununla ilgili olarak tecrübe ettikleri bir örnek oldukça önemlidir.

Mesela uyuşturucu haberi çok olur. Bir gram, iki gram yakalansa bile koyar gazeteler. Biz koymayız. Büyük vakalar koyarız. Sansürleme, mozaikleme de yapmayız. Asıl koyacaksın, baronları koyacaksın. Biz onlarla ilgili bir yayın yaptık. Mahkemeye verdik. Dört sene gittik, geldik mahkemeye. Kurşunlandık. İsimlere kadar açık açık yazdık. Telefon görüşmelerini dahi verdik mahkemeye. Hâkim davadan çekildi. Başladı her şey baştan. Süreç içerisinde dosyada adı geçen herkes emekli oldu, adresleri değişti. Bulamadık tekrar. Ve biz mahkemeyi kaybettik.

Son yıllarda KKTC basınındaki adli haberlerde önemli bir yer tutan uyuşturucu haberlerine gazeteciler her ne kadar kişi hakları bağlamında dikkat edildiğini ve düşük miktarda yakalananların doğrudan verilmediğini, verilenlerin ise mozaiklenerek verildiğini belirtse de, haberlerin verilmiş şekli toplumsal ve ekonomi politik ardalardan yoksundur. Doğrudan izole edilmiş, tekilleştirilmiş bir sunum içeren haberler, sorunun temeline in(e)memektedir. Yeniden Nacak gazetesi sahibi Aydın Akkurt da (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) benzer duruma dikkat çekerek, uyuşturucuya ilişkin haberlerin son yıllarda yoğunluk kazanmasına karşın, her olayın tekil düzeyde ele alındığına vurgu yapmaktadır.

Herhangi bir günde git bak mahkemelere, 18-20 yaşlarında gençler uyuşturucudan yargılanıyor ve fotoğrafları yayınlanıyor her gün. Orada birkaç muhabir, ellerinde tüm gün makine bekliyorlar. Adamların mesleği bu. Bir gram uyuşturucu için çekiyorsun, koyuyorsun. Çocuğu rezil ediyorsun, hayatını bitiriyorsun. Bugüne kadar mesela yakalandı mı bir büyük baron? Bu uyuşturucu nasıl geliyor? Kim getiriyor? Orada çocuklar bir gram içmiş diye onların hayatını mı karartıyorsun sen?

Basında görülen etik sorunların kültürel boyutunu ise, daha önce de belirtildiği üzere, KKTC'nin küçük ölçeklilikten kaynaklanan kültürü oluşturmaktadır. Yeni Bakış gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Özgüren (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), KKTC'deki etik sorunlarının kökeninde tiraj olmadığını dile getirmekte ve bu konuda sıkıntılara neden olan şeyi "küçük bir toplum oluşu, kapalı bir toplum oluşu, değer yargıları, kültürel altyapı ve biraz korumacılık" olarak tanımlamaktadır. Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Emin Akkor da (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), Kıbrıs'ın küçük bir yer

olduğunu belirtmekte ve örneğin işlenen bir cinayet olduğunda insanların “kimdi öldürenler”, “falanca kişinin çocuğu muymuş”, “falanca kişinin kardeşi miymiş” duygusuna kapılarak haberleri ele aldığını aktarmaktadır. Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Kasımoğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), okurların haberi bu şekilde ele almasının asıl nedenini, “neredeyse herkesin birbirini tanıdığı bir toplum” olmasında görmektedir. Öte yandan Kasımoğlu, KKTC’deki okuma alışkanlığının da bu durumda etkili olduğuna dikkat çekmekte ve “herkes aslında üniversite mezunu ama okuma alışkanlığı yok” demektedir.

Burada değinilmesi gereken nokta, tirajlar gün geçtikçe düşmesine karşın neden basın etiği konusundaki sorunların devam ettiği. Bunun nedeni, var olan tirajın korunması ile internet medyasının ortaya koyduğu haber anlayışında karşılığını bulan basın kültürüdür. Bilişim yasasının olmamasının sonucunda künyesiz olarak habercilik yapan internet siteleri, KKTC basınında etik açıdan önemli bir sorun teşkil etmektedir. Haberde geçen isimler açıkça yazılmakta ve fotoğraflar mozaiklenmeden verilmektedir. Bununla ilgili olarak Diyalog gazetesi Genel Müdürü Sezgin Madencioğlu (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), “Zaten internet gazeteleri fotoğrafları ve isimleri yayınlıyor’ diyor gazeteciler. Gazetelerde bunun dışında kalamıyor o zaman” demektedir. Dolayısıyla tiraj kaygılarının ötesine geçen bu durum, basında kültürel bir norm haline gelmektedir. Buna etki eden en önemli unsurlardan biri de sosyal medyadır. Herhangi bir olaya ilişkin olarak okurların sosyal medyada paylaştığı fotoğraflar, küçük ölçekliliğin de etkisiyle, künyesiz internet sitelerinden ve gazetelerden önce yayılabilmektedir. Bazen tanıklığın ötesine geçen bu paylaşımlar, doğrudan haberin öznesiyle yakınlık kurulması dolayısıyla duygu ve düşünceleri içeren, isimlerin açıkça paylaşıldığı metinler şeklinde de olabilmektedir. KKTC basınının okurla arasındaki bağın, resmi (formal) bir ilişkiden çok gayriresmi (informal) bir ilişki olmasına neden olan da yine benzer kodları taşıyan kültürdür. Daha önce değinilen, okurların basın etiği üzerindeki belirleyiciliği bu bağlamda yine önemli bir göstergedir. Böylelikle KKTC’de basın etiği, kurumlararası boşluklar, tiraj, ekonomi politik ilişkiler ve toplumsal kültürün sarmalandığı yapısal bir sorunda varlığını devam ettirmektedir.

Bu çalışmanın gerçekleştirildiği sırada meydana gelen bir annenin çocuğunu öldürmesi olayının gazetelerde haberleştirilme biçimi, hem makro düzeyde hem mikro düzeyde KKTC basınındaki etik sorunları ortaya koymaktadır. Haberde isimler

tamamen açık verilirken, fotoğraflar mozaiklenmemiştir. Haber bağlamı olayın tekilliğine atıf yaparken, olayın toplumsal boyutu ve kurumsal aksaklıklar ele alınmamıştır. Olaya ilişkin sosyal medya yazışmaları ve “mahkemeden” bilgiler dahil olmak üzere, tüm detayların “kan dondurucu”, “vahşi” vb. nitelemelerle verilmesi, haberde öne çıkan unsurlardır.⁷⁵⁷⁶⁷⁷ Demokrat Bakış gazetesi Editörü İslam Türfent (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), KKTC basınında özellikle adli haberlerin “tek boyutlu” ele alınmasıyla ilgili olarak şunları dile getirmektedir:

Mesela bazı adli vakalarda, sanki mahkemeye basının baskısı, mahalle baskısı gibi bir baskı oluşturuyor. Filan kişi hemen suçlu ilan ediliyor. Daha geçenlerde yaşanan “çocuğunu bıçaklayan anne” örneği de çok üzücü bir örnektir. Ama neticede kadının psikolojik rahatsızlığı olduğu anlaşıldı. Uzun zamandır tedavi görüyor. Kimse burada şundan bahsetmiyor: Madem psikolojik tedavi gören bir insan var, nasıl ona bir evlat emanet edilebiliyor? Bu yasalara göre bir suç ve ihmaldir. Gazeteler olayın yüzeysel yönünü yakaladıklarında çok acayip şekilde buna saldırıyorlar. Tek boyutlu ele alıyorlar.

Sorunun tarihsel bir boyutunu da KKTC’deki siyasal dengelerin değişmesi oluşturmaktadır. 2000’li yıllara kadar siyaset yoğun bir kültürün hakim olduğu toplum ve gazeteler, 2000’li yıllarda gerçekleşen referandum ve sonrasındaki süreçlerde çeşitli kırılmalar yaşamıştır. Buna koşut olarak daha kapitalistleşmiş bir yapının da ortaya çıkması, geçmişe oranla daha bireyselleşmiş ve apolitik bir kültüre neden olmuştur. Bu siyasal kopuşla ilgili olarak TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), YeniDüzen gazetesini örnek göstererek, geçmişte barış ağırlıklı bir parti gazeteciliği yaparken günümüzde bunun dönüştüğünü ve “yalnızca habercilik yapan” bir gazete olduğunu belirtmektedir. Bu durumun pek çok gazete için geçerli olduğunu vurgulayan Yalyalı, diğer yandan “Burada da sorun nedir? Polis haberciliği noktasına gelindi” demektedir. Benzer şekilde BRTK Haber Amiri Efdal Keser de (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018) şunları söylemektedir:

Ülkede Kıbrıs konusunda insanlar farklı şeyler söylerler. Siyasilerin söylediğini umursayan artık pek kimse yoktur. Yahut yol yapılıyor vs. para harcıyor, bir şeyler yapılıyor. Bunları umursayan yoktur. Ama mahkemede bir tecavüz olayı herkesin dikkatini çekiyor. Hırsızlık olayı, herkesin dikkatini çekiyor. Dikkat edin, gazetelerin sayfalarında bu polisiye olaylar çok geniş yer tutuyor. Çünkü insanlar sürekli bunları okuyor. Asıl araştırmamız gereken konu budur: Neden insanlar polisiye olaylara daha çok önem veriyor, dikkat ediyor?

⁷⁵ <https://www.kibrisgazetesi.com/gundem/iki-gun-boyunca-bicakladi/43138> (Erişim tarihi: 17.07.2018)

⁷⁶ http://www.kibrispostasi.com/c57-Adli_Haberler/n253544-vahsi-cinayetin-zanlisi-bilge-lord-kunduraci-muebbet-istemi (Erişim tarihi: 17.07.2018)

⁷⁷ <http://www.yeniduzen.com/mahkemeden-2-gun-boyunca-bicakladi-102876h.htm> (Erişim tarihi: 17.07.2018)

Bourdieu'ya göre, toplumsal anlamda her alan (champ) kendi içinde belli bir pratik duygu (sens pratique) taşımaktadır. Bunu oluşturan dinamikler ne yalnızca mutlak determinizmden yola çıkılarak ne de yalnızca özgür bireylerin edimlerinden yola çıkılarak anlaşılabilir. Çünkü insan “tek başına anlaşılabilir, kendi kendine yeten bir olgu değildir”. *Habitus*'un bu ikili yapısı, kavramın epistemolojik sahasını da oluşturmaktadır. Dolayısıyla *habitus*, mutlak bir deterministik görüş ile özgür bireylerin seçimleri arasındaki eğilimlerin sahasıdır. Bir toplumsal sınıf ya da grup, hem yapının sonucudur hem de o yapının sonucunda bağlı bulunduğu alanları -yine yapının bir sonucu olarak edindiği- edimleriyle oluşturan “etken bir olgudur”. Bu oluşturma, sanılanın aksine aktif bir edimsellik değil, yapıdan edindiği eğilimlerle gerçekleşmektedir. Böylelikle özne, hem yapıyı “inşa” etmekte hem de aynı yapının bir göstereni olarak pratiklerini sergilemektedir. Bu pratikler ise alanlar içerisinde gerçekleşir. Kapitalizmin gelişimi ve ilerleyişiyle birlikte görece birbirinden bağımsızlaşan ya da özerkleşen bankacılık, eğitim, gazetecilik vb. alanlar, kendilerine ait bir “dil oyununa” sahiptir. Alanları oluşturan keyfilik ise, iktidar ve sermayenin çıkara dayalı olarak yürüttüğü ilişkilerdir. Fakat alan yalnızca gündelik değildir. Alan, aynı zamanda tarihsel koşulların sonucudur. *Habitus* ise, bir yandan bu alanların bir toplamına karşılık gelirken diğer yandan da alanların her birinde varlık göstermektedir. Bourdieu, alanlarda son derece kişiselmiş gibi görünen bu eğilimleri, esasında yalnızca “diğerlerinin yapısal bir çeşitlemesi” olarak tanımlamaktadır (Timur, 2011, s. 208-214).

Yalyalı ve Keser'in dile getirdikleri, etik sorunsalları da kapsayan habercilik pratikleri önemli ölçüde *habitus*'un neticesidir. Bilhassa küçük ölçekli bir ülke olmanın getirdiği biz bizelik kültürü, daha önce çeşitli örneklerle de ele alındığı gibi, siyaset, ekonomi, sağlık, gazetecilik vb. alanlar arasındaki kavramsal ve kültürel mesafeleri daha da yakın kılmaktadır. Bu yakınlık, aynı zamanda pratik duyguların belli bir alanda sıkışıp kalmasından öte, ortak pratik duygular olarak açığa çıkmaktadır. Adli haberlere ilişkin olarak “empati” vurgusunun öne çıkmasının nedeni de, gazeteciler ile iş adamları ve siyasetçiler arasındaki mesafelerin yok denecek kadar az olması da bununla ilgilidir. Başta coğrafi yapıdan kaynaklanan bu durum, tarihsel değişim, dönüşüm ve kırılmalarındaki “yeniliklerin” çok daha ani ve kesin olmasında da önemli bir rol oynamaktadır. 2000'ler öncesinde daha siyasal bir basın kültürüne sahip olan KKTC basınının, 2000'ler sonrasında ve özellikle günümüzde siyasal kültürünü geçmişe

kıyasla önemli ölçüde bırakmış olması, alanları oluşturan sermayenin tercihleriyle ilgilidir. Sermaye odaklı değişim ve dönüşümlerin yarattığı kapitalist ilişkileri esas alan anlayışın, geçmişe oranla daha “demokratik” ve “bireyselleşmiş” bir kültür yaratması, toplumsal boyutta ve dolayısıyla onun dışında kalamayan gazetelerin siyasal niteliğinden kopmasındaki en önemli etkendir. Yalyalı’nın işaret ettiği, gazetelerin siyasal anlayışlarını bir kenara bırakmasıyla ortaya çıkan adliye ağırlıklı habercilik ve haberlerin ele alınma biçimi, bu kırılmanın sonucudur. Benzer şekilde, Keser’in dikkat çektiği, okurların artık siyaset ve bununla ilişkili haberlerdense adliye haberlerine olan ilgi, gazetecilerin de içinden çıktığı *habitus*’la ilgilidir. Ek olarak, etik ilkelere dair değişim ve dönüşümde okurların önemli bir rolü olması, olabilmesi bunun en önemli göstergesidir. Diğer bir deyişle, KKTC toplumunda alanlar arası geçişkenlik, hatta alanların iç içeliği, gazetecilik pratiğine yansımakta ve *habitus* tekrar ve tekrar gazetelerde/gazetelerle yeniden üretilmektedir. Aşağıda verilen tablolar bu bağlamda oldukça anlamlıdır.

Tablo 4.8.9. “Bir haber ne kadar çok kişiyi ilgilendirirse o kadar önemlidir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	0,0
Katılmıyorum	2,8
Biraz katılmıyorum	10,7
Fikrim yok	3,8
Biraz katılıyorum	11,5
Katılıyorum	21,2
Kesinlikle katılıyorum	50,0
TOPLAM	100,0

Tablo 4.8.9.’da katılımcıların belirli düzeylerde toplam %82,7’si haber değerliliğini, haberin kiteselliğinde gördüğünü belirtmiştir. Haber değerliliğinde en önemli unsur olan “haber ne kadar çok kişiyi ilgilendirdiği” yaklaşımı, KKTC basınında tersinmiş bir görünüme sahiptir. Bunun nedeni, haber bağlamlarının tekilleştirilerek verilmesidir. Bir kişinin kullandığı uyuşturucu ya da işlediği suç, toplumsal alanın geri kalanından izole edilerek verilmekte, yanı sıra haberin sunuluş biçimi açısından da etik ilkeler çığnenebilmektedir. Dolayısıyla “çok kişiyi

ilgilendirme” unsuru, haber pratikleri açısından dışarıda bırakılmakta, polisiye bir anlatıma başvurulmasıyla da magazin bir boyuta kavuşmaktadır. Keser’in üzerinde durduğu, ekonomi, siyaset vb. toplumsal ölçekli haberlerin değil de, adli olaylara verilen ağırlık, KKTC’deki *habitus*’un gazetecilik alanındaki yansımasıdır. Böylelikle “çok kişiyi ilgilendiren” habercilik yapıldığına ilişkin bireysel mesleki imajlar ve idealize kalan etik ilkeler, pratikte yerini adli ağırlıklı haberciliğe bırakmaktadır. Çünkü gazeteci de nihayetinde tarihsel olarak alanları belirleyen aynı ekonomi politik durumdan, toplumsaldan payına düşeni almaktadır. Bunun bir diğer boyutu ise, tekil olayların dahi, küçük ölçekliliğin bir sonucu olan “biz bizelik” kültüründen kaynaklı olarak “herkesi ilgilendiren” bir niteliğe sahip olmasıdır. Daha yapısal bir sorun olan bu durum, ilgili haber etik bağlamda sunulsa dahi toplumsal anlamda “şok” etkisi yapabilmekte, sözlü kültürel paylaşımlarla olaya ilişkin isimler ve detaylar aktarılabilmekte, yayılabilmektedir. Aynı toplumun bir öznesi olan gazeteciler ise, bu realitenin dışında kalamamakta, mesleğinde de bu pratiği sergilemektedir.

Tablo 4.8.10. “Gazeteler toplumsal ve kültürel yaşamı değiştirme dönüştürme gücüne sahiptir” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	0,0
Katılmıyorum	0,0
Biraz katılmıyorum	5,7
Fikrim yok	13,4
Biraz katılıyorum	15,3
Katılıyorum	31,8
Kesinlikle katılıyorum	33,8
TOPLAM	100,0

Tablo 4.8.10.’da ise, Kıbrıs Türk basınında bilhassa dava gazetecilik pratiğinin hâkim olduğu dönemde, gazetelerin edindiği misyonun en önemli parçası olan, gazetelerin toplumsal yaşamı değiştirme ve dönüştürme potansiyeline yönelik verilen yanıtlar bulunmaktadır. KKTC’de gazetelerin toplumsal ve kültürel yaşamı dönüştürme gücüne sahip olduğunu belirten gazetecilerin toplam oranı %80,9’dur. *Habitus*’un tarihsel bağlamını oluşturan bu veri, gazetecilik alanında pratiksel olarak geçmişten gelen tarihsel anlayış ve alışkanlıkların, mevcut habercilik pratikleriyle birleşimidir.

Kültürel yaşamı değiştirme ve dönüştürme gücüne sahip olduğunu düşünen gazeteciler, bunu, adli olayların ekonomik, kurumsal, politik, kültürel bağlamlarından kopartılması yoluyla gerçekleştirmektedir. Bu kırılma öncelikle tarihsel bir ekonomi politik niteliğe sahiptir. *Habitus*'u belirleyen bu durum, KKTC gazetecilik alanındaki eğilimleri belirlemekte ve aynı eğilimler yoluyla var olan *habitus* tekrar kendini üretmektedir. Tarihsel nitelikteki gazetecilik pratiklerinin, bağlamsal anlamdaki değişimine karşın basın kültüründeki hâkimiyeti, *habitus*'un değişmesiyle ortaya çıkan yeni kavrayışlarla ve bağlamlarla örtüşerek daha da perçinlenmektedir. Etik ilkeler başta olmak üzere, haberin toplumsal bağlamından sıyrılarak verilmesi, sorunsalın yalnızca gazetecilik alanıyla ilgili olmadığına işaret etmektedir. Oruç'un belirttiği üzere, basında görülen etik sorunların yalnızca basınla ilgili olmaması; kurumlararası bir meslek kültürü anlayışıyla başlayan, tirajdan kaynaklı ekonomik sorunlarla devam eden ve Kıbrıs Türk basını gibi siyaset ve ekonomiyle tarihsel olarak iç içe geçmiş bir kültüre sahip olan basının, günümüz KKTC *habitus*'unda aldığı konumla ilişkilidir.

4.8.1. KKTC Basınında Etik Değerler: Toplumsal Cinsiyet, Kişi Hakları ve Trafik Kazaları

Genellikle haber bağlamı açısından sonuç odaklı bir yaklaşımın olması nedeniyle teleolojik etiğe daha yakın olan KKTC basını, bilişsel düzeyde farkındalıklara sahip olması dolayısıyla deontolojik bir etik anlayışa da yatkındır (Uzun, 2011, 23-34). Başka bir şekilde söylenecek olursa, etik ilkeler ödevsel bir bağlamda ağırlıkla teorik olarak ele alınmaktayken, pratikte etik açıdan ortaya çıkan durum, habere konu olan öznelerin eylemlerinin sonucunu esas alan bir bağlamla haberlerin inşa edilmesidir. Etik ilkeler her ne kadar idealize bir kavrayışta karşılığını bulsa da, bazı toplumsal konularda farkındalıkların oluşması oldukça önemlidir. Bu anlamda en önemli konulardan birisi, haberlerde kullanılan cinsiyetçi dildir. Gazetelerin üst ediyoryal kadrolarında hiçbir kadın olmasa da, muhabir düzeyindeki kadın gazetecilerin sayısı 2006 yılında yapılan bir çalışmada %37'yken (İrvan, 2006, s. 6), bu çalışmada ankete katılan kadınların oranı %50'dir. Fakat, kadın çalışan sayısındaki değişikliklerin toplumsal cinsiyet

bağlamındaki ayrımcı dile önemli etkileri olsa da, tamamen ortadan kalkmasına neden olmamıştır.

Tablo 4.8.1.1. “*Haberlerde ayrımcı ve cinsiyetçi bir dil kullanılıyor*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.⁷⁸

N=104 %	Kadın	Erkek	Diğer
Kesinlikle katılmıyorum	46,1	30,0	100,0
Katılmıyorum	13,5	4,0	0,0
Biraz katılmıyorum	3,8	4,0	0,0
Fikrim yok	3,8	8,0	0,0
Biraz katılıyorum	5,8	4,0	0,0
Katılıyorum	9,6	18,0	0,0
Kesinlikle katılıyorum	17,4	32,0	0,0
TOPLAM	%100	%100	%100

Tablo 4.8.1.1.’de kadın katılımcıların toplam %63,4’ü KKTC basınında cinsiyetçi bir dil kullanılmadığını, toplam %32,8’i cinsiyetçi bir dil kullanıldığını belirtmektedir. Tablo 4.8.1.1.’i ilginç kılan veri, erkeklerin kadın katılımcılara kıyasla daha fazla bir oranının, toplam %54’ünün cinsiyetçi bir dil kullanıldığını işaret etmesidir. Bu hem olumlu hem de olumsuz bir niteliğe sahiptir. Olumlu olan yanı, tarihsel olarak “avantajlı” konumdaki erkeklerin, egemen olan gazetecilik dil ve pratiklerinin dışına çıkarak bu duruma işaret etmiş olmalarıdır. Olumsuz olan yanı, kadın gazetecilerin var olan gazetecilik kültürüne uyumlanmış görünümüdür. Bu uyumlanma aynı zamanda, kendi mesleki pratiklerinden yola çıkarak tüm KKTC basınına ilişkin olan bir bakış açısını da yansıtmaktadır. Genel seçimlerde kadınlara uygulanan %30 alt kota uygulaması, toplumsal cinsiyete ilişkin var olan hâkim kültürün en önemli göstergesidir. Pek çok ülkede olduğu gibi KKTC’de de ancak yaptırımlarla hayat bulan kadınların siyasete katılımı sonucunda ise, 2018 Genel Seçimleri’nde toplam 50 milletvekilinden oluşan Meclis’e yalnızca dokuz kadın milletvekili girebilmiştir. Bu rakam bir önceki seçimlerde yalnızca dördtür.⁷⁹ Dolayısıyla toplumsal anlamda var olan makro ölçekteki

⁷⁸ Yöneltilen ifadenin doğrudan toplumsal cinsiyete dayalı bir soru olmasının yanı sıra özellikle kadın gazetecilerin konu hakkındaki yaklaşımlarının ortaya konması amacıyla tablo cinsiyet dağılımını gözeterek hazırlanmıştır.

⁷⁹ <https://www.kibrisgazetesi.com/haber/tarihinde-ilk-kez-en-yukse-kadin-milletvekili-orani/34477> (Erişim tarihi: 19.07.2018).

durum ve algılar, gazetecilik meslek kültürüne de yansımıştır. Bu sorunsal, tek başına niceliksel olarak kadın sayısının artırılmasıyla aşılabilecek bir sorun olmaktan öte, gazetecilik kültüründeki ve özellikle haber dili ve haber bağlamındaki değişikliklerle aşılabilmektedir. Tarihsel olarak erkek hâkimiyetinde olan gazetecilik kültürüne sonradan katılan kadınların var olan dil ve pratikleri, mesleki pratiklerin “olağan” bir hali ya da kendisi olarak benimsemiş olmasından kaynaklanan bu durum, son yıllarda çeşitli eğitim ve iyileştirmelerle her ne kadar düzeltilmiş olsa da, yeterli görünmemektedir. Geleneksel pratiklere tarihsel olarak daha hâkim olan erkek gazetecilerin, kadınlara göre cinsiyetçi bir habercilik olduğuna ilişkin daha yüksek oranda katılım göstermeleri tam da geleneksel pratiklere hâkimiyetinin bir sonucudur. Son yıllardaki eğitimler ve tartışmaya açılan pratikler, geleneksel pratikler karşısında ikilik oluşturmuş ve erkek gazetecilerce daha derinlikli olarak bilinen ataerkil meslek pratikleri sorugulamaya açılmış, karşılaştırma imkânına kavuşmuştur. KTGB Başkanı Sami Özuslu (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), eğitimlerin kapsamının genişletilerek LGBTİ haklarını da içerdiğini ve bu anlamda önemli gelişmeler kaydedildiğini, ancak her ülkede olduğu gibi bu konularda hala yapılması gerekenler olduğunun altını çizmektedir.

Tablo 4.8.1.2. “*Tecavüz mağdurlarının isimleri açıklanabilir*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.⁸⁰

N=104 %	Kadın	Erkek	Diğer
Kesinlikle katılmıyorum	63,5	62,0	100,0
Katılmıyorum	11,5	4,0	0,0
Biraz katılmıyorum	7,6	4,0	0,0
Fikrim yok	17,4	4,0	0,0
Biraz katılıyorum	0,0	0	0,0
Katılıyorum	0,0	0	0,0
Kesinlikle katılıyorum	0,0	26,0	0,0
TOPLAM	%100	%100	%100

Tablo 4.8.1.2. ise, Özuslu’nun dikkat çektiği “yapılması gerekenlerin” varlığını doğrular niteliktedir. Tecavüz mağdurlarının haberde kimliğinin açıklanmasını kadın

⁸⁰ Tablo 4.8.1.1.’deki benzer nedenlerle tablo cinsiyet dağılımına göre verilmiştir.

gazetecilerin toplam %82,6'sı etik açıdan doğru bulmazken, erkek katılımcıların %70'i doğru bulmamaktadır. Tablo 4.8.1.2.'yi sorunlu kılan veriler, kadın katılımcıların %17,4'ünün bu konuda herhangi bir fikri olmaması ile erkek katılımcıların %26'sının tecavüz mağdurlarının isimlerinin “kesinlikle” açıklanması gerektiğine ilişkin görüş belirtmiş olmasıdır. Bilhassa küçük ölçekli bir ülkede tecavüz mağdurunun kimliğinin gazetelerde açıklanması, çok daha önemli sorun teşkil etmektedir. Etik açıdan olmasının yanı sıra mesleki değerler açısından da sıkıntılı olan bu durum, geçtiğimiz yıllarla kıyaslandığında gösterdiği artışla da dikkat çekmektedir (İrvan, 2006, s. 9).

Tablo 4.8.1.3. “*Birinin özel yaşamı, onun rızası dışında haberleştirilebilir*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	59,6
Katılmıyorum	4,8
Biraz katılmıyorum	1,9
Fikrim yok	8,7
Biraz katılıyorum	6,7
Katılıyorum	8,7
Kesinlikle katılıyorum	9,6
TOPLAM	100,0

Tablo 4.8.1.3.'te belirtilen ifadeyi, hem sıradan vatandaşlar düzeyinde hem de siyasiler başta olmak üzere güç odakları temelinde okumak gerekmektedir. Çünkü daha önce Tablo 4.8.8.'den⁸¹ farklı olarak burada belirtilen ifade, çok daha spesifik bir bağlama oturmaktadır. Bu nedenle Tablo 4.8.8.'de yöneltilen ifade daha genel bir bağlam içerdiğinden Tablo 4.8.1.3.'e kıyasla %94,3 gibi yüksek bir toplam yüzdeye sahiptir. Tablo 4.8.1.3.'teki ifadeye belirli düzeylerde katılmayanların toplam oranı %66,3'tür. Birinin özel yaşamı onun rızası dışında haberleştirilebilir diyenlerin toplam oranı ise %25'tir. Fakat siyasi güç odaklarından öte, KKTC basınında kişinin rızası dışında haberleştirilmesi konusunda sergilenen en önemli pratik, internet medyasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Kişisel sosyal medya hesaplarından paylaşılan gündelik eğlence, düğün, yemek vb. fotoğraflar, buradalardan alınarak gazetelerin magazin sayfalarına konmaktadır. Özel gazetelerde öne çıkan bu durum, bireyin rızası dışında

⁸¹ “*Haberde kişilerin özel yaşam haklarına saygı gösteriyorum*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

haberleştirilmesi konusundaki en önemli sorunsallardan birisidir. Öte yandan KKTC basını, yine bu bağlamda değerlendirilebilecek intihar haberleri konusunda önemli bir yol kat etse de, bu yeterli değildir. TAK Müşaviri Hüseyin Yalyalı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), “Biz uzun yıllar içinde en çok intihar haberlerinin yapılmasıyla ilgili olarak gelişme kaydettik. Bu haberlerin hikâyeleştirilmesi ortadan kaldırıldı. Fotoğraf yayınlanması ortadan kaldırıldı. On beş yıl önce bir şeyler tartışıldı ve on beş yıl sonra bu değişti” demektedir. BRTK Haber Amiri Efdal Keser ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), “Biz BRTK olarak intihar haberlerini vermiyoruz. Ama mesela bir milletvekili intihar etmiştir, o haberdir. Tanınmış bir iş adamı intihar etmişse, o da haberdir” sözleriyle intihar konusunun haber değerliliği açısından haberin öznesine göre değişkenlik gösterebileceğine dikkat çekmekte ve KKTC basınının intihara ilişkin haberlerdeki sorununa bir örnekle şöyle açıklık getirmektedir:

Gazetenin birinde, üç ya da dört arkadaş arabada giderlerken, arabayı kullanan kişi kaza yaptı. Arkadaşları öldü, kendisi hayatta kaldı. Bu kişi ertesi gün gitti deniz kenarına, kendi kendini asarak öldürdü. O gazetede, o kişinin, o fotoğrafı olduğu gibi yer aldı. O gazete normalde üç bin tane satıyorsa, o gün beş bin satmıştır. Tirajı patlıyor (E. Keser, yüz yüze görüşme, Mayıs 2018).

Dolayısıyla etik konularda önemli ilerlemeler kaydedilse ve okurlarca ya da gazetecilerce çeşitli konular etik ve haber değerliliği açısından tartışmaya açılrsa da, bunlar olumlu gelişmeler olmakla birlikte intihar haberlerine ilişkin sorunlar günümüzde de devam etmektedir.

KKTC basınında kişi hakları bağlamındaki bir diğer önemli etik sorunsal trafik kazası haberleridir. Gazetelerde çoğunlukla araç plakaları ve isimlerin açık verildiği trafik kazası haberleri, günümüzde gazetecilerce de tartışılan bir konudur. Bu konudaki pratiksel alışkanlıklar anket verilerine dahi yansımaktadır.

Tablo 4.8.1.4. “*Trafik kazası mağdurlarının isimleri açıklanabilir*” ifadesine verilen yanıtların örnekleme dağılımı.

N=104	%
Kesinlikle katılmıyorum	20,3
Katılmıyorum	2,8
Biraz katılmıyorum	4,8
Fikrim yok	13,4
Biraz katılıyorum	14,4
Katılıyorum	10,7

Kesinlikle katılıyorum	33,6
TOPLAM	100,0

Tablo 4.8.1.4.’ten de anlaşılabilceği üzere, gazeteciler arasında trafik kazalarındaki mağdurların isimlerinin nasıl verileceğine ilişkin görece bir kafa karışıklığının yanı sıra etik farkındasızlık söz konusudur. Katılımcıların toplam %58,7’si mağdurların isimlerinin açıklanmasında bir sakınca görmezken, %27,9’u isimlerin verilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Kıbrıs gazetesi Yazı İşleri Müdürü Emin Akkor (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), kaza haberlerine ilişkin olarak KKTC basınında önemli bir tartışma olduğunu belirtmekte ve bu konuda etik sorunların devam ettiğini dile getirmektedir.

TAK Müdürü Fehmi Gürdallı (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), KKTC basınında görülen etik sorunlara ilişkin olarak, mesleki deneyime atıf yapmakta ve bu anlamda TAK’ın “şanslı” olduğunu vurgulamaktadır. Gürdallı, mesleki deneyimin beraberinde getirdiği şeyin, hata yapma payındaki düşüşü getirdiğini ve böylelikle etik sorunlar başta olmak üzere, gazetecilik kültürünün de daha farklı bir noktaya geldiğini ifade etmektedir. Fakat Gürdallı bu bağlamda en önemli avantajlarını “bizim tiraj ya da tık alma gibi bir derdimiz yok” olarak tanımlamaktadır. Özel gazetelerdeki etik ile piyasa koşulları arasındaki gerilim de burada yatmaktadır. Gazeteciler açısından tirajı arttırmak ya da en azından var olan tirajı kurtarmak ve diğer gazetelerle birlikte vitrinde yerini almak, adliye ve kaza haberleri özelinde sosyal medyanın ve internet gazetelerinin dışında kalamayacağı bir habercilik kültüründe karşılığını bulmaktadır. Dramatize unsurlarla ve olayı kınayan bir dille kurumsal, ekonomik ve sosyo kültürel bağlamdan izole edilerek sunulan haberler, yalnızca haber etiği açısından değil, mesleki değerler dolayısıyla gazetecilik kültürü açısından da sorunludur. Dikkat edilirse, KKTC basını üzerindeki etik sınırlılıklar yukarıdan aşağı değil, aşağıdan yukarı bir işleyiş içermektedir. Gazeteler uzun yıllar boyunca, çok hayati etik ilkeleri ilgilendiren haberlerin sunuş biçiminde okur tepkilerine göre hareket etmiş ve haberi öyle inşa etmiştir. Bu durum KKTC basınındaki her haber ve gazete için geçerli olmamakla birlikte, etik konusundaki değişim ve dönüşümlerde okurun hayati bir konuma sahip olduğunu göstermektedir.

KKTC Medya Etik Kurulu Başkanı Bekir Azgın (Yüz yüze görüşme, Haziran 2018), Medya Etik Kurulu'nun KKTC basınındaki konumunu ve içinde bulunduğu çıkmazları şöyle açıklamaktadır:

Etik dışı davranan bir medya kuruluşuna, ya “uyarı” veya “kınama” cezası verilir. O kadar. Uyarılan veya kınanan medya kuruluşu, MEK kararını kendi organında yayınlamak zorundadır. Ne var ki bu ancak etik konulara hassasiyet duyan bazı gazeteciler tarafından yerine getirilir. Bazıları için bu kararlar vız gelir, tırıs gider. Bu konuda ikinci bir yanlış da şudur: Birçok insan MEK'in tüm medya organlarını takip ettiklerini ve uygun gördüklerine ceza verdiklerini sanır. Hatta ve hatta bazı gazetecilerin, hakemler gibi, bizi taraf tutmakla suçladıkları da olur. Birkaç istisna dışında, MEK kendisine ulaşan şikâyetleri inceler ve haklı gördüğü şikâyetlerle ilgili işlem yapar. Sonuç olarak diyebilirim ki, MEK etik konularına çoğunlukla hassasiyet gösteren gazetecilerle işbirliği içindedir.

Basın etiğiyle ilgili belli başlı temel konuların dahi yıllara yayılarak ve eğitimlere, seminerlere rağmen çözülemeyişi oldukça anlamlıdır. Kaldı ki, bu sorunlar neredeyse gazetelerin hemen hepsinin aynı şehirde bulunduğu küçük ölçekli bir ülkede yaşanmaktadır. Buna ek olarak, gazetelerin siyasal ya da benzeri görüş ayrılıklarına karşın, -kişi hak ve özgürlükleri başta olmak üzere- etik sorunlar siyaset üstü bir durumdur. Fakat Azgın'ın söylediklerinden yola çıkılacak olursa, siyasal açıdan yaşanan görüş ayrılıkları, etik konusunda da belirleyiciliğe sahiptir. Bu konudaki koordinasyon ve uzlaşımın eksikliği, KKTC'de basın etiğinin en önemli çıkmazı olarak görünmektedir. Demokrat Bakış gazetesi Editörü İslam Türfent (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), etik sorunların önemli oranda denetimsizlikten ve serbesiyetten kaynaklandığını dile getirirken, Azgın'ın aksine KKTC basınının bu anlamda çok fazla “özgür” olduğunu belirtmektedir. Bununla ilgili olarak Haberatör gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Eş ise (Yüz yüze görüşme, Mayıs 2018), “özellikle adli vakalarda, çeşitli taciz haberlerinde vs. çok fazla özele giriliyor. Çok fazla detaylı anlatılıyor. Bu konuda hukuksal olarak da bir yaptırım olması lazım” demektedir. Dolayısıyla etik konusunda ortaya çıkan tablo, özgürlük taleplerinin yalnızca piyasa koşulları dahilindeki bir özgürlükle ilgili olduğudur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kıbrıs Türk toplumunun 1889 yılında başlayan gazetecilik serüveni, ilk ortaya çıktığı andan itibaren siyasal bir karaktere sahip olmuştur. Bu durum gazeteleri hem var eden hem de gazetelerce siyaseti yeniden üreten bir niteliktedir. Ağırlıkla 1930'lara kadar reaktif bir siyasal tavra sahip olan Kıbrıs Türk basını, bu tarihten sonra proaktif bir anlayışı benimsemiştir. Diğer bir deyişle, gazeteler yalnızca "Kıbrıs Rum basınına/siyasetine yanıt verme"nin aracısı olmaktan çıkarak, Kıbrıs Türk toplumunun kendi siyasal kaderini tayin etmesinin başat nesnelere dönüşmüşlerdir. 1940'larla birlikte, bilhassa Halkın Sesi gazetesi başta olmak üzere, gazetelerin yüklendiği toplumsal ve siyasal işlev bunun önemli göstergesidir. Buna ek olarak propaganda işlevi de gören gazeteler, siyasal anlamda milliyetçi bir kültürün gelişmesinde de hayati rol oynamıştır. 1974 sonrasında da önemli ölçüde hegemonyasını sürdüren bu siyasal tavır, bir yandan Kıbrıs Türk toplumunun siyasi hayatında belirleyiciliğini sürdürürken diğer yandan da siyasetten ayrı ele alınamayacak olan ekonomiye yön vermiştir. 2004 Annan Referandumu'yla ortaya çıkan ise, bu anlayışın her siyasal hareket gibi tarihsel bir aşınması ile yine bundan doğan ekonomik ilişkilerin birleşimidir. Fakat Referandum'un KKTC açısından önemi, tarihsel blok olan dava siyasetine karşın barışa yönelik bir talebin sandığa yansımış olmasıdır. Referandum'un uluslararası boyutu ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi dolayısıyla dış siyasette oynadığı rol geride tutulup, özellikle Kıbrıs Türk toplumunun iç siyaseti açısından bakıldığında, bu durum barış yanlısı bir siyasetin önem kazanması gibi görünse de, ortaya çıkan sonuç barış yanlısı siyasetin de kendisini sorgulamaya açtığı bir tarihsel vurguyu taşımaktadır. Benzer şekilde, Referandum'un sonucu dava siyaseti için oylamanın neticesi bağlamında bir başarı gibi görünse de, KKTC'nin barışa yönelik bir tercihte bulunması iç siyaset açısından dava siyasetini de tartışmaya açan bir boyuta işaret etmektedir. Basın açısından ise Referandum, yalnız parti gazeteleri için değil, özel gazeteler için de propagandist rollerin üstlenildiği bir süreçtir. 2004 sonrası sürece bakıldığında, barışa dair çeşitli müzakerelerin de olumsuz sonuçlanması, günümüzde yerini her iki siyasal yaklaşımın hem toplumsal anlamda hem de gazetelerde daha "bireysel" bir kültüre bırakmasına neden olmuştur. Bu dönüşüm, Kıbrıs Türk basını açısından tarihsel bir kırılmaya işaret etmektedir. Kırılmanın ana hattını ise siyasetin ekonomiyi değil, ekonominin siyaseti öncelediği bir anlayış

oluşturmaktadır. Günümüz KKTC basınının içinde bulunduğu sorunların temelinde yatan bu kırılma, internet medyasının yükselişiyile birlikte var olan durumun çok daha girift bir yapıya kavuşmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda KKTC basınının başlıca sorununu gazetelerin niceliksel çokluğu oluşturmaktadır. İnternet medyasıyla birlikte tirajların 2010 sonrasında giderek düşmesine karşın gazete sayısında azalmanın aksine yükselişin görülmesi, ekonomi öncelikli bir siyasal kültürün yükselişe geçtiğinin en önemli göstergesidir. KKTC’de belli başlı gazeteler dışında, basının büyük bölümünün tiraj sıkıntısı yaşamasına rağmen gazetelerin yayınlanmaya devam etmesi, önemli ölçüde gazetelerin üstlendiği işlevle ilintilidir. Makro düzeyde bu işlev, gazetelerin ekonomi politik ilişkilerdeki belirleyiciliğiyle yakından ilgilidir. Hemen her sermayedarın gazete çıkarması ya da çıkarma girişiminde bulunması, gazete dolayımıyla siyaset üzerinde kurulan kamuoyu oluşturmaya yönelik yaptırımın sonucudur. Böylelikle gazeteler hem var olan sermayeyi garantiye alan bir nesne hem de ileriye dönük yatırımlara olanak sağlayan ideolojik bir aygıt dönüşmektedir. Mikro düzeydeki en önemli etki, elbette basın kültürü üzerinde olmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bir çoğu üç ve daha az muhabirle yayımlanabilen gazeteler, en önemli zararı öncelikle bir meslek olarak gazeteciliğe vermektedir. Tek bir iş için alınan ücret karşılığında birden çok işi yapmak durumunda olan gazeteciler açısından mesleki ve etik değerler giderek ikinci plana düşmektedir. Habercilik açısından ise, TAK’a bağımlılık KKTC basınının bu anlamdaki en önemli sorunsalıdır. Belli bir siyasal ve ideolojik görüş etrafında öbeklenmiş olan köşe yazarlarının yazıları ve büyük çoğunluğu TAK’tan alınmış olan haberlerin sayfaları doldurmasıyla ortaya çıkan gazeteler, gazetenin hem evrensel anlamdaki bağlamından hem de KKTC açısından taşıdığı tarihsel anlayışından önemli ölçüde kopmuştur. KKTC’de kısa aralıklarla gerçekleşen genel seçimler ve gazetelerin sahiplikten kaynaklı ekonomi politik çıkar ilişkilerinin sonucu olduğu göz önünde bulundurulduğunda, KKTC basınında “siyaset dışı bir siyaset” anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Bunun önemli göstergelerinden birisi, KKTC basınının habercilikteki siyasal anlayışından koparak adliye ağırlıklı bir haberciliği benimsemesidir. Bu durum aynı zamanda okurlar için de geçerlidir. Dolayısıyla KKTC basınında görülen sorunlar, sahip olduğu küçük ölçekli coğrafyanın da etkisiyle bir *habitus* içerisinde gerçekleşmektedir. Bu hem gazeteciler açısından hem de okuyucular açısından

belirleyici bir niteliktir. Nasıl ki gazeteci içinde yaşadığı küçük ölçekli toplumun bir öznese olarak ekonomi politik ilişkilere ve içinde bulunduğu toplumun anlam ağlarına - kitle toplumunda yaşayan bir öznenen daha kesinlikli olarak- takılarak gazetecilik mesleğini icra ediyorsa, okur da benzer somut koşullardan etkilenmekte, geçmektedir. Bu nedenle, KKTC basınında tarihsel olarak öne çıkan siyasal yanlılıktan kaynaklı sorunlar, günümüzde daha modern bir çehre kazanmış ve ekonomi politik bir çerçeveye oturmuştur. Gazetecilerce yanlılığın dava gazeteciliği pratiğiyle eş tutulması bu anlamda önemli bir sorunsaldır. Çünkü böylesi bir değerlendirme, her şeyden önce günümüz KKTC basınında ideolojik bir boyutun olmadığı gibi aksiyomatik bir ele alışa bizi götürmektedir. Bu durumun aksine günümüzde gazeteler, tarihsel geleneğinden gelen görece amaçsal konumunun dışına çıkarak, araçsal bir niteliğe kavuşmuştur. Kaldı ki dava siyasetinin egemen olduğu dönemde gazetelerin araçsal konumundan söz edilebilse dahi, bu ağırlıkla siyasal bir araçsallıktır. Günümüzde ise gazetelerin araçsal konumu siyasal değil, ekonomik bir boyuta sahiptir. Bu ekonomi politik temelli yanlılıklar bazen dikey bazen ise çapraz ağırlıklı bir yoğunlaşmaya koşut olarak gazetelerde çeşitli kurumsal sorunlara da neden olmaktadır. Çalışmada görüşülen gazetelerin üst editoyal kadrolarının var olan sorunlara dair farkındalıklarının bulunması ve eline bir takım fırsatlar geçmesine karşın, sahiplikten kaynaklanan mevcut sorunların devam etmesi bu bağlamda önemlidir. Bu aynı zamanda Kıbrıs Türk basınında tarihsel olarak öne çıkan siyasal propaganda işlevinin yerini ekonomi politik çıkar ilişkilerine dayanan ideolojik bir propagandaya bıraktığını göstermektedir. Özellikle Kıbrıs Türk basınında geçmişten gelen gündem belirleme ve kamuoyu oluşturmayı esas alan misyon anlayışının günümüzde de dönüşüm geçirerek devam etmesi anlamlıdır. Anket çalışmasında KKTC basınında sansür olduğunun belirtilmesi ve bundan daha yüksek oranlarda otosansür uygulandığının vurgulanması, gazetecilerin propaganda işlevini siyasal bir nedenle değil, sahiplikten kaynaklanan bir çerçevede gerçekleştirdiklerini bu bağlamda ortaya koyan bir diğer önemli veridir.

KKTC basınında ekonomik sorunlara neden olan etmenlerin başında internet gelmektedir. Tirajların düşmesindeki en önemli faktör olan internet medyası, yazılı basını zor durumda bırakmaktadır. Tirajların değil de gazeteye alınan reklamların ayakta tuttuğu KKTC basınında, internet gazeteciliğine geçilmemesinin nedeni de yine reklam verenlerle ilgilidir. Ele alınan gazetelerin hemen hepsi asıl gelirlerini basılı

gazeteden sağladıklarını, çünkü reklam verenlerin tercihinin bu yönde olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bir yandan basılı gazetelerin tarihsel olarak kurumsal gücünün devam ettiğine işaret ederken, diğer yandan da habercilik pratiklerinde yeni stratejilerin geliştirilmesine neden olmuştur. Aynı zamanda internet gazeteleri de bulunan gazeteler, basılı gazetelerinin tirajlarını kaybetmemesi için haberlerin kısa versiyonlarını internete koymakta ve daha kapsamlı versiyonlarını ertesi günkü basılı gazeteye saklamaktadırlar. Bir başka strateji, gazetelerin kimliklerini koruyabilmelerine olanak sağlayan manşetlerle ilgilidir. Yapılan özel haberler de yine basılı gazeteler için saklanmakta ve daha sonra internet gazetesindeki yerini almaktadır. Bilhassa TAK'a bağımlılığın getirdiği tektipleşmenin de kısmen önüne geçen böylesi stratejiler, ayrıksı manşet haberlerle sağlanan vurguyla birlikte gazeteleri birbirinden farklı kılan bir unsur olarak öne çıkarmaktadır.

İnternet medyasının KKTC basınında yarattığı diğer önemli sorun, künyesiz internet haber sitelerinin “korsan” bir habercilik pratiğini uygulamasıdır. Mevcut gazetelerin internet sitelerinden haberlerin kopyala-yapıştır yöntemiyle alınarak kullanıldığı künyesiz haber siteleri, KKTC'de bir bilişim yasanın da olmamasıyla birlikte gün geçtikçe artan sıkıntılara neden olmaktadır. Var olan gazetelerin reklam verenleri üzerinden yapılan ve gazetelere çeşitli çıkar ilişkileri doğrultusunda karşı enformasyon yapılacağına yönelik yalan haber üretme üzerine kurulu tehditler, bu sıkıntılardan bazılarıdır. Dolayısıyla KKTC'de internet medyasının yükselişiyle birlikte bir bilişim yasanın gerekliliği de çalışmada tespit edilmiştir.

Öte yandan, internetin KKTC basınına sağladığı olumlu özelliklerde bulunmaktadır. Bunlardan ilki, KKTC dışında yaşayan KKTC'li vatandaşların gazetelere internet üzerinden ulaşabilmesi imkânıdır. Diğer olumlu özellik, internetin alternatif bir habercilik ve gazetecilik pratiğinin doğmasına olanak sağlamasıdır. İnternet, sahiplikten kaynaklı olarak işten atılan ya da belli mesleki değerleri dolayısıyla ayrılan gazetecilerin kendi medyalarını oluşturması bakımından önemli imkânlar sunmaktadır. İnternetin bir başka olumlu yönü, etikle ilgilidir. Adli vakalara ilişkin haberlerde gazeteler mahkeme süreçleri sonlanmadan kişileri suçlu ilan edebilmektedir. Yazılı basında suçsuzluğu kanıtlanan kişiler için geriye dönük bir düzeltme imkânı bulunmazken, günümüzde gazetelere ulaşılabilen ve kişiler kendileriyle ilgili haberlerin düzeltilmesini ya da kaldırılmasını talep edebilmektedirler. Fakat her şey

karşın KKTC basınının adli haberlere ilişkin etik sıkıntıları devam etmektedir. Üst editoryal kadrolar özellikle kişi hak ve özgürlükleri açısından etik bir tutum benimsediklerini dile getirirler de, gazetelerde yayınlanan haberler önemli ölçüde bunu yansıtmamaktadır. Tiraj odaklı yayıncılığın yanı sıra KKTC basınında bir kültür halini alan kişi hakları bağlamındaki etik sorunlar, yalnız gazetecileri değil okurları da ilgilendiren bir durumdur. Küçük ölçeklilikten kaynaklanan merakı dayalı kültür, sosyal medyadaki bireysel kullanıcıların da katkılarıyla gazetelerin görmezden gelemeyeceği yapısal bir sorun halini almaktadır. KKTC basınındaki etik sorunların bir diğer boyutunu da kurumlararası boşluklar ya da işbirliği eksikliği oluşturmaktadır. Çünkü gazetecilerin de belirttiği üzere, bu anlamda sorun adliyeler ya da mahkemelerde nöbet tutan gazeteciler kadar, oradaki sanıkların sergilenmesiyle de ilgilidir. Tüm bu konulara ilişkin olarak KKTC Medya Etik Kurulu'nun yayınladığı ilkeler olmasına karşın var olan pratikler devam etmektedir. KKTC Medya Etik Kurulu'nun ikazlar dışında herhangi bir yaptırım yetkisinin olmaması da bunda etkindir. Dolayısıyla KKTC basınındaki etik sorunlar, gazetelerin tamamının var olan duruma ilişkin bir konsensus sağlamasının yanı sıra kurumlararası düzenlemeleri de zorunlu kılmaktadır. KKTC'de basın etiğini daha da sorunlu kılan, daha önce belirtildiği üzere, üst editoryal kadroların ve gazetecilerin belli başlı konulardaki farkındalıklarına rağmen var olan durumun devam etmesidir. Bu da elbette ekonomi başta olmak üzere KKTC'nin *habitus*'u ile ilgilidir. Çünkü KKTC basınında etik, ekonomik kaygılara eklenen kültürel bir durumda somutlaşmaktadır. O kültür ise, ağırlıklı olarak biz bizeliği yaratan coğrafi bir değişkenden kaynaklanmaktadır. Ekonomi-medya-siyaset ilişkisinin sınırlarını ya da daha doğru bir tabirle sınırsızlığını belirleyen de aynı sorunsaldır. Okur odaklı olarak etik ilkeleri yeniden tanımlayan KKTC basınının konuya yaklaşımı, doğrudan doğruya piyasa odaklı bir habercilikle ilgilidir. Kaldı ki, adli haberlerin sunulmuş biçiminin etik sorunların ötesine geçerek kişilere indirgenip tekilleştirilerek sunulması, ekonomi politik bir tercih olması nedeniyle ideolojik bir boyuta da sahiptir. Bu ideoloji, bir yandan var olan hegemonik ilişkilerin devamını sağlamaya yönelik bir işlevi üstlenirken diğer yandan da okurların toplumsala dair inanç ve değerlerini koruması arasında kendini kurmaktadır.

Çalışmaya katılan kadın muhabirlerin toplam sayının yarısını oluşturması KKTC basını açısından olumlu bir özelliktir. Fakat derinlemesine görüş almada görüşülen üst

editorial kadrolarda hiçbir kadın gazetecinin bulunmaması da cam tavanın varlığının somut göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Bu durum günümüz KKTC basınında kadın odaklı habercilik pratikleri başta olmak üzere haber öznesinin kadınlar olduğu adli haberlerde çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Muhabir düzeyinde tecavüz haberlerine yaklaşımda mağdurların isimlerinin açıklanabileceğine dair görüş belirtenlerin azımsanmayacak sayıda olması bu bağlamda anlamlıdır. Benzer şekilde haberlerde kullanılan dili cinsiyetçi bulan muhabirlerin oranı da önemli bir göstergedir. KTGB bu konularda çeşitli eğitimler düzenlemesine karşın haberlerde toplumsal cinsiyete dair sorunların devam etmesi, gazetecilerin eğitimlere katılım düzeyleriyle ve çalıştıkları kurumlardaki habercilik kültürüyle ilgili görünmektedir. Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, tüm dünyada olduğu gibi KKTC’de de tarihsel anlamda kadınların gazetecilik alanına sonradan katıldığıdır. Diğer bir deyişle, var olan mevcut gazetecilik pratikleri ve kültürü, erkeğin bakış açısıyla şekillendirilmiş bir kültürdür. Dolayısıyla gazetecilik kültürü açısından kadınların katılımı niceliksel açıdan olumlu gibi görünse de, haberciliğe dair genel çerçeveyi çizen kavramsallaştırmalar ve bakış açıları, kısacası basın kültürü, erkeklerce yaratılmıştır. Kadınlar ise doğrudan bu pratiğin içine katılmışlar ve olağan pratikler gibi görünen konularda dahi habercilik eğilimlerini bu bağlamda yapılandırmışlardır. Bu da sorunu niceliksel değil, niteliksel bir boyuta taşımaktadır.

Diğer bir önemli husus, KKTC’deki gazetecilerin büyük bölümünün Kıbrıs konusunda insan hakları ve barış odaklı bir bakış açısına sahip olmalarıdır. Bu hem editorial düzeyde hem de muhabirler düzeyinde gözlemlenmiş ve tespit edilmiştir. Her ne kadar gazetecilik pratikleri açısından barış gazeteciliğini esas alan bir görünüme tam olarak sahip olunmasa da, editorial düzeydeki tercihler var olan durumun ve ilişkilerin bozulmasının önüne geçmektedir. Bu bağlamda Kıbrıs Rum basınında çıkan aşırı sağcı söylemlerin KKTC basınındaki otosansür mekanizması içinde buharlaştırılması ve yayılımının önüne geçilmesi önemlidir. Fakat Kıbrıs konusunun yanı sıra iç siyaset, bilhassa TAK ve BRTK gibi kamu basın kurumlarında bir kimlik bunalımına da neden olmaktadır. Çalışmanın yapıldığı dönemde koalisyon hükümeti olması nedeniyle TAK’a bir müdahale olmadığı gözlemlense de, bünyesinde televizyon kanallarını bulundurmasının da etkisiyle BRTK’da dönem dönem siyasilerce müdahaleler olduğu dile getirilmiştir. Yasal olarak özek bir yapıya sahip olan her iki kurumdan bilhassa

BRTK’da, bu bağlamda çeşitli düzenlemelerin gerekliliği ortadadır. Ek olarak, sözleşmeli çalışan gazetecilerin iş güvencesi de yine BRTK’daki önemli sorunlardan biridir.

KKTC basını, sendikalılık ve gazetecilerin örgütlenmesi açısından oldukça iyi durumdadır. Gazetecilerin büyük bölümü bir sendikaya ya da KTGB’ye üyedir. Fakat KTGB başkanının da belirttiği üzere, sendikalara üyelik noktasında olumlu bir noktada olursa da, sendikal mücadele anlamında çeşitli sıkıntılar bulunmaktadır. Sendikal anlamdaki en önemli sorunlardan birisi ise, KKTC basınında çalışan T.C. vatandaşlarıyla ilgilidir. Hiçbir sendika ya da basın kuruluşuna üyelik hakkı bulunmayan T.C. vatandaşı gazetecilerin bu yöndeki talepleri anket formlarında da belirtilmiştir. Bu nedenle, T.C. vatandaşı gazetecilerin sendikalaşma ve basın örgütlerine üyelikleriyle ilgili bir düzenlemenin gerekliliği çalışmada bulgulanmıştır.

Sonuç olarak yukarıda değinilen ekonomi ve etik başta olmak üzere gazetecilik pratiklerine dair sorun ve sorunsallara neden olan unsurlardan küçük ölçeklilik, bunların aşılmasında da önemli bir yere sahiptir. Bu çalışma kapsamında tespit edilen ve yorumlanan sorunların tarihsel ve yapısal nedenlerden dolayı ortadan tamamen kaldırılması mümkün görünmese dahi, minimize edilmesi mümkün görünmektedir. Bu bağlamda pratik ve teorik olmak üzere getirilen öneriler bulunmaktadır. Öncelikle gazetecilik pratiğine ilişkin öneriler şunlardır:

- a) Etik konusu başta olmak üzere kurumlararası işbirliği KKTC basını açısından oldukça önemlidir. KKTC’de bulunan üniversitelerin tamamına yakınında gazetecilik bölümlerinin bulunması dolayısıyla, KTGB eğitimlerinde sağlanacak işbirliği, etik sorunların yanı sıra üniversitelerde var olan geleneksel anlayışla yürütülen gazetecilik eğitiminin de (Ercan, 2017) gözden geçirilmesine imkan sağlayacaktır. Çünkü bu çalışmada genel olarak gözlemlenen durum, internet medyasının yükselişiyle birlikte ilerleyen süreçlerde sektör ile eğitim arasında bir açıklığın oluşacağıdır. Öte yandan, özellikle adli haberlere ilişkin sahadaki polislerin eğitimi de yine konunun diğer boyutunu oluşturmaktadır.
- b) KKTC’de üniversite, sendikalar, gazeteciler ve basın kuruluşlarının hükümetle bir araya gelerek, internet medyasının sağladığı olanakların da gölgelemediği bir bilişim yasasının hazırlanması gerekmektedir.

- c) TAK ve özellikle BRTK'nın yasal anlamda özerk olan konumunun ve sözleşmeli olarak çalışan gazetecilerin iş güvencesine ilişkin sorunsallarının tekrar tartışmaya açılarak çeşitli düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.
- d) KKTC Medya Etik Kurulu'nun çeşitli konularda yaptırım uygulama yetkisinin üniversiteler ve gazetecilerce tartışmaya açılarak yeniden tanımlanması gerekmektedir. Bu konuda görüşülen gazetecilerin büyük çoğunluğu mevcut sorunların özellikle KKTC Medya Etik Kurulu'nun yaptırım yetkisi olmamasından kaynaklandığını dile getirmişlerdir.
- e) Yapısal açıdan ortaya çıkan belli başlı sorunların önüne geçebilmek adına, eğer yoksa medya okur yazarlığı derslerinin, KKTC özelindeki sorunların da tespit edilmesi suretiyle yapılandırılarak orta öğretim ve lise düzeylerinde verilmesi gerekmektedir. Özellikle internet kullanımı, kişi hakları, kadın ve LGBTİ hakları, sosyal medya kullanımı bu kapsamda ele alınması gereken hayati konular olarak öne çıkmaktadır.

Teorik anlamdaki öneriler ise şu maddelerden oluşmaktadır:

- a) Kıbrıs Türk basın tarihi üzerine Ünlü'nün (1982) ve KTGB (2012) ile Fedai ve An'ın (2012) künye ağırlıklı çalışması dışında bütünlüklü bir basın tarihi çalışması bulunmamaktadır. Var olan çalışmalar belli dönemler ve gazetelerle sınırlı olmakla birlikte, yine belli sorunsalları odağa alan çalışmalardır. Dolayısıyla tüm bu çalışmaları göz önünde bulunduran, siyasal tarihi de dışlamayan, çok daha kapsamlı bir basın tarihi çalışmasının yapılması gerekmektedir.
- b) Bu çalışmada ortaya konulan veriler ve KKTC basınına dair değerlendirmeler, editörler ve muhabirlerin yaklaşımları doğrultusunda tespit edilmiştir. Ancak doğrudan gazete/haber içeriklerini etik bağlam başta olmak üzere magazin, sağlık, sanat, reklamcılık ve adli haberler konularında ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu konularda çalışmaların yalnız günümüz basınıyla ilgili olarak değil, tarihsel olarak da yapılması, çeşitli boyutlarıyla farklı araştırmacılarca ele alınması, hem tarihsel olanın hem de güncel olanın durumunu çok daha sağlıklı bir şekilde ortaya koyacaktır.

- c) Benzer şekilde, bilhassa dava karşıtı siyaseti benimseyen gazeteler başta olmak üzere, dava yanlısı siyaseti benimseyen gazeteler üzerine çeşitli bağlamlarda çalışmaların eksikliği günümüzde halen önemli bir literatürel boşluğa sahiptir. Bu türden çalışmalar, olağanüstü koşullara eklenilen uluslararasılık niteliği dolayısıyla dağınık bir tarihsellikte tartışılan çeşitli konuların, yalnız basın değil, Kıbrıs konusunda da tarihsel olanı ve günceli tanımlanmasına imkan sağlayacak veriler sunması açısından da önemlidir.
- d) Konuyu tarihsel, siyasal ve güncel boyutlarıyla ele alan Türkçe yazılmış bir Kıbrıs Rum basın tarihinin gerekli olduğu ortadadır. Böylesi bir çalışma çeşitli açılardan taraflı olarak karşılanırsa dahi, mevcut sorunsalların hareketlilik kazanarak yeniden tartışılmaya açılması ve tanımlamaya zorlanması bakımından önem arz etmektedir.
- e) Bu çalışma sırasında KKTC'deki internet gazeteciliğine ve onun pratiğine dair herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Benzer şekilde televizyon kanalları ve radyolardaki pratikler ve içerikler üzerine de çalışmaların yok denecek kadar az olması, literatürde önemli bir boşluk olduğunu göstermektedir. Bu nedenle belirtilen konularda çeşitli bağlam ve yaklaşımlar çerçevesinde çalışmaların zaruri olduğu ortadadır.
- f) KTGB, KKTC Başbakanlık, üniversiteler ve basın kurumlarının ortaklığında özerk bir "Medya ve Basın Araştırmaları Enstitüsü"nin kurulması, teorik sorunların etraflıca çözümlenmesinin yanı sıra alanla ilgili çalışanların/araştırmacıların diyalogunun sağlanmasına imkan sunacaktır. Öte yandan bu bağlamda oluşturulacak bir kütüphane hem alanla ilgili toplumsal belleğin korunmasına hem de zamanla daha derinlikli çalışmaların ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Tüm bu sorun, sorunsal ve eksikliklere karşın KKTC basını, özellikle görüşülen gazetecilerin ifade özgürlükleri bağlamındaki tavırları göz önünde bulundurulduğunda, var olan mevcut sıkıntıların önemli ölçüde aşılabilir olduğuna işaret etmektedir. Bu da elbette Kıbrıs Türk basınında sorunların kaynağı olarak görülen siyasal mücadele kültürüne yaslanan bir anlayışın getirisi, diğer yüzüdür.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, S. (2006). *Kıbrıs barış hareketi (20 temmuz 1974)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Adaklı, G. (2010). *Türkiye’de medya endüstrisi: neoliberalizm çağında mülkiyet ve kontrol ilişkileri*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Adorno, T.W. (2010). Kültür endüstrisini yeniden düşünmek. E. Mutlu (Ed.), *Kitle iletişim kuramları içinde* (s. 240-249). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Adorno, T. W. (2011). *Kültür endüstrisi, kültür yönetimi* (Çev: N. Ülner, M. Tüzel, E. Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Agamben, G. (2004). *Auschwitz’den artakalanlar: tanık ve arşiv* (Çev: A. İ. Başgöl). Ankara: Bağımsız Kitaplar.
- Akçura, Y. (1976). *Üç tarz-ı siyaset*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akgün, S. (2011). Osmanlı imparatorluğu’ndan türkiye cumhuriyeti’ne geçiş sürecinde kıbrıs türk aydınları e jön türk hareketi ile olan ilişkileri (1865-1918). *History Studies*, 3 (3), 1-22.
- Alankuş, S. (2016). *Barış gazeteciliği el kitabı*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Aliefendioğlu, H. (2009). Kuzey kıbrıs türk medyasında kadınların temsili: kadın odaklı habercilik için öneriler. H. Aliefendioğlu ve N. Kara (Eds), *Kuzey kıbrıs’ta medya ve temsil içinde* (s. 141-174). Ankara: Dipnot.
- Aliefendioğlu H. ve Kara N. (2009). Sunuş. H. Aliefendioğlu ve N. Kara (Eds), *Kuzey kıbrıs’ta medya ve temsil içinde* (s. 7-14). Ankara: Dipnot.
- Altan, M. H. (1997). *Atatürk devrimlerinin kıbrıs türk toplumuna yansımaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları* (Çev: Y. Alp ve M. Özışık). İstanbul: İletişim Yayınları.
- An, A. (2003). *Kıbrıs nereye gidiyor?*. İstanbul: Everest Yayınları.

- Anastasio, T. J., Ehrenberger, K. A., Watson, P., Zhang, W. (2012). *Individual and collective memory consolidation: analogous processes on different levels*. Cambridge: The MIT Press.
- Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler: milliyetçiliğin yayılması ve kökenleri* (Çev: İ. Savaşır). İstanbul: Metis.
- Arıklı, G. (2013). Kıbrıs barış hareketi öncesinde zaman gazetesi'nin kültür köşesi (1 haziran 1973–20 temmuz 1974). *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2013-1, 113-124.
- Atabek, N. (1998). Gündem belirleme yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 7, 155-174.
- Avcıoğlu, D. (1996). *Türkiye'nin düzeni I: dün, bugün, yarın*. Ankara: Tekin Yayınevi.
- Azgın, B. (2006). Barış gazeteciliği. Kıbrıs türk basınında sahiplik yapısı ve haber üzerindeki etkileri. *Küresel İletişim Dergisi*, 1, 1-4.
- Azgın, B. (2009). Geçmişten günümüze kıbrıslı türk basını. H. Aliefendioğlu ve N. Kara (Eds), *Kuzey kıbrıs'ta medya ve temsil içinde* (s. 15-38). Ankara: Dipnot.
- Barnhurst, K. G. ve Nerone, J. (2009). Journalism history. K. Wahl-jorgensen, T. Hanitzsch (Eds.), *The handbook of journalism studies içinde* (s. 17-28). New York: Routledge.
- Barthes, R. (1996). *Camera lucida: fotoğraf üzerine düşünceler* (Çev: R. Akçakaya). İstanbul: Altıkıkkbeş Yayın.
- Bauman, Z. (1997). *Modernite ve holocaust* (Çev: S. Sertabiboğlu). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Z. (2013). *Modernite, kapitalizm, sosyalizm* (Çev: F. D. Ergun). İstanbul: Say Yayınları.
- Belsey, A. ve Chadwick, R. (2014). Medyada kalitenin bir aracı olarak etik. S. İrvan (Ed), *Medya, siyaset, kültür içinde* (s. 305-318). Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Beratlı, N. (2012). *Kıbrıs'ta ulusal sorun*. Lefkoşa: Khora.
- Berkes, N. (1997). *Unutulan yıllar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Berkes, N. (2003). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Berkes, N. (2016). *Atatürk ve devrimler*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Berkman, B. (2014). Teknoloji söylemi ve yeni medyanın ekonomi politiği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 3 (3), 44-54.
- Bourdieu, P. (1999). *Karşı ateşler* (Çev: H. Yücel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Brinkmann, S. (2013). *Qualitative interviewing: understanding qualitative research*. Oxford: Oxford University Press.
- Brookes, R. (2000). Tabloidization, media panics and mad cow disease. J. Sparks ve J. Tulloch (Eds), *Tabloid tales* içinde (s. 195-209). New York: Rowman and Littlefield.
- Bryant, R. (2007). *Tebaadan vatandaşa: Kıbrıs’ta modernite ve milliyetçilik* (Çev: S. Özmenek). İstanbul: İletişim.
- Candansayar, S. vd. (2003). Türkiye’de haber kameramanlığı: çalışma koşulları ve meslekten kaynaklanan ruhsal-fiziksel sorunlar. L. D. Tılıç (Ed), *Türkiye’de gazetecilik: eleştirel bir yaklaşım* içinde (s. 314-338). Ankara: ÇGD Yayınları.
- Canefe, N. (2007). *Anavatandan yavruvatana milliyetçilik, bellek ve aidiyet* (Çev: D. Boyraz). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cangöz, İ. (2015). *Değişen anlam ve değerleriyle gazetecilik*. Ankara: Sınırsız basım yayım.
- Ceron, A. (2017). *Social media and political accountability: bridging the gap between citizens and politicians*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Civgin, S. (2013). *Kıbrıs ve dr. fazıl küçük*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.
- Copeaux, E. ve Mauss-Copeaux, C. (2009). *Taksim! bölünmüş Kıbrıs, 1964-2005* (Çev: A. Berktaş). İstanbul: İletişim.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. London: Sage Publications.

Curran, J. (2014). Medya ve demokrasi: yeniden bir değer biçme. S. İrvan (Ed), *Medya, siyaset, kültür* içinde (s. 135-192). Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Çağlayan, P. (2013). *Kıbrıs'taki milliyetçiliklerin düşünsel kökenleri ve tarihsel gelişimi (1878-2004)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Çebi, S. (2002). *Haberi anlamak*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Çeğin ve Ünsaldı, (2014). Bourdieu'nun şerhleri üzerinden "temsiliyet simyası". *Cogito*, 76, 89-105.

Çiftcioğlu, V. (2017). *Barış gazeteciliği: kıbrıs'taki gazeteciler için pratik el kitabı*. Lefkoşa: IKME ve Naci Talat Vakfı tarafından AB desteği ile yayımlanmıştır.

Çillier, Y. (2015). Modern milliyetçilik kuramları açısından 19. yüzyıl osmanlı imparatorluğu fikir akımları. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10 (2), 45-65.

Dağtaş, E. (2006). *Türkiye'de magazin basını: magazin eklerinin sektör ve metin analizi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Demiryürek, M. (2000). Kıbrıs türk basını ve türkiye hükümetleri I (osmanlı dönemi 1878-1910). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 25-26, 119-134.

Demiryürek, M. (2003). Ankebut ve milli mücadele. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 37-52.

Denktaş, R. R. (2003). Türklük için dayandık dayanacağız. F. Gökçe (Ed.), *Milli dava kıbrıs* içinde (s. 27-38). İstanbul: İleri Yayınları.

Deuze, M. (2005), What is journalism?: professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism*, 6(4), 442-464.

Deuze, M. (2009). Technology and the individual journalist: Agency beyond imitation and change. B. Zelizer (Ed), *The changing faces of journalism: tabloidization, technology and truthiness* içinde (s. 82-97). London: Routledge.

Duran, H. (2008). BM ve AB çerçevesinde kıbrıs sorununa güncel bir bakış. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 119-140.

- Dursun, Ç. (2005). Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek. S. Alankuş (Ed), *Gazetecilik ve habercilik* içinde (s. 69-90). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Eagleton, T. (2011), *Marx neden haklıydı?* (Çev: O. Köymen). İstanbul: Yordam Kitap.
- Eagleton, T. (2011b). *Postmodernizm yanılısamaları* (Çev: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Elliot, J. (2005). *Using narrative in social research*. London: Sage Publications.
- Emgili, F. (2015). İngiliz yönetiminde Kıbrıs Türkleri ve Atatürk devrimlerine bakışları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 381-396.
- Erarslan, B. (2015). *Kuzey Kıbrıs'ta basın özgürlüğü tartışmaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi.
- Ercan, E. E. (2017). The present and the future of journalism education. *Quality&Quantity*, <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0616-2> (Erişim tarihi: 24.07.2018)
- Ergül, H. (2000). *Televizyonda haberin magazinelleşmesi*. İstanbul: İletişim.
- Ersoy, M. (2009). Medyada barışa bir şans vermek: Kuzey Kıbrıs'ta barış gazeteciliği. H. Aliefendioğlu ve N. Kara (Eds), *Kuzey Kıbrıs'ta medya ve temsil* içinde (s. 121-140). Ankara: Dipnot.
- Eryılmaz, B. (2010). Bir söylem olarak milliyetçilik. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 177-202.
- Eryılmaz, T. (2005). Muhabirliğe kısa bir giriş. S. Alankuş (Ed), *Gazetecilik ve habercilik* içinde (s. 153-167). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Fedai, H. ve An, A. (2012). *Örnekleriyle Kıbrıs Türk Basın Tarihi: I*. Lefkoşa: TipografArt Basım Yayın LTD.
- Filibeli, T. E. (2016). Gezi parkı protestoları ve haber dili: Barış gazeteciliği perspektifiyle haber analizleri. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 25, 39-74.
- Foucault, M. (2011). "Aydınlanma nedir?". *Seçme yazılar 2: Özne ve iktidar* içinde (s. 162-172). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Garnham, N. (2011). The political economy of communication revisited. J. Wasco, G. Murdock ve H. Sousa (Eds), *The handbook of political economy of communications* içinde (s. 41-61). Oxford: Wiley Blackwell.
- Gerbner, G. (2010). Kitle iletişim araçları ve iletişim kuramı. E. Mutlu (Ed), *Kitle iletişim kuramları* içinde (s. 75-100). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Golding, P. ve Murdock, G. (2014). Kültür, iletişim ve ekonomi politik. S. İrvan (Ed), *Medya, siyaset, kültür* içinde (s. 49-75). Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Gökalp, Z. (2010). *Türkleşmek, islamlaşmak, muasırlaşmak*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Göktürk, T.B. (2008). Rumların Kıbrıs'taki enosis isteklerinin şiddete dönüşmesi: 1931 isyanı; öncesi ve sonrası. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7 (16-17), 335-363.
- Gurevitch, M. ve Blumler, J.G. (2014). Siyasal iletişim sistemleri ve demokratik değerler. S. İrvan (Ed), *Medya, siyaset, kültür* içinde (s. 193-212). Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Hackett, R. A. (1998). Bir paradigmanın önemini yitirışı: Haber medyası çalışmalarında yanlılık ve nesnellik (Çev: Ayşe İnal). *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık*, 31-72.
- Hakkı, M. M. (2006). *Kıbrıs çıkmazı*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Halbwachs, M. (1980). *The collective memory* (Çev: F. J. Ditter, V. Y. Ditter). New York: Harper Colophon Books.
- Hall, S. (2017). Temsil işi. S. Hall (Ed.), *Temsil: kültürler temsiller ve anlamlandırma uygulamaları* içinde (s. 21-98). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Hallin, D. C. ve Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: three models of media and politics*. New York: Cambridge University Press.
- Hallin, D.C. (2010). Eleştirel kuram perspektifinden Amerikan haber medyası. E. Mutlu (Ed), *Kitle iletişim kuramları* içinde (s. 291-319). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Halloran, J.D. (1983). Kitle iletişimi: şiddetin belirtisi mi yoksa nedeni mi?. O. Tokgöz (Ed), *İletişim ve toplum sorunları: kuram ve uygulama* içinde (s. 62-84). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği.

Hançer, E. (2006). Kıbrıs türk basınında sahiplik yapısı ve haber üzerindeki etkileri. *Küresel İletişim Dergisi*, 1, 1-13.

Hartley, J. Journalism and popular culture. K. Wahl-Jorgensen ve T. Hanitzsch (Eds), *The handbook of journalism studies* içinde (s. 310-324). London: Routledge.

Hasgüler, M. (2003). Kıbrıs'ta karşılaştırılmalı eleştirel yöntem ışığında ulusçu tatmin ve siyasal denge. M. Hasgüler ve Ü. İnatçtı (Eds.), *Kıbrıs'ın turuncusu* içinde (s. 9-64). İstanbul: Anka Yayınları.

Hasgüler, M. (2007). *Kıbrıs'ta enosis ve taksim politikalarının sonu*. İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Hasgüler, M. (2008). Kıbrışlılık kimliği: kıbrışlı rumlardaki farklılaşmalar. M. Hasgüler (Ed.), *Kıbrışlılık* içinde (s. 1-19). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Hermida, A. (2013). Twitter as an ambient news network. K. Weller, A. Bruns, J. Burgess, M. Mahrt, C. Puschmann (Eds.), *Twitter and society* içinde (s. 359-372). New York: Peter Lang.

Hesse-Biber, S. N. (2010). *Mixed methods research: merging theory with practice*. New York: The Guilford Press.

Hill, G. (2016). *Kıbrıs tarihi: Osmanlı ve İngiliz idaresi dönemi 1571-1948* (Çev: N.C. Serbest). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hüdaoğlu, G. (2002). *Kıbrıs türk basınında haber bağımlılığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi.

İnal, A. (1993). Haber üretim sürecinde farklı iki yaklaşım. *İlef Yıllık*, 8, 155-177.

İnal, A. (1995). Yazılı basın haberlerinde yapısal yanlılık sorunu. *Toplum ve Bilim*, 67, 111-134.

İnal, A. (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.

İnal, A. (2010). Tarihsel gelişimi içinde gazetecilik etiğini yeniden düşünmek. B. Çaplı ve H. Tuncel (Eds), *Televizyon haberciliğinde etik* içinde (s. 27-44). Ankara: Fersa Matbaacılık.

İnal, A. (2010b). Tabloid habercilik. B. Çaplı ve H. Tuncel (Eds), *Televizyon haberciliğinde etik* içinde (s. 163-178). Ankara: Fersa Matbaacılık.

İrvan, S. (2006). Kıbrıslı türk gazetecilerin mesleki ve etik değerleri. *Küresel İletişim Dergisi*, 1, 1-14.

İrvan, S. (2006b). Türk ajansı kıbrıs: bir propaganda örgütünün evrimi. *Küresel İletişim Dergisi*, 3, 53-60.

İrvan, S. (2008). Normatif kuram olarak barış gazeteciliği. İ. Cangöz (Ed), *Uygun adım medya: bir bilinç körleşmesi* içinde (s. 265-279). Ankara: Ayraç Kitabevi Yayınları.

Jameson, F. (1993). *Milliyetçilik, sömürgecilik ve yazın* (Çev: Ş. Kaya). İstanbul: Kabalıcı Yayınları.

Jameson, F. (1994). Postmodernizm ya da geç kapitalizmin kültürel mantığı (Çev: G. Naliş, D. Sabuncuoğlu, D. Erksan). N. Zeka (Ed.), *Postmodernizm* içinde (s. 59-116). İstanbul: K1y1 Yayınları.

Kahraman, H.B. (2008). *Türk siyasetinin yapısal analizi I*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Kaitatzi-Whitlock, S. (2011). The political economy of political igrorance. J. Wasco, G. Murdock ve H. Sousa (Eds), *The handbook of political economy of communications* içinde (s. 458-482). Oxford: Wiley Blackwell.

Kalodukas, A. (2003). Kıbrıs sorunu: II. dünya savaşından annan planı'na. M. Kürkçügil (Ed), *Kıbrıs dün ve bugün* içinde (s. 69-136). İstanbul: İthaki Yayınları.

Karabekir, K. (2011). *İttihat ve terakki cemiyeti*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Katsurides, Y. (2014). *Kıbrıs komünist partisi tarihi: sömürgecilik, sınıf ve Kıbrıs solu* (Çev: K. Eresen). Lefkoşa: Khora.

Keane, J. (2010). *Medya ve demokrasi* (Çev: H. Şahin). İstanbul: Ayrıntı.

- Kellner, D. (2010). Kùltür endüstrileri. E. Mutlu (Ed), *Kitle iletişim kuramları içinde* (s. 233-239). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Keser, U. (2006). 2004 referandum döneminde kıbrıs ve yaşanan gelişmeler. *DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 173-188.
- Keser, U. (2006b). Kıbrıs'ta göç hareketleri ve 1974 sonrasında yaşananlar. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5 (12), 103-127.
- Keser, U. (2012). 1958-1963 mücadele sürecinde kıbrıs'ta basın ve nacak gazetesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12 (24), 305-348.
- Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği (KTGB). (2012). *Kıbrıs türk basın tarihi*. Lefkoşa: Söylem Matbaacılık.
- Kırımlı, U. (2017). *Milliyetçilik kuramları: eleştirel bir bakış*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Kızılyürek, N. (2003). Birinci cumhuriyet'ten yeni kıbrıs'a. M. Kürkçügil (Ed), *Kıbrıs dün ve bugün içinde* (s. 13-44). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Kızılyürek, N. (2011). *Milliyetçilik kısılcında kıbrıs*. İstanbul: İletişim.
- Kızılyürek, N. (2011b). *Paşalar ve papazlar: kıbrıs ve hegemonya*. Lefkoşa: Khora.
- KKTC Başbakanlık ve Doğu Akdeniz Üniversitesi. (2015). *Kuzey kıbrıs türk cumhuriyeti'nde istikrarlı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme: sektör temelli analiz ve politika önerileri*. Gazimağusa.
- Kalodukas, A. (2003). Kıbrıs sorunu: II. dünya savaşı'ndan annan planı'na. M. Kürkçügil (Ed), *Kıbrıs dün ve bugün içinde* (s. 69-136). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Koloğlu, O. (1999). *Bir çağdaşlaşma örneği: cumhuriyet'in ilk onbeş yılı*. İstanbul: Boyut Kitapları.
- Korkmazhan, A. (2017). *Türkiye solunun kıbrıs çıkmazı: 1950-1980*. Lefkoşa: Okman Printing Ltd.
- Lin, N. (1976). *Foundations of social research*. New York: McGraw-Hill.

- Manovich, L. (2002). *The language of new media*. Cambridge: The MIT Press.
- Maras, S. (2013). *Objectivity in journalism*. Cambridge: Polity Press.
- Mardin, Ş. (1992). *Din ve ideoloji*. İstanbul: İletişim.
- Mardin, Ş. (2008). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*. İstanbul: İletişim.
- Mavratsas, C.V. (2003). Kıbrıs rum kimliği ve kıbrıs sorunu hakkındaki ihtilaflar. M. Hasgüler ve Ü. İnatçı (Eds.), *Kıbrıs'ın turuncusu* içinde (s. 135-170). İstanbul: Anka Yayınları.
- Marx, K. (2011). *Kapital: ekonomi politiğin eleştirisi, I. cilt: sermayenin üretim süreci* (Çev: M. Selik, N. Satlıgan). İstanbul: Yordam Kitap.
- McNair, B. (2005). What is journalism?. H. D. Burgh (Ed), *Making journalists* içinde (s. 25-43). New York: Routledge.
- Mert, Ö. (2003). Osmanlı belgelerine göre bir kıbrıs gazetesi: zaman. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 0 (4), 61-88.
- Mert, Ö. (2007). Kıbrıs'ta bir genç türkler gazetesi: feryat. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 12, 189-203.
- Miege, B. (2011). Theorizing the cultural industries: persistent specificities and reconsiderations. J. Wasco, G. Murdock ve H. Sousa (Eds), *The handbook of political economy of communications* içinde (s. 83-108). Oxford: Wiley Blackwell.
- Mihailidis, M. (2003). Kıbrıs türk işçi sınıfı ve kıbrıs işçi hareketi 1920-1963. M. Kürkçügil (Ed), *Kıbrıs dün ve bugün* içinde (s. 299-340). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Mosco, V. (2011). The political economy of labor. J. Wasco, G. Murdock ve H. Sousa (Eds), *The handbook of political economy of communications* içinde (s. 358-380). Oxford: Wiley Blackwell.
- Oğuz, S. (1975). *Kıbrıs: ekonomik ve sosyal yönleriyle* (Üçüncü baskı). İstanbul: Seda Matbaası.

Ortaylı, İ. (2009). Osmanlı'da 18. yüzyıl düşünce dünyasına dair notlar. T. Bora ve M. Gültekingil (Eds), *Modern türkiye'de siyasi düşünce: cumhuriyet'e devreden düşünce mirası tanzimat ve meşrutiyet'in birikimi* içinde (s. 37-41). İstanbul: İletişim.

O'Sullivan, J. (2012). Challenging values: the "good" journalist online. E. Siapera, A. Veglis (Eds), *The handbook of global online journalism* içinde (s. 39-58). Oxford: Wiley-Blackwell.

Öz, K. (2016). Kıbrıs türk kimliğinin inşasında atatürk ilke ve inkılaplarının etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (5), 1262-1291.

Özarslan, H. (2007). *Çerçeveleme yaklaşımı açısından haber çerçevelerinin izler kitle düşünceleri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Özer, Ö. (2007). *Medya, şiddet, toplum*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özer, Ö. (2010). *Liberal basın*. Konya: Literatürk Yayınları.

Pala, Ş. (2003). Simgesel anlam ağına takılı iki meslek erbabı: gazeteci ve antropolog. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 210-228.

Papadakis, Y. (2003). 1960'dan sonra lefkoşa: bir nehir, bir köprü ve bir ölü bölge. M. Hasgüler ve Ü. İnatçı (Eds.), *Kıbrıs'ın turuncusu* içinde (s. 187-218). İstanbul: Anka Yayınları.

Peters, J.D. ve Cmiel, K. (2014). Medya etiği ve kamusal alan. S. İrvan (Ed), *Medya, siyaset, kültür* içinde (s. 319-346). Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Polat, N. (2011). Kuzey kıbrıs türk cumhuriyeti yazılı basınında kişisel ilanlar ve ölüm ilanları. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 40, 87-100.

Postman, N. (2016). *Televizyon öldüren eğlence: gösteri çağında kamusal söylem* (Çev: O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Quandt, T., Singer, J. B. (2009). Convergence and cross-platform content production. K. Wahl-jorgensen, T. Hanitzsch (Eds.), *The handbook of journalism studies* içinde (s. 130-144). New York: Routledge.

Sarlo, B. (2012). *Geçmiş zaman: bellek kültürü ve özneye dönüş üzerine bir tartışma* (Çev: P.B. Charum ve D. Ekinci). İstanbul: Metis.

Schudson, M. (1981). *Discovering the news: a social history of american newspaper*. New York: Basic Books.

Schudson, M. (1994). Haber üretiminin sosyolojisi (Çev: A. Altun, M. Ağduk-Gevrek). *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi İLEF Yıllık 94*, 307-325.

Schudson, M. ve Anderson, C. (2009). Objectivity, professionalism, and truth seeking in journalism. K. Wahl-jorgensen, T. Hanitzsch (Eds.), *The handbook of journalism studies* içinde (s. 88-101). New York: Routledge.

Severin W. J., J. W. Tankard. (1994). *İletişim kuramları: kökenleri, yöntemleri ve kitle iletişim araçlarında kullanımları* (Çev: A. A. Bir, S. Sever). Eskişehir: Kibele Sanat Merkezi.

Shoemaker, P. ve Reese, S.D. (2014). İdeolojinin medya içeriği üzerindeki etkisi. S. İrvan (Ed), *Medya, siyaset, kültür* içinde (s. 97-132). Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Siapera, E. (2012). Forms of online journalism and politics. E. Siapera, A. Veglis (Eds), *The handbook of global online journalism* içinde (s. 155-176). Oxford: Wiley-Blackwell.

Sparks, C. (2007). *Globalisation, development and the mass media*, London: Sage Publications.

Standing, G. (2011). *The precariat: the new dangerous class*. London: Bloomsbury.

Stelya, N. (2013). *İstenmeyen bebek Kıbrıs Cumhuriyeti: Kıbrıs sorununu yeniden okumak: Kıbrıslı Türk basını, eoka ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu (1955-1959)*. Lefkoşa: Khora.

Stelya, N. (2015). *İstenmeyen bebeğin ölümü: Kıbrıslı Türk basınında ortaklık Cumhuriyeti tecrübesi (1960-1963)*. Lefkoşa: Khora.

Stevenson, N. (2015). *Medya kültürleri: sosyal teori ve kitle iletişimi* (Çev: G. Orhon ve B.E. Aksoy). Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Şafaklı O., Özdeşer, H. (2002). KKTC ekonomisinin genel analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5, 151-171.
- Şencan, E. E. (2014). Dört mekan bir kadın: osmanlı döneminde kıbrıs adasında yaşayan müslüman türk kadınının yaşam alanının mesafe analizi yoluyla incelenmesi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 20, 195-220.
- Tahsin, E. (2014). Kuzey kıbrıs özelinde neoliberal dönüşümün boyutları. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2) 78-95.
- Tamçelik, S. (2013). BM çözüm planlarına göre kıbrıs'ta kurulmak istenen federasyonun ekonomik faaliyet alanı ve hukuki yapısı. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 123-171.
- Taş, O. (2012). *Gazetecilik etiğinin mesleki sınırları: profesyonellik, piyasa ve sorumluluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Thompson, J.B. (2010). Kitle iletişiminin bazı özellikleri. E. Mutlu (Ed), *Kitle iletişim kuramları içinde* (s. 210-220). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Timur, T. (2011). *Marksizm, insan ve toplum: balibar, seve, althusser, bourdieu* (İkinci basım). İstanbul: Yordam Kitap.
- Timur, T. (2013). *Türk devrimi ve sonrası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Timur, T. (2014). *Marx-Engels ve osmanlı toplumu* (İkinci basım). İstanbul: Yordam Kitap.
- Tombazos, S. (2003). Kıbrıs milliyetçilikleri. M. Kürkçügil (Ed), *Kıbrıs dün ve bugün içinde* (s. 45-68). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Topuz, H. (2003). *II. mahmut'tan holdinglere türk basın tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Trimikliniotis, N. (2003). Ulus ötesi devlet: çok uluslu çok kültürlü federal kıbrıs vatandaşlığı potansiyeli. M. Hasgüler ve Ü. İnataç (Eds.), *Kıbrıs'ın turuncusu içinde* (s. 65-108). İstanbul: Anka Yayınları.

Tunca, E.A. (2018). Dönüşen dünyada dönüşmeyen haber dili: kktc medya etik kurulu'na yapılan şikayetlerin habercilik dili üzerinden analizi. “*Dönüşen Dünyada İletişimin Rolü Uluslararası Sempozyum*’unda sunulan bildiri. Lefkoşa: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi.

Tuncer, H. (2012). *Kıbrıs sarmalı: nasıl bir çözüm?..* İstanbul: Kaynak Yayınları.

Uzun, R. (2006). Gazetecilikte yeni bir yönelim: yurttaş gazeteciliği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 633-656.

Uzun, R. (2011). *İletişim etiği: sorunlar ve sorumluluklar*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Uzun, R. (2014). Medya-siyaset ilişkileri: türkiye’de savunucu gazetecilik olgusunun incelenmesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 39, 129-147.

Ünlü, C. (1982)⁸². *Kıbrıs’ta basın olayı (1878-1981)*. Ankara: Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Yayını.

Volkan, D. V. (2008). *Kıbrıs: savaş ve uyum* (Çev: B. Kılınçer). İstanbul: Everest Yayınları.

Ward, J. A. S. (2009). Journalism ethics. K. Wahl-Jorgensen ve T. Hanitzsch (Eds), *The handbook of journalism studies* içinde (s. 295-309). London: Routledge.

Weaver, D. H. (2005). Who are journalists?. H. D. Burgh (Ed), *Making journalists* içinde (s. 44-57). New York: Routledge.

Wien, C. (2005). Defining objectivity within journalism: an overview. *Nordicom Review*, 25(2), 3-15.

Witschge, T., Nygren, G. (2003). Journalistic work: a profession under pressure. *Journal of Media Business Studies*, 6(1), 37-59.

Yıldırım, B. (2010). Gazeteciliğin dönüşümü: yöndeşen ortam ve yöndeşik gazetecilik. *Selçuk İletişim*, 6 (2), 230-253.

---

⁸² Kaynakta tarih bulunmamaktadır. Çalışma, 1981 yılına kadar ki basını takip ettiği için, 1982 tarihini kullanmayı tercih ettim.

Yüksel, D.Y. (2009). Kıbrıs türk milli mücadelesi (1914-1958). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8 (18-19), 161-184.

Yüksel, E. (2001). *Medyanın gündem belirleme gücü*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Yüksel, E. (2007). “Kamuoyu oluşturma” ve “gündem belirleme” kavramları nerede kesişmekte, nerede ayrılmaktadır?. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 571-586.

Zizek, S. (2011). *İdeolojinin yüce nesnesi* (Çev: T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.

Zizek, S. (2018). *Şiddet*. İstanbul: Encore Yayınları.

KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, <http://www.mebnet.net/?q=content/%C3%B6zge%C3%A7mi%C5%9Fi> (Erişim tarihi: 12.03.2018).

Metin Fahrioğlu, 2016, <http://www.halkinsesikibris.com/27-28-ocak-1958-direnisimiz-ve-ya-taksim-ya-olum-mitingleri-makale,3433.html>, (Erişim tarihi: 15.02.2018).

Sevgül Uludağ, 2016, <http://www.yeniduzen.com/sirtinda-bicakla-yattigi-yere-gittigimde-fazil-onder-hala-yasiyordu-9052yy.htm> (Erişim tarihi: 17.03.2018).

Niyazi Kızılyürek, 2015, <http://www.yeniduzen.com/cumhuriyetin-gazetecileri-1-ayhan-hikmet-ve-ahmet-muzaffer-gurkan-82338h.htm>, (Erişim tarihi: 20.03.2018.)

Mehmet Hasgüler, “TC’den Kıbrıs’a Dış Müdahaleler”, 1995, <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/2751/tc-den-kibris-a-dis-mudahaleler>, (Erişim tarihi: 23 Mart 2018).

<https://www.gundemkibris.com/27-28-ocak-1958-olaylari-makale,6323.html>, (Erişim tarihi: 25.03.2018).

<http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/16> (Erişim tarihi: 28.03.2018)

<http://www.hasder.org/> (Erişim tarihi: 30.03.2018).

<http://www.kibrisgazetesi.com/haber/yitirdiklerimiz-said-arif-terzioglu/4921> (Erişim tarihi: 30.03.2018).

<http://www.brtk.net/kurumsal/> (Erişim tarihi: 1.04.2018).

<http://www.brtk.net/tarihcemiz/> (Erişim tarihi: 1.04.2018)

<http://www.brtk.net/misyonumuz/> (Erişim tarihi: 1.04.2018).

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150426_kibris_akinci_secildi (Erişim tarihi: 11.04.2018).

<http://www.halkinsesikibris.com/guncel/2inci-mont-pelerin-zirvesi-basliyor-h67596.html> (Erişim tarihi: 7.04.2018).

https://www.youtube.com/watch?v=JE-Jt_8FGPg&t=1088s (Erişim tarihi: 7.04.2018).

<http://www.yenibakisgazetesi.com/kktc-basini-kan-kaybediyor/23302/> (Erişim tarihi: 11.04.2018).

<http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/hakkimizda/internet-gazeteciligi-deklarasyonu/> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

<http://www.kibrispostasi.com/c88-GAZIMAGUSA/n241682-vahsi-cinayetin-ardindan-maytapli-dogum-gunu-kutlamasi-03022> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

<https://www.gundemkibris.com/kibris/cinayet-yavas-yavas-cozuluyor-h238554.html> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

<https://www.gundemkibris.com/kibris/cinayetin-ele-basi-pile-de-polisten-kacti-h238595.html> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

http://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n241677-yine-kaza-yine-olum!-27-yasindaki-tolga-ozkirac-trafik-kazas (Erişim tarihi: 15.04.2018).

<https://www.diyaloggazetesi.com/kibris/kendi-evimizi-duzenleyecegiz-h54060.html> (Erişim tarihi: 10.07.2018)

<http://www.yeniduzen.com/mahkemedden-2-gun-boyunca-bicakladi-102876h.htm> (Erişim tarihi: 17.07.2018)

http://www.kibrispostasi.com/c57-Adli_Haberler/n253544-vahsi-cinayetin-zanlisi-bilge-lord-kunduraci-muebbet-istemi (Erişim tarihi: 17.07.2018)

<https://www.kibrisgazetesi.com/gundem/iki-gun-boyunca-bicakladi/43138> (Erişim tarihi: 17.07.2018)

<https://www.kibrisgazetesi.com/haber/tarihinde-ilk-kez-en-yukse-kadin-milletvekili-orani/34477> (Erişim tarihi: 19.07.2018).

EKLER

EK-1. Kıbrıs Türk Basınında Geçmişten Günümüze Gazeteler⁸³

Gazete	İlk Yayınlanma Tarihi	Son Yayınlanma Tarihi
Saded	11 Temmuz 1889	14 Kasım 1889
Zaman	25 Aralık 1891	2 Eylül 1900
Yeni Zaman	22 Ağustos 1892	22 Şubat 1893
Kıbrıs	6 Mart 1893	31 Ekim 1898
Kokonoz	27 Kasım 1896	17 Eylül 1897
Akbaba	17 Eylül 1897	19 Ağustos 1898
Feryad	Aralık 1899	22 Ocak 1900
Mirat-ı Zaman	3 Mart 1900	11 Nisan 1910
Sünuhat	6 Ekim 1906	3 Kasım 1912
İslam	18 Nisan 1907	28 Mart 1909
Sada-yı Kıbrıs	1908	
Vatan	26 Haziran 1911	19 Ağustos 1912
Seyf	12 Mart 1912	15 Haziran 1914
Kıbrıs	1 Haziran 1913	1915
Doğru Yol	8 Eylül 1919	1926 ⁸⁴
Hakikat	1919	1932
Vatan	Nisan 1920	1925
Ankebut	8 Eylül 1920	17 Mart 1923
Söz	15 Şubat 1921	14 Ağustos 1946 ⁸⁵
Davul	18 Haziran 1922	1923
Birlik	4 Ocak 1924	1929
Masum Millet	11 Nisan 1931	29 Ağustos 1934
Haber	20 Ekim 1934	31 Ekim 1935
Ses	29 Nisan 1935	21 Haziran 1938
Vakit	28 Ekim 1938	1941

⁸³ Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği'nin "Kıbrıs Türk Basın Tarihi" (2012) çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır. Son yayınlanma tarihi belirtilmeyen gazetelerin, son sayılarına ulaşılamamıştır.

⁸⁴ Gazete 1920 tarihinde yayınlarına ara vermiş ancak 28 Şubat 1921 tarihinden itibaren 1926 yılına kadar tekrar yayınlarını sürdürmüştür.

⁸⁵ Gazete 22 Ocak 1942 tarihinden 5 Mart 1943 tarihine kadar yayınlarına ara vermiştir.

Halkın Sesi	14 Mart 1942	... ⁸⁶
Yankı	1 Ocak 1945	18 Ocak 1946
İnkılap	19 Mayıs 1945	1947
Ateş	27 Eylül 1946	1951
Hür Söz	17 Ağustos 1946	1958
Kurun	7 Ocak 1948	1949
Türk Sözü	25 Nisan 1948	1948 sonu
Emekçi	19 Mayıs 1948	21 Ocak 1949
Kıbrıs	11 Nisan 1949	24 Nisan 1950
Sabah	15 Temmuz 1949	28 Ekim 1949
İstiklal	28 Ekim 1949	13 Ocak 1954
Milliyet	14 Temmuz 1950	18 Ekim 1950
Memleket	14 Kasım 1950	1951
Bozkurt	26 Ekim 1951	20 Ağustos 1988
Köylü	4 Haziran 1954	1957
Vatan	24 Mart 1952	8 Aralık 1952
İnkılapçı	13 Eylül 1955	12 Aralık 1955
Nacak	29 Mayıs 1959	22 Aralık 1963
Cumhuriyet	16 Ağustos 1960	23 Nisan 1962
Akın	1 Şubat 1962	6 Ocak 1969
Devrim	23 Nisan 1963	Aralık 1963
Mücahit	21 Ağustos 1964	8 Ocak 1965
Limasol'un Sesi	25 Kasım 1964	14 Şubat 1966
Zafer	16 Nisan 1965	1969
Savaş	28 Ekim 1968	
Kooperatif	30 Ocak 1970	
Türk-Sen	1 Şubat 1971	
Nizam	15 Şubat 1971	1978
Zaman	Ağustos 1973	1979 sonu
Barış	1 Ağustos 1975	1976
YeniDüzen	12 Aralık 1975	... ⁸⁷

⁸⁶ Gazete günümüzde de yayınlanmaktadır.

Ulus	26 Mart 1976	1976 sonu
Yarın	28 Nisan 1976	1976 sonu
Kurtuluş	16 Mayıs 1976	1984
Yön	15 Ocak 1978	1979
Söz	28 Ocak 1978	1987
Yeni Devir	4 Ekim 1978	1979
Ekonomi	13 Şubat 1979	30 Aralık 1988
Halkçı	13 Haziran 1979	19 Eylül 1979
Turan	Ocak 1980	1980
İşçi Postası	21 Mayıs 1980	26 Nisan 1984
Birlik	1 Ağustos 1980	1 Mayıs 2004
Demokratik Halk	4 Ekim 1980	1985
Öncü	12 Mart 1981	Eylül 1981
Ortam	24 Aralık 1981	1 Mart 2018
Günaydın Kıbrıs	13 Şubat 1982	
Demokrasi	15 Mart 1982	15 Mayıs 1982
Arayış	19 Ekim 1982	1983
Kıbrıs Postası	25 Ekim 1982	1992
Yön (Sosyal Demokrat)	1 Nisan 1983	19 Aralık 1986
Bu Akşam Kıbrıs	24 Nisan 1984	22 Ağustos 1984
Doğuş	30 Ağustos 1984	30 Ocak 1985
Atılım	15 Eylül 1984	1985
Dev-İş'in Sesi	Ocak 1985	1995
Haber	21 Mart 1985	18 Temmuz 1985
Özgürlük	Eylül 1985	1990
Yürüyüş	27 Eylül 1985	14 Şubat 1986
Dayanışma	Kasım 1985	
Demokrat Gazetesi	5 Şubat 1986	
Hafta	15 Kasım 1986	1987
Güvercin	1987	

⁸⁷ Gazete günümüzde de yayınlanmaktadır.

Sportmence	26 Şubat 1986	25 Haziran 1986 ⁸⁸
Emek	Ekim 1987	
Akrep	Ocak 1988	Mart 1995
Mücahit	Şubat 1988 ⁸⁹	Şubat 1988
Flaş	5 Nisan 1988	
Milliyetçi Düşünce	22 Ağustos 1988	Mayıs 1989
Kıbrıs	11 Temmuz 1989	... ⁹⁰
Yeni Doğuş	20 Eylül 1989	
Yeni Gün	15 Kasım 1989	31 Mart 1991
Şafak	7 Ekim 1991	25 Aralık 1991
Bozkurt	5 Mart 1990	Aralık 1990
Vatan	4 Mayıs 1991	... ⁹¹
Foto Flaş	15 Kasım 1991	1992
Çağ-Ses	Ağustos 1992	
Yeşil Ada	16 Ekim 1995	20 Kasım 1995
Hürriyet Kıbrıs	1 Aralık 1988	31 Ağustos 2000
Afrika (Avrupa)	17 Eylül 1997	... ⁹²
Volkan	12 Aralık 2001	... ⁹³
Birleşik Kıbrıs	22 Mart 2003	Aralık 2010
Güneş	20 Temmuz 2004	
Sözcü	1 Mart 2007	
Star Kıbrıs	12 Nisan 2007	... ⁹⁴
Demokrat Bakış	1 Mayıs 2007	... ⁹⁵
Cumhuriyet Kuzey Kıbrıs	24 Eylül 2003	2006
Güneş	20 Temmuz 2004	... ⁹⁶

⁸⁸ Gazete daha sonra Hafta gazetesi ile birlikte yayımlanmıştır.

⁸⁹ 1964-1965 yıllarında yayımlanan Mücahit gazetesinin devamı niteliğindedir. Tek sayı yayımlanmıştır.

⁹⁰ Gazete günümüzde de yayımlanmaktadır.

⁹¹ Gazete günümüzde de yayımlanmaktadır.

⁹² Gazete günümüzde de yayımlanmaktadır. Yayın hayatına “Avrupa” olarak başlayan gazete, açılan davalar sonrasında 15 Aralık 2001 tarihinden itibaren yayınlarına “Afrika” ismiyle devam etmiştir.

⁹³ Gazete günümüzde de yayımlanmaktadır. Fakat günümüzde gazetenin devamı niteliğinde olan gazete, davalar nedeniyle günümüzde Yeniden Nacak ismiyle yayımlanmaktadır.

⁹⁴ Gazete günümüzde de yayımlanmaktadır.

⁹⁵ Gazete günümüzde de yayımlanmaktadır.

⁹⁶ Gazete günümüzde de yayımlanmaktadır.

Çivi	10-17 Mart 2007	27 Şubat-5 Mart 2012
Havadis	14 Şubat 2009	... ⁹⁷
Haberdar	22 Aralık 2009	
Gelecek	2 Mart 2011	
Kıbrıs Postası	15 Kasım 2012	... ⁹⁸
Diyalog	4 Aralık 2013	... ⁹⁹
Detay Kıbrıs	17 Mart 2014	... ¹⁰⁰
Yeni Bakış	22 Aralık 2015	... ¹⁰¹
Haberatör	8 Mart 2017	... ¹⁰²
Yeniden Nacak	4 Mayıs 2018	... ¹⁰³

⁹⁷ Gazete günümüzde de yayınlanmaktadır.

⁹⁸ Gazete günümüzde de yayınlanmaktadır.

⁹⁹ Gazete günümüzde de yayınlanmaktadır.

¹⁰⁰ Gazete günümüzde de yayınlanmaktadır.

¹⁰¹ Gazete günümüzde de yayınlanmaktadır.

¹⁰² Gazete günümüzde de yayınlanmaktadır.

¹⁰³ Gazete günümüzde de yayınlanmaktadır.

EK-2. Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği'nin (KTGB) kısa tarihi.

“KTGB 1982 yılında kuruldu. Dernek anlamında basın sektöründe Gazeteciler Cemiyeti vardı. Farklı görüşteki gazeteciler birlik olmak yerine farklı isimler altında örgütlenmişti. Bu iki dernek arasında zaman zaman sürtüşmeler yaşandı. Bir süre sonra Cemiyet etkisizleşti. KTGB daha aktif duruma geldi. 1990'lı yıllarda bir devlet arazisi alındı ve 2000'li yılların başında KTGB lokal inşaatı tamamlandı. 2017'de bu bina geliştirildi, çok daha geniş kapasiteye ulaştı.

Basın alanında en çok üyeye sahip örgüt KTGB'dir. Bu nedenle TAK ve BRT'de temsiliyeti vardır.

2007'den beri KTGB öncülüğünde basın alanındaki diğer örgütlerden de temsilcilerle 'sivilleştirilen' Basın Kartı Komisyonu KKTC'deki basın kartlarının kime verileceğine karar veren yegane otoritedir.

KTGB öncülüğünde kurulan Medya Etik Kurulu, basın alanındaki etik sorunların giderilmesi için çok önemli bir işleve sahiptir. KTGB basın özgürlüğü, gazetecilik mesleğinin geliştirilmesi ve gazetecilerin korunması konularında geniş yelpazede aktiviteler düzenlemektedir.

2017'den bu yana Kıbrıs Rum Gazeteciler Sendikası ile yürütülen iki toplumlu çalışmalar, Kıbrıs'ta toplumların yeniden yakınlaşması için kritik öneme sahiptir. Ayrıca AGİT Basın Özgürlüğü Temsilciliği ile birlikte devam etmekte olan iki toplumlu projeler de vardır ve bunlar arasında 'basında ortak terminoloji' kitapçığı gibi evrensel çalışmalar da vardır.

KTGB bir yandan haksız rekabet, kuralsızlık gibi nedenlerle kan kaybeden Kıbrıs Türk basınının ekonomik bakımdan güçlendirilmesine dönük aktif çaba harcarken, diğer yandan da gazetecilerin mesleki ve sosyal-kültürel alanlarda daha donanımlı duruma gelmesine dönük eğitim çalışmalarını zaman ve ihtiyaca göre belirleyip organize etmektedir.”¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ KTGB Başkanı S. Özuslu, yüz yüze görüşme, Haziran 2018.

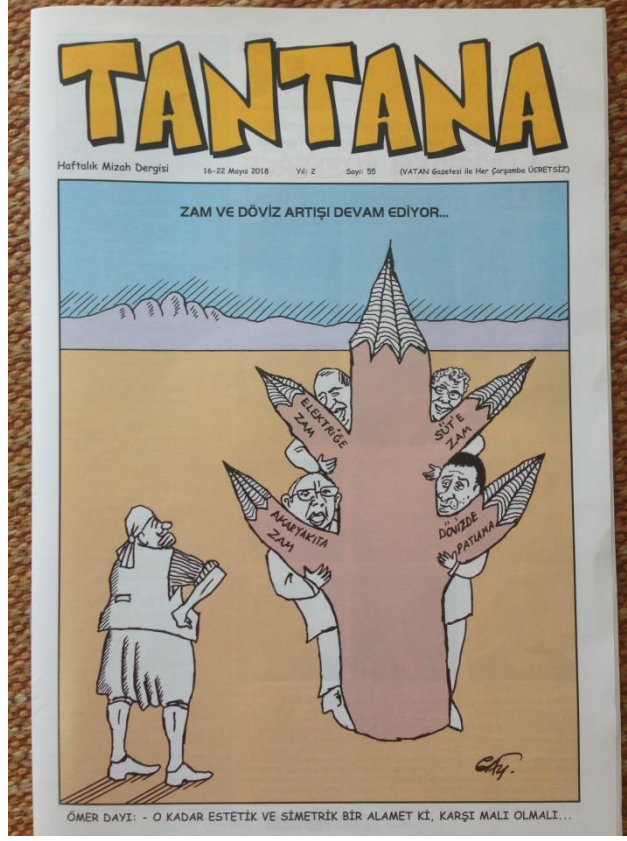
EK-3. Gazetelere ilişkin gorseller.

Gorsel EK-3.1. Vatan gazetesi.

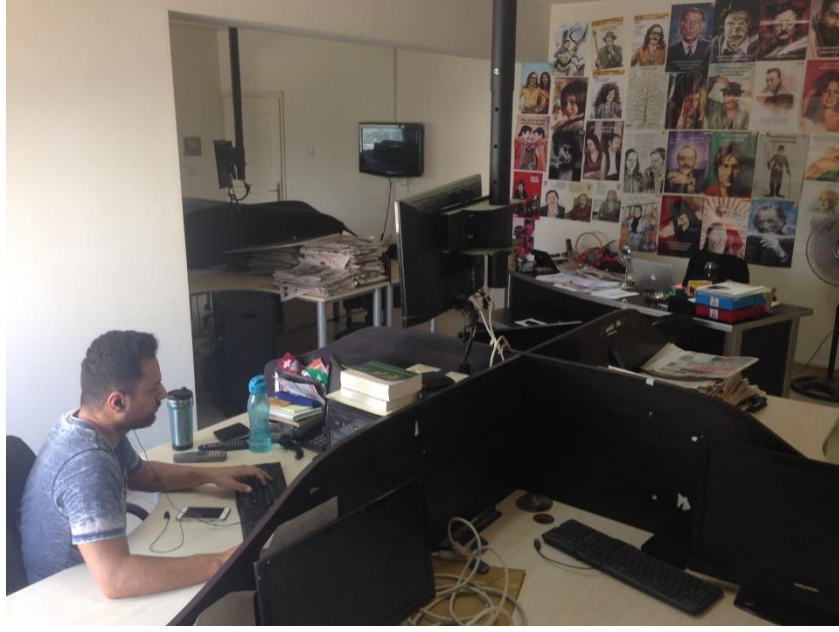
Gorsel EK-3.2. Vatan gazetesi ofisi.

Görsel EK-3.3. Vatan gazetesi mizah eki Tantana.

Görsel EK-3.4. Kıbrıs Postası gazetesi binası.

Görsel EK-3.5. *Kıbrıs Postası haber merkezi.*

Görsel EK-3.6. *Afrika gazetesini binası.*

Görsel EK-3.7. *Afrika gazetesi haber merkezi.*

Görsel EK-3.8. *Diyalog gazetesi binası.*

Görsel EK-3.9. *Yeni Bakış gazetesi binası.*

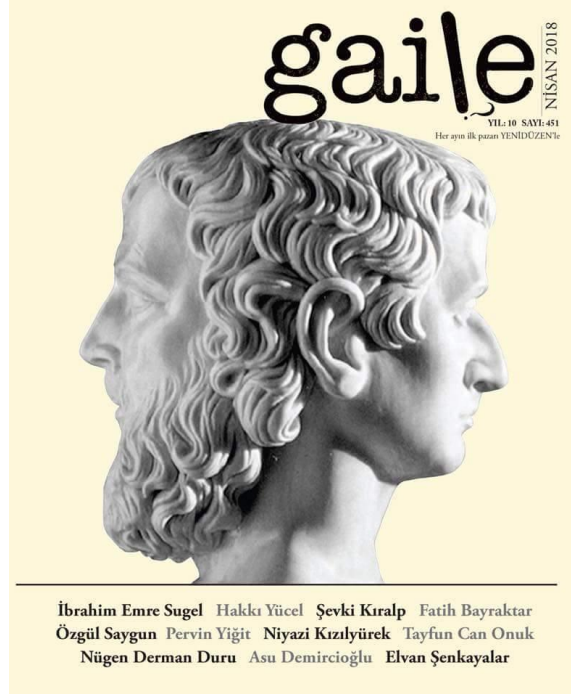

Görsel EK-3.10. *YeniDüzen gazetesi binası.*

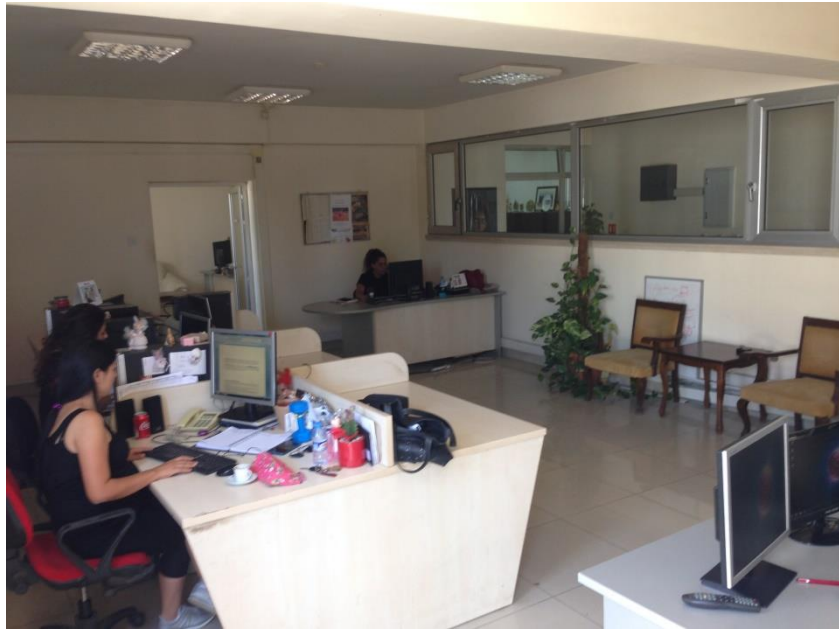
Görsel EK-3.11. *YeniDüzen gazetesi haber merkezi.*

Görsel EK-3.12. *YeniDüzen gazetesinin haftalık “düşünce” eki Gaile.*

Görsel EK-3.13. *Demokrat Parti Genel Merkezi ve Demokrat Bakış gazetesi binası.*

Görsel EK-3.14. *Havadis gazetesini haber merkezi.*

Görsel EK-3.15. *BRTK haber merkezi.*

Görsel EK-3.16. *TAK ajansı haber merkezi (kat 1).*

Görsel EK-3.17. *TAK ajansı haber merkezi (kat 2).*

Görsel EK-3.18. *Kıbrıs gazetesini binası.*

Görsel EK-3.19. *Stark Kıbrıs gazetesı binası.*

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Eren Ekin Ercan

Yabancı Dil : İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı : Yüksekova/1986

E-Posta : eeercan@anadolu.edu.tr

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2010, Anadolu Üniversitesi, Basın ve Yayın Bölümü, Lisans.
- 2014, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans (Tezli).
- 2015-2018, Yarı Zamanlı Öğr. Gör., Yakın Doğu Üniversitesi (Lefkoşa/KKTC), Gazetecilik Bölümü.

Yayınları ve Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

- Ercan, E. E. (2017). The Present and The Future of Journalism Education. Quality&Quantity, Print ISSN: 0033-5177, Online ISSN: 1573-7845, 06.11.2017, DOI: 10.1007/s11135-017-0616-2
- Ercan, E. E. (2015). Netokrasi, Netokratlar ve Mobilistik Gerçeklikler. Moment Dergi: Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, “Göç” temalı özel sayı, 2 (1), 391-399.
- Ercan, E. E. ve Demir, F. N. (2015). Yetiştirme Kuramı: Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi’nde Yapılan Araştırma. E-Gifder Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 3 (1), 127-144.
- Ercan, E. E. (2015). Body on the Border: Hannibal or The Popularity of Chopping Up on TV. Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Dergisi, 22, 151-170.
- Ercan, E. E. (2015). Postmodernite ve Beden’in Durumu: *Women’s Health* ve *Men’s Health* Dergileri Örneği. 5. Uluslararası Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Konferansı: Neoliberal Söylem ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. 25-27 Mart 2015, DAÜ Kadın Araştırmaları Merkezi, Gazimağusa/KKTC, 280-294.

- Ercan, E. E. (2011). Kontrol İçinde Kontrol: Türkiye'deki Yabancı Mahkumların Medya Kullanımı. SES/SİZSİNİZ 7. Uluslararası Katılımlı İletişim Öğrencileri Sempozyumu: Sınırlar ve Engeller, 12 Nisan 2011, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ercan, E. E. (2011). Türkiye'deki Yabancı Mahkumların Türk Medyasındaki Suç, Suçlu ve Şiddet Temsillerine Bakışı. Disiplinlerarası Medya Çalışmaları Lisansüstü Öğrenci Konferansı, 7-8 Mayıs, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.